Sámi allaskuvlla cealkámuš Sámediggái Norgga duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raportta gulaskuddama oktavuođas

Sámi allaskuvlla cealkámuš Sámediggái Norgga duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raportta gulaskuddama oktavuođas

Duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raporta *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner* geigejuvvui Stuorradiggái geassemánu 1. beaivvi 2023. Lea vuogas ahte Sámediggi bivdá sámi álbmogis, sámi ásahusain, sámi servviin, sámi organisašuvnnain ja ovttaskas olbmuin cealkámušaid Duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raportii ja mo čuovvolahttit kommišuvnna evttohusaid soabaheamis. Sámi allaskuvla fokusere dán cealkámušas erenoamážit osiide ja doaibmabijuide raporttas mat gusket sápmelaččaide.

Sámi allaskuvla giitá Duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna go lea vihtta jagi bargan vuđolaččat guorahallat ja duođaštit dáruiduhttima garra váikkuhusaid julev-, lulli-, davvi-, nuortalaš- ja bihtánsámiide. Kommišuvdna lea maid deattuhan mo dáruiduhttinproseassat ain dálá áiggis váikkuhit sápmelaččaide, kvenaide ja vuovdesuopmelaččaide. Vásáhusat Sámi allaskuvlla dutkamis ja oahpaheamis čujuhit maiddái seammá guvlui. Danin leage dál dehálaš raportta vuođul ja historjjálaš vásáhusaid vuođđun hukset sámi servodaga boahttevaš buolvvaide eará vuohkái go ovdal.

Guovdageaidnu, 31.10.23

Anne-Marie Gaino

Allaskuvladirektevra

Sámi allaskuvla

Sisdoallu

1) Dokumenterenguovddáš 4
2) Giella 5
Mánát ja nuorat 5
Bearrašat 6
Ráves olbmot 7
Eallilan olbmot 8
Oppalaččat gielladili birra 8
Sámi báikenamat 9
Dutkandárbbut 10
3) Skuvladutkan ja sámi pedagogihkka 11
4) Sámi boazodoallu oahppun ja dutkamin 11
5) Ofelašguovddáš 13
6) Sámi dutkanásahus 14
Dutkan sámi geahčastagas 14
Sámi instituhtta ja Sámi allaskuvla 15
7) Árbevirolaš máhttu oppalaččat 16

1) Dokumenterenguovddáš

Sámi allaskuvla oaidná ahte kommišuvnna okta evttohus raportta čuovvoleamis, lea ásahit guovddáža mii viidáseappot dokumentere ja dutká dáruiduhttinhistorjjá ja dan váikkuhusaid sihke sámiide, kvenaide ja vuovdeláttániidda. Mii eat áiggo vuosttaldit dákkár evttohusa, muhto áigut dattetge vuoruhit eanet boahtteáigái jurddašuvvon doaibmabijuid. Min oainnu mielde lea kommišuvdna juo vuđolaččat dokumenteren historjjálaš duohtavuođaid, ja vaikko leat ge máŋga fáttá maid ferte dutkat, de mii ballat ahte váldofuomášupmi báhcá historjái eanet go vejolašvuođaide dahkat **positiiva álgagiid boahtteáiggi várás**. Dat mii lea deháleamos, sámi vuolggasajis ja perspektiivvas, lea álggahit doaibmabijuid mat veahkehit nannet **buot sámegielaid** geavaheami Norggas, danne go buot sámegielat leat garra deattu vuolde. Maiddái davvisámegiella, mii lea stuorámus giellajoavku, lea áitojuvvon.

Dokumenterenguovddáš ásaha bargosajiid dutkiide, muhto mii gáibiduvvo dál lea garra áŋgiruššan nannet daid arenaid mat gávdnojit gos sámegiella ja kultuvra geavahuvvo. Dán oktavuođas lea lunddolaš nannet báikkálaš guovddážiid, mat odne juo barget čohkket njálmmálaš gálduin dieđuid. Lea dehálaš ahte dát bargu vuoruhuvvo áiggebále.

Mihttun ferte ahte sámegiella sáhttá ovdánahttojuvvot, iige dušše seailluhuvvot. Gáibiduvvo mealgat hukset oahpahusvejolašvuođaid main sámegiella ja sámi kultuvra lea guovddážis. Álohii ferte muitit ahte sihke gielas ja kultuvrras lea materiálalaš vuođđu. Dat vuođđu sihkkarastá ja viiddida sámi ealáhusaid, sihke árbevirolaš ja ođđa ealáhusvugiid mat váldet atnui ja ovddidit iešguđet lágan beliid servodagas, nu go ovdamearkka dihtii iešguđetlágán dáiddašlájaid, hábmema, mediadoaimma, ođđa innovašuvdnahámiid main lea vuolggasadji primáraealáhusain, ja innovatiiva ealáhushámiid maid eat leat vuos oppa tematiseren.

Sámegielat rivdet jođánit servodatovdáneami geažil. Danin lea stuorra dárbu čohkket árbevirolaš sániid ja dadjanvugiid vai sáhttá dokumenteret terminologiija mii muitala juoidá ovddeš áiggiid árbevieruin, láhttemiin ja árvvuin. Dát lea registrerenbargu mii lea deatalaš dasa ahte buorebut ipmirdit sámi historjjá siskkáldas ja sámi árvvuid vuolggasajis. Dát lea dakkár bargu maid ii-sámi ásahusat hárve vuoruhit, iige sis leat gelbbolašvuohta doaimmahit, nu ahte Sámi allaskuvla dorjjošii dákkár dutkandoaimmaid nanosmahttima, mat livčče ávkkálaččat go galgá ovdánahttit buriid oahppofálaldagaid ee. oahpaheddjiid váste, buot dásiin. Livččii maid miellagiddevaš registreret iešguđet sámegielaid ovttaláganvuođaid

ja erohusaid. Maiddái ealáhuserohusaid ja ekologalaš heivehallanvugiid sáhttá dokumenteret dakkár doaimma bokte.

Dát lea dušše okta ovdamearka ođđa áŋgiruššamiin dutkama ja dokumenterema oktavuođas mii čalmmustahttá boahtteáiggi vássánáiggi čuovggas, mas lea čielga mihttomearri ahte giella ja kultuvra lea vuolggasadjin áddet, čilget ja gaskkustit. Dieinna lágiin buvttaduvvo ođđa máhttu, máhttu mas sihke sámi ja dáža servodat oažžu ávkki ja movtta.

2) Giella

Sámi servodat dárbbaša sámegielaid loktema ja gielaid ealáskahttima. Giellalokten gáibida eambbo fágalaš návccaid ja dán berre servodat vuoruhit. Giellaloktemis lea dehálaš vuoruhit earet eará oahpponeavvuid sámegillii. Giellaloktemis ferte maid vuoruhit čáppagirjjálašvuođa sihke mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide. Eambbo filmmaid ja spealuid fertelii ráhkadit sámegillii mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide. Sámi servodat dárbbaša maiddái gielladásiid loktema sidjiide geat leat sámegielagat. Oallugat eai hálddaš čállima. Almmolaš ásahusain lea stuorra dárbu loktet gielladási ja vuoruhit giellageavaheami. Go sámegiela fálaldat galgá buot dásiin, de lea nationála dásis geatnegasvuohta sihkkarastit ekonomalaš doarjagiid.

Sámi allaskuvla lea álgán plánet miehtá sámi giellaprošeavtta man namma lea “Giellašaldi” ja mas lea ulbmil movttiidahttit dan mii hálddaša dihto sámegiela oahppat nuppi sámegiela, vai lea vejolaš gulahallat dulkkaid haga sámegielagiid gaskkas iešguđet ge guovlluin. Dá lea okta dain doaimmain maid fertelii vuoruhit davviriikalaččat, vai eambbogat šaddet máŋggagielagiin sámegielas. “Giellašaldi” nu šattašii oassin revitaliseremis mii nanne sámegielaid stáhtusa ja álkidahttá sámegielagiid gulahallama.

Mánát ja nuorat

Duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna raporttas boahtá bures ovdan dárbu ealáskahttit ja nannet sámegielaid mánáid ja nuoraid giellafálaldagaid bokte. Lea hui dehálaš plánet giellaovdánahttima dihtomielalaččat, oktasaš doahpagiid ja tearpmaid bokte, konkrehtalaš doaibmabijuiguin ja nu, ahte buot doaimmain lea čielga ovddasvástádus. Sámeservodaga

mihttun fertejit leat produktiivvalaččat sámegielat mánát ja nuorat, geat áddejit ja hállet sámegiela, válljejit sámegiela gaskkaneaset ja geaidda lea lunddolaš čállit sámegillii.

Dan mihtu olaheami dáfus okta deháleamos doaibmabijuin leat gievrras giellaoahppanmodeallat mánáidgárddis ja skuvllas. Mihttun galgá leat dat, ahte sámegielaid hálddašanguovllus sámegielat bajásgeassin- ja oahpahusdoaimmat lágiduvvojit gievrras giellaoahppanmodeallaid mielde. Dat eaktuda mánáidgárddiid ja skuvllaid eaiggádiid ja bargiid skuvlema, kárten- ja árvvoštallanreaidduid ja jeavddalaš čuovvolahttima. Vai gievrras giellaoahppanmodeallat sajáiduvvet struktuvrraide eaige báze ovttaskas bargiid áŋgiruššama dássái, fálaldagaid lágideddjiin galgá leat čielga geatnegasvuohta ollašuhttit daid.

Buot diliin bajásgeassin- ja oahpahusdoaimmaid ii leat vejolaš lágidit sámegillii gievrras giellaoahppanmodeallaid vuođul. Dalle ferte giddet fuomášumi erenomážit sámegielaid gáiddusoahpahusa lágideapmái, geavadiidda ja beaktilmahttimii. Guokte diimmu sámegielat fálaldat vahkus lea menddo unnán dasa, ahte mánná, geas ii leat sámegiella ruovttugiellan, šattašii produktiivvalaččat sámegielagin. Lea dárbu vuogádahkii, mas ohppiin, geat ožžot sámegiela oahpahusa gáiddusoktavuođaid bokte, lea dasa lassin muhtun eará oahppofágaid oahpahus sámegillii. Sámegielaid ohppiid fysalaš deaivvademiid, hospiteremiid ferte plánet gielladiđolaččat ja lasihit. Lea dehálaš fállat eambbo dieđu sámiid ja sámegielaid birra olles riikka mánáidgárddiin ja skuvllain.

Mánáid ja nuoraid gielladilli ii leat dušše ásahusat ja organiserejuvvon doaimmat. Dan dihte lea dárbbašlaš ovddidit sámegiela oinnolašvuođa ja gulloma oppalaččat. Iešguđetlágan mediat leat deatalaččat. Dárbbašuvvojit sihke sámegiel girjjálašvuohta ja digitála fálaldagat mat leat álkit olámuttos maiddái suohtastallama váste. Dainna lágiin soaitá loktet movtta ja hárjáneami guldalit, hupmat ja lohkat ja čállit sámegiela. Das dárbbašuvvo ahte máŋga ásahusa ja doaimma barget diđolaččat vai sámi mánáide ja nuoraide buorrána mediafálaldat.

Bearrašat

Sámegielaid ealáskahttin ja nannen lea olles servodaga oktasaš bargu, mas bearrašat leat áibbas guovddáš rollas. Gielalaš assimilašuvnna dihte sámeservodagas leat ollu bearrašat, geat dárbbašit veahki ja doarjaga vai nagodit sirdit sámegiela iežaset mánáide. Olles Norggas ferte leat áigeguovdilis ja sámeváhnemiid dárbbuide heivvolaš giellarávven sosiála- ja dearvvasvuođabálvalusaid oassin. Daid surggiid bargiin, geat barget sámebearrašiiguin, ferte

leat vuođđodiehtu máŋggagielatvuođa, assimilašuvnna ja giellaealáskahttima birra ja das, mo doarjut sámebearrašiid giellaválljejumiid. Lea dárbu deattuhit dan, ahte maiddái sámegielaid ođđa hállit – sii, geat leat oahpahallan sámegiela ráves olmmožin – ožžot ja ávžžuhuvvojit sámástit iežaset mánáiguin. Dat lea beaktileamos vuohki bissehit gielalaš assimilašuvnna ja botket buolvvaidgaskasaš giellatraumaid.

Sámegielat giellaguovddážat, searvvit ja ásahusat sáhttet doarjut bearrašiid sámegiela sirdimis ja nannemis ee. nu, ahte lágidit astoáiggefálaldagaid olles bearrašiidda: deaivvademiid, tuvrraid, leairraid jna. Maiddái dakkár doaimmain guovddážis lea gielladiđolaš geavadat:

- doaimmat leat plánejuvvon báikkálaš gielladili ja dárbbuid vuođul,
- sámegiella geavahuvvo dihtomielalaččat gulahallangiellan,
- buohkat dorjojuvvojit sámásteamis, ja
- láhččojuvvo oadjebas dilli buohkaide sámástit iežas dási mielde.

Ráves olbmot

Giellamolsuma geažil sámiid gaskkas vuhtto garrasit ng. manahuvvon sohkabuolvva albmanus (fenomena): leat ollu sámit, geat leat bajásšaddan sámegiela haga, ja báikkuid dat guoská eambbo go ovtta sohkabulvii. Beaktileamos vuohki váikkuhit albmanussii lea láhčit daidda olbmuide vejolašvuođaid váldit sámegiela ruovttoluotta. Dan dihte sámegielaid ovdánahttima okta deháleamos ja hohpoleamos mihtuin lea viiddidit sámegiela intensiivvalaš álgooahpahusa nu, ahte dat lea fálus buot sámegielain ja iešguđet guovlluin Sámis. Vai lea geavadagas vejolaš searvat ollesáigásaš giellaskuvlemii, ferte ovddidit vuogádaga, man bokte iešguđet surggiid bargit ožžot studeret sámegiela bargoáiggiin dahje muđui albma ruhtademiin. Buot sámegielahis sámiin ferte leat dilli váldit sámegiela ruovttoluotta. Dat lea beaktileamos vuohki nannet giellaservošiid ja divvut assimilašuvnna váikkuhusaid.

Dárbu, mii guoská buot sámegielat rávis olbmuid, lea gielladiđolašvuođa lokten. Maŋimus áiggiin sámeservodagas lea ságastallojuvvon nuoraid sámegiela čállima birra: maiddái nanu sámegielat nuorat atnet sámegillii čállima váttisin ja gulahallat gaskkaneaset čálalaččat riikkagillii dahje eaŋgalasgillii. Dat dieđusge speadjalastá olles sámeservodaga gielladiliid: maiddái ollu sámegielat rávis olbmot čállet milloseappot ja njuovžileappot dárogillii. Datges

muitala das, mo sámegielat leat assimilerenpolitihka geažil hui nuorra čállingielat. Sámeservodagas lea dárbu giddet fuopmášumi sámegielagiid árgabeaivválaš giellageavadiidda ja deattuhit dan, mo juohke okta mis váikkuha olles servodaga gielladillái, erenomážit mánáide ja nuoraide.

Eallilan olbmot

Giellamolsun lea garrasit čuohcan boarráseamos sohkabulvii ja botken sohkabuolvvaid gaskasaš jotkkolašvuođa. Giellaealáskahttin ja giellanannen galgá leat buot ahkásaččaid oktasaš viggamuš, mas sohkabuolvvaid oktavuohta nannejuvvo. Dan dihte eallilan olbmot fertejit beassat oassálastit gielladoaimmaide nu ollu go vejolaš. Sámegielaid oahpahusas, sihke mánáide ja nuoraide ja rávis olbmuide, lea dehálaš ovddidit oktasaš vuogádagaid, main áhkut ja ádját doibmet giellačeahppin/árbečeahppin/giellameašttirin, sirdet nuorat bulvii iežaset giellamáhtu ja árbedieđu. Dan birra gávdnojit ollu buorit ovdamearkkat birra Sámi ja daid galggašii čohkket ja čalmmustahttit.

Boarrásiidda ferte lágidit deaivvademiid ja ovttastallama sámegillii, ja maiddái vejolašvuođa ovddidit sin iežaset giellamáhtu. Máŋgasat sis leat gazzan oahpu assimilerenáigodaga eaige leat danne beassan skuvllas sámegillii dahje sámegiela lohkat. Lea dehálaš fállat lohkanoahpu dahje -deaivvademiid daidda geain váilu iežas eatnigiela lohkan- ja čállindáidu. Erenomáš dehálaš lea dorvvastit eallilan sámegielagiid vuoigatvuođa oažžut sosiála- ja dearvvasvuođasuorggis divššu ja fuolahusa sámegillii, ja dat eaktuda sámegielat ámmátolbmuid dihtomielalaš skuvlejumi.

Oppalaččat gielladili birra

Okta dárbbašlaš bealli sámegielaid ovdánahttimis lea sámegielaid oinnolašvuođa, nappo ng. gielladuovdagiid nannen. Dat mearkkaša dan, man ollu dahje unnán mii oaidnit sámegiela árgabeaivvi birrasiin: šilttain, galbbain, reklámain, dieđáhusain, bajilčállagiin jna. Sámeásahusain ja virgebáikkiin dilli lea ovdánan, muhto ee. gávppálaš birrasiin sámegielat oidnojit unnán. Dat lea dilli juobe nannoseamos sámesuohkaniid gávppálaš sektora birrasiin dego rámbuvrriin. Dat, ahte sámegielat leat unnán oidnosis dakkár dásiin, lea ieš alddes hui varalaš, go dat nanne ovdagáttu, ahte sámegielat eai leat čálalaš giellan seamma buorit ja anolaččat go stuorit gielat. Datges sáhttá váikkuhit dasa, man ollu sámegielagat ieža geavahit sámegiela čállingiellan.

Áigeguovdilis dárbu sámeservodagas lea ng. máŋggasámegielatvuođa ovdánahttin. Vai buot sámiid ovttaveardásašvuohta nanosmuvvá ja buot sámegielaid geavaheapmi lassána, mii fertet hukset eambbo kontávttaid iešguđet sámegielaid gaskkas, dihtolágán giellašalddi. Sámi ásahusat, dego Sámediggi, oahppoásahusat ja media fertejit šaddat ovdavázzin dan áššis vai olles servodat hárjána dasa dađistaga. Minimála ulbmilin sáhttá cegget ahte juohke bargi sámeásahusain beassá oahpásmuvvat unnimustá ovtta eará sámegillii. Dađe várás ferte plánet oktasaš vuogádagaid: giellaoahppanáppaid sámegielaid gaskkas, láidehusmateriálaid iešguđet sámegielaide, láidehuslogaldallamiid ja oanehis giellakurssaid iešguđet sámegielaid birra. Álkes vuohki oahpahaddat iešguđet sámegielaide lea lasihit buot sámegielaid oinnolašvuođa olles Sámis.

Sámi báikenamat

Duohtavuođa- ja soabahankomišuvnna raporttas (2023: 474) čállojuvvo ná sámi báikenamaid dokumenterema birra: “De fleste dokumenterte samiske stedsnavn har blitt trykt på kart siden politikken ble endret….” Dás lea sáhka namain mat leat dokumenterejuvvon erenoamážit Kartverket/Kártadoaimmahaga topográfalaš kárttaid reviderenbargguin 1970-logu rájes ja muhtin guovlluin maiddái ekonomalaš kártabargguid oktavuođas.

Sámi guovlluin leat ain hui olu namat maid Kártadoaimmahat eai vel dokumenteren obanassiige, muhto gos báikenamat leat báikkálaš servodagaid geavahusas. Dokumenterejuvvon kártanamain váilot maiddái eanaš sámi guovlluid mikrotoponymat (unnibuš báikkiid namat) ja erenoamážit maiddái sámegielaid ássannamat, mat dáruiduhttinpolitihkas eanavuovdinlágaid mearrádusaid boađusin leat dássážii leamaš ollásit jaskkodahttojuvvon almmolaš anus ja nu maiddái ee. kárttain.

Buot kártaregistariidda lea mihtilmas maiddái dat, ahte dušše fal báikenama normerejuvvon hápmi lea dokumenterejuvvon, muhto eará dieđut báikenamaid ja báikkiid birra eai leat kártaregistariin.

Danin dál plánejuvvon Sámi nammaarkiivvas bohtet leat mihá eanet dieđut báikenamaid birra go mat Kártadoaimmahaga kártavuorkkáin leat. Nammaarkiivva boahtteáiggi plánaid guovddáš oassin lea čohkket dássái dokumenterekeahtes sámi namaid ja daidda gullevaš

dieđuid ja vurket daid nammaarkiivii. Ulbmilin lea maiddái dievasmahttit kárttaide dássážii dokumenterejuvvon báikenamaid dieđuid.

Dutkandárbbut

Sámegielaid nanosmuvvan eaktuda dan, ahte servodagas lea áigeguovdilis, dutkojuvvon diehtu sámegielaid diliid ja dárbbuid birra. Dan dihte lea dehálaš plánet dihtomielalaččat dutkandoaimmaid, mat oktanaga buvttadit fágalaš dieđu ja šaddet ávkin giellaovdánahttimis. Dehálaš ja áigeguovdilis dutkandárbbut leat máŋgga suorggis ja máŋgga fáttáin, ee.

- Sámegielaid rávis olbmuid álgooahpahusa dutkan: oahppoásahusat dárbbašit dieđu das, mo oahpahus lea dán rádjái doaibman; makkár bohtosiidda mii leat ollen; ja mo ain buoridit oahppofálaldagaid
- Mánáid ja nuoraid sámegiela oahppan, giela ieš vuođat ja giellaválljen: mis galgá buoret áddejupmi dan birra, makkár gielladáiddu sámi mánáidgárddit ja skuvllat buvttadit; mo sámi mánát ja nuorat válljejit sámegiela ja eará gielaid gaskkas; makkár hástalusat mánáid ja nuoraid sámegillii laktásit; ja mo buorebut doarjut nuorat buolvva gielladiliid
- Bearrašiid giellageavadat sámegielaid ektui: sámeservodat dárbbaša dieđu iešguđet guovlluid ja sámegielaid buolvvaidgaskasaš sirdáseami birra; bearrašiid giellastrategiijaid birra; váhnemiid hástalusaid ja dárbbuid birra
- Persovnnalaš gielalaš vásáhusat sámeservodaga girjjat gielladiliid konteavsttas: lea mávssolaš čohkket dutkandieđu, mii laktása giela massimii, giela seailluheapmái, giela ealáskahttimii ja ruovttoluotta váldimii, vai mii nagodit doarjut ovttaskas sámiid
- Sámegielat mánáid ja nuoraid lohkan, čállin ja njálmmálaš giela ovdáneapmi, ja oahppan oppalaččat lea unnán dutkojuvvon. Mii diehtit muhtin ráje sosiolingvisttalaš geahčča nguovllus, muhto adno maid dutkan das mii váikkuha lohkan- ja čállinoahppamii ja mat leat buoremus vuogit oahpahit vuođđogálggaid. Lohkanguovddáš lea lokten dán dárbbu máŋgga geardde, muhto go leat unnán resurssat, de dan lea váttis čađahit jus ii boađe dasa sierra juolludus.

3) Skuvladutkan ja sámi pedagogihkka

Skuvla rolla lea leamašan guovddážis dáruiduhttimis ja dat sáhtášii leat guovddážis maiddái nuppe guvlui: sámáidahttimis. Sámi oahpahusdilli lea dutkojuvvon oalle unnán, muhto dutkamušat mat leat dahkkon otná beaivve sámi skuvlla dilis, čájehit ahte olggobealde stivrejuvvon struktuvrrat hálddašit sámi skuvlla árgabeaivvi, ja skuvlla sámi sisdoaluid ovddideapmi lea ovttaskas oahpaheaddji duohken.

Skuvlla kultuvra rievdá oalle njozet ja danin dutkama deaddu galggašiige leat struktuvrrain mat hálddašit skuvlla árgabeaivvi ja maiddái báikkálaš dásis skuvlla geavadagain ja struktuvrrain. Dárbbašuvvo ovdánahttindutkan, mas guovddážis lea skuvlla árgga geavadagaid ođasmahttin, sámiid gielladili ja árbevirolaš máhttu ovddideapmi skuvladilis.

Juohke oahpaheaddji lea ieš vázzán skuvlla ja su vásáhusat skuvlavázzimis váikkuhit dasa, makkár jurdda sus lea oahppama, oahpaheami ja skuvlla árgabeaivvi birra. Oahpaheaddjeskuvlejumis deattuhuvvo reflekteren, muhto dan váikkuhus sámi oahpaheaddjeoahpus ii leat guorahallon systemáhtalaččat. Sámi oahpaheaddjeoahppu dárbbaša dutkamuša das man beaktilit oahpaheaddjeskuvlejupmi nagoda skuvlet sámeoahpaheaddjiid geat leat nannosat ovddidit sámesisdoaluid ja vugiid skuvlla árgabeaivvis.

4) Sámi boazodoallu oahppun ja dutkamin

Raporttas bohtet ovdan dieđut dan birra movt sihke boazodollui guoskevaš lágat ja šiehtadusat, áššemeannudeamit ja daid čuovvovaš mearrádusat ja gulahallan boazodoallohálddahusain leat sakka váikkuhan negatiivvalaččat sámi johtti boazodollui. Dat bealit gullet hálddahuslaš bargovugiide ja politihkalaš mearrádusaide. Go hálddahuslaš bargovuogit eai váldde vuhtii boazosápmelaččaid árbevirolaš máhtolašvuođa, praksisiid ja kultuvrralaš dábiid, de dát leat mielde billisteame boazosápmelaččaid organisašuvdnamálliid, riektevieruid (riektevuođu) ja máhttovieruid (máhttovuođu). Eará váikkuhusat maid omd. orohagat dovddahit lea ahte sii ja sin boazoealáhus leat ekonomalaččat, doaibmama dáfus ja kultuvrralaččat gáržžiduvvon. Dás lea maid sáhka ahte leat ekonomalaš gáržžideamit ja nu

negatiivvalaš váikkuhusat boazodoalu ekonomalaš bistevašvuođa beliide mat gullet siidavuđđui, eallovuđđui, mearkavuđđui, birgenvuđđui ja báikevuđđui.

Sámi Instituhtas ja de Sámi allaskuvllas leat álggu rájes gitta dássážii dutkit dutkan sámi boazodoalu iešguđet fága- ja oaidninperspektiivvas sámegiela ja árbevirolaš máhtu čađa maid leat ovttastahttán dieđalaš beliiguin. Go raporttas ovdanbohtet iešguđet bealit mat leat addán sakka negatiivvalaš váikkuhusaid sámi boazodollui, de oaidná Sámi allaskuvla ahte dákko sáhttá bures váikkuhit soabadeapmái sihke oahpahusprográmmaid ja boazodoalu dutkamiid čađa. Sámi allaskuvllas leat dál boazodoallodutkamat boazodoalu vuođđoipmárdusa rájes, siiddastallama, dálkkádatrievdama, biebmokultuvrra, boazosámi nissonolbmuid diliid, boazodoalu hálddašeami ja stivrema ja gitta boazodoalu fágagiela dutkamat iešguđet boazoealáhusa beliide. Sámi allaskuvla lea maid váikkuhan dasa ahte leat gártagoahtán ollu dieđalaš publikašuvnnat sámi boazoealáhusa birra iešguđet gielaide, earenoamáš sámegillii. Dát addá nana vuođu sihke nannet ja ovddidit boazodoalu oahppoprográmma ja sámi árbevirolaš máhtu doavttergrádadássái, seammás álggahit ođđa dutkamiid soabaheami várás nu ahte namuhuvvon negatiivvalaš váikkuhusaid bissehit ja ovddidit nu ahte sámi boazodoallu ain lea bistevaš sámi eláhus. Sámediggi galggašii veahkkin váikkuhit dasa ahte šaddet boahtteáiggis sámi boazodoalu vástevaš dutkanprográmmat mat veahkehit soabaheapmái ja vuhtiiválde sámegiela ja sámi árbevirolaš máhtu. Dasto fertešii eanan- ja boazodoallohálddašeaddjiide, geat barget sámi boazodoalu guoskevaš áššiiguin gáibádus čađahit boazodoalloskuvlejumi (kurssat dahje oahppu), boazodoallonuoraid ja earáid movttiidit boazodoallostipeanddaiguin boahtte áiggi rekruterema dihte.

Danne go dáruiduhttin lea čuohcan nu garrasit sámi vuođđoealáhusaid árbevirolaš máhtolašvuođaide, práksisiidda ja kultuvrralaš dábiide, de Sámi allaskuvla dáhttu nationála guorahallama, mas vuđolit kártejit ja čielggadit sámi vuođđoealáhusaid birgejumi ja mo eiseválddiid mearrádusaid leat čuohcan dáid birgejupmái.

5) Ofelašguovddáš

Sámi allaskuvla lea guhkit áigge bargan ásahit gealboguovddáža mii veahkeha buot Norgga eará oahppovuogádaga ásahusaid oahpahit iežaset studeanttaide doallevaš, relevánta, ođđa ja systemáhtalaš dieđu sámegielaid, sámi kultuvrraid ja servodatdiliid ja ealáhusaid birra. Dakkár dieđuide laktásit maiddái omd. sámi historjá, ja eará fáttát. Sámi allaskuvllas lea juo 20 jagi leamaš Ofelašdoaibma, mas sámi nuorat ožžot oahpu ja gaskkustit dieđu sápmelaččaid birra vuosttažettiin joatkkaskuvllaide. Sii ožžot nu ollu jearaldagaid ahte lea váttis ollet buot skuvllaide geat háliidit sin galledit. Ofelaččat leat lassánan jagiid mielde, ja maiddái boahtte jahkái lasihit vel guokte ofelačča. Seammás ožžot sii jearaldagaid maiddái earret eará alitoahppoásahusain, go sii ohcalit eambbo dieđu.

Følgegruppe for barnehagelærerutdanningen čujuhii juo 2017 iežas raporttas (gč Rapport nr 5, 2017: Sluttrapport fra følgjegruppa for barnehagelararutdanning) ahte sámi perspektiivvaid birra lea váilevaš máhttu mánáidgárdeoahpaheaddjioahppoásahusain, ja nu šaddá hástaleaddji daid sisafievrredit ohppui. Čuovvunjoavku njuolgut hástalii Sámi allaskuvlla ásahit oahpaheaddjeoahpuid gealboguovddáža. Allaskuvlastivra lea dasto 2019 mearridan bargagoahtit ásahit gealboguovddáža. Vuosttaš lávki lei čielggadit dárbbuid ja 2020 čavčča gárvánii raporta “Samisk kompetansesenter for lærerutdanningene” mii čájeha ahte lea dárbu dakkár guovddážii. Seammás mii diehtit ahte maiddái eará profešuvdnaoahput ja eará oahput maid dárbbašit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuođa. Mánáidgárddi rámmaplána ja vuođđooahpahusa oahppoplánadahkosiin lea maid čielgaset sámi sisdoallu go ovdal, ja min vásáhus lea ahte maiddái mánáidgárddiin ja skuvllain váillahit dieđu das maid galget oahpahit sámiid birra. Go oažžu čielga fálaldaga áigái, de livččii maiddái sidjiide vejolaš dán fállat. Sámi allaskuvlla fágabirrasis lea erenoamáš buorre gelbbolašvuohta buot dain fágasurggiin maid soaitá dárbbašit gaskkustit dákkár gealboguovddážis, sihke sámi ja eará perspektiivvain. Fágabirrasis hui buorre gelbbolašvuohta sihke davvisámi, julevsámi ja lullisámi gielaid ja servodatdiliid birra, ja Ruoŧa ja Suoma beale sámi diliid birra. Dainna lágiin livččii maid vejolaš bargat eastadit vaššiságaid, rasismma ja vealaheami sápmelaččaid vuostá, ja seammás lasihit máhtu sápmelaččaid birra majoritehtaservodagas.

Mii atnit ahte livččii lunddolaš ahte lea Sámi allaskuvla mii lea ollásit sámi ásahus, mas sámegiella lea sihke dutkan-, oahpahus- ja bargogiellan beasašii leat njunnošis čilgemin earáide iežamet álbmoga gielaid, servodagaid, kultuvrra ja ealáhusaid birra.

6) Sámi dutkanásahus

Dutkan sámi geahčastagas

Sámi dutkan lea guhkit áigge dahkkon olggobeale dutkiin ja nu sámi siskkáldas dutkan lea viehka ođas. Eanáš dutkan mii lea dahkkon Sámis lea gehččojuvvon olggobeale perspektiivvas, mii mearkkaša ahte leat geavahan amas kategoriijaid ja amas giela. Sámi allaskuvla oaidná stuorra dárbbu ođasmahttit dieđuid maid vuosttažettiin sápmelaččat ieža dárbbašit ovdánahttima várás. Dáid dieđuid dárbbaša maid gaskkustit Sámi olggobeallai sihke stáhtaide gos sámit ásset ja eará eamiálbmogiidda. Sámi allaskuvla oaidná dehálažžan gulahallat eará eamiálbmotguovlluiguin ja nu lonohallat dieđuid singuin.

Váikkuhusat guhkes áigge dáruiduhttimis earret eará ahte sámegiella ii geavahuvvon skuvllain ja eará almmolaš ásahusain leat ain bures oidnosis otná Sámi servodagain. Go sámegielas ii lean árvu, muhto baicca oidnui eiseválddiid beales hehttehussan stáhta ovdáneapmái, dagahii ahte sápmelaččaid dieđut ja máhtut ovdanbuktojuvvojedje almmolaččat aivve vieris giela bokte. Sápmelaččaid iežaset doahpagiid ja sániid mávssolašvuohta ii leat ožžon dan saji almmolašvuođas maid livččii ánssášan. Sámi guovlluin gos leat árbevirolaš doaimmat, geavahuvvojit ain doahpagat mat ovdanbuktet árbevirolaš máhtuid ja dieđuid. Sámi allaskuvlla lea iežas dutkamiin lokten ovdan mávssolašvuođa Sámi doahpagiin nugo omd. siida, meahcci, birgen, sivdnideapmi, nárrideapmi, searvelatnja, ja lea čájehan mo muohttagis leat máŋgačuohte sáni mat ovdanbuktet máhtuid ja dieđuid.

Sámi allaskuvla lea oassin WINU ja WINHEC fierpmádaga ja lea áidna eamiálbmotjođihuvvon institušuvdna dán fierpmádagas. Sámi allaskuvla lea áidna divatkeahtes ásahus eamiálbmot studeanttaide Norggas. Organisašuvnnas lea internationála dásis erenoamáš buorre fierpmádat, masa eai váldoservodat universitehtat eai nuo fal beasa mielde. Diená eamiálbmogiid gaskkas Sámi allaskuvllas lea erenoamáš mandáhta ja vejolašvuohta ovddidit eamiálbmogiid siskkáldas dieđu buvttadeami ja oahpahusa ollašuhttima. Danin evttohuvvo

ahte stáhtat nannejit davviriikalaččat eamiálbmot siskkáldas dieđuid buvttademiid ja dutkamiid eamiálbmot dutkamuša guovddážiin Sámi allaskuvllas.

Sámi instituhtta ja Sámi allaskuvla

1920-logus buvttii Per Fokstad vuosttaš háve jurdaga ásahit Sámi akademiija. Jurdda ságastallui sámekonferánssain 1953 ja 1956, go Sámiráđđi ásahuvvui, ja Sámi Instituhtta-gažaldat ságastallui konferánssain 1962, 1965 ja 1970. Sámi Instituhtta, Nordisk Samisk Institutt (NSI) rahppui almmolaččat 1974 ulbmiliin "bivdit buoridit sámiid dili sosiálalaččat, kultuvrralaččat, lágalaččat ja ekonomalaččat".

Go Sámi allaskuvla 1989:s ásahuvvui, de ollašuvai sámiid gaskkas guhkit áiggi sávaldat fállat sámi oahpaheaddjeoahpu ja duoji – ja das maŋŋil eará ge alit dási oahpuid – sámegillii sámegielat birrasis. Sierra sámi allaskuvla attii maiddái vejolašvuođa ovdánahttit fálaldagaid mat buorebut vástidit sámi servvodaga dárbbuide. Sámi allaskuvlla ásaheapmi lea mielddisbuktán vejolašvuođa ovdánahttit fálaldagaid mat buorebut vástidit sámi servvodaga dárbbuide, nu mot sámi oahpaheaddjeoahppu, sámi mánáidgárddeoahpaheaddjeoahppu, sámegiella, sámi girjjálašvuohta, sámi riekteáddejupmi, servodatfága, duodji ja dáidda, boazodoallu, journalistihka, árbevirolaš máhtu, osku ja vuoiŋŋalašvuohta ja álgoálbmot oahput. Sámi allaskuvla lea ásahuvvon dustet sámi servodaga alitoahpahusa- ja dutkandárbbuid. Vuođđudeami rájes leat Sámi allaskuvlla fálaldagat ja doaimmat mealgat viiddiduvvon. Nu leage Sámi allaskuvla searvan nanusmahttit sámi servodaga.

Sámi allaskuvla lea áidna sámegielat alitoahppo- ja dutkanásahus máilmmis mas sámegiella lea sihke bargo-, oahpahus- ja dutkangiella. Sámi allaskuvla lea maid World Indigenous Higher Education Consortiumas (WINHEC) dohkkehuvvon álgoálbmot alitoahppo- ja dutkanásahussan.

Sámi allaskuvlla višuvdnan lea "Sámi universitehta boahtteáiggi Sápmái – mii ollašuhttá sámi servodagaid máhttodárbbuid".

Go lea višuvdna stuoridit doaimma ja šaddat universitehtan, de heive maid čalmmustahttit muhtun árvalusaid, mat livčče sáhttán buoridit muhtun surggiid maidda duohtavuođa- ja soabahankomišuvnna raporta čujuha:

- Nannet sámi mánáidgárdeoahpaheaddjeoahpu prográmma masterdássái, ja sámi oahpaheaddjeoahpuid prográmmaid gitta doavttergrádadássái.
- Nannet sámi kreatiiva fágasurggiid nu mo njálmmálaš girjjálašvuođa, muitaleami ja juoigama, ja geavatlaš surggiid numo duddjoma ja lávddedáidaga gitta doavttergráda dássá.
- Viiddidit Sámi allaskuvlla fágaporteføljа nu ahte das leat eanet fágat mat nannejit sámi báikegottiid huksema, gos sámegielaid sáhttá ovdánahttit ja ealáskahttit.
- Doarjut mentorortnegiid huksema mat veahkehit Sámi allaskuvlla atnit ávkin gelbbolašvuođa mii vuorraset olbmuin (olbmuin geain lea máhttu árbevirolaš sámi árvvuid birra) lea. Dat mielddisbuvttášii maiddái miellagiddevaš buolvvaidgaskasaš fágalaš ovddidanprošeavttaid, ja lea hui releváhta ovttasbargui eará álgoálbmotásahusaiguin riikkaidgaskasaččat kultuvra- ja oahpahussuorggis.
- Nannet Sámi allaskuvlla *driving forcen* sámi servodahkii, ásahussan mas leat doarvái ekonomalaš ja fágalaš resurssat hukset ja ovdánahttit buot sámi servodagaid máhtolašvuođa vuođuin.
- Bargat viidáseappot nannet boazoealáhusa árbevirolaš máhtu ja dutkama sámi geahččanguovllus, ja dan gaskkustit hálddahussurggiide mat hálddašit boazodoalu.
- Nannet boazodoalu oahppoprográmmaid gitta doavttergráda dássái, sihkkarastit dan dutkansuorgin sisabahkkemiid váikkuhusaid oktavuođas.
- Čohkket ja nannet sámi árbevirolaš guolásteami ja eará sámi vuođđoealáhusaid dieđuid, fágagiela ja árbevirolaš máhtu, ja fállat dan oahppun ja dutkansuorgin.

7) Árbevirolaš máhttu oppalaččat

Sámi allaskuvla vuođđuda dán oasi cealkámušastis Duohtavuođa ja soabahankommišuvnna raportii mas čuožžu earet eará: “Samisk kultur har tradisjonelt hatt et egalitært syn på naturen. Alt hang sammen med alt i naturen, og skulle behandles med respekt og ansvar” (s. 496). Sámi allaskuvla oaidná dehálažžan ahte sámi máilmmioaidnu oažžu saji oahpahusain, dutkamiin ja hálddahusain mat gieđahallet eatnamiid, čáziid, ealliid ja eará luondduvalljodagaid. Sápmelaččaide ii leat amas gulahallat luonddubirrasiin go leat

doaimmaheamen árbevirolaš bargguid nugo omd. boazodoalus, guolásteamis, meahcásteamis, duddjomis ja bivddus. Lahka gulahallan lea maid buvttadan árbevirolaš máhtuid mas etihkka lea vuođđun. Ovdamearkka dihtii lodden Guovdageainnus ja luossahálddašeapmi Deanus leat guovttelágan áddejumit goas lea rivttes áigi bargat maid dahje movt galgá hálddašit luonddu riggodagaid. Dat maid boahtá ovdan duohtavuođa- ja seanadankommišuvnna raporttas. Boazodoalus lea maid dovddus ahte borasspiret uhkidit misiid, ja ii doppe ge leat leamaš álki oažžut doarjaga dutkiin ja eiseválddiin. Raporttas maid boahtá ovdan ahte guolástanhálddašeapmi ii leat doarvái váldán vuhtii árbevirolaš geavaheami.

Váilevaš ipmárdusat ahte sápmelaččain leat iežaset máilmmiáddejumit mat doibmet beaivválaččat, dagahit váttisvuođaid bisuhit ja joatkit iežaset árbevirolaš birgejumiiguin. Sámi allaskuvla oaidná dárbbu lasihit dutkama das masa sámi áddejumit leat vuođđuduvvon ja mo daiguin sáhtášii olahit hálddašeapmái. Lea dárbu čielggadit mo árbevirolaš máhtut man vuolggasadji lea sámiid máilmmiipmárdus sáhttá fievrriduvvot luonddubirrasa hálddašeapmái, ja nu ii bisán dan duohkái ahte árbevirolaš máhttu ii leat systematiserejuvvon nugo boahtá ovdan raporttas mas čujuhuvvo Sámediggedieđáhussii luosa birra: “Det forholdet at tradisjonell kunnskap ikke er systematisert eller registrert gjør at sentrale myndigheter ikke har noe annet å forholde seg til enn til sine egne bestillinger” (s. 591).

Ferte dohkkehit ja váldit vuhtii ahte árbevirolaš máhttu lea earálágan máhttu go dieđalaš máhttu, ja daid guovtti máhtu ii sáhte gieđahallat seamma láhkai. Vaikke luonddudieđa máhtu sáhttá modeallaid bokte mihtidit ja rehkenastit, de ii sáhte seamma metodaid geavahit go galgá ovdanbuktit árbevirolaš máhtu, ja daidda livčči muhtun muddui dárbu eará metodaid ja systemaid ásahit.

Sámi allaskuvla oaidná dárbbu dutkagoahtit lagabui mo árbevirolaš máhtu sáhttá fievrridit mearrideaddjiid beavdái, omd. daidda geat hálddašit luondduvalljodagaid, dainna lágiin ahte dat bisuha iežas logihka. Das ferte maid guorahallat mii lea hehttehussan dasa ahte árbevirolaš máhtu lea váttis fievrridit mearrideaddji orgánaide. Norga lea geatnegahttán iežas vissis lágaide ja njuolggadusaide, ja lea maid geatnegahttán iežas vuhtii váldit riikkaid gaskasaš konvenšuvnnaid main árbevirolaš máhttu oidnojuvvo geađgejuolgin go galgá

seailluhit ja ovddidit eamiálbmogiid kultuvrra. Sámis lea árbevirolaš máhttu geavahusas beaivválaččat go olbmot doaimmahit boazodoalu, guolásteami, meahcásteami ja duddjoma. Lea dattetge ain váilevaš áddejupmi sihke akademiijas ja eiseválddiin mii árbevirolaš máhttu lea ja mo dat lea earálágan go máhttu mii lea vuođđuduvvon luonddudiehtaga máhttui.

Sámi allaskuvllas lea čađahuvvon ja ain veahážiid lea doaimmas dutkan main ovdanbuktojit jurddavuogit, ehtalaš gažaldagat ja vierut birraseamet dáfus mat leat leamaš ja muhtun muddui ain leat čadnon práksisáidde ja dávjá fáddán muitalusain. Oassin dás lea movt mii olmmožin leat hábmejuvvon ja oassin dás makkár relašuvnnat mis leat elliide, eatnamiidda ja earái mat leat min luonddubirrasiin. Dát lea soabadallan birrasiiddámet mas mii dáidit gáidan eret earret eará dáruiduhttima váikkuhusaid geažil, muhto maid mii dárbbahit vuos siskkáldasat nai iežamet boahtteáiggi hábmemis. Dasto dán soabadallama beliid oahppan ja hárjáneapmi lea maiddái dakkár mii sáhttá nannet min diliin main gártat gulahallat eará olbmuiguin birasáššiid birra, unnit ja stuorit oktavuođain máilmmis. Sámi allaskuvllas sáhttit buoridit iežamet veahki dákko dainna lágiin ahte ain ovddidit dutkama ja viiddidit oahppofálaldaga dán suorggis. Dása dárbbahit doalahit ja lasihit fágalaš návccaid, ja nu leat doarjjan arenaide main váras adnojit ja ovddiduvvojit árbevirolaš máhtut ja práksisat, ja seammás láhčit saji dasa ahte ságat ja vierut mat leat vuolgán árbevirolašvuođas ožžot saji ja dadjamuša ođđaáiggi lassiarenain ja -práksisiin.

Svahken sijte
2443 Drevsjø

dato, 31. oktober 2023

Sametinget
E-post: samediggi@samediggi.no

SAMETINGETS HØRING - INNSPILL TIL RAPPORTEN OM SANNHET OG FORSONING.

BAKGRUNN:
Det vises til Sametingets ønske om innspill til rapporten om sannhet og forsoning.
Der framgår at alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper.
Høringsfrist er 31. oktober 2023.

VÅRE FORSLAG TIL TILTAK ER:
Det bør opprettes et eget samisk Departement. Forvaltningsrolle underlagt Sametinget må utredes.

ALTERNATIVT TILTAK FOR SAMISK BÅATSOE (TAMREINDRIFT):
Forvaltningsansvar og årlige forhandlinger om reindriftsavtale flyttes til Kulturdepartementet i påvente av et nytt departement.

Forslag til tiltak er med grunnlag i Sannhet og Forsonings-rapporten. I tillegg foregår det nå menneskerettsbrudd på Fosen hver dag. Det har vært statlig partsinteresse for vindkraft i rettsaken om vindmøller på Fosen. Samiske reindriftsaker har ikke noe eget Departement som ivaretar den samiske reindriften som andre fag- departement støtter opp om andre næringer. Samiske saker kommer for langt unna makten og avgjørelsene.

Det er Stortinget som har bestilt denne rapporten. Rapporten er en dokumentasjon på urett og under-trykkelse som har foregått mot urfolk og minoriteter gjennom historien. Det har fortsatt konsekvenser for mange i dag.

Vi forventer at Stortinget vil følge opp rapporten med gode tiltak. Forsonende tiltak vil være å rette opp den urett som har skjedd over tid mot det samiske folket. Samisk reindrift, språk, kultur og levesett er svekket med en sterk fornorsknings-prosess. Samisk bruk og rett til beiteland er blitt fratatt med et pennestrøk. Det er blitt gjort gjennom lovverk utarbeidet av ett folk, lovverk som er tilpasset for ett folk, forvaltning er/blir utøvd av ett folk, og dømmende blir utført av ett folk, nordmenn. Her må det bli en bedre balanse og likeverd med bakgrunn i at Norge er tuftet på to folk, samer og nordmenn. Ressurser og midler må følge med også til det samiske folk og samiske formål.

Arbeidet med forsoning og tiltak begynner nå, og vil være avgjørende for hvordan det samiske folk skal ha det i framtiden, tuftet på egen kultur.

Høringssvaret vi gir er med grunnlag i historien, urett, undertrykkelse og erfaringer i det sydligste samiske reinbeiteområdet i Norge. I Sametingets eget lovutvalg for ny reindriftslov og Samerettsutvalget II, NOU 2007:13, er det kommet forslag til endringer og forbedringer til dagens lovverk. Det vil ikke bli berørt her.

I høringsbrevet fra Sametinget er det reist spørsmål som det kan svares på, og er blant annet:

«Er det noen forsonede tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?»

«Er det noe annet du ønsker å legge til?»

I høringssvaret vi gir er det lagt vekt på:

> *Hvilken organisering og forvaltningsstruktur bør det være for den samiske reindriften fremover?*

Vi mener at det er et strukturelt problem når urett og undertrykkelse er påvist over så lang tid mot det samiske folk. Når det gjelder samisk tamreindrift så har det blitt styrt og forvaltet av Landbruksdepartementet av hensyn til jordbrukets interesser, og det gjenspeiles i lovverk, som eksempelvis reindriftsloven. Ansvaret i dag er fortsatt underlagt Landbruks- og matdepartementet. Her bør det bli en endring. Det synes langt fram for å løse konflikter mellom jordbruk og reindrift, og nødvendige lovendringer. Selv om jordbruket og reindriften har noen felles problemstillinger, eksempelvis tap av matjord, tap av beiteland og tap til rovdyr, så har reindriften spesielle behov som ikke nødvendigvis sammenfaller med jordbruket. For å unngå interessekonflikt i samme departement, bør derfor ansvaret for jordbruk og reindrift skilles ad.

KORT TILBAKEBLIKK HISTORISK:

Fra siste halvdel av 1800-tallet ble det et mål for myndighetene å begrense tamreindriften. Kongelige resolusjoner, lappekommisjonene (hvor ingen reindriftssamer var med), på 1890-tallet innebar forbud mot reinbeiting utenfor definerte kommuner.

Riksadvokat Kjerchow utarbeidet i 1919 reindriftsloven av 1933, og på den tid var oppfatningen av reindrift: «*Visstnok vilde ophør av denne bruksadgang være ønskelig av hensyn til jordbrukets interesser. Men flytt-lappens næringsdrift som sådan spiller dog formentlig ennu en såpass økonomisk rolle innen samfundet, at den indtil videre fortjener dets sanktion.»* (side 42 i Landbruksdepartementets Utkast til Lov om reindrift.)

Reindriftsloven av 1978 er i stor grad en videreføring av loven fra 1933, og er preget av samfunnets behov for å styre reindriften. Et nedsatt lovutvalg til 1978-loven hadde forslag om gjerde-lov for å frede innmark mot rein. Det ville innebære at det ikke skulle være erstatningsansvar for reinskade innenfor reinbeitedistrikt hvis innmarka ikke var inngjerdet. Det var enighet for dette på Stortinget, men før det kom til avstemming falt det bort. Ansvaret skulle hvile kun på en part, den samiske reindriften, med objektivt og solidarisk erstatningsansvar. I senere tid i en erstatningssak i Tufsingdalen anmoder Høyesterett myndighetene om å endre reindriftslovens erstatningsregel. Det ble motivert blant annet med at det er en annen tid, og det er et annet syn på samer nå enn før.

Reindriftsloven av 2007 er preget av å få innført sanktionshjemmel og straff for reindriftutøvere ved brudd på reindriftsloven. Eget selvstyre ble lagt inn som motivasjon for bedre å få forent dette i reindriftsloven. Et selvstyre som ikke var, eller er, reelt for reindriften.

I 2017 blir det foreslått at kulturell bærekraft skal svekkes og tas ut av formålsparagrafen i Reindriftsloven. Økologisk bærekraft skulle styrkes. Dette samsvarer ikke med Grunnloven og internasjonale konvensjoner som Norge har forpliktet seg til hvor samisk kultur er beskyttet og nyter vern. Bestemmelsen er foreløpig satt på vent.

Områdestyret er blitt nedlagt av myndighetene. Samisk kunnskap, formidling og medvirkning i styring og forvaltning av samisk reindrift er forsvunnet i regionale områder. Samisk medvirkning skjer nå kun i rettsaker hvor samisk reindrift får medhold i domsavsigelser. Reindriftsstyret, hvor det ennå er samisk

representasjon i et mindretall, er ennå operativt, men er foreslått å legges ned av Landbruks- og matdepartementet som en alternativ løsning i framtiden.

Statsforvalteren får forvaltningsansvaret for reindrift. Sametingets rolle ble ikke utredet før det ble tatt stilling til ny organisering. Dette var avtalt, men ble ikke fulgt opp av myndighetene.

Alt dette skjer under Landbruksdepartementet som ansvarlig fagdepartement for den samiske reindriften.

TILLITS-KRISE.
Samiske tall forteller 11, rapport 2/2018, viser at det er liten tillit til forvaltning og myndigheter. Å gjenvinne tillit er helt nødvendig for den samiske reindriften. Det gjelder alle parter som er involvert i samiske saker. Å endre forvaltningsstruktur og overordnet ansvar, og innføre regional styring med samisk deltagelse igjen, vil være en god begynnelse.

AVSLUTTING:

- Behov for at Sametinget har en åpen og transparent prosess når tiltakene skal følges opp.
- Sametinget bør ha regionale møter for å diskutere lokale punkter for oppfølging.
- Sametinget bør arrangere en seminarrekke som et lavterskel- tilbud for å videreformidle funnene og oppfølging av Sannhets- og forsonings-rapporten.

Brevet sendes som e-post.

Med vennlig hilsen
for Svahken sijte,

Elle Merete Omma

Elle Merete Omma
leder

Deanu ja Várjjat Museasiida
Tana og Varanger Museumssiida
Teän da Va'rjjel Mu'zeisiida

Varangerbotn, 31. oktober 2023

Tana og Varanger Museumssiida takker for Sametingets invitasjon til muntlig høring om rapporten, og presiseringen på høringsmøtet 23.10.2023 om at det også kunne formidles syn både på prosess og forsoningstiltak.

Til grunn for det vi fremmer i dette høringsinnspillet, ligger prinsippene om samisk selvbestemmelse.

1. Bakgrunn

Med bakgrunn i drift av museum i nord-øst, i Finnmark, representerer våre museer kunnskap som omfatter en 12 000 år gammel historie med arkeologiske spor etter bosetting. Vi har imidlertid «nye» museer – vårt eldste museum er under 50 år, og vårt yngste museum bare 11 år. De arkeologiske funnene er av vesentlig betydning for de historiene vi baserer utstillinger på og formidler.

Det er få offentlige samiske institusjoner i det geografiske området vi har vårt virke i. Våre 4 museer er offentlige samiske institusjoner, der 1 nordsamisk kunstmuseum og ett skoltesamisk kulturhistorisk museum er lokalisert i en kommune utenfor språkforvaltningsområdet. Innenfor språkforvaltningsområdet har vi 2 nordsamiske kulturhistoriske museer med definert geografisktilknyttet virkeområde (sjø- og elvesamisk). I dag har stiftelsen hatt ansvar for drift i 11 år, men har fortsatt ikke oppnådd å få grunnleggende museumsfasiliteter på plass, slik norske regionale og nasjonale museer har.

I vårt område, som omfatter de 3 kommunene Deatnu, Unjárga og Mátta-Várjjat, er vi ved kjernen i deler av det samiske bosettingsområdet gjennom at alle kommunene grenser til Finland og en av kommunene også til Russland. Grensene har vekslet mellom de 3 landene etter at den siste grensen for nasjonalstaten Norge ble trukket i 1826. Siidaene ble splittet mellom nasjonalstatene. Begge disse nabolandene har vært oppfattet som en trussel mot Norge, og dermed hatt nasjonale påvirkning på hvordan naboskapet har vært praktisert og hvordan staten Norge har arbeidet med å sikre sine grenser.

Oppbyggingen av både kirker/kapeller og internat kom samtidig flere steder i vårt område. Eksempel ble det bygget statsinternat både i Neiden og på Strand i Pasvik (1905) – begge i de skoltesamiske siidaene, men med formål om å sikre det norske språket (mot finsk påvirkning). Disse byggene ble også satt opp for å stadfeste norsk suverenitet i grenseområdet. Det tredje internatet ble også bygd i Sør-Varanger i 1907. Dette har også en dimensjon med nasjonsbyggingen etter unionsoppløsningen, der både stedsnavn, kartverk og kirke/skole ble sterke verktøy for fornorskningen i Sør-Varanger.

2. Innledning

Innledningsvis takker kommisjonen slik:

> *Kommisjonen er særlig takknemlig for å ha fått tillit til å samle inn og synliggjøre samers, kveners, norskfinners og skogfinners personlige historier og deres erfaringer med fornorskingspolitikk og urett.*

Sannhetskommisjoner i andre stater og deler av verden, er også beskrevet i rapporten. Vi oppfatter at det er kommisjonenes organisering og arbeid som er beskrevet og fokusert på i større grad enn selve fremgangsmåten for arbeidet, og begrunnelsene for de ulike tiltakene i selve prosessen.

> *Fokus på effektene av langtidssvirkninger av en politikk, skiller de nordiske og det canadiske kommisjonsarbeidet fra andre kommisjonsprosesser som har blitt etablert i kjølvannet av voldelige konflikter. I Canada gjennom internatskolene, på Kalaallit Nunaat / Grønland gjennom modernisering og dansk assimilasjonspolitikk, og i Norge, Finland og Sverige gjennom fornorskings-, forsvenskings eller forfinskingspolitikk.*

Med henvisning til innledningen, mener vi at internatskolene også i Norge har vært det viktigste verktøy i fornorskingspolitikken.

3. Sannhet – den hele og fulle sannhet?

I samiske samfunn er fornorskningen og de historiene som kommer frem i SFK sin rapport, ofte en del av den samiske historien. Mange har erfaringer med fornorskning og urett, og kan dele sine historier som viser fornorskning i sin fulle bredde.

Når det gjelder prosessen, må vi stille spørsmål ved om kommisjonen har vurdert sin rolle opp mot mandatet, der det kan være mulighet for at mange i den norske delen av befolkningen kunne oppfattes som representanter for «det norske», og dermed tildeles skyld for å ha utøvd fornorskning, overgrep og begått urett? Og har kommisjonens oppnevnere overveid muligheten for at det har vært uenigheter ***mellom*** gruppene som inngår i mandatet, og som kan prege debatten, klimaet, følelsene og evnen til å gjøre opp for seg?

Det som skrives i SFK sin rapport, løftes frem, belyses, drøftes, og blir for alltid tilgjengelig digitalt. De historiene som er fortalt og ikke tatt med, eller ikke fortalt, men som forties, gjemmes bort med håp om fjerne den smerten som ligger i historiene – hvor kan allmennheten få oversikt over det som IKKE tas med av kommisjonen? Det kan være forutsetning for forsoning, også mellom grupper av samer, kvener og skogfinner.

Det er viktig at alle språkgrupper omtales, og Stiftelsen mener det er viktig at de faktiske forhold i ulike områder, kommuner og språkområder er godt redegjort for. Skoltesamenes historie er lite kjent også i andre samiske samfunn. Det er særlig **da** det er viktig at flest mulig fortellinger kommer frem, slik at flest mulig kan kjenne seg igjen i det som kommer frem i rapporten.

Tiltakene fra kommisjonen er inndelt i hovedgrupper, og omtales slik:

> *Det er derfor viktig å legge til rette for arenaer og forutsigbare prosesser for å diskutere utfordringer og løsninger på disse utfordringene innad i gruppene, og for norske myndigheter del i samarbeid med gruppene*

For at sannhet skal komme frem, må det sikres gode og trygge arenaer for å komme frem med sine historier, usensurerte og slik forteller har opplevd det. Det må sikres gode og trygge arenaer for å diskutere, peke på hva som oppleves utfordrende og hvilke løsninger som kan fremmes. Hvordan disse tas i mot, responderes på og løftes, vil påvirke resultatet av drøftingene og hva som kan prøves ut som tiltak.

Omtalen av samer er i noen tilfeller i rapporten blitt til «etterkommere» av samer. En slik upresis omtale tjener ikke sannheten, all den tid det daglig er organisasjoner med dens medlemmer som vil svekke samisk innflytelse ved å kun omtale samer som «med samisk bakgrunn/aner».

Som en forutsetning for de enkelte tiltaksområdene, er det noe som ikke eksplisitt nevnes i SFK-rapporten: **sikring av det materielle grunnlaget for samisk kultur.**

Mange av de innrapporterte historiene viser til dette, og kan være nøkkelen til å stoppe det som mange oppfatter som pågående fornorskning.

Et eksempel på dette er regulering av laksefisket, både i elv og sjø. Stenging av Tanaelva er et alvorlig inngrep i lokalbefolkningens rettigheter. Dette er pågående inngrep som oppfattes som nok et overgrep i samiske fiskerettigheter. De negative konsekvenser som dette kan ha for samisk kultur, vil kunne være ødeleggende for fremtidige generasjoners mulighet til å kunne sikre sin kultur og del av livsgrunnlag, og dermed fremtidig tradisjonell kunnskap.

Ulike oppfatninger men felles knytning til ressursgrunnlaget:

> *Professor Kirsti Strøm Bull har gjort en rettshistorisk studie av sjølaksefisket i fylket, og konkluderer med at staten ikke kan betraktes som en privat grunneier når det gjelder forvaltning av dette fisket: «Utvisning av lakseplasser i sjøen skjedde ikke i kraft av en grunneierrett for staten, men som utøvelse av statens ordensmyndighet.»*

Rett til sjøfiske har blitt desimert, og omsettelige kvoter, inntjeningskrav for tilleggsfangst mm hindrer videreføring av den kulturbaserte fiske- og fangstnæringen.

Reindrift er en annen kulturspesifikk samisk næring, som har lange tradisjoner med organisering og utøvelse av reindriften. En rekke lover, konvensjoner og forordninger har regulert reindriften siden 1800-tallet, og fra 1970-tallet har det vært næringslov som har regulert arealbruk, organisering og drift. Endring i forvaltning av reindriftsnæringen, har også fratatt reineierne den opparbeidede medbestemmelsen gjennom ulike styrer, råd og utvalg. Disse endringene, som i liten grad fremkommer som forskrifter, har heller ikke vært til gunst for reindriften. Forholdene har ofte dreid seg om hva som er fordel for jordbruk. Det er heller ikke likeverdige vilkår i forvaltningen, og der endringer i lovverket og forvaltning ikke følges opp av kunnskaps- og kapasitetsoppbygging. Det er ulikheter i dimensjonering i forvaltningen, som må rettes opp.

4. Forsoning eller å rette opp urett?

Vi registrerer at det er lagt opp til et tett løp med oppfølging av SPKs rapport. I et museumsperspektiv er det viktig å bruke god tid på å sørge for at den kunnskap som finnes, er kommet frem så langt som mulig. Det er vår oppfatning at det må sikres hvordan materialet skal

kunne brukes, at det må kunne forvaltes lokalt og at det for fremtiden utvikles muligheter for å dokumentere pågående fornorskning og urett, som dagens generasjoner opplever.

Den forskningsbaserte akademiske kunnskap er manglende i de samiske samfunn. Kunnskapsproduksjon i samiske samfunn skjer hjemme, og har gitt et grunnlag for museenes kunnskapsinnsamling og -dokumentasjon.

Det må drøftes om det er mulig å fremme og beslutte igangsetting av tiltak, før pågående urett stanses.

For Stiftelsen er det viktig å fremme synet om behov kapasitetsoppbygging for de grunnleggende fasiliteter med museumsfaglige stillinger som en første reparasjon og som setter oss i stand til å arbeide videre med rapporten.

a. Kunnskap og formidling

Det har vært etterspurt siden opprettelsen av SFK i 2018 – hva skal museenes rolle være? Museene representerer den kollektive hukommelsen som skal gi oss trygghet i fremtiden. Det har ikke kommet annet svar enn å være fasilitator. «Huse kaffekoppen» - for å si det forenklet.

På våre museer er vi 13 personer som jobber direkte og indirekte med drift av 4 museer, i 3 kommuner, med 2 samiske språk og herunder 1 kunstmuseum. Regnestykket går ikke opp.

- Museenes kunnskapsbaserte utstillinger, formidling og kapasitet må styrkes. Det må være flere mennesker som arbeider på heltid med dette.
- Grunnskoler og opplæringsinstitusjoner må ha økonomisk rom til å benytte kunnskapsinstitusjonene
- Institusjonsbyggingen og -sikringen må styrkes

b. • Språk (uten å være språksenter)

I boka Samisk skolehistorie 6 (Davvi Girji 2013.) fremgår det følgende:

> *Både før og etter grensetrekkinga låg den lutherske befolkninga i Sør-Varanger under presten i Vadsø, og undervisninga blei også organisert derfrå. I 1819 sendte Vadsø-presten over ein samisk lærar, som skulle gi undervisning i kristendomskunnskap. I 1844 blei Sør-Varanger delt i to og i 1847 i tre skoledistrikt. Først var det to krinsar for sjøsamar og ein for fjellsamar. Frå 1849 blei det tilsett ein lærar for norske barn, men dei finske barna var det enno ikkje noko tilbod til.*

Denne beskrivelsen viser at det nordsamiske, skoltesamiske og kvenske (referert som finske) språket hadde ulike vilkår, da språkopplæring var knyttet til det religiøse. Prestene sto for opplæring.

I rapporten heter det:

> *Språk er en viktig identitetsmarkør. Kommisjonen understreker språkenes verdi som morsmål og den betydningen språkene har for bevaring og utvikling av kultur og identitet, samt som*

bærer og formidling av kunnskap. Kommisjonen erfarer at språkrevitaliseringen så langt i stor grad har vært en svært utfordrende prosess. Barns språklæring og videreføring av språk i familier er sentralt i revitalisering av språk. Språkopplæringen er svært mangelfull, og ny statistikk viser frafall fra samiskundervisning

Så lenge det har vært stort fokus på språk og på skole, så har man i liten grad gjort tiltak for opplæring for den voksne befolkning. Det er heller ikke ledd i ordinære etter-/videreutdanningsløp.

Videre i rapporten (s. 23) fremgår det beskrivelser av hvor språket har stått sterkest.

I Karasjok og Kautokeino, Nesseby og deler av Tana og Porsanger startet språkskiftet senere enn i andre nordsamiske områder. Nordsamisk språk sto fortsatt sterkt i disse områdene da fornorskingspolitikken ble avsluttet. Tiltakene for å snu språkskiftet og revitalisere språk kom også tidligst i gang i disse områdene, og der hadde også et relativt høyt antall barn nordsamisk som morsmål og et stabilt språkmiljø rundt seg. Språkskiftet til norsk har hatt negative følger for kommunikasjonsbånd i familier og for individers og gruppers selvoppfattelse og språkholdninger, og mange uttrykker sorg over at de ikke har fått lære språket til foreldre eller besteforeldre. Parallelt med språktapet ble også gruppenes kulturelle praksiser og kunnskapssystemer nedvurdert og usynliggjort.

I denne sammenheng vil vi påpeke at allerede ved innføring av språkforvaltningsområder, så blir ikke det nordsamiske språket knyttet til Sør-Varangers samer. Dette er også gjennomgående i rapporten. Det er gode og riktige beskrivelser i bokverket «Samisk skolehistorie», og det bør i større grad hentes frem når Sametinget skal arbeide med rapporten. Å usynliggjøre nordsamene i grenseområdet kan oppfattes som at fornorskingspolitikken har lykkes fullstendig i Sør-Varanger, til og med for SFK.

Tiltak:

- Samme omfattende satsing på språkopplæring som ved fornorskningen
- Ha tiltak som rettes mot alle språkgrupper, inkludert å løfte de beskrivelser som mangler
- med utprøvd metodikk (man vet hva som skal til)
- De samiske historiene inn i læremidler, i formidling, i voksenopplæring
- Fast opplæringsspor for voksenped med samisk språkopplæring
- Styrking av familienes språksituasjon – bruke mer av de sterke språkmodellene

c. • Kultur

En bredde i samisk kulturtilbud, er den viktigste måten å få formidlet egne historier til et bredt publikum – både samisk og norske. Kunst og kultur har en egen kraft. Den pågående nedbyggingen av eksisterende kunst- og kulturarenaer er eksempler på hvordan statens myndighetene bruker økonomi som metode for å sortere, ramme inn og begrense samisk kultur. Kulturtilbudene utenfor større byer er avhengig av stor støtteandel for å kunne gi de samiske kulturtilbudene. Institusjonene må også fungere som informasjonskontorer for «det samiske» - alt fra historie, religion, samfunnsøkonomi, faktatall mm. for å bli regnet som en kunnskapsinstitusjon. Slike oppgaver kan ikke sies at de norske institusjonene forventes å ha.

I 2012 inngikk Norsk Folkemuseum, Kulturhistorisk museum og Sametinget en avtale om at samiske gjenstander skulle tilbakeføres til museer under Sametingets forvaltning. Prosjektet heter Bååstede, og skal føre til at det samiske folk får råderett over en større del av sin kulturarv. Samtidig regnes museenes samiske utstillinger som en viktig ressurs for å formidle kunnskap og historie om den samiske urbefolkningen, ikke bare for samer, men for elever og studenter og befolkningen i hele Norge. I det ligger også en erkjennelse av at fornorskingspolitikken også fikk negative konsekvenser for den øvrige befolkningen. Dette ble finansiert av Sametinget, ikke av Norsk Folkemuseum eller Kulturhistorisk Museum. Det kan ikke være slik at Sametinget mottar midler som de må bruke på norske museers arbeid.

- Styrke samisk forkvaltning av kulturarven og kulturminner
- Det må legges til rette for flere hele faste stillinger, med gode utviklingsmuligheter. Det er etterspurt kompetanse
- Sikre samiske utdanningsløp for flere fagområder
- Utvikle og støtte opp om flere kulturnæringsgrener
- Samisk kunst må nå flere deler av landet
- Norske kunst- og kulturinstitusjoner må også inkludere samisk kunst og kultur

d. • Forebygging av konflikter

Nå, når man har sett og registrert hvilke krefter som vekkes til live, hvilket hat og skarpe fronter som har foldet seg ut, er skaden allerede skjedd. Avstanden til det man hadde oppnådd i 2018, har vokst og Stiftelsen vil uttrykke håp om at ikke at kløften er for stor. For å skulle reparere noe, må du ha det riktige verktøyet. Slik er det for museene når det gjelder gamle gjenstander. Her vet man hvilke verktøy som finnes. Det vet vi ikke når det gjelder den generasjonen som skulle nyte godt av SFKs arbeid, hvilke tillitsbrudd som kan la seg reparere. Det oppleves utfordrende for våre museer å skulle igangsette egne prosesser for lokalbefolkningen, der historier skal deles og samtales om. Denne rollen hadde vært mer naturlig å ta i startfasen av SFK arbeid, der museene kunne ha et lokalt perspektiv på hvilke temaer som kunne sette i gang prosesser. Det måtte i såfall ha vært i nært samarbeid med helseinstitusjoner som kunne bistå håndtering og oppfølging.

e. • Implementering av regelverk

Verken Tanavassdragets fiskeforvaltning (TF) eller Sametinget/Sámediggi/Sámdigge/ Saemiedigkie fikk være med i sluttforhandlingene med Finland i 2017, til tross for forpliktelsene i tanaloven. Forholdet ble påklaget til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite som konstaterte at avtalen «- har gitt rettigheter til finske hytteeiere som gir dem økonomisk gevinst og involverer nye bruker grupper». Komiteen oppfordret derfor i 2019 statsråden til å ivareta norske interesser ovenfor finske myndigheter

5. Våre museers utfordringer

Stiftelsen Tana og Varanger Museumssiida slutter seg til det Sametinget uttaler:

> *Det at samer har blitt satt opp mot hverandre, har gjort at det i dag er det behov for forsoning internt i det samiske samfunnet. Det tredje forholdet er tilbakeføring av samiske levninger, som er en sak Sametinget jobber med. Gjenbegravelser skjer i samråd med*

etterkommere der de finnes, og i samråd med lokalsamfunnene. Dette krever dialog med svensk og finsk side, siden det kan være etterkommere der.

Og vi vil føye til; kanskje også russisk side.

Nedenfor følger en oppstilling av punkter som må særlig følges opp etter SFK-rapporten.

Deanu Musea

Museet har fokus på den elvesamiske kulturen. En stor samling eid av Tana kommune, som har dårlige bevaringsforhold.

- Samling i dårlig tilstand
- Laksefiskets betydning for Tanas befolkning
- Stor andel vernede bygg i kommunen

Várjjat Sámi Musea

Nordsamisk regionalt museum for sjøsamiske områder.

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) uttalt følgende: «Når det først er enighet om at sjøsamenes tradisjonelle levevei med fjord og kystfiske er vernet etter SP art. 27, innebærer dette også en anerkjennelse av sjøsamenes rett til fiske i fjordene og langs kysten i de sjøsamiske områdene. Vernet etter SP art. 27 av historisk bruk av fjorder og kystnære strøk til fiske som del av sjøsamisk kultur, eksisterer uavhengig av om vilkårene for en rett til fiske etter reglene for sedvane eller alders tids bruk er oppfylt eller om en slik rett til fiske lovfestes.»

Sjøfisket er felles for alle kommunene – og har vært næringsvei for samer i alle kommunene. Det er også en vesentlig del av den sjøsamiske historien som formidles på museet. Magasinkapasitet er en skranke for mulighet til innsamling. En større privat samling i Builuovta kan overtas av Nesseby kommune, dersom magasinkapasitet økes.

Det er økende behov for oppgradering av utstilling.

Ä'vv Saa'mi Mu'zei

Eneste samiske museet for en egen språkgruppe, som heller ikke er innenfor samisk språkforvaltningsområde. Det er spesielle utfordringer med både eierskap til gjenstander som er innsamlet, men er i andre museers eie. Museet har økende antall henvendelser, og fungerer i realiteten som et informasjonssted for alle spørsmål som omhandler det skoltesamiske. Slike oppdrag er ikke i stiftelsesdokumentet. Det oppleves som at et av tiltakene for forsoning peker på mer ressurser til Ä'vv Saa'mi Mu'zei. Det burde vært pekt på revitaliseringsperspektivet og grunnleggende museumsfaglige utfordringer.

Den kunnskapsmangelen og det uttrykte ønske om kunnskap kan dekkes ved å utvikle internasjonalt språksenter, samt finansiere opp et internasjonalt skoltesamisk kultursenter.

Saviomusea

Saviomusea er et museum om den nordsamiske kunstneren John Andreas Savio, som var fra Bugøyfjord. Kunsten er nært knyttet til Savios omgivelser, og særlig reinen er tematisert. Savio var en internasjonalt anerkjent samisk kunstner. Museet har vært i midlertidige lokaler i 21 år (på Grenselandsmuseet). Det er nå behov for å la samiske institusjoner og kunstsenter stå på egne ben og praktisere selvråderett i egne lokaler. Han har en særlig viktig betydning lokalt. Saviomuseet må bygges opp til å fremstå som et internasjonalt viktig nordsamisk kunst- og kultursenter.

Det er ikke viktig akkurat nå med senter for forsoning og urett, som et av forslagene fra SFK er.

Forsoning krever vilje til å ta oppgjør med urett.

Dearvuđaiguin/Med vennlig hilsen

Mariann Wollmann Magga
Direktevrra/Direktør

Deanu ja Várjjat Museasiida
Tana og Varanger Museumssiida
Teän da Va'rjjel Mu'zeisiida

Telefuvdna/Telefon: +47 95 26 21 52
DVMV: +47 41 07 00 50
Endresens vei 4
N-9840 Vuonnabahta/Varangerbotn

SANNHET og FORSONINGSKOMMISJONENS RAPPORT

Høringsinnspill fra Samisk Råd i Sør-Varanger

Sør-Varanger kommune omfatter det samiske bosettingsområdet og har grenser til Finland og Russland. Grensene har vekslet mellom de 3 landene etter at den siste grensen for nasjonalstaten Norge ble trukket i 1826. De skoltesamiske siidaene ble da splittet mellom nasjonalstatene og det fikk sterk negativ påvirkning på hele det reindriftssamiske området i nord. Begge disse nabolandene har vært oppfattet som en trussel mot Norge, og dermed hatt nasjonale påvirkning på hvordan naboskapet har vært praktisert og hvordan staten Norge har arbeidet med å sikre sine grenser.

Oppbyggingen av både kirker/kapeller og internat kom samtidig flere steder i vårt område. Eksempel ble det bygget statsinternat både i Neiden og på Strand i Pasvik (1905) – begge i de skoltesamiske siidaene, men med formål om å sikre det norske språket (mot finsk påvirkning). Disse byggene ble også satt opp for å stadfeste norsk suverenitet i grenseområdet. Det tredje internatet ble også bygd i Sør-Varanger i 1907. Dette har også en dimensjon med nasjonsbyggingen etter unionsoppløsningen, der både stedsnavn, kartverk og kirke/skole ble sterke verktøy for fornorskningen i Sør-Varanger. Vi mener at internatskolene også i Norge har vært det viktigste verktøy i fornorskingspolitikken.

Det er viktig at skoltesamenes historie blir gjort kjent, og hvordan myndighetene i flere land har bidratt til å nasjonalisere skoltesamene etter grenseendringer. Det å bli fordrevet fra sine landområder er en svært alvorlig form for undertrykkelse.

Når det gjelder prosessen med SFK, må vi stille spørsmål ved om kommisjonen har vurdert sin rolle i å beskrive hele det samiske samfunnet, også der det er flere samiske språkgrupper? Det er viktig at det anerkjennes at det i Sør-Varanger har vært flere folkegrupper, og både nordsamisk og skoltesamisk språk vært i bruk i lang tid. De historiene som er fortalt og ikke tatt med, blir en del av usynliggjøring. I denne rapporten er det den nordsamiske befolkningen som i særlig liten grad er beskrevet. Hvorfor det er blitt sånn, bør drøftes på Sametinget. Er det fordi statlige myndigheter har lykkes 100% i fornorskingspolitikken?

Tiltakene fra kommisjonen er inndelt i hovedgrupper, og omtales slik:

> *Det er derfor viktig å legge til rette for arenaer og forutsigbare prosesser for å diskutere utfordringer og løsninger på disse utfordringene innad i gruppene, og for norske myndigheter del i samarbeid med gruppene*

For at sannhet skal komme frem, må det sikres gode og trygge arenaer for å komme frem med sine historier, usensurerte og slik forteller har opplevd det. Det må sikres gode og trygge arenaer for å diskutere, peke på hva som oppleves utfordrende og hvilke løsninger som kan fremmes. Hvordan disse tas i mot, responderes på og løftes, vil påvirke resultatet

av drøftingene og hva som kan prøves ut som tiltak. Det kreves mer for å lykkes i å få frem sannhet, reparere og legge til rette for forsoning, i de områdene myndighetene har lykkes best med fornorskinga.

D**et materielle grunnlaget for samisk kultur vises til i mange av** de innrapporterte historiene. Det å reparere de store urettene som er gjort, og som også praktiseres i dag kan være nøkkelen til å stoppe det som mange oppfatter som pågående fornorskning.

Et eksempel på dette er regulering av laksefisket, både i elv og sjø. Å redusere eller stoppe sjølaksefisket hjelper ikke mot de ytre påvirkningene som truer villaksen. Dette er pågående inngrep som oppfattes som nok et overgrep i samiske fiskerettigheter.

Rett til sjøfiske har blitt nærmest utradert, og mange hindringer videreføres for å stoppe den av den kulturbaserte fiske- og fangstnæringen.

Endring i forvaltning av reindriftsnæringen, har også de siste 10 – 15 år fratatt reineierne den opparbeidede medbestemmelsen gjennom ulike styrer, råd og utvalg. Disse endringene, som ikke fremkommer som forskrifter, har dreid seg om hva som er fordel for jordbruk. Det er heller ikke likeverdige vilkår i forvaltningen, og der endringer i lovverket og forvaltning ikke følges opp med kunnskaps- og kapasitetsoppbygging.

Prosessen fremover - det må drøftes om det er mulig å fremme og beslutte igangsetting av tiltak, før pågående urett stanses.

Kunnskap og formidling

Den brede historien som inkluderer både nord- og skoltesamer og kvener er viktig å dokumentere, og den må formidles som en del av en felles historie om Norge. Den må også formidle hva som var før Norge for å gi et riktig bilde.

Det viktigste er at barn og unge lærer om dette parallellt med all annen læring, og at det omfatter alle elever.

Språk

Samisk skolehistorie 6 (Davvi Girji 2013.) har dokumentert også de samiske skoleforholdene:

> *Både før og etter grensetrekkinga låg den lutherske befolkninga i Sør-Varanger under presten i Vadsø, og undervisninga blei også organisert derfrå. I 1819 sendte Vadsø-presten over ein samisk lærar, som skulle gi undervisning i kristendomskunnskap. I 1844 blei Sør-Varanger delt i to og i 1847 i tre skoledistrikt. Først var det to krinsar for sjøsamar og ein for fjellsamar. Frå 1849 blei det tilsett ein lærar for norske barn, men dei finske barna var det enno ikkje noko tilbod til.*

Dette viser med all tydelighet hvilke folkegrupper som bebodde området.

I rapporten heter det:

> *Språk er en viktig identitetsmarkør. Kommisjonen understreker språkenes verdi som morsmål og den betydningen språkene har for bevaring og utvikling av kultur og identitet, samt som bærer og formidling av kunnskap. Kommisjonen erfarer at språkrevitaliseringen så langt i stor grad har vært en svært utfordrende prosess. Barns språklæring og videreføring av språk i familier er sentralt i revitalisering av*

språk. Språkopplæringen er svært mangelfull, og ny statistikk viser frafall fra samiskundervisning

I denne sammenheng vil vi påpeke at allerede ved innføring av språkforvaltningsområder, så blir ikke det nordsamiske språket knyttet til Sør-Varangers samer. Dette er også gjennomgående i rapporten. Det er gode og riktige beskrivelser i bokverket «Samisk skolehistorie», og det bør i større grad hentes frem når Sametinget skal arbeide med rapporten.

Tiltak:

- Samme omfattende satsing på samisk og kvensk språkopplæring som ved fornorskningen
- Ha tiltak som rettes mot alle språkgrupper, inkludert å løfte de beskrivelser som mangler
- med utprøvd metodikk
- Styrking av familienes språksituasjon

Kultur

Kulturtilbudene utenfor større byer er avhengig av stor støtteandel for å kunne gi de samiske kulturtilbudene til befolkningen. Institusjonene må også fungere som informasjonskontorer for «det samiske» - alt fra historie, religion, samfunnsøkonomi, faktatall mm. for å bli regnet • Forebygging av konflikter

Nå, når man har sett og registrert hvilke krefter som vekkes til live, hvilket hat og skarpe fronter som har foldet seg ut, er skaden allerede skjedd.For å skulle reparere noe, må du ha det riktige verktøyet. Det vet vi ikke om vi har når det gjelder den generasjonen som skulle nyte godt av SFKs arbeid, hvilke tillitsbrudd som kan la seg reparere.

Sør-Varanger kommune er som kjent utenfor det samiske språkforvaltningsområdet, som ble definert ved innføring av Sameloven. De samiske museene i Sør-Varanger, er relativt unge museer (1994/2012) som representerer forskjellige språkgrupper, kulturformer og tilhørighet, men befinner seg utenfor samisk språkforvaltningsområde. Ä'vv Skoltesamisk museum er den eneste skoltesamiske institusjonen i Norge, og det eneste skoltesamiske museet i verden. Derfor kreves det særlige ressurser for å støtte opp om revitaliseringsarbeidet, språkarbeidet og kulturaktivitetene der, som et skoltesamisk kultursenter i Norge.

Saviomusea er et museum om den nordsamiske kunstneren John Andreas Savio, som var fra Bugøyfjord. Kunsten er nært knyttet til Savios omgivelser, og særlig reinen er tematisert. Savio var en internasjonalt anerkjent samisk kunstner. Museet har vært i midlertidige lokaler i 21 år (på Grenselandsmuseet). Det er nå behov for å la samiske institusjoner og kunstsenter stå på egne ben og praktisere selvråderett i egne lokaler. Han har en særlig viktig betydning lokalt. Saviomuseet må bygges opp til å fremstå som et internasjonalt viktig nordsamisk kunst- og kultursenter.

Det er ikke viktig akkurat nå med senter for forsoning og urett, som et av forslagene fra SFK er.

Mariann W. Magga, leder

ÁRRAN Julevsáme guovdásj
Lulesamisk senter

Ássjeg./Saksbeh.
Sissel Mikkelsen
Epoassta/Epost
sam@arran.no

Sámedigge - Sametinget
Ávjovárgeaidnu 50
9730 KARASJOK

Dijá siev. /Deres ref.:	Mijá siev. /Vår ref.:	Biejvve /Dato:
	23/00061-2	31.10.2023

Árrans høringsinnspill Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Árran vil med dette gi innspill til oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, som varslet på høringsmøte 18.oktober.

Dette er en lenge etterlengtet rapport. Fra samisk side har det i lang tid vært forsøkt å peke på manglende forståelse for situasjonen for f.eks. samisk språk, behovet for kulturmidler, behovet for å ta et oppgjør med samehets m.m. Det har vært vanskelig å peke på en helhet og hvordan historien er med oss i dag når samiske spørsmål dukker opp. Det er vanskelig å peke på historiske sammenhenger og dets relevans for samtiden når kunnskapsløsheten er stor. På Árran under seminaret «fornorskning og helse» i 2016 stilte vi spørsmål om fornorskningen kan ha medført flere og større konsekvenser for lokalsamfunn, familier og helsen til enkeltindivider enn det vi til nå har antatt. På seminaret ble det etterlyst forskning og rapporter som peker på slike sammenhenger. Denne rapporten, samt Saminor III-undersøkelsen, tematiserer dette. Gjennom arbeidet på Árran og spesielt med Tysfjordsakene har vi erfart hvor viktig at det er å være sannferdige.

Tysfjord har et eget kapittel i rapporten som bl.a. viser til samenes manglende tillit til offentlige myndigheter, det offentliges manglende kunnskapsnivå m.m. og behovet for tiltak for å rette dette opp. Men det var også behov for å rette søkelyset mot de uheldige sidene i eget samfunn og for å forebygge og hindre ytterligere overgrep og starte en forsoningsprosess, også internt.. Når det gjelder Tysfjordsaken støtter vi kommisjonens spørsmål om menneskerettighetene til samiske kvinner og barn er blitt ivaretatt. Dette er et tema som krever økt oppmerksomhet og vil påpeke at det er behov for å lande Tysfjordsaken på en forsonende måte, slik at verdigheten til samiske kvinner og barn løftes frem og tydeliggjøres.

Vi slutter oss i hovedsak til kommisjonens funn og forslag til tiltak for alle som omtales i rapporten. Vårt hovedstandpunkt som samisk institusjon er at gjenopprettende tiltak er nødvendig og at forsoningsprosessene bør ta utgangspunkt i eksisterende samiske institusjoner og sikre at de har gode nok rammebetingelser og faglig kapasitet for å kunne være gode gjenopprettings- og forsoningsaktører. Vi tenker særskilt på språkarbeid, forvaltning av kunst- og kulturarv i vid betydning, arrangering av duodjetiltak og -kurs, dokumentasjon av materiell og immateriell kunnskap samt forskningskapasitet. Dette fordrer et betydelig kapasitetsløft langt utover rammebetingelser sametinget har i dag.

Til forslaget om opprettelsen av et nasjonalt kompetansesenter (pilar 1) om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid, er vi betinget positive. Det er behov for kunnskapsformidling og forskning også for majoritetsbefolkningen. Det er også bra at kompetansesenteret skal også bidra med kompetanse og kunnskapsformidling i forsoningsprosesser på lokalt og regionalt nivå. Spørsmålet er hvorvidt det er behov for et fysisk senter eller om det kan være en koordinerende tilleggsdimensjon ved eksisterende samiske institusjoner og kompetansesentre. Eksempelvis er det naturlig at forskningen kan utføres av eller i samarbeid med samiske kompetansemiljøer som museene. Utfordringen oppstår hvis et slikt senter anses å være tilstrekkelig for å oppfylle formidlingsbehovet og at kapasitetsbygging av de samiske institusjonene nedtones. Det er en rekke samiske institusjoner, som Árran og de samiske museene, som har til ansvar å bevare, forvalte og utvikle samisk kulturarv, språk og kultur. Museenes samfunnsrolle er å være en arena for demokrati, mangfold og meningsbæring. Vårt daglige arbeid består av å synliggjøre samisk kultur og tilstedeværelse, og debattere og sette spørsmålstegn ved de samfunnsstrukturer som er med på å undertrykke vår samfunnsdeltagelse og rett til forvaltning av egen kultur, språk og kulturarv..

Árran og de samiske museene jobber med å øke bevisstheten om samisk kulturarv i andre museumsinstitusjoner i landet. Vi deltar aktivt i faglige kompetansesamarbeid med andre museer, noe som bidrar til at ikke-samiske institusjoner også skal kunne ivareta deres samfunnsansvar for det samiske samfunnet - et ansvar som stadig flere institusjoner ser at de må ta. Dette er også sannhets- og forsoningsarbeid i praksis. Vi ser et stadig større behov for at dette arbeidet styrkes, både i form av et tydelig mandat, men også ved gode rammebetingelser. For vårt vedkommende gjelder dette både lule- og pitesamisk museumsvirksomhet.

Kommisjonen foreslår at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser styrkes i undervisningen i grunnskole, i videregående skole og ved høyskoler og universiteter.

Dette støtter vi. Vi har i en årrekke arbeidet med å ta imot besøk fra skoleklasser eller stille opp som foredragsholdere, og utvikle slike kurs. Vi har nylig ferdigstilt et e-læringskurs i samisk kulturforståelse for kommunene i regionen. Vi har også stilt oss positive til å bidra med kunnskap til poenggivende kurs i UH- sektoren. Dette krever imidlertid at de samiske institusjonene har kapasitet til å spille en slik viktig rolle.

Et annet gjenopprettende i tiltak i skolesammenheng som kan bidra til holdningsendring, kunnskapsoppbygging og gjenopprettelse for tap av samisk språk og kultur er å tilby samiske språk som obligatoriske fag i hele grunnopplæringen, samt ved en langt større satsing på samisk kultur og historie i læreplaner. Vi tror at nøkkelen til endringer ligger i satsinger særlig rettet mot barn og unge, og ved å naturliggjøre det samiske som en del av skolehverdagen. Vi viser også til mangel på samiske læremidler. Læremidlene må reflektere oppdatert samisk forskning og kunnskapsproduksjon for å oppnå oppdatert forskning. Det bør evalueres og vurderes hvor vidt dagens organisering av samisk læremiddelutvikling slik at samiske elever kan få tilsvarende oppdaterte læreverk i skolen, som øvrige elever allerede har.

Til pilar 2 med forslag om en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring. Dette er bra. For samiske språks vedkommende kan det vises til riksrevisjonens utredning om samiskundervisningen fra 2019 og NOU «Hjertespråket» fra 2016. Oppfølging av disse dokumentene vil være en god start og essensielt for å styrke språkarbeidet. Språksituasjonen for lulesamisk er positiv men det er behov for økte rammebetingelser for samiske barnehager, grunn- og videregående skoler, samt lærerutdanninger. Árran har i en årrekke erfart at det kan være langt mellom ønsket politikk og faktiske tiltak, eller det kommisjonen kaller implementeringsgapet. Med rapporten kan vi endelig legge et grunnlag for å tette dette gapet, f.eks. innen språkpolitikk, med en faglig basert språkpolitikk som skal sikre resultatlikhet og likeverd.

Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner. Dette er meget viktig da det er i lokal kontekst som forsoning og gjenopprettende prosesser i all hovedsak skal foregå. Árran har erfart at det er meget stor interesse for kunnskap om samisk språk, duodje og kulturarv. Mange vil ta tilbake en tapt kulturarv, eller bli kjent med den. Vi kan av kapasitetsgrunner eller manglende ressurser ikke dekke interessen.

Tiltak i pilar 4 forebygging av konflikter og pilar 5 implementering av regelverk er meget viktige. Som nevnt har Árran erfaring i arbeidet med lokal forsoning. I kommisjonens rapport heter det at "*Lokale myndigheter oppfordres til å ta rede på hvorvidt det er nødvendig med en forsoning*

mellom samer, kvener, skogfinner og nordmenn. I enkelte lokalsamfunn kan det også være behov for forsoning internt i gruppene. I de lokalsamfunn hvor det er behov for det, oppfordrer kommisjonen til at det legges til rette for en forsoning der ulike perspektiver på urett som har skjedd, kommer frem og blir erkjent av alle parter. Erkjennelse av ulike perspektiver på urett i lokalmiljøet er en sentral del av forsoningen og for en styrket mellommenneskelig tillit». Vi støtter dette perspektivet. Vi ser også at det er behov for å rette forsonende tiltak mot ungdomsgruppene i vårt samfunn, der ungdom møter og bærer fortiden på en måte som har belastet dem urimelig mye. Árran ber Sametinget særskilt fokusere på dette stiller seg til disposisjon for deling av erfaringer og for å drøfte mulige tiltak.

Vi takker for anledningen til å komme med innspill. Vi ser frem til å kunne være en viktig aktør i de gjenopprettende og forsonende tiltakene som nå må komme på plass.

Varrudagáj/Med hilsen

Sissel Mikkelsen
Museumsleder
+47 48198929

Dåhkkiduvvam elektråvnålasj dokumænnta I vuollájtjállema dagá
Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur

Sendt fra min iPhone

de beassá iežas birgehit, ii ge dárbbaš miesi čuovuhit. Diedusge leat maiddái buorit dálvvit manemus jagiid leamaš ávkin, lohká Utsi.

Ovdalaš skohter-crossvuoddji Frode Utsi mutala ahte Rákkonjárgga orohat hui árrat válddii skohtera atnui.

– Mu eanu lei okta dain vuosttažiin Nuorta-Finnmárkkus gii 60-logus osttii skohtera. Dat lei gávcce-heasttat Varg. Mun oaivvildan ahte boazodoallu ferte heivehit iežas servodaga ovdánemiide. Mii eallit oddaáigásaš servodagas, eat ge mii eale dušše kultuvrra guoddimiin. Mii fertet ruđa dinet ja ulbmilin berre leat ahte boazodoallu birgegoahtá ieš heanalaččat. Mun doarjjun odda teknologiija mii dahká doaimma álkibun ja vai unnimus lági mielde dárbbašit giedahallat bohccuid – vai bohccot besset leat ráfis, lohká Utsi.

God kalveprosent og tilvekst

Distrikt 7 Rakkonjárga i Øst-Finnmark har både god kalveprosent og tilvekst på kalvene. Det skyldes at vi er ekstreme når det gjelder å slakte og at beitene er gode, sier distriktsformannen.

Av: Agnar Berg

– Vi er ekstreme når det gjelder å slakte ved at vi tar ut hele tilveksten. Vi slakter nok mer kalv og gamle simler enn de andre distriktene, sier leder for distrikt 7, Magne Andersen.

Holder seg under 4000

Distriktet har sommerbeite på Båtsfjordfjellet. Om vinteren er reinen i Tana, på begge sider av Tanaelva.

Andersen sier videre at distriktet tidligere var plaget av mye rovdyr, men de siste årene har en hatt lite rovviltplage.

– Det har nok en sammenheng med at vi tidligere hadde dårlige beiter og derfor var reinen i dårligere kondisjon, sier distriktslederen.

Distrikt 7 har et øvre reintall på 4000 dyr i vårflokk. Andersen sier imidlertid at en holder seg langt under 4000. Omlag 3500, ifølge distriktslederen.

Hoveddelen av slaktingen skjer i månedsskiftet oktober/november. Målet er å bli ferdig innen 15. november. Reinen samles i gjerdet ved Stjernevannet på Båtsfjordfjellet og kjøres med trailer til Karasjok. Noe rein går også til Neiden med bil. Resten av slaktereinen blir tatt ut når flokken kommer til Seidafjellet i Tana før jul.

Syv driftsenheter

Det er syv driftsenheter i distrikt 7. Frode Utsi er en av driftsenhetsinnehaverne. Han har tidligere vært leder for distriktet.

– Jeg mener at vi har en optimal størrelse på vårt distrikt. Jeg har tro på små distrikter. Det er lettere å få til et tett og godt samarbeid når det er færre mennsker, sier Utsi.

Distrikt 7 er nabo til et av Norges største reinbeitedistrikter, distrikt 6.

Utsi sier at de to distriktene har en gjerdekonflikt på gang. Konflikten dreier seg om vedlikehold av et sperregjerde på vår-, sommer- og høstbeite.

Han sier videre at bortsett fra gjerdekonflikten samarbeider de to distriktene godt.

Distrikt 7 er ikke noe unntak når det gjelder å ha press på beitearealene. Norsk Hydro ønsker å bygge en vindmøllepark på Båtsfjordfjellet, mens Varanger kraft vil bygge en vindmøllepark ved Berlevåg.

Andersen sier at distriktet kan godta en park på Båtsfjordfjellet siden den planlegges i grenseland mellom distrikt 7 og 6. Men parken som planlegges ved Berlevåg ligger midt i kalvingslandet.

Sårbart kalvingsland

– Det vil være veldig ødeleggende for oss hvis det blir bygd en vindmøllepark i kalvingslandet vårt ved Berlevåg. Dette er et område vi selv er veldig forsiktig med å gå inn i. Vi er bare der for å sjekke reinen og se om det er rovdyr i området, sier Utsi.

Utsi sier sier videre at når de flytter med reinen mot kysten om våren er det ingen svakhetstegn i flokken. På 70 og 80-tallet skjedde det ofte at enkelte kalver ikke greide å følge med.

– Det skyldes et reinen er i veldig godt hold. Det igjen kommer av at vi er bevisste på å slakte tilveksten og bare beholde produksjonsdyrene. Jeg tror det har mye å si for simla at den får gå uten kalv om vinteren. Da får den kun tenke på seg selv. Det betyr selvsagt også mye for at vi har god rein at vintrene har vært gode de siste årene, sier han.

Den tidligere scootercross-kjøreren, Frode Utsi, sier at distrikt 7 var veldig tidlig ute med å ta i bruk scooter i reindrifta.

– Min onkel var en av de første tidlig på 60-tallet her i Øst-Finnmark. Det var en Varg med åtte hestekrefter. Jeg mener at reindriften må være villig til å omstille seg i takt med samfunnsutviklingen. Vi lever i et moderne samfunn og vi overlever ikke kun av å være en kulturbærer. Vi må tjene penger og målet må være et reindriften skal stå helt på egne bein. Jeg er spesielt en forkjemper for ny teknologi som gjør driften enklere slik at vi i minst mulig grad slipper å håndtere reinen – at det blir minst mulig stress for den, sier Utsi.

Boazoeaiggát Frode Utsi lohká iežas ballat váikkuhusain mat bohtet jus plánejuvvon bieggamillorusttet Bearalvági bealálái šaddá duohtan. Dat lea guovdu min guottetbáikki, lohká son.

Reineier Frode Utsi sier at han frykter konsekvensene for distriktet hvis det blir noe av vindmølleparken som planlegges ved Berlevåg. – Det er midt i kalvingslandet vårt, sier han.

Foto: Agnar Berg

Tall hentet fra Ressursregnskapet for reindriftsnæringen:

Rákkonjárga:

	2004/05	2003/04	2002/03	2001/02	2000/01
Reintall pr 31. mars	3486	3448	3030	2903	2697
Totalt slakteuttak inkl. privat salg og eget forbruk *	2774 (80%)	2098 (69%)	1459 (45%)	1050 (39%)	826 (33%)
Gj.sn. slaktevekt (kg) - Kalv	21,2	21,3	20,9	19,7	18,9
Tap av kalver og voksne dyr **	3 %	2 %	6 %	14 %	15 %

* Prosent av vårflokk. ** Prosent er beregnet i forhold til antall fødte kalver på våren og antall rein ved driftsårets start.

Polmak/Varanger:

	2004/05	2003/04	2002/03	2001/02	2000/01
Reintall pr 31. mars	24 150	24 179	21 623	20 015	18 343
Totalt slakteuttak inkl. privat salg og eget forbruk *	13 366 (55%)	9212 (43%)	7264 (36%)	7264 (40%)	6411 (34%)
Gj.sn. slaktevekt (kg) - Kalv	19,4	20,6	21	20,8	18,9
Tap av kalver og voksne dyr **	8 %	7 %	12 %	15 %	19%

* Prosent av vårflokk. ** Prosent er beregnet i forhold til antall fødte kalver på våren og antall rein ved driftsårets start.

Mottatt 05.10.2023

Mottatt 05.10.2023

turbiner lengst sør i Nordland. Vindparken vil bli etablert og dele to reinbeitedistrikt i to.

– Vi er veldig bekymret, for det er tydelig at både utbygger og aktuelle myndigheter har lite kunnskap om de langsiktige skadevirkninger for reindriften. Vi har i flere møter påpekt det, og det er viktige momenter i klagesaken. De som har utredet og gitt konsesjon har ikke vurdert langtidsvirkningene og de regionale effektene av alle inngrepene i vårt område. Selv om jeg er bekymret, så vil vi klare å stoppe dette. Vi bare må det, ellers vil konsekvensene for reindriften bli katastrofale, mener Mats Kappfjell, som også er leder i Voengelh-Njaarke reinbeitedistrikt.

Raggovidda vindkraftverk:

– Tett dialog er viktigst

Midt i beitelandet til Rákkonjárga reinbeitedistrikt er bygd et av Finnmarks største vindkraftanlegg. Utbyggingen har gått veldig godt, både for utbygger og reindriften.

Frode Utsi, Rákkonjárga reinbeitedriftrikt.

– Men det er helt klart at vindmølleparken er plassert i det mest grisgrendte område av vidda. Her er verken beiteland, trekkveier eller kalvingsområde. Der vindmøllene står i dag er fremkommet gjennom veldig tett dialog med utbygger – Varanger Kraft Vind og oss i beitedistrikt 7, Rákkonjárga, sier Frode Utsi, som særlig påpeker at i hele planprosessen har reindriften vært med, også for å finne den gode plasseringen av vindturbinene med minst mulig skadevirkninger.

Vindparken ble offisielt åpnet i september i fjor etter en intens byggeperiode. Det er nå første byggetrinn med til sammen 15 turbiner som står ferdig, men et byggetrinn II ligger i planene og til sammen på vidda i Berlevåg kommune kan komme 67 turbiner og en årsproduksjon på 200 MW.

– Gjennom hele planperioden og senere også i byggeperioden har møtene vært mange og konstruktive. Vi har forstått utbyggerens behov, og de har hele veien forstått våre i reindriften. Det har vært positivt og utslagsgivende for en utbygging som virkelig har hatt minimale negative følger for vår reindrift, vindmølleanlegget er plasser der det absolutt ikke finnes det minste beite. Det er bare naken fjellvidde og steinur, og dette er et av få områder vi kan tillate utbygging, fastslår Frode Utsi.

Utbyggingen er nå over på Rákkojárga (Raggovidda), og vindparken er i drift og i produksjon.

– Vi var klar over at i anleggsperioden kunne det bli skremmende støy for flokkene, nå gjenstår det å se hvilke virkninger vindmøllene vil få for reindriften vår når kraftproduksjonen er i gang. Vi mener og tror skadevirkningene blir små, men det er veldig viktig å få sagt at om anlegget her på Rákkojárga har gått veldig greit, kan mange andre vindkraftanlegg og utbygginger ellers i landet og beiteområdene få mye større skadevirkninger, sier reineieren fra Tana.

Mottatt 05.10.2023

Nuorta-Finnmárkku boazodoallohálddahus
Reindriftsforvaltningen Øst-Finnmark

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Din čuj./Deres ref.:	*Min čuj./Vår ref.:*	*Dáhton/Dato:*
200304407-4 kte/lhb	2004/278 / 3379/2004/ ØI/ 485	18.03.2004

Varanger Kraft AS - Rákkocearo vindpark. Høring av melding.

Det vises til høringsbrev av 13.01.04

Reindriftsretten er av privatrettslig karakter og hviler på sedvane, alders tids bruk, hevd og særlige rettsforhold. Det nærmere innhold av reindriftsretten fremgår av reindriftsloven kapittel 3. Oppregningen er ikke uttømmende. Reindriftsretten har etter rettspraksis et ekspropriasjonsrettslig vern.

Grunnloven §110a pålegger Staten å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Reindriftsagronomen ser reindriften som et viktig uttrykk for samisk kultur og samfunnsliv, samtidig som den framstår som en selvstendig næring.

Norge er gjennom internasjonale konvensjoner til vern av urfolks rettigheter, som for eksempel FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, spesielt artikkel 27, ILO-konvensjon nr. 169 og artikkel 8j i konvensjonen om biologisk mangfold, forpliktet til å ta hensyn til urfolks rettigheter. Det er klart at samene er et urfolk, som har et særlig rettslig vern.

Grunnloven § 110a og internasjonale regler forplikter både kommunale, regionale og statlige myndigheter til å ta hensyn til samisk kultur, næring og samfunnsliv opp til særskilt behandling og vurdering i samfunnsplanleggingen generelt, og i arealplanleggingen spesielt.

Reindriftsagronomen krever folkerettseksperter utreder om bygging av vindpark i samisk reinbeiteområde er i strid Norges folkerettslige forpliktelse.

Reindriftsagronomen mener at REIN-prosjektet har liten relevans for hvordan rein vil reagere på vindmøller. Vi vet i dag ikke hvilke konsekvenser en vindpark vil ha på rein. Det er mulig at rein ikke endrer adferd, men det er også mulig at den vil sky området. Reindriftsagronomen mener de negative konsekvensene for reindrifta må utredes nøye og det bør gjennomføres ytterligere forskning på vindmølleparkers virkning på rein på frittgående beite. Føre-var-prinsippet tilsier at det ikke blir gitt konsesjon før vi vet hvilken virkning vindmølleparken vil ha på reindrifta.

Ádreassa - Adresse
Poastaboksa / Postboks 174
9735 Kárášjohka / Karasjok

Telefovdna - Telefon
78468700
www.reindrift.no

Telefáksa - Telefaks
78468701

000152 - 87019008800021000010
12603220 - 10

Mottatt 05.10.2023

Reindriftsagronomen er kjent med nasjonale planer om utbygging av kraftanlegg for fornybar energi og er innforstått med at det vil bli gitt konsesjon til bygging av vindmølleparker i samisk reinbeiteområde. Imidlertid må vindmølleparker plasseres der hvor det medfører minst ulempe for utøvelse av samisk reindrift. Etter reindriftsagronomens vurdering burde alle planlagte vindparker konsesjonsbehandles samtidig.

Det er allerede gitt en konsesjon til bygging av vindpark i samisk reinbeiteområde i Finnmark. Behandlingen av ytterligere konsesjoner bør utstå til vi vet virkningene på rein ved denne vindmølleparken.

Etter fullmakt

Arne Hansen
Boazodoalloagronoma

Øystein Iversen
Rådgiver

Kopi: Reinbeitedistrikt 7/8

Bivdu: Merknader til Sannhetskommisjonens rapport, kap. 21, Sjøsamisk fiske og fiskeripolitikk**.**

Bivdus hovedbudskap: Urfolksrettens beskyttelse må/skal også gjelde for samer som bor ved kysten og driver med fiske (sjøsamene).

Grunnlovens § 108 – om samenes rettsstilling.

> «Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Kommentar: Dette er meget godt grunnlag for at statens myndigheter, sammen med samene selv, skal sikre at samisk språk og kultur har en sikker fremtid i Norge.

Men - sjøsamisk næring har ikke urfolksrettens beskyttelse, noe regjering og storting la til grunn senest i 2012. Dette kom som et sjokk på mange.

Enda verre var begrunnelsen for dette, nemlig at fiske ikke var en s.k. «kulturspesifikk». næring. Dvs. at sjøsamene ikke har urfolksrettens beskyttelse fordi norske også driver fiske.

I og med at begrepet *urfolk* kom inn i Grunnlova i 2014, bør forholdene ligge til rette for at den mer enn hundreårige, systematiske svekkelsen av næringsgrunnlaget i sjøsamiske områder vil være over, og at man nå går over i en konsoliderings- og gjenoppbyggingsperiode.

For sjøsamisk språk og kultur ligger hovedverdien i sannhetskommisjonens rapport at det blir klart slått fast at fisket i sjøsamiske områder har urfolksrettens beskyttelse, og at dette blir tydeliggjort for de statelige politiske og administrative organene som utformer regelverket som fiskeriene drives etter.

Sannhetskommisjonens behandling av sjøsamiske rettsspørsmål.

Sannhetskommisjonen har gitt en verdifull oversikt over sjøsamisk fiske og hvilke regulerings- og andre bestemmelser dette fisket har vært undergitt over tid, og Bivdu vil innledningsvis knytte noen merknader til langtidshistorikken.

I det aller nordligste Norge har man hatt bosetting i 10-12 000 år. Havets ressurser må ha vært svært viktige for de første menneskene som slo seg ned her.

Arkeologiske undersøkelser i Finnmark som forteller om 3 – 4 000 år gammel bosetning, viser at befolkningen hadde en meget sterk utnyttelse av havets ressurser. Man antar at dette var før dannelsen av en samisk etnisitet, noe som trolig skjedde i årtusenet frem mot Kristi fødsel.

Den første autentiske skriftlig kilde om samer omtaler sjøsamisk fiske.

Det som iallfall er klart er at samisk fiske dokumenteres i den aller først skriftlige, autentiske kilde fra det som nå er den nordligste delen av Norge. Det er den håløygske høvdingen Ottars beretning til kong Alfred av England, fra slutten av 800-tallet.

En gang seilte han nordover fra Sør-Troms og helt inn i Hvitehavet, men:

"... før det hadde han ikke støtt på noe bebygd land siden han dro fra sitt eget hjem, men hele veien var det ubebygd land på styrbord side - unntatt fiskere og fuglefangere og jegere, og de var alle samer ...".

Det vil si at den første yrkeskategorien vi får høre om i en skriftlig kilde – for 1 200 år siden - er samer som driver fiske i havet/sjøen i farvann og distrikter som nå er en del av Norge. [1]

Dette vil si at allerede på Ottars tid hadde utnyttelsen av havets ressurser her nord, vedvart i 9 - 10 000 år. Dét bør være et tankekors forhold til argumentasjonen som lenge har florert om at det ikke finnes historiske eller urfolksrettigheter til å drive fiske i langs kysten eller i fjordene i Nord-Norge.

Bivdu – som organisasjon for fiskere i sjøsamiske distrikter – vil ut fra dette anta at et slikt tidsspenn bør ha skapt et udiskutabelt grunnlag for retten til å drive fiske i disse områdene – uten at folk skal være nødt til å kjøpe en kvote på det privatiserte kvotemarkedet. Og – at dette blir et sentralt tema i det kommende forsoningsarbeidet.

Lappekodisillen av 1751.

I den historiske gjennomgangen etterlyser Bivdu en drøfting av Lappekodisillen av 1751 – tillegget til grensetraktaten mellom Norge og Sverige fra det nevnte årstallet – om de grenseoverflyttende samenes rettigheter.[2]

En grunn til at Lappekodisillen burde/kunne vært drøftet også i forbindelse med sjøsamenes rett til å drive fiske, har sammenheng med at kodisillen også har bestemmelser om sjøfiske. De svenskregistrerte reindriftssamene som etter 1751 hadde sesongflyttinger – etter gammel sedvane - over den nye grensen og ned til fjordene og kysten i Nord-Norge, skulle nemlig - mot en liten avgift, ha rett til å drive jakt og fiske i sjøen, *lige med Norske undersaatter.*

Ut fra at svenske undersåtter ble tilkjent rett til sjøfiske, er det rimelig å tro at sjøsamene og andre innbyggere i Nord-Norge, også antas ha hatt en slik rett på den tiden.

I forarbeidene heter det at kodisillen tok sikte på å sikre rettighetene for den «Lappiske Nation» som sådan. Forklaringen på hvorfor sjøsamene ikke er spesifikt nevnt i en slik forbindelse, er trolig så enkel at de ikke krysset den nye grensen i forbindelse med sin

[1] Sannhetskommisjonen nevner Ottars beretning på s. 160, 598.

[2] "Første Codicil og Tillæg Til Grendse-Tractaten imellem Kongerigerne Norge og Sverrig Lapperne betræffende."

næringsdrift. Det var derfor ikke nødvendig å nedfelle noe om deres gamle *rett* til å drive fiske. Den retten var selvinnlysende både for deres og alle andres vedkommende som bodde ved sjøen i 1751. Men – sjøsamene var en del av den «Lappiske Nation».

Klare bestemmelser om finnmarkingenes førsterett til sjøfiske fra slutten av 1600-tallet.
Bivdu vil også understreke at man iallfall for Finnmarks vedkommende hadde klare bestemmelser allerede før 1751, om at sjøfisket i første rekke skulle være et gode for befolkningen i dette amtet.

I 1686 bestemte nemlig kongen i København at tilreisende fiskere -" hjemlandsfarerne"[3]- ikke skulle ta for seg av ressurser som den fast bosatte befolkninga trengte. Dette gjaldt blant annet rekved. Det ble også satt forbud mot jakt på ærfugl og kobber «og andet i Fiordene, og at de ikke måtte skremme «fisken, naar han vil gaae til landet.[4]

Ikke mange år etter ønsket myndighetene en enda klarere førsterettsbestemmelse til fisket for de som bodde i Finnmark. Nordfarerne skulle ikke ha adgang til de beste fiskeværene. I 1702 ble disse henvist til å holde seg på utøyene vest for Vardø, samtidig som den kongelig befalingen også bestemte at de ikke måtte "...roe til at fiske i Indbyggernes Linesetning eller søge Fiskeriet Østen for Vardøe..." (Bull 2011: 19).

Disse bestemmelsene sto allerede ved lag i 1751 når grensetraktaten med Sverige ble til, og den «Lappiske Nation» skulle sikres en sikker fremtid både i Norge og Sverige (som Finland var del av da). Som nevn er det ting som taler for at også sjøfisket var en e del av det materielle fundamentet for en slik sikker fremtid for den «Lappiske Nation».

I 1778 ble bestemmelsene for tilreisendes fiske strammet ytterligere inn Bl.a. het det at «paa Indfjordene maa de ikke opholde dem, eller sætte Garn hvor Landets Allmue haver sine Linesætninger».[5]

Jordinndelingsresolusjonen av 1775. og retten til å drive fiske i sjøen.

Enda viktigere er likevel paragraf 6 i jordinndelingsresolusjonen for Finnmark fra 1775, gitt av kongen i København.

Den inneholdt også en formalisering av finnmarkingenes førsterett til å drive fiske – helt ned på bygdelagsnivå.

> De Herligheder, som hidindtil have været tilfælles for hele Bygder
> eller Almuen i almindelighed, være sig Fiskeri i Havet og de store Elve, samt
> Landings-Steder og deslige, forblive fremdeles til saadan almindelig Brug.

Flere meget velkvalifiserte forskere mener at den ikke bare sikret finnmarkingenes generelle førsterett, men at den også kunne gjelde bygdelagenes/fiskeværenes særrett til fiske i havet. Det er mye som taler også for en slik tolkning, ut fra den fiskeristrukturen som eksisterte i

[3] Et begrep som er identisk med nordfarerne.
[4] Etter Kirsti Strøm Bull: Kystfisket i Finnmark (2011), s. 19.
[5] Etter Bull 2011: 19.

amtet på den tid. Blant annet fantes det enkelte steder private tinglyste linesett, som gikk i arv, og fisket var i utpreget grad lokalt fiske i nærfarvannene rundt bostedene.

Jordinndelingsresolusjonen av 1775 var ment også som et vern for finnmarkingenes kombinasjonsnæringsøkonomi. Derfor skulle landmåleren beskrive en rekke «Herligheder» som lå til de oppmålte plassene. Herunder skulle man også sikre rettigheter til sjøfiske som var opparbeidd på individuell basis. I instruksen til landmåleren var det nemlig bestemt at han i hjemmelsdokumentene for de nye eiendommene også skulle beskrive «Fiskerie enten i salt eller fersk Vand (…), som «n av de «Herligheder» som hørte til plassen.[6]

Sannhetskommisjonens kap. 21.2., s. 556. «Allmenningens tragedie i fjordene».

Dette er et meget viktig kapittel, men Bivdu vil gjøre oppmerksom på innledningen til dette kapitlet og fremstillingen av fiskeriloven for Finnmark av 1830.[7] Om denne heter nemlig at den «begrenset adgangen til fiskefeltene i Finnmark/Finnmárku av hensyn til lokale interesser». Videre at forholdene hadde endret seg sterkt mot slutten av århundret. Da fikk man prinsippet om «fritt hav», og at alle fiskere skulle ha adgang - uavhengig av bosted.

Det siste er korrekt, men fiskeriloven av 1830 begrenset ikke adgangen til fiskefeltene i Finnmark, men fjernet de facto de gamle bestemmelsene som favoriserte finnmarksfiskerne. Hovedbestemmelsen om dette finner man i lovas § 39, første punktum:

> «De Nordlendinger og andre indenrikske som henreise til Finmarken paa Fiskeri, maae under Iagttagelse av denne lovs Bestemmelser, drive samme lige med Landets Indbyggere»

Kirsti Strøm Bull skriver at det i lovproposisjonen var foreslått «en siste rest av fortrinnsrett for Finnmarks egne fiskere». Dette gjaldt en førsterett når båten skulle trekkes på land, og ved oppføring av fiskehjeller. Men - dét ble forkastet av Stortinget (Bull 2011: 32). Dette vil si at prinsippet om «Fritt hav», også i Finnmark, ble innført allerede i 1830.

Kommisjonen gjør nærmere rede for videreutviklingen av dette prinsippet senere i århundret – også i kap. 21.2.

Folk ble fratatt retten til å drive fiske på grunn av en naturkatastrofe.
Fra og med 1990 innførte myndighetene s.k. såkalte *fartøykvoter* i torskefisket – det aller viktigste fiskeslaget også i de sjøsamiske områdene. Derigjennom ble mange i det nordligste Norge fratatt retten å drive et fullverdig fiske på en måte som ikke er en rettsstat som Norge verdig.

Vilkåret for å få fartøykvote i 1990, var at man skulle ha fisket et visst kvantum torsk i ett av årene 1987-89. For svært mange fiskere nord i landet, med små båter tilpasset et tradisjonelt fjordfiske, var dette umulig å oppfylle. Det hadde i denne perioden ikke vært noe fisk å fiske på.

Grunnen til at mange ikke hadde fisket noe i de tre kvalifiseringsårene, var en **naturkatastrofe** - sammenhengende invasjoner av grønlandssel til i perioden 1979-88.

[6] Landmålerinstruksen § 9, bokstav e.
[7] Bull 2011: 32.

Torsken kom derfor ikke inn i fjordene, innenfor rekkevidden til de mindre båtene. De kunne ikke dokumentere noen fangst, og fikk ingen fast kvote.

Omfanget av de som ble satt utenfor i de sjøsamiske distriktene dokumenteres klart av samisk fiskeriutvalg i 1997. Jf. tabell over
«Fartøyer med fartøykvote i forhold til totalt antall fartøyer i kommuner som kan betegnes som sjøsamiske områder i 1993» (s. 95).

Kommune	**Fartøyer med fartøykvote av totalt antall fartøyer**	**Prosentandel med fartøykvote**
Lyngen	38 av 153	24,5
Kåfjord	7 av 84	8,8
Storfjord	3 av 19	15,8
Nordreisa	25 av 153	16,3
Kvænangen	32 av 185	17,3
Kvalsund	19 av 80	23,7
Tana	7 av 52	13,4
Nesseby	7 av 106	6,6
Lebesby	34 av 148	23,0
Porsanger	7 av 80	8,7

Kilde: Fiskeridirektoratet

Når vi snakker om historiske rettigheter var det altså den manglende "historiske fangsten" i de tre foregående årene som ble brukt som begrunnelse for å definere en rekke fjordfiskere som rettighetsløse. De ble nektet retten til et fortsatt fullverdig levebrød av å drive fiske, og skjøvet over i en s.k. maksimalkvoteordning som var meget usikker og ustabil de første årene.

De sjøsamiske fjordkommunene ble aller hardest rammet. Dette ble klart dokumentert i «Innstilling fra Samisk fiskeriutvalg» i 1993, i en tabell over – «Fartøyer med fartøykvote i forhold til totalt antall fartøyer i kommuner som kan betegnes som sjøsamiske områder i 1993». (s. 95).

På et negativt barometer over rettsovergrep mot fjordfiskerne rangerer det som skjedde i kjølvannet av torskekrisa i 1989, svært høyt.

Selv om fjordfiskerne hadde drevet fiske i sine hjemmefarvann i tusenvis av år hadde ikke dét skapte noen *rett.*

Derimot: Selv om man ikke hadde mulighet til å fiske noe som helst, fastsatte fiskerimyndighet at hvis man ikke kunne dokumentere et visst kvantum de siste tre år, ble man fratatt en fullverdig *rett* til å drive fiske.

Stortinget 2005: Retten til å drive fiske i Finnmark må avklares. Finnmarksloven.

I forbindelse med behandlingen av Finnmarkslova i 2005 ba stortingsflertallet om at Regjeringen også måtte utrede sjøfiskerettighetene i Finnmark.

(Finnmarkslova avklarte som kjent – langt på vei - eiendoms- og bruksrettsforholdene i fastlandsfinnmark. Den tidligere påståtte statlige eindomsretten ble frafalt, og det ble opprettet

et nytt eiendomsomorgan, kalt Finnmarkseiendommen – som bestyres i fellesskap av Finnmark fylkesting og Sametinget.)

Under arbeidet med denne nye eiendomskonstruksjonen sto Sametinget, og andre, sterkt på at også sjøfiskerettighetene måtte inn i loven. I Finnmarksloven kom det likevel ikke med noen bestemmelser om retten til å drive fiske. Imidlertid ble det i odelstingsproposisjonen som ligger til grunn for denne, fra regjeringens side, slått fast selv om loven bare omhandler fastlandsfinnmark , "… er det uansett en klar forutsetning at norsk fiskeriforvaltning skjer i samsvar med folkeretten." (Jf. Ot. prp. Nr. 53, 2002-2003, s. 90)

Dette ble fulgt opp av flertallet i Stortingets justiskomité, som under behandlingen av Finnmarksloven uttalte at det ikke kan utelukkes

> "… at det foreligger føringer både i folkeretten og i norsk rett for å ta særlig hensyn til fisket i sjøsamiske områder i utformingen og praktiseringen av fiskeriforvaltningen." (Innst. O. nr. 80. 2004 – 2005).

Justiskomiteens flertall var også meget klar på at sjøfiske er en viktig del av det næringsmessige grunnlaget for samisk kultur, og at de sjøsamiske tradisjonene med kystfiske hadde et "usikkert vern" i det gjeldende regelverket. I tillegg presiserte man viktigheten av at "… muligheten for fortsatt sjøsamisk kystfiske sikres."

Regjeringen ble derfor bedt om, i samråd med Sametinget og Finnmark fylkesting, om "snarest mulig" å "… foreta en utredning av samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark, herunder minimumskvote for båter under 10 meter, og fremme en oppfølgende sak om dette for Stortinget."

Stortinget utelukket heller ikke, uten at man tok stilling til spørsmålet, at folk i Finnmark kunne ha ervervet en sedvanerettslig rett til å drive fiske. Dette kommer til uttrykk gjennom en formulering i Justiskomiteens flertallsinnstilling, at Finnmarkskommisjonens mandat – altså kommisjonen som skal utrede om andre kan ha opparbeidd privatrettslige rettigheter på Finnmarkseiendommens grunn – "… på et senere tidspunkt kan utvides til å omfatte rettigheter til saltvannsfiske dersom man finner at det er tilstrekkelig rettslig grunnlag for slike rettigheter." (Innst. O. nr. 80 – 2004-2005, s. 30/31*).*

Dette er blitt ivaretatt i lovens § 29*. «*Finnmarkskommisjonen», andre punktum:

> «Kommisjonen skal også utrede krav om kollektive eller individuelle rettigheter til fiskeplasser i sjø- og fjordområder i Finnmark dersom noen med rettslig interesse i en avklaring krever det».

Kystfiskeutvalget.

Som en oppfølging av Stortingets henstilling om en utredning av sjøfiskerettighetene i Finnmark, ble det allerede året etter, 30.6.2006, nedsatt et svært tungt faglig og politisk utvalg for å etterkomme Stortingets ønske. Leder var professor, tidligere høyesterettsjustitiarius Carsten Smith, og oppdraget var «på prinsipielt grunnlag å utrede samers og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark.»

Det er ikke å si det for forsiktig at mange fattet nytt håp da dette utvalget – Kystfiskeutvalget for Finnmark – 18. februar 2008, la frem den meget grundige

NOU 2008:5, *Retten til fiske i havet utenfor Finnmark*. Det var 569 tettpakkede NOU-sider med drøfting og dokumentasjon for utvalgets konklusjon om at

> «folk i Finnmark, på grunnlag av alders tids bruk og urfolksretten, har en rett til å drive fiske uten å måtte kjøpe seg en fiskekvote».

Disse kvotene skulle gå tilbake til fellesskapet etter endt bruk – slik fiskeressursene alltid tidligere har vært forvalta – sikkert siden høvdingen Ottars tid på 800-tallet og lenge før det. De har vært folkets eller samfunnets felles eiendom, også gjennom at folk i bestemte områder har hatt en særlig rett til å drive fiske i sine nærområder.

Man merker seg også at Kystfiskeutvalget antok at forholdene i sjøsamiske områder i Nordland og Troms neppe var vesensforskjellige fra Finnmark. I den anledning uttrykte man at de løsningene som ble foreslått for Finnmark, også kunne være aktuelle for sjøsamiske områder, eventuelt med tilgrensende distrikter ellers i landet. Der ble det i tillegg vist til at Samerettsutvalget like i forveien (3.12.2007) hadde lagt frem en innstilling for områdene sør for Finnmark, hvor man hadde drøftet enkelte av de samme problemstillingene som Kystfiskeutvalget.[2] Derfor kunne det i det videre arbeidet være «gunstig å se de to utvalgs utredninger og tilrådinger om kyst- og fjordfiske i sammenheng».[3]

Høringsrunden.

De aller fleste kommunene i Finnmark som uttalte seg, Sametinget, Finnmark fylkesting og andre organer, støttet helhjertet opp under utvalgets vurdering av rettsgrunnlaget. Dvs. at folk i Finnmark hadde en grunnleggende rett til å drive fiske.

Men – det var også mange høringsinstanser som var skeptiske til utvalgets forslag. Bl.a. gjaldt dette opprettelsen av et nytt organ bestående av Sametinget og Fylkestinget til å forvalte finnmarksfolkets felles fiskerirettigheter.

Ikke uventet hadde man på den annen side Norges Fiskarlag og kapitalkreftene innen fiskerinæringa som massivt gikk imot alle forslagene fra Kystfiskeutvalget. Der fantes det ingen forståelse for verken historiske eller urfolks rettigheter til fordel for befolkninga i nord.

Regjeringsadvokaten og regjeringen: Folk i Finnmark har ingen rettigheter og sjøsamene har ikke urfolksrettens beskyttelse.

Man skulle tro at en så bred oppslutning om finnmarkingenes sjøfiskerett – blant de folkevalgte organene i Finnmark, og Sametinget – ville ført til en positiv behandling på regjeringsnivå – av iallfall av den delen av Kystfiskeutvalget innstilling.

Den optimismen som var skapt viste seg å bli ganske kortvarig.

Flere måneder etter at høringsfristen var over, kom nemlig Regjeringsadvokaten med en uttalelse hvor embetet helt og holdent underkjente de juridiske vurderingene og konklusjonene til Kystfiskeutvalget – et utvalg som altså var sammensatt av landets fremste juridiske eksperter på sine områder – og også en tidligere fiskeriminister.

I høringsuttalelsen fra embetet finnes opplysninger, eller helst mangel på opplysninger, som er til dels oppsiktsvekkende.[4] Ikke minst gjelder det udokumenterte påstander om at det i Finnmark ikke finnes noen særegne forhold som kunne legitimere forslagene fra Kystfiskeutvalget.

Men - de historiske realitetene er nærmest de stikk motsatte.

Et ikke uvesentlig moment er at Finnmark er den aller nyeste riksdelen av Norge, og at deler av sjøområdene i fylket har vært under norsk jurisdiksjon i mindre enn to hundre år. Det burde ikke være noe urimelig krav til et prestisjetungt juridisk organ som regjeringsadvokaten, at man drøftet hvilke rettsordninger som fantes i de enkelte distriktene, før disse ble en del av Norge. Bl.a. er det kjent at øst- eller skoltesamene i nåværende Sør-Varanger hadde enerett til laksefiske i sjøen, før dette området ble en del av Norge i 1826.
Dét er bare ett slikt forhold som rimer dårlig med påstanden om at det ikke fantes noen særegne forhold når det gjelder retten til å fiske i sjøen i Finnmark.

Men – der er flere andre viktige juridiske forhold som regjeringsadvokaten ikke informerte Regjeringen om. Ett av disse er lappekodisillen - tillegget til grensetraktaten som ble laget da den endelige grensen mellom Sverige (Finland) og Norge ble trukket i 1751. I forarbeidene til denne ble det lagt stor vekt på *den Lappiske Nations Conservation*. Grensen skulle derfor ikke hindre samisk næringsutøvelse som var i tråd med *gammel Sædvane.* Jf. omtale av Lappekodisillen i pkt,

Ytterligere en alvorlig mangel at regjeringsadvokaten ikke opplyste regjeringen om at det fra slutten av 1600-tallet og utover på 1700-tallet ble gitt flere forordninger fra kongen i København som prioriterte finnmarkingenes sjøfiskerett fremfor tilreisende fiskere. Jf. omtale av disse i pkt.

I 1778 ble det bestemt at tilreisende ikke fikk drive fiske inne på fjordene i det hele tatt. Jf.

Den mest interessante bestemmelsen, som heller ikke ble nevnt, er paragraf 6 i jordinndelingsresolusjonen for Finnmark fra 1775, gitt av kongen i København. Der ble som kjent finnmarkingenes gamle rett til å drive fiske i amtet klart slått fast.
KOKK ???????

> ”De Herligheder, som hidindtil have været tilfælles for hele Bygder
> eller Almuen i almindelighed, være sig Fiskeri i Havet og de store Elve, samt
> Landings-Steder og deslige, forblive fremdeles til saadan almindelig Brug.”

Flere velkvalifiserte forskere mener også at den ikke bare sikret finnmarkingenes førsterett, men at den også kunne gjelde bygdelagenes/fiskeværenes særrett til fiske i havet. Det er mye som taler også for en slik tolkning, ut fra den fiskeristrukturen som eksisterte i amtet på den tid. Blant annet fantes det enkelte steder private tinglyste linesett, som gikk i arv, og det ble drevet et utpreget lokalt fiske i nærfarvannene.

Likeledes finner man at resolusjonen også ser ut til å ha tatt sikte på å sikre rettigheter til sjøfiske som var opparbeidd på individuell basis. I instruksen til landmåleren som skulle måle opp eiendommer til folk, var det nemlig bestemt at han også skulle beskrive andre naturgoder som hørte til plassen. Herunder var også fiske i sjøen nevnt.

Jordutvisningsresolusjonen var derfor uomtvistelig meint som et vern også for finnmarkingenes eget fiske.

Derfor er det mer enn oppsiktsvekkende at Regjeringsadvokaten ikke informerte regjeringen om eksistensen av paragrafen fra 1775. Dét er en rettskilde som ut fra vanlige prinsipper skulle vært omtalt og drøftet i en lovproposisjon hvor man så sterkt som i dette tilfellet også går inn på det historiske grunnlaget for å drive fiske i nord.

Uansett er det en alvorlig mangel at den ikke ble drøfta i proposisjonen. Enda mer alvorlig er det når man vet at Sametinget eksplisitt hadde pekt på denne bestemmelsen i sitt plenumsvedtak om NOU 2008: 5.

FNs urfolksdeklarasjon har relevans – men ble ikke nevnt.
Særlig lappekodisillen fra 1751 har fått ytterligere aktualitet etter at FNs generalforsamling i 2007 vedtok deklarasjonen om urfolks rettigheter. Grunnen til det er at denne deklarasjonen har meget klare formuleringer om statenes forpliktelser til å ta hensyn til urfolks rettigheter på bakgrunn av gamle traktater, avtaler eller andre konstruktive arrangementer.

Jf. deklarasjonens art. 37, pkt. 1:
«Urfolk har rett til anerkjennelse, overholdelse og gjennomføring av traktater, overenskomster og konstruktive ordninger de har inngått med stater eller statenes etterfølger, og krav på at stater etterlever og respekterer slike traktater, overenskomster og konstruktive ordninger».

Dette er en deklarasjon og ikke en konvensjon. Men - med Norges generelt høye standarder når det gjelder urfolks- og menneskerettigheter, er det naturlig å forvente at regjeringsadvokaten i det minste hadde opplyst regjeringen om eksistensen av en slik deklarasjon, og om behovet for å undersøke om bestemmelsene både fra 1751 og 1775, fortsatt kunne ha relevans for sjøsamene og den øvrige befolkningens rett til å drive fiske i det nordligste Norge.

Lappekodisillens relevans blir enda større når man vet at Lappekodisillen var en del av forarbeidene til paragraf 37 i FN´s urfolksdeklarasjon. I den sammenheng ble det skrevet et par rapporter om traktater, overenskomster og andre konstruktive ordninger som er inngått mellom stater og innfødte befolkninger (*Treaties, Agreements and Other Constructive Arrangements between States and Indigenous Populations*), av spesialrapportør, Mr. Miguel Alfonso Martinez.

I sin første rapport fokuserte han også på Lappekodisillen. Etter de opplysningene han hadde ga ikke kodisillen samene noen nye rettigheter, men sikret eksisterende rettigheter på begge sider av grensa.

I sin avsluttende rapport om bilaterale og multilaterale avtaler som binder ikke-urfolks (non-indigenous) makter, men som har virkninger for urfolk som tredjepart, var han ikke i tvil om at kodisillen stadig var relevant. Den var aldri blitt opphevet, og var fortsatt tema for juridiske fortolkninger i bilaterale forhandlinger mellom Sverige og Norge:

“Nonetheless, clearly at least one instrument already considered in the first progress report … continues to be relevant, namely the so-called Lapp codicil of the 1751 border treaty between Sweden/Finland and Norway/Denmark. This codicil has never

been abrogated and continues to be the object of legal interpretation regarding Saami rights within the context of bilateral (Sweden/Norway) negotiations".

Videre understreket han den rollen som sametingene i både Sverige og Norge hadde, når det gjaldt forståelsen av kodisillens innhold – særlig gjaldt det Norge
"… especially in Norway where it seems to have a stronger impact than in Sweden – and their potential contribution to the interpretation of the codicil."

Kystfiskeutvalgets utredning avvises og legges til side. Konsultasjoner med Sametinget.

Regjeringsadvokatens høringsuttalelse ble gjendrevet punkt for punkt av kystfiskeutvalgets leder Carsten Smith, i en redegjørelse til Fiskeri- og kystdepartementet, 24.3.2009. Den gjorde åpenbart ikke noe inntrykk på departementet. Der hadde man tydeligvis bestemt seg.

Like etter stortingsvalget høsten 2009 la regjeringen Kystfiskeutvalgets innstilling ganske enkelt vekk.
Det ser ut til at regjeringsadvokatens (mangelfulle) høringsuttalelse var det som legitimerte regjeringens standpunkt. Helt i tråd med regjeringsadvokaten konkluderte man nemlig med at folk i Finnmark ikke har noen rettigheter i forhold til sjøfisket.

Det er sjelden man opplever en så dramatisk politisk konklusjon i forhold til en utredning med den ekspertise og tyngde som Kystfiskeutvalget hadde.

I den nye regjeringens Soria Moria II erklæring like etter valget i 2009, ble det likevel sagt at man skulle arbeide videre med kystfiskeutvalgets innstilling(s. 66)
Deretter gikk Fiskeridepartementet inn i konsultasjoner med Sametinget om disse spørsmålene.

Proposisjon 70 L (2011–2012, om endringer i deltakerloven, havressurslova og finnmarksloven (kystfiskeutvalet) – Ingen folkerettslig beskyttelse av sjsøamiske næringer.

Disse konsultasjonene ble sluttført henimot midten av mai 2011. Der ble man enige om visse begrensede praktiske tiltak. De ble vedtatt av Stortinget i 2012. Regjeringen aksepterte imidlertid fortsatt ikke at befolkningen i nord hadde noen gamle eller andre rettsgrunnlag for å drive fiske**.**

Sametinget behandla konsultasjonsresultatet i begynnelsen av juni 2011. Flertallet aksepterte de konkrete tiltakene man var blitt enige om. Men – krevde imidlertid at de prinsipielle historiske og urfolksrettslige forholdene nevnt ovenfor, måtte belyses i den kommende proposisjonen. Det gjaldt både Lappekodisillen, finnmarkingenes førsterett i henhold til loven fra 1775, og FN´s urfolksdeklarasjon.

16. mars 2012 la regjeringen frem «Proposisjon 70 L (2011–2012, om endringer i deltakerloven, havressurslova og finnmarksloven (kystfiskeutvalet)». Den var et ekko av regjeringsadvokatens høringsuttalelse.

Når det gjelder rettsgrunnlaget avviste regjeringen at finnmarkingene eller folk i nord har en *rett* til å drive fiske basert på historisk bruk. Like klart avviste man at urfolksretten hjemler noen rett til sjøfiske, eller at kombinasjonen mellom sedvane- og urfolksrett skaper noen rett. Heller ikke kommenterte man med et eneste ord de eksplisitte rettsforholdene som Sametingets plenum hadde påpekt.

Man avviste at det var noe rettslig grunnlag for at fjordfiskerne i Finnmark hadde en historisk rett til å drive fiske, og at de gjennom det hadde en beskyttet rett til fiske i fjordene der. Det samme vil gjelde for fjordfiske sør for Finnmark.

Regjeringen var kort og godt ikke enig i at det eksisterte noen rett til fiske på grunnlag av historisk bruk.

Noe av det aller mest negative:

Sjøfiske er ikke en kulturspesifikk næring – derfor ingen folkerettslig beskyttelse!

Noe av det aller mest negative i en sannhets- og forsoningssammenheng i proposisjonen om oppfølging av kystfiskeutvalgets innstilling, at sjøsamene defineres helt utenfor urfolksrettens beskyttelse. Det kommer nemlig klart frem at sjøsamenes næringer ikke har en slik urfolksrett:

> Departementet meiner at det ikkje er rettskjeldemessig grunnlag for å tolke artikkel 27 slik at han omfattar næringar som ikkje kan sjåast som tradisjonelle eller kulturspesifikke».

Dekningen for dette hadde man åpenbart i regjeringsadvokatens tidligere nevnte høringsuttalelse, hvor denne uttaler seg negativt om kulturvernet etter artikkel 27 i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, og at det er

> «tvilsomt om en eventuell forpliktelse for staten strekker seg lengre enn å gi et vern for den utøvelse som er særegen for samisk kultur».

Bakteppet for å forkaste sjøsamiske og historiske rettigheter i Finnmark..

Dette var helt i tråd med den måte fiskerimyndighetene gjennom flere år hadde definert samisk fiske ut av en urfolksrettslig sammenheng, og avvist historiske rettigheter. En slik utdefinering bygde på to forhold:

- at fiske er en aktivitet som også etnisk norske driver
- at samene driver fiske med moderne båter og utstyr
- at langvarig bruk ikke skaper noen historiske rettigheter

Dette kom blant annet klart frem i daværende fiskeriminister, Svein Ludviksens tale til Sametinget i 2004, hvor han uttalte at deler av den samiske befolkningen, særlig langs kysten, tradisjonelt har levd av kombinasjonsnæringer, men

> ” I motsetning til reindrift er dette aktiviteter som den samiske befolkningen deler med andre nordmenn.”

Om modernitetsdimensjonen uttalte statsråden at det langt på vei kunne hevdes at samene i Norge

> "… ikke opprettholder et tradisjonelt fiske, men deltar i fisket med moderne fiskefartøy og moderne effektive redskaper på linje med øvrige aktører i næringen. Dette i motsetning til mange urbefolkninger andre steder i verden."

Derfor:

> «Som fiskeriminister fastholder jeg tolkningen av at folkeretten ikke gir folk bosatt i samiske områder noen særlige historiske rettigheter til fiske».

Det prestisjetunge Havressurslovutvalget som la frem sin innstilling i 2005, skulle etter sitt mandat også vurdere folkerettslige og politiske forpliktelser Norge hadde påtatt seg i forhold til urbefolknings- og lokale rettigheter (NOU 2005:10. Lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser. Havressursloven). Der ga man uttrykk for nøyaktig det samme som fiskeriministeren hadde sagt året før i sin tale til Sametinget. Essensen var at samene ikke hadde noen urfolksrettigheter i forhold til sjøressursene, og at det samiske fisket ikke ble drevet på tilstrekkelig tradisjonelt vis. Det eksisterte heller ingen historiske rettigheter (NOU 2005:10, s. 44).

Professor Carsten Smiths kommentar til avvisningen av urfolksrett og historisk bruk.

Lederen for kystfiskeutvalget, professor Carsten Smith, kommenterte også regjeringsadvokatens påstand om at artikkel 27 ikke omfatter næringer som ikke kan betraktes som tradisjonelle eller kulturspesifikke, og at det ikke eksisterer en rett til fiske på grunnlag av historisk bruk (Redegjørelse til Fiskeridepartementet 24.3.2009).

Han gikk sterkt i rette med regjeringsadvokatens syn om at det kun er en *særegen* samisk kulturutøvelse som har et folkerettslig vern. Han var også i tvil om hva regjeringsadvokaten la i begrepene *særegen* eller *kulturspesifikk*, og spurte:

> «Menes det at selve det å ta fisk opp av sjøen, som også ikke-samer i høy grad gjør, innebærer at fiske i sjøen er et ikke-kulturspesifikt område? Eller skal samer og fortsatt bruke årer og seil for å ha kulturvern?»

Smith opplyste også at FN´s menneskerettskomité hadde kommet med et par avgjørelser om at en modernisering ikke fratar en tradisjonell *næring dens rettsvern.* Han la også til at *«et folks kultur er dynamisk, aldri statisk».*

Det er et tankekors at norske myndigheter hevder at tradisjonelle samiske næringer ikke har et folkerettslig vern, hvis også norske driver tilsvarende næringer. Norsk urfolkspolitikk har her et betydelig troverdighetsproblem.

Stortinget 2012: Der finnes ingen grunnleggende rettigheter til sjøfiske i nord.

Prinsippene i «proposisjon 70 L (2011–2012, om endringer i deltakerloven, havressursloven og finnmarksloven (kystfiskeutvalet*),* om at det ikke foreligger noen grunnleggende rettigheter til å drive fiske i nord, verken på grunnlag av alders tids bruk eller folkeretten, fikk

bortimot full tilslutning fra Stortingets side («Innstilling fra næringskomiteen om endringar i deltakerloven, havressurslova finnmarksloven (kystfiskeutvalet). Innst. 336 L (2011–2012. Avgitt 29.5.2012»).

De borgerlige partiene takket også regjeringen for at man hadde tatt et så klart standpunkt:

> «Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti mener proposisjonen er viktig for å gi svar og presiseringer på uavklarte spørsmål reist av Kystfiskeutvalget. Disse medlemmer mener at uavklarte rettighetsspørsmål er en ulempe for en konkurranseutsatt næring som fiskeriene og mener derfor at man med denne proposisjonen gir ryddige avklaringer for fiskeflåten.

Fremskrittspartiet understreket dette ytterligere gjennom en tilleggsmerknad.

¨ «Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet støtter proposisjonens konklusjon om at det ikke er grunnlag for å tildele spesielle fiskerirettigheter til den kystsamiske befolkningen ut ifra det en hevder er historiske rettigheter en har krav på».

Stortingsvedtaket.

Et enstemmig storting avviste at det finnes historiske eller urfolksrettigheter i nord. Flertallet vedtok imidlertid – i tråd med forslagene i proposisjonen - enkelte mindre endringer i deltakerloven, havressursloven og finnmarksloven. Mindretallet stemte også i det vesentlige mot alle disse endringene.

I lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst ble det gjort følgende endringer:

Ny § 1 a skal lyde: «§ 1 a Forholdet til folkeretten: Loven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter».

Ny § 21 tredje ledd skal lyde:
«Uten hinder av bestemmelser fastsatt i medhold av første ledd har personer som er bosatt i Finnmark, kommunene Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa, Kvænangen, Karlsøy, Lyngen og Storfjord og de områder med sjøsamisk innslag i resten av Troms og Nordland som Kongen fastsetter, rett til å fiske torsk, hyse og sei med konvensjonelle redskaper. Retten etter første punktum gjelder bare for den som står i fiskermanntallet og eier et merkeregistrert fartøy under 11 meter. Kongen kan ved forskrift fastsette at bestemmelsen i første punktum også gjelder andre fiskerier».

II
I lov 6. juni 2008 nr. 37 om forvaltning av viltlevende marine ressurser ble det gjort følgende endringer: Ny § 8 b skal lyde:

«§ 8 b Fjordfiskenemnd
Departementet kan opprette ei fjordfiskenemnd for Finnmark, Troms og Nordland. Sametinget og dei tre fylkeskommunane skal ha rett til å nemne opp medlemmer til nemnda. Departementet kan gje nærare reglar om samansetjinga av fjordfiskenemnda og kva for oppgåver ho skal ha».

§ 11 nytt sjette ledd skal lyde:

> «I område som er omfatta av deltakerloven § 21 tredje ledd, skal det ved tildeling av kvotar av viltlevande marine ressursar, og ved andre former for regulering av desse ressursane, leggjast vesentleg vekt på samisk bruk og kva denne bruken har å seie for samiske lokalsamfunn».

III
I lov 17. juni 2005 nr. 85 om rettsforhold og forvaltning
av grunn og naturressurser i Finnmark fylke blir det gjort følgende endring:

> § 29 første ledd nytt andre punktum skal lyde:
> Kommisjonen skal også utrede krav om kollektive eller individuelle rettigheter til fiskeplasser i sjø og fjordområder i Finnmark dersom noen med rettslig interesse i en avklaring krever det.[16]

I tillegg ble det innført s.k. fjordlinjer hvor båter under 15 m ikke kan fiske, men at det skulle kunne gjøres unntak. Dessuten ble åpen gruppe – de som ikke har en egen båtkvote – styrket med 3 000 tonn torsk.

.

Forholdet til Sannhets- og forsoningskommisjonen. Sjøfisket er også en samisk næring som har folkerettens kulturvern.

De forannevnte tiltakene er positive, men så lenge den grunnleggende retten til å drive fiske i sjøsamiske områder ikke er anerkjent, kan ethvert nytt politisk flertall på Stortinget endre eller oppheve de ordningene som tross alt er innført.

I oppfølgingen av sannhets- og forsoningskommisjonen må det norske samfunnet erkjenne at det verken er etisk eller moralsk forsvarlig å fornekte at det finnes et eldgammelt rettsgrunnlag for sjøfisket i samiske områder.

Fornektelsen av at sjøfisket i samiske distrikter har folke- og urfolksrettens beskyttelse er direkte fornedrende for sjøsamene, som kan føre sin næring flere tusen år tilbake i tid.

I lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst kom det inn en ny paragraf 1a

«Forholdet til folkeretten: Loven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter».

Dette blir imidlertid bare skuebrød hvis Stortinget ikke – klart og utvetydig – slår fast at sjøfiske er en urfolksnæring som har folkerettens kulturvern. Dessverre var det også *det* som skjedde i forbindelse med behandlingen av kystfiskeutvalgets innstilling i 2012.

Man må forlate det meningsløse begrepet «kulturspesifikk» næring. Dét er en fornedrende urett som **må** rettes opp i den videre prosess med Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid. Sjøfiske er også en samisk næring!

Vedlegg.

Årsmøtesak Sak 04/2023

Tilbakeføring av saltvannsfiskeretten til befolkningen i samiske områder.

Forslag til vedtak:

1. *Årsmøtet i Bivdu anerkjenner befolkningen i sjøsamiske områder sin hevdvunnen rett til saltvannsfiske som er opparbeidet gjennom alders tids bruk, kultur og hevd som må anerkjennes og respekteres også i h.h.t. urfolksretten, og ligge til grunn for all lovgivning og offentlig forvaltning i Norge.*

2. *Årsmøtet ber styret om å bringe på det rene (undersøke) om befolkningens rett til fiske i havet i sjøsamiske områder følges opp på en god måte av lovgiver og i forvaltning, i henhold til de ovennevnte rettsprinsippene.*

3. *Årsmøtet ber styret legge frem utredningen (i punkt 2) for et seinere årsmøte, slik at medlemmene kan ta stilling til om det er grunnlag for Bivdu – som representant for fiskeribefolkningen i sjøsamiske områder – å reise sak mot staten v/ Nærings- og Fiskeridepartementet, for å få slått fast retten til fiske og tilbakeføre befolkningens hevdvunne rettigheter til saltvannsfiske i samiske områder – slik det i sin tid ble konkludert med av Kystfiskeutvalget.*

SÁMEDIGGI

E-poasta ● E-post

Geasa/Til:	Internášunála Sámi Filmbainstituhtta, annelajla@isfi.no, Postboks 203, 9521 KAUTOKEINO
Geas/Fra:	Inga Marie Nymo Riseth,
Min čuj./Vår ref:	23/3993 - 106
Beaivi/Dato:	02.11.2023

Cealkámuš ISFI Duohtavuođa ja Soabadankommišuvnna raportii

Bures,
Giitu gulaskuddancealkámuša ovddas. Gal mii váldit dien mielde, vaikko bođii veahá áigemeari maŋŋil.

Dearvvuođaiguin/Med hilsen

Inga Marie Nymo Riseth
Seniorráđđeaddi/Seniorrådgiver

Ávjovárgeaidnu 50
N-9730 Karasjok/Kárášjohka
Telefon +47 78 47 40 00
Telefaks +47 78 47 40 90
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no

Innlandet fylkeskommune

Samfunnsutvikling - Regional plan og analyse

«MottakerNavn»

Deres ref:	Vår ref:	Dato:
«Ref»	2023/13506-4 Rune Jørgensen	11.10.2023

Innspill til stortingsmelding om folkehelse og levekår i samiske områder

Vi viser til invitasjonen til å komme med innspill til arbeidet med den årlige stortingsmeldingen om samisk språk, kultur og samfunnsliv, som i 2024 skal handle om folkehelse og levekår i samiske områder.

Innlandet fylkeskommune har to samarbeidsavtaler med Sametinget. Den ene er overordnet med et hovedformål om å styrke og synliggjøre samisk kultur, språk og samfunnsliv. Den andre dreier seg om samarbeidet om forvaltningen av kulturminner og øke kunnskapen om samisk historie og kulturminner.

Vi har etablert Sørsamisk forum med deltakelse fra blant annet fra de samiske miljøene i Innlandet, organisasjoner og Engerdal kommune, i tillegg til egne medarbeidere i fylkeskommunen. Dette forumet er en viktig arena for diskusjon og utvikling av tiltak vi sammen iverksetter, og forumet vil nå få fast plass i vårt flerkulturelle medvirkningsråd.

Vi har valgt å ha spesielt fokus på hets og hverdagsrasisme, og sammen med Sametinget arrangerte vi i mars et seminar der samiske og andre personer fortalte om sine egne opplevelser over tid. Dette følges opp med en konferanse i november med fokus på gode tiltak som motvirker rasisme og styrker inkludering. Planen er å fortsette dette arbeidet framover i tråd med Regional plan for det inkluderende Innlandet, som ble vedtatt tidligere i år. Inkluderende samfunn er grunnleggende for livskvalitet og folkehelse i hele befolkningen.

Det er viktig at stortingsmeldingen følger opp rapporten fra Sannhets- og forsoningskomiteen, som lanserte flere forslag med betydning for folkehelse og levekår i samiske områder. Vi arbeider nå for å finne ut av hvilke tiltak Innlandet fylkeskommune og samarbeidspartnere kan bidra med. Økt stolthet og kunnskap om egen kulturs historie er viktig for den samiske befolkningen, og formidling av samisk kultur gjennom kulturminner kan være vesentlig for majoritetsbefolkningens forståelse og respekt. Det er mye å lære gjennom samisk naturkunnskap, og vi ønsker særlig å satse på formidling til barn og unge.

Vi mener en bør tenke samarbeid i hele det sørsamiske området – og internasjonalt. Vi har innledet et samarbeid med Trøndelag fylkeskommune som kan utvikles videre.
Vi ber om at det i stortingsmeldingen kommer tiltak som stimulerer til mer felles arbeid i det sørsamiske området.
Dette vil også kunne bidra til å løse noen av de ni grensehindringene som ble omtalt i rapporten fra Samisk grensehinderutvalg i 2021. Stortingsmeldingen bør vurdere tiltak som

Postadresse:
Postboks 4404
Bedriftssenteret
2325 Hamar

Besøksadresse:
Innlandet fylkeskommune
Parkgata 64
Hamar

Telefon: +47 62 00 08 80
E-post: post@innlandetfylke.no
Internett: www.innlandetfylke.no
Org.nr.: 920717152

kan motvirke/løse de utfordringene det ble pekt på blant annet innen utdanning, skatt og næringsarbeid.

Det finnes store mengder kunnskap om folkehelsen i noen samiske områder. I tillegg til Sannhets- og forsoningskomiteens rapport vil vi vise til blant annet SAMINOR (som også omfatter Engerdal kommune i Innlandet og nå gjennomføres for tredje gang), HUNT forskningssenter NTNU og Folkehelseundersøkelsen.

Innlandet fylkeskommune gjennomførte en folkehelseundersøkelse i 2023 i samarbeid med FHI. Her spørres det blant annet om tilhørighet, trivsel og livskvalitet. Et av spørsmålene er om man i løpet av de siste 12 måneder har opplevd å bli behandlet dårligere enn andre på grunn av blant annet etnisk bakgrunn. Det ble ikke spurt om deltakerne var samisk/kvensk/norskfinsk, fordi utvalget ikke hadde blitt stort nok til å gi pålitelige resultater. Folkehelseundersøkelsen i Troms og Finnmark, som ble gjennomført i 2019, viste blant annet at en av tre samer i Troms og Finnmark opplever diskriminering.

Vi vil også vise til at forskrift om oversikt over folkehelsen presiserer at i kommuner der det er grunn til å anta at det foreligger spesielle folkehelseutfordringer for den samiske befolkning, skal disse vurderes. Vi ser at der er behov for mer kunnskap om folkehelse- og levekårsutfordringer særlig i sørsamiske områder, og alt materialet bør sammenstilles og presenteres på en god måte.

Sørsamisk helsenettverk er ett viktig nettverk med stor betydning for helsetjenestetilbudet for den samiske befolkningen, og bør styrkes. Sykehuset Innlandet/Helse-Sør Øst bør kobles på og inngå avtale om å bli en del av dette nettverket. Samtidig er det viktig at helsepersonell sikres kompetanse innen språk og kulturforståelse, som er en utfordring for flere offentlige organisasjoner.Derfor bør høyere utdanning styrkes og tiltak for bedre rekruttering vurderes. SANKS (Samisk nasjonal kompetansetjeneste -psykisk helsevern og rus tilbyr utredning og behandling innen psykisk helsevern og rus for barn, unge og voksne) bør styrkes i det sørsamiske området.

Rovdyr- og vindkraft-problematikken er alvorlig for reindriftsnæringen og levekårene til den samiske befolkningen, og vi vil oppfordre til gode dialoger for å løse lokale og nasjonale utfordringer og konflikter.

Innlandet fylkeskommune deltar gjerne aktivt i det videre arbeidet med stortingsmeldingen sammen med de andre fylkeskommunene i sørsamisk område, og foreslår at det inviteres til en felles samling med Trøndelag og Nordland med dette tema. Det vil trolig kunne bidra til flere tiltak som kan løses nasjonalt eller i regionalt fellesskap.

Ved eventuelle spørsmål eller ønsker om dialog kan vår rådgiver Rune Jørgensen kontaktes på e-post runjor@innlandetfylke.no eller telefon 95110577.

Med vennlig hilsen
Tron Ole Bamrud
Fylkeskommunedirektør

Kopi:
Trøndelag fylkeskommune
Nordland fylkeskommune

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.

Medlemsmøte

Mjösan Dajve Saemien Siebrie

Tema: Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sametinget har ønsket høringsinnspill på Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og styret i Mjösan Dajve Saemien Siebrie (MDSS) innkalte til medlemsmøte for å få samtalt om rapporten og komme med innspill til høringen. Vi har sammenstilt innspillene i dette dokumentet.

Glomdalsmuseet, Elverum
2. September

15 personer deltok på møtet
Referenter: Hege Merete Somby og Sveinung Eide Hansen
Kommentarene er ikke gjengitt ved navn.

Kommentar om rapporten som helhet og tiden etter:

i) Noen uttrykker at de er redd for at rapporten blir liggende i en skuff. Både i forkant og etterkant av at rapporten ble lagt frem, ser vi at de offentlige diskusjonene ikke har endret seg mye og det ser ikke ut som om styrende myndigheter eller det store flertallet av styrende myndigheter tar innover seg overgrepene som har skjedd når de offentlige samtalene før og etter rapportens fremlegging er forholdsvis de samme. Det er vondt å si høyt at man ikke har høye forventninger til etterarbeid med rapporten. I tillegg oppleves det at vi som bor i våre områder (Innlandet) gjerne blir glemt både av Stortinget og Sametinget. Det glemmes at vi er en del av det samiske folket og vi faller gjennom sprekkene og blir ikke tatt hensyn til. Vi bor spredt og Innlandet er stort, vi har ikke noe naturlig samlingspunkt og det er vanskelig å samles, spesielt når vi ikke har dette naturlige samlingsstedet. Vi har, som forening, forsøkt over lengre tid å løfte dette

til eksempelvis fylkesnivå for å få økonomisk støtte og mulighet til å etablere et slags samisk rom der vi kunne oppbevare ting som bøker, utstyr og i tillegg føle at vi hadde et slags sted der som kunne være vårt, men vi har foreløpig ikke lykkes i dette. En av konsekvensene av fornorskingsprosessen er, etter vår mening, at vi som folk har blitt spredt, men at behovet for å møte andre i samme posisjon, ikke har forsvunnet. Og når vi også opplever at vi har mange av de samme utfordringene i forhold til opplæring og utdanning, helse og trivsel og manglende kulturtilbud spesielt for oss som samisk befolkning, så er det en ekstra utfordring at vi må fremme liknende saker for våre kommuner hver for oss. I stedet for å bli sett som gruppe så blir vi stående som enkeltindivider, selv om behovene er de samme på tvers av kommunegrenser. Man føler seg så maktesløs mot styrende organer og man opplever at fornorskingen fortsetter. Det ligger mye på foreningen. Foreningen får henvendelser fra samer i området om hjelp til å bidra til at myndigheter oppfyller sine plikter til språkopplæring, at barn i barnehagen får det de har krav på i hht. rammeplan for barnehagen, helsetilbud som ivaretar våre syke og eldre på et kulturelt nivå og liknende. Foreningen har iverksatt språkkurs duodjikurs for våre medlemmer, men dette er frivillig arbeid som kunne – og noe av det burde – ligge på et offentlig nivå. Det ligger mye ansvar på foreningen for at det skal være samiske tilbud i vår region. I tillegg forventes det at vi som forening eller medlemmer av vår forening skal formidle om samiske temaer til majoritetsbefolkningen. Dette er selvsagt viktig arbeid for at vi som samer blir forstått på en respektfull og korrekt måte, men det blir gjerne til at slikt arbeid er frivillig arbeid fordi vi som forening mener at det er viktig at dette gjøres. Men det er en stor belastning for oss som gruppe, fordi vi er få og fordi vi er så spredt. Innlandet blir ikke prioritert økonomisk for å iverksette tiltak og det gjør det vanskelig å ikke gjøre arbeid gratis.

ii) Myndighetene må lytte til oss som samisk befolkning for at vi skal kunne se for oss forsoning. Behov for lokale kontor som kan være rådgivende om samiske temaer for lokale områder.

iii) Var det egentlig en god idé å kjøre så mange minoritetsgrupper i samme forsoningsprosess? Hva var poenget med å sette alle minoritetsgruppene i samme rapport – var det et slags skippertak? Det viser seg at det er en stor forskjell på hvordan gruppene har blitt behandlet av staten og majoritetsbefolkningen.

iv) Pågående menneskerettighetsbrudd på Fosen undergraver rapporten.

Kommentarer om skole, undervisning og helse

i) Samiske lærere blir bedt om å undervise andres klasser om samiske temaer, men ofte blir tematikken også glemt eller man har ikke tid til å gå gjennom det. Man liker fremdeles ikke å gå med gáktien sin alene i mørket.
ii) Det ligger en forventning i majoritetsbefolkningen at man skal undervise om samiske temaer gratis eller på frivillig basis.
iii) Det legges opp til at samisk arbeidskraft skal rettes ut mot majoritetssamfunnet, men samisk arbeidskraft må først og fremst rettes mot det samiske samfunnet.
iv) Skolens faglige innhold i historiefaget og norskfaget må ettergås, for å blant annet rydde opp i oppfattelsen om at "nordmenn befolket et folketomt land".
v) Eldreomsorg og samisk. Kan det utarbeides et tilbud til eldre samer som trenger noen å snakke samisk med i helseinstitusjoner? (Liknende tilbud finnes gjennom Sametingets tilskudd for språkopplæring i barnehager hvor det gis midler for at samiskspråklige er noen timer i barnehagen hver uke, sekretærens anm.)

Kommentarer om tiltak

i) Viktig å ikke kun tenkte tiltak for de lange linjene, men også straksvirkende tiltak.
ii) Flagging 6. februar - glemmes ofte.
iii) Innlandet fylkestrafikk kan for eksempel vise en hilsen eller gratulasjon på informasjonsflatene på sine busser på 6. februar.
iv) Kulturminner og historiefortellinger er et sted man kan gjøre en forskjell rent praktisk og som kanskje også er overkommelig å gjøre noe med rent økonomisk. Eksempelvis er arkeolog Mattis Danielsen er stor ressurs for Innlandet.
v) Det er nødvendig med tiltak for de som har blitt frarøvet språk og viktig kulturkunnskap på grunn av fornorskningen. Noen tiltak kunne vært gratis voksenopplæring, enten fysisk, men også digitalt. Slik opplæring burde også legges til samlinger ved samiske institusjoner som allerede er etablert. Det gjøres slike samlinger på grunnskolenivå fordi man mener samisk språkopplæring ikke kan ses adskilt fra samisk kultur. Det å rette opp igjen den skjøre, samiske identitetsutviklingen er også et forsonende tiltak og bør være tiltak både for barn, ungdom og voksne. Flere med økt samisk kompetanse vil bidra til å styrke hele det samiske miljøet og vi kan stå sterkere sammen, noe som er helt essensielt for samer på Innlandet som allerede er spredt og i fåtall.

vi) Tilgjengelighet av samisk litteratur på lokale bibliotek må økes og styrkes. Bibliotek er også arenaer hvor ulike kulturelle arrangementer kan foregå, noe som også er tiltak for anerkjennelse av samisk kultur og utvikling av den.

vii) Samiske kulturtiltak på Innlandet, som konserter, utstillinger og andre møteplasser der både samer og ikke-samer kan komme sammen for å lytte, se og snakke om samiske temaer.

FISKERIDIREKTORATET

Adm.enhet: Seksjon fiskeriregulering
Saksbehandler: Bernt Bertelsen
Telefon: 55 23 80 00
Vår referanse: 21/15396
Deres referanse:
Dato: 25.10.2023

Samediggi Sametinget
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok

Fjordfiskenemnda - Høringssvar om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Fiskeridirektoratet er sekretariat for Fjordfiskenemnda (FFN).

Fjordfiskenemnda har i møte 25. oktober 2023 drøftet høringen om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og vedtatt følgende innspill om tiltak for forsoning vedrørende sjøsamisk fiske:

> «Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport inneholder en historisk gjennomgang av sjøsamisk fiske og fiskeripolitikk som del av dokumentasjon av virkningene av fornorskningspolitikken og som grunnlag for forslag til forsonende tiltak. Rapporten viser på side 656 at *«Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp»*.
>
> Fjordfiskenemnda er et av resultatene av NOU 2008:5 og ble opprettet i 2014 som et rådgivende organ for lokalt kystfiske og samisk fiske i Nordland, Troms og Finnmark. Nemnda har et omfattende formål og mandat, som det har vist seg utfordrende å gjennomføre i praksis.
>
> Fjordfiskenemdas formål er å styrke forvaltningen av fjordfiskeriene, særlig med vekt på samisk bruk og denne brukens betydning for samiske lokalsamfunn. Virkeområdet er Nordland fylke, Troms og Finnmark fylker (paragraf 1 i Mandat for Fjordfiskenemda). Oppgavene til nemnda er blant annet å vurdere situasjonen og utviklingen for det lokale kystfisket, med særlig vekt på samisk bruk, og fremme forslag om målrettede lokalt tilpassede tiltak som kan bidra til å styrke kystsamfunn og samiske lokalsamfunn. Tiltakene kan omfatte tema som rammebetingelser, rekruttering, mottaksstasjoner og andre infrastrukturtiltak.
>
> Nemdas mandat nevner særlig at nemnda skal
>
> *«b) innhente vitenskapelig og lokal og tradisjonell kunnskap om viktige gyte- og oppvekstområder for bestander som høstes kystnært og i fjordene, og vurdere hvilke*

reguleringstiltak, herunder redskapsbruk, som sikrer en bærekraftig høsting og tilrettelegger for lokal utnyttelse av ressursene».

For å vurdere dette er det blant annet behov for kunnskap om nå-situasjon og endringer i det lokale kystfisket, eller kunnskap om hvordan tilleggskvantumet og fjordlinjene bidrar til å styrke kystsamfunn og samiske lokalsamfunn. Nemnda har per i dag ikke de nødvendige redskaper til å gjennomføre dette arbeidet på en måte som bidrar til å styrke kystsamfunn og samiske lokalsamfunn. Nemnda har ikke et sekretariat som kan lage saksframlegg, gjøre utredninger eller utforme forslag til vedtak eller uttalelser. Nemnda har heller ikke anledning til å bestille eksterne utredninger. Dette har nemnda tatt opp med både Fiskeridirektoratet og Nærings- og fiskeridepartementet over flere år uten at noe har skjedd.

Å styrke nemndas vilkår for sitt arbeid vil derfor være viktig som et tiltak for forsoning og for å rette opp i den ulikeverdigheten som fulgte av blant annet stengingen av fiskeriallmenningen i 1990. Utover dette vil det også være et viktig tiltak å styrke ressursgrunnlaget for det lokale kystfisket og det sjøsamiske fisket i hele det tradisjonelle samiske bosetningsområdet.»

Med hilsen

Bernt Bertelsen
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og sendes uten håndskreven underskrift.

Mottakerliste:

Samediggi Sametinget Ávjovárgeaidnu 50 9730 Karasjok

Til Sametinget

Innspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

I mange hundre år har det vært drevet reindrift i det lulesamiske området på norsk side av lulesamer som har/hadde sin tilknytning til området. Denne reindriften var ikke godt likt av myndighetene som hadde ansvaret for næringen. Den lulesamiske reindriften ble motarbeidet av Lappefogd-vesenet i all den tid dette eksisterte. Noe av dette er kommet frem i rapporten til Sannhets og forsoningskommisjonen. Dødsstøtet for den lulesamiske reindriften i Norge kom med krigen. Mange måtte flykte til Sverige på grunn av at de eller deres slektninger var involvert i losvirksomhet. Av reinen som var igjen på fjellet ble mesteparten skutt av tyskerne. Etter krigen hadde de dermed ikke noe rein igjen å starte opp med. Erstatningen for de rein som tyskerne skjøt var så begrenset og kom så lenge etterpå at de ikke så seg likt til å starte opp igjen.

En av de lulesamiske familiene drev imidlertid reindrift en del år etter krigen. Grunnen til at disse sluttet kan være flere. De fleste av deres kollegaer var sluttet, de ble få igjen og langvarig motarbeidelse fra myndighetene er noen av årsakene.

Flere av lulesamene som er rettighetshavere til reindriftsområdet har søkt om å få starte med rein i området i perioden 1960-2000. Det har ikke reindriftsmyndighetene gått med på.

I utredningen til Samerettsutvalget II er reindriften i det lulesamiske området på norsk side grundig beskrevet.

I innstillingen til Reindriftsloven (Tilleggslappeloven) av 1897 var forslaget til paragraf 2 fra Stortingets landbrukskomite at «fastboende lapper ikke skulle ha rett til å drive tamreindrift». Et mindretall i komiteen viste til at «fastboende lapper» i indre deler av Tysfjord, i området mellom Nordfoldfjorden og Sagfjoren og i indre deler av Nordfoldfjorden var reindriften viktig for deres «livsnæring». Disse områder det vises til er i kommunene Hamarøy, Steigen, Sørfold og tidligere kommune Tysfjord. Mindretallets forslag ble til slutt vedtatt av Stortinget. Det vi kan lese av dette er at kombinasjonen av reindrift og småbruk var så vanlig og omfattende blant lulesamene på norsk side at det fikk en betydning for Reindriftsloven(Tilleggslappeloven) av 1897. Denne type tradisjonell reindrift var imidlertid ikke godt likt av myndighetene som hadde ansvar for reindriften. Det var små flokker, tamme dyr og de kombinerte driften med andre næringer. Lappefogd-vesenet motarbeidet denne type tradisjonell reindrift i den tiden de eksisterte. Deres ønske var store flokker og få eiere. Dette førte til at den lulesamiske reindriften ble diskriminert, også med hensyn til økonomiske virkemidler. De fikk f.eks. ikke lån til innkjøp av dyr og erstatninger/tilskudd ble redusert. Det finnes nedskrevne historier der lappefogden prøver å overtale reineiere til å slutte med reindrift.

SRU II drøfter i sin innstilling reindriftsrettens rettslige stilling. De viser til avsagte høyesterettsavgjørelser og konkluderer med at «reindriftssamene gjennom alders tids bruk hadde ervervet en retts beskyttet privatrettslig rettighet uavhengig av gjeldende lovgivning». Dette er vel i dag anerkjent rettsoppfatning?

Ut fra dette kan vi konkludere med at lulesamene som har drevet med reindrift i det lulesamiske området i Norge har gjennom alder tids bruk ervervet seg en privatrettslig rettighet til å drive med reindrift i dette området, selv om ikke dagens reindriftslovgiving tillater det. Dette gjelder også etterkommere etter de som har hatt denne rettighet.

For å rette på litt av den urett lulesamene i Norge har vært utsatt for vil vi foreslå at det opprettes to siidaandeler i gamle Hellemo reinbeitedistrikt (som nå er en del av Stájggo-Hábmer reinbeitedistrikt) forbeholt de lulesamiske rettighetsinnehaverne til dette området. Disse to siidaandeler kommer i tillegg til de fire som er fra før i reinbeitedistriktet. Før den siste distriktsrevidering var det 8 siidaandeler(driftsenheter) i det som er dagens Stájggo/Hábmer reinbeitedistrikt.

Vi vil også foreslå at hvis det av en eller annen grunn åpnes opp for nyetablering i Stájggo/Hábmer reinbeitedistrikt må det forbeholdes de lulesamene som er rettighetsinnehavere til området.

Tiltaket vi foreslår er:

1. Det opprettes to siidaandeler i tidligere Hellemo reinbeitedistrik (nå Stájggo/Hábmer) forbehold de lulesamiske rettighetsinnehaverne og
2. eventuelle andre nyetableringer i Stájggo/Hábmer reinbeitedistrikt må forbeholdes de lulesamiske rettighetsinnehaverne.

Ájluokta/Drag 29.09.2023

Hugo Kalstad med familie

Forsoningsarbeid i Nord-Hålogaland bispedømme, del 2

Arbeid med forsoning og prosessene knyttet til dette har vært jobbet med i lang tid i Nord-Hålogaland. I kjølvannet av Alta-saken og utover på 80-tallet ble det tydelig at det var behov for mer struktur rundt arbeidet med samisk kirkeliv, som et eksempel. Dette førte til slutt til dannelsen av et nytt prosti som fikk navnet Indre Finnmark prosti. Her hørte kjerneområdene i nordsamisk område til og man kunne fokusere arbeidet med å utvikle en egen samisk kirkelig kontekst.

Nord-Hålogaland bispedømmeråd har i mange år gitt opplæring i nordsamisk for prester som starter sitt virke i et av forvaltningsområdene for samisk språk. De senere åra har dette også innbefattet seminarer og fagmøter hvor sannhet- og forsoningsarbeid har blitt tematisert. Biskopen sendte i 2017 ut et brev til alle menigheter i vårt bispedømme hvor bruk av flere språk i gudstjenestene rundt omkring ble tematisert. Alle menigheter skal ha noen ledd på nordsamisk og eventuelt kvensk eller andre språk som passer lokalt. Arbeidet med kvensk kirkeliv har fått større fokus de siste åra og dette ser vi på som en essensiell del av Den norske kirkes forsoningsarbeid. Å synliggjøre språk og kulturer som har blitt undertrykt i lang tid er en vesentlig del av vårt oppdrag med å drive forsoning i våre lokale menigheter.

Det holdes jevnlig kurs, ofte som en del av prostisamlinger, hvor bruk av samisk og arbeid med sannhet og forsoning tematiseres og diskuteres. Disse skjer i regi av kirkefagavdelingen på bispedømmekontoret i Tromsø, med ulike rådgivere involvert.

Mange menigheter flagger med samisk flagg på 6. februar og kvensk flagg på 16. mars. Flere menigheter aktualiserer også disse nasjonaldagene i sine gudstjenester og liturgi. Men det er rom for at enda flere menigheter gjør dette som en del av synliggjøringen av disse kulturene.

Samisk språkuke arrangeres hvert år og kirka er mange steder en del av denne markeringen. I Tromsø har domkirken arrangert en egen samisk gudstjeneste hvor forsoning og annen sentral tematikk berøres.

Samisk kirkelivskonferanse, i regi av Samisk kirkeråd og i samråd med Nord-Hålogaland bispedømme, arrangeres årlig (med noen få unntaksår). På disse samlingene utvikles samisk kirkeliv og tematikken omhandler ofte forsoning og hvordan kirka kan være en arena for synliggjøring og selvbestemmelse når det kommer til den samiske kirkekonteksten.

Samiske kirkedager har blitt arrangert siden 2004 i Jokkmokk på svensk side. Arrangementet er forankret i de representative samiske organer i de lutherske folkekirkene i Finland, Sverige og Norge.

Den nye salmeboken som utkom i 2013 inneholder 15 salmer på tre samiske språk, samt 15 salmer på kvensk. Denne er i bruk over hele landet og i stort sett alle menigheter. I juni 2022 utkom kvensk salmehefte med både gamle og nye oversettelser av salmer til kvensk. Dette var en viktig begivenhet og en grunnleggende del av forsoningsarbeidet for kvensk kirkeliv i Nord-Hålogaland bispedømme.

De siste åra har det vært jobba med å oversette liturgier og liturgiske ledd til kvensk. Dette arbeidet vil fortsette og være en kontinuerlig del av forsoningsarbeidet overfor det kvenske miljøet. Dette arbeidet har medført at kvensk liturgi har blitt brukt i dåp, vigsel og gravferd

rundt omkring i vårt bispedømme. Å kunne tilby dette er en viktig del av forsoningsarbeidet for Den norske kirke og vil ha fortsatt prioritet for oss som bispedømme her i nord.

I flere år har det blitt arrangert Samisk aktivitetsdag på Kvaløya. Det er Kvaløy og Sandnessund menigheter som er hovedansvarlig for dette. Her inviteres samiske barn i småskolealder til å være med på samiske aktiviteter og samlingen avsluttes med samisk gudstjeneste. I 2022 vant denne aktiviteten Den norske kirkes trosopplæringspris og ble verdsatt for sitt viktige arbeid med å ivareta og synliggjøre samisk kirkeliv blant barn og unge.

Sommeren 2023 kom Sannhets- og forsoningskommisjonen med sin rapport. Denne dokumenterer hvordan ulike fornorskningsprosesser har foregått og hvilke konsekvenser denne politikken hadde og fortsatt har for ulike grupper i Norge: samer, kvener, norskfinner og skogfinner.

I kjølvannet av rapporten ble det arrangert et møte i Tromsø domkirke. Det foregikk som en paneldebatt og ble en viktig diskusjonsarena rundt hvordan man kan jobbe for å synliggjøre kvenske, norskfinske og samiske behov i vårt område.

6. og 7. juni ble det arrangert prostisamling i Hammerfest med tema sannhet og forsoning, i regi av kirkefagavdelingen på bispedømmekontoret i Tromsø. Det var gode samtaler og viktig tematikk som ble belyst under samlingen. Slike prostisamlinger er tilbudt alle prostene i Nord-Hålogaland og det er et mål for bispedømmet at alle prosti har minst én slik samling innen 2024.

Første helga i september ble det arrangert helgeseminar over to dager i Kirkenes, i regi av den lokale menigheten og med ulike bidragsytere. Denne samlingen hadde som tematikk Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og hvordan man kan finne en konstruktiv vei videre som samfunn og som kirke. Nord-Hålogaland bispedømme bidro med rådgiver fra kirkefagavdelingen på dette.

Bispedømmets studietur denne gangen fant sted i Oulu på finsk side. Det overhengendene tema på denne turen var Sannhet og forsoning. Her fikk man møte deler av den finske kirkas representanter og høre hvordan forsoningsarbeidet går og hvordan man arbeider med dette i Finland. Det var spennende å høre om hvordan kirka i Finland jobber i forhold til barn og unge med tanke på samisk trosopplæring. Det var også interessant å få innblikk i hvordan diakoni var en grunnpilar i hele tenkningen rundt det å være kirke på finsk side. En kirke for de marginaliserte, de som faller utenfor og som ikke ses av andre i samfunnet.

Rådgivere fra fagfeltene kultur og samisk kirkeliv har deltatt på fagsamlinger med kirkemusikere i Nord- og Sør-Hålogaland. Tema på disse samlingene har vært samisk salmesang og hvordan musikk kan fungere som avkolonisering og forsoning i våre menigheter.

VID gjennom KUN i Tromsø har siden høsten 2021 tilbydd et etter- og videreutdanningskurs over 3 semestre (til sammen 30 studiepoeng) med tema «Sannhets- og forsoningsarbeid i møte med fornorskningen». Dette kurset har hatt mange deltakere fra Nord-Hålogaland bispedømmeråd sine ansatte, både fra bispedømmekontoret og prester i tjeneste. Nord-Hålogaland bispedømmeråd har vært instrumental i å muliggjøre dette kurset, både med

økonomisk støtte til opprettelsen av kurset, samt å sørge for deltakere til kurset fra egne rekker.

«Sálbmagirjji šuokŋagirji», spilleboken til nordsamiske salmer, ble lansert 8. oktober 2023 i Tromsø domkirke. Den ble bestilt av Samisk kirkeråd og en fagkomité har siden 2017 jobbet med utarbeidelsen av bokens innhold. Boken er særlig ment som en hjelp til kirkemusikere og andre som arbeider med salmer, og den viser tydelig hvordan man kan spille for å ivareta den samiske tonesettingen, samtidig som den også visualiserer med noter hvordan disse salmene tradisjonelt har blitt sunget på samisk vis. Salmer og liturgi er mektige verktøy i forsoningsarbeidet siden de appellerer til andre strenger i oss mennesker enn kun det intellektuelle. Å høre musikk og toner som samsvarer med det ens forfedre har sunget og spilt gjennom århundrene, er forsoning i praksis.

Under samling for kirkefagsjefer i Oslo denne uka ble det tematisert at vi som kirke skal arbeide med sannhet og forsoning regionalt og nasjonalt, altså over hele landet. Dette er noe som alle bispedømmer er med på og samtalen rundt dette vil fortsette.

Preses kommer til Indre Finnmark i slutten av november for å besøke Porsanger og Karasjok. Her vil fokus være på å besøke ulike kvenske og samiske institusjoner og miljøer. Det er svært viktig at kirka, også på nasjonalt plan, tar kommisjonens rapport på alvor og øker kunnskapsnivået på dette feltet.

Innspill fra forrige BDR-møte:

Siri Broch Johansen:

NHBDR har arbeidet med kirkelig forsoningsarbeid i lang tid. Vi ser at forsoningsarbeid inkluderer alle – dette er ikke en jobb som skal gjøres av samer, kvener og norskfinner, tvert imot, det påligger den norske befolkning et stort ansvar. Som kirke er vi beredt til å ta dette ansvaret.

Det grenseoverskridende samarbeidet i kirka i nord er viktig. Det er viktig å videreutvikle et arbeid som tar opp i seg at hele Nordkalotten er samisk område, og store deler er også kvensk og eller finsk område. Landegrensene er trukket i ettertid, og det å samarbeide på tvers av dem er med på å opprettholde både språk- og kultursamfunn.

Etter at norsk salmebok 2013 kom, har mange menigheter tenkt at det er nok å ha den, for den har jo 15 salmer på nordsamisk, 15 salmer på kvensk og så videre.. Vi har fra før av flere gode nordsamiske salmebøker som burde være i enhver kirke i vårt bispedømme. Minst to eksemplarer av hver av dem burde stå godt synlig framme med de andre salmebøkene, og rutinemessig tilbys til hvem enn som måtte komme inn i kirka til høymesse.

Jeg foreslår at NHBDR gir en uttalelse til Sametinget ifbm at de har bedt befolkninga om råd til hvordan de skal jobbe videre med forsoningsarbeid. Høringsfristen til dem er 30.september. Jeg foreslår helt konkret: Saksbehandler Ferdigstiller en tekst på bakgrunn av saksframlegget og innspill som er kommet her i møtet. Fokus skal være på hva som er ferdig lina opp fra vår side og hva vi kan bidra med framover som kirke.

Gaute Norbye:

Bispedømmerådet inviterer til seminar/idemyldring/ workshop for å få ideer og innspill til aktuelle tiltak for å medvirke i den aktuelle forsoningsprosessen. Dette kan ta utgangspunkt også i de arbeide som er produsert av deltagere i studieprosjektet i regi av VID og ledet av Tore Johnsen. Alle aktuelle grupperinger, menigheter og kommuner inviteres til å delta i dette.

Christel B. Eriksen:

Hva gjøres nasjonalt i rDnK og hvordan skal vi i NHBDR flette dette inn vår aktivitet?

For å få til forsoning må sannheten synlig og frem i forhold det som har skjedd. Gruppene og deres erfaring må tas på alvor av kirka og synliggjøres.

Bispedømmerådet inviteres med dette til å fortsette samtalen rundt hvordan vi kan jobbe med sannhets- og forsoningsarbeid i vårt bispedømme.

Sametinget/Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok

Várdobáiki, 31.10.2023

Innsending av høringsuttalelse til Sannhet og forsoning- rapport

Várdobáiki takker for muligheten til å gi innspill til Sametingets egen behandling av rapporten og vi forutsetter at vår høringsuttalelse følger den videre behandling av saken.

Sign

Anne Marie Guttorm Graven
Styreleder Várdobáiki AS

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78, Evenskjer
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Mobil: 950 75 542
Org.nr: 985 425 329

Høring- rapporten. Sannhet og forsoning. 31.10.23.

Følgene av grensesperringen mellom Finland, Russland og Norge ift reindriften i øst-Finnmark og fornorskningen.

Min mors farfar, som var min oldefar Per (på Varanger-samisk Pier) Olsen Siri, født 1863, født drev reindrift sammen med sin bror Ole Olsen Siri, født 1851 og med sin bror Anders Siri, født 1856, død i Nesseby 1914.

Disse tre var tilknyttet en stor reindriftsslekt, Siri-slekten i Varanger, som hadde drevet reindrift i hundrevis av år i det som etterhvert ble norsk, finsk og russisk område, og de tre statene Norge, Finland og Russland stengte flytteveiene i 1852 og 1905 og raserte livet og ökonomien deres.

Min mor Brita Katrine Siiri Olsen (1929-2016) fortalte meg at min oldefar Per Olsen Siri ble syk og døde 1922 under vandring fra sin boplass ved Cevetjávvri i Finland på vei mot Bergeby i Nesseby. Han ligger begravet i Neiden. Det var store beiteområder. Anders Olsen Siri, bror til min oldefar, ble født 1856 i fjellet ved Kongsfjord. Per Andersen Siri ble født i fjellet i russisk Jakobselven ca 1820. Han var 4.sønn til Anders, Per og Ole Olsen Siris bestefar Anders Nilsen Siri, f.ca 1781. De var da på russisk side ca 1820.

Etter at den nye norske staten nektet samer i Enare og komme og fiske i Varangerfjorden som tidligere, gjorde den finske staten sanksjoner ved å bøtelegge reineiere fra norsk side når de krysset over grensen til Finland til vinterbeitene sine, ved å ta 10 prosent av flokken ved hver passering. Brødrene bestemte seg for å bosette seg på hver sin side av grensen til det som var blitt Norge og Finland. Per Olsen Siri bosatte seg med kone og fire barn i Varpuniemi (finsk navn idag) ved Čevetjávvri (finsk Sevettijærvi). Huset er idag et verneverdig stort halvannen etasjes tömmerhus med tre piper. Veien gikk til gården fra Utsjok för veien ble bygd videre til Neiden ca 1970. Den yngste datteren Katrine Siiri giftet seg med en Johannes Holmberg, og det er to av deres etterkommere som eier huset idag. Per Olsen Siri begynte å skrive slektsnavnet Siri som Siiri, etter finsk skrivemåte. Den eldste sønnen, Johan Persen Siri, som da var 6 år, født i 1900, plasserte han hos slektinger i Bergeby, Nesseby, sammen med 1000 dyr av flokken på 3000, for å beholde sommerbeitene i Varanger. Johan Persen Siiri skrev også sitt navn som Siiri, som sin far.

Den eldre broren til Per Olsen Siiri, - Ole Olsen Siri, født 1851 , og kona Gaja Aslaksdatter Simma født 1855 el. 1856, valgte og bosette seg i Nord-Varanger-området med sin del av reinflokken, på det som var blitt norsk side, i Vestre Jakobselv. De bygde gården Siribakken der. Johan Roska fra Nesseby bygde den for dem.

Ole Olsen Siri og Gaja Alasksdatter Simma fikk flere barn, noen døde som barn. Sønnen Aslak Josef Olsen Siri, födt i Nord-Varanger 1896, död i Nord-Varanger 1964. Kun en etterkommer etter Aslak Siri, født på-30 tallet, er igjen i nord-Varanger, og han har skiftet etternavn. En annen sønn av Aslak Siri, er Josef Siri, han tok etternavnet Ekgren. Aslak Siri kunne betale for hans utdanning til lege. Josef Ekgren var den legen som fulgte de sultetreikende foran stortinget i Oslo i 1979-1980, da de flyktet til Sverige etter trusler om tvangsforing.

Siri-slekten var blant de siste som drev stor reindrift i Varanger för tre stater stengte flytteveiene og raserte livet og ökonomien deres. Men ikke bare det. Også familiene ble splittet av landegrenser, og påtvunget hvert sitt fremmede språk. Mange av etterkommerne kan ikke snakke sammen på et felles språk lenger.

Lite er igjen, på norsk side utenom eiendommen Siribakken i Vestre Jakobselv og eiendommen Fjeldspidsen i Bergeby, eiendommen og bygningene på Varpuniemi ved Cevetjávvri i Enare kommune, annet enn gravsteiner i Vestre- Jakobselv, Nesseby, Neiden og Enare, Og på et lager på norsk folkemuseum på Bygdøy i Oslo ligger en rekke samisk gjenstander hentet fra gården Siribakken i Vestre- Jakobselv. Blant annet en stor komse, som noen i reindrifta sier ser ut til å være brukt under flytting, pga størrelse og utforming.

Historien om dette er lite kjent. Min mor fortalte meg noe av dette, hun var eldste datter av Johan Persen Siiri, som ble som 6-åring skilt fra sine foreldre og av sin far plassert hos slektninger på andre siden av en landegrense, for å pröve og berge familiebedriften og ökonomien som reindrifta var, etter fölgene av norsk og finsk stats politikk.

Norsk politikk, samisk språk og samiske liv.
Mor fortalte at hun hørte som barn om et ønske fra myndighetene om internatskole for barna i Nesseby. Hun hørte at foreldrene snakket om det og de var veldig imot det, og mine besteforeldre var på et møte om dette. Det ble ikke noe av internatet. Barna i Bergeby og Nesseby kunne bo hjemme og gå til skolen i Nesseby.

Opplysninger om årstall er hentet fra boka Nesseby – og Polmakslekter av Erik Schytte Blix, Bind IX av samiske samlinger, redaksjon Asbjørn Nesheim, utgitt av Norsk folkemuseum universitetsforlaget 1967.

Jeg legger ved fem bilder, i forbindelse med "Følgene av grensesperringene, øst-Finnmark"
Tekst under bildene.
.
Marit Olli Siiri,
Sør-Varanger

Mine oldeforeldre Per Olsen Siiri og Katrin Høgman Siiri med de eldste barna, min morfar, Johan Persen Siiri og Inga Persen Siiri.

Bilde tatt på gården Fjeldspidsen i Bergeby ca 1937. Fra ve.: Min mor Brita Katrine Siiri, Johan Persen Siiri, Per Siiri, Mari-Anna Klemetsen Siiri.
Foran: Ole Siiri, ble drept av tysk mine 18.nov-1944 ved Bergebyelva. Foran til hø: Marie Johanne Siiri.

Fra ve.: Min morfar Johan Persen Siiri og en av Smuk-slekta. Reinkalvmerking.

Mine oldeforeldre Per Olsen Siiri og Katrin Høgman Siiris eiendom på Varpuniemi, Čevetjávvri, Sevettijærvi, Enare kommune på finsk side. Min morfar Johan Persen Siiri bodde der fram til han ble 6 år sammen med sine foreldre og søsken. Så ble han i 1906 flyttet til slekt i Nesseby sammen med 1000 reinsdyr, entredjedel av flokken, for å beholde reinbeitene på Varanger. Min morfar ble eier av 1000 reinsdyr i en alder av 6 år.

Per Olsen Siiris gravsted i Neiden. Min mor fortalte at han ble syk underveis på tur til sin sønn Johan Persen Siiri på norsk side i Nesseby, underveis fra Čevetjávvri.

Høring- rapporten. Sannhet og forsoning. 31.10.23.

Følgene av grensesperringen mellom Finland, Russland og Norge ift reindriften i øst-Finnmark og fornorskningen.

Min mors farfar, som var min oldefar Per (på Varanger-samisk Pier) Olsen Siri, født 1863, født drev reindrift sammen med sin bror Ole Olsen Siri, født 1851 og med sin bror Anders Siri, født 1856, død i Nesseby 1914.

Disse tre var tilknyttet en stor reindriftsslekt, Siri-slekten i Varanger, som hadde drevet reindrift i hundrevis av år i det som etterhvert ble norsk, finsk og russisk område, og de tre statene Norge, Finland og Russland stengte flytteveiene i 1852 og 1905 og raserte livet og økonomien deres.

Min mor Brita Katrine Siiri Olsen (1929-2016) fortalte meg at min oldefar Per Olsen Siri ble syk og døde 1922 under vandring fra sin boplass ved Cevetjávvri i Finland på vei mot Bergeby i Nesseby. Han ligger begravet i Neiden. Det var store beiteområder. Anders Olsen Siri, bror til min oldefar, ble født 1856 i fjellet ved Kongsfjord. Per Andersen Siri ble født i fjellet i russisk Jakobselven ca 1820. Han var 4.sønn til Anders, Per og Ole Olsen Siris bestefar Anders Nilsen Siri, f.ca 1781. De var da på russisk side ca 1820.

Etter at den nye norske staten nektet samer i Enare og komme og fiske i Varangerfjorden som tidligere, gjorde den finske staten sanksjoner ved å bøtelegge reineiere fra norsk side når de krysset over grensen til Finland til vinterbeitene sine, ved å ta 10 prosent av flokken ved hver passering. Brødrene bestemte seg for å bosette seg på hver sin side av grensen til det som var blitt Norge og Finland. Per Olsen Siri bosatte seg med kone og fire barn i Varpuniemi (finsk navn idag) ved Čevetjávvri (finsk Sevettijærvi). Huset er idag et verneverdig stort halvannen etasjes tömmerhus med tre piper. Veien gikk til gården fra Utsjok för veien ble bygd videre til Neiden ca 1970. Den yngste datteren Katrine Siiri giftet seg med en Johannes Holmberg, og det er to av deres etterkommere som eier huset idag. Per Olsen Siri begynte å skrive slektsnavnet Siri som Siiri, etter finsk skrivemåte. Den eldste sønnen, Johan Persen Siri, som da var 6 år, født i 1900, plasserte han hos slektinger i Bergeby, Nesseby, sammen med 1000 dyr av flokken på 3000, for å beholde sommerbeitene i Varanger. Johan Persen Siiri skrev også sitt navn som Siiri, som sin far.

Den eldre broren til Per Olsen Siiri, - Ole Olsen Siri, født 1851 , og kona Gaja Aslaksdatter Simma født 1855 el. 1856, valgte og bosette seg i Nord-Varanger-området med sin del av reinflokken, på det som var blitt norsk side, i Vestre Jakobselv. De bygde gården Siribakken der. Johan Roska fra Nesseby bygde den for dem.

Ole Olsen Siri og Gaja Alasksdatter Simma fikk flere barn, noen døde som barn. Sønnen Aslak Josef Olsen Siri, födt i Nord-Varanger 1896, död i Nord-Varanger 1964. Kun en etterkommer etter Aslak Siri, født på-30 tallet, er igjen i nord-Varanger, og han har skiftet etternavn. En annen sønn av Aslak Siri, er Josef Siri, han tok etternavnet Ekgren. Aslak Siri kunne betale for hans utdanning til lege. Josef Ekgren var den legen som fulgte de sultetreikende foran stortinget i Oslo i 1979-1980, da de flyktet til Sverige etter trusler om tvangsforing.

Siri-slekten var blant de siste som drev stor reindrift i Varanger för tre stater stengte flytteveiene og raserte livet og ökonomien deres. Men ikke bare det. Også familiene ble splittet av landegrenser, og påtvunget hvert sitt fremmede språk. Mange av etterkommerne kan ikke snakke sammen på et felles språk lenger.

Lite er igjen, på norsk side utenom eiendommen Siribakken i Vestre Jakobselv og eiendommen Fjeldspidsen i Bergeby, eiendommen og bygningene på Varpuniemi ved Cevetjávvri i Enare kommune, annet enn gravsteiner i Vestre- Jakobselv, Nesseby, Neiden og Enare, Og på et lager på norsk folkemuseum på Bygdøy i Oslo ligger en rekke samisk gjenstander hentet fra gården Siribakken i Vestre- Jakobselv. Blant annet en stor komse, som noen i reindrifta sier ser ut til å være brukt under flytting, pga størrelse og utforming.

Historien om dette er lite kjent. Min mor fortalte meg noe av dette, hun var eldste datter av Johan Persen Siiri, som ble som 6-åring skilt fra sine foreldre og av sin far plassert hos slektninger på andre siden av en landegrense, for å pröve og berge familiebedriften og ökonomien som reindrifta var, etter fölgene av norsk og finsk stats politikk.

Norsk politikk, samisk språk og samiske liv.
Mor fortalte at hun hørte som barn om et ønske fra myndighetene om internatskole for barna i Nesseby. Hun hørte at foreldrene snakket om det og de var veldig imot det, og mine besteforeldre var på et møte om dette. Det ble ikke noe av internatet. Barna i Bergeby og Nesseby kunne bo hjemme og gå til skolen i Nesseby.

Opplysninger om årstall er hentet fra boka Nesseby – og Polmakslekter av Erik Schytte Blix, Bind IX av samiske samlinger, redaksjon Asbjørn Nesheim, utgitt av Norsk folkemuseum universitetsforlaget 1967.

Jeg legger ved fem bilder, i forbindelse med "Følgene av grensesperringene, øst-Finnmark"
Tekst under bildene.
.
Marit Olli Siiri,
Sør-Varanger

Mine oldeforeldre Per Olsen Siiri og Katrin Høgman Siiri med de eldste barna, min morfar, Johan Persen Siiri og Inga Persen Siiri.

Bilde tatt på gården Fjeldspidsen i Bergeby ca 1937. Fra ve.: Min mor Brita Katrine Siiri, Johan Persen Siiri, Per Siiri, Mari-Anna Klemetsen Siiri.
Foran: Ole Siiri, ble drept av tysk mine 18.nov-1944 ved Bergebyelva. Foran til hø: Marie Johanne Siiri.

Fra ve.: Min morfar Johan Persen Siiri og en av Smuk-slekta. Reinkalvmerking.

Mine oldeforeldre Per Olsen Siiri og Katrin Høgman Siiris eiendom på Varpuniemi, Čevetjávvri, Sevettijærvi, Enare kommune på finsk side. Min morfar Johan Persen Siiri bodde der fram til han ble 6 år sammen med sine foreldre og søsken. Så ble han i 1906 flyttet til slekt i Nesseby sammen med 1000 reinsdyr, entredjedel av flokken, for å beholde reinbeitene på Varanger. Min morfar ble eier av 1000 reinsdyr i en alder av 6 år.

Per Olsen Siiris gravsted i Neiden. Min mor fortalte at han ble syk underveis på tur til sin sønn Johan Persen Siiri på norsk side i Nesseby, underveis fra Čevetjávvri.

Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

+ 47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

SÁMEDIGGI

Sámediggiráđđelahttu
Sametingsrådsmedlem

Abc-Company E-Skuvla AS
Postboks 15
9735 KARASJOK

DIN CUJ./ DERES REF:	MIN CUJ / VÅR REF:	BEAIVI / DATO:	II ALM. / U.OFF.:
	23/3993-1	30.06.2023	Offl.[xx]

Gulaskuddan – Duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna raporta

Sámediggi bovde sámi servodaga searvat gulaskuddamii Duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna raportta birra. Áigemearri: Čakčamánu 30. beaivvi.

Raporta "Sannhet og forsoning– grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner" geigejuvvui Stuorradiggái geassemánu 1. beaivvi 2023. Sámedikki dievasčoahkkin galgá meannudit raportta. Dan oktavuođas bivdá sámediggeráđđi sámi servodaga searvat gulaskuddamii ja buktit oaiviliid raportta sisdoalu birra ja evttohuvvon váidudeaddji doaibmabijuid birra.

Gulaskuddan lea digitála. Eanet dieđut gulaskuddama birra ja digitála skovvi gávdno min neahttasiiddus: https://sametinget.no/politihkka/gulaskuddamat/aktiiva-gulaskuddamat/

Jus it sáhte searvat digitálalaččat, de sáhtát sáddet gulaskuddanvástádusa poastta bokte.

Sámediggi – Sametinget
Poastaboksa 3
9735 Kárášjohka

Loga olles raportta Stuorradikki neahttasiidduin: https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Organene/sannhets--og-forsoningskommisjonen/

Sámediggi bivdá gulaskuddanbeliid árvvoštallat lea go dárbu sáddet gulaskuddanreivve eará servviide.

Gulaskuddanáigemearri lea čakčamánnu 30. beaivve 2023.

Høring - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sametinget inviterer det samiske samfunnet til å delta i høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Høringsfrist: 30. september 2023.

Rapporten «Sannhet og forsoning– grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner» ble overlevert Stortinget 1. juni 2023. Sametingets plenum skal behandle rapporten i sin helhet. I den forbindelse ber sametingsrådet om innspill fra det samiske samfunnet om rapportens innhold og de forsonende tiltakene.

Høringen skjer digitalt. Mer informasjon om høringen og høringsskjema finnes her: https://sametinget.no/politikk/horinger/aktive-horinger/

Dersom du er forhindret fra å delta digitalt, kan du også sende oss ditt høringssvar via post.

Sámediggi – Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok

Hele rapporten kan leses på Stortingets nettsider: https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Organene/sannhets--og-forsoningskommisjonen/

Sametinget ber høringsinstansene om å vurdere behov for å videresende høringsbrevet til andre aktuelle instanser.

Høringsfrist: 30. september 2023

Dearvuođaiguin /
Med vennlig hilsen

Runar Myrnes Balto
Sámediggiráđđelahttu/Sametingsrådsmedlem

Dette dokumentet er elektronisk godkjent
og sendes uten signatur.

Ellen Ravna
Njuorggángeainu 227b
FIN-99980 Ohcejohka
(Norgga poastačujuhus:
Utsjoki, Roavvegieddi, N-9826 Sirbmá)
ellenravna@hotmail.com

Norgga Sámediggi

Ohcejohka, 31.10.2023

Gulaskuddancealkámuš Duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raporttas: Norgga stáhta politihkka Deanuleagi Suoma beale sámi álbmoga ektui

Cealkámuša duogáš

Dán cealkámušas buvttán ovdan muhtun áššiid mat gusket Norgga stáhta doaimmaide ja njuolggadusaide Deanuleagi Suoma beale sápmelaččaid ektui.

Bovdejin kommišuvnna boahtit fitnat Ohcejogas go sis lei čoahkkin Deanus geassemánus 2021. Go ii mihkkege gullon, de čáliimet breava kommišuvdnii Ohcejoga sámi searvvi Sámi Siidda bealis golggotmánus 2021 (geahča mildosa), ja go čielggai ahte kommišuvdna ii áigon boahtit fitnat, de čállen breava sidjiide juovlamánus 2022 (geahča mildosa). Áššit maid čilgejin sidjiide, eai gieđahallojuvvon ollenge kommišuvnna raporttas, ja iešalddes dat eai namahuvvonge. Go e-poasttas jerren kommišuvnna čállingottis dán birra geassemánus 2023, de vástidedje ahte mu breava lei geavahuvvon oassin kommišuvnna vuođđomateriálas. Ahte dat livčcii geavahuvvon nie, ii goittotge oidno moge sin raporttas.

Dáruiduhttinpolitihkka lea váikkuhan Suoma beale sápmelaččaide

Norgga stáhta dáruiduhttinpolitihkka ja dan čuovvumušat leat váikkuhan – ja váikkuhit áin – Deanuleagi sápmelaččaid árgabeaivái, kultuvrii ja ealáhusaide. Sámit gullet ovtta álbmogii, ja Deanuleahki lea leamaš sápmelaččaid oktasaš guovlu ovdal go stáhtat álge bidjat riikarájáid.

Áššit mat bohtet ovdan badjelis namahuvvon breavain, ja maid mu mielas Duohtavuođa- ja soabahankommišuvdna lei galgan gieđahallat, leat earret eará dát:

1. Politihkka, njuolggadusat ja doaimmat mat váikkuhit min luonddulähjiide nugo deanulussii

Dás sáhtášin namuhit Deanu luossahálddašeami, Sieiddá buggeluossabuođu ja dan birasrihkkumiid (geahča mildosa), ja biebmoluossaindustriija Finnmárkkus. NINA mielde biebmoluossa lea stuorámus áitagiin atlántalaš lussii (geahča NINA raportta: https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3017420?fbclid=IwAR0XKI1pwDHIcRYiw-eVChG87g_fVobUk-

t0h3oz3D7j9NUy_ufHcTP94k8), ja maiddái Deanu lussii, earret eará daningo dat guohtu viidát Finnmárkku vuonain, ii dušše Deanuvuonas. Norgga ráđđehus diktá biebmoluossaindustriija áin lassánit Finnmárkkus.

2. Oaiveskálžžuid ja dávttiid suoládeapmi

Dutkit leat mannan čuohtejagi álggus lehkkon hávddiid ja viežžan olbmobázahusaid Deanuleagi hávdeeatnamiin Suoma bealde. Min máttuid bázahusat leat áin Oslo universiteahtas.

3. Tuollonjuolggadusat mat hehttejit dábálaš eallima ja min kultuvrra

Ovdamearkka dihtii ii oaččo fievrridit vuonas bivdojuvvon guoli rájá rastá. Jos bivddán sáiddi iežan guovllu vuonas, de in oaččo ovttage guoli váldit ruoktot Ohcejohkii, go Norggas dát adnojuvvo stuorra rihkusin ja mielddisbuktá garra ráŋggáštusa, vaikke Suoma beale sápmelaččat juo áigá dolin leat bivdán Norgga beale vuonain.

Biilatuollu lea fas eará ášši. Jos olmmoš lea registrerejuvvon ássin Suomas, de ii oaččo vuodjit Norggas registrerejuvvon biillain – ja nuppi lahkai. Dát hehtte dábálaš bearašeallima dás min rádjeguovllus go ii sáhte luoikat biilla iežas bearašlahtus, jos dat gii oamasta biilla orru nuppi riikkas.

Tuollonjuolggadusat leat hehttehussan maiddái sámi girjjálašvuhtii ja duojáriidda, go lea mohkkái ja divrras fievrridit girjjiid ja duoji rájá rastá.

4. Vearru rádjejohttiid ektui

Vearronjuolggadusat rádjejohttiid ektui leat hui váddásat ja byråkráhtalaččat. Dát hehtte sápmelaččaid ovttasbarggu rájá rastá ja mielddisbuktá ollu lassebarggu dábálaš olbmuide. Dasa lassin gártat máksit eanet vearu go eará ássit ja maiddái eanet go olbmot geat barget nuppi riikkas muhto eai liikká bargga rádjegielddas. Dán birra lean ovdal čállán Sámediggái rádjehehttehusčielggadeami oktavuođas.

5. Rádjegidden koronaáigge

Riikarádjá giddejuvvui koronaáigi, ja koronakommišuvdna ii čielgadan lei go lohpi hehttet sápmelaččaid johtima nu mo bargojuvvui. Sámi searvi Sámi Siida čálii máŋgga breava ja cealkámuša dán birra ja Deanuleagi nissonat sáddejedje breava Norgga Gonagassii (geahča mildosa), go rádjegidden hirbmosit hehttii sápmelaččaid ovttasbarggu, kultuvrra ja ealáhusaid. Rádjegidden, nu mo čađahuvvui, lei dárbbašmeahttun, daningo Deanuleagis lei unnán korona ja rájá guktot bealde ledje muđuige njoammundávddaeastadandoaimmat. Medias lea boahtán ovdan ahte rádjekontrollat eai livčče lean lobálaččat Schengen-njuolggadusaid mielde. Dát ášši lea dehálaš čielggadit jos riikkat ođđaset háliidit hehttet sápmelaččaid johtima rájá rastá.

6. Váilevaš sámegiel oahpahus

Váilevaš sámegiel oahpahus lea dagahan ahte Deanuleagi ássit leat manahan oktavuođa fulkkiidáseset ja verddiidáseset rájá nuppi bealde.

7. Vuoigatvuođat Norgga beale eatnamiidda, Detnui, vuonaide ja eará čáziide.

Finnmárkku kommišuvdna čielggada muhtun muddui maiddái Suoma beale olbmuid vuoigatvuođaid Finnmárkku eatnamiidda, muhto Suoma bealde lea leamaš unnán diehtojuohkin dán birra. Finnmárkku kommišuvdna ii gieđahala vuoigatvuođaid Detnui eaige vuonaide.

Norgga stáhta mearrida rádjeguovllu áššiid, nugo badjelis namahuvvon buggeluossabuođu ja tuollo- ja vearronjuolggadusaid, gulakeahttá Suoma beale sápmelaččaiguin, geaidda lea fas hui váttis olahit iežaset áššiiguin Norgga eiseválddiide. Okta ovdamearka dás lea min figgamuš ovddidit áššiid Duohtavuođa- ja soabahankommišuvdnii. Ieš gulan sihke Norgii ja Supmii, ja nu dovddan iežan geatnegahtton ovddidit dáid áššiid.

Norgga Sámediggi oaidná dieđusge sámi álbmoga oktan álbmogin, ja mun vuorddán ahte diggi lokte dáid áššiid nu ahte duohtavuođakommišuvnna raportta váilevašvuođat ná bohtet ovdan. Mildosiin gávdnabehtet eanet dieđuid.

Dearvvuođaiguin

Uvllá Elle / Ellen Ravna

Mildosat:

- Breava Gonagassii Deanuleagi nissoniin 04.06.2021
- Breava Sámi Siiddas Duohtavuođa- ja soabahankommišuvdnii 14.10.21
- Breava mus Duohtavuođa- ja soabahankommišuvdnii 15.12.2022
- Dutkanbivdda vejolaš birasrihkkumis 13.07.2023

Dette er en ordføreruttalelse, i og med at det ikke er noen ordinære møter i folkevalgt organ i Tana kommune innen høringsfristens utløp.

Kommunenes kostnader til tospråklighet må kompenseres fullt ut

Det er Stortinget og regjeringen som legger hovedpremissene for samepolitikken gjennom lover, årlige budsjett og øvrige nasjonale rammebetingelser. Sametinget setter i stor grad dagsorden for hvilke samepolitiske tema som settes på dagsorden. Det er imidlertid i kommunene den samiske befolkningen i all hovedsak mottar offentlige tjenester. Dermed er det også kommunenes evne til å skape gode tjenester både på norsk og samisk som avgjør hvorvidt barna får tilgang til samiske barnehager og opplæring i og på samisk gjennom grunnskoleløpet, og hvorvidt man kan bruke sitt morsmål på legetime eller på sykehjemmet. Denne bevisstheten mangler hos nasjonale beslutningstakere, noe som kom svært klart frem da regjeringen nylig la frem sitt forslag til et såkalt krafttak for samisk språk uten at det fulgte med en eneste krone til kommunene. Det er et stort gap mellom de forpliktelsene Stortinget har vedtatt at kommunene skal ha, og de ressursene man har satt av fra Stortinget og Sametinget for å sikre at kommunene skal kunne ivareta sine forpliktelser.

I Tana velger en stor og økende andel av foreldrene samiskspråklig barnehage til sine barn. Rundt 40 prosent av elevene i grunnskolen får all sin opplæring på samisk. De siste årene har cirka hver tiende elev fått undervisning i samisk som andrespråk. Kommunen innførte for to år siden samiskundervisning for alle elever på småtrinnet slik at alle skal ha noen grunnleggende ferdigheter i språket. Den kommunale kulturskolen har også markert seg med gode tilbud som barneteater, duodji og joik både på samisk og norsk. Under pandemien satte Sámi mánáidteahter opp musikal der de unge skuespillerne fremførte replikkene på hvert sitt språk; norsk og samisk. Det var ikke bare en flott forestilling, men også et sterkt uttrykk for det fellesskapet vi har uansett hvilket språk vi bruker.

Så langt alt vel. Det er bare én hake ved dette - det koster penger! Etter altaaksjonen har det foregått en omfattende bygging av samiske institusjoner og lovfesting av samiske rettigheter. Dette handler ikke minst om samiske barns rett til opplæring i og på samisk. Forvaltningsområdet for samiske språk omfatter tretten kommuner i Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag. I disse kommunene er samisk og norsk likestilte språk. Det betyr at alle har rett til å bli betjent på samisk når de henvender seg til offentlige etater.

Tana kommune har om lag 20 millioner kroner i årlige kostnader knyttet til det å være en samisk språkforvaltningskommune, mens vi får kompensert bare halvparten fra henholdsvis Sametinget og staten.

Tana er en stolt samisk kommune. Vi gjør det vi kan for å bevare og utvikle samisk språk og for å innfri de forpliktelsene vi har etter norsk lov. Vi greier ikke kravet om at alle innbyggerne skal møtes på sitt eget språk i møtet med det offentlige, men vi prioriterer tiltak overfor barn og unge.

Kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk er ulike med hensyn til befolkningssammensetning og hvordan man løser oppdraget med å sikre likeverdige vilkår for norsk og samisk språk. Det som koster handler mye om doble strukturer, det vil si at man har skoler og barnehager som drives på henholdsvis norsk og samisk. I tillegg brukes det mye ressurser på tolking og oversetting.

Allerede for 20 år siden forelå det det en rapport fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kommunal- og regionaldepartementet om utgifter knyttet til tospråklighet i kommunene og fylkeskommunene. Rapporten slo fast at «det er hevet over enhver tvil at det koster mer å gi et tospråklig tilbud til

befolkningen», og at «de beregningene som ligger til grunn i denne rapporten, viser at kommunene og fylkeskommunene har utgifter som langt overskrider de tilskuddene staten gir». I etterkant av rapporten har noen av de økonomiske virkemidlene blitt styrket, men man er fortsatt langt unna målet om å få kompensert merkostnadene til tospråklighet. For de samiske kommunene handler dette om dyrebare millioner når kommunebudsjettene skal gjøres opp. I den store nasjonale sammenhengen er imidlertid ikke dette summer som vil utfordre verken rentenivå eller nattesøvnen til finansministeren.

Skolen var det viktigste verktøyet i statens fornorskningspolitikk overfor samene. I mange tiår ble det brukt betydelige ressurser på å bygge skoleinternat og rekruttere norskspråklige lærere for å kvitte seg med det samiske. I dag har Norge forpliktet seg internasjonalt til å ta vare på samisk språk, og man har forpliktet kommunene til å følge dette opp. Det ansvaret tar vi! Det er imidlertid helt urimelig at kommunene i språkforvaltningsområdet må prioritere satsing på samisk språk opp mot andre kommunale oppgaver. Særlig i en situasjon der de samme kommunene strever med å opprettholde folketallet. Vi er nødt til å kunne tilby gode tjenester og være attraktive lokalsamfunn for å holde på de neste samisktalende generasjonene.

Derfor må kommunene i språkforvaltningsområdet få kompensert sine kostnader knyttet til tospråklighet fullt ut.

Man kan begynne med å sørge for at Deanu sámeskuvla som i dag er den eneste sameskolen i Norge uten statlig finansering skal få statlig driftsfinansiering. Det utgjør 13 mill kr per år i 2023-penger.

Man må prioritere hvor man setter inn ressursene

Urbaniseringen av samfunnet treffer også den samiske befolkningen. Det gjør at det er behov for å kunne tilby samisk barnehage, språkundervisning og møteplasser også i de store byene utenom det samiske kjerneområdet. Det er det bred tilslutning til. Det er imidlertid også et press på at rettighetene til de som bor utenfor det samiske kjerneområdet i større grad skal likestilles med de som bor i det samiske språkforvaltningsområdet. Det handler for eksempel om å senke kravene for å få rett til samiskundervisning eller å kunne bruke samisk i møte med helsetjenestene. Dette er det grunn til å advare mot. Eller for å være mer presis: nye mål, ambisjoner, vedtak og rettighetsfesting må ta utgangspunkt i de menneskelige ressursene man har tilgjengelig. Samene er et lite folk, og antall språkbrukere går ned. Det krever at man må prioritere *hvor* man vil bruke den samiskspråklige arbeidskrafta, og *hvordan*.

Språk er per definisjon noe man utvikler og bevarer som et fellesskap, ikke som enkeltindivider. Fremtida til samisk språk er avhengig av at det fortsatt bor folk i kommuner som Tana, Nesseby, Karasjok, Kautokeino, Porsanger, Kåfjord og Hamarøy der samisk snakkes av mange nok folk i hverdagen. Derfor må man først og fremst sette inn innsatsen i slike områder. Det er allerede i dag betydelige utfordringer med å rekruttere nok samiskspråklige lærere, barnehageansatte og helsepersonell til de samiske kommunene. Derfor er det viktig at man ikke fører en politikk som forsterker en samiskspråklig «brain-drain» fra forvaltningsområdet. Dersom man ikke greier å holde skansen for samisk språk innenfor det samiske språkforvaltningsområdet, så vil man heller ikke greie det på steder der man har samiskspråklige individer, men ikke samiskspråklige lokalsamfunn.

Sametingets bevilgning til gratis samisk barnehage utenfor tiltakssonen er ett eksempel på tiltak som bidrar til å undergrave regjeringens distriktspolitikk og Tana kommunes bestrebelser på å rekruttere

samiske barnefamilier og barnehageansatte. Dette tiltaket bør derfor enten avvikles eller forbeholdes de kommunene utenfor tiltakssonen som inngår i språkforvaltningsområdet.

I tillegg til å gjøre geografiske prioriteringer, så bør man også ha en kritisk gjennomgang av hvilke oppgaver i samfunnet det er aller viktigst å gjennomføre på samisk. Også samer må jo selvsagt fritt få velge hva man vil bruke livet sitt på og hva slags jobb man skal ha. Gjennom offentlig pengebruk legger imidlertid samfunnet sterke føringer på hva slags jobber vi sluser de samiskspråklige inn i. Det er nærliggende å prioritere de som jobber tettest på folk i hverdagen; det vil si de som jobber i barnehage, skole, helsetjenester og eldreomsorg. Dessuten de som jobber med å sikre rettssikkerheten til folk i politi, domstoler og kriminalomsorg. Men er det dette som skjer i dag?

Etter at Sametinget ble etablert har det vært en omfattende samisk institusjonsbygging. Dette har vært en både nødvendig og ønsket utvikling. Spørsmålet er om man ikke nå er kommet til et punkt der man må si nei til nye stillinger som handler om å utrede og administrere det samiske samfunnet for å kunne skape rom for en styrking av samiskspråklige tjenester til befolkningen. Man bør for eksempel diskutere om det er riktig å prioritere et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, eller om det er bedre å bruke pengene på de lærerne som har i oppgave å undervise om dette til elevene.

Jeg er også kjent med at Sametinget har foreslått å opprette kompetansesenter for fjernundervisning. Jeg er spørrende til hvilken effekt det vil ha. Vi trenger lærerne i den daglige (fjern)undervisningen, ikke på et senter. Dessuten bør man prioritere å rette opp den eksisterende underfinansieringen av fjernundervisningen. Dette er et konkret eksempel på hvorfor det er viktig:

Deanu sámeskuvla (sameskolen i Tana) leverte forrige skoleår samisk fjernundervisning til 36 elever som bor i andre kommuner. Selve undervisningstimene dekkes av elevenes hjemkommuner. I tillegg gis det 1200 kr per elev/år til å dekke skolens administrasjonskostnader. For Deanu sámeskuvlas del går det med ett rektormånedsverk per år til å administrere ordningen, som utgjør ca 75 000 kroner. Med andre ord blir bare litt over halvparten av de reelle administrasjonskostnadene dekket. Det går dermed utover Tana kommunes budsjett og oppfølgingen av de lokale elevene på sameskolen.

Jobben begynner når et vedtak er gjort

Den samepolitiske debatten dreier seg i stor grad om hva som skal rettighetsfestes og i hvilket omfang. Man bør i større grad fokusere på hva slags praktiske løsninger som må til for å nå de overordnede målene man setter seg. At noe er lovfestet betyr ikke at det automatisk skjer. For kommunenes oppfølging av lover og regler handler ikke dette om vond vilje, men om mangel på fagfolk, penger og en rekke andre konkurrende lovkrav.

Undervisningsstillinger i kommunene for å gi ufaglærte samiskspråklige ansatte nødvendige formelle kvalifikasjoner er et eksempel på tiltak som trolig vil ha svært positivt effekt. Det er viktig at det følger statlig finansiering med, som er så god at kommunene har råd til det. Det ville være naturlig at de nye kunnskapssentrene som regjeringen har tatt initiativ til og delfinansiert fikk en rolle her.

Også når det gjelder samiskopplæring til ansatte som ikke har det, så ville det hjulpet med penger (permisjon noen timer i uka for å gå på kurs). Språksentrene (som det er mange av) vil være en naturlig kurstilbyder, men da må de bruke moderne pedagogikk tilpasset målgruppens behov. En forventning i den retningen kan Sametinget og andre myndigheter gjerne formulere.

Det er behov for et løft for samisk som andrespråk

Det er et stort frafall fra samiskundervisninga i grunnskolen – og det er verst for andrespråkselevene. Dette har vært omtalt som et problem i nærmere 30 år, og man har ikke kommet av flekken for å gjøre noe med problemet. Det mest provoserende er at man i den daglige samtalen (ikke nødvendigvis i offisiell sammenheng) peker på årsaker som at «samisk er så vanskelig» og man peker på foreldrenes ansvar. Her bør skapet settes skikkelig på plass. Det er mange fag i skolen som er vanskelige, men til tross for det så forventer man likevel at elevene skal lære å mestre både diktanalyse, nynorsk grammatikk og derivering. Og når det gjelder foreldrene – som sikkert både kan være desinformerte om rettigheter og dessuten litt tungnemme når det gjelder samiske språkferdigheter: i hvilket annet fag hadde man godtatt et premiss at foreldrenes bakgrunn skulle være avgjørende for elevenes læringsutbytte? Hvis jeg hadde vært tallblind, så kunne jeg vel likevel med en viss støtte i opplæringsloven forvente at døtrene mine fikk adekvat opplæring i matematikk. Men slik er det ikke med andrespråkselevene i samisk. Noen ting som må på plass:

- Man må slutte å fremstille det som at samisk ikke kan læres hvis man ikke har det som morsmål, og dessuten slutte å legge ansvaret for foreldrene. Også barn som ikke har samiskspråklige foreldre må få mulighet til ordentlig samiskundervisning
- Man må heller ikke holde seg med uoppnåelige mål om at alle samiskelevene skal bli flytende i samisk muntlig og skriftlige. For overlevelsen til det samiske språket er det også viktig at flere lærer seg middelmådig samisk (jfr Thor Heyerdahl-engelsk), eller behersker det mest grunnleggende (sydenspansk). Læreplanene er også lagt opp etter det, men praktiseres ikke. Det finnes heldigvis svært dyktige andrespråkslærere som følger læreplanene (samisk 2 og 3) og legger opp til læring og vurdering i tråd med det. Men mange elever og foresatte (i svært ulike kommuner) kan opplever lite målrettethet og planmessighet i andrespråksopplæringen. Når elevene er få er det ikke uvanlig at nybegynnergrupper og elever med flere års opplæring blir blandet i samme gruppe, slik at nybegynnerne faller av og de langtkomne må snu bunken og begynne på samme undervisningsopplegg for n'te gang. Slik opplever elevene verken mestring eller progresjon – og slutter. Det er flere og sammensatte årsaker til at det er slik, men diskusjonen om dette ender som regel med å forklare hvorfor det er sånn uten at man ender opp med konklusjoner og tiltak som kan bringe arbeidet videre.

Tiden er nå overmoden for å gjennomføre et løft for samisk som andrespråk i grunnskolen. Målet må være at flere elever skal velge samisk, at flere gjennomfører med samisk på vitnemålet og at elevene går ut av grunnskolen med gode ferdigheter i samisk. For å lykkes med dette må opplæringen ha høy kvalitet, være godt organisert og elevene må oppleve mestring og progresjon. Det bør settes i verk et eget prosjekt for bedre resultater og høyere gjennomføring i samisk 2 og 3, i tett samarbeid med aktuelle kommuner. Prosjektet må omhandle organisering, metoder, kompetanseheving, læremidler og øvrige ressursbehov. Det må dessuten innføres rutiner for å følge opp skolenes arbeid med samisk som andrespråk (samisk 2 og 3). Statsforvalteren bør få i oppdrag å føre tilsyn og veilede kommunene for å undersøke om andrespråkselevene får opplæring i tråd med vedtatte læreplaner. Elevene må følges opp med sikte på at de når et høyest mulig nivå slik det er beskrevet i læreplanen. Det må innføres kartleggingsprøver eller andre verktøy som gir foresatte, skoleledelsen og skoleeier informasjon om hvordan skolene lykkes med i å nå kompetansemålene i læreplanen. Det kan gjerne innføres krav om at kommunene i språkforvaltningsområdet skal rapportere hvordan man arbeider for å nå målet om flere samiskelever og høyere gjennomføring, herunder hvilke tiltak man har iverksatt. Det kan for eksempel gjøres ved at det i forbindelse med kommunestyrets årlige behandling av tilstandsrapporten i skolen skal være en egen del som omfatter måloppnåelse for samisk 2 og 3.

Samisk rettssikkerhet

Opprettelsen av Indre Finnmark tingrett i 2004 var et gjennombrudd for å ivareta samisk språk, kultur og rettsforståelse i det norske rettssystemet. Det er viktig at dette fagmiljøet kan utvikles videre for fremtiden med tilstrekkelig tilgang på saker og kompetanse. For å oppnå dette er det viktig at man beholder Indre og Østre finnmark som én enhet, og at Porsanger kommune tilbakeføres som en del av rettskretsen til Indre Finnmark tingrett. Dessuten bør vernetingsreglene gjennomgås og endres slik at flere samiske saker fra hele landet kan behandles i Indre Finnmark tingrett. Det er også naturlig at et nytt rettssted for lagmannsretten legges i tilknytning til Indre Finnmark tingrett i Tana bru.

Det vises videre til Domstoladministrasjonens rapport «Samisk rettssikkerhet i justissektoren» datert 15. mars 2023. Rapporten er utarbeidet av en arbeidsgruppe med deltakere fra deltakere fra hele justissektoren og munner ut i et konkret forslag om bedre samordning og effektiv ressursbruk ved å opprette en felles samisk kompetansetjeneste. Sametinget og regjeringen bør bidra til at dette realiseres, og lokaliseres i tilknytning til fagmiljøet i Indre Finnmark tingrett i Tana.

Virkemidlene til næringsutvikling må styrkes!

Arbeidsplasser og bosetting i de samiske områdene er grunnlaget for samisk språk og kultur; nå og i framtiden. Tana har en svært variert næringsstruktur, og transport og logistikk er den bransjen som sysselsetter flest. Privat sektor har en høy og økende andel av sysselsettingen i kommunen. Hva samene lever av vil variere over tid, men det er uansett viktig med en aktiv politikk for å fremme næringsutvikling. Fremtiden til de samiske lokalsamfunnene er ikke bare påvirket av fortidas fornorskningspolitikk, men i aller høyeste grad også den demografiske utviklingen. Tilgangen på risikovillig kapital er begrenset i Tana og våre samiske nabokommuner, og er dermed et hinder for utviklingen.

Sápmi Invest (tidligere Indre Finnmark Investeringsselskap) bør derfor styrkes vesentlig for å kunne bidra til vekst og utvikling. Det bør umiddelbart styrkes med 10-20 millioner kroner, med ambisjoner om en opptrapping til 50 millioner kroner innen 2027. Sametinget vil være en naturlig bidragsyter her, og regjeringen kan bidra ved for eksempel å fylle på med midler fra det som tidligere var Nordvestrusslandsfondet.

Laks

Tanaelva er verdens viktigste vassdrag for den atlantiske laksen. Enkelte år har det vært fisket over 200 tonn laks i elva, og for lokalbefolkningen har dette betydd inntekter og mat på bordet.

I sommer har elva vært stengt for fiske på tredje året.

Laksen har betydning for hva vi gjør, hva vi spiser, hvordan vi snakker og hva vi vet. Det er en stor rikdom av samiske ord og uttrykk knyttet til laksefisket. Gjennom et tresifret antall år med laksefiske har befolkningen i Tana, Karasjok og vår finske nabokommune Utsjok ikke bare tilegnet seg kunnskap om hvordan man skal fange laksen, men også inngående kunnskap om laksens liv og det økosystemet den er en del av. Derfor handler forvaltninga av Tanavassdraget om biologi, men også om vilkår for samisk språk og kultur.

Miljøforvaltningen anno 2023 har selvsagt ikke noe ønske om å ødelegge for samisk kultur. Men det er et betimelig spørsmål om statlige beslutningstakere i Norge og Finland har tatt innover seg hvordan man forventer at moderne samfunn skal opptre overfor samiske lokalsamfunn som inntil andre verdenskrig i praksis forvaltet Tanaelva selv. Det kreves noe mer enn å notere innspill og protester for så å fatte vedtak i Oslo og Helsinki. Min forventning er at man setter seg ned med de lokale rettighetshaverne og finner løsninger i fellesskap, slik at man oppfyller formålsbestemmelsen i Tanaloven. Det er en egen lov som skal sikre de særskilte rettighetene lokalbefolkningen har til fiske i Tanavassdraget på grunnlag av lov, alders tids bruk og lokal sedvane.

Dette handler om mer enn hvorvidt Tanaelva skal fredes for laksefiske i ett, tre eller sju år. Det handler om hvordan man har havnet i denne situasjonen, og hvordan man skal komme tilbake til en mer normal situasjon.

Statlige myndigheter synes å ha kun ett svar – å stoppe laksefisket i elva. Fisketrykket må tilpasses bestandssituasjonen. Det må likevel være rom for å åpne Tanaelva for et begrenset, kulturbasert fiske. Uansett hjelper det ikke å stenge vassdraget uten at andre tiltak settes i verk.

Tradisjonelt har lokalbefolkningen praktisert flerbestandsforvaltning, etter samme prinsipper som norsk forvaltning av fisk og andre viltlevende ressurser i havet. Langs Tanaelva har man sett på laksen som en del av et økosystem, der man har beskattet både laksen og dens fiender. Det vil si at man for eksempel har fisket gjedde og harr med garn. Dette har nasjonale reguleringer lagt sterke begrensninger på. Dermed er en stor andel av lakseyngelen som klekkes i Tanavassdraget utsatt for økt dødelighet på grunn av at de artene som spiser dem har økt. Derfor krever lokalbefolkningen at det må settes i gang et større uttak av predatorer i vassdraget ved hjelp av lokale fiskere. Dette må skje ved å tillate fiskeredskaper som faktisk klarer å fiske, og ikke slik det var forleden år – at man måtte fjerne mothakene fra fiskekroken før man fikk dyppe den i elva!

Det er også på tide å gjenoppta den tradisjonelle fangsten av sel ved utløpet av Tanaelva. Selen i området ble fredet da Tanamunningen naturreservat ble opprettet for cirka 30 år siden. Så nå ligger det en stor bestand sel i et område som den dyrebare tanalaksen må passere på sin vandring. Her har Klima- og miljødepartementet gledelig nok kommet Tana kommune i møte og sagt at statsforvalteren må se på dette i en revisjon av forvaltningsplanen for naturreservatet, uten at dette arbeidet er igangsatt.

Det er med andre ord behov for en kunnskapsbasert, helhetlig og økosystembasert tilnærming til forvaltningen av Tanavassdraget. I dette ligger at også lokal, tradisjonell og samisk kunnskap må vektlegges og vurderes i forkant av at forvaltningsvedtak gjøres og avtaler inngås mellom Finland og Norge.

Tanalaksen genererer mange kunnskapsarbeidsplasser langt borte fra sitt habitat; i miljøforvaltning og forskermiljø i Tromsø, Trondheim og Oslo. Det er på sin plass at noen av de statlige ressursene også blir brukt lokalt. Nasjonalt villakssenter har en egen avdeling i Tana, men så langt dekker pengene over statsbudsjettet kun én stilling. Denne potten må økes, slik at man kan utvikle et fagmiljø også her hvor laksen lever sitt liv.

Fiskeri

Havressursloven slår fast at forvaltningstiltak skal være med og sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur. **Derfor må regjeringen i det videre arbeidet med kvotemeldingen og andre fiskeripolitiske veivalg sørge for at hensynet til samisk bosetting og kultur blir vurdert særskilt for å få på plass tiltak som gir effekt.** Den sjøsamiske kulturen har gjennom mange tiår vært i en særlig sårbar situasjon. Oppfølgingen av kystfiskeutvalget gjennom en lovfesting av retten til fiske i definerte samiske områder og innføring av kystfiskekvota har uten tvil bidratt til en mer positiv utvikling mange steder. Likevel er det fortsatt behov for fiskeripolitiske grep og økte kvoter for å sikre det materielle grunnlaget for den sjøsamiske kulturen, som å:

- Styrke kvotegrunnlaget til den minste flåten under 11 meter for å sikre at denne gruppen kan drive mer lønnsomt uten strukturvirkemidler, som jo Hurdalsplattformen har satt foten ned for
- Økt avsetning til åpen gruppe. Det bør ikke belastes den øvrige kystflåten.

Det er dessuten viktig å holde fast på det grunnleggende prinsippet i kongekrabbeforvaltningen om at de som er plaget av kongekrabben skal ha førsteretten til å høste av den.

Sametignets høring om Sannhets- og forsoningskommisjonen rapport – Dokument 19 (2022-2023)

Fra styret i Ivgu Sámesearvi/Lyngenfjorden sameforening

Ivgu Sámesearvi har med stor interesse lest Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og anbefalinger. Vi mener det er gjort et grundig arbeid av kommisjonen, som viser omfanget av fornorskningspolitikken og hvilke konsekvenser den har hatt i utforming av politikk og samfunn opp mot nyere tid.

Vi mener mange ettervirkninger at fornorskninspolitikken fremdeles preger det samiske samfunnet, og at det haster med å iverksette tiltak for å motvirke dette for å ta vare på viktige deler av samisk språk og kultur. Vi vil peke på noen viktig forhold.

1. **Anerkjennelse av sjøsamenes historiske rettigheter til fiskeriene**
   Rapporten omtaler og oppsummerer godt den historiske uretten som har blitt begått mot den sjøsamiske befolkningen som har hatt fiskerier som sitt viktigste utkomme for bevaring av sin samiske kultur og levevis. Et tungt offentlig utvalg – Kystfiskeutvalget – dokumenterte det samme i 2007, og anbefalte staten å anerkjenne sjøsamenes historiske rettigheter til fiskeriene, samt sikre retten til å kunne leve og brødfø seg og sin familie. Disse innrømmelsene må gis, og rettighetenes sikres ved lov snarest mulig. Dette vil være et viktig forsonende tiltak ovenfor den delen av den samiske befolkningen som har mistet mye.

2. **Sikre retten til å utøve tradisjonell kunnskap og levevei**
   Den sjøsamiske befolkningen har gjennom historien og fram til i dag livnært seg av kombinasjonsnæringer der blant annet fehold har vært sentralt. Mye kulturell praksis og kunnskap ligger i feholdet som har vært praktisert langs fjordene og kysten av Sápmi i hundrevis av år. I moderne tid er mye av denne praksisen blitt kriminalisert og forbudt, spesielt det som er knyttet til hjemme slakt og distribusjon av råstoffene i lokalsamfunnet, som har medført at viktig og kritisk kunnskap er i ferd med å forsvinne. Det haster derfor å få endret på regelverket slik at den tradisjonelle kunnskapen knyttet til dyrehold, hjemme slakt og ressursutnyttelse med basis i samisk kultur igjen kan praktiseres.

3. **Anerkjennelse av samiske landrettigheter sør for Finnmark**
   Arbeidet til, og oppfølgingen av Samerettsutvalget 2 om identifisering og anerkjennelse av samiske land og vann rettigheter sør for Finnmark, må prioriteres og videreføres snarest mulig.

Tap av samisk språk er har preget hele det samiske samfunnet, og rapporten viser tydelige språktapet og tilbakegangen i Nord-Troms fra 1860 tallet og fram til i dag. Det finnes gode

eksempler på at språket kan tas opp igjen hos yngre generasjoner, der forholdene har ligget godt til rette i skole og barnehage. Erfaringene er imidlertid at dette er sporadisk og at opplæringene ofte ikke er satt i system. Vi foreslår derfor at

4. Samisk språk og kultur må være en del av grunnutdanningen for lærere, barnehagepersonell og helsearbeidere i de samiske områdene
5. Samisk språk må være obligatorisk for grunnskoleelever i tospråklighetskommunen, med sterke språkmodeller for videregående skoler som sokner til disse kommunene.
6. Alle barn i samiske områder skal bli kjent med og lære om samisk språk, kultur og samfunn. (Samisk områder defineres som det samiske bosettingsområdet fra Finnmark i nord til deler av Innlandet i sør.)
7. Det må opprettes gode frikjøpsordninger for voksne/foreldre/foresatte slik at de kan lærer samisk for å styrke barnas mulighet til å lære og praktisere samisk språk på flere arene enn bare barnehage og skole

Samisk stedsnavn er et synlig tegn på langvarig samiske tilstedeværelse i mange områder. I mange bygder er stedsnavnene noe av det siste synlig samiske som er igjen, men er også veldig utsatt da de fremdeles fornorskes eller går i glemmeboka med den eldre generasjonen. Det er derfor viktig at det gjøres et krafttak for å ta vare på de samiske stedsnavnene og få disse synliggjort. Ved innføring av obligatorisk gate- og veinavn i de samiske kommunene for 3-4 år tilbake, ble mange samiske navn nektet å brukes av kommunen med begrunnelse at det ville føre til forvirring og feilsendelse av post og uttryknings personell. Det er et godt eksempel på at fornorskningen fremdeles er gjeldende, selv i kommuner som samiske forvatningskommuner for samisk språk. Vi foreslår derfor at

8. Det gjøres et krafttak for å registrere og synliggjøre gjennom skilting samiske stedsnavn i alle samiske bygder. Det er bedre med for mange skiltede stedsnavn enn for få.

Vi mener også at det er viktig for framtidig forsoning at den samiske tilstedeværelsen anerkjennes og synliggjøres på alle områder, arena og situasjoner som har et nasjonalt ansvar og der nasjonale symboler brukes.

9. **Nasjonale institusjoner må synliggjøre det samiske**
   Nasjonale institusjoner innen alle deler av samfunnslivet må gis et særlig ansvar for å synliggjøre og fremme det samiske, og sikre samisk representasjon i styrer. Dette gjelder både inne kultur, offentlige etater og direktorat, rettsinstitusjoner, utdanning og forskning også videre.

10. **Samiske flaggdager**
    De samiske flaggdagene må bli offentlige flaggdager for hele nasjonen. Dette vil bidra til å understøtte likeverdigheten i at riket er grunnlagt på territoriet til to folk.

Henrik Olsen /s/

For Ivgu Sámesearvi

Olmmáivaggi, 31.10.23

Sámi
Valáštallan
Lihttu

Høringsinnspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sámi Valáštallan Lihttu ønsker å komme med innspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Vi kommer ikke til å gå innpå enkelt temaområder eller pilarer. Siden vi opplever at disse ikke fanger opp frivilligheten som tema, eller at utformingen er av slik karakter at frivilligheten faller utenfor. Det som skaper vårt engasjement er et fravær av enkelte samfunnsforhold, slik vi leser rapporten. Vi mener at alle samfunnsforhold bør tas i betraktning, deriblant barn og unges fritid og frivillighetens samfunnsrolle. Vi har selvfølgelig en forståelse for at alle fagområder og befolkningsgruppers ulike sosialsettinger vil skape en kompleksitet som kan være vanskelig å håndtere. Fagområdene er store, samtidig opplever vi at det er konsentrert «reparasjons» tenkning, og dermed faller også valgene på utdanning, helse og næringsliv. De tunge fagorganisasjoner har og bør ha de største stemmene. For å få en helhetlig tenkning om utvikling av de ulike samfunnsfunksjonene mener vi at frivillige organisasjoner har en viktig rolle. Frivillige organisasjoner har ofte en sentral rolle gjennom utøvende aktiviteter i lokalsamfunn. I et samfunnsperspektiv har frivilligheten en egen evne til å ivareta, og utvikle strukturer som imøtegår de utfordringene som oppleves i de enkelte lokalsamfunnene. Dette kan være funksjoner som helsefremmende tenkning, samfunnsengasjement, sosial tilhørighet, sosial læring, sosial inkludering, kulturell identitet, økonomisk innvirkning og miljøbevissthet. Med andre ord så har frivilligheten mange funksjoner og innvirkning på samfunnet, og spiller en vesentlig rolle i folks liv.

I norsk sammenheng er idrett det største fritidstilbudet til barn og unge. Det er ikke gjort kartlegging når det gjelder samiske barns- og unges fritid, men vi vil anta det samme vil gjenspeiler seg i samiske samfunn. Idrettens betydning generelt sett gir sosial læring som kan tas med videre i samfunnet. Idrett integrerer barn og unge fra ulike sosiale lag og miljøer. Et møte mellom barn og unge med samme bakgrunn vil i større grad understøtte utvikling av en felles identitet, og på den måte gi den enkelte trygghet i vid forstand. Trygghet på egen identitet kan være en forutsetning for inkludering i et samfunn basert på demokratiske normer og deltakelsesformer. I de demokratiske prosessene må man vite hvem man er, og samtidig akseptere andre. Det er av samme grunn at frivillige organisasjoner trekkes frem som en sentral arena for integrering.

Deltakelse i frivillige organisasjoner kan være med å fremme mellommenneskelig tillit, og bidra til felleskapet, robuste lokalsamfunn og redusere sosial distanse. Deltakelse i fritidsaktiviteter for barn og unge er viktig med tanke på å utvikle felleskap, identitet, mestring og tilegne seg ferdigheter og erfaringer.

Sámi Valáštallan Lihttu foreslår at det opprettes en egen pilar for frivillighet og fritid. En pilar hvor det tas særlig hensyn til barn- og unges oppvekstsvilkår og oppvekstmiljøer.

DAVVI ÁLBMOGIID GUOVDDÁŠ
SENTER FOR NORDLIGE FOLK
CENTER OF NORTHERN PEOPLES

Samediggi
Epost: samediggi@samediggi.no

Olammaivaggi 31.10.2023

Høringssvar Sannhets- og forsoningskommisjonsrapport 2023

Oversender Davvi álbmogiid guovddáš / Senter for nordlige folk AS sitt høringssvar til Samediggi angående høringen på Sannhets- og forsoningskommisjonsrapporten.

Dearvvuođaiguin/Med vennlig hilsen

Svein O. Leiros
Daglig leder/ Beaivválašjođiheaddji
Davvi álbmogiid guovddáš / Senter for nordlige folk
Tlf: +47 957 93 799

Mottatt 05.10.2023

Tana 28/9-23

Til

Sametinget

Høring Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Viser til mitt brev av 22.09.2019 til kommisjonen (deres ref: 2020/321) der jeg påpeker at fornorskning fortsatt pågår i reinbeitedistrikt 7 Rakkonjarga. Fornorskning er et begrep som også innbefatter at reindriftsnæringen forandres fra en tradisjonell samisk næring til å tilpasses en norsk tenkemåte. I nevnte brev og medfølgende vedlegg dokumenterer jeg dette.

Distriktsstyrets og flertallets mål har vært å ta fra oss all rein og beiteland. Styret og flertallet har bevisst arbeidet for å ødelegge livs- og eksistensgrunnlaget for mindretallet. Et demokratisk styresett hensyntar ikke et mindretall.

Reindriftsmyndighetene har ikke vist vilje til å hjelpe mindretallseiere som lider under maktbruk, overgrep, hetsing og tyveri. Distriktet er domfelt for en ulovlig merkepraksis i strid med reindriftsloven. Inntrengere som aldri har vært i reindriften har overtatt styringen i D.7 sammen med reindriftsforvaltningen. Reineiere som alltid har vært i reindriften, som har bygget opp D.7 med gjerder og anlegg er blitt presset ut av reindrifta.

ILO-konvensjon nr 169, artikkel 8 (menneskerettighetsbrudd)

Jeg viser til side 562 i kommisjonsrapporten, uttalelse fra Torstein Appfjell, sitat; «Greier de å ramme reinen, så greier de å ramme oss». De ulovligheter som jeg er blitt utsatt for er dokumentert å være menneskerettighetsbrudd, jmf. Landbruksdirektoratets brev av 19.12.14 (vedlagt). Dette gjelder den ulovlige praksisen i distrikt 7, men også ved bygging av vindparker på sommerbeiteområdet. Distriktsstyret inngikk en intensjonsavtale som ledet til bygging av vindparken «Rákkočearru». Først fremstilte distriktsstyret at de var i mot vindparken og forledet oss i mindretallet til å tro på dette. Vi er lurt av distriktsstyret som solgte vårt beiteland for selv å få en erstatningssum for dette. Alt dette er holdt skjult for mindretallet, som er holdt utenfor i denne prosessen og ikke har kunnet påvirke beslutningene.

Det faktum at vi er lurt i saken om Rákkočearru vindpark kan lettest illustreres med to avisartikler der tidligere leder av distriktsstyret er intervjuet. Det er tydelig at den hemmelige avtalen med vindkraftutbyggerne har hatt innvirkning på distriktsstyret. Dette viser at det er for lett å kjøpe ut de som driver urfolksnæringer. Når samer på en slik måte selger beiteland - som om det er akkurat deres generasjon som har rett til å gjøre dette – så rammer de både reinen og oss, slik kommisjonen siterer i sin rapport.

Jeg er derfor av den oppfatning at tiltak må gjennomføres for å stoppe en slik fornorskning. Så må vi ta tilbake det tapte, og bøte på uretten som har skjedd.

Tiltak jeg foreslår;

1. Få slutt på slakting av umerkede kalver uten å gjennomføre eieridentifisering
2. Distriktsstyret må pålegges å følge reindriftsloven om merking
3. Politi eller annen myndighetsperson må være til stede ved alle reinsamlingene i distrikt 7

Mottatt 05.10.2023

4. Regelen om «heløringer» må fjernes fra bruksreglene
5. Alle reineiere må få reell innflytelse i beslutninger som påvirker beiteland, flyttleier, luftings-, kalvingsområder med videre. Urettmessige utbygginger av vindkraft viser at dette er nødvendig.

Vedlegg:

- Brev av 06.05.2013 til Områdestyret i Øst-Finnmark med krav om tiltak
- Brev av 19.12.2014 fra Landbruksdirektoratet med vedtak som gir medhold til min klage til Områdestyret i Øst-Finnmark
- Bilagsliste som viser til detaljert tapsoversikt som jeg har hatt i perioden 1990-2012
- Brev av 18.03.2004 fra Reindriftsforvaltningen til NVE ifm. høring av Rákkočearru vindpark med uttalelse fra Distriktsstyret
- Brev av 15.01.2020 til Sivilombudsmannen om vindparken
- Brev av 21.06.2022 fra Statsforvalteren i Troms og Finnmark med svar på vår henvendelse om brudd på reindriftsloven.
- Intervju i Reindriftsnytt 03.09.06
- Intervju i Reindriftsnytt nr 1. 2015

Johannes Utsi,

Reineier, distrikt 7

NORGGA SÁMIID RIIKKASEARVI
VUONA SÁMIJ RIJKASIEBRRE
NOORJEN SAEMIEJ RIHKESIEBRIE
NORSKE SAMERS RIKSFORBUND

Sámediggi - Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok

Golggotmánu 31. beaivvi/ 31.11.23

Høring til Sametinget - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Norske Samers Riksforbund (NSR) takker for muligheten til å delta på høring. Dette svaret sendes inn på vegne av NSRs landsstyre. Vi ønsker med dette å komme med noen innspill om rapportens innhold og de forsonende tiltakene.

Innledning

NSR har ved flere anledninger uttalt seg om prosessen forut for at rapporten forelå. NSR gav tydelige forventninger ved ekstraordinært landsmøte 31. januar 2022. NSR deltok også på høringen om tiltak 6.mars på Stortinget, og disse tiltakene finnes med i den endelige rapporten. NSR har behandlet rapporten og denne høringen spesielt på NSRs tillitsvalgtkonferanse i september dette år.

Rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen, heretter SFK, er meget grundig og inneholder mange temaer. I denne høringen vil vi fokusere på det som har kommet frem i diskusjoner og i møter. Rapporten er omfattende og vil ikke kunne klare å kommentere alt, uten at vi mener at noe er mindre viktig av den grunn.

Overordnet/Generelle vurderinger

Det gjør inntrykk å få alle historiene presentert på denne måten, og det som står igjen som noen fellesnevnere er alt som er blitt tatt fra folk både når det gjelder språk, kultur, levevei, levebrød og en trygg fremtid som same. Alt dette er blitt tatt fra dem mens de ikke var i stand til å snakke for seg og sine rettigheter, fordi de kunne ikke språket til de som kom.

Etter at mye er tatt fra dem er den neste store fellesnevneren nedverdigelsen og diskrimineringen av samene som folk. Så kommer det som blir fremstilt som lyspunkter hvor staten har gitt samene et eget parlament, ratifisert ILO, FNs urfolkserklæring og mer. Men så har det vist seg at også disse konvensjonene og rettighetene har vært vanskelig for staten å etterfølge. Man kan godt si at det samiske samfunnet ikke har gått så mye fremover, og den manglende viljen til å følge opp vedtatt politikk fra Sametinget er utmattende.

På noen områder kan man si at det kan se lovende ut, men dette er gjerne på områder det er lettere å få gehør for tiltak. Samtidig viser de siste års manglende vilje til gjennomføring av statlige forpliktelser at det er stor grunn til bekymring. Fosen-saken er en del av dette bildet. Denne saken viser med tungt alvor hvor langt regjeringen er villig til å gå for å få gjennom sitt syn. De risikerer lovbrudd, brudd på internasjonale forpliktelser som Norge selv har vært i front for - og de risikerer selve fundamentet i statssystemet, tredelingen av makta der regjeringen som utøvende makt er bundet av Stortingets vedtak, nemlig SP27, som ble vedtatt i 1999.

Det fremstår veldig klart at jobben både å faktisk bruke den kunnskapen man har i regjeringskontorene, for departementet må ha visst hva SP27 betød. Det er også en stor jobb å få kunnskapen og historien ut til folk, for så lenge kunnskapen mangler hos folk er det vanskelig å få støtte og gehør hos andre. Dette er også helt klart en oppgave for Stortinget og regjeringen, fordi om holdninger i samfunnet skal endres må det komme fra øverste hold og de må vise vei, og de selv må respektere kunnskapen som allerede finnes. Det er for eksempel ingen brist på kunnskapsmiljøer i temaet menneskerettigheter, Stortinget holder seg jo selv med en hel institusjon, Norges institusjon for menneskelige rettigheter (NIM).

Mangel på gjennomføring

Det er med andre ord mye mangel på vilje til å gjennomføre politikk, det har gjennom mange år vist seg å bli et stort etterslep på politiske lovnader. Så ille har det vært at Stortingets eget kontrollorgan Riksrevisjonen har sagt at: "Endringene i kvotesystemet har bidratt til å utfordre sentrale fiskeripolitiske prinsipper. Det er alvorlig at summen av endringene i kvotesystemet har fått, til dels utilsiktede, negative konsekvenser for fiskeriaktiviteten i mange kystsamfunn." Med andre ord, Stortinget har lagt opp til en politikk som har hatt konsekvenser for mange samfunn, og dette innebærer mange samiske kystsamfunn.

Vi viser også til at rapporten avdekker mangel på gjennomføring av politikk på en rekke områder gjennom mange år - etter at Sametinget ble opprettet til så ser vi at innen reindrift, fiskeri, skolesystemet og mange flere politikkområder så er det stor mangel på gjennomføring, akkurat som Riksrevisjonen veldig tydelig har påpekt. Fosen-saken er en alvorlig forlengelse av dette.

Om vi leser dokumenter fra behandlingen av Grunnlovens §110a i 1988 så var Utenriks- og konstitusjonskomiteen meget tydelig, og saksordfører var svært tydelig på at det var viktig å få med en paragraf om samiske forhold i Grunnloven. Saksordfører Jan Petersen sa i behandlingen av Grunnloven 110a: "Grunnlovsbestemmelsen bør også føre til at myndighetene treffer konkrete tiltak for å sikre samenes språk, kultur og samfunnsliv i større grad enn det som ville være tilfellet om vi ikke hadde en slik grunnlovsbestemmelse - eller som komiteen understreker i sin innstilling, at vi "i den mest høytidelige og forpliktende form vår rettsorden kjenner" anerkjenner og trekker konsekvensen av det faktiske forhold at det gjennom Norges historie har eksistert en egen samisk folkegruppe i vårt land. En bestemmelse i Grunnloven vil på prinsipielt grunnlag fastslå berettigelsen av at det gjennomføres spesielle tiltak for å nå de mål som er inntatt i grunnlovsteksten." Stortingstidende 1988 (Forhandlinger i Stortinget nr 203).

Dette var også viktig juridisk, som utenriks- og konstitusjonskomiteen bemerket: "Komiteen vil imidlertid peke på at selv om den vesentligste virkning vil være av politisk og moralsk art, ikke av rettslig, vil bestemmelsen også innebære en viss rettslig forpliktelse for statsmyndighetene. Den vil eksempelvis gi beskyttelse mot at det øvrige norske samfunn søker å presse gjennom en tvungen assimilasjonspolitikk overfor det samiske mindretall."
(Innst. S. nr 147 . 1987-88)

Kjell Magne Bondevik la også svært stor vekt på hvor viktig dette var: "Det som jeg for min del legger vekt på i denne sak, er at Norge har et særlig ansvar for å reise det nødvendige vern om samenes kultur, språk og livsform, fordi en så vidt stor del av den samiske folkegruppe bor i Norge. Dermed blir Norges lovgivning og holdning på dette felt viktigere enn i svært mange andre tilfeller, hvor en står overfor spørsmål som har betydning i flere land. Hvis den samiske folkegruppens rettsbeskyttelse skulle være for dårlig i Norge, ville dette kunne bety en trussel mot samisk kultur mer generelt. Jeg synes derfor det er særlig viktig hva vi gjør her"

Med andre ord ble det lagt stor vekt på hvor viktig grunnlovsparagrafen var, og at et godt lovverk var svært viktig for samisk kultur i framtida. Det er også interessant at lovgiverne la stor vekt på at man også skulle

sikre seg mot eventuelle forsøk på en ny runde med fornorskning. Slik sett er det interessant at Sannhet- og forsoningskommisjonen har sagt at virkningene av fornorskning enda er til stede. Dette er ikke over, og staten fortsetter.

Tiltak

Når det gjelder tiltak så vil NSR være tydelig på at det med tiltakene skal følge både ordentlige planer og betydelige økonomiske rammer.

Pilar 1: Kunnskap og formidling

- Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.
- Kommisjonen foreslår at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser styrkes i undervisningen i grunnskole, i videregående skole og ved høyskoler og universiteter.
- Kommisjonen oppfordrer myndighetene og relevante institusjoner til å følge med på prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn som også de øvrige kommisjonene i Norden kommer frem til i årene som kommer.

NSRs kommentar:

Et nasjonalt kompetansesenter er viktig, og dette støtter vi. Forskning og dokumentasjon er begge viktige for utvikling av det samiske samfunnet og samfunnet forøvrig. For urfolk og minoriteter er det viktig å ha forskning å vise til, og spesielt siden det vestlige samfunnet har en tendens til å stole mest på slik kunnskap. I det samiske samfunnet er den erfaringsbaserte kunnskapen vel så viktig og sentral, men i møtet med kapitalistiske krefter er denne kunnskapen vanskelig å vinne frem med. Respekt for kunnskap hos ansvarlige myndigheter er viktig. Dokumentasjonsarbeidet er spesielt viktig å prioritere, fordi kunnskapen vår forsvinner hver dag. Denne dokumentasjonen er et viktig grunnlag for forskning.

Når det gjelder forslaget om å styrke kunnskapsformidlingen i undervisningsinstitusjoner mener vi i NSR at dette ikke bare skal styrkes, men bli en del av utdanningsløpet for alle barnehagelærere, lærere og andre som skal jobbe i barnehager og skoler. Å ha kunnskap om det samiske skal ikke være noe som baserer seg på viljen og egen interesse, men være et krav. Det må derfor også stilles krav til læreplanene om at det må inn flere emner om det samiske.

En av de største svakhetene med rapporten er mangel på å se prosessene i sammenheng med prosesser i andre stater. Ulike prosesser i alle stater der samer bor, grensetrekninger midt i samiske områder, samt tvangsflyttinger har påvirket samer. Det er en selvfølgelighet at ansvarlige myndigheter setter seg inn i hva som skjer andre steder i Sápmi.

Pilar 2: Språk

- Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring.
- Kommisjonen foreslår en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.
- Kommisjonen foreslår et nordisk initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet om språk, språkutdanning, læremiddelproduksjon og språkrevitalisering.
- Kommisjonen foreslår at det utvikles en handlingsplan for kvensk språk for å få opp antall språk-brukere, slik at kvensk på sikt kan løftes fra del II til del III i minoritetsspråkpakten.

- Kommisjonen viser til NOU 2016: 18 Hjertespråket og foreslår at det utarbeides en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen oppvekst og utdanning, helse og omsorg, og Rapport til Stortinget 2022–2023 forvaltning og justis, tilpasset samiske språk.

NSRs kommentar:

NSR viser til statens forpliktelser for de samiske språkene. NSR viser til NOU 2016: 18 Hjertespråket og minner staten om oppfølgingen av denne. Vi støtter det som kalles "Nasjonal satsing på språk og målrettet satsing på og synliggjøring av språk".

NSR er fornøyd med at det foreslås å se over grensene for å styrke samarbeidet, og dette er helt klart noe som det også må jobbes målrettet med både fra de samiske parlamentene og organisasjoner.

Kvensk språk har i dag for lav status, og alle tiltak for å løfte kvensk er viktig.

Pilar 3: Kultur

- Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.
- Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.
- Kommisjonen oppfordrer nasjonale institusjoner til å etablere tettere samarbeid med samiske, kvenske og skogfinske institusjoner, og til å bidra til synliggjøring, ivaretakelse og formidling av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur.
- Kommisjonen foreslår en styrking av det grenseoverskridende samarbeidet om samisk, kvensk og skogfinsk kultur.

NSRs kommentar:

Kulturfeltet er svært viktig for et samfunn, og må løftes kraftig generelt. Kultur i seg selv er viktig for å kunne uttrykke seg, ikke minst er det viktig i dette arbeidet. Det er derfor svært viktig at det tilføres betydelige ressurser til det samiske kulturfeltet i årene som kommer.

Kunst og kulturfeltet kan også være det feltet som kan gi en bedre forståelse av både vår egen og felles historie.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

- Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.
- Det bør utredes et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.
- Kommisjonen oppfordrer til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.
- Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.

- Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.

NSRs kommentar:

Alle disse punktene under fjerde pilar støtter vi. Det er også viktig å få kartlagt rettigheter, og dette er noe som bør gjøres før noen form for planlagte eller nye inngrep gjennomføres. Vi kan ikke ende opp med flere Fosen-saker!

Den nye sameretten fra 2007 og retten til fiske i havet utenfor Finnmark fra 2008 er to viktige utredninger som bør får den nødvendige oppmerksomheten de fortjener. Dette er to viktige utredninger som bør følges opp snarlig.

Pilar 5: Implementering av regelverk

- Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.
- Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.
- Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.

NSRs kommentar:

NSR er enig i at manglende implementering skal gjennomgås.

Et konkret eksempel på dette kommer fra NSR Nuorat som vil ansvarliggjøre Utdanningsdirektoratet for å legge opp et system for samisk språkundervisning utenfor samiske forvaltningsområder som ikke fungerer bra i praksis. Slik skriver de:

"Utdanningsdirektoratet er et forvaltningsorgan som både forbereder og treffer myndighetsvedtak som hovedoppgave. Forvaltningsorganer er satt til å ta vare på våre felles verdier. Per dags dato, ifølge sameloven § 1-5 så slås det fast at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de skal være likestilte etter bestemmelsene i sameloven kapittel 3.

Dette oppleves ikke. Ikke i det offentlige rom, ikke på skoler og ikke i så stort omfang i media heller. Bruk, og forsåvidt lære de samiske språkene, er en grunnleggende rettighet.Samisk språkundervisning for samiske elever oppleves som et tilbud, men et tilbud hvor det følger at man må ofre andre fag for å få det eller sitte 2-3 timer ekstra på skolen mens andre drar hjem.

Samisk språkundervisning må inkorporeres i timeplanen, ikke på den måten at elever skal sitte igjen på skolen mens andre drar hjem eller at det går utover andre fag på skolen. Dette tilbudet har så stor forbedringspotensial for at samiske elever velger det samiske.

Det er også vanskelig å forstå at i norske skoler så er det mer tilrettelagt for at en kan velge tysk, spansk og fransk som fremmedspråk eller 3.språk, enn det er for å velge de samiske språkene som fremmedspråk eller 3.språk. Språkene som faktisk snakkes i dette landet. "

Flere tiltak og refleksjoner

I Interne prosesser har det kommet fram en rekke tanker og forslag fra enkeltmedlemmer. Dette dekkes til dels av pilarene. Under lister vi opp en rekke forslag og refleksjoner gjort på våre arenaer:

1. Hver og en som vil lære samisk skal få mulighet til det. Lønn under dette.
2. Det må bli bedre styring av helsevesenet, Sanks må forvaltes av et høyere forvaltningsorgan. Det er også for langt til brukerne andre steder i Sápmi. SANKS okkuperes av ikke-samiske. Problem at de er under helse Finnmark
3. Samisk mobbeombud.
4. Unge er også påvirket av ettervirkningene av fornorskningen.
5. Ungdom og rettigheter til utdanning i samisk
6. Teknologi er viktig for språket
7. Unge kan være på utveksling i ulike språkområde
8. Profesjonelt nettverk til foreldre som støtte
9. Samarbeid over statsgrensene er viktig, dette må være med i det videre arbeidet. Dette kan være til hjelp for hverandre ressursmessig. Bygge ned grensene er viktig.
10. Ikke klar for forsoning. Hvem skal jeg forsone meg med? Kommisjonen har skjedd på det som har skjedd tidligere, og mye av dette skjer enda igjen. Bare i dag, det er skjedd hærverk på veibommer bare i dag/inatt. Tydelig komme fram at det må en endring til, de må akseptere oss som vi er.
11. Når ting enda skjer, hvorfor forsoning? Det er mer og mer som kommer fram, flere og flere konflikter kommer, store ressurser å snakke om. Følge egne rettsavgjørelser er et sted å begynne. Det er enda ikke bra vedrørende samiskundervisningen, det er ennå arbeidskrevende for foreldre. Mer informasjon til skoler.
12. Hvordan har folk som har vokst opp i Oslo også opplevd det å være samer?
13. Fornorskningspolitikken fungerer ennå. Det er ennå menneskerettighetsbrudd. Det er viktig at folk sender inn til rapporten. Forsoning er i seg selv et stort spørsmål. Et skritt er at Stortinget må si at fornorskning i hvertfall må være over, det er første skritt.
14. Vi er ikke klar for forsoning. I Kvænangen er det ikke bedre idag, min datter ble mobbet fordi hun hadde samisk som fag. I Kvænangen hadde de bestemt at vi var norske. Systemet er lagt opp slik at elevene må tas ut av undervisningen, dette er en del av strukturen der elevene blir en slags pariakaste. Kommunen definerer.
15. Det som er gått tapt er så mye. Hva er det jeg merker når jeg er utafor døra, jo det er vidstrakt rasisme. Vi er mindre intelligente, vi er simplere, vi er slu, mangel på tillit til oss. Særlig etter Fosen har jeg hørt at vi er en slags pest fra øst. Jeg er i veien for andres komfortable liv. Hvordan kan jeg

være samisk og samtidig være med i samfunnet? Hva er svaret: Vidstrakte samfunnsendringer på tvers av statene. Hvis ikke vi tar tak så vil aldri noen gjøre noe, dessverre.

16. Rovdyrtap. 5. året med 70 prosent tap til rovdyr. Bern-konvensjonen må tas opp. Forsoning er en saga blott før tiltakene er ferdigstilt.
17. Vanskelig med forsoning, vanskelig å forsones med noen som ikke vet at de har tatt feil. Kunstprosjekt som viser at forskere på reindrifta har aldri hørt om kommisjonens arbeid. Hvorfor forsones med folk som ikke har interesse for å gjøre endringer. Det må være et tungt krav at den norske befolkningen faktisk lærer seg om dette. Hvordan forsone seg med noen som fortsatt slår deg i hodet med en jernstang.
18. Undersøke hvilke treffsteder som er gode for barn.
19. Forslag til lærermangel - tilby folk som behersker samisk språk både samiskundervisning og noe pedagogikk.
20. Mange triste historier. Men den uretten har ikke fått skje uten motstand, dette er noe NSR kan peke på, NSR har kjempet mot fornorskningen, og NSR gir en stemme til de som fortsatt strider. Begynne å rekke hånda mot den handa som kanskje halvveis besvarer, det er en start.
21. Det er ofte nok for folk nå å overleve fra dag til dag. Mange er i en bergings-tilstand, bierggin/birgen. Forskjeller i Sápmi.
22. Bedre fjernundervisning .
23. Mer kunnskap om rettighet til opplæring i samisk
24. Kommunene må lovpålegges å informere om rett og tilbud
25. Må få rett til hospitering
26. Flere samiskkurs som universiteter nord har. Og flere innretninger, f.eks også via skjerm
27. Stipendordninger for de som studerer samisk
28. Mulighet å få dekket tapt arbeidsfortjeneste eller deler av dem for å ta samisk.
29. Forsoning- hvem forsones med hvem?
30. Barn trenger møteplass med andre samisktalende etter skolen
31. Hvor er majoriteten når det gjelder forsoning?
32. Lærermangel: kan nok samisk- ha lynkurs i pedagogikk
33. «Den uretten har ikke skjedd uten motstand»
34. Store forskjeller i Sápmi . Noen steder samiskspråklig fritidstilbud til barn
35. Giellaveileder- språkveileder. Slik som duodjeveileder.

Kilder:

https://nsr.no/nsr/store-forventninger-til-sannhets-og-forsoningskommisjonen/

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Saksside/?pid=1985-1989&mtid=145&vt=a&did=DIVL72224

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1987-88&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=c_0025&vt=c&did=DIVL14

Dearvvuođat

Beatrice Iren Fløystad

leder i NSR

Sametinget

Deres ref.: 87/23 Vår ref.: LR Dato: 31.10.2023

Høringsinnspill til Sametingets høring av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Norges museumsforbund representerer hele bredden i det norske museumslandskapet, inkludert museene under Sametinget og museer som representerer det kvenske/norskfinske og Norsk Skogfinsk Museum. Mange av Museumsforbundets medlemmer ut over de mer opplagte har samlinger knyttet til det samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske. Det er derfor viktig for Museumsforbundet at rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen følges opp bredt med tiltak for alle de berørte gruppene. Museumsforbundets fagseksjon Samisk Museumslag vil gi eget innspill fra sitt ståsted.

For våre medlemmer er det viktig at alle museene i Norge aktiveres i arbeidet med formidling om samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur og historie og på denne måten bidrar til å etablere et felles kunnskapsgrunnlag om fornorskningspolitikk og urett. Ved å utvide ansvaret for dette ut over de som har særlig ansvar for sitt folks kultur vil man sammen med skoleverk og andre kulturinstitusjoner bidra til å bygge en ny forståelse av fornorskningen og produsere ny kunnskap som kan være en ressurs i det kommende forsoningsarbeidet. Museumsforbundet stiller seg med andre ord bak kommisjonens understreking av at det er behov for en gjensidig prosess der flere deltar, selv om myndighetene har et særlig ansvar. Vi ser på rapporten som et startpunkt for arbeidet med tiltak for reparasjon som vil bli særlig viktig fremover.

Kommisjonens rapport har gitt storsamfunnet et solid kunnskapsgrunnlag for bredere forståelse for urett begått mot urfolk og minoriteter. Dette kan danne et godt grunnlag for å styrke den generelle kunnskapen som kan føre til erkjennelse av de negative konsekvenser fornorskningspolitikken har medført for samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Selv om rapporten har flere kunnskapshull, særlig knyttet til skogfinnenes kultur og historie som kom sent inn i arbeidet i kommisjonen, gir rapporten etter Museumsforbundets syn et godt utgangspunkt for det videre arbeidet med forsoning og kunnskapsdanning. Museumsforbundet ser på rapporten som et godt startpunkt for å bygge større språklig, kulturelt og identitetsmessig likeverd mellom majoritetsbefolkning og minoritetene som kan føre til økt mellommenneskelig tillit og samhandling. Kommisjonens arbeid har vist at dette er krevende i mange lokalsamfunn og mellom ulike grupper. Museumsforbundet mener det er viktig at museer som representerer det samiske, kvenske/norskfinske og skogfinner gis anledning til å stå sammen i dette arbeidet fremover, og at de samarbeider med det øvrige museumslandskapet. Majoritetsmuseene har et særskilt ansvar for å ta et oppgjør med tidligere samlings- og

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

formidlingspraksiser som kan ha bidratt til feilinformasjon og negative konsekvenser for dem som er berørt.

Museumsforbundet har merket seg at kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter for forsoningspolitikk og urett i tråd med vårt forslag i kommisjonens høring våren 2023. Det er vi glade for. Vi vil imidlertid understreke at det er behov for tett samarbeid med de særlig berørte parter for kompetanseutveksling og arbeidsdeling knyttet til dokumentasjon, forskning og formidling. Museumsforbundet ser frem til en tydeliggjøring av senterets fremtidige rolle og hvordan dette skal samarbeide både med alle museene i Norge og andre deler av kulturfeltet for å forske, dokumentere og formidle kunnskap og bidra til forsoning. Museene som arbeider med samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk har jo alt dette som grunnsøyler i sitt arbeid, og dette kan danne utgangspunkt for å styrke arbeidet uavhengig av etablering av et senter. Det kan gi raskere tilgang til resultater. Museumsforbundet bidrar gjerne i samtalen om hvordan man kan styrke og videreutvikle dette arbeidet fremover.

Den samiske, kvenske og skogfinske befolkningen strekker seg over et stort geografisk område og det må gjerne tas hensyn til at disse områdene i tillegg er på tvers av grensene til både Sverige og Finland. Kulturen til både samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur beveger seg i stor grad over grensene og flere problemstillinger knyttet til historien om fornorskning kan ha paralleller i nabolandene våre. Utvikling av nordisk samarbeid er derfor noe man også bør vurdere å se på i denne sammenhengen.

Det er særlig de tre første pilarene som Museumsforbundet mener vil bli viktige i museenes arbeid fremover. Kommisjonen kunne etter Museumsforbundets mening vært mye tydeligere på både undervisningsinstitusjonenes og museenes betydning for bred kvalitativ formidling og kunnskapsoppbygging samt språkutvikling fremover. Sametingsråd Maja Kristine Jåma var imidlertid tydelig på museenes sentrale rolle som formidlingsinstitusjoner, demokratibyggere og, ikke minst, møteplasser i panelet under Kulturdirektoratets konferanse nylig. Dette berører også pilar fire, og Museumsforbundet leser det som et direkte signal fra Sametinget om å tydeliggjøre museenes rolle som viktige forsoningsarenaer i oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport fremover. Blant annet har Àrran vist gjennom deres rolle i Tysfjordsaken at museer kan være trygge og viktige/meningsfylte møteplasser for krevende dialoger. Det er elementer i pilarene fire og fem om konfliktforebygging og implementering av regelverk som gjør museene til svært relevante aktører i det videre arbeidet. Disse tangerer også de tre andre pilarene i spørsmål knyttet til ytring, synliggjøring og kunnskapsdeling samt undervisning.

Kommisjonen er tydelig på behovet for å styrke de økonomiske rammene for de samiske, kvenske og skogfinske og kvenske/norskfinske institusjoner og kulturnæringer. Det er noe Museumsforbundet støtter og har spilt inn i innspill til budsjettprosesser og i ulike budsjetthøringer i Stortinget gjennom flere år. Vi mener at en styrking av disse institusjonene er avgjørende for at de skal kunne bidra i forsoningsarbeidet fremover og ikke minst å kunne bidra til å øke kunnskapen i befolkningen. Økonomiske insentiver og støtte vil spille en rolle for mulighetene til det nødvendige samarbeidet

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

fremover mellom disse institusjonene og de øvrige museene. det vil kunne bidra til at de samiske, kvenske og skogfinske institusjonene blir bedre rustet til å bidra med synliggjøring, ivaretakelse og formidling av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur. Dette behovet for samarbeid er også tydeliggjort i Museumsmeldingen fra 2021 og Kunstnermeldingen fra 2023.

Med vennlig hilsen

Kristin Armstrong-Oma
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

Uttalelse fra landsorganisasjonen Sámiid Duodji til Sannhets- og forsoningskommisjonen

Sámiid Duodjis landsmøte, Tromsø 30. september til 2 oktober 2022.

Landsmøtet har behandlet innspill til Sannhets- og forsoningskommisjonen i Norge, og kommer med følgende uttalelse:

Statlig fornorskningspolitikk, nasjonsbygging, misjonering og kolonisering av tradisjonelle samiske landområder har ført til tap av samiske språk, identitet, kultur, verdier, tradisjonell kunnskap, levemåter og verdenssyn. I den sammenheng er duodji/vætna en sentral bærebjelke.

Som et resultat av fornorskningen har samisk kultur og tilstedeværelse blitt skrevet ut av historien. Det kan kunnskapen om duodji/vætna fortelle oss mye om. Et eksempel er den kjente Skjoldehamndrakten (funnet 1936) som arkeologer tidligere har betegnet som Norges eldste bevarte vikingdrakt. Ny forskning viser at drakten har samisk tilknytning ut fra form, snitt og tilbehør. Den sørsamiske lua *snijpetjohpe* er forløperen til Østerdalslua, også kalt *snipluva*. Appropriering av den sørsamiske lua skjedde parallelt med at sørsamene ble fortrengt fra sine tradisjonelle landområder.

Kirkens misjonering, forfølgelse og demonisering av samisk tro og verdenssyn medførte også tap av symbolikk innen duodji/vætna. Hellige bruksgjenstander slik som gievrie/goabdes/goavddis (tromme) ble stjålet, brent eller utstilt som eksotisk objekt på museer i andre land. Ládjogahpir (hornlue) er en staselig kvinnelue som ble brukt frem til slutten av 1800-tallet. Prester forbød bruken av lua og brente den fordi de hevdet djevelen bodde i selve hornet. Symbolikken i duodji/vætna gjenspeiler samisk åndelighet. Bevaringen av denne kunnskapen er viktig for å ære våre forfedre og formødre og et verdenssyn som respekterer relasjonen mellom menneske, dyr og natur.

Kolonisering har ført til store tap av landområder som er en forutsetning for å opprettholde våre tradisjonelle levemåter - som reindrift, fiske, jakt og sanking. Denne uretten fortsetter i dag, gjennom industrialisering, tap av rettigheter til landområder og regulering av samiske næringer. Det har medført tap av tradisjonskunnskap om duodji, byggetradisjoner og materialbruk. Samisk landskapsforvaltning er selve grunnlaget for å kunne videreføre duodji/vætna som kulturarv.

Skolen har vært et sentralt verktøy for statens fornorskningspolitikk som påførte den samiske befolkningen tap av kulturell identitet og morsmål i varierende grad. I mange områder fikk ikke barna gå i sine tradisjonelle klær, og fikk heller ikke lære duodji/vætna. Mange ble påført skam og mistet sin kulturarv. Til tross for dette har noe av arven fra våre formødre og forfedre overlevd gjennom klestradisjoner, bruks- og pyntegjenstander og byggeskikk.

Sannhets- og forsoningskommisjonen må anerkjenne tap av duodji/vætna som en del av statens historiske overgrep mot samene. Vi trenger økt satsning på forskning, bevaring og utøving av duodji /vætna. Det er viktig for å dokumentere vår felles historie og for å videreføre våre tradisjoner for fremtida.

Catarina Utsi, styreleder
catarina.utsi@gmail.com/ samiidduodji@gmail.com

Tromsø, 31.10.2023

Til Sametinget samediggi()samediggi.no

Høring: Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Rettighetene til naturarealene, spesielt i kyst- og fjordstrøk

Kommisjonens mandat og arbeid
Kommisjonen har jobbet i fem år med tre store oppgaver:

1. Gjøre en historisk kartlegging som beskriver norske myndigheters politikk overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner.
2. Undersøke virkningene av fornorskningspolitikken.
3. Foreslå tiltak som bidrar til videre forsoning.

Formålet har vært å legge grunnlag for anerkjennelse av erfaringer og konsekvenser av fornorskningspolitikken.

Kommisjonens grundige gjennomgang av fornorskingspolitikken er ikke bare avgjørende for å forstå historia, men også for å sikre menneskerettighetene til samer, kvener/norskfinner og skogfinner i dag. Å bekjempe diskriminering og ivareta minoritetsinteresser er en grunnleggende del av menneskerettsvernet, og kommisjonens rapport understreker viktigheten av disse særskilte folkerettslige forpliktelsene. Med kommisjonens arbeid og rapport er det lagt et viktig grunnlag for kunnskap og formidling om fornorskningspolitikken og dens konsekvenser, og for videre forsoningsarbeid. Med dette grunnlaget har man en unik mulighet til å iverksette tiltak for å bygge tillit og forsoning og på den måten bidra til at menneskerettighetsvernet styrkes i Norge. Sannhets- og forsoningskommisjonen slår fast at fornorskinga fortsetter.

Vi vil trekke fram rettighetene til og truslene mot land og vann.
Land og vann er det materielle grunnlaget for samiske primærnæringer og kulturutøvelse.

Kapitalinteresser har fått trumfe spørsmålet om folkerett og alders tids bruk
Kommisjonens beskrivelse av truslene mot land og vann og tradisjonell bruk av arealene i fjordene og utmarka på land, er ikke gitt stor plass og er heller ikke beskrevet systematisk. Vindkraft er kun omtalt under temaet reindrift. Bruken av fjordene er kun omtalt som sjøsamisk fiske.

Vindkraft og annen kraftspekulasjon, regnes av mange som den største trusselen mot land og vann noensinne. I vindkraftsakene har vi registrert at nye aktører, selskap fra inn- og utland får overta arealer i fjord og fjell, uten at det er søkt om eiendomsendring, og dermed uten at rettighetene til arealene er avklart før overdragelsen.

Rapporten påpeker hvordan inngrep i form av fiskeoppdrett, vindkraft og gruvedrift har funnet sted, uten at de rettslige forhold er vurdert. Så lenge dette ikke skjer, står vi overfor en kontinuerlig fornorsking ettersom livsgrunnlaget for samer og kvener svekkes. Dette

forsterkes gjennom næringspolitiske grep som reindrifts-, oppdretts- og fiskeripolitikken.

Disse er ikke fornorskende i sine intensjoner, men blir det gjennom sine konsekvenser.

Begrunnelse
I dag er det liten bevissthet og oppmerksomhet rundt rettighetene til arealene, både i fjord og fjell. På sjøen snakker man i all hovedsak om tiltak i fiskeriforvaltninga som tildeling av kvoter, rettigheter til å utøve fiske, mm. På land har det vært fokus på konflikten mellom vindkraft og eksportlinjer versus rettighetene til reindrifta ev. samisk kultur.

Det skjer i vår tid en omfordeling av rettighetene til arealene i kyst- og fjordstrøk og trusler/inngrep fra nye og dominerende aktører - det man internasjonalt kaller "landgrabbing". Se våre kart der vi søker å vise de samlede tiltak, eksisterende og foreslåtte.

Det er mange former for landgrabbing, men vi vil framheve virksomheter som:

- Oppdrettsselskap fra inn- og utland får konsesjoner og overtar arealer i kyst- og fjordstrøk. Dette skjer ikke via rettslig rettighetsoverføring, men faktisk via vedtak i forvaltninga som kystsoneplaner (Plan og bygningsloven), konsesjoner, mm.
- Havvindselskap er gjennom en sterkt subsidiert havvindsatsing, planlagt etablert på fiskebanker og felt (arealer) som er viktige for ressursgrunnlaget og fiske i regi av fiskere fra sjøsamiske områder.
- Selskap som vil etablere vindkraft eller andre kraftanlegg på land, og som vil legge beslag på store utmarks- og beitearealer med fysiske inngrep, forurensing av vatn og vegetasjon, mm

Denne typen virksomhet mener vi må ansees som landgrabbing, og en overføring av rettigheter, uten at det behandles som det.

Forslag til tiltak

Sannhets- og forsoningskommisjonen forslag til tiltak:
«Gjennom sine undersøkelser har kommisjonen erfart at press på tradisjonelle næringer og bruk av naturressursene er et gjennomgående tema både blant kvener og samer. En rekke industrielle tiltak de senere år har lagt beslag på tradisjonelle bruksområder både til lands og på sjøen, for eksempel i form av gruvedrift, vindkraftutbygging, kraftlinjer og fiskeoppdrett. Summen av disse inngrepene har betydelige konsekvenser for samisk og kvensk kulturutøvelse, Sannhets- og forsoningskommisjonen enten det dreier seg om reindrift, kystfiske eller utmarksnæringer. I dag er disse konfliktene forsterket ved at det har blitt etablert stadig flere fiskeoppdrettsanlegg i områder med samisk og kvensk bosetning.»

Motvind Nord ser at man ved å styrke rettighetene til arealene vil hindre de skader man i dag ser via næringspolitikk og klimapolitikk der fornorsking blir en konsekvens.

«Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.»
Dette er en parallell til mønsteret vi ser i kraftselskapene, og derfor slutter vi oss til det.

De tradisjonelle rettighetene til arealene også i kyst- og fjordstrøk må utredes nærmere i lys av Høyesterettsdom i Fosen saka.

Samerettsutvalgene kartla ikke systematisk samisk bruk og rettigheter til arealene, kun arealene som forvaltes av staten via Jordsalgskontoret (Finnmark) og Statskog (Troms og Nordland). Dette arbeidet bør videreføres og innskjerpes.

Rettighetene til tradisjonell bruk av land og vann for så vel den lokale allmue som fiskere, bønder og reineiere, må styrkes.

Allemannsretten i friluftsloven er for svak på vern mot ødeleggelser av arealene. Friluftsloven må innskjerpes mht. vern av arealene.

Beitenæringenes rettigheter til sammenhengende arealer uten tekniske inngrep og virksomhet som forurenser beitene for er for svake og må styrkes

Fiskere, bønder og reindriftsutøvere er gjenstand for streng regulering. De har boplikt, som verken oppdretterne eller kraftaktørene har, mange bor ikke engang i Norge. Dette er like meningsløst som at alle kystfiskebåter langs kysten bare var eid av utlendinger.
Selskap som skal søke konsesjoner for bruk av arealer bør være pålagt boplikt, og det bør være begrenset mulighet til å overdra arealene.

Naturvern og naturforvaltning som fagområde er etter hvert nærmest utradert i det offentlige. Naturforvaltning og med vekt på tradisjonskunnskaper, bør være et viktig arbeidsområde i sameting, fylkesting og kommunene, selvsagt også i Storting og departementer.

Både praksis med hemmelige avtaler mellom grunneiere, reineiere og vindkraftaktører i 0-fasen og FeFo's rolle som grunneier og aktør i kraftprosjekter er tema som bør evalueres.

I vår organisasjon har vi arbeidet med ulike kraftprosjekter under «Det grønne skifte» og har dokumentert en rekke lovbrudd i beslutningsprosessene i prosjekter over det ganske land. Dette er et viktig kunnskapsgrunnlag for tiltak mot fornorskning for forsoning.

Om man skal lykkes i å stanse den sterke fornorskninga som skjer som følge av offentlig forvaltning, og spesielt i satsingene under «Det grønne skifte», må så vel menneskerettigheter som rettigheter til og utøvelse av tradisjonell naturbruk, gis plass i offentlig forvaltning og politikk. Vi har her påpekt trusler og foreslått noen tiltak som vil kunne bidra til det. Dette handler om mer enn «Å forebygge konflikter», slik det er formulert i rapporten.

Vi bidrar gjerne i fortsettelsen.

Vennlig hilsen

Ragnhild Sandøy
leder

Vedlegg:
Kart over vindkraft og eksportnett

Kopi: Motvind Norge

Vedlegg
Rettslige vurderinger om vern mot inngrep som hindrer utøvelse av fiske
Her omtales med lenker artiklene

- Carsten Smith: Sjøsamenes rett til havet, i Juridika 2022
- Sjøsamenes rett til sjøfiske. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, NIMs, temarapport til årsmeldingen for 2016
- 30. Sjøsamiske fiskerettigheter og kystsoneplanlegging. I Integrert kystsoneforvaltning. Planfaglege, samfunnsvitskapelege og juridiske perspektiv. Universitetsforlaget, 2021

Dømmekraft og drømmekraft. Kapittel 4 Sjøsamenes rett til havet

Dømmekraft og drømmekraft Kapittel 4 Sjøsamenes rett til havet | Juridika
skriver Carsten Smith i en juridisk biografi i ni deler, blant annet om de store omveltningene i Høyesterett på 1990-tallet, den moderne sameretten og innføringen av europeiske menneskerettigheter.
Han sier her at det etter at Høyesterett i 2021 kom til at internasjonale sivile og politiske menneskerettigheter sikrer samene rett til tradisjonelle næringer og levevei i en dom om reindrift, gjenstår spørsmålet om sjøsamene har en lignende rett til fiske.

Vern av sjøsamenes kultur

I vår tid gjelder det å beskytte den sjøsamiske kulturen som fortsatt lever langs kysten og i fjordene, fordi den krever at det også for fremtiden er samiske lokalsamfunn. Det er der denne kulturen lever videre. Dette forutsetter at det er økonomisk grunnlag for disse lokalsamfunnene, som forutsetter videre at det er tilstrekkelige muligheter for fiske med tilknyttet fiskerinæring i slike kystsamfunn. Tilstrekkelige muligheter for fiske betyr at samer som bor der, og er yrkesfiskere, har en rett til fiske som gir grunnlag for en husholdning, enten som levevei alene eller sammen med annen næring eller arbeid.

Retten til fiske bygger på bruken av havet gjennom århundrer, men for samene har retten et nyere og klarere grunnlag i Grunnloven og internasjonale konvensjoner.

Staten har en resultatplikt

Kystfiskeutvalget kaller situasjonen for sjøsamisk kultur for «fem på tolv», fem minutter før midnatt, altså sterkt truet. Utvalget mener derfor staten må foreta sterke tiltak for å sikre grunnlaget slik at sjøsamene kan bygge deres samfunn. Vi mente det var «antakelig den siste sjanse» som staten har til å reparere skaden fra tidligere diskriminerende, politiske avgjørelser. Et krafttak er nødvendig.

SP-konvensjonen er primært opptatt av resultatet i det kulturelle regnskapet. Det gjelder også «resultatplikten». Det er vanskelig å forstå spranget til proposisjonens negative, rettslige konklusjon.

Departementets holdning er ikke direkte en benektelse av en folkerettslig begrunnet rett til fiske. Ord må imidlertid bli konfrontert med realiteter. Hvilken verdi har en «rett» – en sjøsames rett til «å dyrke sin egen kultur» – hvis trenden blir tillatt å fortsette i negativ retning uten rettslig intervensjon?

Man kan ikke si om reguleringene av fiskeriene at de er i konflikt eller i samsvar med statens ansvar bare ved å lese reguleringene. Svaret vil avhenge av den reelle virkningen på de sjøsamiske samfunn.

Dersom hensynet til en forsvarlig ressursforvaltning tilsier strengere begrensning, må sjøsamene ha en fortrinnsrett til fiskeriressursene fremfor den øvrige fiskeflåten, og sjøsamenes rett til deltakelse i bruk, styring og forvaltning av sitt materielle kulturgrunnlag

må sikres bedre i lovverket enn i dag hvis Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser.

NIM skriver at det er «bred nasjonal enighet» om at samenes kulturvern i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter omfatter retten til fiske, og at konvensjonen «gir staten et resultatansvar» for videreføring av samisk kultur.

Høyesterett gir ny kraft til Kystfiskeutvalget

Ved dom 11. oktober 2021 har Høyesterett enstemmig i storkammer kjent ugyldig et vedtak om konsesjon til utbygging av vindkraft fordi utbyggingen krenker reindriftssamenes rett til kulturøvelse.

Samenes reindrift og samenes fiske har den store likhet at disse to næringer danner grunnlaget for hver sin hoveddel av samenes gamle kultur. For begge deler av kulturen gjelder at de har behov for klare og sikre rettigheter for sin næringsutøvelse, og for begge gjelder at de danner en vesentlig del av samene som folk.

NIMs Temarapport 2016 Sjøsamenes rett til sjøfiske

I temarapport til årsmeldingen for 2016, Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, står det på side 29

Anbefaling

Sjøsamenes rett til deltakelse i bruk, styring og forvaltning av sitt materielle kulturgrunnlag må sikres bedre i lovverket enn hva som er tilfellet i dag for at Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser.

2.5.6 VERN MOT ANDRE TYPER INNGREP Tiltakene som kom i etterkant av Kystfiskeutvalgets utredning var i det alt vesentligste knyttet til fiskeriforvaltningen. De utfordringene de lokale fjord- og kystfiskerne i de sjøsamiske områdene møter i dag, er imidlertid også knyttet til andre typer inngrep som i praksis innebærer en hindring for sjøsamenes fiske. Dette gjelder ikke minst konkurranse fra andre typer næringsvirksomhet, osv.

30. Sjøsamiske fiskerettigheter og kystsoneplanlegging

I Integrert kystsoneforvaltning. Planfaglege, samfunnsvitskapelege og juridiske perspektiv. Universitetsforlaget, 2021

Skriver Synne Movik om spørsmål knyttet til samiske fiskerettigheter og hvordan samiske interesser blir håndtert i kystsoneplanlegging.

Kystfiskeutvalgets argument om en grunnleggende rett til fiske for folk bosatt i Finnmark ble ikke anerkjent – i stedet ble det inngått kompromisser ved at eksisterende lovgivning ble justert for å vektlegge samiske interesser. Spørsmålet er hvordan slike interesser blir håndtert i lokal kystsoneplanlegging, når ulike interesser står mot hverandre.

Viktige artikler

Arne Pedersen: Utlendinger er blitt storbrukere av fjordene, i Nordnorsk debatt 30.10.2023

Høringsuttalelse fra Duaddara ráfe - bidumsáme giella- ja kultuvvraguovdátj til Sametinget om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som ble levert Stortinget 1. juni 2023.

Stortinget traff 14. juni 2018 vedtak i samsvar med Innst. 408 S (2017-2018) fra Stortingets presidentskap om å oppnevne en uavhengig kommisjon for å granske fornorskningspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner (Sannhets- og forsoningskommisjonen). Kommisjonen fikk tolv medlemmer. Den 9. mai 2019 innfortolket kommisjonen skogfinnene i mandatet. Rapporten ble levert Stortinget sommeren 2023.

Sametinget skal også behandle rapporten, og i den forbindelse inviterer Sametinget det samiske samfunnet til å delta i høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Høringsfrist: 31. oktober 2023.

Vår høringsuttalelse er skrevet av Stig Morten Kristensen daglig leder i Duaddara ráfe - bidumsáme giella- ja kultuvvraguovdátj og baserer seg på reaksjoner som har blitt diskutert og prata om innafor det pitesamiske miljøet i Salten.

Bemerkninger fra Duaddara ráfe - bidumsáme giella- ja kultuvvraguovdátj.

Vi vil først og fremst takke for dette initiativet. Det er uten tvil et klokt steg i riktig retning. Gjennom dette korte notatet vil jeg framlegge vår høringsuttalelse. Våre bemerkninger starter med at vi begynner med å presentere noen uttalelser som har kommet fram i våre diskusjoner med det pitesamiske samfunnet i forbindelse med rapporten. Deretter vil jeg si noe om vår organisasjons arbeidsforhold, før jeg kort argumenterer for at en forsoningsprosess blant pitesamer bør skje i to trinn. Jeg vil også påpeke at situasjonen som beskrives, sannsynligvis ikke bare gjelder pitesamene i Norge, men også andre små samiske grupper.

Menneskerett- eller språk og kulturorganisasjon

Vi befinner oss i dag i en nå-situasjon der:

- Vi blir på en måte bedt om å glede oss når samiske stedsnavn etableres i vårt språkområde. Samtidig er vi klar over at for hvert lulesamiske stedsnavn som blir bekreftet og godkjent, svekkes vår innsats for å revitalisere vårt eget språk.

- Vi er stolte av vår kulturarv, men den forvaltes av andre, og vi blir sjelden inkludert i beslutningsprosessene.

- Vi har eksistert i vårt område i lang tid, men vår historie blir sjelden fortalt.

- Det pågår en undergraving av samisk identitet, der små samiske grupper ikke prioriteres, og i disse sakene ser det ut som om Sametinget fungerer som "nyttige idioter" for statens pågående maktmisbruk.

- Vi er samer, men det virker som om vi ikke er "samer nok," og i vårt område blir samer satt opp mot hverandre, spesielt når det gjelder språk.

- Vi driver språkarbeid i det pitesamiske området, men vi måtte selge eiendom før DR kunne ansette Norges første pitesamiske språkarbeider.

- Vi blir nevnt som en del av det generelle, men blir glemt når det gjelder det spesielle.

Som Sametinget sikkert forstår har vi skissert en situasjon som Duaddara ráfe - bidumsáme giella- ja kultuvvraguovdátj kjenner igjen, Vi må jeg innrømme at vår organisasjon har begynt å lure på om man burde jobbe i en pitesamisk menneskerettsorganisasjon i stedet for en pitesamisk språk- og kulturorganisasjon. Vi sliter med å bli hørt i saker som gjelder oss og mange føler at pitesamisk språk, kultur og identitet er et «kvarleva» (fjernt minne).

Kontinuerlig og utmattende krysspress-situasjon

Vi i Duaddara ráfe står midt i en kontinuerlig og utmattende krysspress-situasjon mellom "nå-situasjonen" og vårt formål og samfunnsoppdrag. De økonomiske rammebetingelsene og politisk vilje står i vedvarende kontrast til vårt aktivitetsbehov og de behovene til enkelt individet. Kort sagt: Forventningene fra ulike aktører spriker i alle retninger. Dette preger vår arbeidshverdag.

En analyse

For å analysere hva som er kjernen i pitesamenes situasjon i dag, ser det ut til at det handler om manglende rettigheter og pågående prosesser som truer med å gjøre oss enda mer usynlige og begrenser våre utviklingsmuligheter innen språk og kultur. Dette står i skarp kontrast til det forsoningsarbeidet som kommisjonen beskriver, der urfolk og nasjonale minoriteter skal være synlige, og deres rettigheter skal ivaretas for å muliggjøre utviklingen av språk og kultur.

Konklusjon

Vi argumenterer derfor for at forsoningsarbeidet bør skje i to trinn. Først må "synlighet og utviklingsmuligheter" sikres, og deretter kan pitesamene delta i den videre prosessen.

Trinn 1:

- Prosesser som Sametinget i dag har råderett over, og som åpenbart hindrer pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter, bør revurderes.

- Prosesser som Sametinget i dag har råderett over, og som kan styrke pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter, bør forseres.

- Departementet bevilger midler slik at pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter styrkes.

- Prosesser som Departementet i dag har råderett over, og som kan styrke pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter, bør forseres.

Trinn 2:

Først når pitesamenes grunnleggende rettigheter, samt at vårt språk og vår kultur har utviklingsmuligheter og er synlig – kan det bli snakk om «forsoning. Først når disse premissene er på plass kan vi stå sammen med resten av det samiske samfunnet i forsoningsprosessen.

For Duaddara ráfe - bidumsáme giella- ja kultuvvraguovdátj
Stig Morten Kristensen
Daglig leder

Sámi
Valáštallan
Lihttu

Høringsinnspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sámi Valáštallan Lihttu ønsker å komme med innspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Vi kommer ikke til å gå innpå enkelt temaområder eller pilarer. Siden vi opplever at disse ikke fanger opp frivilligheten som tema, eller at utformingen er av slik karakter at frivilligheten faller utenfor. Det som skaper vårt engasjement er et fravær av enkelte samfunnsforhold, slik vi leser rapporten. Vi mener at alle samfunnsforhold bør tas i betraktning, deriblant barn og unges fritid og frivillighetens samfunnsrolle. Vi har selvfølgelig en forståelse for at alle fagområder og befolkningsgruppers ulike sosialsettinger vil skape en kompleksitet som kan være vanskelig å håndtere. Fagområdene er store, samtidig opplever vi at det er konsentrert «reparasjons» tenkning, og dermed faller også valgene på utdanning, helse og næringsliv. De tunge fagorganisasjoner har og bør ha de største stemmene. For å få en helhetlig tenkning om utvikling av de ulike samfunnsfunksjonene mener vi at frivillige organisasjoner har en viktig rolle. Frivillige organisasjoner har ofte en sentral rolle gjennom utøvende aktiviteter i lokalsamfunn. I et samfunnsperspektiv har frivilligheten en egen evne til å ivareta, og utvikle strukturer som imøtegår de utfordringene som oppleves i de enkelte lokalsamfunnene. Dette kan være funksjoner som helsefremmende tenkning, samfunnsengasjement, sosial tilhørighet, sosial læring, sosial inkludering, kulturell identitet, økonomisk innvirkning og miljøbevissthet. Med andre ord så har frivilligheten mange funksjoner og innvirkning på samfunnet, og spiller en vesentlig rolle i folks liv.

I norsk sammenheng er idrett det største fritidstilbudet til barn og unge. Det er ikke gjort kartlegging når det gjelder samiske barns- og unges fritid, men vi vil anta det samme vil gjenspeiler seg i samiske samfunn. Idrettens betydning generelt sett gir sosial læring som kan tas med videre i samfunnet. Idrett integrerer barn og unge fra ulike sosiale lag og miljøer. Et møte mellom barn og unge med samme bakgrunn vil i større grad understøtte utvikling av en felles identitet, og på den måte gi den enkelte trygghet i vid forstand. Trygghet på egen identitet kan være en forutsetning for inkludering i et samfunn basert på demokratiske normer og deltakelsesformer. I de demokratiske prosessene må man vite hvem man er, og samtidig akseptere andre. Det er av samme grunn at frivillige organisasjoner trekkes frem som en sentral arena for integrering.

Deltakelse i frivillige organisasjoner kan være med å fremme mellommenneskelig tillit, og bidra til felleskapet, robuste lokalsamfunn og redusere sosial distanse. Deltakelse i fritidsaktiviteter for barn og unge er viktig med tanke på å utvikle felleskap, identitet, mestring og tilegne seg ferdigheter og erfaringer.

Sámi Valáštallan Lihttu foreslår at det opprettes en egen pilar for frivillighet og fritid. En pilar hvor det tas særlig hensyn til barn- og unges oppvekstsvilkår og oppvekstmiljøer.

Gáivuona suohkan
Kåfjord kommune
Kaivuonon komuuni

Servicekontoret

Sametinget

Du čujuhus Deres ref:	Min čuj. Vår ref	Arkiivačoavdda Arkivkode	Beaivi Dato
	23/27 - 8		31.10.2023

Høringsinnspill – Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Kommunestyret - 97/23, har i møte 30.10.2023 fattet følgende vedtak:
Høringsinnspill – Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sametinget inviterer til høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Høringsfrist er satt til 31.10.2023. Sametingets plenum skal behandle rapporten i sin helhet. I den forbindelse ber sametingsrådet om innspill fra det samiske samfunnet om rapportens innhold og de forsonende tiltakene.

På kommunestyremøte 15.06.2023 fremmet kommunestyremedlem Svein Leiros (Sp) følgende forslag: «Kommunestyret bør se og dykke litt dypere i Sannhets- og fornorskningskommisjonens rapport, og få den til behandling. Få den fremlagt til diskusjon». Det er også nedfelt i «Fossen-erklæringen» at kommunen skal «Arbeide for at konklusjonene fra sannhets- og forsoningskommisjonen blir en del av at videre grunnlaget for å styrke arbeidet med språk og kultur-arbeid i kommunen».

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

For Kåfjord kommune er det spesielt - 3 - tre tiltak som er viktige for Kåfjordsamfunnet.
Det er viktig å påpeke at fornorskningsprosessen var helhetlig og komplett, og derfor må forsoningsprosessen også være helhetlig og komplett.

Pilar 1 - kunnskap og formidling.
Det er et mål at alle elever i Kåfjordskolen skal få opplæring i samisk og kvensk.

Språk og kultur: For å oppnå en god kulturforståelse for vår kvenske og samiske identitet, må samisk og kvensk ikke bare løftes opp, men også styrkes. Et tiltak for å oppnå denne målsettinga er at samisk språkopplæring blir styrket i skoleverket, samisk språk erstatter sidemål. Kvensk språk bør tilbys ved alle skoler som valgfag.

Pilar 2: Språk.
Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig

Poastačujuhus/Postadresse: Postboks 74, 9148 Olderdalen
E-poasta/E-post: postmottak@kafjord.kommune.no
Fitnančujuhus/Besøksadresse: Øverveien 2, 9146 Olderdalen
Interneahtta/Internett: www.kafjord.kommune.no
Telefovdna/Telefon Sentralbord: 77 71 92 00
Geahččanportála/Innsynsportal https://innsyn.acossky.no/kafjord/wfinnsyn.ashx?
Báŋkokontu/Bankkonto: 4785 07 00024
Organisašuvdnanr/Org.nr: 940 363 586

samfunn.

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Et nasjonalt kompetansesenter må legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.

Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser for språk og kultur, så også i Kåfjord kommune. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folk sin hverdag, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk har gått kraftig tilbake og høres knapt i dagliglivet i våre områder. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.

Et tiltak for å kunne imøtekomme tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, ikke bare i kåfjordsamfunnet, men også i kystsamfunnene vil etablering av urfolkshøyskole i Kåfjord kommune være et middel for å oppnå denne målsettinga.

For å oppnå målsetting med styrking av samisk og kvensk språk er voksenopplæring et særdeles viktig middel. Nasjonalt må det legges til rette for at permisjon med lønn er en rettighet som gjelder alle voksne som ønsker å delta i slik voksenopplæring.

Nasjonal satsing på å sikre språkkompetanse hos undervisning- og pedagogisk personell i skoler og barnehager.
Det må tilrettelegges for gode økonomiske virkemidler for å ta samisk og kvensk språkutdanning, blant annet fullt frikjøp fra jobb, gode stipendordninger, lønnstillegg for undervisning og bruk av språket

Pilar 4: Forebygging av konflikter
Næringsgrunnlaget er det materielle grunnlaget for å ivareta og utvikle språk, kultur og kulturforståelse, så også i forhold til de sjøsamiske og kvenske samfunnene. Næringsgrunnlaget er videre grunnlag for bosetting.

Bl.a. har omfattende endringer i fiskeripolitikken hatt store konsekvenser for videreføring av samisk og kvensk kultur langs kysten. Ikke bare kultur, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap.

I forhold til tradisjonskunnskap vil Kåfjord kommunestyre trekke fram den bærekraftige utnyttelsen som har vært i forhold til hjemmeslakt, for på denne måten å kunne utnytte hele dyret.

Samisk og kvensk næring oppfatter fiske, tradisjonsfiske etter laks, beitenæringer og utmarksnæring for å nevne noen.

Kåfjord kommunestyre mener at det er særdeles viktig at NOU 2008:5 "Retten til fiske i havet utenfor Finnmark", følges opp og iverksettes så snart som mulig.

Den sjøsamiske befolkningen må kreve sine rettigheter til land og vann og grunnlaget for sin næringsutøvelse på lik linje med det reindriften har i dag. For, når det er oppsummert, er tap og forsoning her ensbetydende med at kyst- og fjordbefolkningen må kunne ta tilbake sitt

næringsgrunnlag, språk og sin kultur, som gjennom fornorskningen har blitt en tapt rettighet.

Dearvvuođaiguin Med hilsen

Greta Larsen
Bálvaluskontuvrra jođiheaddji Avdelingsleder service, Arkivleder, Formannskapssekretær
Tel. Tlf.: 77 71 92 01

Dát reive lea elektrovnnalaččat dohkkehuvvon ja sáddejuvvo vuolláičállaga haga
Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.

Jus háliidat makkárge oktavuođa ossodagain dán áššis, de čujut áššenummárii
Ved all kontakt med avdelingen i denne sak, vennligst referer til saksnummer 23/27 - 8

Kopiija Kopi til:
Bernt Eirik Isaksen Lyngstad
Inger Marie Åsli
Trond Arne Hoe

Gáivuona suohkan
Kåfjord kommune
Kaivuonon komuuni

Arkiivačoavdda
Arkivkode:
JournalpostID: 23/7700
Àššemeannudeaddji Greta Larsen
Saksbehandler:
Beaivi Dato: 16.10.2023

Ášše árvalus Saksframlegg

Áššenr. Saksnr.	Lávdegoddi Utvalg	Beaivi Møtedato
114/23	Formannskapet	16.10.2023
35/23	Utvalg for miljø, drift og utvikling	24.10.2023
04/23	Utvalg for helse og omsorg	26.10.2023
05/23	Utvalg for oppvekst	27.10.2023
97/23	Kommunestyret	30.10.2023

Høringsinnspill – Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Suohkandirektøra evttohus Kommunedirektørens innstilling:
Sannhets- og forsoningskommisjonen har lagt frem en omfattende og viktig rapport om konsekvenser av fornorskningen for samer, kvener/norskfinner og skogfinner, og hvordan den har ført til fratakelse og tap av viktige identitets- og kulturbærere, som språk, tradisjoner, felles kulturarv og næringsgrunnlag. Dette er også noe som vi har erfart i Kåfjord kommune både blant den sjøsamiske og den kvenske befolkningen. Det vurderes som viktig og riktig at fornorskningens konsekvenser og etterdønningene av det settes på dagsorden, med forventning om at bevilgende myndigheter tar dette på alvor.
Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser langs kysten. Kåfjord kommune har en stor samisk og kvensk befolkning. Dette er noe som tidligere folketellinger også viser, spesielt vil vi trekke frem folketellingen av 1930 hvor Kåfjord var den kommunen i Norge med høyeste antall samer og det høyeste antall kvener. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folk sin hverdag, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk har gått kraftig tilbake. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.
Resultatet av fornorskningen i vårt område var at levesettet blant folk, samer som kvener, ble mer og mer likt den norske kulturen og det norske levesettet. Dette til forskjell fra andre deler av Sápmi. I det videre arbeidet med kommisjonens rapport og de tiltak som er foreslått blir det dermed viktig å ta hensyn til at områder har ulikt ståsted og ulike erfaringer i forhold til fornorskningen og dets konsekvenser. I Kåfjord kan det gjenspeiles i tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, og videre i arbeidet med å ta det vi har mistet tilbake.
Kåfjord kommune har vært i forvaltningsområdet for samisk språk i over 30 år. I denne perioden har vi opplevd en revitalisering av samisk språk og kultur. I de senere år har det også vokst frem en økende bevissthet og stolthet omkring kvensk språk og kultur. Vi opplever at samisk og kvensk identitet hegnes om, synliggjøres og oppleves som en styrke. Det er likevel en realitet at det fortsatt er langt igjen for å nå et mål om et flerspråklig samfunn.

I det videre vil det for oss være essensielt at de tiltak som Sannhets- og forsonings-kommisjonen forslår, gjennomgås og iverksettes. Her vil vi påpeke at dette ikke er et ansvar som kun kan pålegges kommuner eller Sametinget. Her må staten inn med finansiering.
Vi vil peke på to tiltak som vil være viktige for oss: Pilar 1 – Kunnskap og formidling og Pilar 2: Språk. Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig samfunn.
Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.
Et nasjonalt kompetansesenter bør legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.

Vedtak som innstilling fra Formannskapet - 16.10.2023 - 114/23
Saken sendes til behandling i UMDU/UHO/UO
Vedtak som innstilling fra Utvalg for miljø, drift og utvikling - 24.10.2023 - 35/23
Hovedutvalget for miljø, drift og utvikling gjorde følgende enstemmig vedtak som innspill til kommunestyret.
For Kåfjord kommune er det spesielt 3 tre tiltak som er viktige for Kåfjordsamfunnet;

Pilar 1 - kunnskap og formidling.
Det er et mål at alle elever i Kåfjordskolen skal få opplæring i samisk og kvensk
Språk og kultur: For å oppnå en god kulturforståelse for vår kvenske og samiske identitet, må samisk og kvensk ikke bare løftes opp, men også styrkes. Et tiltak for å oppnå denne målsettinga er at samisk eller kvensk språkopplæring på sikt blir et obligatorisk språk i skoleverket, der samisk eller kvensk språk kan erstatte norsk sidemål. Kvensk språk bør tilbys ved alle skoler som valgfag.

Pilar 2: Språk.
Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig samfunn.

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Et nasjonalt kompetansesenter bør legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.

Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser for språk og kultur, så også i Kåfjord kommune. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folks dagligtale, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk talespråk har gått kraftig tilbake og høres knapt i dagliglivet i våre områder. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.

Et tiltak for å kunne imøtekomme tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, ikke bare i kåfjordsamfunnet, men også i andre kystsamfunn, vil en etablering av urfolkshøyskole i Kåfjord Kommune kunne være et middel for å oppnå denne målsettinga.

Videre tiltak for å oppnå målsetting med styrking av samisk og kvensk språk, kan voksenopplæring være et særdeles viktig middel. Nasjonalt må det legges til rette for at permisjon med lønn er en rettighet som gjelder alle voksne som ønsker å delta i slik voksenopplæring.

Pilar 4: Forebygging av konflikter
Næringsgrunnlaget er det materielle grunnlaget for å ivareta og utvikle språk, kultur og kulturforståelse, så også i forhold til de sjøsamiske og kvenske samfunnene. Næringsgrunnlaget er videre grunnlag for bosetting.

Bl.a har omfattende endringer i fiskeripolitikken hatt store konsekvenser for videreføring av samisk og kvensk kultur langs kysten. Ikke bare kultur, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap. Egne kvoter og salg av fisk fra lokale kaier, bør være normen for lokale fiskere i sjøsamiske områder. Tradisjonen med hjemmeslakting av dyr og tilhørende utnyttelse av alle ressurser dyrene innehar, er kunnskap som til nå har vært ivaretatt av den generasjonen som nå er i ferd med å falle fra. Samisk og kvensk tradisjonell kombinasjonsnæring omfatter fiske, tradisjonsfiske etter laks, beitenæringer og utmarksnæringer for å nevne noen, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap. Kåfjord kommunestyre mener at det er særdeles viktig at NOU 2008:5 "Retten til fiske i havet utenfor Finnmark", og de tiltak som er vedtatt der, følges opp og iverksettes så snart som mulig.

Den sjøsamiske befolkningen må kreve sine rettigheter til land og vann og grunnlaget for sin næringsutøvelse på lik linje med det reindriften har i dag. For, når det er oppsummert, er tap og forsoning her ensbetydende med at kyst- og fjordbefolkningen må kunne ta tilbake sitt næringsgrunnlag, språk og sin kultur, som gjennom fornorskningen har blitt en tapt rettighet.
Vedtak som innstilling fra Utvalg for helse og omsorg - 26.10.2023 - 04/23

1. Sannhets- og forsoningskommisjonen har lagt frem en omfattende og viktig rapport om konsekvenser av fornorskningen for samer, kvener/norskfinner og skogfinner, og hvordan den har ført til fratakelse og tap av viktige identitets- og kulturbærere, som språk, tradisjoner, felles kulturarv og næringsgrunnlag. Dette er også noe som vi har erfart i Kåfjord kommune både blant den sjøsamiske og den kvenske befolkningen. Det vurderes som viktig og riktig at fornorskningens konsekvenser og etterdønningene av det settes på dagsorden, med forventning om at bevilgende myndigheter tar dette på alvor.

Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser langs kysten. Kåfjord kommune har en stor samisk og kvensk befolkning. Dette er noe som tidligere folketellinger også viser, spesielt vil vi trekke frem folketellingen av 1930 hvor Kåfjord var den kommunen i Norge med høyeste antall samer og det høyeste antall kvener. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folk sin hverdag, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk har gått kraftig tilbake. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.
Resultatet av fornorskningen i vårt område var at levesettet blant folk, samer som kvener, ble mer og mer likt den norske kulturen og det norske levesettet. Dette til forskjell fra andre deler av Sápmi. I det videre arbeidet med kommisjonens rapport og de tiltak som er foreslått blir det dermed viktig å ta hensyn til at områder har ulikt ståsted og ulike erfaringer i forhold til fornorskningen og dets konsekvenser. I Kåfjord kan det gjenspeiles i tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, og videre i arbeidet med å ta det vi har mistet tilbake.
Kåfjord kommune har vært i forvaltningsområdet for samisk språk i over 30 år. I denne perioden har vi opplevd en revitalisering av samisk språk og kultur. I de senere år har det også vokst frem en økende bevissthet og stolthet omkring kvensk språk og kultur. Vi opplever at samisk og kvensk identitet hegnes om, synliggjøres og oppleves som en styrke. Det er likevel en realitet at det fortsatt er langt igjen for å nå et mål om et flerspråklig samfunn.

I det videre vil det for oss være essensielt at de tiltak som Sannhets- og forsonings-kommisjonen forslår, gjennomgås og iverksettes. Her vil vi påpeke at dette ikke er et ansvar som kun kan pålegges kommuner eller Sametinget. Her må staten inn med finansiering.
Vi vil peke på to tiltak som vil være viktige for oss: Pilar 1 – Kunnskap og formidling og Pilar 2: Språk. Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig samfunn.
Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.
Et nasjonalt kompetansesenter bør legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.
2. Fortsette med tilbud at ansatte kan ta kurs i samisk, men også kvensk, slik at samisk/kvensktalende beboere/brukere kan bli forstått og får snakke på sitt språk

Vedtak som innstilling fra Utvalg for oppvekst - 27.10.2023 - 05/23
Utvalg for oppvekst ber om at følgende innarbeides i høringsinnspillet:

- Vil ha større fokus på samisk og kvensk språkinnlæring i barnehager og skoler i språkrevitaliseringskommuner
- Nasjonal satsing på å sikre språkkompetanse hos undervisning- og pedagogisk personell i skoler og barnehager.
- Det må tilrettelegges for gode økonomiske virkemidler for å ta samisk og kvensk språkutdanning, blant annet fullt frikjøp fra jobb, gode stipendordninger, lønnstillegg for undervisning og bruk av språket
- Satsing på språkressurser i skoler og barnehager.

Ášši duogáš Bakgrunn for saken:

Saksopplysninger
Viser til vedlagte vedlegg.

Kommunestyret 30.10.2023:

Meannudeapmi Behandling:

Sammensydd höringsforslag - , evttoheaddji foreslått av Svein O. Leiros, Senterpartiet
Høringsinnspill – Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sametinget inviterer til høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Høringsfrist er satt til 31.10.2023. Sametingets plenum skal behandle rapporten i sin helhet. I den forbindelse ber sametingsrådet om innspill fra det samiske samfunnet om rapportens innhold og de forsonende tiltakene.

På kommunestyremøte 15.06.2023 fremmet kommunestyremedlem Svein Leiros (Sp) følgende forslag: «Kommunestyret bør se og dykke litt dypere i Sannhets- og fornorskningskommisjonens rapport, og få den til behandling. Få den fremlagt til diskusjon». Det er også nedfelt i «Fossen-

erklæringen» at kommunen skal «Arbeide for at konklusjonene fra sannhets- og forsoningskommisjonen blir en del av at videre grunnlaget for å styrke arbeidet med språk og kultur-arbeid i kommunen».

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

For Kåfjord kommune er det spesielt 3 tre tiltak som er viktige for Kåfjordsamfunnet.
Det er viktig å påpeke at fornorskningsprosessen var helhetlig og komplett, og derfor må forsoningsprosessen også være helhetlig og komplett.

Pilar 1 - kunnskap og formidling.
Det er et mål at alle elever i Kåfjordskolen skal få opplæring i samisk og kvensk

Språk og kultur: For å oppnå en god kulturforståelse for vår kvenske og samiske identitet, må samisk og kvensk ikke bare løftes opp, men også styrkes. Et tiltak for å oppnå denne målsettinga er at samisk språkopplæring på sikt blir et obligatorisk språk i skoleverket, samisk språk erstatter sidemål. Kvensk språk bør tilbys ved alle skoler som valgfag.

Pilar 2: Språk.
Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig samfunn.

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Et nasjonalt kompetansesenter må legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.

Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser for språk og kultur, så også i Kåfjord kommune. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folk sin hverdag, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk har gått kraftig tilbake og høres knapt i dagliglivet i våre områder. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.

Et tiltak for å kunne imøtekomme tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, ikke bare i kåfjordsamfunnet, men også i kystsamfunnene vil etablering av urfolkshøyskole i Kåfjord kommune være et middel for å oppnå denne målsettinga.

For å oppnå målsetting med styrking av samisk og kvensk språk er voksenopplæring et særdeles viktig middel. Nasjonalt må det legges til rette for at permisjon med lønn er en rettighet som gjelder alle voksne som ønsker å delta i slik voksenopplæring.

Nasjonal satsing på å sikre språkkompetanse hos undervisning- og pedagogisk personell i skoler og barnehager.
Det må tilrettelegges for gode økonomiske virkemidler for å ta samisk og kvensk språkutdanning, blant annet fullt frikjøp fra jobb, gode stipendordninger, lønnstillegg for undervisning og bruk av

språket

Pilar 4: Forebygging av konflikter
Næringsgrunnlaget er det materielle grunnlaget for å ivareta og utvikle språk, kultur og kulturforståelse, så også i forhold til de sjøsamiske og kvenske samfunnene. Næringsgrunnlaget er videre grunnlag for bosetting.

Bl.a har omfattende endringer i fiskeripolitikken hatt store konsekvenser for videreføring av samisk og kvensk kultur langs kysten. Ikke bare kultur, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap.

I forhold til tradisjonskunnskap vil Kåfjord kommunestyre trekke fram den bærekraftige utnyttelsen som har vært i forhold til hjemmeslakt, for på denne måten å kunne utnytte hele dyret.

Samisk og kvensk næring oppfatter fiske, tradisjonsfiske etter laks, beitenæringer og utmarksnæring for å nevne noen.

Kåfjord kommunestyre mener at det er særdeles viktig at NOU 2008:5 "Retten til fiske i havet utenfor Finnmark", følges opp og iverksettes så snart som mulig.

Den sjøsamiske befolkningen må kreve sine rettigheter til land og vann og grunnlaget for sin næringsutøvelse på lik linje med det reindriften har i dag. For, når det er oppsummert, er tap og forsoning her ensbetydende med at kyst- og fjordbefolkningen må kunne ta tilbake sitt næringsgrunnlag, språk og sin kultur, som gjennom fornorskningen har blitt en tapt rettighet.

Ny endring i sammensydd höringsforslag., evttoheaddji foreslått av Svein O. Leiros, Senterpartiet
Setningen i pilar 1 språkopplæring på sikt blir et obligatorisk språk i skoleverket endres til språkoppläring på sikt blir styrket i skoleverket

Votering:
Kommunestyrets innstilling ble enstemmig vedtatt.

KS- 97/23 Mearrádus Vedtak:
Høringsinnspill – Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sametinget inviterer til høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Høringsfrist er satt til 31.10.2023. Sametingets plenum skal behandle rapporten i sin helhet. I den forbindelse ber sametingsrådet om innspill fra det samiske samfunnet om rapportens innhold og de forsonende tiltakene.

På kommunestyremøte 15.06.2023 fremmet kommunestyremedlem Svein Leiros (Sp) følgende forslag: «Kommunestyret bør se og dykke litt dypere i Sannhets- og fornorskningskommisjonens rapport, og få den til behandling. Få den fremlagt til diskusjon». Det er også nedfelt i «Fossen-erklæringen» at kommunen skal «Arbeide for at konklusjonene fra sannhets- og forsoningskommisjonen blir en del av at videre grunnlaget for å styrke arbeidet med språk og kultur-arbeid i kommunen».

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om

fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

For Kåfjord kommune er det spesielt - 3 - tre tiltak som er viktige for Kåfjordsamfunnet.
Det er viktig å påpeke at fornorskningsprosessen var helhetlig og komplett, og derfor må forsoningsprosessen også være helhetlig og komplett.

Pilar 1 - kunnskap og formidling.
Det er et mål at alle elever i Kåfjordskolen skal få opplæring i samisk og kvensk.

Språk og kultur: For å oppnå en god kulturforståelse for vår kvenske og samiske identitet, må samisk og kvensk ikke bare løftes opp, men også styrkes. Et tiltak for å oppnå denne målsettinga er at samisk språkopplæring blir styrket i skoleverket, samisk språk erstatter sidemål. Kvensk språk bør tilbys ved alle skoler som valgfag.

Pilar 2: Språk.
Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig samfunn.

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Et nasjonalt kompetansesenter må legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.

Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser for språk og kultur, så også i Kåfjord kommune. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folk sin hverdag, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk har gått kraftig tilbake og høres knapt i dagliglivet i våre områder. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.

Et tiltak for å kunne imøtekomme tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, ikke bare i kåfjordsamfunnet, men også i kystsamfunnene vil etablering av urfolkshøyskole i Kåfjord kommune være et middel for å oppnå denne målsettinga.

For å oppnå målsetting med styrking av samisk og kvensk språk er voksenopplæring et særdeles viktig middel. Nasjonalt må det legges til rette for at permisjon med lønn er en rettighet som gjelder alle voksne som ønsker å delta i slik voksenopplæring.

Nasjonal satsing på å sikre språkkompetanse hos undervisning- og pedagogisk personell i skoler og barnehager.
Det må tilrettelegges for gode økonomiske virkemidler for å ta samisk og kvensk språkutdanning, blant annet fullt frikjøp fra jobb, gode stipendordninger, lønnstillegg for undervisning og bruk av språket

Pilar 4: Forebygging av konflikter
Næringsgrunnlaget er det materielle grunnlaget for å ivareta og utvikle språk, kultur og kulturforståelse, så også i forhold til de sjøsamiske og kvenske samfunnene. Næringsgrunnlaget er videre grunnlag for bosetting.

Bl.a. har omfattende endringer i fiskeripolitikken hatt store konsekvenser for videreføring av samisk og kvensk kultur langs kysten. Ikke bare kultur, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap.

I forhold til tradisjonskunnskap vil Kåfjord kommunestyre trekke fram den bærekraftige utnyttelsen som har vært i forhold til hjemmeslakt, for på denne måten å kunne utnytte hele dyret.

Samisk og kvensk næring oppfatter fiske, tradisjonsfiske etter laks, beitenæringer og utmarksnæring for å nevne noen.

Kåfjord kommunestyre mener at det er særdeles viktig at NOU 2008:5 "Retten til fiske i havet utenfor Finnmark", følges opp og iverksettes så snart som mulig.

Den sjøsamiske befolkningen må kreve sine rettigheter til land og vann og grunnlaget for sin næringsutøvelse på lik linje med det reindriften har i dag. For, når det er oppsummert, er tap og forsoning her ensbetydende med at kyst- og fjordbefolkningen må kunne ta tilbake sitt næringsgrunnlag, språk og sin kultur, som gjennom fornorskningen har blitt en tapt rettighet.

Utvalg for oppvekst 27.10.2023:

Meannudeapmi Behandling:

Utvalg for oppvekst, evttoheaddji foreslått av Lisa K. Mo, Arbeiderpartiet
Utvalg for oppvekst ber om at følgende innarbeides i høringsinnspillet:

-Vil ha større fokus på språkinnlæring i barnehager og skoler i språkvitaliseringskommuner (Samisk og kvensk).
-Nasjonal satsing på undervisning og pedagogisk personell i skole og barnehage i språk. Det må tilrettelegges for gode økonomiske virkemidler for å ta samisk og kvensk utdanning for eksempel fullt frikjøp fra jobb, gode stipend ordninger, lønnstillegg ved undervisning i språk.
Utvalg for oppvekst, evttoheaddji foreslått av Lisa K. Mo, Arbeiderpartiet
-Satsing på språkressurser i barnehage og skole.

UO- 05/23 Mearrádus Vedtak:

Utvalg for oppvekst ber om at følgende innarbeides i høringsinnspillet:

- Vil ha større fokus på samisk og kvensk språkinnlæring i barnehager og skoler i språkrevitaliseringskommuner
- Nasjonal satsing på å sikre språkkompetanse hos undervisning- og pedagogisk personell i skoler og barnehager.
- Det må tilrettelegges for gode økonomiske virkemidler for å ta samisk og kvensk språkutdanning, blant annet fullt frikjøp fra jobb, gode stipendordninger, lønnstillegg for undervisning og bruk av språket
- Satsing på språkressurser i skoler og barnehager.

Utvalg for miljø, drift og utvikling 24.10.2023:

Meannudeapmi Behandling:

Nummering av pilarene følger dokumentet «Sannhet og Forsoning».
Hovedutvalget for miljø, drift og utvikling gjorde følgende enstemmig vedtak som innspill til kommunestyret:

For Kåfjord kommune er det spesielt 3 tre tiltak som er viktige for Kåfjordsamfunnet;

Pilar 1 - kunnskap og formidling.
Det er et mål at alle elever i Kåfjordskolen skal få opplæring i samisk og kvensk

Språk og kultur: For å oppnå en god kulturforståelse for vår kvenske og samiske identitet, må samisk og kvensk ikke bare løftes opp, men også styrkes. Et tiltak for å oppnå denne målsettinga er at samisk eller kvensk språkopplæring på sikt blir et obligatorisk språk i skoleverket, der samisk eller kvensk språk kan erstatte norsk sidemål. Kvensk språk bør tilbys ved alle skoler som valgfag.

Pilar 2: Språk.
Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig samfunn.

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Et nasjonalt kompetansesenter bør legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.

Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser for språk og kultur, så også i Kåfjord kommune. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folks dagligtale, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk talespråk har gått kraftig tilbake og høres knapt i dagliglivet i våre områder. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.

Et tiltak for å kunne imøtekomme tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, ikke bare i kåfjordsamfunnet, men også i andre kystsamfunn, vil en etablering av urfolkshøyskole i Kåfjord. Kommune kunne være et middel for å oppnå denne målsettinga.
Videre tiltak for å oppnå målsetting med styrking av samisk og kvensk språk, kan voksenopplæring være et særdeles viktig middel. Nasjonalt må det legges til rette for at permisjon med lønn er en rettighet som gjelder alle voksne som ønsker å delta i slik voksenopplæring.

Pilar 4: Forebygging av konflikter
Næringsgrunnlaget er det materielle grunnlaget for å ivareta og utvikle språk, kultur og kulturforståelse, så også i forhold til de sjøsamiske og kvenske samfunnene. Næringsgrunnlaget er videre grunnlag for bosetting.

Bl.a har omfattende endringer i fiskeripolitikken hatt store konsekvenser for videreføring av samisk og kvensk kultur langs kysten. Ikke bare kultur, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap. Egne kvoter og salg av fisk fra lokale kaier, bør være normen for lokale fiskere i sjøsamiske områder. Tradisjonen med hjemmeslakting av dyr og tilhørende utnyttelse av alle ressurser dyrene innehar, er kunnskap som til nå har vært ivaretatt av den generasjonen som nå er i ferd med å falle fra. Samisk og kvensk tradisjonell kombinasjonsnæring omfatter fiske, tradisjonsfiske etter laks, beitenæringer og utmarksnæringer for å nevne noen, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap.

Kåfjord kommunestyre mener at det er særdeles viktig at NOU 2008:5 "Retten til fiske i havet utenfor Finnmark", og de tiltak som er vedtatt der, følges opp og iverksettes så snart som mulig.

Den sjøsamiske befolkningen må kreve sine rettigheter til land og vann og grunnlaget for sin næringsutøvelse på lik linje med det reindriften har i dag. For, når det er oppsummert, er tap og forsoning her ensbetydende med at kyst- og fjordbefolkningen må kunne ta tilbake sitt næringsgrunnlag, språk og sin kultur, som gjennom fornorskningen har blitt en tapt rettighet.

UMDU- 35/23 Mearrádus Vedtak:
Hovedutvalget for miljø, drift og utvikling gjorde følgende enstemmig vedtak som innspill til kommunestyret.
For Kåfjord kommune er det spesielt 3 tre tiltak som er viktige for Kåfjordsamfunnet;

Pilar 1 - kunnskap og formidling.
Det er et mål at alle elever i Kåfjordskolen skal få opplæring i samisk og kvensk
Språk og kultur: For å oppnå en god kulturforståelse for vår kvenske og samiske identitet, må samisk og kvensk ikke bare løftes opp, men også styrkes. Et tiltak for å oppnå denne målsettinga er at samisk eller kvensk språkopplæring på sikt blir et obligatorisk språk i skoleverket, der samisk eller kvensk språk kan erstatte norsk sidemål. Kvensk språk bør tilbys ved alle skoler som valgfag.

Pilar 2: Språk.
Tiltaksområdene er vidtfavnende, men viktige i arbeidet med å etablere et godt rammeverk og gi gode vilkår for å arbeide videre med et reelt språk- og kulturløft og en målsetting om et flerspråklig samfunn.

Vi vil også trekke frem kommisjonens forslag om etablering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Et nasjonalt kompetansesenter bør legges til kystsamiske områder der fornorskningen har vært sterkest. Vi mener at Kåfjord kommune, med sin tydelige samiske profil og et sterkt kvensk miljø, vil være en god plassering for et nasjonalt kompetansesenter.

Fornorskningen av samer og kvener fikk store konsekvenser for språk og kultur, så også i Kåfjord kommune. Fra å være en flerspråklig kommune hvor samisk og kvensk språk var en naturlig del av folks dagligtale, er vi i dag i en situasjon hvor bruk av samisk og kvensk talespråk har gått kraftig tilbake og høres knapt i dagliglivet i våre områder. Når det gjelder kvensk språk kan en si at språktapet er totalt.

Et tiltak for å kunne imøtekomme tap av identitet, språk, historie, kultur og tilhørighet, ikke bare i kåfjordsamfunnet, men også i andre kystsamfunn, vil en etablering av urfolkshøyskole i Kåfjord Kommune kunne være et middel for å oppnå denne målsettinga.
Videre tiltak for å oppnå målsetting med styrking av samisk og kvensk språk, kan voksenopplæring være et særdeles viktig middel. Nasjonalt må det legges til rette for at permisjon med lønn er en rettighet som gjelder alle voksne som ønsker å delta i slik voksenopplæring.

Pilar 4: Forebygging av konflikter
Næringsgrunnlaget er det materielle grunnlaget for å ivareta og utvikle språk, kultur og kulturforståelse, så også i forhold til de sjøsamiske og kvenske samfunnene. Næringsgrunnlaget er videre grunnlag for bosetting.

Bl.a har omfattende endringer i fiskeripolitikken hatt store konsekvenser for videreføring av samisk og kvensk kultur langs kysten. Ikke bare kultur, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap. Egne kvoter og salg av fisk fra lokale kaier, bør være normen for lokale fiskere i sjøsamiske områder. Tradisjonen med hjemmeslakting av dyr og tilhørende utnyttelse av alle ressurser dyrene innehar, er kunnskap som til nå har vært ivaretatt av den generasjonen som nå er i ferd med å falle fra. Samisk og kvensk tradisjonell kombinasjonsnæring omfatter fiske, tradisjonsfiske etter laks, beitenæringer og utmarksnæringer for å nevne noen, men også ivaretakelse av tradisjonell sjøsamisk næringsutvikling og næringsutøvelse, samt ivaretakelse og videreføring av tradisjonskunnskap. Kåfjord kommunestyre mener at det er særdeles viktig at NOU 2008:5 "Retten til fiske i havet utenfor Finnmark", og de tiltak som er vedtatt der, følges opp og iverksettes så snart som mulig.

Den sjøsamiske befolkningen må kreve sine rettigheter til land og vann og grunnlaget for sin næringsutøvelse på lik linje med det reindriften har i dag. For, når det er oppsummert, er tap og forsoning her ensbetydende med at kyst- og fjordbefolkningen må kunne ta tilbake sitt næringsgrunnlag, språk og sin kultur, som gjennom fornorskningen har blitt en tapt rettighet.

Mildosat Vedlegg:
Høringssvar Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport 2023

Høringsinnspill fra Oslo Sámiid Searvi (Oslo Sameforening) vedrørende Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - "Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner"

Innledning:

Oslo Sámiid Searvi ønsker å gi sitt høringsinnspill angående Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, som ble overlevert til Stortinget 1. juni 2023.Vi vil i dette innspillet diskutere både prosessen rundt sannhet og forsoning og rapportens innhold. Videre vil vi presentere våre forslag til reparerende tiltak for å rette opp historiske urettferdigheter og fremme likeverd for alle berørte samfunn.

Rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen gir et dyptgående innblikk i de historiske urettferdighetene som samene har opplevd som en følge av fornorskningspolitikken. Rapporten belyser hvordan samisk kultur, språk og rettigheter systematisk ble undertrykt gjennom århundrer. Den dokumenterer de alvorlige konsekvensene dette har hatt for samiske samfunn, inkludert tap av språk, kulturell identitet, landrettigheter og økonomisk utvikling.

Sannhets- og forsoningskommisjonen avdekker også individuelle skjebner, hvor samiske personer har delt personlige historier om overgrep, diskriminering og marginalisering. Disse vitnesbyrdene kaster lys over den menneskelige kostnaden av fornorskningspolitikken og bidrar til å gi stemme til de som lenge har vært stemmeløse.

Prosess:

Vi anerkjenner viktigheten av en grundig prosess for å oppnå likeverd også for urfolk og andre nasjonale minoriteter. Åpne og inkluderende prosesser og dialog er nødvendige elementer for om mulig å engang få til en forsoning. For at denne prosessen skal lykkes, oppfordrer vi til følgende:

1. **Reparasjon før forsoning**: Vi understreker viktigheten av å omfavne begrepet "reparerende tiltak", da det reflekterer nødvendigheten av å gå utover forsoning mot faktisk rettferdighet. Før man kan oppnå forsoning, må det legges til rette for reparerende tiltak som bøter på de skadene som tiltakene for fornorskningspolitikken har skapt. Det må opprettes nasjonale program som gir samer mulighet til å lære samiske språk og evt ta tilbake sin kulturelle tilhørighet til det samiske fellesskap. .

2. **Aktiv deltakelse**: De ulike samiske samfunnene, inkludert bysamiske miljø, bør ha en aktiv deltakelse i utviklingen av reparerende tiltak. Dette for å sikre at tiltakene er relevante og akseptable for de som er berørt.

3. **Sensitivitet til samisk språk og kulturs utvikling**: Prosessen med rapporten må innrettes slik at fornorskningspolitikken og eventuelle reparerende tiltak behandles i separate proseser for hver av de berørte folkene. Når det gjelder fornorskningen av samene må det under hele prosessen tas hensyn til samisk språk og kultur. Dette inkluderer språkopplæring og bevaring, samt styrking av samiske kulturelle institusjoner og samiske næringsveier.

Kommentarer i forhold til innhold i rapporten:

Rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen gir en inngående forståelse av fornorskningspolitikkens negative påvirkning på samiske samfunn. Rapporten kaster lys over historiske overgrep, og disse historiene må nå anerkjennes, ikke bare som en del av fortiden, men som en del av vår felles forståelse av nåtiden. Den gir en stemme til de som har lidd, og gir en grundig historisk gjennomgang av hendelsene. For å støtte opp under dette arbeidet og oppnå en rettferdig likeverd, ønsker vi å understreke følgende punkter fra rapporten:

1. **Kunnskap og formidling**: Et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett er nødvendig for å drive forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid. Kunnskap om fornorskingspolitikkens konsekvenser må styrkes i utdanningsinstitusjoner på alle nivåer. Det samme gjellder i forhold til beslutningstakere i statlige forvaltnings- og politiske organ. Vi har også kommet med utspill om at et slikt senter, eller en avdeling av et slikt senter legges til Oslo. Dette fordi et senter i Oslo vil kunne nå ut bredt og mange med sin formidlingsvirksomhet.

2. **Samiske språk:** Satsingen på gjennomgående språkopplæring for samiske språk fra barnehage til voksenopplæring er nødvendig for å bevare og revitalisere de samiske språkene.

Det er nødvendig å implementere en overordnet strategi for utvikling av de samiske språkene for å oppnå språklig likestilling innenfor utdanningssystemet. Vi støtter kommisjonens forslag om nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for samiske språk fra barnehage til voksenopplæring. Videre bør det etableres omfattende programmer for å synliggjøre og bevare disse språkene i offentligheten, inkludert støtte til samiske kulturinstitusjoner og -arrangementer.

3. **Kultur:** En omfattende satsing på samisk kultur er avgjørende som en del av forsoningsarbeidet. Økonomisk støtte til kulturnæringer og -institusjoner er viktig for å ivareta og formidle kulturarven.

4. **Forebygging av konflikter:** Tiltak for å motvirke hat og diskriminering mot urfolk og minoriteter må støttes. Det må etableres handlingsplaner for å stoppe hatprat og netthets over samer.

Reparerende tiltak:

For å oppnå oppreisning for de historiske urettferdighetene begått med fornorskningspolitikken overfor samer foreslår Oslo Sámiid Searvi følgende reparerende tiltak:

1. **Overordnede institusjonelle og politiske forhold**: De norske myndigheter må ta et faktisk ansvar å etablere en politikk som virkeliggjør implementering av de rettighetene som samene har fått etablert gjennom internasjonale urfolksstandarder og menneskerettigheter. Herunder må det også føre til at Sametinget overføres økonomiske ressurser til å ivareta og følge opp sine ansvarsområder på en god måte både som forvaltningsorgan og et nasjonalt representativt folkevalgt organ.
2. **Massiv satsning på språkopplæring**. Det må en nasjonal satsing på språkopplæring og revitalisering av samiske språk for å sikre deres overlevelse.Det må etableres lokale, regionale og nasjonale handlingsplaner med konkrete målsetninger og milepælsplaner for hvordan de samiske språk skal bevares og utvikles. Planene må omfatte barnehahager, grunn- og videregående undervisning og voksenopplæringssektoren. Det haster helt konkret å også etablere tilfredstillende og gode oppvekst- og utdannings tiltak som i varetar samiske språk og kultur overfor bysamiske miljø.
3. **Styrking av kulturelle institusjoner**: Økt støtte til samiske kulturelle institusjoner og som synliggjør samisk tilstedeværelse og skaper arena for samisk fellesskap. Viktig at det i byområder etableres og utvikles institusjoner slik som Samisk Hus som også vil kunne fungere som en arena hvor dsamiske språk brukes og utvikles.
4. **Arealpress og landrettigheter**: Anerkjenne og styrke landrettigheter for samiske samfunn.

   Tradisjonelle samiske landområder, hvor samiske samfunn har eksistert siden før den norske nasjonalstaten ble etablert, må vernes for framtiden. Det betyr at naturgrunnlaget for samiske levemåter og samiske naturbaserte næringer må bevares intakt. Opprettholdelsen av samiske samfunn og kulturer betinger

at levemåtens naturfundament består, og dette gjør det nødvendig at staten anerkjenner og beskytter de naturverdier det er snakk om.

Dette avgjørende momentet ble i særlig grad aksentuert i forbindelse med Fosen-konflikten som munnet ut i at Høyesterett i storkammer den 11.10.2021 fastslo at vindkraftanleggene på Fosen representerte et brudd på FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27. Den norske majoritetsstatens politikere erkjenner i skrivende stund ikke at vindkraftanlegg ødelegger natur, og de bygger fortsatt på feilforestillingen om vindkraft som "grønn" energi. Statens beslutningstakere har bidratt til å forsterke forestillingene om en motsetning mellom samenes rettigheter til sin kulturutøvelse og nordmennenes/storsamfunnets rettigheter til fornybar energi, i stedet for å erkjenne og ta konsekvensen av de massive naturødeleggelsene vindkraften påfører vårt naturgrunnlag. Oslo Sámiid Searvi mener at hele forsoningsprosessen står i fare for å bli redusert til en retorisk øvelse uten reelt innhold, dersom staten skal tillate at samiske områder utsettes for slike alvorlige naturforringelser som vindkraftanlegg medfører.

5. Samarbeid og dialog:
6. Mental helse og velvære: Tilgjengelighet til kultursensitiv mental helsestøtte for de som har lidd under fornorskningspolitikken og deres etterkommere.

7. Mm

Avslutning:

Vi ber om at våre innspill vurderes i arbeidet med å implementere reparerende tiltak.

Med vennlig hilsen,

Tor Gunnar Nystad

Jođiheadji /leder

Oslo Sámiid Searvi (Oslo Sameforening)

31.10.2023

Høring - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Det vises til rapporten *Sannhet og forsoning– grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner* som ble overrekket Stortinget 1. juni 2023.

Dette innspillet er utifra egne erfaringer som innbyggere i Kautokeino kommune, og innenfor kommunens grenser.

Det er gledelig å være vitne til at den uretten som er begått mot deler av befolkningen innenfor landets grenser endelig løftes opp til en fase hvor deres erfaringer i møte med norske myndigheters politikk, og de konsekvensene disse erfaringene har hatt for dem som grupper og individer har mulighet til å bli anerkjent.

Innspill til: Sannhet og forsoning - forsonende tiltak

Forslag av et nasjonalt kompetansesenter er positivt som vil kunne ivareta det videre arbeidet med kommisjonens rapport. Det forventes at et slikt senter innehar en sammensetning av folk som har kompetanse om regionen og mandat til å jobbe med de forsonende tiltak som iverksettes som følge av Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid. Et slikt senter vil kunne ivareta kontinuitet av kommisjonens arbeid og fungere som et kontaktpunkt for befolkningen, noe som er manglende i dag.

Av de forslag som foreligger er det viktig å påminne om at de politiske prosesser og utforming av dagens regelverk oppleves som en videreføring av den fornorskingspolitikken som gjennom tidene er blitt ført over den samiske befolkningen. I dette er det derfor viktig å trekke sammenslutning av alle pilarpunktene som er ført under forsonende tiltak, da utforming av de ulike tiltakene til punktene vil danne et helhetlig bilde som er avhengig av hverandre:

- Kunnskap og formidling
- Språk
- Kultur
- Forebygging av konflikter
- Implementering av regelverk

I dette ligger lokalbefolkningens mulighet for deltakelse for utforming av regelverk, praktisering av denne og hvordan dette styrer mulighet for fremtidig ivaretakelse av samisk språk og kultur.

Finnmarkslovens formål er til å legge til rette for lokal benyttelse av naturressurser. I dette er rettsoppfatningen at *ferdsel* og dermed tilgang til områdene og å kunne

gjøre dette også er innbefattet. Men slik er det ikke idag. Samene har alltid brukt kjøretøy, enten i form av reinraid, hest, traktor eller som idag, atv, for å frakte nødvendig utstyr, familie og det av naturressurs som er tenkt fraktet hjem.
Fra gammelt av har lokalbefolkningen hatt et bevegelsesmønster i sin bruk av *meahcci* som har gitt grunnlag for eksistens i området. Dette har dannet et infrastruktur av spor som er naturlig i et kulturlandskap. Denne infrastrukturen har imidlertid aldri blitt anerkjent av norske myndigheter, hvorpå utforming og praktisering av lovverk bidrar til å kriminalisere samisk utmarksbruk. Det betyr at lokalbefolkningen må søke om dispensasjon i bruk av motorkjøretøy for å bruke deres tradisjonelle ferdselsårer. Kautokeino Kommune har på sin side fått mye kritikk fra Statsforvalterens side om å være for liberal med sin dispensasjonspraksis. Det er tydelig at forskjellig rettsoppfatning ligger til grunn for denne situasjonen.

Det vises til Samerettsutvalgets forarbeider til motorferdsloven, NOU 1997:4. Det er grunnlag til å si at dagens praksis av lovverket ikke legger til rette for en levende samisk kultur og samfunnsliv. Lokale forhold blir ikke hensyntatt.

Videre kan også utforming av *Forskrift om lodden (vårjakt på ender) fra og med 1. mai 2023–6. juni 2028, Kautokeino kommune, Troms og Finnmark* nevnes, som er gjeldende pr. i dag. I tillegg til Sametinget, Finnmarkseiendommen og Kautokeino Kommune, ble lokale brukerforeninger tatt med i prosessen for selve utformingen. Betingelsene som ble satt er langt ifra til å ivareta samisk matkultur og tradisjon. Utformingen bidrar heller til å ivareta hensynet til enhver som måtte flytte til Kautokeino, enn urfolksperspektivet. Dette ble vedtatt til tross for lokale innsigelser under prosessen. Videre er det satt revisjonstid på forskriften hvert 6. år. Det betyr at den samiske kulturen holdes fastlåst med dårlige betingelser mens tiden går, hvor barn og ungdom blir skadelidende i deres mangel på etterlevelse av samisk kultur slik den bør være.

Som følge av utforming av ovenfornevnte forskrift (ikraftsettelse f.o.m. 1. mai 2023), engasjeres NINA (Norsk Institutt for Naturforskning) i et prosjekt om fugletelling på oppdrag fra Miljødirektoratet og Miljødepartementet. Et prosjekt med varighet på 5 år. I dette prosjektet er ingen samiske institusjoner eller samiske interesser blitt involvert, men iverksatt på eget initiativ fra myndighetenes side.

Til tross for den kunnskap og formidling som er blitt gjort over tid om samenes levemåte, kultur og tradisjoner, er det altså over tid blitt utformet et regelverk som bidrar til å strupe samisk språk og kultur med et vikarierende argument om viktigheten av ivaretakelse av naturmangfoldet. Når så deler av kulturen tilsynelatende blir anerkjent, så iverksettes prosjekter for å overprøve om tiltakene er «forsvarlig" nok. Dette fordi tradisjonell kompetanse om naturmangfold ikke er anerkjent. Samtidig legges det planer om fornybar energi fra sentralt hold som bidrar

til større arealinngrep som er til skade både for naturgrunnlaget for utmarksbruk og reindriftsnæringen. Dette oppleves som et overgrep.

Under pkt. 4 *Forebygging av konflikter* er det bl.a. foreslått

- en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.
- en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.

Retten til reindrift og struktur i samisk reindrift er kartlagt langt på vei allerede, og regulert gjennom etablert lovverk. I tillegg til inngrep i areal, møter dagens reindrift utfordringer om rovviltproblematikk. Her mister reindriftsutøvere sitt livsgrunnlag bokstavelig talt til fredet rovvilt uten mulighet til å gripe inn på lovlig vis. Nylige nyhetssaker forteller om reindriftsutøvere som blir dømt for å felle rovdyr for å beskytte sine dyr mot rovdyr.

Under foreslåtte tiltak er det positivt å se at det i forsonende tiltak er lagt vekt på styrking av samisk språk og kultur gjennom institusjoner. Det påminnes om at et levende samisk språk, ord og utrykk, joik, matkultur og selvhevdelse har basis i sitt bruk av naturen, også for den delen av befolkningen som ikke har reindrift som næring. Som et forsonende tiltak må det derfor åpnes for å se på gjeldende regelverk på nytt hvor samiske interesser får bredere anerkjennelse i sitt bruk av utmarka ved hjelp av moderne fremkomstmidler og som er i samsvar med tradisjonelle ferdselsårer. Dette for å skape rimelige betingelser for å leve ut samisk kultur og levesett, samt legitimitet til gjeldende regelverk. Og det haster med dette. I nylig rapport fra kommunelegen i Kautokeino fremkommer det at samfunnet i Kautokeino sliter med alvorlige folkehelse- og sosiale utfordringer som ikke lar seg løse med behandlingstilbud som tilbys gjennom helsetjenester. I rapporten fremkommer det at menn i Kautokeino har 3 år kortere levetid enn landsgjennomsnittet. Ifølge kommunelegen kan dette kanskje forklares med sosioøkonomisk status. En stor del av befolkningen lever under status dårlig økonomisk råd i hjemmet. Videre viser rapport at selvmordsraten er høy og om hyppig vold i hjemmet.

Når det gjelder nettopp sosioøkonomi, kompenseres ofte dette med udokumentert kompetanse om matauke og bruk av fornybare ressurser i bruk av *meahcci*. Det er her lovverket kommer inn i bildet som er et problem, og som må sees nærmere på. Med utmarksnæring i denne sammenheng innbefatter ikke dette nødvendigvis et registrert foretak i Brønnøysundregistrene, men den enkeltes families muligheter til å supplere

med ressurser til hjemmet gjennom sitt bruk av *meahcci.* Som i alle samfunn omfatter ikke dette alle, men ifølge statistikk om antall jaktlag, jakt og fiske, nedskrivninger i lovverk, ovenfornevnte NOU 1997:4, Sametingets rapport om *Meahcci – et grunnlag for identitet, kultur og birgejupmi* samt lokal kjennskap til bruk av natur, så er dette en viktig del for veldig mange.

Det er grunn til å tro at det foregår en styrt agenda i praktisering og utforming av lovverket i dag for å svekke samisk språk, kultur og levesett. Dette for at lovverket tilsynelatende er formulert til å imøtekomme behovene, men praktisering av regelverket slås i hjel av annet regelverk og praktisering basert på holdninger:
Ny rapport fra Amnesty International Norge viser at det foregår hetsing av den samiske befolkningen i sosiale medier. Da sosiale medier fanger ytringer fra folk i alle samfunnsklasser og uten områdebegrensning, kan dette generelt gi en indikasjon om den jevne holdningen i samfunnet. Også de som er med i ulike fora for lovgivning, utforming av disse eller kontroll av disse. Fosen-saken, hvor altså regjeringen selv ikke ønsker å følge opp en høyesterettsdom, førte blant annet til en økning av negative kommentarer om samer. Videre er det ikke tillitsvekkende at samiske utmarksbrukere skal for eksempel i praksis møte holdningene til en sno-ansatt som offentlig støtter fredning av ørne-kampanje. En tjenestemann som er ansatt til å kontrollere *lodden* og funn av reinkadaver og fastslå dødsårsak (Avvir 27.9.2017).

Som et tillegg til forsonende tiltak, må det tilrettelegges for mer lokal forvaltning etter samisk rettsoppfatning som i større grad imøtekommer behovet for lokal utnyttelse av naturressurser og som tar tak i nåværende situasjon som nevnt ovenfor.

Høringsinnspill Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Romssa Sámi Searvi takker for muligheten til å komme med innspill til Sametingets videre behandling av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Rapporten “Sannhet og forsoning - grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner” er et historisk dokument som ikke bare viser den brutale historien om fornorskningen, men også at fornorskning fortsatt pågår den dag i dag.

I lys av dette stiller vi i Romssa Sámi Searvi spørsmålstegn ved om forsoning overhode er mulig, all den tid urett fortsetter å skje?

Ikke bare forholder den norske staten ved regjeringen og Olje- og energidepartementet seg passiv til Høyesteretts dom i Fosen-saken, og dermed gjør seg skyldig i menneskerettsbrudd, de har i tillegg vedtatt en enorm kraftutbygging i Finnmark uten å konsultere samiske interesser.

Det ovenstående kommer i tillegg til en fortsatt mangelfull statlig satsning på å bygge opp det som over flere hundre år har vært forsøkt tatt fra oss: våre språk, vår kultur og et vitalt nærings- og samfunnsliv.

På bakgrunn av dette er vi i Romssa Sámi Searvi av den oppfatning at tilliten til ulike statlige sektorområder er sterkt svekket i den samiske befolkningen.

For å gjenoppbygge denne tilliten vil det etter vårt syn kreve mer radikale tiltak enn de som er skissert i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Vi savner videre flere tiltak med samisk perspektiv.

Med bakgrunn i tilbakemeldinger fra våre medlemmer kommer vi under til å gi tilbakemelding på pilarene 1, 2 og 4.

Pilar 1: Kunnskap og formidling

Under pilar 1 “Kunnskap og formidling” mener vi i Romssa Sámi Searvi at det mangler en konkretisering av hva et nasjonalt kompetansesenter skal være. Vi stiller også spørsmålstegn ved hvem det foreslåtte kompetansesenteret skal være for?

Om målgruppen til det nasjonale kompetansesenteret skal være både majoritetsbefolkningen, samer, kvener og skogfinner frykter vi at ingen av gruppene som har vært utsatt for statens fornorskningspolitikk får det fokuset de fortjener. Dette kan igjen føre til en intern kamp mellom de nevnte gruppene.

En slik “kniving” illustreres godt av det faktum at det allerede nå har oppstått en debatt om hvor et slikt senter skal lokaliseres.

På lik linje som at vi i Romssa Sámi Searvi er av den formening at det hadde vært en styrke for både selve rapporteringen og det forsonende arbeidet om det hadde blitt opprettet separate kommisjoner for henholdsvis samer, kvener og skogfinner, mener vi det vil være en styrke om det ikke kun opprettes et nasjonalt kompetansesenter.

Som et supplerende tiltak under pilar 1 foreslår vi at staten tar ansvar og gir oss mulighet til å opprette Samiske hus i alle områder i Sápmi. Vi mener at Samiske hus i seg selv kan sees på som lavterskel kompetansesentre, og ikke minst er det viktige arenaer for utvikling av språk, kultur og samhold, spesielt i bymiljø.

Pilar 2: Språk

Vi anser det som positivt at kommisjonen under pilar 2 “Språk” viser til NOU 2016: 18 Hjertespråket og foreslår at det utarbeides en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen oppvekst og utdanning, helse og omsorg. Men også her etterlyser vi flere konkrete tiltak for å styrke de samiske språkene.

En av statens målsettinger med fornorskningspolitikken var å viske ut de samiske språkene fra kartet, noe de i flere områder klarte. Vi i Romssa Sámi Searvi mener staten må ta et større ansvar for å gi tilbake det de har tatt fra så mange; selve hjertespråket.

Et spesifikt tiltak vi savner under pilar 2 “Språk” er dermed at det opprettes et nasjonalt språkfond. Fondet skal utelukkende brukes til å øke antall samiske språkbrukere.

Eksempelvis kan kommuner som ønsker å gi sine ansatte permisjon med lønn for å lære seg samisk søke midler fra fondet. På den måten skapes flere språkbrukere, uten at det går ut over verken kommunekassen eller arbeidstakernes personlige økonomi.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

Under Pilar 4 “Forebygging av konflikter” savner vi følgende tiltak:

- Nedbygging av naturområder må begrenses og det må gjøres reelle konsultasjoner med samiske interesser.

Her vil vi understreke at Romssa Sámi Searvi mener det bør innføres sanksjonsmuligheter ovenfor offentlige myndigheter som bryter konsultasjonsplikten i henhold til Sameloven.

Når det kommer til følgende punkt: “Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp” mener vi at også de sjøsamiske områdene sør for Finnmark bør tas med.

Sjøsamenes rett til fiske må ikke kun anerkjennes i lov utenfor Finnmark, men i hele det sjøsamiske området.

Avlsutningsvis

Vi i Romssa Sámi Searvi vil avslutningsvis trekke frem to overordnede pilarer som vi savner i rapporten:

- Land- og vannrettigheter
- Psykisk helse

En kort begrunnelse for dette følger i avsnittene under.

Land- og vannrettigheter

Natur- og ressursgrunnlaget i samiske områder danner selve fundamentet for vår tradisjonelle næringsutøvelse, bosetting, kulturutfoldelse og samfunnsutvikling.

Vi anser det som positivt at rapporten gjennomgående tar for seg problematikk knyttet til land- og vannrettigheter, men savner flere konkrete tiltak for hvordan man kan rette opp både tidligere og pågående urett.

Psykisk helse

En rekke forskningsrapporter har over flere år dokumentert at det er en høyere forekomst av psykisk uhelse i den samiske befolkningen, kontra majoritetsbefolkningen.

Uhelsen bunner i blant annet diskrriminering, trakassering, tap av språk og kultur, naturinngrep i tradisjonelle området, samt egenopplevde eller nedarvede traumer fra fornorskningsprosessen.

Å anerkjenne at fornorskningspolitikken har hatt negative innvirkninger på den psykiske helsen til mange samer, og å iverksette nasjonale tiltak ville i seg selv kunne virke forsonende.

Viktigst av alt; tiltak knyttet til psykisk helse ville kunne øke livskvaliteten til mange av våre brødre og søstre, samt bygge et sterkere Sápmi.

Høringsinnspill til Sametinget i forbindelse med rapporten sannhet- og forsoning.

Forsoning.

Ástavuona sámiduodji arrangerte inviterte Ruŋgus innbyggere til møte den 26.10.2023, om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Det ble besluttet på møtet at vi skulle gi vårt svar til høringen. Målet var at innbyggerne skulle få uttrykke seg og ta en avgjørelse på om vi skal gi høringssvar i forbindelse med Sametingets høringsarbeid.

Skolesituasjonen til de samiske barna fra Ruŋgu / Spansdalen i Loabága suohkan / Lavangen kommune, er viet stor plass i rapporten. Kapittel 15.5 side 452 til 457, beskriver hvordan skolen ble brukt som fornorskningsarena overfor de samiske barna fra Ruŋgu / Spansdalen. Det norske utdannings- og velferdssamfunnet har ikke ivaretatt samiske elever, og det er tydeliggjort hvordan fornorskningen har rammet enkeltmennesker og lokalsamfunn gjennom nedvurdering, diskriminering, psykisk og fysisk vold. De personlige historiene som er gjengitt i rapporten er et tydelig bevis på at barn fra Ruŋgu / Spansdalen har blitt utsatt for en offentlig omsorgssvikt.

Forsoning ansees som nødvendig. Befolkningen er påført sår, og for at sår skal leges må det legges tilrette for at grobunn holdes fri for smuss. Hvilke tiltak som iverksettes må forankres i kommunens politiske ledelse, og må basseres på likeverd, erkjennelse av urett, kunnskap om historiske forhold og en endelig offentlig beklagelse.

Forslag til tiltakt.

Loabága suohkan / Lavangen kommune har siden 2009 vært del av forvaltningsområdet for samisk språk. Sametinget må oppfordre til at kommunen tar på alvor den urett som er påført, og igangsetter tiltak som må implementeres i strukturene i kommunen.

Erkjennelse av at det har foregått urett.

Det første steget i forsoningsarbeidet må være at skolen og kommunen erkjenner at det er begått urett overfor den samiske befolkningen i kommune, og spesielt samiske barn i skolen. For å oppnå forsoning må en erkjenne at urett har skjedd.

Kunnskap som tiltak.

Det er et gjennomgående problem at manglende kunnskap om samisk kultur og historie, og kunnskap om fornorskning og dens konsekvenser er fraværende i kommunen. Det må igangsettes opplæring av beslutningstakere i kommunen, opplæring av kommunens administrasjon og ledelse, og ansatte i skoleverket. Kunnskapen må implementeres i alle kommunens planer. Dette er i tråd med kommisjonens forslag beskrevet i Pilar 1 – Kunnskap og formidling og Pilar 5 – Implementering av regelverk.

Beklag uretten.

Å framføre en offentlig beklagelse overfor de som har vært utsatt for urett er et godt tiltak for å oppnå forsoning. OrdførerHege Beate Rollmoen beklaget den uretten som ble påført den samiske befolkningen i sin åpningstale til markeringen av 10 års jubileet for Ástávuona giellagoahti 7.11.2019. Det kan likevel være på sin plass at kommunen arrangerer et forsoningsseminar der kommunens beslutningstakere, ansatte i administrasjonen og skolens ansatte, og gjentar beklagelsen. I den forbindelse vil også skolen få en god anledning til å fremføre en etterlengtet erkjennelse av urett og beklage sin rolle i den offentlige omsorgssvikten som ble utført. På lik linje med Utdanningsforbundet bør også skolen i Loabága suohkan beklage.

Ruŋgu / Spansdalen i Loabák 30.oktober, 2023.

Inger Tjikkom

På vegne av de fremmøtte på Ástavuona sámiduodjis møte den 26.10.2023.

Høringsinnspill til Sametinget i forbindelse med rapporten sannhet- og forsoning.

Forsoning.

Ástavuona sámiduodji arrangerte inviterte Ruŋgus innbyggere til møte den 26.10.2023, om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Det ble besluttet på møtet at vi skulle gi vårt svar til høringen. Målet var at innbyggerne skulle få uttrykke seg og ta en avgjørelse på om vi skal gi høringssvar i forbindelse med Sametingets høringsarbeid.

Skolesituasjonen til de samiske barna fra Ruŋgu / Spansdalen i Loabága suohkan / Lavangen kommune, er viet stor plass i rapporten. Kapittel 15.5 side 452 til 457, beskriver hvordan skolen ble brukt som fornorskningsarena overfor de samiske barna fra Ruŋgu / Spansdalen. Det norske utdannings- og velferdssamfunnet har ikke ivaretatt samiske elever, og det er tydeliggjort hvordan fornorskningen har rammet enkeltmennesker og lokalsamfunn gjennom nedvurdering, diskriminering, psykisk og fysisk vold. De personlige historiene som er gjengitt i rapporten er et tydelig bevis på at barn fra Ruŋgu / Spansdalen har blitt utsatt for en offentlig omsorgssvikt.

Forsoning ansees som nødvendig. Befolkningen er påført sår, og for at sår skal leges må det legges tilrette for at grobunn holdes fri for smuss. Hvilke tiltak som iverksettes må forankres i kommunens politiske ledelse, og må basseres på likeverd, erkjennelse av urett, kunnskap om historiske forhold og en endelig offentlig beklagelse.

Forslag til tiltakt.

Loabága suohkan / Lavangen kommune har siden 2009 vært del av forvaltningsområdet for samisk språk. Sametinget må oppfordre til at kommunen tar på alvor den urett som er påført, og igangsetter tiltak som må implementeres i strukturene i kommunen.

Erkjennelse av at det har foregått urett.

Det første steget i forsoningsarbeidet må være at skolen og kommunen erkjenner at det er begått urett overfor den samiske befolkningen i kommune, og spesielt samiske barn i skolen. For å oppnå forsoning må en erkjenne at urett har skjedd.

Kunnskap som tiltak.

Det er et gjennomgående problem at manglende kunnskap om samisk kultur og historie, og kunnskap om fornorskning og dens konsekvenser er fraværende i kommunen. Det må igangsettes opplæring av beslutningstakere i kommunen, opplæring av kommunens administrasjon og ledelse, og ansatte i skoleverket. Kunnskapen må implementeres i alle kommunens planer. Dette er i tråd med kommisjonens forslag beskrevet i Pilar 1 – Kunnskap og formidling og Pilar 5 – Implementering av regelverk.

Beklag uretten.

Å framføre en offentlig beklagelse overfor de som har vært utsatt for urett er et godt tiltak for å oppnå forsoning. OrdførerHege Beate Rollmoen beklaget den uretten som ble påført den samiske befolkningen i sin åpningstale til markeringen av 10 års jubileet for Ástávuona giellagoahti 7.11.2019. Det kan likevel være på sin plass at kommunen arrangerer et forsoningsseminar der kommunens beslutningstakere, ansatte i administrasjonen og skolens ansatte, og gjentar beklagelsen. I den forbindelse vil også skolen få en god anledning til å fremføre en etterlengtet erkjennelse av urett og beklage sin rolle i den offentlige omsorgssvikten som ble utført. På lik linje med Utdanningsforbundet bør også skolen i Loabága suohkan beklage.

Ruŋgu / Spansdalen i Loabák 30.oktober, 2023.

Inger Tjikkom

På vegne av de fremmøtte på Ástavuona sámiduodjis møte den 26.10.2023.

Fra: Nils Ante Eira <nils.ante.eira@samediggi.no>
Sendt: torsdag 9. november 2023 13:23
Til: Balto, Runar Myrnes
Kopi: Sámediggeráđđi - sametingsrådet; Samediggi
Emne: Videresend: Høringsnotat fra ICR ved Sannhet og Forsonings Utvalgets rapport
Vedlegg: icr høringsnotat til Sannhets og Forsoningsrapporten Oktober 2023.pdf

Hei.

Fikk tilsendt denne i dag.

Sender den i iallfall videre til dere.

Dearvuođaiguin | Med vennlig hilsen

Nils Ante Eira
Politihkalaš ráđđeaddi / Politisk rådgiver

+47 488 65 013
www.samediggi.no

Fra: Svein Mathiesen <svein.d.mathiesen@reindeercentre.org>
Dato: torsdag, 9. november 2023 kl. 10:01
Til: Nils Ante Eira <nils.ante.eira@samediggi.no>
Kopi: Anders Oskal <oskal@reindeercentre.org>, Isak Henrik Eira <ihe@reindeercentre.org>
Emne: Høringsnotat fra ICR ved Sannhet og Forsonings Utvalgets rapport

Nils Ante Eira

Vi er sent ute, beklager så mye, portalen er stengt, men dette er ICRs høringsnotat til rapporten fra Sannhet og Forsoningskomiteen, noe kan jo kanskje brukes....

Vennlig hilsen

Svein D Mathiesen

Høringssvar til Dokument 19 (2022-2023), Sannhet og forsoning

Metodistkirken i Norge ønsker å takke for det grundige arbeidet som Sannhets- og forsoningskommisjonen har gjennomført og dokumentert i rapporten. Den bør gi et godt grunnlag for å forstå vår historie, samtid og fremtidige interaksjon mellom storsamfunnet og samer, kvener/norskfinner og skogfinner.

Metodistkirken støtter det oppgjøret vi har og må ta med fornorskingspolitikk og urett.

Vår bekymring er at de gode hensikter forblir ord når storsamfunnet skal utføre oppgaver som det anser som viktige, og at minoriteters rettigheter ikke får tillagt nok tyngde i konflikt med tunge markedskrefter og interesser.

De manglende konsekvensene i Fosen-saken gir redusert grunnlag for tillit til myndigheters prioritering.

Vi må alle være villige til å være proaktive og søke handlinger og prosesser som skaper tillit, men de som må sette eksempelet er staten med sitt byråkrati og politiske prosesser. Kommisjonens gode arbeid vil forbli ord i en rapport om det ikke får konsekvenser for handlinger.

Metodistkirkens Sosiale prinsipper sier om minoriteter:

«*Vi gleder oss over de gaver som ulike kulturer og tradisjoner tilfører samfunnet. Vi tilskynder og oppmuntrer en selvbevissthet som driver alle raser, etniske minoriteter og undertrykte folk til å kreve likerett og likeverd som samfunnsborgere. Vi krever at samfunnet som helhet og dets ulike organ iverksetter tiltak som gir godtgjørelse for en langvarig og systematisk sosial krenkning av etniske minoriteters rettigheter. Dessuten er lik rett til arbeid og forfremmelse, kvalitetssikret utdanning og opplæring, stemmerett, adgang til offentlige steder og lik rett til kjøp eller leie av hus en rettighet for medlemmer av alle raser og etniske minoriteter.*

Det samme gjelder rett til kreditt, pengelån, risikokapital og forsikring, og til ledende stillinger og innflytelse på alle nivå i samfunnet. Vi støtter derfor bruk av kvotering som et virkemiddel til å sette forskjellsbehandling og diskriminering på dagsorden både i kirken og samfunnet.»

Vi takker regjeringen for opprettelsen av Sannhets- og forsoningskommisjonen, og komiteen for sitt grundige arbeid. Vi ser frem til de konkrete tiltakene som kommisjonens arbeid vil få i praktisk politikk og fremtidige vedtak.

Oslo, oktober 2023

For

Metodistkirken i Norge

Emil Skartveit

Fra: Lars Buseth <lars.buseth@uit.no>
Sendt: tirsdag 31. oktober 2023 15:19
Til: Samediggi
Emne: Høringssvar fra UiT Norges arktiske universitet
Vedlegg: Høringssvar til Sametinget om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.pdf

Hei,

Vedlagt er høringssvaret fra UiT Norges arktiske universitet til Sametinget om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Vennlig hilsen,

Lars Buseth
Seniorrådgiver

T: +47 77 64 59 91 | M: +47 416 63 506
lars.buseth@uit.no

Rektors stab
UiT Norges arktiske universitet

Høringssvar rapporten Sannhet- og forsoning
Arbeiderpartiets Samepolitiske Råd

I relasjon til den viten at det er Staten Norge sin styrende myndighet som i sin tid iverksatte en prosess for å fornorske den samiske befolkningen, oppfatter Arbeiderpartiets Samepolitiske Råd at det derfor påligger den samme stats politiske myndighet i dag et ansvar å iverksette en prosess som retter opp i skadene fornorskningsprosessen påførte den samiske befolkningen.

Fornorskningsprosessen resulterte i at store deler av det samiske folket ble frarøvet sitt språk, sin kultur og sitt levesett. Mange ble tvunget til flytting fra sine tradisjonelle bosetningsområder grunnet manglende infrastruktursatsing.

Det er derfor et krav om at staten legger til rette både økonomi og vilje for at den oppvoksende samiske generasjon gjennom skoleverket skal kunne ta tilbake sitt samiske språk og bli funksjonelt samisktalende.

Videre forutsetter Arbeiderpartiets Samepolitiske Råd at det legges til rette for at samiske bosetningsområder opprettholdes på et slikt nivå at samene også i fremtiden kan ivareta sin kultur gjennom å bo, leve og utøve sine tradisjonelle næringer i sine egne områder.

FINNMÁRKKU BUOHCCIVIESSU
FINNMARKSSYKEHUSET

Høringsinnspill om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Til: Sámediggi / Sametinget
Fra: Sámi klinihkka, SÁNAG/SANKS
Samisk nasjonal kompetansetjeneste psykisk helsevern og avhengighet

Dato: 27.10.2023

SÁNAG/SANKS - Samisk nasjonal kompetansetjeneste psykisk helsevern og avhengighet er i dag organisert under Sámi Klinihkka, som er underlagt Finnmarkssykehuset HF.

Nasjonale helsemyndigheter er gjennom norske lover og folkeretten forpliktet til å tilby likeverdige helsetjenester til den samiske befolkningen i landet, og sørge for at det samiske perspektivet ivaretas i helsepolitiske satsinger, nasjonale planer og strategier. Med bakgrunn i dette er Sámi klinihkka, SANKS sitt mandat å utvikle likeverdige spesialisthelsetjenestetilbud innen psykisk helsevern og avhengighet for den samiske befolkningen. Vi har et nasjonalt ansvar for behandlingstilbud rettet mot den samiske befolkningen i Norge, og har i tillegg samarbeidsavtaler med Sverige og Finland.

Vi har nærhet mellom profesjonene, der samisk språk og kultur er integrert i våre tjenester innenfor: Psykisk helsevern, avhengighet, samt innenfor somatikk, forskning og utvikling. Disse er tett knyttet sammen og samlokalisert. Samisk språk og kultur er naturlige deler i behandlingen og arbeidsmiljøet.

Innenfor vårt mandat jobber vi kontinuerlig med å beholde og videreutvikle vår kjernevirksomhet, med den trippelkompetansen vi har blant våre ansatte. Trippelkompetansen inneholder fag-, språk- og kulturkompetanse. Som en nasjonal kompetansetjeneste er det viktig å presisere at vi fortsatt har behov for å utøve og videreutvikle klinisk virksomhet både innenfor psykisk helsevern og avhengighet. For at vi skal kunne være en forsknings- og fagutviklingsvirksomhet, må vi bidra med oppbygging av kompetanse ved å delta i forskningsnettverk, spre forskningsresultater, gi undervisning, veiledning og rådgivning til ulike instanser. Gjennom formidling av kunnskap økes kompetansen på mange områder om samers særskilte behov blant annet innenfor språklig og kulturelt tilrettelagte helsetjenester.

Vårt mål er å etablere et samisk urfolkssenter som kan gi tilrettelagte og likeverdige helsetjenester i Norge og på tvers av landegrenser i Sápmi. Et urfolkssenter må inneholde tjenester innenfor både forskning og fagutvikling, samt kliniske tjenester innenfor psykisk helsevern, avhengighet og somatikk.

Sámi klinihkka, SANKS takker Sametinget for invitasjonen til å komme med høringsinnspill til oppfølgingsarbeidet med Sannhet og forsoningsarbeidet etter kommisjonens rapport. Innspillet baserer seg på SANKS sitt nasjonale mandat, samfunnsoppdrag og ansvar for den samiske befolkningen. Høringsinnspillet viser til forskning og kliniske erfaringer innenfor vår kliniske

Postadresse
Sámi klinihkka
SANKS
Postboks 4
9735 Karasjok

Besøksadresse
Sámi klinihkka
SANKS Karasjok
Stuorraluohkká 34
9730 Karasjok

Tlf, sentralbord: 78 94 75 00
SANKS-postmottak@hn.helsenord.no
www.sanks.no

Organisasjonsnummer
983 974 880

virksomhet. Vi takker også Sannhets- og forsoningskommisjonen for grundig og langvarig arbeid med rapporten. Den gir en viktig historisk gjennomgang og en god beskrivelse av vår felles historie, samtidig som den viser sammenheng med dagens realitet og mangfold i de samiske samfunn.

Ydmykt takker vi også de samiske stemmene som åpent har fortalt om deres vanskelige historier og traumer. Vår erfaring er at når noen lytter og viser forståelse, kan det i seg selv være en start på en personlig helende og forsonende prosess.

Vi takker kommisjonens medlemmer og sekretariatet for samarbeidet. SANKS kom allerede i 2018 med innspill til kommisjonens mandat, og har fulgt kommisjonen med støttepersonell under innhenting av de mange personlige historiene. SANKS vil arbeide videre med forsoningsprosessene internt og eksternt i samarbeid med ulike aktører. Vi har økt etterspørsel på våre kompetansetjenester i Norge og fra våre naboland, som bekrefter og tydeliggjør at det er ytterligere behov for å styrke og utvikle vår organisasjon i tett samarbeid med blant annet Sametinget innenfor dette temaet.

Sámi klinihkka, SANKS vil uttrykke vår enighet og bekymring med kommisjonen om at fornorsking fortsatt pågår i vårt samfunn. Selv om samer som urfolk i Norge har et av verdens beste lovvern med offisiell anerkjennelse, opplever vi likevel diskriminering med pågående tap av levemåte, verdier, identitet, historie, status og tilhørighet. SANKS erfarer at det fortsatt er en usynliggjøring av samisk språk, kultur, levesett, historie og samfunnsforhold, også innenfor velferdssystemet. Eksempler på dette er at terskelen er fortsatt høy for mange samer å søke helsehjelp, pasientstrømmen inn til foretakene er ikke tilrettelagt slik at samiske pasienter naturlig får komme til samiske helseinstitusjoner. Andre eksempler er; manglende tillit til myndigheter, bruk av samisk språk i møte med helsetjenesten er ikke alltid mulig, regelverk ved institusjoner som gjør at beboere ikke får brukt hverdagskoftene pga. vaskerireglene og ikke får servert samisk mat – eksemplene er ikke uttømmende, det finnes utallige eksempler på regelverk og praksis som svekker samisk identitetsfølelse.

For å oppnå forsoning må kunnskapsnivået om samiske forhold økes i majoritetsbefolkningen, og tilliten til myndighetene repareres. Med økt kunnskap vil en kunne sikre et bedre utgangspunkt for både fremtidig forsoningsarbeid og likeverdighet. Det er fortsatt manglende nasjonale veiledninger og retningslinjer i forhold samisk helse og helseforskning. Fagfolk med samisk språk og kulturkunnskap blir i liten grad involvert av nasjonale myndigheter i arbeidet med disse. Dette bidrar til at det samiske ofte blir glemt. Samiske fagfolk har i mange år pekt på at det er behov for å øke kunnskap om samiske forhold hos fagpersoner som kan gi innsikt og forståelse jfr. (NOU 1995:6, Larsen et al., 2018).

Helse og omsorgsdepartementet beskriver selv at helsepersonellets manglende kunnskap fører til et gap mellom helsepersonell og samiske brukere av helsetjenestene (Meld. St. 47 (2008-2009)). Vi vet via forskning og erfaringsbaserte kunnskap at psykisk uhelse blant samisk ungdom bidrar til opplevelse av håpløshet og manglende fremtidstro gjennom utenforskap, ensomhet, marginalisering, trakassering, diskriminering, og de utfordringer som er tilknyttet tradisjonelle næringer (Hansen, Skaar, 2021). I tillegg har offentlig hjelpetjenester mangelfull kulturkunnskap og språktilpasning. Det finnes lite forskning og få konkrete tiltak som kan si hva som gir god psykisk helse blant samer.

Postadresse

Sámi klinihkka

SANKS

Postboks 4

9735 Karasjok

Besøksadresse

Sámi klinihkka

SANKS Karasjok

Stuorraluohkká 34

9730 Karasjok

Tlf, sentralbord: 78 94 75 00

SANKS-postmottak@hn.helsenord.no

www.sanks.no

Organisasjonsnummer

983 974 880

Sámi klinihkka, SANKS ønsker i det videre arbeidet med forsoning å identifisere hvilke mekanismer som bidrar til å opprettholde dagens fornorskning, også innenfor helsesektoren. Vi kan lære av andre urfolk i verden, eksempelvis av Alaska og Canada. Der har staten blant annet innvilget økonomisk kompensasjon til helsevesenet for den urett deres urfolk ble utsatt for. I disse land har sentrale myndigheter gitt tillit til at urfolk selv kjenner deres utfordringer, og kan derfor selv utforme deres helsetjenester etter deres behov, basert på deres urfolkverdier. De har bygget opp et helsevesen som kan gi helsehjelp til deres urfolk som er tilpasset deres eget språk og kultur, og egne metoder.

Sannhet og forsoning – Forsonende tiltak:

Pilar 1: Kunnskap og formidling

Sámi klinihkka, SANKS vil etterkomme kommisjonens oppfordring med å delta i prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn fra kommisjonen, og kommisjonene i Norden i årene fremover.

Implementeringsarbeid:

Basert på våre erfaringer mener vi at kunnskapsformidling, endrings- og implementeringsarbeid om det samiske, må styrkes i flere ledd enn det som framkommer i tiltaksdelen i rapporten. Nasjonale myndigheter må aktivt bli inkludert i arbeidet med kunnskapsløft om fornorskningens konsekvenser, der blant annet historiske traumer går i arv i generasjoner. Vi anser dette som er en forutsetning for å nå målet om forsoning.

Vi foreslår derfor at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dets konsekvenser må gjøres kjent for Storting, regjering, og de ulike departementene, særlig helse- og omsorgsdepartementet, med ansvar for helsetjenester for hele Norges befolkning, og kunnskapsdepartementet som har det øverste ansvaret for utdannelsene i landet. Videre må ulike direktorat som utdanningsdirektoratet og deres medlemmer som jobber med læreplaner, og forskere som forsker på samiske- og minoritetsforhold få denne kunnskapen. Like viktig er det at fagpersoner og medlemmer i ulike fagutvalg må ha kunnskap om fornorskningen, samt medlemmer i ulike prosjekter og interesseorganisasjoner som driver med veiledning og informasjonsarbeid, forelesere og studieansvarlige, da de kan ved egne faglige- og skjønnsvurderinger finne ut hvordan best konkretisere innhold og arbeidsmåter i formidlingsarbeidet.

Kunnskap om samiske helseforhold:

Samer må ofte argumentere for deres eksistens og rettigheter, selv om dette er regulert i mange lovverk og i internasjonale konvensjoner. Til tross for dette er Sámi klinihkka, SANKS underlagt et av de minste helseforetakene i landet. Å være underlagt et helseforetak, oppfattes ikke som en etterlevelse av ILO-konvensjonen nr. 169 art. 25, der urfolk har rett til selvbestemmelse. ILO-konvensjonen er noe Norge har forpliktet seg til, og bør derfor gjenspeiles i måten samisk spesialisthelsetjeneste er organisert på. Samisk representasjon i styrer er i mindretall i alle ledd i dagens organisering, og forutsetningen for reell selvbestemmelse er dermed ikke oppfylt. Under dagens organisering rammes samiske helsetjenester av et lite lokalt helseforetaks økonomiske utfordringer. Vi kan få en større grad av selvbestemmelse som et eget urfolkssenter. En endring av organiseringen anbefales.

Postadresse
Sámi klinihkka
SANKS
Postboks 4
9735 Karasjok

Besøksadresse
Sámi klinihkka
SANKS Karasjok
Stuorraluohkká 34
9730 Karasjok

Tlf, sentralbord: 78 94 75 00
SANKS-postmottak@hn.helsenord.no
www.sanks.no

Organisasjonsnummer
983 974 880

Sámi klinihkka, SANKS opplever økt etterspørsel av våre kompetansetjenesteoppgaver i hele landet og på tvers av landegrenser. Dette er positivt, da flere ønsker å lære mer om det samiske. Behovene er større enn det det vi har kapasitet til å dekke enhver tid i samfunnet, og ser derfor behov for økte ressurser. Det er også behov for mer ressurser innenfor samisk helseforskning, som allerede fremkom i 1995 i NOU 1995:6. Den viste til to manglende forhold: 1) landets helsepersonell har manglende kunnskap om samiske forhold, 2) det finnes for lite forskning på samisk helse. Dette er fortsatt gjeldende i dag, og som også Helse Nords strategidokument Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen (2020) viser til. Vår erfaring er at når det ikke er nok forskningsbasert kunnskap, så finnes heller ikke gode nok tiltak. Særlig behøves det mer forskning på generasjonstraumer, historiske traumer, internatliv, internalisert rasisme, og hvordan fornorsking har påvirket og endret våre mekanismer og sårbarhetsfaktorer.

Sámi klinihkka, SANKS har bred erfaring med klinisk virksomhet, forskning, utvikling og kunnskapsformidling, derfor ser vi det naturlig at vi utvikles til et samisk urfolkssenter og at det er et nært samarbeid med det planlagte nasjonale kompetansesenteret om fornorskningspolitikk og urett som kommisjonen foreslår som en av tiltakene.

Pilar 2: Språk

Samiske språk står på UNESCO's verdensarvliste for truede språk. Det er stor mangel på samisk språk- og kulturkompetanse i alle nasjonale og kommunale instanser. Det er behov for å rekruttere og stabilisere fagfolk med trippelkompetanse. Derfor må det settes større fokus på å prioritere kompetanseheving i samiske språk og kulturkompetanse, og anerkjenne og belønne de som har denne spesialkompetansen. Ulike studier viser blant annet at samene opplever at de offentlige tjenestene har lav kvalitet, og manglende kompetanse i samisk språk og kultur (Sørlie og Nergård, 2005; Nystad et al., 2006; Mehus et al., 2018; Mehus et al., 2019).

Kompetanse og rekruttering:

Et viktig tiltak er å opprettholde og videreutvikle Sámi klinihkka som et urfolkssenter.

Sámi klinihkka, SANKS har robuste og fleksible fagmiljøer med trippelkompetanse, som gjør oss unik i nasjonal- og internasjonal sammenheng. Det er viktig å ha et sterkt samisk kompetansesenter, et samisk kjerne- og hovedsete for å kunne samhandle godt med andre ulike samiske sentre som samisk krise og incestsenter, samisk barnehus, og Nasjonalt samisk kompetansesenter (NASAK), som også tilbyr tjenester over hele landet. I tillegg er det viktig å styrke ulike nettverksarbeid med grensenedbygging, slik at samiske helsetjenester kan tilbys mer på tvers over landet og over landegrenser. Dette vil også kunne styrke fagmiljøer på tvers av Sápmi.

Sámi klinihkka, SANKS vil at samisk språk- og kulturkompetanse må anerkjennes som kompetanse. Videre bør flere utdannes som kan samisk skriftspråk, og at kvaliteten på både samisk skriftspråket og/eller muntlig språk må styrkes. Det er avgjørende at lærere og barnehagepersonell har god kvalitet på dette området for å få flere samiske språkbrukere i fremtiden. Vi mener at sterke språkmodeller er viktige i dette opplæringsarbeidet, da det handler om forståelsen av hvordan barn lærer.

I og med at fornorskingspolitikken særlig har gått utover skriftspråket, bør det i tillegg til samisk muntlig språkopplæring, også gis kurstilbud til samisk skriftspråk for de som kan samisk muntlig. Til

dette peker vi på at de samiske språksentrene må styrkes som tydeligere kurs- og utdanningssentre, der man også kan lære ulike samiske språk, uavhengig av hvor språksentrene befinner seg.

Likeverdige helsetjenester:
Samiske pasienter har rett til å bruke samisk i møte med helsetjenesten, dette er hjemlet i pasientsikkerhetsloven. Kunnskap om samisk tolketjeneste må økes i alle helseforetak, både for behandlere og pasienter. Vi viser til at det er fagpersonene som møter den samiske pasienten som har behov for tolk i møte med pasienten, og ikke den samiske pasienten. Vi løfter dette frem for å belyse at det i utdannelsessammenheng innenfor helse og omsorg bør oppfordres til å løfte dette tydeligere frem, for å skape en større bevissthet rundt dette.

Sámi klinihkka, SANKS er bekymret for at det utdannes for få autoriserte samiske tolker, og ber derfor om at tolketjenesteutdanning må prioriteres. Dette er en viktig del av hvordan vi kan tilby likeverdige helsetjenester til den samiske befolkningen i fremtiden.

Pilar 3: Kultur
Språk, kultur og næring hører naturlig sammen for mange i deres levesett. I mange områder er blant annet reindriftsnæringen helt avgjørende for at de samiske språkene skal kunne overleve og utvikles.

Vi kan i flere fornorskede samfunn registrere at reindrifta har vært og fortsatt er en viktig samisk språk- og kulturbærer. Samtidig er dette en næring som er sterkt statlig regulert og sterkt under press. Kommisjonen viser blant annet til at det i reindrift sammenheng er den største fornorskningen at reindriftsforvaltningen ble etablert.

Videre er mange samer sterkt knyttet til naturen. Derfor beskrives tap av naturarealer, samt tap av språk, kultur og identitet som livssorg av flere. For å kunne bevare både eget språk og egen kultur må det kunne tilrettelegges for en aktiv og levende kulturutøvelse på flere områder.

Reindrifta i hele Sápmi er under økt press både med hets, arealinngrep, og konflikter med andre interesser og næringer. Dette er en belastning for de menneskene som driver med reindrift og er tilknyttet reindrifta. Belastningen er også i et helt samfunn og et folk som gjerne støtter og kjemper reindriftas saker og samiske saker generelt. Vi erfarer også at myndighetenes måte å kommunisere til reindriftsutøvere på, med deres språkbruk og varslede tiltak, oppleves både maktovergripende og truende for den enkelte reindriftsutøver, som utløser både stress og psykiske belastninger. Summen av de overnevnte forhold som reindrifta opplever har kostet liv, både i form av sykdom og selvmord. Vi ønsker i tillegg å belyse at det i traumeforskning vises til at det å være vitne til vold og overgrep kan oppleves like belastende og skadelig som å være utsatt for det selv. Ved noen tilfeller oppleves det som verre, da opplevelsen av maktesløshet av å ikke kunne hjelpe kan være like ille.

Utrygg identitet:
Den samiske kulturen er kjent for å være en taushetskultur, der samisk helse og uhelse også har vært tabu. Samer har i alle tider hatt ulike måter å uttrykke seg på, eksempelvis gjennom joik, sang, kultur- og kunstuttrykk. Kunst- og kulturuttrykksformer har også vært brukt og brukes gjerne der man ikke alltid klarer å finne ord. Vi erfarer at det fortsatt er mange som ønsker, men kvier seg å kunne være stolt over egen identitet og bakgrunn, da det fortsatt ligger en del skam med det å være same, eller at man ikke er god nok same.

Innenfor helsetjenesten som møter samiske pasienter er det spesielt viktig å vite om hvordan man kan legge til rette for beskyttelsesfaktorene i og rundt livet til den enkelte. Forskning viser blant annet at trygg etnisk og kulturell identitet skaper de beste føringer, særlig når det kommer til resiliens (Hansen 2015). Ungar (2013) beskriver i tillegg sosial støtte som en av de viktigste resiliensfaktorene. På bakgrunn av dette mener vi at det på overordnet nivå er det høyst nødvendig å aktivt jobbe for synliggjøring av det samiske på system/institusjonsnivå, og at det må tilrettelegges for grep som kan gjøre det mye lettere for de med samisk bakgrunn å utvikle en trygg, samisk identitet. Eksempelvis bør man ha tiltak som å skape flere arenaer hvor det vises frem samisk samtidskunst og samfunnsliv, slik kan man skape samisk stolthet.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

Sámi klinihkka, SANKS har kjennskap til hvordan mobbing utført av storsamfunnet har påvirket samers psykiske helse. Det bør legges vekt på at kunnskapsløshet har mye bagasje med seg, blant annet mobbing, hets, diskriminering, trakassering og rasisme. Særlig to forskningsrapporter fra 2021 og i 2022 viser omfanget av dette som samisk befolkning opplever nå i nyere tid. I Mental helse ungdoms kartlegging (Mihá-rapporten) fra 2021, om unge samers psykiske helse, fremkommer det at mange unge samer har erfart at det eksisterer mye fordommer om den samiske befolkningen. Dette kan ses i sammenheng med rapporten fra Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), som i 2022 avslørte en omfattende samehets, hvor mange også oppga blant annet at de lærte ingenting/svært lite om samer på skolen (Rapport NIM-R-2022-006).

Økt tillitt til myndighetene:

Fornorskingspolitikken har ført til at mange samer har liten tillit til norske myndighetene, som fortsatt eksisterer. Dette gjelder særlig innenfor reindriftsnæringen. Fosen-saken har tydelig bidratt til dette hvor det tredelte maktfordelingsprinsippet oppleves å ikke ha noe å si når det er myndighetene selv som er lovbrytere. Myndighetene har sviktet i sin rolle med å påtale, dempe, og å forebygge hets og rasisme mot samer i saker som berører den samiske befolkningen, Fosen-saken er det tydeligste eksempelet på dette i nåtid. Det er behov for å forplikte myndighetene til å løse pågående menneskerettighetsbrudd og til å aktivt delta i forebyggelse og demping av samehets og rasisme.

Sametinget uttaler at tilliten til myndighetene er på sitt laveste nå på over 40 år. Det er behov for å styrke og øke tilliten til myndighetene og offentlige etater. Myndighetene har lagt føringer med et helt lovverk som skal hindre diskriminering hvor det også tydelig fremkommer at det er forbudt å trakassere. (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017). Videre følger det av menneskerettighetene at staten ikke bare forplikter seg å forby diskriminering og trakassering, men at de også skal sette i gang effektive tiltak for å forebygge og bekjempe dette.

Det er stor enighet om at samehets og diskriminering er et stort samfunnsproblem, og at det krever felles innsats for å bekjempe dette. Det oppfordres til å anmelde samehets og diskriminering, men likevel erfarer flere utsatte at den lovgivende makt ikke snakker samme språk som den dømmende makt, når de fleste slike saker blir henlagt og dermed er det vanskelig å få fastsatt prejudikater. Det bør iverksettes tiltak som har presedens til å endre et stort samfunnsproblem. Fokuset med konfliktforebyggende tiltak bør få lovgivende og dømmende makt til å snakke samme språk, for ellers risikerer vi at befolkningen mister troverdigheten av at loven fungerer etter intensjonene, som er nødvendig for å få bukt på dette. Vi etterlyser tydeligere konsekvenser av samehets og

diskriminering, der det må være et mer samarbeid også mellom ulike departementer, eksempelvis mellom justis- og barne- og familiedepartementet, og landbruksdepartementet, som sammen ser på tiltak for å redusere samehets og diskriminering. Fosen- saken viser også at det er behov for mer tverrgående samarbeid mellom ulike departement, både for å følge opp en Høyesterettsdom og tiltak for samehets og diskriminering.

Anerkjennelsen av samer som urfolk:
Sámi klinihkka, SANKS ser at det er behov for økt fokus på hva eksakt endringen av grunnloven 15.mai 2023 skal bidra til, da det per i dag ikke vises godt nok i praksis.

I følge Honneth (1996) sin modell for sosial rettferdighet beskrives det at anerkjennelse legges som grunn til god identitetsutvikling, og motsatt at samfunnets manglende anerkjennelse påvirker identitetsutvikling negativt. Sámi klinihkka, SANKS mener det er viktig å ha i mente at det er ikke nødvendigvis det å være samisk som knyttes til psykisk uhelse, men det er hvordan man blir møtt som samisk som minoritet som har betydning. Forskningsprosjekt som ser nærmere på hva skal til for å øke anerkjennelsen av samer som urfolk kunne vært et tiltak i det fremtidige arbeidet.

Pilar 5: Implementering av regelverk:
Den 20.september 2023 offentliggjorde Amnesty International Norge en rapport som bekrefter at samer hetses i sosiale medier, og at den økende når det er samiske saker i fokus og i nasjonale medier. I sammenheng med lanseringen ble det arrangert en debatt, der temaet retten til ytringsfrihet ble debattert som et viktig prinsipp. På bakgrunn av dette bør tiltak iverksettes som ser nærmere på prinsippet ytringsfrihet versus Likestillings- og diskrimineringsloven.

Avslutningsvis vil vi peke på at det er de som kjenner sin hverdag best, som er mest habil og kompetent til å beskrive at det reelt oppleves at tiltakene fungerer. Tiltakene som eventuelt isettes i gang i forbindelse med forsoningsarbeidet må derfor evalueres. Dette kan eksemplevis gjøres i form av forskning eller befolkningsundersøkelser.

Postadresse
Sámi klinihkka
SANKS
Postboks 4
9735 Karasjok

Besøksadresse
Sámi klinihkka
SANKS Karasjok
Stuorraluohkká 34
9730 Karasjok

Tlf, sentralbord: 78 94 75 00
SANKS-postmottak@hn.helsenord.no
www.sanks.no

Organisasjonsnummer
983 974 880

Kilder:

Hansen, K.L. (2015). Ethnic discrimination and health: the relationship between experienced ethnic discrimination and multiple health domains in Norway's rural Sami population. International Journal for Circumpolar Health, 74: 25125.

Hansen, K.L. og Skaar, S. W. (2021). Unge samers psykiske helse. En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse. Mental Helse Ungdom. UiT Norges arktiske universitet

Helse- og omsorgsdepartementet (1995). Plan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkningen i Norge. NOU 1995: 6. Oslo.

Helse Nord (2020). Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen. https://www.helse-nord.no/499f6e/siteassets/dokumenter-og-blokker/fagplaner-og-rapporter/rapporter-og-dokumenter/spesialisthelsetjenester-til-den-samiske-befolkningen/strategidokumentet-norsk.pdf

Honneth, A. (1996). The struggle for recognition: the moral grammar of social conflicts. Cambridge: Polity Press.

Larsen, A.., Salamonsen, A., Kristoffersen, A.., Hamran, T., Evjen, B. & Stub, T. (2018). «We own the illness» Norway. International Journal of Circumpolar Health, 77(1). https://doi.org/10.1080/22423982.2018.1438572

Likestillings- og diskrimineringsloven (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (LOV-2017-06-16-51). Lovdata.

Mehus, G., m.fl. (2019). Exploring why and how encounters with the Norwegian health-care system can be considered culturally unsafe by North Sami-speaking patients and relatives: A qualitative study based on 11 interviews. International Journal of Circumpolar Health.

Mehus, G., m.fl. (2018). Important factors when communicating with Sami patients about health, illness and care issues. Nordisk sygeplejeforskning, 8 (04).

Meld. St. 47 (2008-2009). Samhandlingsreformen Rett behandling – på rett sted – til rett tid. Helse- og omsorgsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-47-2008-2009-/id567201/

Norges institusjon for menneskerettigheter (2022). Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge. Rapport NIM-R-2022-006.

Nystad, T., Melhus, M., & Lund, E. (2006). Samisktalende er mindre fornøyd med legetjenestene. Tidsskrift for Den norske legeforening.

Somby, B.A. (2023) Fontene https://fontene.no/fagartikler/norge-har-pafort-eget-urfolk-alvorlige-traumer-som-kan-gi-ringvirkninger-i-flere-generasjoner-6.47.943587.db96061543

Somby, B.A. (2022). «Vi tok ikke kontakt med dem, for samer er jo vant til å klare seg selv». Fontene 09/22. Fellesorganisasjonen (FO).

Sørlie, T. & Nergård, J. I. (2005) Treatment satisfaction and recovery in Saami and Norwegian patients following psychiatric hospital Treatment: A comparative study. Transcultural Psychiatry 42.

Ungar, M. (2013): Resilience, trauma, context, and culture. Trauma, violence, & abuse. Vol.14: ISS. 3

Fra: Gunn-Tove Minde <gunn-tove.minde@uit.no>
Sendt: søndag 1. oktober 2023 21:52
Til: Samediggi
Emne: høringssvar Sannhets og forsoningskommisjonens rapport
Vedlegg: Høringsuttalelse.docx

Vedlagt høringsuttalse Sannhets og forsoningskomm. Rapport.

Mvh
Gunn-Tove Minde

Universitetsledelsen
Deres ref.:
Vår ref.: 2023/61981
Dato: 31.10.2023

Sámediggi - Sametinget
Postboks 3
9735 KARASJOK

Høringssvar til Sametinget om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

UiT Norges arktiske universitet takker for åpen invitasjon og kommer med dette med innspill til Sametingets høring i forbindelse med oppfølginga av rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. UiT har vært med i prosessen også knytta til Stortinget, og leverte både skriftlig og muntlig innspill til høringa 6. mars i år.

UiT er den største UH-institusjonen på forskning, utdanning og formidling om, for og med det samiske samfunnet, og den eneste med ei satsing på og et nasjonalt ansvar for kvensk forskning og utdanning. Et nasjonalt ansvar for forskning, utdanning og formidling om samisk ble gitt UiT i St.mld. nr. 34 (2001-2002). Dette er reflektert i UiTs strategidokument *Eallju – Drivkraft i nord* som presiserer at vi skal styrke kompetanse om og for samiske og kvenske forhold, være det ledende universitetet på kunnskap om og formidling av samisk språk, kultur, kunst og samfunn og på møtet mellom majoritets- og minoritetssamfunnet.

Som breddeuniversitet vil vi fremheve betydningen av å kombinere bredde med dybde: På store deler av universitetet, og i mange ulike fagmiljøer, er samiske tema integrert i forskning, utdanning og formidling. Flere fagmiljøer er internasjonalt ledende. Internasjonale urfolks- og minoritetsperspektiver står sterkt. UiT bærer fagmiljøer som formidler til og har et integrert samhandlingsprinsipp med det samiske samfunnet, og som samtidig forvalter et internasjonalt nettverk av urfolksforskning og -utdanning.

UiT er også et viktig studiested og en viktig arbeidsplass i Sápmi. Her er mange samiske ansatte og studenter. UiT sine campus er for en stor del plassert langs kysten, i områder som er sterkt berørt av fornorskinga. Dette er gjenspeila i vår gruppe av ansatte og studenter. Vi ser både fornorsking og revitalisering – og nå også forsoning.

Mottak av rapporten

UiT har satt ned ei arbeidsgruppe for å vurdere hvordan institusjonen i stort og smått best kan ta imot kommisjonsrapporten inn mot egne praksiser. Vi ser at rapporten gir en god og viktig gjennomgang av fornorskinga og fornorskingas konsekvenser for de berørte gruppene.

UiT anerkjenner også utfordringa som kommisjonen gir til relevante institusjoner om å ta ansvar for forsoning. Rektor Dag Rune Olsen sa i sin tale på den samiske nasjonaldagen i år dette: «Når Sannhets- og forsoningskommisjonen legger fram sitt arbeid, må vi som sektor stå samlet og ta ansvar for den rollen vi hadde i denne delen av norgeshistorien, og vi skal stå samlet for å se og bruke de mulighetene vi har til å bidra til sannhet, til forsoning, til å løfte en kultur, et språk, en historie – og menneskers identitet, verdighet og selvaktelse». UiT må – som andre institusjoner – reflektere over egen rolle i fornorskinga for å kunne ta en rolle i forsoninga.

Dette betyr at det ligger stort og viktig arbeid foran oss, der UiT både kan ta ansvar og peke på områder der ansvaret ligger hos Storting, Sameting og andre aktører. Vi ser i denne sammenhengen at vi, med vårt kontinuerlige arbeid over flere tiår og vårt nasjonale ansvar, har og bør ha et særskilt ansvar – sammen med våre søskeninstitusjoner Samisk høgskole og Nord universitet.

Forsoning

Når det gjelder tiltakene, ser vi at adressaten er Stortinget, noe som innebærer at det ligger en viktig jobb framover i å konkretisere tiltak på lokale, regionale og nasjonale nivå.

Kunnskap er i rapporten en egen pilar for forsoningstiltak. I tillegg er kunnskap et gjennomgående tema i de fire øvrige pilarene. Dette gir nettopp kunnskapsinstitusjonene plass og betydning i forsoningsarbeidet.

Fornorskinga var et stort samfunnsprosjekt. Det samme må forsoninga være. Vi anbefaler Sametinget å jobbe for at oppfølginga av Sannhets- og forsoningskommisjonen skjer gjennom store og overgripende tiltak. Vi anbefaler at Sametinget arbeider for at institusjonene kan samarbeide om store løft heller enn å måtte konkurrere om de små.

Det er behov for kompetanse for og i de berørte gruppene. Det er viktig å anerkjenne at arbeidet må se og følge to spor – det som gjelder for de berørte gruppene og det som gjelder samfunnet som sådan. Vi ser at det er et stort behov for mer og bedre kunnskap om fornorskinga og de berørte gruppene i det norske storsamfunnet. Denne kunnskapsmangelen er også beskrevet i Stortingsmelding 13 (2022-2023).

De siste åras betoning av kunnskap og kompetanse om samiske tema i arbeidsliv og profesjoner har ført til et massivt oppsving i etterspørsler etter kurs og undervisningsopplegg både til skoler, barnehager øvrige samfunnsinstitusjoner og næringsliv. Vi ser behovet for en samlet innsats for å svare på behovet for kompetanseheving,

Urfolk og nasjonale minoriteter

Rapporten dreier seg om tre grupper. Dette skaper noen utfordringer i oppfølginga ettersom gruppene har forskjellig status som henholdsvis urfolk og nasjonale minoriteter. Vi ser imidlertid at dette også gir muligheter. I oppfølginga av rapporten må vi kunne se når gruppene skal behandles hver for seg og når de skal behandles sammen. Når det gjelder kunnskap, er det på flere områder slik at arbeidet kan styrkes gjennom å betone sammenheng. Kunnskaps- og kompetanseøkning som omhandler både samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske samfunnsforhold, kan bidra til å se sammenhenger, samt til å belyse forskjeller når det er nødvendig.

UiT har et ansvar både for kunnskap om samisk og kvensk/norskfinsk samfunn og kultur. Vi ser muligheten for nyskapende tilnærminger i arbeidet framover, og anbefaler også egne satsninger på kvensk/norskfinsk forskning og utdanning.

Nasjonalt senter

Rapporten foreslår opprettelsen av «et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for formidling, forskning, dokumentasjon og fortsatt forsoningsarbeid. Kunnskapsformidling og forskning skal utgjøre kjernen av senterets virksomhet. Kompetansesenteret skal også bidra med kompetanse og kunnskapsformidling i forsoningsprosesser på lokalt og regionalt nivå». Kommisjonen antyder at senteret bør være uavhengig fra, men med mulig tilknytning til, andre institusjoner. UiT kan gjerne ha en rolle i et slikt senter. Generelt vil vi framholde noen prinsipper rundt et senter: Et nytt senter bør kombinere forskning, formidling og arkiv, knytte seg til eksisterende institusjoner og nettverk, bør ikke komme i en konkurransesituasjon, bør bli del av og styrke nettverk, og ha en uttalt overgripende funksjon på tvers av de berørte gruppene.

Eksempler på viktige saker/områder

Helseforskning: UiT driver prosjektet Saminor 3, som er del av en serie befolkningsundersøkelser knytta til helse i samiske og kvenske områder. Prosjektet er unikt og bringer fram særs viktig kunnskap, også ut fra sannhet og forsoning. Saminor 3 er ennå ikke fullfinansiert og trenger støtte også fra Sametinget for å fullføres. Samisk sykepleierutdanning, som UiT driver i samarbeid med Samisk høgskole, henger sammen med dette. Dette er et forsoningstiltak som bør styrkes i sin grenseoverskridende dimensjon.

Språk: Arbeidet med samiske språk på alle nivåer er ei forutsetning for vellykka forsoning. Behovet er sterkt for å styrke fagmiljøene både på forskning og undervisning. Nord universitet, Samisk høgskole og UIT bør alle styrkes med fagstillinger, både til fagutvikling, undervisning og språkteknologi. UiT og Samisk høgskole gir i samarbeid ut tidsskriftet *Sámi dieđalaš áigečála*, som er den viktigste kanalen for utvikling og bruk av samisk som vitenskapsspråk. Neste steg her er å sørge for samiske språk som grensesnittspråk, samt mulighet for insentivmidler for å få flere forfattere til å skrive på samisk. Samisk leksikografi er i forslaget til statsbudsjettet tilgodesett med midler for oppstart. Dette er viktig for språkutvikling, og bør sikres videre drift.

Toppforskning: Fra UH-sektoren er det nødvendig å betone at fagutvikling er avhengig av toppforskning og førstestillinger. Dermed må ikke styrking av fagmiljøer kun skje gjennom undervisningsstillinger. Vi foreslår et opprykksprosjekt for forskere innafor relevante fagfelt, særlig innen språk og lærerutdanning.

Kunnskapsbehov og profesjonsutdanninger: Lærerutdanningene på UiT er i utvikling og tilbyr nå egne emner i samisk språk. Det er rom for flere ordninger for samarbeid på tvers av institusjoner for å få fram flere lærere med språkkompetanse på ulike nivåer. Samerettsmiljøet ved UiT bidrar nasjonalt og internasjonalt, og må støttes for videre rekruttering og styrking. For å besvare behovet for kunnskap om fornorsking og de ulike folkegruppene, er det behov for ei nasjonal satsning. UiT har i forbindelse med nevnte stortingsmelding foreslått opprettelsen av et nasjonalt senter for læringsressurser og kunnskap om samisk samfunn og kultur i profesjonsutdanninger. Vi mener et slikt senter bør opprettes og virke på tvers av institusjonene i nord og jobbe på nasjonalt nivå.

Vennlig hilsen

Dag Rune Olsen
rektor

Julia H. Sempler
stabsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og krever ikke signatur

Høringssvar til Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner - sluttrapport:

Fra: Guovdageainnu sámiid searvi Dato: 31.10.23
Til: Sámediggi

Innledning

Guovdageainnu sámiid searvi, ønsker å uttrykke våre synspunkter og bekymringer knyttet til Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner sin sluttrapport. Som en sameforening basert i Guovdageaidnu, en samisk kommune hvor samisk språk er majoritetsspråket, og hvor samisk kultur og tradisjoner står dypt rotfestet, har vi et spesielt forhold til temaet fornorskning og de utfordringene som samfunnet vårt har stått overfor som et resultat av denne politikken.

I denne høringsuttalelsen vil kun fokusere på rapportens innhold og foreslåtte tiltak overfor samene. Vi ser at det er vesentlige forskjeller på oppfølgingsarbeidet av de ulike gruppene nevnt i rapporten, og ser det på som naturlig at oppfølgingen vil skje gruppevis.

Kommisjonens rapport er stor og omfattende, og det har til dels vært overveldende å sette seg inn i rapportens innhold, samtidig som man skal se for seg en vei videre til forsoning.

I dette høringssvaret har Guovdageainnu sámiid searvi tatt utgangspunkt til våre forventninger til Sametingets og norske myndigheters videre oppfølging av rapporten, samt våre synspunkt på innholdet og foreslått tiltak. Guovdageainnu sámiid searvi arrangerte et åpent møte i Guovdageaidnu 09.10.2023, og sender denne høringsuttalelsen basert på innspill vi fikk fra møtet. Vi har også gjort flere samtaler og hatt diskusjoner om temaet, og særlig hvordan fornorskningen har påvirket samer i Guovdageaidnu og språket og kulturen her.

Kommentarer til rapportens innhold og tiltak

Vi vil først takke kommisjonen for sitt grundige arbeid med å dokumentere og analysere fornorskingspolitikkens konsekvenser. Vi anerkjenner at kommisjonen hadde et begrenset mandat, og det er klart at ikke alle aspekter og konsekvenser av kolonisering,

rasisme og fornorskning er dekket i rapporten. Det er viktig å påpeke at det er lite tiltro blant befolkningen her at rapporten kan bidra til endring.

Vi er klar over at veien mot forsoning og rettferdighet vil være lang og krevende. Det er helt avgjørende at myndighetene tar våre forslag på alvor og tar grep. Vi har store forventninger til at Sametinget tar en aktiv rolle i å påse at dette arbeidet følges opp på alle samfunnsnivå.

Guovdageaidnu er et samisk samfunn som gjennom tidene har kjempet for å bevare og fremme samisk språk og kultur. Imidlertid har fornorskningens historiske påvirkning satt sine spor, og mange eldre samer har blitt berørt. Også unge samer i Guovdageaidnu er fortsatt påvirket av det som har skjedd, og traumer går i arv. Fornorskningen har satt dype spor i mange unges samiske identitet, selvforståelse og selvfølelse.

I dagens situasjon er det vanskelig å snakke om forsoning. Før vi kan snakke om forsoning, er det ytterst nødvendig med reparering og oppreisning, og tillitsbygging mellom det samiske samfunnet og norske myndigheter. Tillit er selve grunnlaget for at vi skal kunne leve side om side som folk.

Først etter at vi har fått anledning (tid, ressurser, hjelp) til å reparere konsekvensene av statens fornorskning og kolonialisering av Sápmi, og først etter at det samiske samfunnet, på alle nivå, har fått oppreisning, kan vi begynne prosessen med forsoning.

Tillitskrise

Det er en enorm tillitskrise mellom samer og den norske stat. Fornorskningens og kolonialiserings tillittsbrudd blir desverre forsterket med nye brudd i dag. Tillitsbruddet som unge samer opplever etter at den norske stat ikke har rettet opp i menneskerettighetsbruddene knyttet til Fosen-saken, er av stor bekymring. Før denne hendelsen hadde mange unge samer en viss grad av tillit til myndighetene, og de hadde håp om at deres bekymringer og rettigheter ville bli tatt på alvor. Dette var spesielt tydelig i kontrast til den eldre generasjonen, som hadde opplevd fornorskningens harde virkelighet. Imidlertid har mangelen på reaksjon og rettferdighet i Fosen-saken skapt et dypt tillitsbrudd blant unge samer. De føler seg overgitt og forsømt av myndighetene, og dette har ført til en betydelig nedgang i deres tillit til staten og dens evne til å beskytte samiske rettigheter og interesser. Å gjenopprette tilliten og rette opp i urettferdighetene er nøkkelen for å skape et tryggere og mer inkluderende samfunn for unge samer.

Fornorskningens økonomiske konsekvenser

Fornorskningens økonomiske konsekvenser er ikke gransket i rapporten. Vi ber om at det gjennomføres en egen studie av fornorskningens økonomiske konsekvenser på

individnivå, gruppenivå, institusjoner og det samiske samfunnet som helhet. Dette bør utføres som et fellesprosjekt i Norge, Sverige, Finland og Russland.

Granskning av naturforvaltningsystemene og Reindriftsforvalgningen
Vi ber også om en egen granskning av hvordan naturforvaltningssystemet i Norge påvirker samisk utmarkshøsting, tilgang til naturressurser, jakt- og fisketradisjoner og tradisjonell samisk bruk av naturen. Reindriftsforvaltningen må også underlegges en grundig granskning, da det kommer tydelig fram i rapporten at myndighetenes overformynderi overfor reindrifta har hatt fatale konsekvenser for samisk reindrift. Dagens reindriftsforvaltning ivaretar ikke samiske tradisjoner.

Rasisme i offentlig forvaltning og kunnskapsmangel
Kunnskapsmangel om samer blant majoritetsbefolkningen og myndighetene er storsamfunnets problem, men det er det samiske samfunnet som lider på grunn av det. Alle samfunnsnivå og sektorer trenger betydelig mer kunnskap enn det som er tilfellet i dag. Det kan ikke understrekes nok at dette gjelder alle deler av samfunnet. Det må tas tak i dette både på politisk nivå, men også på administrativt nivå. For å fremme forståelsen av samer, samisk kultur, rettigheter, tradisjoner og språk må det satses på undervisning og opplæring for offentlig ansatte og myndighetene må føre tilsyn i disse prosessene og sørge for at det gjennomføres. Dette må da også inkludere undervisning for studenter, slik at det blir tilstrekkelig med undervisning på skolene.
Det må være likestilling mellom samisk og norsk historie og samfunnskunnskap i undervisningsmateriellet i alle fag.

Diskriminering, rasisme og selvfølelse
Diskrimineringen og rasismen som samer fra samiske kjerneområder opplever i dag, er en vedvarende og alvorlig bekymring som har en negativ innvirkning på våres identitet, selvfølelse og forståelse av verdien av sin samiske kultur. Mange samer som lever i samiske kjerneområder føler seg fremdeles som minoriteter i sitt eget land så fort man trår utenfor sine områder, og dette har ført til følelser av utrygghet og marginalisering. Diskriminering og rasisme kan ta mange former, fra fordommer og stereotype forestillinger til ekskludering fra samfunnsdeltakelse og økonomiske muligheter. Dette fører til en følelse av at samisk kultur og identitet ikke blir respektert eller verdsatt, og det svekker samenes selvbilde og selvfølelse. Denne negative påvirkningen kan forsterkes av sosiale medier og andre digitale plattformer som kan spre hatefulle ytringer og forsterke negative stereotypier.

Psykisk helse påvirkes sterkt av slike negative opplevelser av diskriminering og rasisme. Mange samer fra samiske kjerneområder opplever økt stress, angst og depresjon som følge av konstante utfordringer knyttet til deres samiske identitet og den negative behandlingen de møter. Dette kan også føre til en følelse av isolasjon og

ensomhet, da de kan mangle støtte og forståelse fra det bredere samfunnet. Langvarig eksponering for diskriminering og rasisme kan føre til alvorlige psykiske og fysiske helseproblemer, som kan ha en ødeleggende innvirkning på en persons velvære og livskvalitet. Manglende tillit til myndigheter, her også helsemyndigheter, fører til at mange samer enten vegrer seg for å oppsøke helsehjelp i tide eller underkommuniserer sine problemer. Derfor er det avgjørende at myndighetene og samfunnet som helhet tar grep for å bekjempe diskriminering og rasisme, støtter opp om samers psykiske helse og forebygger helseproblemer.

Kommentarer til foreslåtte tiltak
Tiltakene er lite konkrete. Ord som “nasjonal satsning”, “nordisk initiativ”, *“handlingsplan” og “overordnet strategi”,* men sier lite om hvordan, hva, av hvem og for hvem det skal skje.

Det er også lite i kommisjonens forslag til tiltak som forplikter storsamfunnet og sivilsamfunnet å forbedre sine strukturer da det foregår en struturell diskriminering. Kommer norske institusjoner og organisasjoner til å gi høringssvar til rapporten? Hva kommer de til å uttale? Tar de ansvar? Ser de på som sitt arbeid å fremme forsoning mellom samer og majoriteten?

Vi understreker at tiltakene ikke er en uttømmende liste. Mange av tiltakene foreslått i rapporten har vært jobbet med lenge, både av samiske institusjoner, organisasjoner og ikke minst Sametinget.

Vi ber om at det følges opp av ansvarlige myndigheter, men at det også legges ansvar på sivilsamfunnet og at enkelte borgere i landet også jobber med å fremme likeverdighet mellom våre folk.

Reparering må skje før en forsoning kan starte

Før vi kan begynne en forsoningsprosess, må vi prioritere reparasjon. Vi er inneforstått med at det finnes områder man vil måtte se nærmere på, og som vil komme fram i lyset når man jobber med disse prosessene. Derfor er det viktig for oss å minne Sametinget på at oppfølgingen på ingen måte kan stoppe med at det kun behandles på Stortinget, men at det må settes ressurser og kapasitet til å følge opp det videre arbeidet.

Reparere konsekvensene av koloniseringen av våre land- og vannområder.
Tap av land- og vannområder, splittelse inn i fire stater og ikke anerkjennelse av vår rett til egne områder, er konsekvensene av koloniseringen av Sápmi. Dette må repareres, og vi må få anerkjent rettighetene til egne områder.

Reparering av konsekvensene av fornorskning av våre språk.
Samiske spårk ha reell likestilling med det norske språk, og samiske barn må få oppfylt sine rettigheter til undervisning i eget språk, slik som norske barn. Det haster med å virkelig satses på samiske språk, også fra majoritetsbefolkningens side.

Fra et kjernesamisk perspektiv, med et levende samisk språk, ser vi med alvor på språksituasjonen for samiske språk i dag. Om samisk ikke lenger er majoritetsspråk i noen områder, vil språket med sikkerhet og uten tvil forsvinne og bli tapt i hele Sápmi. Vi er derfor helt avhengig av å styrke de kjernesamiske områdene, hvor samisk er majoritetsspråk.

Neglisjering av samisk samfunnsbygging
Grunnloven stadfester samenes rett til å utvikle sin kultur, sitt språk og sitt samfunn, men dessverre har denne retten ikke alltid blitt tilstrekkelig ivaretatt i praksis. Det er nødvendig at myndighetene nå tar ansvar for å fremme samisk samfunnsutvikling på en måte som er i samsvar med grunnlovens intensjon. Samer må gjøres i stand til å styrke og bevare sin kultur og språk, samtidig som de får muligheter for økonomisk og sosial utvikling. Sametingets og samiske institusjoners beslutningsmyndighet og økonomiske kapasitet må styrkes betydelig. Å gi samer større innflytelse over egne institusjoner og styringsorganer vil også redusere strukturell mistillit som samer opplever fra storsamfunnets side, ved å ikke få lov til å ha tilstrekkelig innflytelse.

Det er ubestridelig at samiske formål i lang tid har vært underfinansiert. Dette problemet ser ut til å skyldes fordommer og manglende politisk vilje til å prioritere samiske formål, snarere enn mangel på økonomisk kapasitet. Å påberope seg manglende økonomisk kapasitet som en unnskyldning for å ikke rette opp i historiske urettferdigheter mot samene er uakseptabelt.

Et illustrerende eksempel på denne urettferdige pengebruken er den massive økonomiske støtten gitt til Den Norske Operaen, som mottok over 685 millioner kroner fra statsbudsjettet i 2022, mens Sametinget, som har ansvaret for å finansiere alle aspekter av det samiske samfunnet og sikre samenes rettigheter, mottok 577 millioner kroner. Dette ubalanserte finansieringsnivået er kritikkverdig, spesielt når man betrakter operaen som en form for nisjekultur med begrenset samfunnsmessig innvirkning. Det er viktig å påpeke at dette argumentet ikke er ment for å fremme konflikt, men heller for å sette perspektiv på hvordan mangelen på politisk vilje til å prioritere samiske formål har historiske røtter i fornorskningspolitikken, som setter forskjellige samfunnsgrupper mot hverandre. Å rette opp i disse økonomiske ubalansene er et avgjørende skritt mot en mer rettferdig og inkluderende samisk samfunnsutvikling.

Avslutning

Vi har store forventninger til arbeidet, særlig ser vi på ansvaret staten har i dette arbeidet. Statlige myndigheter må stilles til ansvar for sin politikk og handlinger gjort gjennom historien, men som også blir gjort i dag.

Første, og helt nødvendige steg, mot en mulig forsoningsprosess er å gjenoppbygge tillit mellom det samiske samfunnet og myndighetene.

Avslutningsvis ønsker vi å understreke at ekte likeverdighet for samer først kan oppnås når vi gis de samme rettighetene og mulighetene som den norske majoritetsbefolkningen.

Argumentet om at vi er en mindre befolkningsgruppe og derfor ikke fortjener likebehandling er uholdbart og mangler grunnlag i prinsippet om likeverdighet. Hvert individ og samfunn fortjener respekt for sine kulturelle og historiske røtter, uavhengig av størrelsen på sin befolkning.

Det er på tide å avslutte en praksis som har undertrykt samiske rettigheter og muligheter, og i stedet arbeide for en mer inkluderende og likeverdig samfunnsmessig utvikling der samiske interesser blir ivaretatt og respektert.

Dearvuođat / Med vennlig hilsen,

Guovdageainnu Sámiid Searvvi stivra /
Styret ved Guovdageainnu Sámiid searvi

Sametingets høring om Sannhets- og forsoningskommisjonen rapport – Dokument 19 (2022-2023)

Davvi álmogiid guovddáš/Senter for nordlige folk har gjennomgått Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og anbefalinger. Vi finner rapporten grundig og synliggjør fornorskningspolitikkens virkninger på mange samfunnsområder, og hvordan den har påvirket enkeltmenneskers skjebner. Davvi álmogiid guovddáš/Senter for nordlige folk er lokalisert i et område karakterisert av tre stammers møte, hvor både sjøsamer og kvener har opplevd effektene av fornorskningspolitikken.

Ettervirkningene av fornorskingspolitikken påvirker det samiske og kvenske samfunnet fremdeles i dag, og det er nødvendig med reell likestilling av det samiske og norske, og dyptgripende endringer på en del områder for at forsoning overfor samer og kvener skal kunne oppfylles.

Ut fra dette vil vi peke på noen viktige forhold.

Anerkjennelse av sjøsamenes historiske rettigheter til fiskeriene
Rapporten omtaler og oppsummerer godt den historiske uretten som har blitt begått mot den sjøsamiske befolkningen som har hatt fiskerier som sitt viktigste utkomme for bevaring av sin samiske kultur og levevis. Dette gjelder også for den kvenske befolkningen. Et tungt offentlig utvalg – Kystfiskeutvalget – dokumenterte det samme i 2008, og anbefalte staten å anerkjenne sjøsamenes historiske rettigheter til fiske, samt sikre retten til å kunne leve og brødfø seg og sin familie på bakgrunn av folkerettens regler om minoriteter og urfolk. En anerkjennelse av en slik rett vil også komme kvenske fiskere og kvensk kultur til gode. Disse innrømmelsene må gis, og rettighetene sikres ved lov snarest mulig. Dette vil være et viktig forsonende tiltak ovenfor den delen av den samiske og kvenske befolkningen som har mistet mye.

Sikre retten til å utøve tradisjonell kunnskap og levevei
Den sjøsamiske befolkningen har gjennom historien og fram til i dag livnært seg av kombinasjonsnæringer der blant annet fehold har vært sentralt. Mye kulturell praksis og kunnskap ligger i feholdet som har vært praktisert langs fjordene og kysten av Sápmi i hundrevis av år. I moderne tid er mye av denne praksisen blitt kriminalisert og forbudt, spesielt det som er knyttet til hjemme slakt og distribusjon av råstoffene i lokalsamfunnet, som har medført at viktig og kritisk kunnskap er i ferd med å forsvinne. Det haster derfor å få endret på regelverket slik at den tradisjonelle kunnskapen knyttet til dyrehold, hjemme slakt og ressursutnyttelse med basis i samisk kultur igjen kan praktiseres.

Anerkjennelse av samiske landrettigheter sør for Finnmark
Arbeidet til, og oppfølgingen av Samerettsutvalget 2 om identifisering og anerkjennelse av

samiske land og vann rettigheter sør for Finnmark, må prioriteres og videreføres snarest mulig.

Samisk språktap

Tap av samisk språk er har preget hele det samiske samfunnet, og rapporten viser tydelige språktapet som har skjedd i det samiske samfunnet, og spesielt i de sjøsamiske områdene. Det finnes gode eksempler på at språket kan tas opp igjen hos yngre generasjoner, der forholdene har ligget godt til rette i skole og barnehage. Erfaringene er imidlertid at dette er sporadisk og at opplæringene ofte ikke er satt i system. For framtiden er det viktig at samisk språk og kultur må være en del av grunnutdanningen for lærere og barnehagepersonell i samiske områder, og at alle i Norge som utdanner seg innen disse fagene får grunnleggende kjennskap til det samiske. Samisk språk må være obligatorisk for grunnskoleelever i tospråklighetskommunen.

Det må videre opprettes gode frikjøpsordninger for foreldre og foresatte slik at de kan lære samisk for å styrke barnas mulighet til å lære og praktisere samisk språk på flere arenaer enn bare barnehage og skole. Kvensk språk må vitaliseres og også få sin naturlige plass i opplæringen.

Samiske og kvenske stedsnavn

Stedsnavn er et synlig tegn på langvarig samisk og kvensktilstedeværelse. I mange bygder er stedsnavnene noe av det siste synlige samiske og kvenske som er igjen, men er også veldig utsatt da de fremdeles fornorskes eller går i glemmeboka med den eldre generasjonen. Det er derfor viktig at det gjøres et krafttak for å ta vare på de samiske og kvenske stedsnavnene, der dette er relevant, og få disse synliggjort. Ved innføring av obligatorisk gate- og veinavn i de samiske kommunene, ble mange samiske navn nektet å brukes av kommunen med begrunnelse at det ville føre til forvirring og feilsendelse av post og uttryknings personell. Det er et godt eksempel på at fornorskningen fremdeles er gjeldende, selv i kommuner som samiske forvatningskommuner for samisk språk.

Vi foreslår derfor at det gjøres et krafttak for å registrere og synliggjøre gjennom skilting samiske stedsnavn i alle samiske bygder og på kvensk i de trespråklige kommunene. Det er bedre med for mange skiltede stedsnavn enn for få.

Synliggjøring av samisk og kvensk på nasjonale institusjoner

Vi mener det er viktig for framtidig forsoning at den samiske tilstedeværelsen anerkjennes og synliggjøres på alle områder, arena og situasjoner som har et nasjonalt ansvar og der nasjonale symboler brukes.

Nasjonale institusjoner innen alle deler av samfunnslivet må gis et særlig ansvar for å synliggjøre og fremme det samiske og kvenske, og sikre samisk og kvensk representasjon i

styrer. Dette gjelder både inne kultur, offentlige etater og direktorat, rettsinstitusjoner, utdanning og forskning også videre.

De samiske flaggdagene må bli offentlige flaggdager for hele nasjonen. Dette vil bidra til å understøtte likeverdigheten i at riket er grunnlagt på territoriet til to folk.

Høringssvar: Sannhet og forsoning– grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner

Finnes samisk døve- samiske tegnspråklige i det samiske samfunnet?

Norges Døveforbund (NDF) er en språk- og kulturpolitisk interesseorganisasjon som arbeider for å bedre døve og hørselshemmedes tilgjengelighet og anerkjennelse i samfunnet, også som en språklig og kulturell minoritet. Norges Døveforbund arbeider politisk for å sikre rettigheter til døve, hørselshemmede og andre tegnspråklige. Det betyr at også samiske døves rettigheter er en del av vårt ansvar og dermed velger å svare på denne høringen. NDF har samiske døve i sin organisasjon.

Norsk tegnspråk (NTS) er et minoritetsspråk på lik linje med andre norske minoritetsspråk. Ny språklov i januar 2022 anerkjenner norsk tegnspråk som et nasjonalt tegnspråk.

NDF har lest rapporten med stor interesse og vil berømme rapportens innhold. Det er gjort et godt og sant stykke arbeid. NDF ser likevel at den siden av rapporten som handler om forsoning og bruker dette begrepet er noe problematisk da anerkjennelse og rettigheter ovenfor det samiske samfunnet fremdeles på mange områder ikke følges opp av myndighetene. Da er det etter vårt syn mer realistisk å ha blikket på opprettende og anerkjennende tiltak. NDF støtter også forventningen om at hver gruppe har rett til å få sin prosess behandlet særskilt, av den grunn besvares denne rettet mot det samiske samfunnet.

NDF ønsker å rette oppmerksomhet på samiske døve. Samiske døve er og har vært usynlig i døvesamfunnet, og vi registrerer at de også er usynlige i det samiske samfunnet. Vi ser med stor bekymring på at rapporten overhodet ikke omtaler denne gruppen, en gruppe som er en minoritet i minoriteten. NDF har merket seg at Sametinget har begynt å løfte denne gruppen i sitt samfunn. Spesielt vil vi rose Sametingsrådets medlem som via sosiale medier la ut videoklipp på tegnspråk i forbindelse med FNs internasjonale dag for funksjonshemmede 2022. NDF har også registrert at det av og til er innlegg på tegnspråk fra Sametingets plenum. Dette bidrar til en viktig synliggjøring og via dette muligheter for at samiske døve på sikt kan få bedre tilgjengelighet. Det haster.

Det ser ut til at det finnes lite kunnskap og informasjon om samiske døve og samiske tegnspråklige. Det vi vet er at døve som oftest ble sendt til døveskoler og vokste opp på internat. Dette fordi hjemstedet ikke hadde kompetanse eller kunnskap om døve. Det er også lite kunnskap om hvor samiske døve etablerte seg etter endt skolegang og hvilken relasjon de har til sin familie og samisk språk og kultur. Da heller ikke hvordan dette har påvirket deres liv.

Trondheim hadde en døveskole med internat som ble etablert i 1825. Mange samiske elever ble sendt dit. Iflg Norsk Døvemuseum vet man lite om disse barna og hva som hendte med dem. Samiske elever lærte norsk tegnspråk i skolegården og hadde norsk tale og skriftspråk som opplæringsspråk. Ut fra dette ser en at døveskolene også har bidratt til fornorskingsprosessen av samiske døve elever, både språklig og kulturelt.

«Samisk skolehistorie» sitat fra Ellana Risten, født i 1930, som ble sendt til Trondheim offentlige skole for døve da hun var ca. 10 år gammel; «Jeg ble skolert vekk fra min kultur, men husk at det var nødvendig. Kautokeino hadde ikke kunnskap eller tilbud til døve elever. Alternativet hadde vært å

ikke få skolegang i det hele tatt. Hva da? Det er vondt å ha mistet sitt språk og sin kultur, men jeg fikk et annet som jeg kan kommunisere på».

Fornorskningen har om enn rammet samiske døve barn hardere i og med at de som regel ble sendt til døveskoler uten mulighet til å lære seg samisk. NDF ber om at dette må løftes opp og drøftes for å sikre samiske døve barn et fullverdig tilbud som inneholder både tegnspråk, samisk og norsk. Dette gjelder også familie og nærpersoner. Det er i tillegg et viktig tiltak å tilby voksne døve samer samisk opplæring på norsk tegnspråk jmf rapportens pilar 2 – Språk.

NDF vil at det igangsettes et arbeid rettet mot å utdanne tolker som behersker tegnspråk og samisk. Dette er et viktig tiltak for å styrke og igjenopprette tilgang for døve samiske tegnspråklige til sitt eget samfunn jfm rapportens pilar 3 – Kultur.

NDF vil foreslå at det nedsettes et arbeid som kan se på samiske døves historie i Sapmi, i samarbeid med NDF og Norsk Døvemuseum, om hvordan fornorskningsprosessen har hatt innvirkning på samiske døves liv og helse, siden dette også er gjeldende, ikke bare på norsk side, men også svensk, finsk og russisk side og implementere dette i rapportens pilar 1 – Kunnskap og formidling.

Med vennlig hilsen

Petter Noddeland (sign)
Generalsekretær
Norges Døveforbund

Ditte Emilie Hatlelid (sign)
Utvalgsmedlem i NDFs Mangfoldutvalget
Norges Døveforbund

Norges Kristne Råd
KIRKENE SAMMEN

Sámediggi – Sametinget
amediggi@samediggi.no

Oslo 30.10.2023

Norges Kristne Råds høringssvar: Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Norges Kristne Råd er paraplyorganisasjon for kristne kirker og trossamfunn med 24 medlemskirker, en observatør og fem tilsluttende økumeniske organisasjoner. I tillegg leder vi et stort nettverk blant både registrerte og uregistrerte migrantmenigheter.

Norges Kristne Råd takker Sannhets- og forsoningskommisjonen for det grundige arbeidet som er gjennomført og dokumentert i rapporten, og Sametinget for muligheten til å gi våre innspill til Sametingets høring om kommisjonsrapporten

Den omfattende dokumentasjonen, blant annet gjennom de personlige historiene gir et godt grunnlag for å forstå vår historie, samtid og fremtidige interaksjon mellom storsamfunnet og samer, kvener/norskfinner og skogfinner.

Vi erkjenner at det er liten kjennskap i den norske befolkningen på hva som har skjedd og at økt kompetanse er viktig. Her vil også samarbeid med utdanningsinstitusjonene, og for vår del, særlige de kirkelige utdanningsinstitusjonene, knyttet til kirkens rolle være viktig. Det er viktig å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for kirkenes arbeid med forsoning.

Norges Kristne Råd ønsker å bidra til at det tas et nødvendig oppgjør med fornorskingspolitikk og urett. Kommisjonsrapporten viser at mange opplever at fornorskningen fortsetter i vår tid. Urfolk og minoriteters rettigheter blir ikke tillagt nok tyngde når de kommer i konflikt med tunge markedskrefter og økonomiske interesser. Den manglende oppfølging av Fosen-dommen er et eksempel som svekker tilliten til myndighetenes prioriteringer.

Blant Norges Kristne Råds medlemskirker har noen både ved aktiv handling og passivt fravær vært del av fornorskningspolitikken. Det har samtidig vært kirker og enkeltpersoner som bidro til å motvirke den statlige politikken.

I Den norske kirke var det enkelte prester og biskoper som gjorde motstand mot fornorskningsprosessen fram mot 1900, men etter dette var kirken en lojal medspiller i den statlige fornorskningspolitikken. Kommisjonsrapporten får fram at bildet er sammensatt, fordi andre kirkelige aktører, som organisasjoner og skoleeiere, spilte en svært tvetydig rolle i fornorskningen.

Eksempler på det siste, og fra frikirkene, er Baptistkirken i Norge og Metodistkirken som på ulike måter bidro i gjennomføringen av det første samiske landsmøtet i Trondheim i 1917.

Et annet er Den Evangelisk Lutherske Frikirke, blant annet gjennom etableringen av Nourtonaste i 1898. Bladet ble etablert av frikirkepastoren Gustav Fridtjof Lund som også ble bladets første redaktør, og som er det samiske bladet som har lengst historie, og som fremdeles kommer ut fra,

«Nuorttanaste gikk raskt fra å være et rent evangelisk misjonsblad til å bli mer nyhets- og samfunnsorientert. Gjennom nyhetsdekning og leserbrev bidro avisen sammen med avisa Sagai Muittalægje til å skape en nordsamisk offentlighet og var slik med på å legge til rette for samepolitisk mobilisering på starten av 1900-tallet» (s. 207)

Et eksempel på dette i finner vi bl.a på s. 205 i rapporten, hvor det vises til en artikkel i Nourttanaste hvor det bl.a protesteres mot forbudet mot samisk språk i skolen (Protesten var mot fornorskningen i skolen og ble rettet til skolestyret i Deanu/Tana kommune i 1896).

Bladet var med sin eksistens viktig for samisk, på samme måte som bladet «Stille stunder» var (og er) for nynorsk språk. Leserne skulle få «gudeleg» lesestoff på sitt eget målføre. Skriftspråk og hjertespråk hører sammen.

I fagartikkelen «Gustav Fritjof Lund og bladet Nourttanaste. Frikirkekristendom på samisk» («Från Sara Greta til Lilla Svarta Sara, Väckelsen i litteraturen og väckelsens litteratur, Artos 2009), skriver Olav Tveiterås at «Så langt jeg kan forstå, fortjener Lund og bladet «hans» i høy grad å bli trukket frem i lyset. Virksomheten har vært utført av en minoritetskirke og en minoritets-befolkning. Kanskje er denne «doble minoritetssituasjonen» grunnen til at det er blitt så lite kjent».

Han reiser også spørsmål «Hadde et frikirkelig blad på samisk større muligheter til å overleve det sterke fornorskningspresset fra myndighetene enn om bladet hadde vært utgitt av en organisasjon innenfor statskirken?» Bladet ble både etablert før Norske samemisjon (Statskirken) sitt blad Sami Usteb, og blir i motsetning til sistnevnte som kun fikk en levetid på fjorten år (1899-1913) fortsatt utgitt.

Det påhviler kirkene i Norge et stort ansvar for å bidra til forsoning og innfri de forventninger kirkene nå møter. Skal kirkene lykkes i dette, forutsettes det et bredt engasjement og at hele kirke-Norge ser sitt ansvar.

Vi ønsker også løfte frem betydningen av hvordan barn og unge ble berørt av fornorskningspolitikken, og hvordan de opplever dagens situasjon. Unges engasjement i Fosen-demonstrasjonene har synliggjort at uretten overfor samer fortsatt pågår.

Hatprat og rasisme mot samer har økt etter at kommisjonen la fram sin rapport, noe som må tas svært alvorlig.

Rapporten bruker i all hovedsak begrepet «Kirken» om Den norske kirke, som på s. 174 «I Norge har kirken siden reformasjonen og frem til 2017 vært en statskirke.» Hva sier det om det store antall kirker utenfor Den norske kirke? Etter opphevelsen av konventikkelplakaten (1842) og ikrafttredelsen av Dissenterloven (1845), og den påfølgende etableringen av en rekke kirkesamfunn utenfor Den norske kirke, bør en i lys av minoritet- og majoritetsforståelsen av kirkene i Norge bruke et mer presist språk og angi hvilken kirke man

snakker om, evt. bruke «kirkene», men da i flertall. Dette er påfallende i rapporten, men vi møter det også gjentatte ganger i offentlig kommunikasjon. Dette er et ansvar som påhviler statsforvaltningen.

Vi savner ellers et perspektiv som gjelder frikirkene. Det er i liten grad reflektert i rapporten at det finnes religiøse minoriteter. Vi mener at erfaringene fra frikirkelig hold, ikke minst i forhold til forsoningsprosesser er relevante.

Her har også Norges Kristne Råd vært involvert i- og har erfaring med i forsoningsprosesser

Det kan virke som om flere av frikirkene var med å motvirke den statlige påvirkningen, - kan det ha sammenheng med at de selv hadde erfaring med å være minoritet?

Norges Kristne Råd vil som paraplyorganisasjon for kristne kirke- og trossamfunn i Norge, og overfor hele den økumeniske verden å være i lytterposisjon og ønsker å bidra til en refleksjon rundt de feil som er gjort og hvordan vi kan unngå at de danner mønster for framtiden.

Norges Kristne Råd vil derfor bruke tid innad i organisasjonen, i stab og styre og setter bl.a. av styre- og kirkeledermøter til å samtale om dette.

Vi vil også undersøke om Den norske kirkes E-læringskurs om sannhet og forsoning kan gjøres tilgjengelig for bruk i andre av våre medlemskirker.

Når representanter for de økumeniske rådene i Norden og Baltikum samles på Island i slutten av januar 2024 er også et av temaene som tas oss «Fornorskning som teologisk utfordring».

Dette gjelder særlig i forståelsen av hvor tett luthersk teologi og selvforståelse er eller har vært knyttet opp mot språk og nasjonalstat, «en nasjon – ett språk – en religion». Denne teologiske forståelsen har overhodet ikke tatt høyde for språklige og religiøse minoriteter innenfor rikets grenser, og fortjener et eget studium.

Avslutning
Vi må alle være villige til å være proaktive og søke handlinger og prosesser som skaper tillit, men de som må sette eksempelet er staten med sitt byråkrati og politiske prosesser. Kommisjonens gode arbeid vil forbli ord i en rapport om det ikke får konsekvenser for handlinger.

Vi takker regjeringen for opprettelsen av Sannhets- og forsoningskommisjonen, og komiteen for sitt grundige arbeid. Vi ser frem til de konkrete tiltakene som kommisjonens arbeid vil få i praktisk politikk og fremtidige vedtak.

Med vennlig hilsen

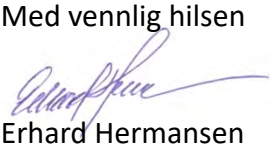

Erhard Hermansen
generalsekretær

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	02.11.2023 00.40.07
ReferanseID	SMT325-1119774

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Norrõs skoltesamene

Fornavn	Etternavn
Venke	Tørmænen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? se innsendt 31.10.23
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Se innsendt 31.10 23
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Se innsendt 31.10.23
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Se innsendt 31.10 23
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Se innsendt 31.10 23 Se vedlegg pkt Språk. Norrõs henviser her til Rapport vedr skoltesamisk språk utarbeidet av Torkell Rasmussen for Sametinget
Her kan du legge ved vedlegg
Norrõs uttalelse sannhet og....rtf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	02.11.2023 00.00.50
ReferanseID	SMT325-1119773

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Máze Sámiid Searvi

Fornavn	Etternavn
Nils Johan	Nango

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Máze Sámiid Searvis uttalelse til kommisjionens rapport..docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	01.11.2023 00.00.45
ReferanseID	SMT325-1119754

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Oslo Sameforening

Fornavn	Etternavn
Tor Gunnar	Ntstad

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsinnspill fra Oslo Sámiid SearviSannhetsogForsoningskommisjonensrapportEndeligversjon.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 23.57.18
ReferanseID	SMT325-1119753

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Máze Sámiid Searvi

Fornavn	Etternavn
Nils Johan	Nango

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Máze Sámiid Searvis uttalelse til kommisjionens rapport..docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 23.39.45
ReferanseID	SMT325-1119752

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Samisk museumslag

Fornavn	Etternavn
Kai-Rune	Hætta

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Se vedlegg
Her kan du legge ved vedlegg
Samisk Museumslags uttalelse i sammenheng med Sannhets og forsoningskommisjonens rapport_Sametinget.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 23.09.26
ReferanseID	SMT325-1119751

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

[Her finnes de foreslåtte tiltakene]

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Rapporten er et svært viktig arbeid.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Se Bivdus innspill i høringen (Vedlegg)
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Et godt utgangspunk
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Kanskje litt mer om sjøsamenes fornorskning der de mistet både språk, kultur og lang på vei identitet.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Håper at kommisjonens arbeid blir tatt vare på å fulgt opp av norske myndigheter.
Her kan du legge ved vedlegg
Bivdu Inge A Sannhetskommisjonen Sjøsa^Jiske rettigheter Innspill til Sametinget.docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 22.58.24
ReferanseID	SMT325-1119750

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Guovdageainnu Sámiid Searvi

Fornavn	Etternavn
Elle Mari Dunfjell	Oskal

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringssvar til Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport_.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 21.41.09
ReferanseID	SMT325-1119746

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon

Iinná ja Biras Sámiid Searvi- Hinnøy og omegn sameforeninga- NSR

Fornavn	Etternavn
Helén	Storelv- Rabone

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

Hinnøy og omegn sameforening har forsøkt å finne ressurser i foreningen som kunne arbeide grundigere med rapporten, men da det ikke har vært mulig velger vi å skrive en kortfattet høringsuttalelse. Ut fra innspill fra medlemmene i foreningen er det mange som mener at området ikke er dekket godt nok i rapporten. Området har vært sterkt berørt av fornorskningen både innenfor reindriftsnæringen, språk, slektsrelasjoner, samiske slektsnavn og duodji. I de vel siste 40 år har det vært arbeidet med å ta tilbake og bevare samisk kompetanse/kunnskap på alle felt. Fra å være en nærmest usynlig samisk region har den samiske kampen ført til at regionen er en sterk samisk region. Dette vises for eksempel gjennom festivalen Márkomeannu som er etablert av en tidlig ungdomsforening i NSR. Festivalen har oppnådd at barn og unge har en grunn til å være stolt av sin samiske identitet. Festivalen har hatt så stor betydning at den burde vært omtalt i rapporten.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Området Sør-Troms og Nordre Nordland har en organisasjonshistorie som strekker seg over 100 år. Det startet med Ofoten samelag som ble etablert med Henrik Kvandahl fra Kvanndal, bosatt i Ballangen som initiativtaker og drivkraft. Organisasjonshistorien burde vært dekket bredere i rapporten da dette er en viktig del av motkampen til fornorskningen.

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Rapporten foreslår at det skal etableres et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid. Vi er ikke enig i at dette er rett fremgangsmåte. Det eksisterer samiske institusjoner med med stor forskningskompetanse. Vi mener det bør satses på oppbygging av allerede eksisterende samiske institusjoner.

Vi mener det er riktig å satse på å bygge opp og ivareta samisk språk. VI savner satsing på å legge til rette for at foreldre som har tapt samisk språk bedre kan følge opp bidra til at deres barn får lære samisk språk. I Sør-Troms-Nordre Nordland hvor det samiske språket naturlig er nært beslektet med det samiske språket på svensk side er det viktig at det legges til rette for grenseoverskridende samarbeid for å bevare og utvikle samisk språk i regionen.

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Vi mener at det er for tidlig å starte med forsonende tiltak nå. Det er nødvendig å satse mere på oppbygging av det samiske samfunnet som har lidd store tap grunnet fornorskningsprosessen. Det er etter vår mening ikke riktig å omtale satsing på samisk språk som et forsonende tiltak da det er en del av oppbyggingen av det samiske samfunnet.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Daværende regjering og styresmakter brukte mye ressurser på fornorskningen. Det forventes at det

settes inn tilsvarende ressurser på gjenoppbygging av det samiske samfunnet. Vi vil også løfte kommunenes ansvar for å ivareta det samiske samfunnet i sine områder. Når det gjelder søknad om å bli en del av forvaltningsområde for samisk språk ser vi at det er en sak som er for viktig til at et flertall i kommunene skal kunne stemme ned dette.

Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 20.42.12
ReferanseID	SMT325-1119742

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Det som er tatt må gies tilbake. Det som er ødelagt må repareres. Som samisk språk, det mangler en plan for hvordan gi språket tilbake til de som er fratatt det, og hvordan sørge for at samisk språk blir likeverdig med norsk, med tidsramme.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Følgene av grensesperringene. Varanger..pdf
Følgene av grensesperringene. Varanger..odt

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 20.39.43
ReferanseID	SMT325-1119745

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Guovdageainnu Johttisápmelaččaid searvi

Fornavn	Etternavn
Berit Kristine	Utsi

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
uttalelse Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.pdf

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 20.33.27
ReferanseID	SMT325-1119743

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Ellen	Ravna

Epost

[redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Se høringsuttalelsen nedenfor.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Rapporten burde vært på samisk. Det at den bare er på norsk gjør det blant annet vanskeligere å samarbeid på tvers av landegrensene i Sápmi i denne viktige prosessen.
Her kan du legge ved vedlegg
Mielddus_BreavaGonagassii4.6.2021.jpg
Mielddus_buggeluossabuoðđu.pdf
Mielddus_Bovdehus kommišuvdnii Sámi Siiddas.pdf
Mielddus_Brev til kommisjonen15122022.pdf
Gulaskuddancealkámuš_Samediggai_duohtavuohtakommišuvnna raportta birra_311023.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 20.28.30
ReferanseID	SMT325-1119744

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Gáivuona suohkan Kåfjord kommune Kaivuonon komuuni

Fornavn	Etternavn
Greta	Larsen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Vedlagt følger Kåfjord kommunestyrets høringsinnspill, vedtatt i PS 97/23 den 30.10.2023.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsinnspill fra Gáivuotna Kåfjord Kaivuono

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 18.22.35
ReferanseID	SMT325-1119738

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Åarjelhsaemien Teatere AS

Fornavn	Etternavn
Siri K.	Gaski

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
HøringsuttalelseÅST.pdf

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 17.47.40
ReferanseID	SMT325-1119737

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Siri Broch	Johansen

Epost

[redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Jeg sender inn på vegne av Deanu Sámiid Searvi og Deatnogátte Sámiid Searvi. Jeg har sendt inn 23.10., men det ser ut som om vedlegget jeg la ved, dessverre ikke hadde rett tekst. Derfor sender jeg det på nytt.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
scan0022.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 17.41.32
ReferanseID	SMT325-1119730

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Myrnes aktivitetshus

Fornavn	Etternavn
Helén	Storelv- Rabone

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Rapporten er stor i omfang og det har vært umulig for foreningen å lese gjennom hele rapporten. Men vi føler likevel at vi har en god oversikt over hvilke tema som er behandlet. Historiene som er kommet frem er gjenkjennbare for oss i og i bygda som helhet. Vi setter stor pris på at mange har delt sine historier.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Vi legger merke til at det mangler beskrivelser fra vårt område. Området har blitt svært berørt av fornorskningen, både unge og eldre, både i samtid og fortid. Da flytting over grensen ble forbudt ble samtidig mindre kontakt mellom slektene på hver side av grensen. Dette mener vi har en stor del av skylden for at samisk språk, joik og duoddji nesten gikk tapt i området. Vi mener at blant annet grensetrekningen med dens resultater burde fått mere oppmerksomhet. Vårres område har på tross av at språket forsvant beholdt en samisk identitet som fortsatt er bærende for store deler av samfunnet. Dette gjør at den samiske befolkningen ikke er forsvunnet eller vil forsvinne i denne regionen. Det mangler fokus på dette.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Det å snakke om forsoning synes vi er vanskelig slik situasjonen er nå. Samene i vårt område har tapt mye og det er vanskelig å se hva vi skal forsone oss med. Det er behov for tiltak som leger sårene ved å bygge opp samisk kultur og språk igjen. Det er nødvendig med nok ressurser til dette.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Vi kan ikke se at det er direkte tiltak som vil bidra til at vi samene får hjelp til å lege sårene etter fornorskningen. Vi ville gjerne sett tiltak som legger et press på kommuner med stor samisk befolkning, som Evenes kommune - til å ta ansvar for eksempel ved å søke seg inn i forvaltningsområdet for samisk språk. Det er store sår blant folk, både de som allerede har en bevisst samisk identitet og de som vet at de er samer men ikke har tort å ta steget som det er å si det høyt.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Vi synes det er for tidlig å gå rett på en forsoningsprosess. Det er nødvendig at storsamfunnet må anerkjenne at det som har skjedd under fornorskningene er et stort overgrep mot samene og er villig til å sette inn store ressurser til å reversere dette. Flere har etter at rapporten ble lagt frem lurt på hvorfor ingen spurte dem om erfaringer fra fornorskningsperioden/skolehistorier etc. De mener at kommisjonen var usynlig i området. Vi savner også de unges historie. Også de som er født etter 1970 har lidd under fornorskningen. Både dagens foreldregenerasjon, ungdom og barn preges fortsatt av tidligere fornorskning og det som fortsatt pågår.
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 17.40.04
ReferanseID	SMT325-1119735

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Sámi allaskuvla Samisk høgskole

Fornavn	Etternavn
Vilhelm	Söderbaum

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Sámi allaskuvlla cealkámuš Sámediggái - sáddejuvvon sisa 2023-10-13.DOCX

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 17.14.05
ReferanseID	SMT325-1119732

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Stiftelsen Saemien Sijte

Fornavn	Etternavn
Birgitta	Fossum

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Se vedlagt høringsinnspill i pdf
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsinnspill til Saemiedigkie Sannhets-og forsoningskommisjonens rapport_Saemien Sijte.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 17.13.16
ReferanseID	SMT325-1119731

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Sámi allaskuvla Samisk høgskole

Fornavn	Etternavn
Vilhelm	Söderbaum

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
23_00563-1 Sámi allaskuvlla cealkámuš Sámediggái 2023 381623_2_0.DOCX

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 16.46.30
ReferanseID	SMT325-1119725

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Norrõs Skoltesamene

Fornavn	Etternavn
Venke	Tørmænen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Norrõs savner mer fokus på skoltesamisk historie. Man trekker fra skoltesanene i ulike kapittel, men gir ikke en helhetlig beskrivelse av vår historie. Om kunnskap om samer/urfolk i Norge er liten, er den nesten fraværende mht skoltesamer. Desverre er dette også tilfelle innad i det samiske samfunn. Vår kultur og historie, vårt språk, vår levemåte skiller seg vesentlig ut fra andre samiske grupper. Videre fikk grenseoppgangen av 1826, katastrofale følger for skoltesamene som senere gjorde at spesielt Pasvik siida forvirret, men også Neiden
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Se spørsmål 1, samt vedlegg
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Spennende, se vedlegg
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Sannhet og forsoning mellom minoriteter og urbefolkning, er ikke tema i rapporten. Og kommer følgelig ikke frem som tiltak, se vedlegg for foreslåtte tiltak
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Noen kapittel er spesielt mangelfull mht skoltesamene, disse blir spesielt omtalt. Se vedlegg
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 15.26.50
ReferanseID	SMT325-1119720

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Várdobáiki sámi guovddáš

Fornavn	Etternavn
Anne Marie G	Graven

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Sádden min cealkámuša ođđasit, ledjen boasttu veršuvnna sádden eske.
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsuttalelse fra Vardobaiki, rapporten Sannhet og forsoning.pdf
Følgebrev høringsuttalelse rapport - Sannhet og forsoning.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 15.25.43
ReferanseID	SMT325-1119073

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Stuornjárgga sámiid duodjie

Fornavn	Etternavn
Ellen Berit	Dalbakk

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

Vi er ikke klare for en forsoningsprosess før staten setter inn en større innsats for leging av de sår som fornorskninga forårsaket. Vi gjør så godt vi kan med å ta tilbake blant annet duodjie og språk, men det tar tid.

Det markasamiske/tornesamiske området i Ofoten og Sør-Troms virker å være noe glemt i rapporten, det ser ikke ut som om kommisjonen har hatt fokus på dette området. Dette er et område hvor gáktie-tradisjonen aldri var helt borte, og dermed er det et viktig samisk område.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Om vi virkelig skal forsones, må vi få noe tilbake fra staten for de konsekvensene den har påført oss, staten har et ansvar for å rette opp i uretten som er begått. Når det gjelder duodjie, kan det f.eks. være i form av økonomisk støtte til duodjie-kurs og -aktiviteter for å formidle tradisjonskunnskap og økonomisk støtte til unge duojárak – de gjør et viktig arbeid. Under Pilar 3: Kultur foreslår kommisjonen å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner. Dette er bra. Stuornjárgga sámiid duodjie er ei aktiv og stor forening, og viktig i Ofoten og Sør-Troms for bevaring og utvikling av duodjie. Per 31.10.2023 har foreninga 69 medlemmer. Foreninga har eksistert siden 1988 og har dermed i 35 år arbeidet for å ta vare på og videreføre duodjie-tradisjoner – også i ei tid da det var skambelagt å bruke gáktie. Vi må forsone oss med at duodjie og gáktie var i ferd med å dø ut i Ofoten og Sør-Troms, men heldigvis fantes det tradisjonsbærere som ikke lot bruken dø ut, og Stuornjárgga sámiid duodjie gjør i dag et viktig arbeid for å videreføre tradisjoner. Vi erfarer at for mange er det å lære seg duodjie og å ta tilbake gáktie eller andre samiske klesplagg et første steg i å ta tilbake sin samiske identitet, og mange trenger hjelp eller veiledning til dette. Det samiske språket er en svært viktig del av duodjie.

Under Pilar 3: Kultur foreslår kommisjonen også en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet. Det høres fint ut, men er nok for vagt og lite konkret.

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Fortsatt arbeid med tilbakeføring av samisk duodjie og samiske gjenstander fra museer og institusjoner utenfor Sápmie til museer og institusjoner i Sápmie, her hos oss Várdobáiki museum. Både fra norske museer og institusjoner og utenlandske museer og institusjoner.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Seks generasjoner fornorskede samer. Det er vanskelig å ta inn over seg hvilke utfordringer hver

generasjon har møtt.

Et eksempel fra generasjonen som i dag er 60 år og eldre: På Tromsø museum har det i mange år vært utstilt ei liste/underskriftskampanje mot samisk skilting. Denne lista finnes i en glassmonter i utstillinga Sápmi – en nasjon blir til. Det var vanskelig å ikke skrive under på denne lista når naboen eller din beste venn kom på døra for å få underskrifta di. Andre igjen ble ikke engang bedt om å skrive under, fordi de hadde ei tydelig holdning for samisk skilting. Situasjonen hadde sannsynligvis vært annerledes dersom lista var lagt ut offentlig for underskrifter. Mange som står på denne lista bærer i dag sin gáktie med stor stolthet. Dette er bare en av de mange konsekvenser av fornorskingspolitikken i Ofoten og Sør-Troms. Som same kan man spares for å henges ut i en offentlig gapestokk. Dette er en sår ting som det ikke snakkes om i dag, hvordan kan dette bli til noe positivt. Mye kommer an på vinkling i denne saken. Samtidig er lista et viktig tidsvitne over hvordan situasjonen var.

Når det gjelder bruk av gáktie i dag: Mange unge møter fortsatt motstand i egen familie og må overvinne barrierer i egen familie og i eget nærmiljø. Mange voksne (og unge) samer kjenner ikke sin bakgrunn og kultur. Nylig ble ei ung jente med vår gáktie mobbet på bussen i Tromsø. Dessverre foregår det også hets på sosiale medier.

Under følger noen mål vi har tenkt på:

- Sette navn på konsekvenser av fornorskningen, både i forhold til norsk kultur og innad i den samiske kulturen
- Opplysning og årsaksforklaring
- Snakke om hvordan summen av opplevelser setter seg i kroppen
- Opplyse om konsekvenser av fornorskningen i alle generasjoner
- Hvordan beskriver man:
Oldemor/Bestemor er same
Jeg har samiske aner/bakgrunn
Min mor kommer fra (et samisk område)

Viktig arbeid for oss i Stuornjárgga sámiid duodjie:

- Fremme en stolthet slik at samer bærer kulturmarkører som gáktie eller andre plagg
- Fortsette skolering, kursing og opplysning om duodjie
- Utdanne duojárak slik at flere kan lære om samiske tradisjoner i egne områder, være behjelpelig med å dokumentere og finne kilder
- Facebook har i dag blitt en arena hvor samer finner sine samiske slekter og tilhørighet, men vi ser at gáktie ikke alltid viser lokale tradisjoner og tilhørighet og presenteres som samisk festdrakt, mye kunnskap forsvinner ved formidling via Facebook
- Fremme bruk av Sámi Duodji-merket og Sámi Made-merket

Og som Martin Kolberg har sagt det: Det norske samfunnet nasjonalt og lokalt må erkjenne sin rolle, konsekvenser og sitt ansvar for å komme til en forsoning.

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 14.01.28
ReferanseID	SMT325-1119715

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Várdobáiki sámi guovddáš

Fornavn	Etternavn
Anne Marie G	Graven

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? se vedlegg
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? se vedlegg
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? se vedlegg
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? se vedlegg
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? se vedlegg
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsuttalelse fra Vardobaiki.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 13.26.23
ReferanseID	SMT325-1119714

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Redd Barna

Fornavn	Etternavn
Risten Birje	Steinfjell

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Redd Barnas innspill til Sametingets høring om sannhets og forsoningskommisjonens rapport okt 23.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 13.12.02
ReferanseID	SMT325-1119711

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Nord-Hålogaland bispedømmeråd

Fornavn	Etternavn
Karl Yngve	Bergkåsa

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Rapporten gir en grundig og viktig innføring i fornorskningspolitikken og dens konsekvenser for de berørte gruppene.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Det er svært mye beskrivende tekst når det kommer til fornorskningens konsekvenser for de berørte gruppene. Det kunne med fordel vært skrevet mer om påvirkningen dette har hatt for enkeltmennesker og på gruppenivå, f. eks. basert på fortellinger fra enkeltindivider. Dermed ville det vært en tydeligere kobling mellom beskrivelse av tematikken og noe drøfting rundt betydningen og konsekvensene av det som skjedde for enkeltmennesker. Det savnes samtidig et videre perspektiv på hva også majoritetsbefolkningen har mistet og gått glipp av i kjølvannet av fornorskningspolitikken. Fokuset på en "monokultur" i Norge har sannsynligvis gjort at mye av "den norske kulturarven" har blitt innsnevret og mistet mye av sitt opprinnelige mangfold. Det har sannsynligvis også bidratt til å skape systemiske og strukturelle fordeler til de som tilhører den såkalt "etnisk norske" grupperingen. Dette får samtidig konsekvenser for hvilken behandling de ulike brukerne som representerer disse gruppene erfarer innenfor rettssystemet, helse- og skolevesen, kirken osv. Hvordan påvirkes man av å måtte kjempe for å kunne bruke sitt morsmål i møte med disse "norske" institusjonene? Kapitlet om kirka og forholdet til de ulike berørte gruppene er kort og kunne vært mye større. Det er her særlig kirkas rolle som statens forlengede hånd, samt røster som talte fornorskningen imot både fra samisk hold og prester innad i kirka, som med fordel kunne vært omtalt i større grad. I motsetning til mange andre urfolk og minoriteter har kirka og kristendommen fortsatt en svært viktig rolle i menneskers liv. Og det kunne vært foreslått flere tiltak som direkte berørte kirka og dens rolle i å koordinere forsoningsprosesser videre i tida foran oss. Det er forståelig at rapporten har størst fokus på det deskriptive, men det kunne med fordel ha vært trukket noen linjer til hvordan de ulike fornorskningsprosessene har påvirket samer, kvener, norsk-finner og skogfinner og deres hverdag nå i dag.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Rapporten inneholder flere gode og viktige tiltak. Det kunne likevel med fordel vært mer frimodighet med tanke på å be kirka bidra i forhold til forsoning. Som en av de største samfunnsaktørene har kirka både stort ansvar og gode muligheter til å kunne være en pådriver for å drive forsoningsarbeid, både nasjonalt, regionalt og lokalt helt ned på menighetsnivå/kommunenivå.

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Med tanke på den store rollen skoleverket spilte som aktiv utøver av fornorskningspolitikken i et århundre, så burde det vært enda tydeligere krav til skoleverket (fra småskole til universitetsnivå) om at denne siden av Norgeshistorien må bli mye bedre kjent. Norge som en del av Sápmi er i stor grad ukjent for de fleste borgere i landet vårt. Kunnskapsnivået bærer fortsatt preg av karikaturer og forenklet forståelse av disse gruppenes faktiske levemåter og forhold til hverandre. Denne oppgaven må staten bevilge midler til og sørge for at utdanningsinstitusjonene følger opp slik at det blir en reell kunnskapsheving på dette området.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

I Nord-Hålogaland bispedømme har vi arbeidet med denne tematikken i lang tid, ikke minst på grunn av den rollen og ansvaret som kirka bærer i forbindelse med utbredelsen av fornorskningspolitikken. Nord-Hålogaland bispedømmeråd ønsker derfor å legge ved et dokument som beskriver arbeidet som har blitt gjort og som gjøres i vårt område i forbindelse med vårt kontinuerlige forsoningsarbeid, satt i sammenheng med kommisjonen og dens rapport.

Her kan du legge ved vedlegg

Forsoningsarbeid i Nord-Hålogaland bispedømme.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 12.39.28
ReferanseID	SMT325-1119710

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Min árbe - Vår arv Samisk kulturforening i Sør-Varanger

Fornavn	Etternavn
Knut Ragnvald	Mortensen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Rapporten er grundig på kartlegging, selv om det nok finnes områder som burde vært nærmere belyst. Stortinget har ved å igangsette arbeidet skapt store forventninger blant mange som har tapt både språk og kultur. Stortinget må bevilge nødvendige midler som kan settes inn i revitalisering av samisk språk og kultur. Det haster og kan ikke vente, da det enda er mulig å redde samisk språk og kultur, også i de områder som har vært hardest rammet som Sør-Varanger. De som kan kan språk og kulturhistorien er gjerne i høy alder.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Tiltakene som er nevnt er nokså generelle, og de kan bli gjenstand for ulike måter å fortolke det på, når det skal settes ut i praktisk liv. Rapporten viser få praktiske verktøy som skal i bruk ved iverksetting av reparasjons- og revitaliserings arbeidet.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Tiltakene som er nevnt er nokså generelle, og de kan bli gjenstand for ulike måter å fortolke det på, når det skal settes ut i praktisk liv. Rapporten viser få praktiske verktøy som skal i bruk ved iverksetting av reparasjons- og revitaliserings arbeidet.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Sitat fra side 633: " Forsoning krever vilje til å ta oppgjør med urett" Hva man konkret trenger å gjøre mangler i rapporten. Noe som skulle ha vært nevnt, er tilbakeføring av alt det som er ført ut fra samiske områder, eksempelvis gjenstander og levninger.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
De foreslåtte tiltak (Se vedlegg) er fra Min árbe og Samisk foreldrenettverk i Sør-Varanger. Sør-Varanger kommune og Sametinget har nylig inngått en Samarbeidsavtale. Tiltak som er beskrevet i avtalen må komme i gang allerede i 2024.
Her kan du legge ved vedlegg
Sannhets- og forsoning - Innspill -Samisk oppretting. 31.10.23[3672].docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 12.29.09
ReferanseID	SMT325-1119708

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Nasjonalt samisk kompetansesenter - NASAK

Fornavn	Etternavn
Olaf	Trosten

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

NASAK mener at rapporten gir et nyansert bilde av fornorskningsprosessen og konsekvensene av disse. Det er både blitt gjort en historisk kartlegging og en innsamling av personlige historier, noe som gir et godt bilde av konsekvensene av fornorskningspolitikken.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

NASAK har ikke spesielle synspunkter rundt dette.

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Generelt synes NASAK at kommisjonens foreslåtte tiltak er gode og støtter disse. Vi har følgende kommentarer:

Pilar 1: Kunnskap og formidling
NASAK stiller seg bak kommisjonens forslag om et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett. Senteret vil kunne være en viktig støtte for de berørte instansene i arbeidet med forsoning og likeverd.

NASAK er enig i nødvendigheten av å styrke samisk kunnskapsformidling i barnehage, grunnskole, videregående opplæring, høyskoler og universitet. Da mange ikke har fått denne kunnskapen i sin grunnutdanning eller studier, må dette også inn i etterutdanninger og spesialiseringer. NASAK mener det er en selvfølge at samer definerer hva innholdet i kunnskapsformidlingen skal være. I høyere utdanning og etterutdanninger, er det i tillegg til aktuell kunnskap om samiske historie, kultur og samfunnsforhold også nødvendig med kunnskap om mangfold og interkulturell kompetanse.

Instanser som gir tjenester til den samiske delen av befolkningen, bør få tilgang til tjenestestøtte for å øke sin kompetanse til å kunne gi denne gruppen forsvarlig/likeverdig hjelp. Blant instanser som er ivaretatt er psykisk helsevern og rus gjennom SANKS og NASAKs målgrupper - krisesenter, familievern og barnevern (statlig og kommunalt). Vi har erfart at behovet for samisk kulturforståelse også er stort i andre sektorer som i dag ikke har slik støtte, for eksempel justissektoren.

I rapporten skriver SFK at i tillegg til at forsoningen må bygge på erkjennelse av og oppgjør med urett, må den også bygge på erkjennelse av hva hele befolkningen har tapt av kunnskap og kulturell rikdom. Et slikt ressursperspektiv er etter NASAKs oppfatning sentralt å ha med i kunnskapsformidling. Samiske kulturelle praksiser, som for eksempel barneoppdragelse og naturforvaltning, kan være en ressurs og til berikelse for andre.

Pilar 2: Språk

Her trekker kommisjonen fram foresattes behov for å lære samisk (eller kvensk) for å kunne bidra til sine barns språkutvikling. NASAK vil poengtere at dette også er viktig for fosterforeldre. Hovedregelen skal være at samiskspråklige barn skal plasseres i samiskspråklig fosterhjem. Imidlertid er det kritisk mangel på fosterhjem i hele landet, slik at samiske barn kan måtte plasseres i ikke-samiske hjem. At fosterforeldrene får tilbud om og lære seg samisk, kan virke motiverende for barnets språkopplæring. Slik språkopplæring bør selvfølgelig også tilbys samiske fosterforeldre som har mistet språket pga fornorskningen.

Videre vil NASAK påpeke behovet for å kunne få snakke sitt morsmål i sårbare situasjoner, som ved krisesenteropphold, barnevernsinstitusjoner samt ved akuttsituasjoner i kommunalt barnevern. NASAK er fullt klar over utfordringen med å rekruttere samisktalende personell, slik at det er viktig med gode rutiner for bruk av tolk.

NASAK erfarer at samiske tolketjenester innenfor våre målgrupper i liten grad blir benyttet. Hva dette skyldes vites ikke, vi har lurt på hvorvidt tjenesteansatte adresserer tolkebehov og på hvilken måte dette gjøres. Vi har en antakelse om at samiske klienter kan være redde for å være til bry ved å be om tolk, slik at det vil ha betydning hvordan dette spørsmålet tas opp og at ansvaret plasseres hos den tjenesteansatte. Det er behov for en kunnskapsoppdatering om bruken av tolk for samiske klienter, for slik å skape grunnlag for bedre praksis.

Pilar 3: Kultur
En omfattende og langsiktig nasjonal satsning på samisk (og kvensk/norskfinsk) kultur, samt samarbeid med etablerte nasjonale institusjoner, vil etter NASAK oppfatning ha stor betydning for synliggjøring av samisk kultur. Dessuten kan samiske kulturnæringer- og institusjoner på sine måter også bidra til å øke kunnskap og forståelse i majoritetsbefolkningen. Som nevnt under pilar 1 mangler majoritetsbefolkningen kunnskap, det å styrke samisk kulturformidling vil kunne minske avstand og forebygge rasisme.

Pilar 4. Forebygging av konflikter
Kommisjonen skriver at de slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen. Et av disse er at det utarbeides en egen handlingsplan mot diskriminering av samer og nasjonale minoriteter som er særlig utsatt for sjikane og hets. Hets mot samer og andre minoriteter er veldokumentert, og Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM, 2022) kaller det store omfanget av hatprat og hets for et samfunnsproblem.

I den forbindelse vil NASAK understreke at en slik handlingsplan også må omfatte ansatte i ledende stillinger i forvaltningen. Disse er i en maktposisjon og har dermed innflytelse på holdninger i samfunnet gjennom måten de opptrer offentlig i sammenheng med konfliktsituasjoner, f.eks. ved store strukturelle avgjørelser om arealinngrep og samiske rettigheter. Det er viktig at ledere er bevisst måten de kommuniserer på, fordi denne type saker utløser fordommer og økt hets mot samer. Dette rammer enkeltmennesker, både barn, unge og voksne, familier og lokalsamfunn.

Vi er bekymret for at kamp om ressurser og måten dette håndteres av myndighetene/staten, kan bidra til økt konfliktnivå og polarisering i samfunnet, som igjen kan føre til ytterligere belastning og marginalisering av samisk befolkning.

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Se øvrige punkter.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

NASAK er opptatt av hvordan skape likeverdige tjenester. Det er opprettet flere tjenester som spesielt

skal sikre likeverdig helse- og sosialtilbud til den samiske befolkningen. Hvordan disse er organisert er overraskende lite drøftet. Måten norske institusjoner er organisert på etter kommune-, fylkes- og regiongrenser, er ofte ikke hensiktsmessig for samisk befolkning verken når det kommer til grenser eller tjenesteutøvelse. Likevel må de samiske helse- og sosialtjenestene tilpasse seg de norske strukturene. Dette innebærer en videreføring av maktstrukturer som privilegerer den norske majoriteten, og dermed utgjør en fortsatt fornorskning og strukturell diskriminering mot urfolket.
I Alaska er det urfolk selv som eier og driver sykehus og primærhelsetjenester (South Central Foundation), og dermed også selv har bygd opp strukturene og behandlingstilbudet tilpasset befolkningen de skal tjene. I New Zealand har helsedepartementet en egen avdeling med spesielt fokus på maorihelse, som gir faglige råd og utarbeider strategier og prinsipper for helsetilbudet rettet mot urbefolkningen. Regionale råd skal ha egne planer for hvordan jobbe med utfordringene, og maoriene har egne representanter i disse rådene.
NASAK mener ikke at det bør være egne samiske helse- og sosialtjenester. Men vi i Norge kan lære noe av hvordan tjenestene er organisert andre steder i verden. NASAK har følgende forslag til hvordan skape mer strukturelt likeverdige tjenester:
- Drøfting og vurdering av hvordan tjenester som skal ivareta samisk befolkning best bør organiseres.
- Etablere samiske helse- og sosialteam i områder med spredt samisk befolkning. Måten Sørsamisk helsenettverk organiserte Samisk helseteam på kan brukes som modell for helse- og sosialtjenester. Med slike team kunne man styrket samiske fagmiljø og sikre likeverdige tjenester.
- Øremerke midler til samiske formål. Når midler ikke er øremerkede blir de lettere brukt til andre formål eller til å tette underskudd på andre budsjettposter.

Kommisjonen har laget et solid grunnlag for det videre arbeidet med å skape større likeverd og forsoning mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. Imidlertid utgjør staten/regjeringens framferd mot samer et hinder for forsoning. Vi sikter her til den pågående Fosen-saken der staten ikke forholder seg til eget rettsvesen og domsavsigelse, samt at før denne aktuelle saken er avklart har regjeringen besluttet ny vindkraftutbygging - uten at konsultasjonsplikten med Sametinget er overholdt. Budskapet til den samiske befolkningen i dette er at rettsikkerheten ikke gjelder dem, herunder også grunnleggende menneskerettigheter.
At Norge erkjenner de vedvarende ettervirkningene etter assimileringspolitikken og pågående assimilering, er avgjørende før tillit og forsoning mellom majoriteten og samer kan skje.

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 12.13.27
ReferanseID	SMT325-1119709

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Netsam - Nettverk for samiskopplæring

Fornavn	Etternavn
teasta	teasta

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Sannhetskommisjonen FORSLAG TIL HØRINGSUTTALELSE FRA NETSAM.docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 11.14.11
ReferanseID	SMT325-1119705

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Norges museumsforbund

Fornavn	Etternavn
Synnøve	Eikevik

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høring til sametinget 31okt 6.10.23 .pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 10.18.17
ReferanseID	SMT325-1119696

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Saemien Åålmege

Fornavn	Etternavn
Monica	Kappfjell

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Kommisjonens mandat var å granske fornorsknings politikk og urett begått overfor samer, kvener og norskfinner. Det ble gjort med en historisk kartlegging av fornorskingspolitikken lokalt, regionalt og nasjonalt, undersøkte konsekvensene av fornorskingspolitikken, samt foreslå forsoningstiltak. Med å kun granske fornorsknings politikken i et avgrenset tidspunkt, begrenset og reduserte mandatet muligheten til en bredere granskning av kolonialisering og fornorskning av samene. Oppnevningen av en felles kommisjon, der gransking av samer sammen med andre minoritetsgrupper er med på å redusere granskningen til i hovedsak tap av språk. Staten har med det formulert et mandat, der det blir skapt nye og unødig uenighet mellom samer og minoritetsgrupper.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Det er stor sannsynlighet at kommisjonens sammensetning har hatt stor påvirkning på hva som har kommet frem i rapporten. Kommisjonen påpeker at hvert enkelt kommisjonsmedlem kun representerer seg selv. Mangelen av en representant som har vokst opp i det sørsamiske miljøet, har ført til at tillitten til kommisjonen ble svekket. Det er derfor sannsynlig at det mangler historier fra det sørsamiske området som burde ha kommet frem. Kommisjonens fokus på granskningen av fornorskningspolitikken og konsekvenser av denne, har hatt fokus på den eldre delen av befolkningen og har vært lite lydhørt til dagens barn og unge. Kommisjonen har verken invitert barn og unge, eller rettet seg til unge i sosiale medier. Dersom kommisjonen hadde vært mer åpen og delt mer underveis ville flere unge fått innsikt i hva som er relevant å dele, og delt sine historier. For mange er rasisme hverdagskost, så de legger automatisk bort slike historier. Men det er allikevel mange sterke historier som har kommet frem, og det er en rapport som ikke kan leses fra perm til perm. Det er vanskelig å svare om på om alt har kommet frem, men fornorskningen er en klar konsekvens av en villet politikk.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
De 20 tiltakene er alle viktige, og det forventes at de følges opp. Pilar 1 er kanskje den viktigste å starte med. Skal det skapes en aksept fra den øvrige befolkningen, må det gis opplæring og mere kunnskap om samiske forhold i alle deler av samfunnet.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Før det kan bli snakk om forsoning må majoritetsbefolkningen få økt kunnskap om Norges urbefolkning. Økt kunnskap øker forståelsen og gjensidig tillit kan bygges. Det vil ikke være mulig å snakke om forsoning med for eksempel bakgrunn av regjeringens håndtering av Høyesterettsdommen i Fosen-saken og de kommende arealsaker med begrunnelse av det grønne skiftet. Rapporten viser til og beskriver tidligere regjeringers villet fornorskingspolitikk, og dagens regjering følger i samme spor. For å få til forsoning må man få det norske samfunnet til å komme med tiltak om hva de kan gjøre, mer kunnskap på alle nivåer er det som må til.

Kirkens rolle i fornorskningspolitikken har vært fremtredende. Det er derfor naturlig at kirken må være en av flere viktig samfunnsaktører og bidragsyter til de foreslåtte tiltakene i rapporten. Kirken må gå inn som en viktig bidragsyter i menneskers liv for at samer skal kunne makte å håndtere både historiske traumer der menneskerettigheter er blitt brutt og nåværende menneskerettighetsbrudd.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Tro og religiøsitet har i årtusener vært viktig for samisk befolkning. Saemien Åålmege inviterte kommisjonen til tre møter, og har deltatt på flere av kommisjonens møter.
Kirkens rolle i statens fornorskningsprosess har vært av stor betydning og derfor er det beskrevet overraskende lite om det i rapporten.
Beskrivelsen av sørsamisk kirkeliv er i rapporten håndtert både upresist og direkte uriktig. Samisk kirkeråd ble endelig vedtatt av Kirkemøtet i 1992, og de tre nordligste bispedømmene ble anmodet om å ta ansvar for all kirkelig betjening på henholdsvis nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk, samt anmodet om å opprette egne samiske utvalg i sine bispedømmer. Nidaros bispedømmeråd opprettet Åarjelhsaemien Gærhkoejielemen Moenehtse (ÅGM), utvalg for sørsamisk kirkeliv. ÅGM og Nidaros bispedømmeråd behandlet spørsmål om en egen menighet i 2003-2004. Kultur- og kirkedepartementet fastsatte ordning for samisk menighet i sørsamisk språkområde i første omgang som prøveordning fra 2009 til 2012. Departementet ga Kirkemøtet myndighet til å etablere egne ordninger for kategorialmenigheter, og i 2015 vedtok Kirkemøtet å etablere en permanent sørsamisk menighet.

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	31.10.2023 08.01.16
ReferanseID	SMT325-1119694

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Duaddara ráfe - bidumsáme giella- ja kultuvvraguovdátj

Fornavn	Etternavn
Stig Morten	Kristensen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Rapporten er uten tvil et klokt steg i riktig retning. Den er viktig, spesielt fordi den retter søkelys på tiltak som kan virke forsonende.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Utvilsomt! man mangler strakstiltak for de samiske gruppene (som den pitesamiske) som nærmest har mistet alt. Det er vel en sannhet at disse gruppene i dag har liten definisjonsmakt over egen utvikling, noe som er destruktivt for de berørte gruppene. Vi hevder at definisjonsmakt over egen utvikling er et element som må på plass, før man kan snakke om begreper som "forsoning" og "tiltak".
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Flere gode tiltak, men når du nærmest har mista ALT - så må man løftes til et gitt nivå før man føler seg deltaker i prosessen. Hvordan dette skal gjøres sier de foreslåtte forsonende tiltakene lite om.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Vår organisasjon er klar på en ting! Vår hverdag handler om manglende rettigheter og pågående prosesser som truer med å gjøre oss enda mer usynlige og begrenser våre utviklingsmuligheter innen språk og kultur. Denne trenden må snu - med en gang. Sametinget og den norske stat har et ansvar for å styrke de svakeste samiske identitetene, slik at man fremstår som "sterke nok" til å delta i framtidens forsoningsprosesser.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Vi argumenterer derfor for at forsoningsarbeidet bør skje i to trinn. Først må "synlighet, rettigheter og utviklingsmuligheter" sikres, og deretter kan pitesamene delta i den videre prosessen. Trinn 1: Prosesser som Sametinget i dag har råderett over, og som åpenbart hindrer pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter, bør revurderes. Prosesser som Sametinget i dag har råderett over, og som kan styrke pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter, bør forseres. Departementet bevilger midler slik at pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter styrkes. Prosesser som Departementet i dag har råderett over, og som kan styrke pitesamiske rettigheter, synlighet og utviklingsmuligheter, bør forseres. Trinn 2:

Først når pitesamenes grunnleggende rettigheter, samt at vårt språk og vår kultur har utviklingsmuligheter og er synlig – kan det bli snakk om forsoning. Først når disse premissene er på plass kan vi stå sammen med resten av det samiske samfunnet i forsoningsprosessen.
Her kan du legge ved vedlegg
Høring.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 16.55.53
ReferanseID	SMT325-1119689

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Mjøsan Dajve Saemien Siebre

Fornavn	Etternavn
Hege Merete	Somby

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Felles dokument fra NSR lokalforening Mjøsan Dajve Saemien Siebre

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 15.47.00
ReferanseID	SMT325-1119687

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon

Álttá Sámi Giellaguovddáš AS

Fornavn	Etternavn
Marit	Eira

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Se vedlagt pdf-fil
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsuttalelse.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 15.44.35
ReferanseID	SMT325-1119688

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Norges Kristne Råd

Fornavn	Etternavn
Erhard	Hermansen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringssvar_Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 15.33.43
ReferanseID	SMT325-1119685

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Sámi Valáštallan Lihttu

Fornavn	Etternavn
Britt	Somby

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Etter vurdering fra SVL er grundig når det gjelder personlige historier, viktig dokumentasjonsmaterialet.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? SVL savner et fokus på barn og unges fritid, og frivillige organisasjonens samfunnsrolle. For å få en helhetlig tenkning om utvikling av de ulike samfunnsfunksjonene mener vi at frivillige organisasjoner har en viktig rolle. Frivillige organisasjoner har ofte en sentral rolle gjennom utøvende aktiviteter i lokalsamfunn. I et samfunnsperspektiv har frivilligheten en egen evne til å ivareta, og utvikle strukturer som imøtegår de utfordringene som oppleves i de enkelte lokalsamfunnene. Dette kan være funksjoner som helsefremmende tenkning, samfunnsengasjement, sosial tilhørighet, sosial læring, sosial inkludering, kulturell identitet, økonomisk innvirkning og miljøbevissthet. Med andre ord så har frivilligheten mange funksjoner og innvirkning på samfunnet, og spiller en vesentlig rolle i folks liv.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Utfra et idrettens ståsted ser vi på de foreslått tiltakene noe som ikke kan eller vanskelig kan tilpasses frivilligheten.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? SVL forslår en ny Pilar. Frivillighet og fritid.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høring Sannhets- og forsoningskomm rapport.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 13.28.16
ReferanseID	SMT325-1119679

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon

Mun dajan - Foreninga samiske forfattere

Fornavn	Etternavn
Irene	Larsen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

Mun dajan foreninga samiske forfattere vil bemerke overraskelsen over at kommisjon ikke hadde kunstnere blant medlemmene. Det er derfor viktig i forsoningsarbeidet at kunstnere gis rom til å bidra i samtalene mellom samiske samfunn og sivilsamfunnet for øvrig.
I tillegg til kunnskapsformidling som nevnes i 26.9.1 bør kunstneriske praksiser som samiske forfattere utøver være virkemidler. Fiksjonslitteraturen evner eksempelvis å nå mennesker på sin særegne måte. Litteratur appellerer til hjerte og hjerne, og åpner for samtaler om vanskelige og lette temaer. Litteraturen skaper frirom for å prate sammen om vanskelige temaer uten å angripe eller anklage. Dikt, noveller og romaner fra ulike samiske kulturelle utgangspunkt kan både belyse det brede, samiske kulturelle mangfoldet og skape broer mellom samiske samfunn, og samiske samfunn og det majoritets samfunnet.

Videre ligger det foreninga på hjerte at samiske språkundervisning ennå er mangelfull utenfor samiske kjerneområder. Samisk språkundervisning er en rettighet som må løftes opp og styrkes.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 13.22.14
ReferanseID	SMT325-1119678

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Romssa Sámi Searvi

Fornavn	Etternavn
Hanne Holmgren	Lille

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsinnspill Sannhets.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 11.19.38
ReferanseID	SMT325-1119677

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon

Ástávuona Sámiduodji

Fornavn	Etternavn
Inger	Tjikkom

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsinnspill til Sametinget i forbindelse med rapporten sannhet.docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 11.19.22
ReferanseID	SMT325-1119676

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon

Netsam SÁMI OANETSAM– Sámegielåhpadusá værmádahka – Nettverk for samiskopplæring

Fornavn	Etternavn
Ivan André	Johnsen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Sannhetskommisjonen HØRINGSUTTALELSE.docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.10.2023 11.18.02
ReferanseID	SMT325-1119675

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Ástávuona Sámiduodji

Fornavn	Etternavn
Inger	Tjikkom

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Fornøyd med rapporten og de tiltak som er foreslått.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Mere konkrete forslag til hva som kan gjøres av forsonende tiltak.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Tiltakene synes overkommelig, og et godt grunnlag for videre arbeid.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsinnspill til Sametinget i forbindelse med rapporten sannhet.docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	28.10.2023 12.12.29
ReferanseID	SMT325-1119652

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Innlandet fylkeskommune

Fornavn	Etternavn
Rune	Jørgensen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

Rapporten er meget grundig, en solid dokumentasjon på den urett som har skjedd mot minoriteter og urfolk gjennom historien og fortsatt har konsekvenser for mange mennesker i Norge.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Innlandet fylkeskommune har gjennomført en omfattende dialogrunde både med samer, skogfinner og tatere om rapporten, og etter hva vi forstår kunne den ha vært noe mer utfyllende i forhold til de to siste minoritetene. Skulle gjerne også sett noen flere forslag til konkrete tiltak på kommune- og fylkesnivå.
Dette høringsinnspillet er foreløpig, fordi vi ønsker å bruke mer tid på dialog med organisasjoner og enkeltpersoner ikke minst for å diskutere hva vi sammen kan gjøre lokalt i årene som kommer for å følge opp rapporten.

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Se omtalen i foregående spørsmål. Vi har lagt en plan for det videre arbeidet med to samlinger på ulike steder i fylket og oppsummering i Sørsamisk forum i løpet av vinteren før det leveres innspill til Stortinget. Forhåpentligvis også med politisk behandling i fylkesutvalget/Fylkestinget. Dette kommer litt an på hvilken plan Stortinget legger for sitt arbeid, som etter det vi forstår ikke er fastlagt.
Sørsamisk forum ble etablert av fylkeskommunen i 2018, og er en viktig møtearena for de samiske miljøene i Innlandet der kunnskap deles og nye tiltak diskuteres.

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Se svar både på foregående og kommende spørsmål samt vedlegg.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Noen foreløpige vurderinger om hva vi i Innlandet bør gjøre, og som vi håper Sametinget kan slutte seg til:
- Støtte opp om forslaget om at Norsk skogfinsk museum /Norjan metsäsuomalaismuseo på Svullrya blir etablert som et selvstendig nasjonalt kultur- og kunnskapssenter for hele den skogfinske minoriteten.
- Støtte Taternes Landsforening (TL) i at kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid, må inkludere alle som ble utsatt for den politikken rapporten beskriver.
- Fortsette arbeidet med å følge opp samarbeidsavtaler mellom Sametinget og Innlandet fylkeskommune om positive tiltak på mange områder.
- Kunnskapsspredning både om rapporten og minoriteter og urfolk generelt, og kompetansebygging, er to store utfordringer som vi sammen med andre og gjennom Sørsamisk forum gjerne vil bidra til. Dette vil vi gjerne ha et samarbeid med Sametinget og de to andre fylkeskommunene i sørsamisk

område om.
I innspill til regjeringens arbeid med stortingsmelding om folkehelse og levekår i samiske områder, som følger vedlagt, har vi pekt på en del utfordringer og viktige saker. Og vi tror at det er klokt å arbeide sammen med andre både på tvers av fylkes- og nasjonale grenser.
I Sørsamisk forum 27. oktober var kompetansebygging et sentralt tema i dialogen om rapporten og oppfølgingen, og behovet for å komme fram til flere og bedre tiltak ble understreket av flere. Vi har selv behov for mer kunnskap om status og muligheter for kompetanseutvikling, og vil gjerne arbeide videre med dette - i samarbeid med flere.

Her kan du legge ved vedlegg

ENDELIG Innspill til stortingsmelding om folkehelse og levekår i samiske områder.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	27.10.2023 11.27.20
ReferanseID	SMT325-1119643

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Sámi klinihkka, SÁNAG/SANKS

Fornavn	Etternavn
Anne Toril Eriksen	Balto

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringssvar Sámi klinihkka, SÁNAG/SANKS

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	26.10.2023 12.41.24
ReferanseID	SMT325-1119623

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Hugo	Kalstad

Epost

[redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Det mangler tiltak for å rette opp den urett som lulesamene i Norge er utsatt for av myndighetene.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Vi foreslår derfor tiltak for å styrke den lulesamiske kultur. Se vedlegg.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Forslag til tiltak

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	25.10.2023 16.00.57
ReferanseID	SMT325-1119614

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Fjordfiskenemnda

Fornavn	Etternavn
Bernt	Bertelsen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Fjordfiskenemnda - Høringssvar om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	25.10.2023 14.29.10
ReferanseID	SMT325-1119613

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Metodistkirken Norge

Fornavn	Etternavn
Emil	Skartveit

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringssvar fra Metodistkirken, Norge

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	24.10.2023 17.23.49
ReferanseID	SMT325-1119604

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Arbeiderpartiets Samepolitiske Råd

Fornavn	Etternavn
Tor Arne Bell	LJUNGGREN

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Høringssvar rapporten Sannhet og forsoning.docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	23.10.2023 21.55.28
ReferanseID	SMT325-1119591

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Deanu Sámiid searvi ja Deatnogátte Sámiid Searvi

Fornavn	Etternavn
Siri Broch	Johansen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Vi har ikke fulgt dette oppsettet. Vi har skrevet en egen uttalelse.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
scan0022.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	23.10.2023 14.51.18
ReferanseID	SMT325-1119587

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Alta videregående skole

Fornavn	Etternavn
Inger Berit	Persen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Det er viktig at denne problemstillingen er blitt så godt dokumentert og det er viktig at det iverksettes tiltak for å gjenopprette skaden som har skjedd. Det har allerede gått for lang tid og det er mange, spesielt unge, som har mistet sin samiske identitet og sitt samiske språk, samt sin kulturelle tilhørighet. Dagens unge er etterkommere av ofre for fornorskningen og kjenner ikke til sin historie og hvorfor ting har blitt som de har blitt. Fornorskningens kraft har vært så sterk at de som har vært utsatt for den, selv har forsterket den overfor sine etterkommer og det er de sårene vi nå må lege. Dagens unge er ikke klar over dette selv, da de som er fornorsket har fornektet og skjult sin bakgrunn. Unge i dag er på jakt etter sin samiske identitet og språk.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Fornorskningen har ført til at det er mange i dagens samfunn som ikke lenger har en tydelig samisk identitet, eller ikke vet hva det er når sterke markører som språk og reindrift er borte. Uten disse tydelige kulturmarkørene er det vanskelig for mange å vite hvordan de skal identifisere seg som samiske. Hva er samisk identitet og kultur i dag for unge som bor i byer og som grunnet fornorskningen ikke lenger har samisk språk og kultur rundt seg i det daglige?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
De er lite konkrete, men kanskje så vide at de ikke virker begrensende. Det er derfor viktig at inngangsporten til tiltakene er høy samt at det er rom for variasjon.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Som skole mener vi det er viktig å fokusere på fremtiden og møte de behovene dagens unge har for å ta tilbake sin identitet, sitt språk og sin kultur. Det er tre viktige pilarer; 1. forebygge utenforskap gjennom kunnskap og formidling slik at at alle i samfunnet kjenner til historien om fornorskningen samt om samisk kultur. 2 Identitetsutvikling der man legger til rette for å definere samisk identitet i en ny tid. 3. Forsterke språkopplæringen slik at flest mulig behersker språket. Det gjelder både unge og eldre og her må det legges til rette for fleksible løsninger med bruk av nett, digitale hjelpemidler og fysiske møter/opplæring, tilpasset den enkeltes behov. Det er viktig at opplæringen spesielt har fokus på det sjøsamiske da det er disse som har vært hardest utsatt for fornorskningen. I dagens læremateriell er det mye fokus på rein og lavvo, mens den samiske kulturen er mye mer mangfoldig enn det og det er viktig å tenke på mtp identitetsutvikling.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Det er viktig at det brukes ressurser på utvikling av kompetanse om samisk kultur hos alle lærere slik at de kan integrere samiske temaer i alle fag. Målet er å forebygge utenforskap gjennom kunnskap, forståelse og respekt. Videre må det lages fleksible opplæringstilbud og utvikles samisk læremateriell som legger til rette for opplæring basert på sterke språkmodeller, og som tar innover seg mangfoldet i den samiske kulturen.

Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	23.10.2023 14.37.38
ReferanseID	SMT325-1119585

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Veronica	Johansen

Epost [redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Det må legges inn store ressurser på å rette opp den store uretten som er begått mot kvenene. En organisasjon som kan jobbe målrettet for kvenenes sak, slik at kvenene i større grad har mulighet for påvirkning av språk og kultur.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Tiltak som retter seg spesielt mot det kvenske. Det bør arbeides en plan, der kvenske organisasjoner gis en stor stemme.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
De er for lite konkrete når det omhandler det kvenske. I tillegg er forslaget om reindriftsområder utenom Finnmark mer egnet til å skape konflikt enn forsoning. Viktig å være bevisst at den sjøsamiske og kvenske delen av befolkningen som er mest fornorsket og dermed har størst behov for å få tilbake sitt samiske språk og identitet. disse er ikke reindriftssamer, og vil mest sannsynlig oppleve det som nye overgrep dersom reindrift skal ta over områder som de sjøsamiske og kvenske nå bruker til feks sau/jordbruk/fiske.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Det mangler en konkret plan for hvordan man planlegger å forsone kvensk og samisk, som nå preges av en enorm forskjellsbehandling i det norske samfunnet. Kvenene har i mye større grad enn det samiske mistet sitt språk, og det må konkrete tiltak til for å revitalisere det kvenske språket.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Det blir feil hvis sametinget skal være den myndigheten som ivaretar de kvenske interessene, da de samiske interessene ofte blir prioritert foran de kvenske. Det MÅ være kvenene som taler kvenenes sak!
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	23.10.2023 14.37.38
ReferanseID	SMT325-1119585

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Veronica	Johansen

Epost [redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Det må legges inn store ressurser på å rette opp den store uretten som er begått mot kvenene. En organisasjon som kan jobbe målrettet for kvenenes sak, slik at kvenene i større grad har mulighet for påvirkning av språk og kultur.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Tiltak som retter seg spesielt mot det kvenske. Det bør arbeides en plan, der kvenske organisasjoner gis en stor stemme.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
De er for lite konkrete når det omhandler det kvenske. I tillegg er forslaget om reindriftsområder utenom Finnmark mer egnet til å skape konflikt enn forsoning. Viktig å være bevisst at den sjøsamiske og kvenske delen av befolkningen som er mest fornorsket og dermed har størst behov for å få tilbake sitt samiske språk og identitet. disse er ikke reindriftssamer, og vil mest sannsynlig oppleve det som nye overgrep dersom reindrift skal ta over områder som de sjøsamiske og kvenske nå bruker til feks sau/jordbruk/fiske.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Det mangler en konkret plan for hvordan man planlegger å forsone kvensk og samisk, som nå preges av en enorm forskjellsbehandling i det norske samfunnet. Kvenene har i mye større grad enn det samiske mistet sitt språk, og det må konkrete tiltak til for å revitalisere det kvenske språket.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Det blir feil hvis sametinget skal være den myndigheten som ivaretar de kvenske interessene, da de samiske interessene ofte blir prioritert foran de kvenske. Det MÅ være kvenene som taler kvenenes sak!
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	18.10.2023 12.37.50
ReferanseID	SMT325-1119529

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Viktig rapport, særlig viktig med fortellingene om virkningen av fornorskningen.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Ikke akkurat mangler, men når det gjelder kirkeliv ser det ut som de mest problematiske tingene ligger lenger tilbake i tid, på 1600- og 1700-tallet med trolldomsprosessene og misjonen. Grunnlaget for kulturell og religiøs andregjøring av det samiske, og liten åpenhet for andre former for kristen praksis og åndelighet enn den pietistisk-lutherske. I kapittel 10 "Mot en ny urfolks- og minoritetspolitikk (1963-2010)" savner jeg omtale av Den norske kirkes arbeid med organisering av Samisk kirkeliv med Samisk kirkeråd og samisk representasjon i tre bispedømmeråd og det nasjonale Kirkemøtet, organiseringen av Indre Finnmark prosti, samt arbeidet med ny nordsamisk bibeloversettelse og salmebøker på de ulike samiske språk. Dette omtales i kapittel 18, men med det underbetones Den norske kirkes bidrag til ny urfolkspolitikk.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	10.10.2023 10:25:11
ReferanseID	SMT325-1119256

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Ravdna Turi	Henriksen

Epost

[redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Rapporten gir en oversikt over fornorskningen over tid. Dvs. den gir et sant bilde på det som har skjedd i Norge.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? I omtalen av det kirkelige, og spesielt samisk kirkeliv, savner jeg en bedre oversikt over praksiser som samisk kirkeliv har hatt og som fortsatt finnes, men utenfor det offisielle kirkelandskapet. Opprettelsen av Samisk kirkeråd har betydd mye, men mest for den nasjonale kirken som da fikk et eget fagorgan. Samisk kirkeliv/eller samisk åndelighet lever imidlertid ikke først og fremst på nasjonalt administrativt nivå, men lokalt blant mennesker. Den omtalen mangler.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Tiltak nevner alle gruppene samlet, både samer og minoritetsgruppene, selv om disse gruppene har forskjellig utgangspunkt og regelverk i den norske stat. Jeg frykter at ved opprettelsen av tiltak, kan det bli intern strid i gruppene om hvilke tiltak som skal prioriteres, opprettes, hvor og for hvem. Og jeg er tvilende til at tiltak alene kan helbrede sår som er påført. Tiltak er nemlig enkeltstående oppgaver over en begrenset tid.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Forsonende arbeid krever at det opprettes spesielle saksområder for noen av de samiske menighetene der samisk språk fortsatt er kommunikasjonsspråket og ikke bare symbolspråk. Med symbolspråk mener jeg det er når f eks en gudstjeneste leser velsignelsen på samisk og det er det hele. Jeg nevner her samisk kirkeliv (nordsamisk kirkeliv) som eksempel, da det ikke er nevnt som tiltak. Kirkelivet skjer lokalt, og Indre-Finnmark prosti er det eneste samiske prostiet i kirken til dags dato. Den burde bli en spesialenhet som tildeles økonomiske midler til å arbeide med flere ting; arbeide med forarbeidet, dvs. danne grunnlaget for å kunne rekruttere samiskspråklige mennesker til teologisk utdanning, ha trykk på bruk av samisk språk i kirken, ha hovedsete for utvikling av materiell som handler om samisk kirkeliv/åndelighet med tanke på de tiltakene som kirken nasjonalt har hatt og har for ulike aldersgrupper mellom 0-18 år. Slike oppgaver vil kreve en gjennomgang av strukturer, prosesser og tydeliggjøre verdier som er viktige for kontekstuell samisk kirkeliv. Dette sier jeg fordi: Samisk kirkeliv skal ikke først og fremst berike Den norske kirke, men å gi samiskspråklige og samiske enkeltmennesker muligheten til å lytte til forkynnelse på eget språk, synge salmer på eget språk, delta i gudstjenester og andre arrangementer i regi av kirken hvor deres kultur og språk speiles. Indre-Finnmark prosti ble etablert i 1991 for å utvikle samisk kirkeliv i prostiet. Det er likevel aldri

bevilget ekstra menneskelige ressurser til dette prostiet for å ivareta oppgaven, selv om prostiet faktisk betjener både samiskspråklige og norskspråklige og har en ekstra lov (sameloven) å forholde seg til som andre prostier ikke er forpliktet på. Det at ekstra menneskelige ressurser aldri har blitt tilført, har medført at prostiet ikke har blitt den ressursen det var tiltenkt. Det har ikke skjedd aktiv rekruttering i prostiet.
Rekruttering av samiskspråklige fra de største samiske områdene Kautokeino og Karasjok til presteyrket og andre kirkelige yrker har vist seg å være vanskelig. Ingen samiskspråklige fra disse områdene søker seg til teologisk utdanning eller anbefaler sine barn til å ta den utdanningen. Det har flere årsaker og ett av dem kan være mangel på samiske forbilder. En annen side er at kirken aldri har tatt tak i hva samiske kristendomsforståelser er. Det har riktignok vært enkeltprosjekter, f eks artikler og trosopplæringstiltak, men ikke en helhetlig utredning og problembeskrivelse. Uten et grunnlagsarbeid om dette vil vi slite med rekruttering av samer fra Indre-Finnmark til blant annet presteyrket.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Rapporten som nå er utgitt, bør utlede en forskrift som nasjonale, regionale og lokale myndigheter er forpliktet til å kjenne til, etterleve og vise til i deres saksområder.

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	05.10.2023 14:08:01
ReferanseID	SMT325-1119191

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Tana kommune

Fornavn	Etternavn
Helga	Pedersen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
høring sannhet og forsoning 051023.docx

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	30.09.2023 09:10:13
ReferanseID	SMT325-1119145

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Øystein	Skille

Epost

[redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

Dårlig redigering gjør rapporten unødvendig lang - og man må bla frem og tilbake for å få forståelse av viktige begreper som forklares "dryppvis" i flere omganger. Ved siden av min konstatering ser jeg at dette støttes av velutdanna deltagere i Bergen Exchange i august -Ávvir 22.08.2023

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

a) Innledniingsvis savner jeg en tydelig forklaring av nøkkelbegrepene som brukes i rapportens analyserende deler.
b) En forståelse av de ulike kommunikasjonsformer i samisk og norsk kultur burde vært redegjort for - taushet er ikke nødvendigvis samtykke, heller avventing til at samtykke kan gis.
c) Underlig nok viser ordsøk i digitalutgaven at begrepet "menneskeverd" ikke er drøftet. Gitt mandatet anser jeg det som en betydelig mangel.

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

De virker adekvate - men når så stor plass er viet til dataainnsamling og pesentasjon av kommisjnens syn på fortid, så blir visjonen for fremtid noe kortfattet. Håper ansvarlig ledelse på de ulike områder "tar ballen" i fortsettelsen. Det gjenstår å sette sammen til et oversiktlig hele de mange puslespillbiter som er presentert.

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Oppmerksomhet overfor de som av eget valg har forsont seg med sin personlige situasjon - noen med mangelfull norskferdighet (skulle gjerne kunne kommunisere med den norsktalende del av slekta). For andre tilsvarende med motsatt fortegn. Godt illustrert i minnetale sist sommer -NN: ville gjerne ha lært seg samisk for å samtale med slekta, hvorpå onkelen svarte: "Og min drøm var å lære norsk så godt at jeg kunne samtale med den norsktalende del av familien".

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

a) Begreper burde vært klargjort (jfr over til spm 2) i historisk korrekt kontekst, og ut fra semantisk mening. Bla forståelse av hva menes med å "forsone seg med seg selv". Jfr portrett av Mari Boine i avisa Vårt Land 1609.2023. Denne meningen ser ut til nærmest å være definert bort. Det begrenser muligheten til å forstå enkeltpersnes valg - om de har valgt annerledes enn det som kommisjonen anser som mainstream.
b) Savner omtale av hvorfor flere av samebevegelsens pionerer også ville lære norsk og for flere lærerutdanna ledere deltok i norskopplæring. "-men ikke med harde fornorskingstiltak" - Nils Pavelsen iflg Nuortanaste.
Nevnte for enke etter samisklærer, sameaktivist og lederpersonlighet - satt på Sametinget par perioder - at en tidligere elev fortalte at også denne læreren måtte påse at det ikke ble talt samisk i

skolegården. Tilbakemdlingen fra hans enke var: "Det var slik den gang."
c) Savner fokuset på det som har vært løsning på språksituasjonen i lang tid - tolkene fortjener bedre oppmersomhet. For som Samekulturutvalget sier: "ordningen med fast tolk har sikret bruk av samisk språk, uavhengig av den tilfeldige prests kunnskaper i samisk". Tilsvarende på andre felter av samfunnlivet.
d) Rapporten ville "stått sterkere" om den tydeligere hadde fått frem at samekulturen - i generelle vendinger - er summen av de mange små kilder for utkomme og overlevelse. Det ga utkomme i en karrig natur/landsdel. Fiske og bærsanking er derfor ikke attåtnæringer, men deler av en kulturform der de små deler inngår i en helhet. Som i andre sammenhenger gjelder P Jalvis sluttord i Muottacalmmit: Áján, deatnun, jávrin, mearra - stuoris dalle lea daid fápmu (Kilden, floden, sjøen, havet
stor er da den lilles kraft)

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	29.09.2023 15:37:08
ReferanseID	SMT325-1119117

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Stiftelsen Duodjeinstituhtta

Fornavn	Etternavn
Maret Gaup	Eira

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Vi har lest litt på rapporten og har fulgt med på tv når rapporten ble lest høyt. Det var mange sterke historer som kommer frem og det var på tide at dette arbeidet ble gjort.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Det er en svært kort beskrivelse av duodji i rapporten. Dette er et stort felt som omfatter svært mange teknikker, materialer og bruksområder. Noen av teknikkene regnes som utrydningstruet; de er rødlistet. Dette bør komme frem i rapporten, at det er viktig å handle NÅ før enda mer forsvinner. Vi i Duodjeinstituhtta føler at Sannhets og forsonings rapporten ikke verdsetter og poengterer duodjiens betydning for samenes identitetsfølelse. Det samiske språket og de tradisjonelle samiske klærne er områder som har stor betydning. Tapet av duodjitradisjonene i store deler av Sapmi er i våre øyne undervurdert i rapporten, og det er vektlagt altfor lite. Dette kommer også frem i rapporten, da det bare er skrevet ca 2 sider om samisk duodji.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Det er et veldig bra tiltak. Tiltak for duodji bør løftes opp slik at fremtidige generasjoner kan få opplæring i duodji og ta tilbake sine duodjitradisjoner som også innebærer en del av sin identitet..
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Tiltak for duodji mangler. Vi i Duodjeinstituhtta opplever et stort trykk på veiledningstjenesten og for å kunne gi en tilfredsstillende veiledningstjeneste bør det settes av flere ressurser til dette arbeidet. Alle veiledere bør få 100 % stillinger og veiledningstjeneste i områder hvor dette mangler i dag, kan nevnes i midt Nordland (Tysfjord) for Lule- og Pitesamisk område, kystområder i Finnmark, sørsamisk område i Røros og i Oslo området
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Rapporten er inne på at duodji er den synlige kulturelle identitetsmarkøren, det visuelle språket, på egen kultur. Som fortsettelse på dette, uttrykker duodji så mye mer enn identitet. Innenfor duodji som en praksis, ligger mye kunnskap; en samisk måte å ta til seg lærdom, som lærer deg å betrakte din omverden, og din egen posisjon i verden. Et slikt perspektiv bør også kommuniseres i rapporten.
Her kan du legge ved vedlegg
Kommentarer - Duodji- Sannhet og forsoningsrapporten.pdf

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	29.09.2023 10:12:26
ReferanseID	SMT325-1119133

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Kautokeino Elgjegerforening

Fornavn	Etternavn
Nils Ole	Skum

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Se vedlegg
Her kan du legge ved vedlegg
Høringsinnspill Sannhets- og Forsoningskommisjonen

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	28.09.2023 16:24:14
ReferanseID	SMT325-1119123

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Nesseby Kommune

Fornavn	Etternavn
Jørn	Opdahl

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
NASJONALT KOMPETANSSENTER OM FORNORSKNINGSPOLITIKK OG URETT.docx

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	28.09.2023 14:44:50
ReferanseID	SMT325-1119122

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Samiske komponister

Fornavn	Etternavn
Kari	Heimen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Dokumenter som dette eksisterer allerede i forskjellige utredninger på kulturfeltet og f.eks i de nye læreplanene i skolen. Men vi savner å se satsing og utførelse i praksis som gjenspeiler innhold i dokumentene.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Vi mener de foreslåtte tiltak er veldig brede og lite konkrete, noe som gjør at det er vanskelig å ansvarliggjøre noen med tanke på gjennomføring av tiltak. Det gis ingen eksempler på hvordan gjennomføre og hvem som skal gjennomføre tiltak. Dette fører til en pulverisering av ansvar slik vi ser det.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Som kunstnerorganisasjon ser vi at samiske kunstnere gjerne faller innenfor forskjellige båser og genre som er definert av storsamfunnet. Vi ønsker at samiske kunstnere får definisjonsmakta tilbake og selv kan definere sin kunst som samisk.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Våre innspill gjelder kun for pilar 3, kultur, som er vårt felt som organisasjon.
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	27.09.2023 09:22:51
ReferanseID	SMT325-1119092

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Sámi psykologasearvi

Fornavn	Etternavn
Dagmar Patricia	Steffan

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

Et meget grundig arbeid. Samtidig er det ikke så enkelt å forstå at mandatet SFK fikk fra Stortinget ikke har tatt hensyn til den rettslige forskjellen mellom urfolk og nasjonale minoriteter. Konsekvenser av fornorskningen har blitt utredet felles, til tross for at ulike lover ligger til grunn. Samtidig har kommisjonen løst dette på en god måte. Selvfølgelig handler det ikke om å sette minoritetsperspektiv opp mot urfolksperspektiv. Men det facto reiser rettslige forskjeller en del etiske spørsmål rundt en lik behandling, hvor urfolksrettigheter behandles på et lavere nivå, enn det man kunne ha forventet ut fra FNs konvensjonen om urfolk og ILO-konvensjonen § 169.

Indirekte følger av fornorskningspolitikken ga direkte konsekvenser for den samiske del av befolkningen. Det har vært med å legitimere diskriminering, hets osv som enda vedvarer i dag. Og ikke minst har slike holdninger ført til mindreverdighetsfølelse og også splittelser internt i samiske samfunn.

Innen feltet som Sámi psykologasearvi er opptatt av har dette mest betydning for forsonende tiltak med tanke på helse- og sosialtilbudet, hvor samer etter ILO konvensjonen selv skal være med å utforme helsetjenester under eget ansvar og kontroll. Dette kan potensielt medføre et annet innhold i behandlingen, spesielt innen psykisk helse, enn for majoritetsbefolkningen eller nasjonale minoriteter. Et annet viktig poeng er at samisk språk i loven står sterkt med bl.a. grunnlovens § 108. Problemet og utfordringen er manglende gjennomføring av vedtatt politikk og lover, slik SFK selv beskriver i rapporten.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Her vil Sámi psykologasearvi bemerke at det i dag foreligger en del forskning, men fremdeles er det mye vi ikke vet som vil ha betydning for både faktabildet og det videre arbeidet med likeverd og forsoning. Av den grunn er det viktig at SFK-rapporten ikke anses som en endelig kunnskapsstatus på uretten samer har blitt utsatt for og følgene av dette.

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Rapporten vinkler forslag rundt fem pilarer, som vi støtter. Angående kunnskap om samer anser Sámi Psykologasearvi det som viktig at kunnskap om samisk historie, fornorskninga og om samisk kultur tas med til alle utdanningsinstitusjoner (hvorav universiteter som utdanner til psykologer), slik som SFKs rapport nevner. Videre er det viktig at kunnskapsløftet skjer i samarbeid med samer, slik at dette ikke reduseres til kolonialiseringsperspektivet og kunnskap om samer. For urfolksperspektiv er en betydelig ressurs. Urfolks selvforståelse, tilknytning til land og natur, metoder og filosofi kunne ha vært et betydelig bidrag som majoritetssamfunnet kan lære noe av og noe om. Dette vil komme hele samfunnet til gode, ikke minst i helse- og sosialtjenester. Derfor er det viktig å lære om

urfolksperspektiv som en ressurs. I tillegg er det i høyere utdanning også nødvendig å lære om interkulturell kompetanse.

Når det gjelder språk stiller vi oss bak alle foreslåtte tiltak. Det er viktig også at alle i Norge får muligheten å lære samiske språk, helt fra grunnskolen av, uansett om man er same eller ikke. Dette burde være lett tilgjengelig. Et annet element angående samisk språk, er at det i dag ikke er en selvfølge at samer får benyttet samisk i helsekonsultasjoner, selv når det er kjent at samisk er førstespråket og hovedspråket til pasienten. Dette bortforklares ofte med "at alle samer kan jo norsk" eller praktiske utfordringer og bestilling av tolk, som det ofte forventes at pasienten ber om, fremfor at det er helsepersonell som tilbyr. Her trengs det løsninger.

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Foreslåtte tiltak er gode.
Sámi psykologasearvi mener det er nødvendig med en sjette pilar om helsetjenester i kontekst av likeverd og forsoning. Likeverdige helsetjenester oppnås ikke med lik behandling. Dette berører både helseutdanninger, helseforskning og helsevesenet.

Innenfor eksisterende lover, som etterkommes i varierende grad, viser vi til rapportens meget oppsiktsvekkende sitat på side 358:

Videre stilles spørsmålet om helsevesenet er innrettet slik at det fører til fornorsking fordi det ikke er basert på samisk, kvensk eller finsk språk- og kulturforståelse. Lovgivingen er omfattende, og den politiske viljen er til stede, men undersøkelser viser at intensjonene ikke blir fulgt opp i helseinstitusjonene. Heller ikke utdanningsinstitusjonene overfører denne kompetansen til ansatte i helsetjenestene.

Et annet eksempel finnes også i etiske retningslinjer for helseforskning: I dag er det slik at samiske etiske retningslinjer i helseforskning ikke er bindende, men valgfrie i motsetning til godkjenninger fra REK (regionale etiske komiteer) til forskningsprosjekter som angår sykdom og helse. At helseforskningsprosjekter ikke trenger å ta inn samiske perspektiv, risikerer å medføre at forskning på samers helse ikke gjøres i samarbeid med samer. Dette har betydning både for hva som forskes på, hvordan det forskes og for å sikre en reell medbestemmelse slik som skissert i ILO-konvensjonen §169, artikkel 25.

SAMINOR-studier har gitt kunnskap om samers helse. Både diskriminering av samer over tid og vedvarende trusler mot språk og kultur, medfører større sykdomsbyrde, ikke minst innen psykisk helse. Sámi klinihkka og SANKS (som i dag er del av Sámi klinihhka) har gjort et betydelig og viktig arbeid i dette. Samtidig er det trist at dette tilbudet begrenses ved å være underlagt Finnmarkssykehuset. Dette tilbudet burde ha vært mer tilgjengelig, kanskje med et eget helseforetak eller utvidet til en egen helseregion som er lands- og grenseovergripende.

Helse-, sosial- og omsorgstjenester er organisert og formet etter majoritetsbefolkningens behov. Hverken tjenester, dens organisering eller systemer samsvarer med samisk kultur. Tjenester organiseres etter kommune, fylke og region. Mange i reindriften har tilknytning til mer enn en kommune, fylke eller land. En videre utfordring er at mennesker i de mest sårbare situasjoner, med behov for heldøgnsomsorg (barnevernsinstitusjoner, omsorgsbolig, sykehjem), dessverre ofte kommer i den situasjon å måtte gi opp eget språk og kultur for å kunne få den hjelpen de trenger. Her mener vi trenges det aktive og omfattende tiltak i loven, i NAVs systemer, kommune og stat.

Et annet punkt innen helsesektoren er at pasientjournaler kan skrives på alle skandinaviske språk, men ikke samisk, selv når det er pasientens morsmål og har vært konsultasjonsspråket. Derfor hadde et viktig tiltak vært å utvikle loven i takt med teknologien, slik at journaler kan skrives på samisk, der det er naturlig. Samtidig er det åpenbart nødvendig at man forsikrer seg at versjonen til norsk er gjort tilgjengelig for helsepersonell som trenger innsyn. Det er sant at mange samer har mistet språket og/eller ikke kan lese sin journal på samisk i dag. Men denne likestillingen er også viktig for kommende generasjoner og utvikling av samisk som fagspråk.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Sámi psykologasearvi finner det sjokkerende at statlige autoriteter og administrasjoner i våre dager kan se bort fra loven og "velge" å ignorere den, slik vi er vitne til i Fosen saken. Så lenge det er valgfritt for staten å respektere høyesterettsdommer, så kan man neppe snakke om en forsoning. Derfor blir det mest grunnleggende steget at staten respekterer eget rettsvesen og tar konsekvenser av en enstemmig høyesterettsdom (Fosen saken, dom av 11.10.21). Høyesterettsdommer kan ikke være grunnlag til forhandlinger i en meklingsprosess. Rettsikkerhet er et grunnleggende prinsipp for en trygg tilværelse gjennom menneskers oppvekst og liv samt i et psykisk helseperspektiv. Dette gjelder både individuelle og kollektive rettigheter.

Et videre forslag vi ønsker å bringe inn angår Sametingets myndighet: Som Samers folkerettslig valgt representasjon er det viktig at Sametingets stemme teller ovenfor Stortinget og den norske staten.

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	25.09.2023 16:58:13
ReferanseID	SMT325-1119054

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Kvænangen språksenter

Fornavn	Etternavn
Karen Ellen Inga	Eira

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Kapittelet med tiltak er godt innenfor de rammene kommisjonen selv satte seg. Det er veldig bra at Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter og det bør iverksettes. Det er også viktig å finne ut hvor senteret skal lokaliseres.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Kommisjonen så det ikke som sitt mandat å drive ny forskning. Dette gir rapporten mindre kunnskap om det sjøsamiske, kvenske og skogfinske i forhold til det reindriftssamiske. I fremtiden ønsker vi oss mer kunnskap og forskning om forholdene f.eks. i Kvænangen med både reindriftssamer, kvener og sjøsamer.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Pilar 1.punk 1. støtter vi . Pilar 1.punkt 2.Fagstyret ønsker at tiltaket skal konkretiseres. Universitet/Høgskole skal stå for innhold, og direktorat må ansvarlig holdes både for faginnhold og didaktisk og metodisk formidling. Det må være konkrete tidsrammer for når det her må være på plass. Pilar 1 punkt 3.støtter vi. Pilar 2. punkt 1. verken kommune, skole, foreldre, eller elever skal komme i timeplan skvis som gjør at svært mange elever faller fra undervisningen lenge før de går ut av 10.klasse.Det må komme gjennomgående regelverk som sikrer at språkundervisning og språk kompetanse fra barnehage til universitetsnivå. blir ivaretatt .Det må en nasjonal satsning på en gjennomgående språkopplæring fra barnehage til voksenopplæring gi språksentrene det økonomiske handlingsrommet de behøver. Det må et ordentlig økonomisk løft for at de samiske og kvenske språksentrene skal klare de oppgaver som faller på dem. Pilar 2. punkt 2 4 er grei.. Pilar 2 punkt 5.støtter vi. Pilar 3 punkt 1 Den bør konkretiseres og det bør komme en tidsramme for arbeidet. Pilar 3 Punkt 2.støtter vi. Pilar3 punkt 3. vi støtter .Tettere samarbeid mellom nasjonale institusjoner må også gjelde språksentrene. Pilar 3 punkt 4. den bør konkretiseres og vi foreslår blant annet :A: stipend ordning for studenter på tvers av landegrenser B: hospiterings ordning C: reisestipend D: eget utvekslingsprogram. Pilar4 punkt 1.og 2 er grei Pilar 5 punkt 1-3 støtter vi .Det må faste og stabile bevilgninger til, slik at språksentrene kan fokusere på språkopplæring. Vi ser at kommisjonen under overskriften kultur foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer- og institusjoner. Vi vil minne om at språksentre er viktige kulturinstitusjoner, i tillegg til språkinstitusjoner, dette pleier å bli glemt av myndighetene.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Vi støtter tiltak om overordnede planer, strategier og målrettede satsninger. Viktig i slikt arbeid er at det skjer gjennom medbestemmelse. Ingen planer, strategier eller satsninger må skje uten at skogfinnene, kvenene og samene er tatt med på arbeidet som omhandler dem selv. Det må også

følge med helt friske midler til slikt planarbeid, staten kan ikke forlange at det gjøres innenfor eksisterende rammeverk.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Det er Viking at nordisk samekonvensjon gjennomføres og etterleves. Det må iverksettes et eget forsonings program for det som var overgangs distrikter da fornorskningstida ble satt i gang for fult.

Her kan du legge ved vedlegg

Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	25.09.2023 15:16:29
ReferanseID	SMT325-1119053

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon

Navn på organisasjon Juoigiid Searvi	
Fornavn Karen Anne	Etternavn Buljo

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på

Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Juoigiid Searvvi bealis mii váillahit duodaštusaid mii ludiiguin geavai Norgga bealde, earret dan ahte leat arkiiva materialan.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Na váttis dadjat go in diede mii livccii galgan leat. Orro gal váilume ciek?alis jearahallamat omd sámegielat nissonolbmuid dilis, sihke dálu- ja boazosámi nissoniid dilis. Lei go nu ahte luohti ellii ruovttuin ja man láhkái?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Olbmot galggašivcce beassat omd deaivvadit girjerádjosiiguin dege eará arenain ja beassat ságastallat luodi birra, ja dan birra mii dál geavvá ludiin.
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	21.09.2023 10:45:08
ReferanseID	SMT325-1118999

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Den norske kirke - Samisk kirkeråd

Fornavn	Etternavn
Sigrid Karine	Paulsen

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?

I spørsmål om involvering og arbeidsmåter synes Samisk kirkeråds tidligere innspill til kommisjonen å ha blitt ivaretatt, med unntak av det som er gjengitt i spørsmål 2. Når det gjelder saksområder, synes Samisk kirkeråds innspill i stor grad å ha blitt ivaretatt, om enn på noen områder i mindre omfatning enn ønskelig. Kun noen av Samisk kirkeråds forslag på tiltak har blitt nevnt i rapporten.

Rapporten som nå foreligger kan fungere som et felles offentlig kunnskapsgrunnlag. Den er omfattende og har fått med vesentlige deler av det store bildet om fornorskningspolitikken og dens virkninger, med unntak av barn og ungdoms verden utenfor skolehverdagen. Språket er til dels akademisk preget, og er for avansert til for eksempel å brukes i ungdomskolen. Det er behov for bearbeidelse av denne kunnskapen for at den skal nå fram til flere.

Fagfolk med kompetanse på de ulike saksfeltene bør videre undersøke tema for tema som er omtalt i rapporten og sammen med representanter fra de ulike gruppene som er omtalt i rapporten må tas med på råd i det videre arbeidet. Dette gjelder også representanter fra ulike lag av majoritetsbefolkningen. Gjennom et slikt arbeid kan man både gjennomarbeide kunnskapen og lage enklere tekster om hvert saksområde. De bør drøfte hvert enkelt saksfeltene og deres bruksverdi i arbeidet videre mot et forsonet samfunn. Hvis det lages tekstutdrag med bearbeidelser av hvert saksfelt med enkel tekst blir kunnskapen tilgjengelig for et bredere lag av befolkningen i Norge.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Sannhets- og forsoningsarbeid relatert til samene, som har urfolksstatus, bør legge til grunn en folk-til-folk-tenkning i stedet for en statssentrert modell. Dette poengteres av International Centre for Transitional Justice og bør tas med i det videre arbeidet med ulike tiltak.

Samisk kirkeråd har bedt om at offentlige institusjoner involveres slik at deres historie granskes, og fordi involvering i prosessen ansvarliggjør ulike aktører (SKR 05/17). Videre har det vært oppfordret til at det norske samfunnet i sin fulle bredde blir involvert (SKR 8/21). Kommisjonen har lagt vekt på forskning og arkivmateriale, i tillegg til involvering av berørte institusjoner og enkeltpersoner. Samisk kirkeråd savner involvering av offentlige institusjoner i majoritetssamfunnet. Det handler om Norges felles erkjente historie, som Samisk kirkeråd løftet fram i sin uttalelse i 2017. Det har også vært for lite lagt til rette for at barn og unge kunne komme fram med sine historier. Samisk kirkeråd ber om at en større bredde av storsamfunnet følges opp i etterkant av rapporten.

Det kunne med fordel vært trukket tydeligere linjer mellom fortid og nåtid. Et eksempel er at det fortsatt er et problem at reindriftsområder blir fortrengt. Et annet viktig moment som synliggjør noe av

det vi fortsatt strever med i dag er at det er lite kunnskap sør i landet om forholdene lenger nord. Det er også en utbredt holdning at det er en bestemt form for utvikling og modernisering anses er høyerestående og skal overprøve samers egne ønsker for levemåte. Samisk kirkeråd forventer at det gjennomføres tiltak som viser at staten virkelig mener å rette opp i den urett som har blitt påført urfolket og minoritetene, med særlig vekt på situasjonen for barn og unge.

Folkekirkens rolle er et stort felt med mange underområder som må undersøkes nærmere enn det som er kommet med i rapporten. Dette gjelder både på ideologiplanet og i utviklingen av maktstrukturer. Eksempler på hva dette kan betyr er: Hvordan har oppfatningen av den vestlige teologien som universell påvirket muligheten for utvikling av samisk kirkeliv? Hvordan har prestenes vitenskapsteoretiske syn virket inn på statusen samiske kristne trospraksiser har innad i kirken? Hvordan har kirkedemokratiets utforming virket ekskluderende for samers medbestemmelse? Hvilken sammenheng er det mellom holdninger overfor samiske uttrykksformer og samers mulighet til jobb i kirken? Hvilke mekanismer bidrar fortsatt til at det rekrutteres få samer til kirkelig utdanning? Samisk kirkeråd støtter det videre arbeidet med intern kirkelig granskning og forsoningsarbeid.

I rapportens sammendrag står det at "Flere av misjonærene var vitenskapelig engasjerte og ble fremstående kjennere av samisk språk, kultur og religion, og de nedtegnet mye om samenes åndelighet". Her hadde det vært på sin plass å nevne noe om deres hensikt med å skaffe seg innsikt i og nedtegne det de regnet som samisk åndelighet. Denne kildekritikken er tatt med lenger ut i rapporten, men er såpass sentral for hvordan man forstår gamle samiske tradisjoner, at det hadde vært nødvendig å nevne det allerede innledningsvis for ikke å gi et skjevt bilde. Samisk kirkeråd ønsker å bidra til at det utvikles nyansert kunnskap
om samisk åndelighet både i bred forstand og i en kristen kontekst.

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Innledningsvis påpeker kommisjonen behovet for en bred mobilisering i hele samfunnet, og at ulike samfunnsaktører har et selvstendig ansvar for å legge til rette for forsoning. Dette må følges opp av både myndighetene og ulike sivilsamfunnsaktører.

Det som kommisjonen kaller et forsonet samfunn er kjennetegnet av språklig, kulturell og identitetsmessig likeverd mellom majoritetsbefolkningen, samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Det påpekes at selv om kunnskap er et viktig grunnlag for forsoning, er det ikke nok. Derfor trenger vi tiltak som kan fremme videre forsoning.

Kommisjonen har foreslått tiltak sortert under fem såkalte pilarer. Inndelingen i pilarer gir en god oversikt, men antallet tiltak under pilarene er temmelig få og de fleste har en generell utforming. En fordel med måten tiltakene er presentert på er at de kan tolkes vidt og passe mange aktører i samfunnet. En ulempe med måten kan imidlertid være at de ikke tydelig nok ansvarliggjør de berørte aktørene.

Pilar 4 om implementering av regelverk kan ses på som ett ledd i det Samisk kirkeråd har kalt for strukturelle endringer i samfunnet som ivaretar samers rettigheter i alle samfunnssektorer. I tillegg er det også andre områder av statssystemet som trenger bearbeidelse.

Samisk Kirkeråd ønsker å understreke at:
"Fornorskningsprosessen har ført med seg strukturelle skjevheter som har forplantet seg over flere generasjoner, og slik bidratt til systemiske ulikheter. Vårt demokratiske samfunn har også skyggesider i form av at majoritetssamfunnet har privilegier som ikke er tilgjengelig for alle. Det er på tide å ta samiske rettigheter og kultur på alvor, hvor samiske språk, kultur og tradisjonelle levemåter

ikke forblir i en evig utenforposisjon.
(. . .)
Vi ser at presset på tradisjonelle samiske områder er veldig stor, spesielt i den grønne omstillingens navn. Regjeringens håndtering av saken skaper også en tillitskrise mellom det samiske samfunn og staten. Kan det samiske folk ha tillit til rettsstatens prinsipper? Å hele tiden måtte forsvare sin kultur påvirker individers selvfølelse og mentale helse i negativ retning." (høringsinnspill 6. mars 2023)

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Kirkemøtet uttalte allerede i 2014: "Den forsoningsprosessen som har begynt, må videreføres i et sterkt engasjement for urfolks rettigheter, nasjonalt og internasjonalt, gjennom å bidra til at brudd på urfolks rettigheter ikke fortsetter." (KM 9/14) Samisk kirkeråd har ved flere anledninger pekt på brudd på urfolks rettigheter i Norge, som skjer selv om Sannhets- og forsoningskommisjonen arbeider. (SKR 8/21)

Samisk kirkeråd har følgende forslag til tiltak, delvis basert på forslagene fra uttalelsen fra 2017, innspillene fra mai 2021 (sak SKR 8/21) og mars 2023 (høringsinnspill 6. mars). Flere av disse innbefatter både tro og livssynsfeltet, og tiltak for den generelle oppfølgingen:

- Det må iverksettes utredninger som undersøker hvorvidt det i dag er lovverk som bidrar til marginalisering og diskriminering av samer, i tillegg til at man jobber med implementering av det som allerede er vedtatt.

- Statssystemet må reformeres slik at offentlig saksbehandling på alle nivåer og områder blir forsvarlig for det samiske folk. Dette inkluderer bedre kommunikasjon over statsgrenser og mellom generasjoner.

- De nåværende statsgrensene er på mange måter til hinder for samarbeid innad i det samiske folket. Oppfatningen av Sápmi som en enhet som eksisterer på tvers av statsgrensene, og derfor befinner seg både på norsk, finsk, svensk og russisk side, må ligge til grunn for alt forsoningsarbeid. Det er behov for en større vektlegging av samarbeid på tvers av statsgrensene i det videre arbeidet med sannhet og forsoning.

- Det er viktig at Den norske kirkes og andre kirkesamfunns roller i fornorskningsprosessen blir ytterligere utredet og belyst, gjerne i samarbeid med kirkesamfunn på svensk og finsk side. Åndelighet utenfor den offisielle kirken blir fortsatt hevdet å utgå av det onde. Samisk kirkeråd ser at det er nødvendig med økt kunnskap og dialog om disse forholdene, både innenfor de ulike kirkesamfunnene og i det samiske samfunnet for øvrig.

- Innad i kirkesamfunnene er det behov for en gjennomgang av dagens strukturer. På hvilke områder i den kirkelige organiseringen er det aktuelt å jobbe for større samisk medbestemmelse? Finnes det noen områder der det er realistisk å tenke i retning av samisk selvbestemmelse? Et eksempel på en endring som nylig er oppnådd i Den norske kirke er at det i 2022 ble vedtatt å opprette et samisk fagutvalg for liturgisaker som skal samarbeide med Nemnd
for gudstjenesteliv.

- Arbeidet med tilbakeføring av levninger må tilføres nok ressurser.

- Det må tilføres tilstrekkelig med ressurser for å gjennomføre det foreslåtte språkløftet, og at opplæring skjer på de ulike gruppenes egne premisser.

- Når kunnskapen om samisk kultur, historie og rettigheter skal styrkes må man finne arbeidsmåter som bidrar til å redusere konflikter i samfunnet. Innsikt om at vedtatt politikk påvirker resten av samfunnet helt til individnivå er viktig å ta med videre i kompetanseheving som iverksettes. Påvirkningen fra myndighetene avleses både på helsestatistikker, kommentarfeltene i sosiale medier, mangel på gjennomføring av rettigheter og kunnskapsmangel både
hos majoritetsbefolkningen og de ulike berørte gruppene.

- Det må arbeides med å komme bort fra en argumentasjon som forutsetter at nåtiden kan isoleres fra historien. Etablering av ny felles kunnskap gjør det mulig å se både storsamfunnet og de ulike undersamfunnene i en helhetlig sammenheng, med fokus på nåtid og framtid. Her er det viktig å ta med at ulike ideologier og prosesser i tiden før forskningspolitikken er en del av historien.

- Flere instanser må legge til rette for og opprette arenaer for dialog mellom samer og majoritetssamfunnet. Det må skapes forståelse for at ulike verdensoppfatninger henger sammen med hvordan man ønsker å leve og at muligheten til dette er avhengig av naturgrunnlaget.

- Mange samer bærer fortsatt på sår etter fornorskningen, og negative funn i helseforskning kan sees i sammenheng med dette. Det er viktig at individer og fellesskap, som på ulike måter er rammet av fornorskningen, gis mulighet til å komme til orde når forsonende tiltak utarbeides. Dette må også inkludere barn og ungdom.

I fortsettelsen forventer Samisk kirkeråd at kommisjonens rapport blir fulgt opp av ansvarlige myndigheter og at det bevilges betydelige ressurser til arbeidet med gjenoppretting etter fornorskningspolitikken. Det forutsettes at ressurser også kommer samiske institusjoner til gode.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Forsoning er sentralt i det kristne budskapet, og Den norske kirke har lenge erkjent sin delaktighet i fornorskningsarbeidet. Samisk kirkeråd har i samarbeid med Kirkerådet og Mellomkirkelig råd lenge jobbet med dette temaet. I forbindelse med Sannhets- og
forsoningskommisjonens rapport jobber rådene systematisk med dette temaet:

Det tas sikte på en sak om forsoningsarbeid på Kirkemøtet 2024. Det jobbes også med temaet i samarbeid med tilsvarende samiske råd i Svenska kyrkan og Evangelisk-lutherske kyrkan i Finland. Sannhet- og forsoning har vært et tema på Samiske kirkedager når vi har vært samlet både på norsk, svensk og finsk side av Sápmi, og dette temaet blir viktig også i arbeidet med Samiske kirkedager 2025 i Alta. Dette er videre et tema som ofte løftes opp på økumeniske arenaer som Kirkenes Verdensråd, og i høst vil dette løftes av Den norske kirke på Lutherske Verdensråds generalforsamling.

Samisk kirkeråd har et stort kontaktnettverk og mye kompetanse på temaet. Samisk kirkeråd er også aktiv i utvikling av videre kunnskap, dette skjer spesielt gjennom mange års samarbeid med VID Vitenskapelige høgskole og Samisk høgskole. På regionalt og lokalt nivå er det flere bispedømmer og menigheter som har satt teamet sannhet- og forsoning på dagsordenen.

Samisk kirkeråd/Den norske kirke vil gjerne samarbeide med både Sametinget og det sivile samfunnet ellers om dette temaet.

Her kan du legge ved vedlegg

Samisk kirkeråd - Sametingets høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Protokoll SKR 8/21 Samisk kirkeråds forventninger til Sannhets- og forsoningskommisjonen

Innspill fra Samisk kirkeråd om Sannhets- og forsoningskommisjon 2017
Protokoll SKR 05/17 Arbeid med sannhets- og forsoningskommisjon om fornorskning og urett
Protokoll SKR 32/16 Oppfølging av forsoningskonferansen

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	19.09.2023 19:47:05
ReferanseID	SMT325-1118991

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Vesterålen og omegn sameforening

Fornavn	Etternavn
Håvard Peder	Lynghjem

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Tiltak fra VOSF.docx

SÁMEDIGGE

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	23.08.2023 17:12:30
ReferanseID	SMT325-1108583

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☒ Privatperson
☐ Organisasjon

Ditt navn og adresse

Fornavn	Etternavn
Tor Bjørnar	Henriksen

Epost

[redacted]

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Vi har fått frem mange historier og fortellinger om hvordan folk har opplevd denne epoken, men jeg tror ikke kommisjonen har fått tak i de folka de virkelig burde fått tak i. De som har gjemt bort sin samiske identitet og fortsatt gjør det. De som ikke har stukket nesen sin frem og fortalt at de er samer. De samene spesielt ved havet, som vet de er samer men vil holde fred, slik gamle sjøsamer ofte sier. Vi er nu kanskje samer, men det er ikke noe å snakke om eller skryte av. Vi har nok fått tak i nivået over. De som gjerne står frem både som ofre og som samer. Intervjuer med flomlys og mikrofoner fremmer ikke de nære fortellingene fra disse folka.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Ja se punkt 1. Så var det trist at det var akkurat de sjøsamiske kapitlene det ikke ble tid til å lese opp på nasjonalteatret. Sjøsamene og kystfisket og rettigheter som har møtt på de verste fornorskerne..
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Jeg bor i Álttá i Finnmark. Byen som ikke vil være samisk. Bare når de kan vise frem rein og samer ved store mesterskap og kulturarrangement. De vet visstnok ikke at byen er stinn av samer. Under et NM her på ski nylig fikk arrangøren vist frem kofta fra Kautokeino under premieutdeling. Fint at Kauto også er med, men vi har 3 ulike kofter her i Alta. Det samiske språket de har røvet i fra oss, bør være obligatorisk i hele Sápmi. Ikke bare i utvalgte områder hvor den "norske"(fornorska) majoriteten godtar det, eller søker om det. Det ville ha vært et tiltak som betyr noe.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
En mangedobling av sametingets budsjett, og tilbakeføring av all samisk brukseiendomsrettigheter som er gitt til statsskog i alle samiske områder og deretter overført til FEFO i Finnmark
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	23.08.2023 11:26:15
ReferanseID	SMT325-1108579

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 30. september 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen? Det er gjort en grundig og god jobb og rapporten er både viktig og historisk, og ikke minst et godt kunnskapsgrunnlag for de norske myndighetene.
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag? Har ikke lest hele rapporten men fikk med meg mesteparten av innholdet da den ble lest opp på Nationaltheatrets scene.
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten? Jeg syns de foreslåtte tiltakene er gode, det er faktisk dette som i det minste må til for å bøte på den uretten som har skjedd.
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til? Så langt syns jeg ikke at våre myndigheter har tatt rapportens innhold noe særlig innover seg, og jeg håper at den ikke bare blir "en eller annen rapport" som ikke fører til noe annet enn snakk.
Her kan du legge ved vedlegg
Ingen vedlegg er lagt til

Høring – rapporten Sannhet og forsoning

Innsendt	02.11.2023 09.36.40
ReferanseID	SMT325-1119779

Informasjon om innsender

Sametinget sender rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen på høring.

Sametinget ønsker innspill fra det samiske samfunnet om rapporten og de foreslåtte forsonende tiltakene. Innspillene blir en del av Sametingets egen behandling av rapporten.

Alle kan delta i høringen, både enkeltindivider og organiserte grupper i samfunnet. Enkeltpersoner kan velge å levere sitt høringssvar anonymt

Alle høringssvar skal leveres digitalt. Dersom man er forhindret fra å sende inn sitt høringssvar via dette skjemaet, kan det sendes inn skriftlig med post. Informasjon om postadresse finnes på Sametingets nettsider – sametinget.no.

Høringsfrist er 31. oktober 2023.

Høringssvar som inneholder sensitive personopplysninger, trusler eller ærekrenkelser blir ikke publisert

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar vil offentliggjøres på Sametingets nettsider og vil være en del av Sametingets plenumsbehandling.

Ved innsending av skjema samtykker du til offentliggjøring av innmeldte opplysninger. For mer informasjon om høringsvilkår og hvilke opplysninger vi lagrer om deg, se Sametingets høringsside: (https://sametinget.no/politikk/horinger/)

Organisasjon eller privat

Innsender

☐ Privatperson
☒ Organisasjon

Organisasjon

Navn på organisasjon
Nord-Troms videregående skole

Fornavn	Etternavn
Anne Inger Eira	Lilleng

Spørsmål

Alle høringssvar er i utgangspunktet offentlige. Innkomne høringssvar kan offentliggjøres på Sametingets nettsider. Sametinget oppfordrer til å ikke dele noen sensitive personvernopplysninger. Dersom du har opplysninger du ønsker å dele med Sametinget, men ikke offentliggjøre, ber vi deg legge inn informasjon om dette i skjemaet. Sametinget kan da vurdere å anonymisere deler av høringssvaret.

Her finnes de foreslåtte tiltakene

Det er ikke obligatorisk å svare på alle spørsmål.

Spørsmål
Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?
Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?
Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?
Her kan du legge ved vedlegg
Nord-Troms vgs høringsuttalelse.pdf

Sámediggi – Sametinget Lørdag 30.9.2023

Postboks 3 9735 Kárášjohka/Karasjok

samediggi@samediggi.no

Her er Sarahkkas forslag til forsoningstiltak:

- Krav om samisk undervisning til alle barn i kommuner der det bor samer. Kravet om minimum 10 elever for at de skal få samisk opplæring på skolen må skrotes (jfr. Opplæringsloven § 6.2).

- Den samiske tilstedeværelse må i større grad synliggjøres i kommuner med samisk befolkning - også utenfor de samiske språkforvaltningskommunene (skilting også på samisk i tillegg til norsk på institusjonene).

- Ekstra lønnstrinn til ansatte som behersker samisk språk og/eller samisk kulturkompetanse i helse og omsorgstjenesten.

- Utsatte grupper i det samiske samfunnet som har betalt prisen med psykisk uhelse, rusavhengighet, fysisk sykdom og skavanker etc. Og de har vært tvangsplassert på skoleinternat (Finnmark), utsatt for ødeleggende tvangsbehandlinger på psykiatriske institusjoner, opplevd langvarig mobbing og forskjellbehandling i skolen og vold i nære relasjoner. Disse personer/grupper bør tilbys erstatning.

- Institusjoner som har vært med på å utøve den forannevnte strukturelle volden, bør gå ut offentlig og be om unnskyldning/tilgivelse for disse ødeleggende handlinger på vegne av den aktuelle institusjonen.

Gunn-Tove Minde

sekretær Sarahkka

Mottatt 05.10.2023

UTDANNINGS FORBUNDET

Vår dato	Deres dato	Vår referanse	Vår saksbehandler
29.09.2023		23/01110-3	Hanne Fehn Dahle
Avdeling	**Deres referanse**	**Arkivkode**	**Direktetelefon**
Seksjon for utdanning og forskning			93865129

Sametinget
Postboks 39735 Karasjok
9735 KARASJOK

Høring - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Rapporten og kommisjonens arbeid er viktig for mange. Den er viktig for det norske samfunnet som helhet, og spesielt for kvener, norskfinner og samer. Den er også viktig for Utdanningsforbundet, som landets største lærerorganisasjon, fordi vi nå har fått en grundig gjennomgang av en problematisk fortid i den norske skolen.

Utdanningsforbundet har en plikt og et historisk ansvar for å bidra til forsoning, ved å både beklage den urett som norske lærere har påført den samiske, kvenske og skogfinske befolkningen og ved å anerkjenne konsekvensene av den fornorskningsprosessen lærerne har vært en del av.

For noen uker siden ba Steffen Handal om unnskyldning på vegne av Utdanningsforbundet og lærerprofesjonen for vår rolle i fornorskingen som lærere har begått mot samer, kvener og skogfinner (Beklager til samene, kvenene og skogfinnene (utdanningsforbundet.no)). For oss er det viktig å understreke at det å komme med en beklagelse ikke er nok. I og med at skolen har vært en viktig arena for fornorskning, er den også en viktig arena for å rette opp fornorskningens arv. Som lærernes fagforening vil Utdanningsforbundet bidra til at skolen blir en arena for en vitalisering og revitalisering av urfolks språk, levesett og tradisjoner.

Det følger også en forpliktelse til å gjøre et større arbeid i egen organisasjon, der vi diskuterer hvordan forbundet kan bidra til forsoning og likeverd. Dette arbeidet startet med et seminar arrangert av vårt eget samiske utvalg. I det videre arbeidet legges det opp til en bred diskusjon, med innspill fra alle forbundets fora, råd og utvalg. Disse er:

Kontaktforum barnehage. Forumet består av én representant fra hvert fylkeslag, samt hovedtillitsvalgte i barnehagekonsern.

Kontaktforum grunnskole. Forumet består av én representant fra hvert fylkeslag.

Kontaktforum videregående opplæring/fagskole. Forumet består av én representant fra hvert fylkeslag.

Kontaktforum universitet og høyskole. Forumet består av én representant fra hvert fylkeslag, samt en fra ledermedlemmene og en representant fra Samisk Høyskole.

Postadresse
Postboks 9191 Grønland
0134 OSLO

Besøksadresse
Hausmanns gate 17
0182 OSLO

E-post/Internett
post@utdanningsforbundet.no
www.utdanningsforbundet.no

Tlf. + 47 24 14 20 00
Org.nr. 884 026 172

Mottatt 05.10.2023

Kontaktforum faglig og administrativt støttesystem. Kontaktforumet består av én representant fra hvert fylkeslag, samt en representant hver fra Statped, NAV, Bufetat og Statsforvalteren.

Sentralt lederråd. Rådet består av én representant fra hvert fylkeslag. De diskuterer saker som angår ledermedlemmer og ledelsesfaglige spørsmål. De vil gi råd om hvordan rektorer og barnehagestyrere kan ta et særlig ansvar for revitalisering av samisk språk og elevers urfolkkunnskap.

Utvalg for likestilling og mangfold. I utvalget sitter det medlemmer med spesiell kompetanse og interesse innen likestilling og mangfold. Hovedmålet er å sette likestilling og ikke-diskriminering på dagsorden for Utdanningsforbundet på alle nivå, slik at det blir en naturlig del av vårt tillitsvalgtarbeid. Lærerprofesjonens etiske plattform forplikter oss til å møte barn og unge på en likeverdig og ikke-diskriminerende måte. Et sentralt tema for dette utvalget er hvordan lærere, og Utdanningsforbundet som organisasjon, kan bidra til å forhindre diskriminering og hets av samer. Utvalget gir råd direkte til sentralstyret.

Utvalg for organisasjonsutvikling. Utvalget behandler og utvikler saker av organisasjonsmessig karakter. Det består av medlemmer fra ulike medlemsgrupper, arbeids- og avtaleområder, tillitsvalgtfunksjoner og nivåer i organisasjonsstrukturen. Utvalget vil diskutere hvordan Utdanningsforbundet kan engasjere hele organisasjonen, på alle nivåer, i arbeidet med forsoning og revitalisering. Utvalget for organisasjonsutvikling gir råd direkte til sentralstyret.

Utvalg for lønns- og arbeidsvilkår. Utvalget bidrar til utvikling av saker om lønn og arbeidsvilkår. Det er sammensatt av 11 representanter fra flere ulike tariffområder og fra samtlige medlemsgrupper. Utvalget vil diskutere samiske læreres arbeidstid, arbeidsmiljø og spørsmål knyttet til egne lønnssystemer. Dette er rådgivende for sentralstyret.

Utvalg for utdanningspolitikk. Utvalget behandler nasjonale og internasjonale utdanningspolitiske saker som kan få konsekvenser for utdanningsløpet i Norge, og gir råd til sentralstyret i utdanningspolitiske saker. Utdanningsforbundet har allerede utviklet politikk på de samiske områdene i barnehage, skole og høyere utdanning. Utvalget vil diskutere om denne politikken står seg i lys av det som har kommet frem i rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen, og hva som må til for å få gjennomslag for en politikk som sikrer likeverdig utdanning.

Sámi ossodat/Samisk utvalg. I dette utvalget er det oppnevnt 8 representanter fra nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk språkområde. I tillegg har utvalget representanter som ikke representerer den samiske kulturen direkte. Alle medlemsgruppene i Utdanningsforbundet er representert i utvalget. Samisk utvalg er et rådgivende organ til sentralstyret. Når de andre kontaktforaene, rådene og utvalgene har kommet med sine innspill, vil det være særskilt viktig for sentralstyret å rådføre seg med samisk utvalg og lytte til deres vurdering.

Det er for tidlig å konkludere med hva som blir utfallet av prosessene i forbundet. Raske konklusjoner ville heller ikke vært riktig. Fornorskningen av samer, kvener og skogfinner handler om en mørk historisk fortid, men også fornorskende strukturer i samtiden. Utdanningsforbundet skal gjennom et grundig arbeid, der vi både gransker oss selv og stiller krav overfor ansvarlige myndigheter. Vi setter pris på det samarbeidet vi har med representanter i Sametinget, og håper vi kan fortsette dette samarbeidet i tiden fremover.

Mottatt 05.10.2023

Med vennlig hilsen

Skriv inn leders navn her.
Skriv inn leders tittel.

Hanne Fehn Dahle
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevet signatur.

Høringsuttalelse til Sametinget ang. Oppfølging av sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Uttalelsen kommer fra: Deanu Sámiid Searvi – NSR, Deatnogátte Sámiid Searvi – NSR, skrevet av følgende personer: Juho-Sire / Siri Broch Johansen, Káre-Elle Partapuoli, Solbjørg Ravna, Finn Arne Schanche Selfors, Máret Guhttor, Per Olaf Persen.

Dato 2023-10-23

Innledning

Rapporten og arbeidene bak er omfattende. Vi kan ikke gå gjennom hele rapporten og komme med innspill til alle delene. Overordna vil vi likevel si:

De hendelsene vi har sett hittil i 2023, hvor regjeringas neglisjering av en rettskraftig høyesterettsdom skjer samtidig som denne rapporten legges fram, peker ikke mot en forsonet framtid. Dette må følges opp på høyeste nivå. For oss samer er det utrygt å leve i det som kalles en rettsstat, men hvor utøvende myndighet ikke følger dømmende myndighets dommer. Vi viser til rapportens kapittel 25.7, hvor kommisjonen peker på manglende gjennomføring av vedtatt politikk. Tiltak følges ikke opp av myndighetene – det er ikke bare Fosensaken som ikke følges opp. Vi føler virkelig at dette implementeringsgapet skader tilliten til myndighetene. Vi kan i tillegg vise til en rekke større lover – Sameloven med sine språkregler, opplæringsloven, som ikke er gode nok, ikke følges opp eller som det ikke bevilges nok midler til å følge opp. Vi kan også nevne manglende finansiering av så viktig forskning som SAMINOR 3. Dette viser en gjennomgående mangel på forståelse, kunnskap og respekt overfor samisk levemåte. Vår fysiske og mentale helse preges av at det planlegges nye, store irreversible naturinngrep. Tankegangen at "naturen må tåle dette" er feiltenking. Dette må Sametinget hele tida ha for øyet og fremme i alle sammenhenger.

Vårt fokus

Vi velger å fokusere på den delen av rapporten som omhandler Tanavassdraget og grensesamfunnet i Tanadalen. Denne delen ble ikke lest opp offentlig fra Nationaltheatrets talerstol, og det er nok talende for hvordan samer og andre utenfor Tanadalens område bryr seg om denne saka som for oss er så viktig. Videre vil vi også nevne tre andre saker som er ekstra viktige for oss i Tanadalen: planene om Davvi vindkraftverk, grensekryssingsrestriksjoner som ble pålagt oss under pandemien, og --------.

Laksefisket i Tanavassdraget

Med bakgrunn i den historiske utredningen som er gjort av Steinar Pedersen, og som er presentert i rapportens kapittel 22 i sammendrags form, vil vi be Sametinget om å fokusere på den rettsløsheta vi mener hersker i Tanavassdraget i dag.

Vi beklager at det under arbeidet i kommisjonen ikke ble funnet rom for å ha et møte med befolkninga på finsk side av elvedalen. Vi forstår det slik at kommisjonen mener den ikke kunne holde møter utenfor Norge. Dette er et gjennomgående problem med disse tre kommisjonene som nå er i forskjellige faser av sitt arbeid. Så lenge arbeidet foregår innenfor nasjonalstatenes kolonistiske opptegna grenser, får ikke arbeidene til følge at den samiske befolkninga i grenseområdene får bedre rettssikkerhet og hverdag i spørsmål som angår deres liv og næringsutøvelse.

Derfor vil vi be Sametingene på finsk og norsk side om å samarbeide om oppfølging av spørsmål rundt Tanavassdraget. Dette gjelder gjenopprettelse av samiske rettigheter til tradisjonsfiske, det gjelder samisk selvbestemmelse rundt forvaltningen av vassdraget, og det gjelder samkvem og samarbeid over riksgrensa.

Tanaavtalen med Finland må sies opp. Vi er ett folk som lever sammen i et dalføre, og vi bærer de samme laksefisketradisjonene gjennom flere tusen år.

Det må gjøres en ny avtale hvor den samiske befolkningen langs begge sider av vassdraget har reell selvbestemmelsesrett. Tradisjonskunnskap må betones mye sterkere i avtalen enn i dag, og de finske hytteeiernes spesielle rettigheter må strykes. Videre må hele det økologiske systemer rundt Tanavassdraget sees under ett når man skal vurdere hva som kan fiskes. Det må jobbes systematisk med predatorutfiske både i sjøen og elva. Naturmangfoldsloven må følges, tradisjonskunnskaper må legge premissene for forståelsen av sakskomplekset.

Det må ikke settes opp nye fiskefeller på samme vis som det ble gjort sommeren 2023. Pukkellaks må utfiskes både i sjøen og opp langs vassdraget. Man må på norsk side vise tillit til lokalbefolkninga på samme måte som man på finsk side gjorde det sommeren 2023.

Samvær og opprettholdelse av lokal samisk kultur i Tanadalen.

Vi ber Sametinget om å sikre at det i tilfelle en ny pandemi ikke blir innført smittevernregler som hindrer lokalbefolkninga på begge sider av grensa å omgås på vanlig vis. Riksgrensa i Tanadalen klyver våre lokalsamfunn i to på unaturlig vis, og vi har nære slektsbånd som går på kryss og tvers gjennom hele dalen. Under pandemien så vi hvordan finske myndigheter klarte å legge til rette for et mer normalt samkvem, mens myndighetene på norsk side ikke viste interesse for dette overhodet. Dette er etter vår mening en forlengelse av fornorskninga. Det kan ikke være slik at smittevernloven skal stå over grunnloven. Der finske myndigheter tok hensyn til grensesamfunnet og opprettholdelse av samisk kultur og næring, var norske myndigheter unødvendig strenge. Men begge staters myndigheter gjorde unødvendige grensestenginger: Ved utbrudd i Tromsø stengte finske myndigheter grensa. Ved utbrudd i Rovaniemi stengte norske myndigheter grensa. Denne vedvarende opplevelsen av å ikke bli hørt, og å bli ofre for unødvendig strenge karantaneregler, gjør at vi er engstelige for hva som kan skje ved neste pandemi – for vi vet at det vil komme flere. Det beste ville være å arbeide med disse spørsmålene nå, når det er "fredstid" for virus, slik at man er beredt neste gang smittevernregler må hevdes.

Planer om vindkraftverk

Når det gjelder planene om Davvi vindkraftverk, vil vi minne Sametinget om at også befolkninga på finsk side av Tanadalen er rettighetshavere i områdene rundt Rástigáisá. Vi vil be Sametinget ta med hele grensebefolkninga sine interesser i området hver gang saken snakkes om, og å fremholde hvordan nedbygging av dette området vil være skadelig for hele Tanadalens befolkning, og hvordan dette vil være ringeakt for lokalbefolkninga på både norsk og finsk side sitt forhold til området rundt Rástigáisá. Videre vil vi minne om hvor spesielt rikt på kulturminner dette området er, hvor sentralt det er i samisk religiøs betydning. Rástigáisá er et spesielt viktig hellig fjell. Å gjøre inngrep i dette området er svært alvorlig. Vi vet at Sametinget jobber for å unngå dette. Vi vil likevel understreke hvor viktig det er med fortsatt motstans mot akkurat dette prosjektet.

Vi lever i 2023, men vi kjenner fortsatt hvordan landskapet eier oss, vi blir dypt såra av alle naturinngrepene som pågår. Vi er svært bekymra for hvordan den akkumulerte effekten av disse river i stykker landet vi tilhører, og dermed oss sjøl. Dette truer både vår nåtid og vår framtid på så alvorlig vis at det er en trussel for vår helse og vår eksistens. Våre bånd til landet er ikke bare praktiske, de er også åndelige, og de preger vår levemåte og tankesett. Derfor kan vi ikke være med på nedbygging av natur. Naturen skal brukes på en balansert måte, og slik at den ikke ødelegges. Dette ønsker vi at Sametinget følger opp uavbrutt, for det er dette som er fremtidsretta tenking.

Det er vi, spesielt gjennom samiske næringer, som nå kjenner klimaendringene hardest på kroppen. Når vi i tillegg er utpekt som det området hvor alle disse såkalte "grønne" prosjektene skal realiseres, legges dobbel byrde på oss. Dette kan ikke fortsette. Derfor ønsker vi at Sametinget jobber enda hardere for å få fram det samiske mindreforbruksperspektivet overfor myndighetene – det er dette som er det egentlige grønne skiftet. I tillegg er alle disse utbyggingene noe som gjør områdene lengst nord og øst i det området som kalles Norge, til et naturlig mål for krigshandlinger. Vi i øst-Finnmark lever nær Russland med alt det innebærer. Vi kan ikke tåle at den såkalte utviklinga i våre områder skal bestå av å gjøre oss mer sårbare for sabotasje.

Vi mener at Sametinget har en jobb å gjøre ifht å fremme mindreforbruk. Det er nesten ingen politiske krefter som tør å snakke om dette. Vi mener at Sametinget må gå foran.

vi har valgt å skrive om

Laksefisket i Tanavassdraget

Industriell nedbygging av samisk land

Sameksistens i hele Tanadalen

Fra: Håvald Hansen <haavald@yahoo.no>
Sendt: fredag 29. september 2023 13:07
Til: Samediggi
Emne: Høringsuttalelse
Vedlegg: SKM_C250i23092811500.pdf

Sender høringsuttalelse i forbindelse med Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport på vegne av:

Johannes Utsi,
Buolbmát-Polmak,
9845 DEATNU-TANA

RiddoDuottarMuseat
Jáhkovuotna-Poršáŋgu/Porsangin- Kárášjohka-Guovdageaidnu /
Kokelv-Porsanger-Karasjok-Kautokeino

Dato: 31.10.23 J.nr.: Ark.nr. vår ref: deres ref:

Sámediggi - Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok

Svar på høring – rapporten Sannhet og forsoning

Kommisjonen for å granske fornorskningspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner (sannhets- og forsoningskommisjonen) avleverte deres rapport 1. juni 2023.

Det har vært og er manglede kunnskap i majoritetsbefolkningen om assimileringspolitikken og konsekvensene som vi lever med i dag. Dette er helt klart virkninger og ringvirkninger som de samiske og kvenske samfunnene ikke har fått reparert, når det er ringvirkninger som heller ikke har blitt anerkjent som urett og nødvendig å reparere. I urfolksforskning opererer man med begrepet *healing* som gjelder hele urfolkssamfunnet, dets institusjoner og individuelt.

Over mange år har vi, de samiske museer i RiddoDuottarMuseat, opplevd å bli tilsidesatt og glemt. Gjennom konkrete tilfeller de siste årene har dette blitt synlig også for storsamfunnet. Både kulturministerens manglede invitasjon til de samiske museene i 2019[1], da de norske institusjonene ble invitert med til Skottland og den manglende koronakompenasjonen i 2020[2] der hverken KUD eller KDD forsto deres ansvar umiddelbart, er tydelige eksempler på dette.

I utredningen fra 2018, om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge[3] står det innledningsvis at *All kunst og kultur er ytringer med en samfunnsbyggende kraft*. Vi alle vet at samiske kulturinstitusjoner har vært og er underfinansiert, som ikke fikk være en del av kulturløftet de norske institusjonene fikk (det nasjonale kulturløftet) og dermed ligger de samiske institusjonene langt etter sammenlignet med storsamfunnets kulturinstitusjoner. I dette betyr det også at storsamfunnet holder kontroll på den samiske samfunnsbyggingen.

[1] https://tidsskriftetmuseum.no/samiske-museer-forbigatt-pa-studietur/
[2] https://www.nrk.no/sapmi/regjeringen-glemte-a-gi-korona-penger-til-samiske-museer-1.15196918
[3] https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/utredning-om-samisk-kunst-og-kultur-pa-arenaer-i-norge/id2620279/ (side 3 og side 31)

Čujuhus/Adresse: Mari Boine geaidnu 17, NO 9730 Karasjok
Tlf: 78 46 99 50
E-boasta/E-post: post@rdm.no
Báŋkoknt/Bankknt.: 4901.14.16364
Boastačujuhus/Postadr.: Boks 143, NO 9735 Karasjok
Neahttačujuhus/Webadr: www.rdm.no

Utredningen sier også at når *Sannhetskommisjonens rapport foreligger, bør denne også bli vurdert i et kulturpolitisk perspektiv.* Dette er absolutt nødvendig, også sett i forbindelse med Fosen saken, og den manglende tillitt til regjering og storting menneskerettighetsbruddet har medført. Det vil være grunnleggende viktig at det samiske samfunnet repareres og tillitt gjenoppbygges, før vi kan delta i såkalte forsoningsprosesser.

Samtidig er det absolutt nødvendig at staten bidrar til økt kunnskap om urfolk og minoriteter, og sørger for at undervisningen fra barnehage til universitet forpliktes bedre enn i dag. Samfunnsdebattene, både i media og sosiale medier tilsier at dette er et akutt behov. Det er også en kjensgjerning at de samiske institusjonene, som kunne bidratt inn i dette formidlingsarbeidet og kompetanseløftet for hele samfunnet mer enn i dag, ikke har økonomisk handlingsrom og dermed mangler ansatte til det.

RiddoDuottarMuseat ønsker å trekke frem følgende punkter under de ulike pilarer foreslått i rapporten:

Pilar 1 Kunnskap og formidling
Kommisjonens forslag om *ett* nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett, blir feil. Det vil være nødvendig med flere som jobber med dette på mange ulike nivåer og lokaliteter i landet. Det er viktig å anerkjenne de ulike samiske samfunnene og deres behov, i tillegg til de kvenske. Det finnes allerede samiske og kvenske kulturinstitusjoner i RiddoDuottarMuseats forvaltningsområde, og for oss er det naturlig at disse styrkes. I tillegg er det nødvendig at der det mangler slike institusjoner arbeides for etablering – slik som Máze dokumentasjonssenter, som helt klart skal dokumentere og formidle en viktig del av den nasjonale historien. Lokal tilhørighet og forankring er nødvendig for å oppnå et ønske om reparerende tiltak, som igjen vil baseres på internasjonal urfolksforskning og vil generere til mer forskning, dokumentasjon som igjen fører til formidling og forsoningsarbeid.
De samiske museene kan gjennom styrkning av museal drift, bidra til kunnskapsproduksjon på flere nivåer. Gjennom formidlingsstillinger, utstillingspedagoger, kuratorer og forskningsstillinger vil de samiske museene være med på å produsere læremidler og lærearenaer fra et allsamisk og urfolksperspektiv. I RDM finnes det ingen av de overnevnte stillingskategorier og heller ikke ressurser til å opprette stillingene, selv om behovet er helt klart til stede.

Pilar 2 Språk
De samiske språkene og kvensk språk bør være likeverdige med norsk som undervisningsspråk. Det er en kjensgjerning at det ikke finnes læremidler eller lærere med språkkompetanse, men uten en satsning vil man heller ikke kunne bygge det opp på sikt. Uansett hvor man går på skole, bør det være mulighet for å velge å lære seg samisk eller kvensk. De samiske museene kan være arenaer for kultur og språk for skoler og barnehager, men dette vil kreve at museumsansatte får studere språk / få videreutdanninger med språk som del av arbeidslivet og gjøre tilbudet attraktivt for både arbeidstaker og arbeidsgiver.

Det må også komme en økt forståelse for at de samiske institusjonene våre har to forvaltningsspråk, men får ikke tospråklighetsmidler. Å ha alt av skriftlig materiale på to språk, to språk på møter etc. krever ressurser til tolkning og oversetting. Det tas ikke høyde for at dette er mer tid- og kostnadskrevende enn om man har kun ett forvaltningsspråk. I RiddoDuottarMuseat har ett av våre museer tre forvaltningsspråk, da i tillegg til norsk og samisk, også jobber med kvensk kultur og språk.

Det er nødvendig å se de samiske samfunnene i et Sápmi-perspektiv og styrke samarbeidet også på språk. RDM samler inn ord og terminologi knyttet til samisk og kvensk tradisjonskunnskap. I denne samhengen trenger vi å bygge nærmere relasjoner og samarbeid med samme type institusjoner i Nordkalotten/Sápmi. Kvensk språk har nær slektskap med meänkieli i Tornedalen. Det bør gis støtte til vandreutstillinger som kan være med på å øke solidaritet og forståelse av historiske bakgrunn til folkevandringene i Nordkalotten.

Det er utfordrende å få kvalifisert fagkompetanse på museene, der fagpersonene også har samisk språkkompetanse muntlig og skriftlig. Det er konkurranse om personale med nødvendig språk kompetanse, og når museene ikke har økonomisk handlingsrom klarer vi ikke å konkurrere på lønn og andre tiltak som bygger opp gode og attraktive arbeidsforhold.
RDM har også opplevd å måtte selv legge inn ord i den digitale databasen Primus – ordninger som norske museer får levert som tjeneste, må de samiske museene selv bygge opp blant annet ved å legge inn metadata. Dette er et eksempel på manglende samisk infrastruktur, som dessverre finnes på mange områder.

Det er lite fokus på samiske språkkunnskaper i de samiske kjerneområdene, som ofte framstilles som sterke samiske språkmiljøer. De samiske museene i Indre Finnmark opplever at språkferdighetene til yngre generasjoner svekkes, og at fremmede språk og ord holder på å vinne på nesten alle språkarenaer. Vi mener samisk språk også bør styrkes her.

Pilar 3 Kultur
Det er som tidligere nevnt en kjensgjerning at de samiske institusjonene ikke har fått likeverdige premisser som de norske, og det er nødvendig å iverksette en styrkning og oppbygging av de eksisterende institusjoner og organisasjoner, i tillegg til oppbygging av nye.
Oppgradering av bygg/fasiliteter, økning i stillinger, penger for aktiviteter og prosjekter som bidrar til at kultur overlever. For eksempel fast økning av årlig tilskudd for kursvirksomhet på museene. RDM museene kunne holdt årlig kurs i tradisjonskunnskap som båtbygging, torvgammebygging osv. Det er også nødvendig at kvenske bygninger også vernes, og at det gis midler til bygningsvern og bevaring av tradisjonell teknologi og terminologi.

At kommisjonen da foreslår at det skal være tettere samarbeid med nasjonale institusjoner er bra, men med de ressurser de samiske kulturinstitusjonene har blir det vanskelig, og det er derfor helt nødvendig at man først reparerer og deretter blir vi i stand til å samarbeide mer enn i dag.
De samiske museene i RDM har samlet sett de største samlingene av samisk (og kvensk) materiell og immateriell kulturarv i Norge. Ressursene gitt for samlingsforvaltning etter museumsfaglige og etiske prinsippene er urettferdig mangelfullt i forhold til størrelse på samlingene. Lokaler er utdaterte eller ikke egnet til museumsdrift (i RDM). Utemuseene forfaller uten støtte for vedlikehold og bygningsvern. Samtidig er interessen nasjonalt og internasjonalt for å studere, låne ut og utstille samiske samlinger, inkludert kunst, skyhøyt (og økt kraftig de siste 10 årene)
Manglende finansiering til RDM tolkes som pågående fornorskning ovenfor RDM og samiske museene i Norge (vi ligger bak 20 år i museumsfaglig drift, mangler oppgradering av lokaler, konserveringsavdeling, kulturvernavdeling for bygg, magasiner, faglige stillinger, forskningsstillinger og tilstrekkelig mengde av personalet for drift av museene).

I tillegg skal samarbeid på tvers av Nordkalotten styrkes og grenseoverskridende prosjekter ang. dokumentasjon, utstillinger, ordinnsamling og nomenklatur styrkes. Museene i Norge og Sverige bruker Primus for registrering av samlingene, også Kultur NAV er felles, men dette innebærer at RDM museene må betale ganske betydelig beløp for bruk av disse. Kvensk kulturarv har felles trekk i Tornedalen og Nord-Finland.

Når det gjelder Bååstede prosjektet som i rapporten er omtalt som et forsonende tiltak (side 635), så er det veldig feil. Så lenge de samiske museene ikke har blitt gjort i stand til å fysisk motta Bååstede gjenstandene og det heller ikke kommer frem at Norsk Folkemuseum gjennom prosjektet vil frigjøre bedre kapasitet til egne samlinger og samtidig får mindre pesticidinfisert materiale som nå overføres til de samiske museene - er det ikke et forsonende tiltak. Gjennom prosjektet fikk Norsk Folkemuseum søkt midler til å selv få et egnet laboratorium og arbeidsrom for pesticidinfisert materiale, mens de samiske museene fikk ikke gjennomført kartlegging av giftstoffene eller redusert konsentrasjon på det som skal tilbakeføres. Skjevheten mellom de samiske museene og de norske ble bare større gjennom prosjektet, selv om de samiske museene er glade for å få eierskap til sin egen kulturarv.

Digitalisering på samiske museer er absolutt nødvendig. Det er en utfordring når det ikke finnes en samisk infrastruktur - eksisterende systemer som ikke klarer samiske bokstaver og det heller ikke finnes samiskspråklige ressurser for å endre denne situasjonen. På denne måten er det også vanskelig å tilgjengeliggjøre samiske arkiv digitalt, og bare på dette området er det stor etterslep.

Det er også nødvendig med reparerende tiltak der det tilrettelegges for samarbeid mellom universitet, høyskoler og museer, for å etablere utdanninger på områder museene og det øvrige samfunnet har behov. Til eksempel kan duodji-faget være grunnfag i en samisk konserveringsutdannelse, der vi får bruke samisk tradisjonellkunnskap i konservering. Manglende samarbeid om utdanningsforløp for å dekke behovet til samiske arbeidsplasser går utover samiske institusjoner og i mellomtiden går tradisjonell kunnskap ut av bruk i det øvrige samiske samfunnene. Både klimaendringene (økt temperatur, nye planter og insekter), globalisering og homogenisering samt effektivitetskrav gjør at samfunnet endrer seg i en økt hastighet, at vi også må se på museenes mulighet for å bruke mer av vår tradisjonskunnskap som del av museal praksis og på denne måten bevare en levende kunnskap og praksis.

Pilar 4 Forebygging av konflikter

Sannhets og forsoningskommisjonens behandling og omtale av sjøsamenes utmarksbruk er i liten grad tilfredsstillende. Riktignok konkluderer kommisjonen med at sjøsamene i likhet med den reindriftssamiske befolkning hadde samme form for utmarksbruk på 1600 tallet. Etter dette blir sjøsamenes utmarksbruk på fastlandet i liten grad omtalt. Når kommisjonen nevner utmarkshøsting som slåttemarker, torvstikking og bærhøsting m.v, er det helst i forbindelse med kvenenes utmarksbruk. Det faktum at kvener og sjøsamer har bodd sammen i bygder og områder, og trolig høstet av de samme ressursene trekkes i liten grad fram. Det er et unaturlig skille å hevde at kvenene bedrev denne form for utmarkshøsting, og at sjøsamene i størst grad drev på med sjøfiske og marin fangst. Trolig har sjøsamene hatt bedre kunnskap enn kvenene om sistnevnte, men utmarkshøsting på fastlandet har sjøsamene bedrevet lenge før kvenene etablerte seg i Finnmark. I likhet med samer i indre deler av Finnmark, høster sjøsamene fortsatt av utmarka i sine nærområder.

Med en slik mangelfull fremstilling av sjøsamenes utmarksbruk som sannhets og forsoningskommisjonen legger fram i sin rapport, bidrar nevnte kommisjon til å undergrave sjøsamenes rettigheter til sine nærområder. Gjennom rapporten blir det en «offentlig sannhet» at sjøsamene tradisjonelt har høstet av sjøen og ikke de landbaserte utmarksressursene i sine nærområder. Dersom et slikt inntrykk får stå uimotsagt i offentligheten, svekkes sjøsamenes rettigheter i egne områder ytterligere i konkurranse mot andre næringer / interesser som bruker de samme områdene. Den mangelfulle omtalen av sjøsamenes utmarksbruk er en unnlatelsessynd fra Sannhets og forsoningskommisjonen, som på mange måter kan bidra til et nytt overgrep og urettferdighet mot den sjøsamiske befolkning.

Pilar 5 Implementering av regelverk

Som tidligere nevnt er de siste årenes hendelser der de samiske museene føler at vi opplever segregering blitt gjort mer synlig av staten selv. Det handler om ansvarsfraskrivelse og sett på «som de andre». Løfter vi opp utfordringer de samiske museene har, pekes det på sametinget som deres problem – men sametinget står handlingslammet når statens bevilgninger til sametinget ikke dekker behovene.

Det er alltid hyggelig med teoretisk anerkjennelse og verdsetting – i festtaler og rapporter, men når det krever handling («pengene på bordet») skjer ingenting. Det må bli tydeligere at det handler om vilje. Det må være sterkere krav om handling og gjennomføring, som betyr at det må iverksettes strukturelle endringer før forsoning kan bli en realitet.

For RiddoDuottarMuseat

Anne May Olli
Direktør

Høringsuttalelse –Rapporten Sannhet og forsoning

I. Innledning

Várdobáiki samisk senter takker Sametinget for denne anledningen til å komme med et høringsinnspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Vi vil innledningsvis peke på at Várdobáiki som samisk institusjon dekker et relativt stort samisk område fra Áhtávuotna/Efjorden og Bálák/Ballangen i sør, Lufuohttá/Lofoten og Viestterálas/Vesterålen i vest, og i museumssammenheng til Málatvuotna/Malangen, men i språksammenheng til Rivtták/Gratangen og områdene mot svensk side i nordøst. Ástavuona giellagoahtie i Loabák/Lavangen dekker Loabák og Siellák kommuner i nord i språksammenheng. Hele området utgjør et regionalt samisk fellesskap for både sjøsamisk og markesamisk språk og kultur. Regionen utgjør dessuten den vestlige og sørligste delen av et tornesamisk språklig og kulturelt fellesskap (Ronte Eriksen 2009), og framstår som en egen identifiserbar region slik forskere innen en rekke fagområder har satt fokus på (O. Andersen 2002, T. Andersen 2005, Ronte Eriksen 2009, Hansen 1990, 2003, 2007, Nielssen 2022, Olsen 2007, Storm 1990, 1993, 2007). Dette utgjør et sentralt utgangspunkt for Várdobáiki sitt høringsinnspill.

Várdobáiki samisk senter vil berømme Sannhets- og forsoningskommisjonen (SFK) for et omfattende arbeid, og har forståelse for det ut fra tids-, plass-, ressursmessige hensyn ikke har vært mulig å inkludere alle forhold vi anser som sentrale for denne regionen. Vi velger derfor å kommentere noen forhold av betydning for regionen, vi mener ikke er eller liten grad er omtalt i rapporten. Disse forholdene kommenteres i lys av rapportens innhold og struktur. Vår høringsuttalelse er følgelig strukturert i tråd med kommisjonens inndeling, nemlig kartlegging av historien, omtale av virkningene av fornorskningspolitikken helt fram til i dag og foreslåtte tiltak for videre forsoning.

II. Historisk kartlegging: Sentrale historiske prosesser

2.1 Innledning:

I det følgende vil vi først kommentere forhold som statlige reguleringer og oppdelingen av det samiske samfunnet, sytingsreinholdet, Lappekommisjonene og samisk organisasjonshistorie. Vi har valgt å kommentere disse temaene med utgangspunkt i hvordan de er relevante for vår region for derved å belyse hva disse ovennevnte forholdene har betydd for denne regionen.

2.2 Statlige reguleringer og deling av det samiske samfunnet

Den statlige reguleringen av det grenseoverskridende samiske felleskapet og samfunnet skulle utover 1900-tallet få store konsekvenser for tradisjonell næringsutøvelse og

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

mellommenneskelige relasjoner og praksiser. Statlige reguleringer av den grenseoverskridende reindriften fikk store negative virkninger for både den fastboende markasamiske befolkningen og det grenseoverskridende tornesamiske reindriftssamfunnet. En regulering som kom til å fortrenge den samiske reindriftsutøvelsen i Sør-Troms og Nordre Nordland, var Felleslappeloven av 1883. Felleslappeloven var en felles lov for Norge og Sverige som omhandlet reindriften sør for Finnmark. Bakgrunnen for Felleslappeloven var blant annet den økende konfliktene mellom bønder og reindriftssamer. Den norske jordbruksbefolkningen skulle beskyttes, og myndighetene mente derfor at et mer detaljert og strengere regelverk ville være til fordel for et ekspanderende norsk jordbruk. Loven var grunnlagt på tre hovedprinsipper. For det første fikk man en distriktsinndeling, der norske interesser hadde myndighet til å fastsette hvilke områder som skulle inngå i de forskjellige distriktene. For det andre var enhver reineier pliktig til å gi detaljerte opplysninger om flyttehushold og reinflokk. Og for det tredje innebar loven at reineierne innen de forskjellige distriktene hadde et felles ansvar for skade som ble forvoldt på andres eiendom i distriktet (B. Berg 1995).

Felleslappeloven var begynnelsen på en tid der statlige reguleringer kom til å få store innvirkninger på reindriften og den markasamiske befolkningen i Ofoten og Sør-Troms. Da unionsoppløsningen var et faktum i 1905 hadde Norge som stat et stort behov for å fremstå som mest mulig uavhengig av Sverige, noe som blant annet innebar å redusere den svenske reindriftens sommerbeite på norsk side. På den andre siden forsøkte Sverige å beholde så mye som mulig av svenske borgeres rettigheter på norsk jord, noe som blant annet innebar svenske reindriftssamers beiterett på blant annet Stuornjárga (Skånlandshalvøya og Iinnasuolo (Hinnøya). Reindriften ble dermed en faktor for en storpolitisk dragkamp mellom det nylig selvstendige Norge og Sverige. Etter unionsoppløsningen hadde Norge som intensjon å forhindre all svensksamisk reindrift på norsk side, der man ensidig ville oppsi Lappekodisillen, som blant annet ga reindriftssamene en lovfestet rett til å benytte seg av norske områder, deriblant Nordre Nordland og Sør-Troms (R. Berg 1995). Norske myndigheter hentet mye av sine argumenter fra den allmenne europeiske sosialdarwinismen. Man argumenterte med at den samiske kulturen ikke ville overleve i møte med den norske majoritetskulturen, og var dømt til en naturlig undergang. Det var rett og slett av humanitetshensyn riktig å jobbe for reindriftens undergang. Den reindriftssamiske næringen led under at slike fordommer og holdninger spredde seg til det øvrige samfunnet. Reindriften kunne lett bli en stigmatiserende næring som var utsatt for samtidens negative holdninger mot den samiske kulturen, på grunn av at deres næring sto i større kontrast med den norske fiske og jordbruksutøvelsen, enn de samiske bønder og fiskere. Sosialdarwinismen sto også sterkt i Sverige, og kampen for svenske samers beiterett hadde indirekte motiver. Hovedhensikten var ikke å hegne om en samisk næring og kulturutøvelse. Sverige ville ikke miste sine rettigheter på norsk jord, og i denne sammenhengen passet reinbeitesaken inn. I tiden etter unionsoppløsningen i 1905 fram til ratifiseringen av Reinbeitekonvensjonen av 1919, var Norge og Sverige i forhandlinger angående reinbeitetvisten. Begge land var pliktig å følge Felleslappeloven og Karlstad-konvensjonens bestemmelser fram til den nye reinbeitekonvensjonen ideelt sett skulle foreligge i 1917 (Lae 1977).

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

Den klare konflikten mellom Norges og Sveriges interesser førte til at det ble nedsatt en reinbeitekommisjon, som hadde som oppgave å skape enighet mellom landene. I grove trekk kan man si at så lenge Norge fikk tilslag for sin politikk som innebar fortrengning av reindriften, gikk det ut over den samiske befolkningen, både de fastboende og nomadene. Som et eksempel på resultat av forhandlingene fikk man en regulering av når reindriftssamene skulle ha adgang til sommerbeitet sitt, noe som for Gárasavvon (Karesuando) og Čohkkirassamene (Jukkasjärvi) ikke skulle finne sted før 1.mai. Da forhandlingene i reinbeitekommisjonen var sluttført ratifiserte Norge og Sverige Reinbeitekonvensjonen av 1919. Resultatet av denne konvensjonen innebar en ytterligere redusering av den grenseoverskridende reindriften. Konvensjonen fritok en rekke områder for "svensksamisk beiterett," og forbød svensksamisk reindrift på Stuornjárga og Innasuolo. I tilknytning til Nordre Nordland og Sør-Troms, fikk konvensjonen store konsekvenser i form at de vestlige reinbeitedistriktene, blant annet for de delene av det 17. distrikt som lå nært svenskegrensen, som fikk en kraftig reduksjon av maksimumstallet for rein. De indre deler nærmere svenskegrensen var fortsatt åpne for den grenseoverskridende reindriften, men da med særdeles skjerpede restriksjoner om krav til drift (Roung 1937, Andersen 2005).

Berg (2007, 93-95) beskriver hvordan sikkerhetspolitiske argumenter ble brukt mot reindrifta på Narvik halvøya. Svenske samer hadde sommeropphold ved Sildvik på Ofotbanen i nærheten av militære anlegg. Brigaden gir et regiment i et brev i 1916 tillatelse til å drive med skarpskyting for å få samene bort fra sommerboplassen, men regimentet svare at "Der maa skytes omkring lappernes telte like ved stationen, eller man maatte drive jakt paa deres rensdyr, om de skulde la sig skræmme paa den maate." Derimot anbefales det at reinen jages bort. Saken løses ikke for reinen trekkes inn i området og det aksepteres at svenske samer henter reinen ut av området. Et brev fra Generalstaben i 1918 viste at norske myndigher fryktet spionasje fra svens side: "Svensk ren og svenske lapper streifer om over hele Narvikhalvøen.... med slikt naboskap er det umulig at hindre at uvedkommende studerer vore blokhus, vakthytter og andet, som en lap eller en som lap forklædt utlænding ønsker at studere."

Da reinbeitekonvensjonen ble satt ut i praksis i 1923 fikk man et totalforbud for svensksamisk reindrift på i Nordre Nordland og Sør-Troms. Etter 1923 var det bare den stasjonære reindriften som var tillatt. I tillegg fikk man en rekke bestemmelser om bruk av trevirke, bygging av reingjerder, flytteveier, beiting i andre distrikter, kunne få strafferettslige forfølgelser. Reduseringen av reindriften som en betydelig del av en kombinasjonsnæring må sees i sammenheng med de tidligere nevnte faktorer. Både norsk gårdsbrukekspansjon, fornorskning, statlige reguleringer og andre muligheter for mer inntektsbringende yrker, var avgjørende for reduksjoner innen reindriften (Lae 1977).

Várdobáiki har igjennom et dokumentasjonsprosjekt kartlagt flytteveier for rein mellom vinterbeitene øst for Kjølen rundt reindriftssentrumet Čohkkiras og sommerbeitene på vestsiden av Kjølen utover Stuonjárgga og til Innasuollo. Prosjektet var avgrenset til å omhandle delen av flyttveien som gikk fra riksgrensen og innover den norske siden av kystlandskapet. Dokumentasjonen hentet sitt grunnlag fra gamle kart og muntlige kilder, samt

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

relevant sekundærlitteratur. Prosjektet tok utgangspunkt i en flyttvei der kildene og dokumentasjonen er god belagt, både med tanke på det muntlige og skriftlige kildematerialet. En av hovedfunnene i dette dokumentasjonsprosjektet er at flytteveiene for den grenseoverskridende reindriften var i nær tilknytning til markebygdbosetningen. Dette illustrer også det tette samarbeidet mellom reindriftssamer og den fastboende markasamiske befolkningen, hvor sytingsreinhold, verddet (bytting av varer og tjenester) og slektsrelasjoner var fundamentet (Andersen & Anderssen, 2011).

2.3 Markasamisk sytingsreinhold

Både reindrift, jordbruk, utmarksbruk og fiskerier har til sammen utgjort den samiske økonomien for de samiske husholdene i Nordre Nordland og Sør-Troms. Sentralt i denne næringskombinasjonen sto reindriften og sytingsreinholdet, hvor fastboende hadde et betydelig antall sytingsrein hovedsakelig i de grenseoverskridende reinflokkene, som hadde sommerbeite på norsk side av Kjølen. Et lønnsforhold mellom reindriftssamer og sytingsreineiere var både basert på penger og byttehandel av varer og tjenester, der geiteholdet var sentralt. Bofaste markasamer hadde også sytingsrein i stasjonære flokker med helårsbeite i Nordre Nordland og Sør- Troms, men hovedsakelig var sytingsreinholdet sentralt i grenseoverskridende reinflokker.

Denne tradisjonelle næringsveien skulle imidlertid opphøre da statlige reguleringer av den grenseoverskridende reindrifta ble et faktum på begynnelsen av 1900-tallet. Forandringer i reindriften på begynnelsen av 1900-tallet kom av en rekke årsaker, der blant annet konflikter med norske gårdbrukere og statlige reguleringer var årsakene til at reindriften minket i omfang. Felleslappeloven ble forlenget i 1908, noe som medførte at man fikk et forbud mot sytingsreinholdet blant fastboende markasamer. I denne sammenheng kan det tenkes at dette vanskeligjorde reindriften for de små reindriftsutøverne, som var helt avhengig av sytingsrein for at flokken skulle være drivverdig. Slik tidligere beskrevet var sytingsreininnholdet svært sentralt for den markasamiske kombinasjonen, hvor 23-30 % av en reinflokk i flere tilfeller var sytingsrein til fastboende markasamer. Dette illustrerer hvor inngripende det var at sytingsreinholdet opphørte, og hvor vesentlig dette samarbeidet for både reindrifthusholdene og den fastboende markasamiske befolkningen (Andersen 2005).

2.4 Lappekommisjonene

Lappekommisjonene skulle foreslå løsninger for inndeling av reinbeitedistrikter sør for Troms. Jordbrukets interesser skulle prioriteres og reindriften ble sett på som en hemsko for utviklingen. Kommisjonen opprettet i 1892 tok for seg inndelingen i Nordland (SFK 2023, 209). SFK viser hvordan holdninger som gjenspeiles i lappekommisjonene om forholdet mellom reindrift og jordbruk har lagt grunnlag for tidligere lover og dommer som Korsjøfjellsaken (SFK 2023, 541). Vi finner grunn til å gjøre oppmerksom på en rettskonflikt i Vesterålen i Sortland kommune mellom grunneiere og det aktuelle reinbeitedistriktet om rett til reindrift. Saken ble reist for tingretten i 2020 der grunneierne vant fram, men tapte i ankesaken i Hålogaland

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

lagmannsrett i juli 2021. En enstemmig lagmannsrett fastslo reindriftens beiterett. I denne saken viser begge parter i sin bevisførsel til 1892-Lappekommisjonens arbeid når det gjelder reindriftens bruk av tvisteområdet. Selv om rapporten som ble avlevert i 1894, inneholder karakteristikker som både er grove og preget av datidens sosialdarwinistiske syn på samene, konkluderer den med at hele Hinnøya inngikk i det samiske reinbeiteområdet fordi bruken allerede på det tidspunktet oppfylte kravene til alders tids bruk selv om Lappekommisjonen anvendte et strengere krav enn det som følger av reglene for alders tids bruk (Kanstadfjord-Vestre Hinnøy reinbeitedistrikt 2021). Lappekommisjonen pekte på at samenes rettigheter ikke er begrenset til om reinbeitedistrikt ble opprettet eller ikke. Beiterett basert på sedvane, innebar beiterett uavhengig av om området ble definert som reinbeitedistrikt eller ikke (Severinsen 2023).

> *«Indførelse af Distriktsinddeling overensstemmende med Lovens §6 ikke har nogensomhelst Indflydelse i Retning af at fastslaa Grændser for Lappernes Rettigheder, som er og blir de samme, enten Distriktsinddeling finder Sted eller ikke.» (Lappekommisjonen 1992, 31, i Severinsen 2023).*

Lappekommisjonen foreslo reinbeiting på øyene i Lofoten og Vesterålen utenom Hinnøya. Langøya ble fjernet som reinbeite av hensyn til landbruket, mens Andøya ble foreslått av kommisjonen å gi vinterbeite for 400 rein. Denne reinen hadde sommerbeite på Hinnøy. Dette tyder på at reindriftsretten stod like sterkt på Andøya som på Iinnasuolu. En byråkrat hos datidens Statsforvalter i Nordland nevnte i en liten kommentar at Andøya ikke burde være reinbeite. Dette tok departementet til etterretning og fjernet Andøya som beiteland for rein. Det var imidlertid rein på Andøya og Langøya fram til 1960 - 70-tallet. En gjennomgang av og referanse til denne saken av SFK, hadde vært ønskelig for å tydeliggjøre relevansen av lappekommisjonenes arbeid i dagens konflikter om rett til reinbeiter.

2.5 Samiske båtbyggere og samer i Lofoten

Várdobáiki vil gjøre oppmerksom på arbeidene til blant andre Minde (1996), Borgås (1999, 2020) og Nielssen (2020, 2022) som viser at samer var vel anerkjente båtbyggere og aktive i Lofotfisket. Minde (1996) har dokumentert hvordan samene på Stuoranjárga (Skånlandshalvøya) deltok i Lofotfisket. Nielssen (2022) viser at samene hadde egne samiske rorvær i Lofoten, og at de var dyktige båtbyggere. Nielssen konkluderer med at det var en samisk fangstbefolkning i Lofoten i jernalder-middelalder, at det samiske sesongfisket i Lofoten har hatt stor betydning, blant annet uttrykt gjennom svært mange samiske stedsnavn, at en sjøsamisk bosetting av fastboende kan identifiseres helt fram til 1800 tallet, og at reindrift kan påvises i store deler av Lofoten fra 1700 tallet av.

2.6 Samisk organisasjonshistorie

Samtidig som det samiske samfunnet var under hardt press, økte den samiske rettighetskampen i omfang. Miljøet rundt Elsa Laula Renberg og Daniel Mortensson var pådrivere for en samepolitisk mobilisering som hadde til hensikt å bevisstgjøre verdien av samiske språk, kulturhistorie og næringer. Den tidlige samebevegelsen var til dels også et

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

resultat og et grep mot den pågående assimileringspolitikken på begynnelsen av 1900-tallet. Samebevegelsen utviklet seg til å bli et bevist kulturelt felleskap som gikk på tvers av tradisjonelle språkgrenser. Nyetablerte samiske aviser som Waren Sardne ble sentrale plattformer for samepolitisk bevisstgjøring, mobilisering og meningsutveksling over store geografiske avstander. Sentrale skikkelser fra Ofoten i denne sammenheng var først og fremst Henrik Kvandahl fra Ballangen (Minde 2000, Andresen m.fl. 2021).

Henrik Kvandahl (født 1865) fra Ofoten var en av de mest sentrale skikkelsene i denne samebevegelsen, som en representant for det samiske samfunnet Nordre Nordland og Sør-Troms som opplevde mange av de samme utfordringene. Med andre ord har Nordre Nordland og Sør-Troms også hatt en sentral rolle innenfor den nasjonale historien for samebevegelsen. Kvandahls etnopolitiske posisjon på begynnelsen av 1900-tallet var betydelig, hvor han blant annet ble framhevet av Daniel Mortensson som en av de nasjonale frontfigurene for den samiske organisasjonsvirksomheten. Kvandahl var en ivrig skribent i Daniel Mortensson samiske avis Waren Sardne, og samarbeidet tett med den sørsamiske samebevegelsen.

Relevant for hans politiske virke kan man trekke fram at han var en av pådriverne i stiftelsen av Ofoten Samelag i 1921, som blant annet arbeidet for samisk representasjon på Stortinget. Til stortingvalget i 1924 stilte Kvandahl som førstekandidat, med Elsa Laula Renberg på andreplass. Lista fikk imidlertid svært begrenset oppslutning med bare 0,3 % av stemmene. Kvandahl var også forfatter av trebindsverket *Samenes historie* (utgitt mellom 1925 og 1947). Verket hadde til hensikt å skape bevissthet og forståelse av samisk kultur og tilstedeværelse. *Samenes historie* hadde også som intensjon å fungere som en motvekt mot den offentlige fornorskningspolitikken som foregikk mot samene (Minde 2000, Kvandahl 1925, 1947; Lund, 2011).

John Haug (født 1887 i Ballangen) var også en vesentlig person i nasjonal samepolitisk sammenheng. I årboka til Hinnøy og omegn sameforening 1985, er Haug sin tekst *Min sapmelaisvuohta* datert 30. november 1918, publisert. Teksten er en appell og oppfordring til samer om ikke å forkaste sin samiskhet, og den er adressert til K. B. Wiklund og er lånt fra hans samling ved Uppsala Universitetsbibliotek (Partapuoli 2016, 24, 29). Haug var med på å grunnlegge Sámi Centralasearvi i 1919 (Partapuoli 2016, Solbakk 1997, 180). I 1920 deltok han på samemøtet i Tana som generalsekretær, og ble valgt som en av fem til legge fram fakta for regjeringen om samiske rettigheter (Partapuoli 2016, 29, Solbakk og Solbakk 1999, 96).

III. Virkningene av fornorskningspolitikken

3.1 Innledning

I denne delen har vi valgt å omtale noen forhold ved samisk skole- og språkhistorie, og samisk språk, kultur og politisk mobilisering etter 1970. Noe av dette kunne også vært tatt opp i delen om historisk kartlegging, men vi velger å omtale det her fordi det handler om virkningene av

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

fornorskningspolitikken. Vi gjør samtidig oppmerksom på at mye annet materiale kunne vært inkludert i denne delen.

3.2 Samisk skole- og språkhistorie - virkningene av fornorskningspolitikken

Kommisjonen beskriver hvordan fornorskninga ble organisert avhengig av hvordan fornorskninga virka. Fra midten av 1850 tallet ble de samiske områdene delt inn i tre type distrikter: områder der myndighetene mente det ikke var nødvending med spesielle tiltak for å få til fornorskning; overgangsdistrikter der fornorskning var mulig (fra Tysfjord og nordover til og med kysten av Finnmark med noen unntak) og områder i indre og østre Finnmark der samisk og kvensk var så dominerende at fornorskning ikke var mulig og undervisninga skulle skje på morsmålet. I 1853 var Tysfjord, Tjeldsund, Lødingen, Evenes, Ankenes og hele Troms med noen unntak definert som overgangsdistrikter. I overgangsdistriktene skulle bare norsk brukes når et flertall behersket norsk, samisk kunne brukes som hjelpespråk. Økt fornorskningspress og strengere instrukser resulterte i et språkskifte. I kommunene i Midt- og Sør-Troms, gikk antallet samiske språkbrukere i perioden 1860 – 1900 ned fra 5390 til 2094 og kvenskspråklige fra 476 til 66.

SFK omtaler språkskiftet fra samisk til norsk for Lofoten og Vesterålen der samisk språk forsvant da de siste talerne døde tidlig på 1900-tallet (s. 398). Ingen ytterlig omtale gis av språkskifte og utviklinga av samisk språkbruk i regionen. Her vil vi imidlertid vise til mastergradsarbeidene til Ronte Eriksen (2009) og Rasmussen (2005). Når det gjelder de markasamiske områdene viser Eriksen (2009, 21) til at samisk språk var det viktigste hjemmespråket helt til etter andre verdenskrig. Dette kan illustreres med Norvald Dyrviks fortelling om egne erfaringer som lærer ved Trøssemark skole, der han begynte i 1928. I sin hilsning i anledning 100 års jubileet for skolen i 1980, deler han sine erfaringer i Hinnøy og omegn sameforening sin årbok 1985. Her forteller han at alle barna hadde samisk som morsmål, når de begynte på skolen skjønte de ikke norsk og syntes det var underlig med en lærer som ikke forstod hva de sa. Når det gjelder skoleforhold, har grendeskolene vært viktige for den markasamiske befolkningen. Nymo (2005) beskriver hvordan grendeskolene var med å styrke samisk kulturarv, og at skolen var med «å verdsette fellesskapet som et viktig fundament i samisk kulturtradisjon.» Å få belyst hvilken betydning grendeskolene hadde i marksamisk område er en viktig del av samisk skolehistorie.

Eriksen (2009) redegjør for både 1950 (som inkluderte spørsmål om samisk språk) og 1970 (som både inkluderte samisk språk og identitet) folketellingene. Begge hadde mangler både når det gjelder gjennomføring og hvilke områder som var inkludert, men de gir likevel et bilde av den samiske språksituasjonen. I Ofoten og Astafjord (Evenes, Ballangen, Skånland, Gratangen, Ankenes og Salangen) hadde omtrent 800 mennesker i 1970 samisk som førstespråk. Den største delen av disse tilhørte Skånland kommune (Eriksen 2009, 24). Rasmussen viser at mens 74 % av den samiske befolkninga i Skånland i 1930 hadde samisk som førstespråk, var tallet redusert til 57 % i 1970. Det utgjorde likevel 12 % av kommunens

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

befolkning. Basert på undersøkelser fra 1994 og i 2000 viser imidlertid Eriksen til stor nedgang i samisk språkbruk (Eriksen 2009, 27, 28).

Selv om det samiske etter hvert ikke var så synlig i det offentlige rom, var det klart til stede i bygdene og i hjemmene. Fra midten av 1970-tallet skjedde det en samisk kulturrevitalisering og politikkutvikling. Det var starten på nyere tids arbeid til samiske organisasjoner og sameforeninger. Men som allerede nevnt, har regionen en lang historie med samisk organisering gjennom Ofoten samelag. Det ble viktig å dokumentere samisk kultur slik årbøkene til Hinnøy og omegn sameforening, kalendrene til Lavangseidet og omegn sameforening og Sámegiel berossteaddjiid sitt arbeid med samiske stedsnavn og deres kart illustrerer. På begynnelsen av 1980 tallet startet kampen for samiskundervisning i skolen og den samiske barnehagen som er omtalt av SFK på side 446, ble etablert.

I kapitel 16 omtaler SFK fornorskningen av navn. I den sammenheng vil Várdobáiki gjøre oppmerksom på utgivelsene av de samiske stedsnavnsbøkene i Evenes og Skånland. I *Samiske stedsnavn i Skánik/Skånland* (2013) redigert av Asbjørg Skåden og Sigbjørn Skåden er ærmere 1300 samiske stedsnavn registret og plassert på kart, og svært mange har vært med å bidra til innsamlingen. I 2010 kom boka *Samiske stedsnavn i Evenes. Evenáši sámi báikenamak* som et resultat av et omfattende innsamlingsarbeid gjennomført av Martin Myrnes, Aslaug Olsen og Sámigiel Berošteaddjik. I en nylig utgitt artikkel viser Storm (2023) hvordan fornorskningsprosessen har påvirket samiske stedsnavn på Giehtavuotna (Storjorda) på Iinnasuolu, men hvordan bruken av stedsnavnene ikke tok slutt selv om samisk språk forsvant. Vi vil også gjøre oppmerksom på arbeidet til Nielssen (2022) som viser betydningen av stedsnavn som kilde til samisk historie.

Det omfattende samiske organisasjons- og kulturarbeidet som startet på 1970 tallet, bidro til å brøyte vei og få bukt med gamle undertrykkende strukturer. Várdobáiki vil understreke at endringene som etter hvert gjorde seg gjeldene skjedde som en følge av samisk lokalt arbeid, stolthet over markasamisk kultur og stort pågangsmot.

IV. Tiltak for videre forsoning

4.1 Innledning

Várdobáiki samisk senter arbeider for å styrke samisk språk og kultur i regionen, og innsatsen er rettet mot den samiske befolkningen i dette store området. De fleste tiltak og prosjekt i regi av senteret handler om å formidle kunnskap om samisk språk og markasamisk kultur. Senteret opplever at det er en stadig økende interesse for senteret og aktivitetene i regi av senteret. Som samisk institusjon, bidrar senteret inn i lokal og regional historieskriving, forvalter viktig kunnskap om regionen og bidrar til den store historiefortellinga. Bare for å illustrere har Várdobáiki nettopp hatt besøk (oktober 2023) av alle førsteklassingene (150 elever) på Heggen videregående skole. Her fikk elevene et tilrettelagt opplegg med temaer om hvorfor det er viktig med et slikt senter som Várdobáiki, om helse og samisk identitetsstress, om samisk

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

språk, om fornorskning, om duodji og kunst og omvisning i museet. I etterkant har Várdobáiki fått tilbakemelding om at et lignende opplegg ønskes neste år.

Før vi ytterlige kommenterer på konkrete prosjekter og tiltak ved senteret, vil vi kort kommentere selve forsoningsbegrepet.

4.2 Forståelsen av forsoning

Vi vil ikke gå inn i en større debatt om begrepet forsoning. Kommisjonen viser til flere sentrale begrep når forsoning skal diskuteres. I rapporten beskrives forsoning i generelle vendinger knyttet til unnskyldninger, tillit og tilgivelse og sannhet. Várdobáiki viser videre til sametingsråd Runar Myrnes Balto sitt poeng om at før forsoning kan la seg realisere, må mange reparerende tiltak iverksettes.

Várdobáiki vil imidlertid peke på at trygghet og innflytelse over egen situasjon også er sentrale begreper i en diskusjon om hva som kan føre til forsoning. Várdobáiki har siden opprettelsen prioritert arbeidet rettet mot den samiske befolkninga for nettopp å bidra til trygghet i egen samisk kulturutøvelse. De samiske brukerne av senterets tilbud, er derfor den viktigste målgruppen for Várdobáiki. Vi vil dessuten understreke at reell innflytelse på lokal, regional og nasjonal politikk og forvaltning med utgangspunkt i et samisk ståsted også må inngå i forståelsen av hvilke forutsetninger som må på plass før forsoning kan la seg realisere. Når det gjelder lokale relasjoner har senteret over mange år bygd opp et konstruktivt samarbeid med kommunale myndigheter som har bidratt til å styrke senteret som samisk institusjon. Men vi vil også påpeke nødvendigheten av å ha et konstant fokus på denne type relasjonsbygging. Vi ser at til tross for økt kunnskap om samiske forhold, er det fortsatt mangel på kunnskap og vi må erkjenne at negative holdninger til samer fortsatt gjør seg gjeldene. Et slikt eksempel er Evenes kommunes håndtering av spørsmålet om kommunens inntreden i samiskspråklig forvaltningsområde.

Når det gjelder spørsmålet om tillit, vil Várdobáiki påpeke at regjeringens håndtering av Fosen saken bidrar til en klar svekkelse av tillit i forholdet mellom samene og staten.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

4.3 Várdobáiki samisk senter i forsoningsarbeidet

4.3.1 Várdobáiki samiske museum

Sannhets og forsoningskommisjonens rapport vektlegger museeens rolle som kunnskapsforvaltere og historieformidlere om samer og nasjonale minoriteter. I denne sammenhengen vil de samiske museene få en sentral rolle, da vårt perspektiv på fornorskning og kulturhistorie må bli det grunnleggende narrativet. Derfor er det vesentlig at de samiske museene fungerer som premissleverandører for perspektiver og hovedfokus når forskningshistorie skal formidles til allmenheten. Dette fordrer et tett samarbeid mellom de samiske og norske museene. De norske museene har også et ansvar for å formidle alle sider ved den samiske kulturhistorien, men dette må imidlertid skje på samiske premisser og med utgangspunkt i samiske perspektiver. Derfor må samiske museer i arbeidet med å reparere skadene etter fornorskningspolitikk og fornorskningsprosesser, settes i stand til å være kunnskapsbærere på egne premisser. Materialet til kommisjonen skal overføres Arkivverket, og vi ser at det selvsagt er nødvendig å sikre en forsvarlig håndtering av materialet, både det som er offentlig og det som er unntatt offentlighet. Blant annet må etiske forskningsstandarder legges til grunn for forvaltningen av materialet for å sikre personvernet. Samtidig vil Várdobáiki samiske museum gjøre oppmerksom på et økende fokus på urfolks egen styring og forvaltning av data og arkiver, jf. den internasjonale debatten om indigneous data governance i forskningssammenheng. Bååstede prosjektet kan forståes i et slikt perspektiv. I kjølvannet av disse prosessene, kan det åpnes opp for å diskutere blant annet samiske prinsipper for kuratering for slik å legge til rette for samisk deltakelse, samarbeid og til syvende og sist forsoning. I arbeidet med den permanente museumsutstillingen med Hilssa-tromma som utstillingas mest sentrale gjenstand og kraftsenter, vil museet formidle et overordnet budskap om at samene alltid har vært i området. Det er en samisk tilstedeværelse som strekker seg tusenvis av år tilbake i tid, og som har overlevd norsk dominans og fornorskning.

4.3.2 Samisk helse og helsetreff ved Várdobáiki

Várdobáiki samisk senter har arbeidet med tilrettelagte brukertilbud for samer siden 2003, gjennom tiltaket helsetreff. Det har også vært tilbud til flere aldersgrupper, både barn, unge og eldre. Helsetreff er det viktigste tilrettelagte tilbudet for eldre. Tiltaket er et forebyggende tiltak som påvirker trivsel, livskvalitet og som forebygger ensomhet. Gjennom ulike prosjekt og tiltak har Várdobáiki opparbeidet god kompetanse innenfor samisk helse. Denne kompetansen er verdifull både for Várdobáiki og for andre aktører med fokus på helse generelt, men også samisk helse spesielt.

I plandokumentet, forprosjektbeskrivelse av samisk kultursenter i Ofoten og Sør-Tromsregionen ved Odd Dalbakk, 1998, er helse tatt med som et mulig satsingstilbud under kultursenteret. Helsetreff ble startet gjennom et prosjekt i 2003, finansiert av Sametinget, etter forslag fra Asbjørg Skåden. De første år gikk det under navnet kulturelle helsetreff.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

Første prosjektleder var Ann Mari Thomassen. I planleggingsfasen var det møter og samtaler med enkeltpersoner og foreninger samt helsesøster i Skånland kommune. Søndre Skånland pensjonistforening og Idar Reinås var ressurspersoner som var med i planleggingsmøter. I startfasen var helsetreffene arrangert i nært samarbeid med helsefaglig kompetanse i Skånland kommune. Det var også samarbeid med Skániid girjie og Skånland folkebibliotek. Da Várdobáiki startet arbeid med samisk helse var det gjennom et prosjekt med tre deler, helsetreff, dagsseminar for helsearbeidere og studenter, og en utredningsdel med fokus på behovet for omsorgsboliger og særskilt omsorgstilbud for eldre samer i markebygdene.

Helseprosjektene fortsatte med lignende innhold, og helsetreff ble en viktig del for eldre i de samiske markebygder. Dette kom tydelig frem da Várdobáiki etter to år fikk avslag på videre finansiering av helseprosjekt og det ble vurderte å avslutte tilbudet. Brukerne aksjonerte med eget brev til Sametinget hvor de poengterte hvor viktig tilbudet var, og de gikk inn med en ekstra egenandel gjennom at de organiserte loddsalg hvor inntektene skulle gå til å finansiere helsetreffene. Aksjonen resulterte i videre finansiering gjennom prosjektmidler. Fra 2011 har det vært bevilget tilskudd over Sametingets budsjett til Várdobáikis arbeid med samisk helse. Gjennom helsetreff opplevde brukerne at deres bruk av samisk språk og deres rolle som tradisjonsbærere ble anerkjent.

Helsetreffene og Várdobáikis arbeid med brukerrettede tiltak for samiske eldre i markebygdene i Sør-Troms og Nordre Nordland ble raskt en merkevare for Várdobáiki, tiltaket er godt kjent både i og utenfor regionen, og også omtalt i Meld. St. 29 (2012-2013), s. 28. I meldingen var omtalen knyttet til nasjonal strategi for frivillig arbeid på helse- og omsorgsfeltet:

> *"..Várdobáiki samisk senter i Evenes kommune har i en årrekke arbeidet med brukerrettede tiltak for samiske eldre i markebygdene i Sør-Troms og nordre Nordland. Målet er å være en spydspiss for utvikling av brukerrettede tilbud til eldre samer og det arbeides aktivt for å forbedre og tilrettelegge omsorgstilbud til samiske brukere. Dette gjøres ved informasjonstiltak i ulike fora, og arrangement av helsetreff for eldre samer. Helsetreffene har gitt økt trivsel som resultat, og har ført til at eldre blir boende hjemme lengre. Senteret har arbeidet med ulike prosjekter i perioden 2003–2007, blant annet kosthold og ernæring, trim og sosial aktivitet. Tiltaket er nå permanent, og blir tildelt direkte tilskudd fra Sametinget."*

Selve prosessen rundt helsetreff har vært en naturlig, ikke styrt prosess. Det innebærer at det har foregått en kollektiv prosess hvor tiltaket har fått så stor betydning at det i seg selv har kommet til å utgjøre en sterk verdi for både deltakere og andre. Selv om det var en styrt etableringsprosess av tiltaket, er selve institusjonaliseringen helt tydelig preget av en naturlig prosess.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

Helsetreffene er et tilbud til en brukergruppe som tidligere ikke har vært vant med verken å etterspørre eller å få tilrettelagte tilbud som samiske brukere. Brukerne har også vist at de har et eierforhold til tiltaket slik finansiering gjennom loddsalg illustrerer.

Gjennom evalueringene som jevnlig gjennomføres på helsetreffene er det tydelig at helsetreff har stor betydning som et tilrettelagt helsetilbud til samiske brukere. Dette er også dokumentert i Randi Nymos doktoravhandling (2011), hvor hun omtaler helsetreffene.

Samværsformen som er etablert på helsetreffene er skapt på basis av kultur og tradisjoner. Både kommunikasjonssystemer og væremåter virker trygghetsskapende. Deltakerne har innflytelse på formingen av helsetreffene. Ut fra trekk ved samspillet mellom deltakerne på treffet ble det mulig å forhandle om et konsept på helsetreffene som inkluderer alle deltakerne. Det er også god struktur rundt arrangementene og solide faglige opplegg som gjør at deltakerne føler seg verdsatt. Dette gir rom for å slippe fram fortellerglede og humor. Slik kan helsetreffenes sees som helsefremmende og sykdomsforebyggende (Nymo, 2011).

4.3.3 Psykisk helse og omsorg

I Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport kommer det frem flere historier om hvordan fornorskningen påvirket enkeltmenneskers liv og helse i Sør-Troms og Nordre Nordland. Mange av historiene handler om skam og mindreverdighetsfølelser. Historiene forteller om hets og trakassering over flere generasjoner, om livssorg over det som er tapt. Dette er tapet av en trygg barndom, tapet av å bli respektert for den man er. Det er en livssorg som en av de som ble intervjuet opplever som en posttraumatisk stresslidelse. I forsoningsarbeidet vil det være viktig med mer forskning på konsekvensene av etnisk diskriminering og styrking av forebyggende og behandlende tiltak som er tilpasset den samiske befolkningen, inkludert likeverdige primærhelsetjenester til samisk befolkning. Styrking av samiske barns/ungdoms identitet og tilhørighet til samisk kultur vil være viktig i et helseforebyggende perspektiv for å forebygge psykisk uhelse blant samisk befolkning.

4.3.4 Samisk språkarbeid

Arbeid med bevaring, styrking og synliggjøring av samisk språk er en av hovedoppgavene for Várdobáiki. For å ivareta denne oppgaven har språksenteret ved Várdobáiki en rekke språktiltak på gang til enhver tid. Med jevne mellomrom gjennomføres Álgokursa 1 og 2, med deltakelse mellom 10 og 20 deltakere. Prosjektet Sámás mánáiguin/Snakk samisk med barna gjennomføres gjennom hele året. Det samme gjelder Stullan som er et tiltak for barn og familier som har samisk som et av sine hjemmespråk. Giellabeassi-språkreir retter seg mot elever med undervisning i samisk på barneskole og ungdomsskole. Nuoraidsiida er et treffsted for ungdom i området og arrangeres 3 – 4 ganger i året. Várdobáiki arrangerer Varrisvuođagámnnadeapmi – Helsetreff for voksne og eldre samer en gang i måneden. På helsetreffene er det en halv time med Giellaboddu som språksenteret gjennomfører.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

Sanggruppen Várdobiegga er godt fungerende samisk språkarena, og nå i oktober 2023 skal de på korhelg sammen med Giron sámi goarra, et samisk sangkor i Giron/Kiruna. Det tornesamiske korsamarbeidet resulterer i konsert i Giron/Kiruna kirke som en avslutning på Giellavahkku/Samisk språkuke. Várdobáikis stedsnavnutvalg gir tilrådninger til Sametingets stedsnavntjeneste og kommuner i regionen på samiske stedsnavn i regionen. Bárru Giellabáiki på Sortland er en språkarena under Várdobáiki språksenter som er blitt til gjennom flerårig samarbeid om språkprosjekt med Vesterålen og omegn sameforening. Márkku sánit språkapp er et digitalt språkhjelpemiddel fra tornesamisk område. Várdobáiki og Ravda forlag i tornesamisk område på svensk side har samarbeidet i arbeidet med språkappen. Språkmaterialet er ordlista Márkku sánit av Skániid girjie.

4.3.5 Grenseoverskridende samarbeid

Under pilar to foreslår kommisjonen initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet. Kommisjonen oppfordrer til «å søke samarbeid med Sverige og Finland om revitalisering av skoltesamisk, umesamisk, pitesamisk og kvensk der språkkompetansen fortsatt finnes» (s. 654). Her vil Várdobáiki vise til at senteret allerede over mange år har bidratt til å realisere et slikt samarbeid. Som vi viste til innledningsvis utgjør det samiske området som Várdobáiki dekker, den vestlige og sørligste delen av det Tornesamiske området.

Mange tiltak for å styrke det samiskspråklige samarbeidet har vært gjennomført. Her kan nevnes Sámástallan, samisk språkbad over ei hel helg for deltakere som kan kommunisere mer eller mindre på samisk fra begge sider av tornesamisk språkområde. Målgruppen trenger en samiskspråklig møteplass for å trene på muntlig samisk kommunikasjon. Várdobáiki samarbeider med aktører på svensk side, som Giron sámi searvi/Kiruna sameforening og Duoddaras searvi. Det rekrutteres samisktalende språkressurser fra begge sider av tornesamisk område. Det er blitt arrangert Giellamátki i Skievvá/Skjomen i 2014, Sámástallan i Nikkaluokta i 2014 – 2016, på Goregak/Kåringen i Lodegak/Lødingen i 2017, i Ráhkasorda/Bjørkliden i 2018, og i Vuopmegeahči/Trøssemark i 2019. I 2021 ble Sámástallan arrangert på Várdobáiki for ungdom. Erfaringene med gjennomføring av Sámástallan er at all kommunikasjon foregår på samisk og deltakerne får et svært godt språklig utbytte av tiltaket. Selv trekker deltakerne frem at det er særlig positivt med fokus på muntlig tornesamisk dialekt fra begge sider av språkområdet. Sámástallan arrangeres når det bevilges økonomisk støtte til tiltaket.

Dette er et samarbeid Várdobáiki vil fortsette med avhengig av økonomisk støtte fra bevilgende instanser som Sámediggi. Det er ønskelig å arrangere Sámástallan hvert år.

V. Konklusjon: tiltak som kan legge grunnlaget for forsoning

Avslutningsvis vil Várdobáiki benytte anledningen til å peke på konkrete tiltak som ytterligere vil styrke senterets innsats med å bygge trygghet for samisk språk- og kulturutøvelse. I tillegg

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

vil en slik innsats bidra til å bygge kunnskap og forståelse hos majoritetsbefolkningen og hos lokale og sentrale myndigheter.

Språksenteret har utredet en samlingsbasert tornesamisk språkbadsmodell der opplæringen skal være en sterk språkbadsmodell. Det er ønske om å samle alle samiske elever i området/regionen til språksamling en gang i måneden enten på Várdobáiki eller et annet egnet sted. Várdobáiki ønsker å prøve ut denne modellen, noe som krever ekstra samiskspråklige ressurser. Språklig resultat er å øke antall samiskspråklige barn, samt muntlig og skriftlig kompetanse i samisk og i noen andre fag på samisk. Várdobáiki har utredet hvordan styrke rekrutteringen til samiskundervisning i Sør-Troms og foreslått overfor Troms fylkeskommune et utviklingsprogram fra 3-5 år der fokuset er på samiskopplæring fra barnehagenivå til videregående nivå. Forslaget er behandlet og vedtatt av fylkesrådet og fylkestinget. Det gjenstår oppfølgning av vedtaket og å slå fast hvem som har ansvar for iverksetting og implementering.

Vi vil avslutte med å konkretisere noen tiltak vi anser som nødvendige å legge til rette for og gjennomføre som ledd i først å reparere skadene fornorskningen har påført oss. Vi ser dette som viktig for at forsoning på sikt vil kunne oppnås.

Samisk språktiltak:

- SFK foreslår flere tiltak under pilar nr 2 som nasjonal satsning på språkopplæring fra barnehage til voksenopplæring, synliggjøring av språk, grenseoverskridende samarbeid. Dette er tiltak som Várdobáiki samiske språksenter har jobbet med over lang tid, og som vi kan bygge videre på. For å styrke samisk språk i Vesterålen og Lofoten, bør det legges til rette for institusjonsbygging, enten gjennom å styrke eksisterende Bárru Giellabáiki eller gjennom nyetablering. Vi opplever at interessen for samisk språk og samiskrelaterte tiltak er økende for samer i Lufuohttá/Lofoten regionen. Det er nylig etablert en ny sameforening - Lufuohttá sameforening som er i gang med å arrangere ulike tiltak, blant annet i samarbeid med Bárru Giellabáiki. Det er behov for flere språkressurser ved Bárru Giellabáiki eller ny institusjonsetablering for å imøtekomme økende behov også i Lufuohttá.
- Várdobáiki samiske språksenter opplever et uuttømmelig behov for samiskspråklige tiltak. Senteret dekker et stort omland av mange kommuner, herunder tre bykommuner. Etterspørselen etter samiskkurs og andre tiltak er svært omfattende. Språksenteret har også et omfattende grenseoverskridende samiskspråklig samarbeid med miljøer på svensk side. For å kunne imøtekomme alle behov, må språksenterets ressurser styrkes.
- Samiske foreldre bør få støtte gjennom stipend for å tilegne seg samiskspråklig kunnskap slik at de kan være en støtte for egne barn.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

Museum:

- Under pilarene nr 1 og 3 foreslår SFK kunnskapsformidling og en omfattende og langsiktig nasjonal satsning på kultur, en styrking av de økonomiske rammene, et tettere institusjonssamarbeid og et styrket grenseoverskridende samarbeid. Også på dette området kan Várdobáiki museum vise til en langvarig innsats. Det er svært viktig at den samiske befolkningen i regionen gjennom Várdobáiki museum kan tilegne seg kunnskap om samisk historie og kultur. Det er videre nødvendig å tilrettelegge slik at museet kan svare på det stadig økende behovet for kunnskaps- og forskningsbasert formidling. I arbeidet med å reparere skadene etter fornorskningspolitikk og fornorskningsprosesser, må museet settes i stand gjennom økt ressurstilgang til å ivareta disse oppgavene på egne premisser.

Helse og forsoning:

- SFK tar opp behovet for økt kunnskap om fornorskningspolitikken i pilar 1. Dette er også et arbeid Várdobáiki er i gang med. Senteret opplever stor interesse for Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid. Senteret ser derfor et klart behov for å legge til rette for møteplasser der samer og andre kan diskutere tema knyttet til sannhet og forsoning i kjølvannet av kommisjonsrapporten, der historiske traumer kan tas opp slik SFK påpeker.
- Dette kan også innebære brukerrettede tiltak til samiske eldre i regionen. Dette kan være helsefremmende og sykdomsforebyggende tiltak der målgruppen er samiske eldre. For å realisere dette må Várdobáiki sin helseavdeling styrkes.
- Helseforebygging og identitetsbyggende tiltak vil også måtte omfatte samiske barn og unge. Herunder kan neves Biekkaš lávlunjoavku – samisk sanggruppe for barn og unge, som er et tiltak under helseavdelingen. Sang er en trygg arena for bruk av språk. Å ha et samisk barnekor er positivt med tanke på språklæring, stolthet og mestringsfølelse hos samiske barn. Dessuten bidrar det til å styrke barns samiske identitet og tilhørighet til samisk språk og kultur.

Rettigheter – reinbeite og sjøfiske:

- Under pilaren forebygging av konflikter, oppfordrer SFK til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter utenfor Finnmark som også må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt, samtidig som de foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon. Det påpekes at det er særlig viktig for den sørsamiske reindriften (s. 656. 657). Várdobáiki vil understreke at dette også gjelder situasjonen for reindriften i Sør-Troms/Nordre Nordland regionen.
- Várdobáiki viser til Sametingets behandling av årlig fiskerisak – 2023. SFK viser til tidligere utredninger som omhandler fiske i sjøsamiske områder og påpeker at forvaltningen av fiskeressursene ikke har tatt nok hensyn til tradisjonell bruk. Várdobáiki mener dette er et viktig utgangspunkt for diskusjon om virkeområdet for kystfiskeordningen.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

Márkomeannu:

- I likhet med Riddu Riđđu er den samiske festivalen Márkomeannu viktig for å skape legitimitet for samisk kultur. Márkomeannu må derfor tilføres mer ressurser slik at de kan fortsette brobyggerarbeidet både i de samiske miljøene og i forhold til samfunnet for øvrig.

Referanser

Andersen, O. 2002. *Flyttefolk og bofaste: En studie av samisk bosettning i Sør – Troms og Nordre Nordland*, doktoravhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø.

Andersen, T. O.; Anderssen I. 2011. I. *Dokumentasjonsrapport- Grenseoverskridende flytteveier for rein- Fra riksgrensen til Idna*, Várdobáiki museum, 2011

Berg, B. A. 1999. *Mot en korporativ reindrift. Samisk reindrift i det 20. århundre – eksemplifisert gjennom studier av reindriften på Helgeland*, avhandling til dr.art.-graden. Universitetet i Tromsø.

Berg, B. A. 2007. «Den svenske fare.» Norske holdninger til svensk reindrift etter unionsoppløsningen. I *Grenseoverskridende reindrift før og etter 1905*, Broderstad, E.G., Niemi E., og Sommerseth I. (red.), Senter for samiske studier, Skrifterie nr. 14. UiT

Berg, R.: 1995. *Norsk utenrikspolitisk historie. Bd. 2. Norge på egen hånd*, Oslo.

Borgos, J. 1999. *De er her ennå – Samisk historie i Vesterålen*. Vesterålen kulturutvalg/Vesterålsmuseet.

Borgos, J. 2000. *Samer ved storhavet*. Orkana forlag.

Eriksen, A. 2009. *"Mon val vuorrástuvam duoinna nuortasámegielain": Ufuohta ja Oarje Romssa suopmana gullevašvuohta davvisámegillii ja julevsámegillii.* Master´s thesis, UiT - The Arctic University of Norway. https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/1933/thesis.pdf

Hansen, L. I. 1990. *"Samisk fangstamfunn og norsk høvdingøkonomi*". Novus Forlag.

Hansen, L. I. 2003. *Astadfjord bygdebok, Historie*.

Hansen, L. I. 2007. Samisk befolkning, rettighetsforhold og bruk av naturen i Sør-Troms fra jernalder til ca. 1750. *Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 2007: 14

Hinnøy og omegn sameforening/Iinna ja biras sámiid searvi, 1985. Årbok.

Kanstadfjord-Vestre Hinnøy reinbeitedistrikt 2021. Anke til Hålogaland lagmannsrett.

Lae, E. 1977. *Fra Karlstad-konvensjon til reinbeitekonvensjon. Forhandlinger i reinbeitesaken*

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

mellom Norge og Sverige fram til reinbeitekonvensjonen av 1919, Hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo.

Meld. St. 29 (2012-2013) Morgendagens omsorg.

Minde, H. 1996. *Samisk deltakelse i fiskeriene – Sør-Troms/Nordre Nordland: Stuorranjárga*. Stensilert artikkel. Historieseksjonen, Universitetet i Tromsø.

Minde, H. 2000. *Dikting og historie om samene på Stuoranjárga*, Rapport 1, Skoddebergprosjektet, Diedut.

Myrnes, M., Olsen, A., Sámigiel Berošteaddjik 2010. *Samiske stedsnavn i Evenes. Evenáši sámi báikenamak*. Skániid girjie

Nielssen, A. R. 2020. Sjøsamenes båt- og jektebygging i eldre tid. *Årbok for Dyrøy og Sørreisa*.

Nielssen, A. R. 2022. *Samisk fortid i Lofoten*. Museum nord

Nymo, R. 2005. "Sjøl om vi e sama, så duge vi». Samisk skolehistorie - med gløtt fra skolekretsen Kjønna/Vuopmi i Skånland kommune. I *Samisk skolehistorie 1*. Davvi Girji http://skuvla.info/skolehist/nymo-n.htm

Nymo, R. 2011. *Helseomsorgssystemer i samiske markebygder i Nordre Nordland og Sør-Troms. Praksiser i hverdagslivet. «En ska ikkje gje sæ over og en ska ta tida til hjelp.»* Avhandling for graden Philosphiae Doctor. Det Helsevitenskapelige Fakultet. Institutt for helse- og omsorgsfag. Universitetet i Tromsø.

Olsen, J. 2007. Samisk befolkning, rettighetsforhold og bruk av naturen i Sør-Troms og Nordre Nordland (Ofoten) ca. 1700-1900. *Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 2007: 14

Partapuoli, M. K. 2016. John Haug – sámi oahpisteaddji. *Oainnus*, nr. 3. Luoitalit dan mearrái, ahte giellament harcebáttin vuolos oažžut

Roung, I. 1937. *Fjällapparna i Jukkasjärvi socken*, Geographica no.3, Uppsala.

Solbakk, A. 1997. *Sámi historjá 2.* Davvi Girji, O.S, Kárášjohka.

Solbakk, J. T. og Solbakk, A. 1999. *–dasgo eallin gáibida min soahtái ja mii boahtit – mii boahtit dállán!* Čálliidlágádus, Kárášjohka.

Rasmussen, T. 2005. *Jávohuvvá ja ealáska: Davvisámegielagiid demografiija ja buolvvaidgaskasaš sirdáseapmi Norggas ja Suomas.* Master´s thesis, UiT - The Arctic University of Norway. https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/5064/thesis.pdf

Severinsen, A. 2023. *Notat om samenes bruk av Andøya basert på tilgjengelige kilder*. Upulisert.

Skåden, A. og Skåden, S. 2013. *Samiske stedsnavn i Skánik/Skånland*. Skániid girjie.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

Storm, D. 1990. *Kystsamisk bosetning i Sør- Troms. Etablering av en markebygd og ressursutnyttingen i området. En undersøkelses i Gressmyrskogen på Senja*, Hovedoppgave i geografi, Universitetet i Bergen.

Storm, D. 1993. Sámi natural resource exploitation in a *markabygd* and its significance today? *Acta Borealia*, 2-1993

Storm, D. 2007. Bruksområder, ressursutnytting og næringskombinasjoner under fremveksten av markebygder i Sør-Troms. *Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 2007: 14

Storm, D. 2023. The process of recording the Sámi place names at Stuorgieddi in the region of southern Troms, Northern Nordland. *Placing Place Names in Norwegian Archaeology*. *Current Discussions and future Perspectives*. S. L. Albris (ed.), University of Bergen Archaeological Series, 14/23.

Postadresse/Poastačujuhus:
Skånlandsveien 78
9440 Evenskjer/Skánik

Besøksadresse/Fitnančujuhus:
Skånlandsveien 78
E-post: post@vardobaiki.no
www.vardobaiki.no

Tlf: 76 98 50 20
Org.nr: 985 425 329

HØRINGSUTTALELSE SANNHETS- OG FORSONINGSKOMMISJONENS RAPPORT

I. Innledning

Várdobáiki samisk senter takker Sametinget for denne anledningen til å komme med et høringsinnspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Vi vil innledningsvis peke på at Várdobáiki som samisk institusjon dekker et relativt stort samisk område fra Áhtávuotna/Efjorden og Bálák/Ballangen i sør, Lufuohttá/Lofoten og Viestterálas/Vesterålen i vest, og i museumssammenheng til Málatvuotna/Malangen, men i språksammenheng til Rivtták/Gratangen og områdene mot svensk side i nordøst. Ástavuona giellagoahtie i Loabák/Lavangen dekker Loabák og Siellák kommuner i nord i språksammenheng. Hele området utgjør et regionalt samisk fellesskap for både sjøsamisk og markesamisk språk og kultur. Regionen utgjør dessuten den vestlige og sørligste delen av et tornesamisk språklig og kulturelt fellesskap (Ronte Eriksen 2009), og framstår som en egen identifiserbar region slik forskere innen en rekke fagområder har satt fokus på (O. Andersen 2002, T. Andersen 2005, Ronte Eriksen 2009, Hansen 1990, 2003, 2007, Nielssen 2022, Olsen 2007, Storm 1990, 1993, 2007). Dette utgjør et sentralt utgangspunkt for Várdobáiki sitt høringsinnspill.

Várdobáiki samisk senter vil berømme Sannhets- og forsoningskommisjonen (SFK) for et omfattende arbeid, og har forståelse for det ut fra tids-, plass-, ressursmessige hensyn ikke har vært mulig å inkludere alle forhold vi anser som sentrale for denne regionen. Vi velger derfor å kommentere noen forhold av betydning for regionen, vi mener ikke er eller liten grad er omtalt i rapporten. Disse forholdene kommenteres i lys av rapportens innhold og struktur. Vår høringsuttalelse er følgelig strukturert i tråd med kommisjonens inndeling, nemlig kartlegging av historien, omtale av virkningene av fornorskningspolitikken helt fram til i dag og foreslåtte tiltak for videre forsoning.

II. Historisk kartlegging: Sentrale historiske prosesser

2.1 Innledning:

I det følgende vil vi først kommentere forhold som statlige reguleringer og oppdelingen av det samiske samfunnet, sytingsreinholdet, Lappekommisjonene og samisk organisasjonshistorie. Vi har valgt å kommentere disse temaene med utgangspunkt i hvordan de er relevante for vår region for derved å belyse hva disse ovennevnte forholdene har betydd for denne regionen.

2.2 Statlige reguleringer og deling av det samiske samfunnet

Den statlige reguleringen av det grenseoverskridende samiske felleskapet og samfunnet skulle utover 1900-tallet få store konsekvenser for tradisjonell næringsutøvelse og

mellommenneskelige relasjoner og praksiser. Statlige reguleringer av den grenseoverskridende reindriften fikk store negative virkninger for både den fastboende markasamiske befolkningen og det grenseoverskridende tornesamiske reindriftssamfunnet. En regulering som kom til å fortrenge den samiske reindriftsutøvelsen i Sør-Troms og Nordre Nordland, var Felleslappeloven av 1883. Felleslappeloven var en felles lov for Norge og Sverige som omhandlet reindriften sør for Finnmark. Bakgrunnen for Felleslappeloven var blant annet den økende konfliktene mellom bønder og reindriftssamer. Den norske jordbruksbefolkningen skulle beskyttes, og myndighetene mente derfor at et mer detaljert og strengere regelverk ville være til fordel for et ekspanderende norsk jordbruk. Loven var grunnlagt på tre hovedprinsipper. For det første fikk man en distriktsinndeling, der norske interesser hadde myndighet til å fastsette hvilke områder som skulle inngå i de forskjellige distriktene. For det andre var enhver reineier pliktig til å gi detaljerte opplysninger om flyttehushold og reinflokk. Og for det tredje innebar loven at reineierne innen de forskjellige distriktene hadde et felles ansvar for skade som ble forvoldt på andres eiendom i distriktet (B. Berg 1995).

Felleslappeloven var begynnelsen på en tid der statlige reguleringer kom til å få store innvirkninger på reindriften og den markasamiske befolkningen i Ofoten og Sør-Troms. Da unionsoppløsningen var et faktum i 1905 hadde Norge som stat et stort behov for å fremstå som mest mulig uavhengig av Sverige, noe som blant annet innebar å redusere den svenske reindriftens sommerbeite på norsk side. På den andre siden forsøkte Sverige å beholde så mye som mulig av svenske borgeres rettigheter på norsk jord, noe som blant annet innebar svenske reindriftssamers beiterett på blant annet Stuornjárga (Skånlandshalvøya og Iinnasuolo (Hinnøya). Reindriften ble dermed en faktor for en storpolitisk dragkamp mellom det nylig selvstendige Norge og Sverige. Etter unionsoppløsningen hadde Norge som intensjon å forhindre all svensksamisk reindrift på norsk side, der man ensidig ville oppsi Lappekodisillen, som blant annet ga reindriftssamene en lovfestet rett til å benytte seg av norske områder, deriblant Nordre Nordland og Sør-Troms (R. Berg 1995). Norske myndigheter hentet mye av sine argumenter fra den allmenne europeiske sosialdarwinismen. Man argumenterte med at den samiske kulturen ikke ville overleve i møte med den norske majoritetskulturen, og var dømt til en naturlig undergang. Det var rett og slett av humanitetshensyn riktig å jobbe for reindriftens undergang. Den reindriftssamiske næringen led under at slike fordommer og holdninger spredde seg til det øvrige samfunnet. Reindriften kunne lett bli en stigmatiserende næring som var utsatt for samtidens negative holdninger mot den samiske kulturen, på grunn av at deres næring sto i større kontrast med den norske fiske og jordbruksutøvelsen, enn de samiske bønder og fiskere. Sosialdarwinismen sto også sterkt i Sverige, og kampen for svenske samers beiterett hadde indirekte motiver. Hovedhensikten var ikke å hegne om en samisk næring og kulturutøvelse. Sverige ville ikke miste sine rettigheter på norsk jord, og i denne sammenhengen passet reinbeitesaken inn. I tiden etter unionsoppløsningen i 1905 fram til ratifiseringen av Reinbeitekonvensjonen av 1919, var Norge og Sverige i forhandlinger angående reinbeitetvisten. Begge land var pliktig å følge Felleslappeloven og Karlstad-konvensjonens

bestemmelser fram til den nye reinbeitekonvensjonen ideelt sett skulle foreligge i 1917 (Lae 1977).

Den klare konflikten mellom Norges og Sveriges interesser førte til at det ble nedsatt en reinbeitekommisjon, som hadde som oppgave å skape enighet mellom landene. I grove trekk kan man si at så lenge Norge fikk tilslag for sin politikk som innebar fortrengning av reindriften, gikk det ut over den samiske befolkningen, både de fastboende og nomadene. Som et eksempel på resultat av forhandlingene fikk man en regulering av når reindriftssamene skulle ha adgang til sommerbeitet sitt, noe som for Gárasavvon (Karesuando) og Čohkkirassamene (Jukkasjärvi) ikke skulle finne sted før 1.mai. Da forhandlingene i reinbeitekommisjonen var sluttført ratifiserte Norge og Sverige Reinbeitekonvensjonen av 1919. Resultatet av denne konvensjonen innebar en ytterligere redusering av den grenseoverskridende reindriften. Konvensjonen fritok en rekke områder for "svensksamisk beiterett," og forbød svensksamisk reindrift på Stuornjárga og Innasuolo. I tilknytning til Nordre Nordland og Sør-Troms, fikk konvensjonen store konsekvenser i form at de vestlige reinbeitedistriktene, blant annet for de delene av det 17. distrikt som lå nært svenskegrensen, som fikk en kraftig reduksjon av maksimumstallet for rein. De indre deler nærmere svenskegrensen var fortsatt åpne for den grenseoverskridende reindriften, men da med særdeles skjerpede restriksjoner om krav til drift (Roung 1937, Andersen 2005).

Berg (2007, 93-95) beskriver hvordan sikkerhetspolitiske argumenter ble brukt mot reindrifta på Narvik halvøya. Svenske samer hadde sommeropphold ved Sildvik på Ofotbanen i nærheten av militære anlegg. Brigaden gir et regiment i et brev i 1916 tillatelse til å drive med skarpskyting for å få samene bort fra sommerboplassen, men regimentet svare at "Der maa skytes omkring lappernes telte like ved stationen, eller man maatte drive jakt paa deres rensdyr, om de skulde la sig skræmme paa den maate." Derimot anbefales det at reinen jages bort. Saken løses ikke for reinen trekkes inn i området og det aksepteres at svenske samer henter reinen ut av området. Et brev fra Generalstaben i 1918 viste at norske myndigher fryktet spionasje fra svens side: "Svensk ren og svenske lapper streifer om over hele Narvikhalvøen.... med slikt naboskap er det umulig at hindre at uvedkommende studerer vore blokhus, vakthytter og andet, som en lap eller en som lap forklædt utlænding ønsker at studere."

Da reinbeitekonvensjonen ble satt ut i praksis i 1923 fikk man et totalforbud for svensksamisk reindrift på i Nordre Nordland og Sør-Troms. Etter 1923 var det bare den stasjonære reindriften som var tillatt. I tillegg fikk man en rekke bestemmelser om bruk av trevirke, bygging av reingjerder, flytteveier, beiting i andre distrikter, kunne få strafferettslige forfølgelser. Reduseringen av reindriften som en betydelig del av en kombinasjonsnæring må sees i sammenheng med de tidligere nevnte faktorer. Både norsk gårdsbrukekspansjon, fornorskning, statlige reguleringer og andre muligheter for mer inntektsbringende yrker, var avgjørende for reduksjoner innen reindriften (Lae 1977).

Várdobáiki har igjennom et dokumentasjonsprosjekt kartlagt flytteveier for rein mellom vinterbeitene øst for Kjølen rundt reindriftssentrumet Čohkkiras og sommerbeitene

på vestsiden av Kjølen utover Stuonjárgga og til Innasuollo. Prosjektet var avgrenset til å omhandle delen av flyttveien som gikk fra riksgrensen og innover den norske siden av kystlandskapet. Dokumentasjonen hentet sitt grunnlag fra gamle kart og muntlige kilder, samt relevant sekundærlitteratur. Prosjektet tok utgangspunkt i en flyttvei der kildene og dokumentasjonen er god belagt, både med tanke på det muntlige og skriftlige kildematerialet. En av hovedfunnene i dette dokumentasjonsprosjektet er at flytteveiene for den grenseoverskridende reindriften var i nær tilknytning til markebygdbosetningen. Dette illustrer også det tette samarbeidet mellom reindriftssamer og den fastboende markasamiske befolkningen, hvor sytingsreinhold, verddet (bytting av varer og tjenester) og slektsrelasjoner var fundamentet (Andersen & Anderssen, 2011).

2.3 Markasamisk sytingsreinhold

Både reindrift, jordbruk, utmarksbruk og fiskerier har til sammen utgjort den samiske økonomien for de samiske husholdene i Nordre Nordland og Sør-Troms. Sentralt i denne næringskombinasjonen sto reindriften og sytingsreinholdet, hvor fastboende hadde et betydelig antall sytingsrein hovedsakelig i de grenseoverskridende reinflokkene, som hadde sommerbeite på norsk side av Kjølen. Et lønnsforhold mellom reindriftssamer og sytingsreineiere var både basert på penger og byttehandel av varer og tjenester, der geiteholdet var sentralt. Bofaste markasamer hadde også sytingsrein i stasjonære flokker med helårsbeite i Nordre Nordland og Sør- Troms, men hovedsakelig var sytingsreinholdet sentralt i grenseoverskridende reinflokker.

Denne tradisjonelle næringsveien skulle imidlertid opphøre da statlige reguleringer av den grenseoverskridende reindrifta ble et faktum på begynnelsen av 1900-tallet. Forandringer i reindriften på begynnelsen av 1900-tallet kom av en rekke årsaker, der blant annet konflikter med norske gårdbrukere og statlige reguleringer var årsakene til at reindriften minket i omfang. Felleslappeloven ble forlenget i 1908, noe som medførte at man fikk et forbud mot sytingsreinholdet blant fastboende markasamer. I denne sammenheng kan det tenkes at dette vanskeligjorde reindriften for de små reindriftsutøverne, som var helt avhengig av sytingsrein for at flokken skulle være drivverdig. Slik tidligere beskrevet var sytingsreininnholdet svært sentralt for den markasamiske kombinasjonen, hvor 23-30 % av en reinflokk i flere tilfeller var sytingsrein til fastboende markasamer. Dette illustrerer hvor inngripende det var at sytingsreinholdet opphørte, og hvor vesentlig dette samarbeidet for både reindrifthusholdene og den fastboende markasamiske befolkningen (Andersen 2005).

2.4 Lappekommisjonene

Lappekommisjonene skulle foreslå løsninger for inndeling av reinbeitedistrikter sør for Troms. Jordbrukets interesser skulle prioriteres og reindriften ble sett på som en hemsko for utviklingen. Kommisjonen opprettet i 1892 tok for seg inndelingen i Nordland (SFK 2023, 209). SFK viser hvordan holdninger som gjenspeiles i lappekommisjonene om forholdet mellom reindrift og jordbruk har lagt grunnlag for tidligere lover og dommer som

Korsjøfjellsaken (SFK 2023, 541). Vi finner grunn til å gjøre oppmerksom på en rettskonflikt i Vesterålen i Sortland kommune mellom grunneiere og det aktuelle reinbeitedistriktet om rett til reindrift. Saken ble reist for tingretten i 2020 der grunneierne vant fram, men tapte i ankesaken i Hålogaland lagmannsrett i juli 2021. En enstemmig lagmannsrett fastslo reindriftens beiterett. I denne saken viser begge parter i sin bevisførsel til 1892-Lappekommisjonens arbeid når det gjelder reindriftens bruk av tvisteområdet. Selv om rapporten som ble avlevert i 1894, inneholder karakteristikker som både er grove og preget av datidens sosialdarwinistiske syn på samene, konkluderer den med at hele Hinnøya inngikk i det samiske reinbeiteområdet fordi bruken allerede på det tidspunktet oppfylte kravene til alders tids bruk selv om Lappekommisjonen anvendte et strengere krav enn det som følger av reglene for alders tids bruk (Kanstadfjord-Vestre Hinnøy reinbeitedistrikt 2021). Lappekommisjonen pekte på at samenes rettigheter ikke er begrenset til om reinbeitedistrikt ble opprettet eller ikke. Beiterett basert på sedvane, innebar beiterett uavhengig av om området ble definert som reinbeitedistrikt eller ikke (Severinsen 2023).

> *«Indførelse af Distriktsinddeling overensstemmende med Lovens §6 ikke har nogensomhelst Indflydelse i Retning af at fastslaa Grændser for Lappernes Rettigheder, som er og blir de samme, enten Distriktsinddeling finder Sted eller ikke.» (Lappekommisjonen 1992, 31, i Severinsen 2023).*

Lappekommisjonen foreslo reinbeiting på øyene i Lofoten og Vesterålen utenom Hinnøya. Langøya ble fjernet som reinbeite av hensyn til landbruket, mens Andøya ble foreslått av kommisjonen å gi vinterbeite for 400 rein. Denne reinen hadde sommerbeite på Hinnøy. Dette tyder på at reindriftsretten stod like sterkt på Andøya som på Iinnasuolu. En byråkrat hos datidens Statsforvalter i Nordland nevnte i en liten kommentar at Andøya ikke burde være reinbeite. Dette tok departementet til etterretning og fjernet Andøya som beiteland for rein. Det var imidlertid rein på Andøya og Langøya fram til 1960 - 70-tallet. En gjennomgang av og referanse til denne saken av SFK, hadde vært ønskelig for å tydeliggjøre relevansen av lappekommisjonenes arbeid i dagens konflikter om rett til reinbeiter.

2.5 Samiske båtbyggere og samer i Lofoten

Várdobáiki vil gjøre oppmerksom på arbeidene til blant andre Minde (1996), Borgås (1999, 2020) og Nielssen (2020, 2022) som viser at samer var vel anerkjente båtbyggere og aktive i Lofotfisket. Minde (1996) har dokumentert hvordan samene på Stuoranjárga (Skånlandshalvøya) deltok i Lofotfisket. Nielssen (2022) viser at samene hadde egne samiske rorvær i Lofoten, og at de var dyktige båtbyggere. Nielssen konkluderer med at det var en samisk fangstbefolkning i Lofoten i jernalder-middelalder, at det samiske sesongfisket i Lofoten har hatt stor betydning, blant annet uttrykt gjennom svært mange samiske stedsnavn, at en sjøsamisk bosetting av fastboende kan identifiseres helt fram til 1800 tallet, og at reindrift kan påvises i store deler av Lofoten fra 1700 tallet av.

2.6 Samisk organisasjonshistorie

Samtidig som det samiske samfunnet var under hardt press, økte den samiske rettighetskampen i omfang. Miljøet rundt Elsa Laula Renberg og Daniel Mortensson var pådrivere for en samepolitisk mobilisering som hadde til hensikt å bevisstgjøre verdien av samiske språk, kulturhistorie og næringer. Den tidlige samebevegelsen var til dels også et resultat og et grep mot den pågående assimileringspolitikken på begynnelsen av 1900-tallet. Samebevegelsen utviklet seg til å bli et bevist kulturelt felleskap som gikk på tvers av tradisjonelle språkgrenser. Nyetablerte samiske aviser som Waren Sardne ble sentrale plattformer for samepolitisk bevisstgjøring, mobilisering og meningsutveksling over store geografiske avstander. Sentrale skikkelser fra Ofoten i denne sammenheng var først og fremst Henrik Kvandahl fra Ballangen (Minde 2000, Andresen m.fl. 2021).

Henrik Kvandahl (født 1865) fra Ofoten var en av de mest sentrale skikkelsene i denne samebevegelsen, som en representant for det samiske samfunnet Nordre Nordland og Sør-Troms som opplevde mange av de samme utfordringene. Med andre ord har Nordre Nordland og Sør-Troms også hatt en sentral rolle innenfor den nasjonale historien for samebevegelsen. Kvandahls etnopolitiske posisjon på begynnelsen av 1900-tallet var betydelig, hvor han blant annet ble framhevet av Daniel Mortensson som en av de nasjonale frontfigurene for den samiske organisasjonsvirksomheten. Kvandahl var en ivrig skribent i Daniel Mortensson samiske avis Waren Sardne, og samarbeidet tett med den sørsamiske samebevegelsen.

Relevant for hans politiske virke kan man trekke fram at han var en av pådriverne i stiftelsen av Ofoten Samelag i 1921, som blant annet arbeidet for samisk representasjon på Stortinget. Til stortingvalget i 1924 stilte Kvandahl som førstekandidat, med Elsa Laula Renberg på andreplass. Lista fikk imidlertid svært begrenset oppslutning med bare 0,3 % av stemmene. Kvandahl var også forfatter av trebindsverket *Samenes historie* (utgitt mellom 1925 og 1947). Verket hadde til hensikt å skape bevissthet og forståelse av samisk kultur og tilstedeværelse. *Samenes historie* hadde også som intensjon å fungere som en motvekt mot den offentlige fornorskningspolitikken som foregikk mot samene (Minde 2000, Kvandahl 1925, 1947; Lund, 2011).

John Haug (født 1887 i Ballangen) var også en vesentlig person i nasjonal samepolitisk sammenheng. I årboka til Hinnøy og omegn sameforening 1985, er Haug sin tekst *Min sapmelaisvuohta* datert 30. november 1918, publisert. Teksten er en appell og oppfordring til samer om ikke å forkaste sin samiskhet, og den er adressert til K. B. Wiklund og er lånt fra hans samling ved Uppsala Universitetsbibliotek (Partapuoli 2016, 24, 29). Haug var med på å grunnlegge Sámi Centralasearvi i 1919 (Partapuoli 2016, Solbakk 1997, 180). I 1920 deltok han på samemøtet i Tana som generalsekretær, og ble valgt som en av fem til legge fram fakta for regjeringen om samiske rettigheter (Partapuoli 2016, 29, Solbakk og Solbakk 1999, 96).

III. Virkningene av fornorskningspolitikken

3.1 Innledning

I denne delen har vi valgt å omtale noen forhold ved samisk skole- og språkhistorie, og samisk språk, kultur og politisk mobilisering etter 1970. Noe av dette kunne også vært tatt opp i delen om historisk kartlegging, men vi velger å omtale det her fordi det handler om virkningene av fornorskningspolitikken. Vi gjør samtidig oppmerksom på at mye annet materiale kunne vært inkludert i denne delen.

3.2 Samisk skole- og språkhistorie - virkningene av fornorskningspolitikken

Kommisjonen beskriver hvordan fornorskninga ble organisert avhengig av hvordan fornorskninga virka. Fra midten av 1850 tallet ble de samiske områdene delt inn i tre type distrikter: områder der myndighetene mente det ikke var nødvending med spesielle tiltak for å få til fornorskning; overgangsdistrikter der fornorskning var mulig (fra Tysfjord og nordover til og med kysten av Finnmark med noen unntak) og områder i indre og østre Finnmark der samisk og kvensk var så dominerende at fornorskning ikke var mulig og undervisninga skulle skje på morsmålet. I 1853 var Tysfjord, Tjeldsund, Lødingen, Evenes, Ankenes og hele Troms

med noen unntak definert som overgangsdistrikter. I overgangsdistriktene skulle bare norsk brukes når et flertall behersket norsk, samisk kunne brukes som hjelpespråk. Økt fornorskningspress og strengere instrukser resulterte i et språkskifte. I kommunene i Midt- og Sør-Troms, gikk antallet samiske språkbrukere i perioden 1860 – 1900 ned fra 5390 til 2094 og kvenskspråklige fra 476 til 66.

SFK omtaler språkskiftet fra samisk til norsk for Lofoten og Vesterålen der samisk språk forsvant da de siste talerne døde tidlig på 1900-tallet (s. 398). Ingen ytterlig omtale gis av språkskifte og utviklinga av samisk språkbruk i regionen. Her vil vi imidlertid vise til mastergradsarbeidene til Ronte Eriksen (2009) og Rasmussen (2005). Når det gjelder de markasamiske områdene viser Eriksen (2009, 21) til at samisk språk var det viktigste hjemmespråket helt til etter andre verdenskrig. Dette kan illustreres med Norvald Dyrviks fortelling om egne erfaringer som lærer ved Trøssemark skole, der han begynte i 1928. I sin hilsning i anledning 100 års jubileet for skolen i 1980, deler han sine erfaringer i Hinnøy og omegn sameforening sin årbok 1985. Her forteller han at alle barna hadde samisk som morsmål, når de begynte på skolen skjønte de ikke norsk og syntes det var underlig med en lærer som ikke forstod hva de sa. Når det gjelder skoleforhold, har grendeskolene vært viktige for den markasamiske befolkningen. Nymo (2005) beskriver hvordan grendeskolene var med å styrke samisk kulturarv, og at skolen var med «å verdsette fellesskapet som et viktig fundament i samisk kulturtradisjon.» Å få belyst hvilken betydning grendeskolene hadde i marksamisk område er en viktig del av samisk skolehistorie.

Eriksen (2009) redegjør for både 1950 (som inkluderte spørsmål om samisk språk) og 1970 (som både inkluderte samisk språk og identitet) folketellingene. Begge hadde mangler både når det gjelder gjennomføring og hvilke områder som var inkludert, men de gir likevel et bilde av den samiske språksituasjonen. I Ofoten og Astafjord (Evenes, Ballangen, Skånland, Gratangen, Ankenes og Salangen) hadde omtrent 800 mennesker i 1970 samisk som førstespråk. Den største delen av disse tilhørte Skånland kommune (Eriksen 2009, 24). Rasmussen viser at mens 74 % av den samiske befolkninga i Skånland i 1930 hadde samisk som førstespråk, var tallet redusert til 57 % i 1970. Det utgjorde likevel 12 % av kommunens befolkning. Basert på undersøkelser fra 1994 og i 2000 viser imidlertid Eriksen til stor nedgang i samisk språkbruk (Eriksen 2009, 27, 28).

Selv om det samiske etter hvert ikke var så synlig i det offentlige rom, var det klart til stede i bygdene og i hjemmene. Fra midten av 1970-tallet skjedde det en samisk kulturrevitalisering og politikkutvikling. Det var starten på nyere tids arbeid til samiske organisasjoner og sameforeninger. Men som allerede nevnt, har regionen en lang historie med samisk organisering gjennom Ofoten samelag. Det ble viktig å dokumentere samisk kultur slik årbøkene til Hinnøy og omegn sameforening, kalendrene til Lavangseidet og omegn sameforening og Sámegiel berossteaddjiid sitt arbeid med samiske stedsnavn og deres kart illustrerer. På begynnelsen av 1980 tallet startet kampen for samiskundervisning i skolen og den samiske barnehagen som er omtalt av SFK på side 446, ble etablert.

I kapitel 16 omtaler SFK fornorskningen av navn. I den sammenheng vil Várdobáiki gjøre oppmerksom på utgivelsene av de samiske stedsnavnsbøkene i Evenes og Skånland. I *Samiske stedsnavn i Skánik/Skånland* (2013) redigert av Asbjørg Skåden og Sigbjørn Skåden er ærmere 1300 samiske stedsnavn registret og plassert på kart, og svært mange har vært med å bidra til innsamlingen. I 2010 kom boka *Samiske stedsnavn i Evenes. Evenáši sámi báikenamak* som et resultat av et omfattende innsamlingsarbeid gjennomført av Martin Myrnes, Aslaug Olsen og Sámigiel Berošteaddjik. I en nylig utgitt artikkel viser Storm (2023) hvordan fornorskningsprosessen har påvirket samiske stedsnavn på Giehtavuotna (Storjorda) på Iinnasuolu, men hvordan bruken av stedsnavnene ikke tok slutt selv om samisk språk forsvant. Vi vil også gjøre oppmerksom på arbeidet til Nielssen (2022) som viser betydningen av stedsnavn som kilde til samisk historie.

Det omfattende samiske organisasjons- og kulturarbeidet som startet på 1970 tallet, bidro til å brøyte vei og få bukt med gamle undertrykkende strukturer. Várdobáiki vil understreke at endringene som etter hvert gjorde seg gjeldene skjedde som en følge av samisk lokalt arbeid, stolthet over markasamisk kultur og stort pågangsmot.

IV. Tiltak for videre forsoning

4.1 Innledning

Várdobáiki samisk senter arbeider for å styrke samisk språk og kultur i regionen, og innsatsen er rettet mot den samiske befolkningen i dette store området. De fleste tiltak og prosjekt i regi av senteret handler om å formidle kunnskap om samisk språk og markasamisk kultur. Senteret opplever at det er en stadig økende interesse for senteret og aktivitetene i regi av senteret. Som samisk institusjon, bidrar senteret inn i lokal og regional historieskriving, forvalter viktig kunnskap om regionen og bidrar til den store historiefortellinga. Bare for å illustrere har Várdobáiki nettopp hatt besøk (oktober 2023) av alle førsteklassingene (150

elever) på Heggen videregående skole. Her fikk elevene et tilrettelagt opplegg med temaer om hvorfor det er viktig med et slikt senter som Várdobáiki, om helse og samisk identitetsstress, om samisk språk, om fornorskning, om duodji og kunst og omvisning i museet. I etterkant har Várdobáiki fått tilbakemelding om at et lignende opplegg ønskes neste år.

Før vi ytterlige kommenterer på konkrete prosjekter og tiltak ved senteret, vil vi kort kommentere selve forsoningsbegrepet.

4.2 Forståelsen av forsoning

Vi vil ikke gå inn i en større debatt om begrepet forsoning. Kommisjonen viser til flere sentrale begrep når forsoning skal diskuteres. I rapporten beskrives forsoning i generelle vendinger knyttet til unnskyldninger, tillit og tilgivelse og sannhet. Várdobáiki viser videre til sametingsråd Runar Myrnes Balto sitt poeng om at før forsoning kan la seg realisere, må mange reparerende tiltak iverksettes.

Várdobáiki vil imidlertid peke på at trygghet og innflytelse over egen situasjon også er sentrale begreper i en diskusjon om hva som kan føre til forsoning. Várdobáiki har siden opprettelsen prioritert arbeidet rettet mot den samiske befolkninga for nettopp å bidra til trygghet i egen samisk kulturutøvelse. De samiske brukerne av senterets tilbud, er derfor den viktigste målgruppen for Várdobáiki. Vi vil dessuten understreke at reell innflytelse på lokal, regional og nasjonal politikk og forvaltning med utgangspunkt i et samisk ståsted også må inngå i forståelsen av hvilke forutsetninger som må på plass før forsoning kan la seg realisere. Når det gjelder lokale relasjoner har senteret over mange år bygd opp et konstruktivt samarbeid med kommunale myndigheter som har bidratt til å styrke senteret som samisk institusjon. Men vi vil også påpeke nødvendigheten av å ha et konstant fokus på denne type relasjonsbygging. Vi ser at til tross for økt kunnskap om samiske forhold, er det fortsatt mangel på kunnskap og vi må erkjenne at negative holdninger til samer fortsatt gjør seg gjeldene. Et slikt eksempel er Evenes kommunes håndtering av spørsmålet om kommunens inntreden i samiskspråklig forvaltningsområde.

Når det gjelder spørsmålet om tillit, vil Várdobáiki påpeke at regjeringens håndtering av Fosen saken bidrar til en klar svekkelse av tillit i forholdet mellom samene og staten.

4.3 Várdobáiki samisk senter i forsoningsarbeidet

4.3.1 Várdobáiki samiske museum

Sannhets og forsoningskommisjonens rapport vektlegger museeens rolle som kunnskapsforvaltere og historieformidlere om samer og nasjonale minoriteter. I denne sammenhengen vil de samiske museene få en sentral rolle, da vårt perspektiv på fornorskning og kulturhistorie må bli det grunnleggende narrativet. Derfor er det vesentlig at de samiske museene fungerer som premissleverandører for perspektiver og hovedfokus når forskningshistorie skal formidles til allmenheten. Dette fordrer et tett samarbeid mellom de samiske og norske museene. De norske museene har også et ansvar for å formidle alle sider ved den samiske kulturhistorien, men dette må imidlertid skje på samiske premisser og med utgangspunkt i samiske perspektiver. Derfor må samiske museer i arbeidet med å reparere skadene etter fornorskningspolitikk og fornorskningsprosesser, settes i stand til å være kunnskapsbærere på egne premisser. Materialet til kommisjonen skal overføres Arkivverket, og vi ser at det selvsagt er nødvendig å sikre en forsvarlig håndtering av materialet, både det som er offentlig og det som er unntatt offentlighet. Blant annet må etiske forskningsstandarder legges til grunn for forvaltningen av materialet for å sikre personvernet. Samtidig vil Várdobáiki samiske museum gjøre oppmerksom på et økende fokus på urfolks egen styring og forvaltning av data og arkiver, jf. den internasjonale debatten om indigneous data governance i forskningssammenheng. Bååstede prosjektet kan forståes i et slikt perspektiv. I kjølvannet av disse prosessene, kan det åpnes opp for å diskutere blant annet samiske prinsipper for kuratering for slik å legge til rette for samisk deltakelse, samarbeid og til syvende og sist forsoning. I arbeidet med den permanente museumsutstillingen med Hilssa-tromma som utstillingas mest sentrale gjenstand og kraftsenter, vil museet formidle et overordnet budskap om at samene alltid har vært i området. Det er en samisk tilstedeværelse som strekker seg tusenvis av år tilbake i tid, og som har overlevd norsk dominans og fornorskning.

4.3.2 Samisk helse og helsetreff ved Várdobáiki

Várdobáiki samisk senter har arbeidet med tilrettelagte brukertilbud for samer siden 2003, gjennom tiltaket helsetreff. Det har også vært tilbud til flere aldersgrupper, både barn, unge og eldre. Helsetreff er det viktigste tilrettelagte tilbudet for eldre. Tiltaket er et forebyggende tiltak som påvirker trivsel, livskvalitet og som forebygger ensomhet. Gjennom ulike prosjekt og tiltak har Várdobáiki opparbeidet god kompetanse innenfor samisk helse. Denne kompetansen er verdifull både for Várdobáiki og for andre aktører med fokus på helse generelt, men også samisk helse spesielt.

I plandokumentet, forprosjektbeskrivelse av samisk kultursenter i Ofoten og Sør-Tromsregionen ved Odd Dalbakk, 1998, er helse tatt med som et mulig satsingstilbud under kultursenteret. Helsetreff ble startet gjennom et prosjekt i 2003, finansiert av Sametinget,

etter forslag fra Asbjørg Skåden. De første år gikk det under navnet kulturelle helsetreff. Første prosjektleder var Ann Mari Thomassen. I planleggingsfasen var det møter og samtaler med enkeltpersoner og foreninger samt helsesøster i Skånland kommune. Søndre Skånland pensjonistforening og Idar Reinås var ressurspersoner som var med i planleggingsmøter. I startfasen var helsetreffene arrangert i nært samarbeid med helsefaglig kompetanse i Skånland kommune. Det var også samarbeid med Skániid girjie og Skånland folkebibliotek. Da Várdobáiki startet arbeid med samisk helse var det gjennom et prosjekt med tre deler, helsetreff, dagsseminar for helsearbeidere og studenter, og en utredningsdel med fokus på behovet for omsorgsboliger og særskilt omsorgstilbud for eldre samer i markebygdene.

Helseprosjektene fortsatte med lignende innhold, og helsetreff ble en viktig del for eldre i de samiske markebygder. Dette kom tydelig frem da Várdobáiki etter to år fikk avslag på videre finansiering av helseprosjekt og det ble vurderte å avslutte tilbudet. Brukerne aksjonerte med eget brev til Sametinget hvor de poengterte hvor viktig tilbudet var, og de gikk inn med en ekstra egenandel gjennom at de organiserte loddsalg hvor inntektene skulle gå til å finansiere helsetreffene. Aksjonen resulterte i videre finansiering gjennom prosjektmidler. Fra 2011 har det vært bevilget tilskudd over Sametingets budsjett til Várdobáikis arbeid med samisk helse. Gjennom helsetreff opplevde brukerne at deres bruk av samisk språk og deres rolle som tradisjonsbærere ble anerkjent.

Helsetreffene og Várdobáikis arbeid med brukerrettede tiltak for samiske eldre i markebygdene i Sør-Troms og Nordre Nordland ble raskt en merkevare for Várdobáiki, tiltaket er godt kjent både i og utenfor regionen, og også omtalt i Meld. St. 29 (2012-2013), s. 28. I meldingen var omtalen knyttet til nasjonal strategi for frivillig arbeid på helse- og omsorgsfeltet:

> *"..Várdobáiki samisk senter i Evenes kommune har i en årrekke arbeidet med brukerrettede tiltak for samiske eldre i markebygdene i Sør-Troms og nordre Nordland. Målet er å være en spydspiss for utvikling av brukerrettede tilbud til eldre samer og det arbeides aktivt for å forbedre og tilrettelegge omsorgstilbud til samiske brukere. Dette gjøres ved informasjonstiltak i ulike fora, og arrangement av helsetreff for eldre samer. Helsetreffene har gitt økt trivsel som resultat, og har ført til at eldre blir boende hjemme lengre. Senteret har arbeidet med ulike prosjekter i perioden 2003–2007, blant annet kosthold og ernæring, trim og sosial aktivitet. Tiltaket er nå permanent, og blir tildelt direkte tilskudd fra Sametinget."*

Selve prosessen rundt helsetreff har vært en naturlig, ikke styrt prosess. Det innebærer at det har foregått en kollektiv prosess hvor tiltaket har fått så stor betydning at det i seg selv har kommet til å utgjøre en sterk verdi for både deltakere og andre. Selv om det var en styrt etableringsprosess av tiltaket, er selve institusjonaliseringen helt tydelig preget av en naturlig prosess.

Helsetreffene er et tilbud til en brukergruppe som tidligere ikke har vært vant med verken å etterspørre eller å få tilrettelagte tilbud som samiske brukere. Brukerne har også vist at de har et eierforhold til tiltaket slik finansiering gjennom loddsalg illustrerer.

Gjennom evalueringene som jevnlig gjennomføres på helsetreffene er det tydelig at helsetreff har stor betydning som et tilrettelagt helsetilbud til samiske brukere. Dette er også dokumentert i Randi Nymos doktoravhandling (2011), hvor hun omtaler helsetreffene.

Samværsformen som er etablert på helsetreffene er skapt på basis av kultur og tradisjoner. Både kommunikasjonssystemer og væremåter virker trygghetsskapende. Deltakerne har innflytelse på formingen av helsetreffene. Ut fra trekk ved samspillet mellom deltakerne på treffet ble det mulig å forhandle om et konsept på helsetreffene som inkluderer alle deltakerne. Det er også god struktur rundt arrangementene og solide faglige opplegg som gjør at deltakerne føler seg verdsatt. Dette gir rom for å slippe fram fortellerglede og humor. Slik kan helsetreffenes sees som helsefremmende og sykdomsforebyggende (Nymo, 2011).

4.3.3 Psykisk helse og omsorg

I Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport kommer det frem flere historier om hvordan fornorskningen påvirket enkeltmenneskers liv og helse i Sør-Troms og Nordre Nordland. Mange av historiene handler om skam og mindreverdighetsfølelser. Historiene forteller om hets og trakassering over flere generasjoner, om livssorg over det som er tapt. Dette er tapet av en trygg barndom, tapet av å bli respektert for den man er. Det er en livssorg som en av de som ble intervjuet opplever som en posttraumatisk stresslidelse. I forsoningsarbeidet vil det være viktig med mer forskning på konsekvensene av etnisk diskriminering og styrking av forebyggende og behandlende tiltak som er tilpasset den samiske befolkningen, inkludert likeverdige primærhelsetjenester til samisk befolkning. Styrking av samiske barns/ungdoms identitet og tilhørighet til samisk kultur vil være viktig i et helseforebyggende perspektiv for å forebygge psykisk uhelse blant samisk befolkning.

4.3.4 Samisk språkarbeid

Arbeid med bevaring, styrking og synliggjøring av samisk språk er en av hovedoppgavene for Várdobáiki. For å ivareta denne oppgaven har språksenteret ved Várdobáiki en rekke språktiltak på gang til enhver tid. Med jevne mellomrom gjennomføres Álgokursa 1 og 2, med deltakelse mellom 10 og 20 deltakere. Prosjektet Sámás mánáiguin/Snakk samisk med barna gjennomføres gjennom hele året. Det samme gjelder Stullan som er et tiltak for barn og familier som har samisk som et av sine hjemmespråk. Giellabeassi-språkreir retter seg mot elever med undervisning i samisk på barneskole og ungdomsskole. Nuoraidsiida er et treffsted for ungdom i området og arrangeres 3 – 4 ganger i året. Várdobáiki arrangerer Varrisvuođagámnnadeapmi – Helsetreff for voksne og eldre samer en gang i måneden. På

helsetreffene er det en halv time med Giellaboddu som språksenteret gjennomfører. Sanggruppen Várdobiegga er godt fungerende samisk språkarena, og nå i oktober 2023 skal de på korhelg sammen med Giron sámi goarra, et samisk sangkor i Giron/Kiruna. Det tornesamiske korsamarbeidet resulterer i konsert i Giron/Kiruna kirke som en avslutning på Giellavahkku/Samisk språkuke. Várdobáikis stedsnavnutvalg gir tilrådninger til Sametingets stedsnavntjeneste og kommuner i regionen på samiske stedsnavn i regionen. Bárru Giellabáiki på Sortland er en språkarena under Várdobáiki språksenter som er blitt til gjennom flerårig samarbeid om språkprosjekt med Vesterålen og omegn sameforening. Márkku sánit språkapp er et digitalt språkhjelpemiddel fra tornesamisk område. Várdobáiki og Ravda forlag i tornesamisk område på svensk side har samarbeidet i arbeidet med språkappen. Språkmaterialet er ordlista Márkku sánit av Skániid girjie.

4.3.5 Grenseoverskridende samarbeid

Under pilar to foreslår kommisjonen initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet. Kommisjonen oppfordrer til «å søke samarbeid med Sverige og Finland om revitalisering av skoltesamisk, umesamisk, pitesamisk og kvensk der språkkompetansen fortsatt finnes» (s. 654). Her vil Várdobáiki vise til at senteret allerede over mange år har bidratt til å realisere et slikt samarbeid. Som vi viste til innledningsvis utgjør det samiske området som Várdobáiki dekker, den vestlige og sørligste delen av det Tornesamiske området.

Mange tiltak for å styrke det samiskspråklige samarbeidet har vært gjennomført. Her kan nevnes Sámástallan, samisk språkbad over ei hel helg for deltakere som kan kommunisere mer eller mindre på samisk fra begge sider av tornesamisk språkområde. Målgruppen trenger en samiskspråklig møteplass for å trene på muntlig samisk kommunikasjon. Várdobáiki samarbeider med aktører på svensk side, som Giron sámi searvi/Kiruna sameforening og Duoddaras searvi. Det rekrutteres samisktalende språkressurser fra begge sider av tornesamisk område. Det er blitt arrangert Giellamátki i Skievvá/Skjomen i 2014, Sámástallan i Nikkaluokta i 2014 – 2016, på Goregak/Kåringen i Lodegak/Lødingen i 2017, i Ráhkasorda/Bjørkliden i 2018, og i Vuopmegeahči/Trøssemark i 2019. I 2021 ble Sámástallan arrangert på Várdobáiki for ungdom. Erfaringene med gjennomføring av Sámástallan er at all kommunikasjon foregår på samisk og deltakerne får et svært godt språklig utbytte av tiltaket. Selv trekker deltakerne frem at det er særlig positivt med fokus på muntlig tornesamisk dialekt fra begge sider av språkområdet. Sámástallan arrangeres når det bevilges økonomisk støtte til tiltaket.

Dette er et samarbeid Várdobáiki vil fortsette med avhengig av økonomisk støtte fra bevilgende instanser som Sámediggi. Det er ønskelig å arrangere Sámástallan hvert år.

V. Konklusjon: tiltak som kan legge grunnlaget for forsoning

Avslutningsvis vil Várdobáiki benytte anledningen til å peke på konkrete tiltak som ytterligere vil styrke senterets innsats med å bygge trygghet for samisk språk- og kulturutøvelse. I tillegg vil en slik innsats bidra til å bygge kunnskap og forståelse hos majoritetsbefolkningen og hos lokale og sentrale myndigheter.

Språksenteret har utredet en samlingsbasert tornesamisk språkbadsmodell der opplæringen skal være en sterk språkbadsmodell. Det er ønske om å samle alle samiske elever i området/regionen til språksamling en gang i måneden enten på Várdobáiki eller et annet egnet sted. Várdobáiki ønsker å prøve ut denne modellen, noe som krever ekstra samiskspråklige ressurser. Språklig resultat er å øke antall samiskspråklige barn, samt muntlig og skriftlig kompetanse i samisk og i noen andre fag på samisk. Várdobáiki har utredet hvordan styrke rekrutteringen til samiskundervisning i Sør-Troms og foreslått overfor Troms fylkeskommune et utviklingsprogram fra 3-5 år der fokuset er på samiskopplæring fra barnehagenivå til videregående nivå. Forslaget er behandlet og vedtatt av fylkesrådet og fylkestinget. Det gjenstår oppfølgning av vedtaket og å slå fast hvem som har ansvar for iverksetting og implementering.

Vi vil avslutte med å konkretisere noen tiltak vi anser som nødvendige å legge til rette for og gjennomføre som ledd i først å reparere skadene fornorskningen har påført oss. Vi ser dette som viktig for at forsoning på sikt vil kunne oppnås.

Samisk språktiltak:

- SFK foreslår flere tiltak under pilar nr 2 som nasjonal satsning på språkopplæring fra barnehage til voksenopplæring, synliggjøring av språk, grenseoverskridende samarbeid. Dette er tiltak som Várdobáiki samiske språksenter har jobbet med over lang tid, og som vi kan bygge videre på. For å styrke samisk språk i Vesterålen og Lofoten, bør det legges til rette for institusjonsbygging, enten gjennom å styrke eksisterende Bárru Giellabáiki eller gjennom nyetablering. Vi opplever at interessen for samisk språk og samiskrelaterte tiltak er økende for samer i Lufuohttá/Lofoten regionen. Det er nylig etablert en ny sameforening - Lufuohttá sameforening som er i gang med å arrangere ulike tiltak, blant annet i samarbeid med Bárru Giellabáiki. Det er behov for flere språkressurser ved Bárru Giellabáiki eller ny institusjonsetablering for å imøtekomme økende behov også i Lufuohttá.
- Várdobáiki samiske språksenter opplever et uuttømmelig behov for samiskspråklige tiltak. Senteret dekker et stort omland av mange kommuner, herunder tre bykommuner. Etterspørselen etter samiskkurs og andre tiltak er svært omfattende. Språksenteret har også et omfattende grenseoverskridende samiskspråklig

samarbeid med miljøer på svensk side. For å kunne imøtekomme alle behov, må språksenterets ressurser styrkes.
- Samiske foreldre bør få støtte gjennom stipend for å tilegne seg samiskspråklig kunnskap slik at de kan være en støtte for egne barn.

Museum:

- Under pilarene nr 1 og 3 foreslår SFK kunnskapsformidling og en omfattende og langsiktig nasjonal satsning på kultur, en styrking av de økonomiske rammene, et tettere institusjonssamarbeid og et styrket grenseoverskridende samarbeid. Også på dette området kan Várdobáiki museum vise til en langvarig innsats. Det er svært viktig at den samiske befolkningen i regionen gjennom Várdobáiki museum kan tilegne seg kunnskap om samisk historie og kultur. Det er videre nødvendig å tilrettelegge slik at museet kan svare på det stadig økende behovet for kunnskaps- og forskningsbasert formidling. I arbeidet med å reparere skadene etter fornorskningspolitikk og fornorskningsprosesser, må museet settes i stand gjennom økt ressurstilgang til å ivareta disse oppgavene på egne premisser.

Helse og forsoning:

- SFK tar opp behovet for økt kunnskap om fornorskningspolitikken i pilar 1. Dette er også et arbeid Várdobáiki er i gang med. Senteret opplever stor interesse for Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid. Senteret ser derfor et klart behov for å legge til rette for møteplasser der samer og andre kan diskutere tema knyttet til sannhet og forsoning i kjølvannet av kommisjonsrapporten, der historiske traumer kan tas opp slik SFK påpeker.
- Dette kan også innebære brukerrettede tiltak til samiske eldre i regionen. Dette kan være helsefremmende og sykdomsforebyggende tiltak der målgruppen er samiske eldre. For å realisere dette må Várdobáiki sin helseavdeling styrkes.
- Helseforebygging og identitetsbyggende tiltak vil også måtte omfatte samiske barn og unge. Herunder kan neves Biekkaš lávlunjoavku – samisk sanggruppe for barn og unge, som er et tiltak under helseavdelingen. Sang er en trygg arena for bruk av språk. Å ha et samisk barnekor er positivt med tanke på språklæring, stolthet og mestringsfølelse hos samiske barn. Dessuten bidrar det til å styrke barns samiske identitet og tilhørighet til samisk språk og kultur.

Rettigheter – reinbeite og sjøfiske:

- Under pilaren forebygging av konflikter, oppfordrer SFK til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter utenfor Finnmark som også må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt, samtidig som de foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon. Det påpekes at det er særlig viktig for

den sørsamiske reindriften (s. 656. 657). Várdobáiki vil understreke at dette også gjelder situasjonen for reindriften i Sør-Troms/Nordre Nordland regionen.
- Várdobáiki viser til Sametingets behandling av årlig fiskerisak – 2023. SFK viser til tidligere utredninger som omhandler fiske i sjøsamiske områder og påpeker at forvaltningen av fiskeressursene ikke har tatt nok hensyn til tradisjonell bruk. Várdobáiki mener dette er et viktig utgangspunkt for diskusjon om virkeområdet for kystfiskeordningen.

Márkomeannu:

- I likhet med Riddu Riđđu er den samiske festivalen Márkomeannu viktig for å skape legitimitet for samisk kultur. Márkomeannu må derfor tilføres mer ressurser slik at de kan fortsette brobyggerarbeidet både i de samiske miljøene og i forhold til samfunnet for øvrig.

Referanser

Andersen, O. 2002. *Flyttefolk og bofaste: En studie av samisk bosettning i Sør – Troms og Nordre Nordland*, doktoravhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø.

Andersen, T. O.; Anderssen I. 2011. I. *Dokumentasjonsrapport- Grenseoverskridende flytteveier for rein- Fra riksgrensen til Idna*, Várdobáiki museum, 2011

Berg, B. A. 1999. *Mot en korporativ reindrift. Samisk reindrift i det 20. århundre – eksemplifisert gjennom studier av reindriften på Helgeland*, avhandling til dr.art.-graden. Universitetet i Tromsø.

Berg, B. A. 2007. «Den svenske fare.» Norske holdninger til svensk reindrift etter unionsoppløsningen. I *Grenseoverskridende reindrift før og etter 1905*, Broderstad, E.G., Niemi E., og Sommerseth I. (red.), Senter for samiske studier, Skrifterie nr. 14. UiT

Berg, R.: 1995. *Norsk utenrikspolitisk historie. Bd. 2. Norge på egen hånd*, Oslo.

Borgos, J. 1999. *De er her ennå – Samisk historie i Vesterålen*. Vesterålen kulturutvalg/Vesterålsmuseet.

Borgos, J. 2000. *Samer ved storhavet*. Orkana forlag.

Eriksen, A. 2009. *"Mon val vuorrástuvam duoinna nuortasámegielain": Ufuohta ja Oarje Romssa suopmana gullevašvuohta davvisámegillii ja julevsámegillii.* Master´s thesis, UiT - The Arctic University of Norway.
https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/1933/thesis.pdf

Hansen, L. I. 1990. *"Samisk fangstamfunn og norsk høvdingøkonomi"*. Novus Forlag.

Hansen, L. I. 2003. *Astadfjord bygdebok, Historie*.

Hansen, L. I. 2007. Samisk befolkning, rettighetsforhold og bruk av naturen i Sør-Troms fra jernalder til ca. 1750. *Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 2007: 14

Hinnøy og omegn sameforening/Iinna ja biras sámiid searvi, 1985. Årbok.

Kanstadfjord-Vestre Hinnøy reinbeitedistrikt 2021. Anke til Hålogaland lagmannsrett.

Lae, E. 1977. *Fra Karlstad-konvensjon til reinbeitekonvensjon. Forhandlinger i reinbeitesaken mellom Norge og Sverige fram til reinbeitekonvensjonen av 1919*, Hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo.

Meld. St. 29 (2012-2013) Morgendagens omsorg.

Minde, H. 1996. *Samisk deltakelse i fiskeriene – Sør-Troms/Nordre Nordland: Stuorranjárga*. Stensilert artikkel. Historieseksjonen, Universitetet i Tromsø.

Minde, H. 2000. *Dikting og historie om samene på Stuoranjárga*, Rapport 1, Skoddebergprosjektet, Diedut.

Myrnes, M., Olsen, A., Sámigiel Berošteaddjik 2010. *Samiske stedsnavn i Evenes. Evenáši sámi báikenamak*. Skániid girjie

Nielssen, A. R. 2020. Sjøsamenes båt- og jektebygging i eldre tid. *Årbok for Dyrøy og Sørreisa*.

Nielssen, A. R. 2022. *Samisk fortid i Lofoten*. Museum nord

Nymo, R. 2005. “Sjøl om vi e sama, så duge vi». Samisk skolehistorie - med gløtt fra skolekretsen Kjønna/Vuopmi i Skånland kommune. I *Samisk skolehistorie 1*. Davvi Girji http://skuvla.info/skolehist/nymo-n.htm

Nymo, R. 2011. *Helseomsorgssystemer i samiske markebygder i Nordre Nordland og Sør-Troms. Praksiser i hverdagslivet. «En ska ikkje gje sæ over og en ska ta tida til hjelp.»* Avhandling for graden Philosphiae Doctor. Det Helsevitenskapelige Fakultet. Institutt for helse- og omsorgsfag. Universitetet i Tromsø.

Olsen, J. 2007. Samisk befolkning, rettighetsforhold og bruk av naturen i Sør-Troms og Nordre Nordland (Ofoten) ca. 1700-1900. *Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 2007: 14

Partapuoli, M. K. 2016. John Haug – sámi oahpisteaddji. *Oainnu*s, nr. 3. Luoitalit dan mearrái, ahte giellament harcebáttin vuolos oažžut

Roung, I. 1937. *Fjällapparna i Jukkasjärvi socken*, Geographica no.3, Uppsala.

Solbakk, A. 1997. *Sámi historjá 2*. Davvi Girji, O.S, Kárášjohka.

Solbakk, J. T. og Solbakk, A. 1999. *–dasgo eallin gáibida min soahtái ja mii boahtit – mii boahtit dállán!* Čálliidlágádus, Kárášjohka.

Rasmussen, T. 2005. *Jávohuvvá ja ealáska: Davvisámegielagiid demografiija ja buolvvaidgaskasaš sirdáseapmi Norggas ja Suomas.* Master´s thesis, UiT - The Arctic University of Norway. https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/5064/thesis.pdf

Severinsen, A. 2023. *Notat om samenes bruk av Andøya basert på tilgjengelige kilder*. Upulisert.

Skåden, A. og Skåden, S. 2013. *Samiske stedsnavn i Skánik/Skånland*. Skániid girjie.

Storm, D. 1990. *Kystsamisk bosetning i Sør- Troms. Etablering av en markebygd og ressursutnyttingen i området. En undersøkelses i Gressmyrskogen på Senja*, Hovedoppgave i geografi, Universitetet i Bergen.

Storm, D. 1993. Sámi natural resource exploitation in a *markabygd* and its significance today? *Acta Borealia*, 2-1993

Storm, D. 2007. Bruksområder, ressursutnytting og næringskombinasjoner under fremveksten av markebygder i Sør-Troms. *Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. NOU 2007: 14

Storm, D. 2023. The process of recording the Sámi place names at Stuorgieddi in the region of southern Troms, Northern Nordland. *Placing Place Names in Norwegian Archaeology. Current Discussions and future Perspectives*. S. L. Albris (ed.), University of Bergen Archaeological Series, 14/23.

Til

Sametinget

Høring Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Viser til mitt brev av 22.09.2019 til kommisjonen (deres ref: 2020/321) der jeg påpeker at fornorskning fortsatt pågår i reinbeitedistrikt 7 Rakkonjarga. Fornorskning er et begrep som også innbefatter at reindriftsnæringen forandres fra en tradisjonell samisk næring til å tilpasses en norsk tenkemåte. I nevnte brev og medfølgende vedlegg dokumenterer jeg dette.

Distriktsstyrets og flertallets mål har vært å ta fra oss all rein og beiteland. Styret og flertallet har bevisst arbeidet for å ødelegge livs- og eksistensgrunnlaget for mindretallet. Et demokratisk styresett hensyntar ikke et mindretall.

Reindriftsmyndighetene har ikke vist vilje til å hjelpe mindretallseiere som lider under maktbruk, overgrep, hetsing og tyveri. Distriktet er domfelt for en ulovlig merkepraksis i strid med reindriftsloven. Inntrengere som aldri har vært i reindriften har overtatt styringen i D.7 sammen med reindriftsforvaltningen. Reineiere som alltid har vært i reindriften, som har bygget opp D.7 med gjerder og anlegg er blitt presset ut av reindrifta.

ILO-konvensjon nr 169, artikkel 8 (menneskerettighetsbrudd)

Jeg viser til side 562 i kommisjonsrapporten, uttalelse fra Torstein Appfjell, sitat; «Greier de å ramme reinen, så greier de å ramme oss». De ulovligheter som jeg er blitt utsatt for er dokumentert å være menneskerettighetsbrudd, jmf. Landbruksdirektoratets brev av 19.12.14 (vedlagt). Dette gjelder den ulovlige praksisen i distrikt 7, men også ved bygging av vindparker på sommerbeiteområdet. Distriktsstyret inngikk en intensjonsavtale som ledet til bygging av vindparken «Rákkočearru». Først fremstilte distriktsstyret at de var i mot vindparken og forledet oss i mindretallet til å tro på dette. Vi er lurt av distriktsstyret som solgte vårt beiteland for selv å få en erstatningssum for dette. Alt dette er holdt skjult for mindretallet, som er holdt utenfor i denne prosessen og ikke har kunnet påvirke beslutningene.

Det faktum at vi er lurt i saken om Rákkočearru vindpark kan lettest illustreres med to avisartikler der tidligere leder av distriktsstyret er intervjuet. Det er tydelig at den hemmelige avtalen med vindkraftutbyggerne har hatt innvirkning på distriktsstyret. Dette viser at det er for lett å kjøpe ut de som driver urfolksnæringer. Når samer på en slik måte selger beiteland - som om det er akkurat deres generasjon som har rett til å gjøre dette – så rammer de både reinen og oss, slik kommisjonen siterer i sin rapport.

Jeg er derfor av den oppfatning at tiltak må gjennomføres for å stoppe en slik fornorskning. Så må vi ta tilbake det tapte, og bøte på uretten som har skjedd.

Tiltak jeg foreslår;

1. Få slutt på slakting av umerkede kalver uten å gjennomføre eieridentifisering
2. Distriktsstyret må pålegges å følge reindriftsloven om merking
3. Politi eller annen myndighetsperson må være til stede ved alle reinsamlingene i distrikt 7

4. Regelen om «heløringer» må fjernes fra bruksreglene
5. Alle reineiere må få reell innflytelse i beslutninger som påvirker beiteland, flyttleier, luftings-, kalvingsområder med videre. Urettmessige utbygginger av vindkraft viser at dette er nødvendig.

Vedlegg:

- Brev av 06.05.2013 til Områdestyret i Øst-Finnmark med krav om tiltak
- Brev av 19.12.2014 fra Landbruksdirektoratet med vedtak som gir medhold til min klage til Områdestyret i Øst-Finnmark
- Bilagsliste som viser til detaljert tapsoversikt som jeg har hatt i perioden 1990-2012
- Brev av 18.03.2004 fra Reindriftsforvaltningen til NVE ifm. høring av Rákkočearru vindpark med uttalelse fra Distriktsstyret
- Brev av 15.01.2020 til Sivilombudsmannen om vindparken
- Brev av 21.06.2022 fra Statsforvalteren i Troms og Finnmark med svar på vår henvendelse om brudd på reindriftsloven.
- Intervju i Reindriftsnytt 03.09.06
- Intervju i Reindriftsnytt nr 1. 2015

Johannes Utsi,

Reineier, distrikt 7

Johannes Utsi
Polmak
9845 TANA

Polmak 06.05.13

Områdestyret i Øst Finnmark
Postboks 174
9730 KARASJOK

VISER TIL VEDTAK SAKNR 14/13

Jeg viser til brev 10.04.13 og 15.04.13 .
Videre merknader til vedtak i sak 14/13.
Viser til brev datert 21.02.13.

Jeg fastholder mitt krav om at reindriftsmyndighetnene må iverksette tiltak snarest.

1) Få slutt på slakting av umerket kalv uten å gjennomføre eieridentifisering
2) Distriktstyret må pålegges å følge reindriftsloven om merking
3) Det må anbefales at politiet er til stede ved alle reinsamlingene i Distrikt 7.
4) Få bort regelen om "heløringer" fra bruksreglene.

Til opplysning om slakting av umerkede kalver, saken er anmeldt til politiet, dette har reindriftsmyndighetene fått opplysninger om.

Derfor er det nødvendig at reindriftsmyndighentene anbefaler at politeiet er til stede ved alle reinsamlingenen i distrikt 7.

Begrunnelse er:
Få slutt på slakting av umerkede kalver uten å gjennomføre eieridentifisering.
At rettmessige eiere selv kan få tatt hånd om sine egne rein.
Mindretallseiere lider på grunn av stadig maktbruk og overgrep, og vi blir frattatt våre umerkede kalver, og vi får ikke tatt vare av egne rein.
På denne måten blir også livsgrunnlaget tatt fra oss.

Vennlig hilsen
Johannes Utsi

Kopi til Sivilombudsmannen
Øst Finnmark Politidistrikt

Johannes Utsi
Polmak
9845 Tana

Områdestyret
9730 Karasjok

Tana den 21. februar 2013

Slakting av umerket kalv uten eieridentifisering i RBD-7

Viser til tidligere varsler og skriv vedrørende samme sak.

Undertegnede finner det svært beklagelig at reindriftsmyndighetene fortsatt ikke har iverksatt tiltak for å få slutt på den ulovlige praksisen med slakting av umerkede kalver i reinbeitedistrikt 7. Saken er varslet tidligere en rekke ganger, uten positiv respons fra reindriftsforvaltningen.

Som mindretallseier står jeg fortsatt mot et distriktsflertall som tar fra meg retten til å bestemme over egne rein. Distriktsstyret ser ut til å bruke alle midler for å skvise meg og de andre mindretallseierne ut av næringen. Situasjonen som vi nå befinner oss i er helt uholdbar.

Det er derfor vi med dette forlanger at ansvarlig reindriftsmyndighet snarest tar affære og iverksetter tiltak for å beskytte mindretallseierne mot denne typen overgrep fra flertallseierne i distriktet.

Jeg krever at ansvarlig myndighet forstår at vi i dag ikke har innsyn i noen telleresultater, heller ikke telling av "heløringer". Vi mister våre umerkede kalver uten eieridentifisering.

Jeg krever derfor følgende tiltak iverksatt snarest:

1. Reindriftsmyndighetene må få slutt på slaktingen av kalver uten en gang å ha forsøkt å gjennomføre eieridentifisering.
2. Distriktsstyret må pålegges å følge lovverket om eieridentifisering slik at rettmessige eiere selv kan få tatt hånd om sine egne dyr. Vi viser her til krav om endringer i distriktet bruksregler.
3. Det må utnevnes en myndighetsperson som kan være til stede ved alle reinsamlinger. Dette er eneste pålitelige metode for å sikre nødvendig kontroll og drift i ordnede former.
4. Områdestyret må få en slutt på distriktsstyrets praksis med å bruke "heløringer" som betalingsmiddel.

Med hilsen
Johannes Utsi

Kopi Sivilombudsmannen

Landbruksdirektoratet
Eanandoallodirektoráhtta

Melding om vedtak

Advokatselskapet Ravna AS
Postboks 43
9811 VADSØ

Dato.....19.12.2014
Saksbehandler .....Elena Guttormsen
Telefon direkte .....
Deres ref.:.....
Løpenr.: 4175/2014
Saksnr./vår ref.: 2008/2437
Arkivkode:.....720

Melding om vedtak - klage på Områdestyrets vedtak i sak 14/13 - Johannes Utsi

Viser til klage fra Johannes Utsi på Områdestyrets vedtak i sak 14/13.

Klagen ble behandlet av Reindriftsstyret i møtet den 08.12.2014 som sak 89/14. Reindriftsstyret fattet følgende vedtak i saken:

«Klage fra Johannes Utsi på vedtak fattet av Områdestyret for Øst-Finnmark i sak 14/13 tas til følge.

1. ***Det gis med dette pålegg med hjemmel i reindriftsloven § 75 til reinbeitedistrikt 7 v/distriktsstyret og siidaandeler ZE01, ZE02, ZE03, ZE04, ZE05, ZE09 og ZE11 om å varsle reineiere om samling og foreta samling av rein på en slik måte at ingen reineiere i distriktet blir avskåret fra å identifisere sine kalver for merking, innen 31.10.2015. Hvis værforholdene tilsier at øremerking i henhold til reindriftsloven § 33 ikke kan foretas innen fristen, er det tilstrekkelig for å etterkomme pålegget at reineiere får mulighet til å merke sine kalver med midlertidig merke, som hårmerke, klave, klips mm. Distriktet kan dermed søke dispensasjon om å påføre kalvene øremerke senere i henhold til reglene i reindriftsloven § 33 annet ledd.***

2. ***Det gis med dette pålegg med hjemmel i reindriftsloven § 75 til reinbeitedistrikt 7 v/distriktsstyret om å foreta endring i bruksregler slik at følgende setning strykes fra bruksreglene: «Heløringer kan brukes som betalingsmiddel i samråd med styret» innen 20.01.2015.***

Hvis påleggene ikke etterkommes innen fristen, vil det bli vurdert å ilegge distriktet og enkelte siidaandeler tvangsmulkt med hjemmel i reindriftsloven § 76.

Begrunnelse:

Reinbeitedistrikt 7 sin merkepraksis anses for å være i strid med reindriftslovens bestemmelser om merking av rein i det samiske reinbeiteområdet i reindriftsloven § 33, samt regler om behandling av umerkede rein etter at fristen for merking er gått ut, jf. reindriftsloven § 36. Samling av umerkede reinkalver for slakting før den ordinære fristen for merking har gått ut kan ikke sies å være en samisk sedvane som har forrang foran reindriftslovens regler eller må tas tilbørlig hensyn til, jf. ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 8. Distriktet må sørge for at samtlige reineiere blir varslet om samling av rein til merking i god tid og får mulighet til å identifisere sine

ALTA
Postadresse: Postboks 1104
NO-9504 Alta, Norway
Besøksadresse: Markveien 14
Org.nr: NO 981 544 315 MVA

Telefon: +47 78 45 70 20
Telefaks: +47 78 45 70 49
alta.post@landbruksdirektoratet.no
Internett: www.landbruksdirektoratet.no

OSLO
Postadresse: Postboks 8140 Dep
NO-0033 Oslo, Norway
Telefon: +47 24 13 10 00
Telefaks: +47 24 13 10 05
postmottak@landbruksdirektoratet.no

kalver under merkingen. At distriktet foretar salg av umerkede kalver i stedet for å la reineiere få mulighet til å identifisere kalvene strider mot EMK tilleggsprotokoll 1 art. 1 om beskyttelse av eiendomsrett. Indre Finnmark tingrett har i dom av 20.07.2012 fastslått at umerkede kalver i reinbeitedistrikt 7 ikke kan selges uten eiers samtykke før 31.05 året etter kalvene er født, og at distriktets merkepraksis slik den er i dag er i strid med reindriftsloven. Reindriftsmyndighetene finner ingen holdepunkter for å kunne avvike fra tingrettens tolkning av loven.

Distriktets anførsel om at merking av alle kalver er umulig grunnet værmessige forhold slik at distriktet må foreta slakting av umerkede kalver i oktober kan ikke tillegges vekt i saken. Vanskelige værmessige forhold anses for å være et av slike «særlige tilfeller» som er omtalt i reindriftsloven § 33 som Fylkesmannen kan legge til grunn for dispensasjon fra den ordinære merkefristen. Ved dispensasjon kan distriktet få mulighet til å foreta merking innen 31. mai det påfølgende året. Midlertidig merking kan også foretas på andre måter enn snitt i øret, slik som hårmerke, klave, klips mv som ikke medfører at reinen blir skadet av merkingen på grunn av streng kulde. Så kan reinen merkes med snitt i øret senere når værforholdene tillater dette.

Når det gjelder bestemmelsen i bruksreglene som tillater salg av umerkede levende rein for å betale for tjenester, anses denne for å stride mot § 33 om merkeplikt og frister i paragrafen. Dette medfører at bruksreglene anses som ugyldige i forhold til bestemmelse om salg av umerket rein som livdyr. Salg av umerkede kalver som livdyr før den ordinære merkefristen medfører at kalvens rettmessige eier ikke får mulighet til å merke sin kalv før fristen går ut. Hvis salget foretas mellom 31. oktober og 31. mai slik at reinen blir merket med den nye eiers øremerke etter at salget er gjennomført, strider dette mot motivet med dispensasjonsbestemmelsen i § 33, da denne er ment for å hjelpe den rettmessige eier å merke flest mulig av sine kalver i henhold til merkeplikten i første ledd. Hvis salget blir foretatt etter 31. mai påfølgende år strider dette mot den absolutte merkefristen i § 33, slik at kalven da må merkes på annen måte. Dette er det ikke anledning til etter gjeldende regelverk, da kun øremerke anses for å være et gyldig identifikasjonstegn på reinen, mens andre måter for merking som klips, klave eller hårmerke kan kun benyttes som tilleggsmerke til øremerket».

Saken ble avgjort i klagers favør. Klager kan på dette grunnlag kreve dekning av vesentlige utgifter som var nødvendige for endring av det opprinnelige vedtaket, jf. forvaltningsloven § 36 første ledd. Kravet må fremsettes innen 3 uker fra vedtaket er mottatt av klager, jf. forvaltningsloven § 36 tredje ledd, og sendes til: *Landbruksdirektoratet, Postboks 1104, 9504 Alta.*

Kopi av møtebok for sak 89/14 følger vedlagt.

Med hilsen

Elena Guttormsen
Seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Kopi til:
Fylkesmannen i Finnmark, Postboks 174 9735 KARASJOK
Reindriftsavdelingen Øst

Årlig oversikt over Utsis tap, vedlegges som

Bilag nr. 1: Detaljert tapsoversikt fra Johannes Utsi frem til 1999

Dette er summen av årstilveksten som distriktsstyret har urettmessig har tatt fra Johannes Utsi over mange år. Det er problematisk at eier av reinene ikke får bestemme over egne rein, og dermed mister sitt livsgrunnlag. Under normale forhold, ville ovennevnte rein fått leve og utvikle seg til produktive livdyr. Da kunne Johannes Utsi høste av tilveksten, og hele tiden hatt nye og yngre produksjonsdyr i egen flokk. Johannes Utsi er av den oppfatning at styrets maktmisbruk har hindret han i å drive og utvikle egen reindrift etter samisk sedvane og tradisjon.

Det kan dokumenteres at distrikt 7 i perioden 1990 - 2012 totalt har slaktet 11.783 umerkede kalver og voksne dyr, som fordeler seg slik:

I tidsrommet 1990 - 1999 er det slaktet	2707 kalver
I tidsrommet 2000 - 2012 er det slaktet	6875 kalver
I tidsrommet 1990 - 1999 er det slaktet	1259 voksne rein
I tidsrommet 2000 - 2012 er det slaktet	942 voksne rein
Sum slaktede rein som kan dokumenteres:	**11.783 kalver og voksne rein**

Problemene omkring merking av umerkede kalver er at tidlig merking saboteres av flertallet i distrikt 7. Sommertiden er den lyseste og beste tiden til å merke kalver. Kalvene følger simlene tett, og eieridentifiseringen av hvert enkelte kalv er enkel. Slik hindring av merking er eiendomskrenkelse.

For ordens skyld påpekes at umerkede rein skal som hovedregel slaktes, jfr. forskrift og omsetning av umerket og uidentifiserbar rein. Det kan likevel ikke danne grunnlag for å slakte umerkede rein i de forhold hvor den rettmessige eieren av kalvene ikke får mulighet til å merke reinen. Dette innebærer i så fall at en eller flere reindriftsutøvere må finne seg i å «betale» langt mer til fellesskapet i form av slakt av umerkede rein. På denne måten har Johannes Utsi blitt fratatt store deler av sine fremtidige livdyr, noe som åpenbart har redusert hans flokk. Det fremlegges som

Bilag nr. 2: Kopi - Utdrag av møteprotokoll fra 5.11.2002

Av denne fremgår det at Johannes Utsi krevde at kalver tas ut etter simler. De som ikke følger simlene fordeles prosentvis.

Nuorta-Finnmárkku boazodoallohálddahus
Reindriftsforvaltningen Øst-Finnmark

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Din čuj./Deres ref.:	*Min čuj./Vår ref.:*	*Dáhton/Dato:*
200304407-4 kte/lhb	2004/278 / 3379/2004/ ØI/ 485	18.03.2004

Varanger Kraft AS - Rákkocearo vindpark. Høring av melding.

Det vises til høringsbrev av 13.01.04

Reindriftsretten er av privatrettslig karakter og hviler på sedvane, alders tids bruk, hevd og særlige rettsforhold. Det nærmere innhold av reindriftsretten fremgår av reindriftsloven kapittel 3. Oppregningen er ikke uttømmende. Reindriftsretten har etter rettspraksis et ekspropriasjonsrettslig vern.

Grunnloven §110a pålegger Staten å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Reindriftsagronomen ser reindriften som et viktig uttrykk for samisk kultur og samfunnsliv, samtidig som den framstår som en selvstendig næring.

Norge er gjennom internasjonale konvensjoner til vern av urfolks rettigheter, som for eksempel FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, spesielt artikkel 27, ILO-konvensjon nr. 169 og artikkel 8j i konvensjonen om biologisk mangfold, forpliktet til å ta hensyn til urfolks rettigheter. Det er klart at samene er et urfolk, som har et særlig rettslig vern.

Grunnloven § 110a og internasjonale regler forplikter både kommunale, regionale og statlige myndigheter til å ta hensyn til samisk kultur, næring og samfunnsliv opp til særskilt behandling og vurdering i samfunnsplanleggingen generelt, og i arealplanleggingen spesielt.

Reindriftsagronomen krever folkerettseksperter utreder om bygging av vindpark i samisk reinbeiteområde er i strid Norges folkerettslige forpliktelse.

Reindriftsagronomen mener at REIN-prosjektet har liten relevans for hvordan rein vil reagere på vindmøller. Vi vet i dag ikke hvilke konsekvenser en vindpark vil ha på rein. Det er mulig at rein ikke endrer adferd, men det er også mulig at den vil sky området. Reindriftsagronomen mener de negative konsekvensene for reindrifta må utredes nøye og det bør gjennomføres ytterligere forskning på vindmølleparkers virkning på rein på frittgående beite. Føre-var-prinsippet tilsier at det ikke blir gitt konsesjon før vi vet hvilken virkning vindmølleparken vil ha på reindrifta.

Ádreassa - Adresse
Poastaboksa / Postboks 174
9735 Kárášjohka / Karasjok

Telefovdna - Telefon
78468700
www.reindrift.no

Telefáksa - Telefaks
78468701

000152 - 87019008800021100010
12803220 - 10

Reindriftsagronomen er kjent med nasjonale planer om utbygging av kraftanlegg for fornybar energi og er innforstått med at det vil bli gitt konsesjon til bygging av vindmølleparker i samisk reinbeiteområde. Imidlertid må vindmølleparker plasseres der hvor det medfører minst ulempe for utøvelse av samisk reindrift. Etter reindriftsagronomens vurdering burde alle planlagte vindparker konsesjonsbehandles samtidig.

Det er allerede gitt en konsesjon til bygging av vindpark i samisk reinbeiteområde i Finnmark. Behandlingen av ytterligere konsesjoner bør utstå til vi vet virkningene på rein ved denne vindmølleparken.

Etter fullmakt

Arne Hansen
Boazodoalloagronoma

Øystein Iversen
Rådgiver

Kopi: Reinbeitedistrikt 7/8

15.03.2004

3

Reindriftsforvaltningen
04/278
15 MARS 2004
Sak. 241 Arkiv 495 3334/04

SAK 37.04 – HØRINGS UTTALELSE - VARANGER KRAFT UTBYGGING AV VINDKRAFTVERK PÅ RACCACEARRO .

Saksdokumenter :

- Melding som hefte.
- Møtereferat fra møte om vindmølleparker av 3. sept. 2003.
- Møte med Varanger kraft , - den 11.03.04. på Comfort Hotell , Tanabru.

Ved brev av 13.01.04. ber NVE om uttalelse til melding om vindmølle park på Raccacearro .

Videre vises det til folkemøte i Berlevåg, den 11.02.04 i Berlevåg , samt melding om vindpark, med følgeskriv.

Det vises også til møte en hadde 3. sept. 03 hvor det blant annet ble drøftet utvidelse av Båtsfjord vindpark til å gjelde også Basecærro .

På dette møtet framholdt Reinbeitedistriktet i h. h .til møtereferatet følgende:

"Av de nevnte områder anså reindriften at Basererro var det minst kontroversielle sett fra deres synspunkt . Spesielt dersom man satt en sydlig begrensning ved Adamsvann , og forskjøv området lengst mulig mot nord
Buafjell og Rakkocerro var lite ønskelige lokaliteter sett fra distriktets synspunkter

Distriktet har også notert seg hva administrerende direktør uttalte til avisen Sagat lørdag 14. februar d.å. hvor han blant annet sa følgende :

Raccocerro består stort sett av stein , og så vidt jeg vet så spiser ikke reinen gråstein "

Adresse: Ringv. 43 Telefon 78928472 E.mail: lbt-tana@frisurf.no
9845 Tana Faks: 78928230

000146 - 27019088000021040017
12603220 - 4

Vedtak :

Rakkocearro ligger i kjerne området for kalving , og med trekkruter over til de grasklædde dalene, Storelvdalen, Raggo og Sandfjord på begge sider .

Reinen har et vandringsmønster, hvor de oppholder seg i området hele sommeren, og hvor de beveger seg fram og tilbake i området .
Selve Rakkocearro er også et viktig luftings område (Balgatat) på de varmeste dagene .
Området er fra vårt ståsted , - det aller viktigste området på sommerbeltet, - dette må også sees i lys av alle de andre inngrep som er blitt gjort på sommerbeite området vårt .

Dersom det vil skje utbygging her er vi redd for at det slutt på reindrifta vår.

Vi forbeholder oss retten til å komme med ytterligere merknader og eventuelt søke om støtte for å få utarbeid en konsekvens utredning for området.

Vedtaket sendes N.VE. Postboks 5091 Majorstua, 0301 Oslo. fax 22959000

Kopi til : Varanger Kraft, Nyborgveien 70, 9815 Vadsø
Reindriftsforvaltningen for Øst-Finnmark, 9730 Karasjok

Rett utskrift bekreftes
H. Hirsti

Tor-Alfred Utsi
Havnegata 7, 9800 Vadsø

Polmak 15.01. 2020

Johannes Utsi,
Polmakveien 1276, 9845 Tana

Sivilombudsmannen
Postb. 3, Sentrum
0101 Oslo

Vindmølle i Distrikt 7, Raggonjarga

Viser til vedlegg:
- Brev til Fylkesmannen, fra T.A.U og J.U, 09.12.2019

Klage på Fylkesmannens brev, 17.12.2019, sitat: "Fylkesmannen anser dette som en privatrettslig sak og Fylkesmannen har derfor ikke hjemmelsgrunnlag til å pålegge et reinbeitedistrikt til å gi innsyn i privatrettslige dokumenter."

Vi mener at det her foreligger "Offentlig interesser", jf. Reindriftsloven § 74. "Plikt til å etterleve loven.
Viser til uttalelse fra Sivilombudsmannen i sak 2011/575: "I kommentarene til § 75 i Norsk lovkommentar (note 295, elektronisk utgave, sitert 4.juli 2012), skriver Jon Gauslaa, at bestemmelsen har et videre virkefelt enn § 24 annet ledd ifg. i lov 9.juni 1978 nr. 49 om reindrift (nå opphevet). Det vises til at § 75, "ikke er begrenset til utdriving av ulovlig beitende rein, men gir en generell hjemmel til å utferdige pålegg om opphør av ethvert forhold som er i strid med reindriftsloven eller vedtak (enkeltvedtak etter forskrifter) fattet i medhold av denne".

Vi representerer to rettighetshavere som er holdt utenfor i denne saken av Distriktsstyret. Inngrepet var så sentralt med tap av flytteleier, store beitearealer, og spesielt av kalvings-land/luftingsområder. Alle berørte rettighetshavere burde hatt reell innflytelse ved denne avgjørelsen. Tapene og skadene er så store at 2-3 siidaandeler blir presset at av reindrifta.
Vi mener at vindmølleutbyggingen som er avtalt mellom d.styret 7 og utbyggeren Varanger kraftvind AS, er i strid med Reindr. lovens regler.
Vi mener at D7 styret har handlet i strid med Reindr- loven og samiske tradisjoner og sed-vane.
D.7 styret fornorsker samisk reindrift og truer samisk kultur.

Viser til lov om Reindrift:

§ 1. Formål. 1.avsnitt: "Reindriften skal bevares som et viktig grunnlag for samisk kultur og samfunnsliv."
2. avsnitt: "Ansvaret for sikring av arealene påhviler både innehavere av reindriftsretten, øvrige rettighetshavere og myndighetene."
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler for å sikre arealene.

§ 3. Folkeretten.
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler, [redacted]

§ 20 Årstidsbeiter.
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler. [redacted]

§ 22 Flytteleier i kalvingsland og luftingsområder.
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler for å sikre arealene

§ 27 Utøvelse av reindrift. 1.avsnitt: "Reineierne må heller ikke hindre andre i deres lovmessige utøvelse av reindrift."
En reineier skal sørge for at reindriften skjer innenfor lovens rammer. D7 styret har unnlatt å lage bruksregler.

§ 59 Beitebruk. Kalvingsland og parringsområde. Vindmølleanlegget ødelegger trekkleier og man mister adgang til beite. D7 styre har unnlatt å lage bruksregler basert på samiske tradisjoner og sedvane. Siste setning i §: "Ved brudd på reglene om beitebruk kan det treffes tiltak som nevnt i kapittel 11."

§ 80 Straffeansvar. "Overtredelse av denne lov eller forskrifter, pålegg, forbud eller andre bestemmelser som er gitt eller opprettholdt i medhold av loven, straffes med bøter så fremt forholdet ikke rammes av noen strengere straffebestemmelse. Forsøk straffes likt med fullbyrdet forseelse. Også uaktsom overtredelse og medvirkning er straffbar.".

Mvh

Tor-Alfred Utsi

Johannes Utsi

Andre vedlegg:

- Brev til D7 styret, fra T.A.U, 12.12.2014
- Brev til D7 styret, fra J.U, 25.03.2015
- Brev Fylkesmannen i Troms og Finnmark 17.12.2019
  Brev til Fylkesmannen i Troms og Finnmark 09.12.2019

Statsforvalteren i Troms og Finnmark
Romssa ja Finnmárkku stáhtaháldašeaddji
Tromssan ja Finmarkun staatinhallittija

Vår dato: 21.06.2022
Vår ref: 2019/7668
Deres dato: [RefDato]
Deres ref: [Ref]

[Mottakernavn]
[Adresse]
[Postnr] [Poststed]
[Kontakt]

Saksbehandler, innvalgstelefon
Ellen Margrethe Eira, 77642184

000144 - 97019008800002102000012

Svar på henvendelse om brudd på reindriftsloven

Det vises til Deres brev av 9.12.2020 der dere ber om uttalelse fra oss om brudd på enkelte paragrafer i reindriftsloven i forbindelse med vindmølle- og veibygging innenfor rbd. 7 Rákkonjárga.

Det vises også til tidligere brevkommunikasjon mellom oss og dere. Vi forutsetter at dere kjenner til innholdet i brevvekslingen.

Saken har ikke vært prioritert fra vår side da andre presserende saker har hatt større prioritet. Vi beklager imidlertid at vi ikke har sendt fortløpende orientering om saksbehandlingstid.

Vi er kjent med at saken er påklaget til Sivilombudet. Kopi av dette brevet sendes derfor også til Sivilombudet.

Deres henvendelse

I brev av 9.12.2020 ber dere om vår uttalelse om plassering av vindmøller og veibygging i sommereiteområdet for rbd. 7 Rákkonjárga, da dette er inngrep som og ødeleggelse i reindriftas kalvingsland, luftingsområde, trekkleier og beiteland i sommerbeiteområdet til rbd. 7 Rákkonjárga. Dere skriver at første byggetrinn er fullført og når andre byggetrinn er ferdig er hele luftingsområdet dekket av vindmøller og veier. Vindmøller og veitrase deler beiteland og kalvingsland i to, og vindmøller virker som stengsel for trekkleier i kalvingsland og beiteland mellom Risfjorden mot øst og Raggo og Skånsvikdalen mot vest. Dette beite og kalvingsland vil bli tapt for alltid.

På bakgrunn av dette ber dere om uttalelse fra oss om følgende brudd på paragrafer i reindriftsloven ifbm. vindmølle og veibyggingssaken:

Kapittel 3 § 20 årstidsbeiter

Kapittel 3 § 22 Flyttveier

12603220 - 2

Kapittel 4 § 27 Utøvelse av reindrift

Kapittel 7 § 59 Beitebruk

Kapittel 11 § 74 Plikt til å etterleve loven

Kapittel 11 § 80 Straffeansvar

Statsrforvalterens vurdering

Vi tolker henvendelsen deres slik at dere mener at det er distriktetsstyret som har brutt disse bestemmelsene som er opplistet i brevet.

For Statsforvalteren fremstår henvendelsen som en klage på NVEs konsesjonsvedtak, og vi er ikke rett instans for å vurdere slike klager. Selv om bestemmelsene som er opplistet i henvendelsene er nedfelt i reindriftsloven, så mener vi at det ikke er hensiktsmessig å gjøre en selvstendig vurdering av om bestemmelsene er brutt ettersom saken som henvendelsen springer ut av er en konsesjonssak som er blitt behandlet etter energiloven. Vi mener at vi ikke kan overprøve de vurderingene og innspillene, samt avtaleinngåelser som er gjort av distriktsstyret i anledning konsesjonssaken, da dette er vurderinger og beslutninger som er tatt av distriktsstyret i forbindelse med saksbehandlingen av konsesjonssaken.

Vi vil likevel vise til at distriktsstyret har et selvstendig ansvar for sikring av reindriftens arealer, og dette ansvaret er nedfelt i reindriftslovens formålsparagraf hvor det heter at *«ansvaret for sikring av arealene påhviler både innehavere av reindriftsretten, øvrige rettighetshavere og myndighetene.»* I reindriftsloven er det likevel ikke gitt noe myndighet til Statsforvalteren til å overprøve de vurderinger og avtaler som distriktsstyrene gjør i sin ivaretakelse av reindriftsens arealer. Dette har vi allerde vært inne på i vårt brev til dere av 20.11.2020. Bakgrunnen for dette er at distriktsstyret er i forhold til reindriftsloven av 2007 og dermed også i forhold til forvaltningslovgivningen et såkalt privatrettslig organ, og dets vurderinger og avtaleinngåelser kan derfor ikke påklages til Statsforvalteren.

Ved siden av at rettighetshavere selv har ansvar for å sikre reindriftens arealer, har statlige myndigheter også et tilsvarende ansvar. I saker som behandles etter energiloven, følger det av energilovens § 2-1 (7) at offentlige organer og andre som tiltaket direkte gjelder, skal få søknaden tilsendt til uttalelse. Ved utsendelse fastsettes en frist for å avgi uttalelse til konsesjonsmyndigheten. Høring kan unnlates når det finnes ubetenkelig. Reglene om innsigelse i plan- og bygningsloven §§ 5-4 til 5-6 gjelder så langt de passer ved behandling av søknader om konsesjon etter § 3-1 i denne lov. [Vår understreking.] Innsigelsesretten gjelder uavhengig av om distriktsstyret kommer til enighet med tiltakshaver eller ikke.

Vi har sett i vårt arkiv på hvordan prosessen i forbindelse med behandlingen av konsesjonssøknaden for Rákkočearro/Rággovidda vindkraftverk har vært.

Vi ser at distriktsstyret i utgangspunktet var i mot prosjektet, jf. distriktets uttalelse av 15.3.2004 og 12.5.2006 ved advokat Hjallis Bakke. Tidligere reindriftsagronom i Øst-Finnmark var også i mot prosjektet og det vises til uttalelser fra reindriftsagronomen av 18.3.2004 og 27.4.2006. Disse følger vedlagt.

Senere har Rákkonjárga reinbeitedistrikt trukket tilbake sin uttalelse av 15.3.2004 og inngått avtale med Varanger Kraft AS, jf. distriktets epost til NVE av 28.9.2007 hvor intensjonsavtalen var vedlagt. Disse følger vedlagt.

Reindriftsforvaltningen/reindriftsagronomen var ikke involvert i prosessen med avtaleinngåelsen. Dette er en privatrettslig disposisjon som reinbeitedistriktet har gjort, og som det i medhold av reindriftslovens § 44 har hjemmel til å gjøre.

Konsesjon til å bygge og drive Rákkočearro vindkraftverk ble gitt av NVE den 7.6.2010. Om konsekvensene for reindrift skriver NVE følgende i vedtaket: *"NVE konstaterer at planområdet er vesentlig redusert etter de opprinnelige planene ble omsøkt, og at virkningene for reindrifta er tilsvarende redusert. NVE konstaterer videre at dette har ført til at berørt reinbeitedistrikt har inngått avtale med Varanger Kraft Produksjon, og at berørt reinbeitedistrikt anbefaler NVE å meddele konsesjon på inntil 200 MW vindkraft på Rákkočearro."* Konsesjonsvedtaket ble ikke påklaget av reindriften og heller ikke av reindriftsagronomen/områdetstyret.

I den tiden prosjektet var til behandling var det Områdestyret for Øst-Finnmark som hadde innsigelsesrett innenfor Øst-Finnmark reinbeiteområde. (Denne retten er nå overført til Statsforvalteren i Troms og Finnmark). Som vi allerede har vært inne på, så var reindriftsagronomen imot planen i utgangspunktet. Det ble imidlertid ikke fremmet innsigelse mot planene når saken var til behandling, og det er vanskelig nå i ettertiden å vite hvorfor dette ikke ble gjort.

Sametinget var også involvert i saksbehandlingsprosessen. NVE og Sametinget hadde flere konsultasjon om saken, og av NVEs vedtak fremgår det at Sametinget ut fra et reindriftsfaglig grunnlag kunne akseptere Rákkočearro vindkraftverk da rbd. 7 ikke hadde innvendinger mot planen, men Sametinget stilte seg kritisk til at kollektive goder (beiteområder til reindrift) ble forhandlet bort med private avtaler.

Hvis noen av utøverne i distriktet er misfornøyde med de vurderinger som distriktsstyret gjør, samt med avtaler inngått av distriktsstyret, må utøverne forsøke å få eventuelle uenigheter løst ved minnelighet. En annen løsning kan være å gå til søksmål om partene ikke blir enig. En tredje mulighet er å påklage forvaltningsvedtaket eller gå til sak om gyldigheten av forvaltningsvedtaket; herunder de vedtakene som NVE har gjort i Rákkočearro/Raggovidda saken.

Siden henvendelsene er knyttet til en sak som allerede er ferdigbehandlet av en annen offentlig myndighet finner vi det ikke hensiktsmessig å vurdere om eventuelle brudd på de pragrafer som dere har listet opp i deres brev av 9.12.2020.

000145 - 17019008000021030013

12603220 - 3

Med hilsen

Sunna Marie Pentha
reindriftsdirektør

Ellen Margrethe Eira
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Vedlegg:

1	Vedlegg Rakkocearru

Kopi til:

SIVILOMBUDET STORTINGETS OMBUD FOR KONTROLL MED FORVALTNINGEN	Postboks 3 Sentrum	0101	OSLO

Mottakerliste:

Johannes Utsi	Polmakveien 1276	9844	TANA
Tor-Alfred Utsi	Havnegata 7	9800	Vadsø

de beassá iežas birgehit, ii ge dárbbaš miesi čuovuhit. Diedusge leat maiddái buorit dálvvit manemus jagiid leamaš ávkin, lohká Utsi.

Ovdalaš skohter-crossvuoddji Frode Utsi mutala ahte Rákkonjárgga orohat hui árrat válddii skohtera atnui.

– Mu eanu lei okta dain vuosttažiin Nuorta-Finnmárkkus gii 60-logus osttii skohtera. Dat lei gávcce-heasttat Varg. Mun oaivvildan ahte boazodoallu ferte heivehit iežas servodaga ovdánemiide. Mii eallit oddaáigásaš servodagas, eat ge mii eale dušše kultuvrra guoddimiin. Mii fertet ruđa dihet ja ulbmilin berre leat ahte boazodoallu birgegoahtá ieš heanalaččat. Mun doarjjun ođđa teknologiija mii dahká doaimma álkibun ja vai unnimus lági mielde dárbbašit giedahallat bohccuid – vai bohccot besset leat ráfis, lohká Utsi.

God kalveprosent og tilvekst

Distrikt 7 Rakkonjárga i Øst-Finnmark har både god kalveprosent og tilvekst på kalvene. Det skyldes at vi er ekstreme når det gjelder å slakte og at beitene er gode, sier distriktsformannen.

Av: Agnar Berg

– Vi er ekstreme når det gjelder å slakte ved at vi tar ut hele tilveksten. Vi slakter nok mer kalv og gamle simler enn de andre distriktene, sier leder for distrikt 7, Magne Andersen.

Holder seg under 4000

Distriktet har sommerbeite på Båtsfjordfjellet. Om vinteren er reinen i Tana, på begge sider av Tanaelva.

Andersen sier videre at distriktet tidligere var plaget av mye rovdyr, men de siste årene har en hatt lite rovviltplage.

– Det har nok en sammenheng med at vi tidligere hadde dårlige beiter og derfor var reinen i dårligere kondisjon, sier distriktslederen.

Distrikt 7 har et øvre reintall på 4000 dyr i vårflokk. Andersen sier imidlertid at en holder seg langt under 4000. Omlag 3500, ifølge distriktslederen.

Hoveddelen av slaktingen skjer i månedsskiftet oktober/november. Målet er å bli ferdig innen 15. november. Reinen samles i gjerdet ved Stjernevannet på Båtsfjordfjellet og kjøres med trailer til Karasjok. Noe rein går også til Neiden med bil. Resten av slaktereinen blir tatt ut når flokken kommer til Seidafjellet i Tana før jul.

Syv driftsenheter

Det er syv driftsenheter i distrikt 7. Frode Utsi er en av driftsenhetsinnehaverne. Han har tidligere vært leder for distriktet.

– Jeg mener at vi har en optimal størrelse på vårt distrikt. Jeg har tro på små distrikter. Det er lettere å få til et tett og godt samarbeid når det er færre mennsker, sier Utsi.

Distrikt 7 er nabo til et av Norges største reinbeitedistrikter, distrikt 6.

Utsi sier at de to distriktene har en gjerdekonflikt på gang. Konflikten dreier seg om vedlikehold av et sperregjerde på vår-, sommer- og høstbeite.

Han sier videre at bortsett fra gjerdekonflikten samarbeider de to distriktene godt.

Distrikt 7 er ikke noe unntak når det gjelder å ha press på beitearealene. Norsk Hydro ønsker å bygge en vindmøllepark på Båtsfjordfjellet, mens Varanger kraft vil bygge en vindmøllepark ved Berlevåg.

Andersen sier at distriktet kan godta en park på Båtsfjordfjellet siden den planlegges i grenseland mellom distrikt 7 og 6. Men parken som planlegges ved Berlevåg ligger midt i kalvingslandet.

Sårbart kalvingsland

– Det vil være veldig ødeleggende for oss hvis det blir bygd en vindmøllepark i kalvingslandet vårt ved Berlevåg. Dette er er et område vi selv er veldig forsiktig med å gå inn i. Vi er bare der for å sjekke reinen og se om det er rovdyr i området, sier Utsi.

Utsi sier sier videre at når de flytter med reinen mot kysten om våren er det ingen svakhetstegn i flokken. På 70 og 80-tallet skjedde det ofte at enkelte kalver ikke greide å følge med.

– Det skyldes et reinen er i veldig godt hold. Det igjen kommer av at vi er bevisste på å slakte tilveksten og bare beholde produksjonsdyrene. Jeg tror det har mye å si for simla at den får gå uten kalv om vinteren. Da får den kun tenke på seg selv. Det betyr selvsagt også mye for at vi har god rein at vintrene har vært gode de siste årene, sier han.

Den tidligere scootercross-kjøreren, Frode Utsi, sier at distrikt 7 var veldig tidlig ute med å ta i bruk scooter i reindrifta.

– Min onkel var en av de første tidlig på 60-tallet her i Øst-Finnmark. Det var en Varg med åtte hestekrefter. Jeg mener at reindriften må være villig til å omstille seg i takt med samfunnsutviklingen. Vi lever i et moderne samfunn og vi overlever ikke kun av å være en kulturbærer. Vi må tjene penger og målet må være et reindriften skal stå helt på egne bein. Jeg er spesielt en forkjemper for ny teknologi som gjør driften enklere slik at vi i minst mulig grad slipper å håndtere reinen – at det blir minst mulig stress for den, sier Utsi.

Boazoeaiggát Frode Utsi lohká iežas ballat váikkuhusain mat bohtet jus plánejuvvon bieggamillorusttet Bearalvági beallái šaddá duohtan. Dat lea guovdu min guottetbáikki, lohká son.

Reineier Frode Utsi sier at han frykter konsekvensene for distriktet hvis det blir noe av vindmølleparken som planlegges ved Berlevåg. – Det er midt i kalvingslandet vårt, sier han.

Foto: Agnar Berg

Tall hentet fra Ressursregnskapet for reindriftsnæringen:

Rákkonjárga:

	2004/05	2003/04	2002/03	2001/02	2000/01
Reintall pr 31. mars	3486	3448	3030	2903	2697
Totalt slakteuttak inkl. privat salg og eget forbruk *	2774 (80%)	2098 (69%)	1459 (45%)	1050 (39%)	826 (33%)
Gj.sn. slaktevekt (kg) - Kalv	21,2	21,3	20,9	19,7	18,9
Tap av kalver og voksne dyr **	3 %	2 %	6 %	14 %	15 %

* Prosent av vårflokk. ** Prosent er beregnet i forhold til antall fødte kalver på våren og antall rein ved driftsårets start.

Polmak/Varanger:

	2004/05	2003/04	2002/03	2001/02	2000/01
Reintall pr 31. mars	24 150	24 179	21 623	20 015	18 343
Totalt slakteuttak inkl. privat salg og eget forbruk *	13 366 (55%)	9212 (43%)	7264 (36%)	7264 (40%)	6411 (34%)
Gj.sn. slaktevekt (kg) - Kalv	19,4	20,6	21	20,8	18,9
Tap av kalver og voksne dyr **	8 %	7 %	12 %	15 %	19%

* Prosent av vårflokk. ** Prosent er beregnet i forhold til antall fødte kalver på våren og antall rein ved driftsårets start.

turbiner lengst sør i Nordland. Vindparken vil bli etablert og dele to reinbeitedistrikt i to.

– Vi er veldig bekymret, for det er tydelig at både utbygger og aktuelle myndigheter har lite kunnskap om de langsiktige skadevirkninger for reindriften. Vi har i flere møter påpekt det, og det er viktige momenter i klagesaken. De som har utredet og gitt konsesjon har ikke vurdert langtidsvirkningene og de regionale effektene av alle inngrepene i vårt område. Selv om jeg er bekymret, så vil vi klare å stoppe dette. Vi bare må det, ellers vil konsekvensene for reindriften bli katastrofale, mener Mats Kappfjell, som også er leder i Voengelh-Njaarke reinbeitedistrikt.

Raggovidda vindkraftverk:

– Tett dialog er viktigst

Midt i beitelandet til Rákkonjárga reinbeitedistrikt er bygd et av Finnmarks største vindkraftanlegg. Utbyggingen har gått veldig godt, både for utbygger og reindriften.

Frode Utsi, Rákkonjárga reinbeitedriftrikt.

– Men det er helt klart at vindmølleparken er plassert i det mest grisgrendte område av vidda. Her er verken beiteland, trekkveier eller kalvingsområde. Der vindmøllene står i dag er fremkommet gjennom veldig tett dialog med utbygger – Varanger Kraft Vind og oss i beitedistrikt 7, Rákkonjárga, sier Frode Utsi, som særlig påpeker at i hele planprosessen har reindriften vært med, også for å finne den gode plasseringen av vindturbinene med minst mulig skadevirkninger.

Vindparken ble offisielt åpnet i september i fjor etter en intens byggeperiode. Det er nå første byggetrinn med til sammen 15 turbiner som står ferdig, men et byggetrinn II ligger i planene og til sammen på vidda i Berlevåg kommune kan komme 67 turbiner og en årsproduksjon på 200 MW.

– Gjennom hele planperioden og senere også i byggeperioden har møtene vært mange og konstruktive. Vi har forstått utbyggerens behov, og de har hele veien forstått våre i reindriften. Det har vært positivt og utslagsgivende for en utbygging som virkelig har hatt minimale negative følger for vår reindrift, vindmølleanlegget er plasser der det absolutt ikke finnes det minste beite. Det er bare naken fjellvidde og steinur, og dette er et av få områder vi kan tillate utbygging, fastslår Frode Utsi.

Utbyggingen er nå over på Rákkojárga (Raggovidda), og vindparken er i drift og i produksjon.

– Vi var klar over at i anleggsperioden kunne det bli skremmende støy for flokkene, nå gjenstår det å se hvilke virkninger vindmøllene vil få for reindriften vår når kraftproduksjonen er i gang. Vi mener og tror skadevirkningene blir små, men det er veldig viktig å få sagt at om anlegget her på Rákkojárga har gått veldig greit, kan mange andre vindkraftanlegg og utbygginger ellers i landet og beiteområdene få mye større skadevirkninger, sier reineieren fra Tana.

Naturvernforbundet i Finnmark/ Finnmárkku luonddugáhttenlihttu.

Alta/ Álttá 31.10.2023

Sámediggi - Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok

Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Innledning

Naturvernforbundet i Finnmark sine innspill til Sannhets- og kommisjonens rapport bygger på mange års erfaring med arbeid for å forsvare naturgrunnlaget for samisk kultur i tråd med Naturmangfoldloven § 1. Dette gjelder forsvar av naturgrunnlaget for sjøsamisk kultur, for reindrifta sin kultur og for elvesamenes kultur. Kort oppsummert, den urfolkskulturen som forsvares og omtales i Naturmangfoldloven inkluderer også sankingskulturen som omdefinerer fattigmyrer til rike moltemyrer.

Om Naturvernforbundet i Finnmark.

Naturvernforbundet i Finnmark er tilsluttet Naturvernforbundet som Norges eldste natur- og miljøvernorganisasjon med over 37 000 medlemmer og 100 lokallag over hele landet. I Finnmark har vi 6 lokallag og ca. 540 medlemmer. Våre medlemmer speiler bredden også blant samene. Sitat fra vedtatt arbeidsprogram for 2023: «Naturvernforbundet i Finnmark prioriterer i 2023 arbeide mot økt energiforbruk, mot planene til vindindustrien med tilhørende 420 kV-linjer samt kampen for Repparfjorden inkludert kamp mot gruvedumping og mot ammoniakkfabrikk. Vi vil også prioritere plast, oppdrett og fiske og motorferdsel i utmark, og vi vil jobbe for å utvikle samfunnet med utgangspunkt i de tradisjonelle

næringene i fylket.» Se link: https://naturvernforbundet.no/finnmark/arbeidsprogram-2022-mere-bal-og-kultur-og-stram-prioritering/

Naturvernforbundet i Finnmark engasjerte det samiske rådgivningsselskapet Gávcci AS ved Per Olaf Persen til å lage rapporten: Naturbaserte levedyktige lokalsamfunn, les her: https://naturvernforbundet.no/content/uploads/sites/12/2023/04/Naturbaserte-levedyktige-lokalsamfunn-1-1.pdf

Denne rapporten viser at Naturvernforbundet i Finnmark jobber for en samfunnsutvikling i tråd med naturgitte ressurser og tradisjonskunnskap – tilpasset vår tid. Gammeldags og kraftkrevende industri er ikke svaret for framtida i Sápmi/Finnmark.

Kommentarer til kommisjonens forslag

Vi tar utgangspunkt i Sametingets presentasjon på sine nettsider av kommisjonens forslag til forsonende tiltak. Høring - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Sametinget

Pilar 1: Kunnskap og formidling

Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Naturvernforbundet sin kommentar: Naturvernforbundet behøver rådgivning og opplæring fra både et nasjonalt kompetansesenter, men også støtte fra eksisterende lokale og regionale samiske institusjoner. Her viser vi til: pkt. *1.1.4 Forsoning og forsoningstiltak* i kommisjonens rapport: «Kommisjonen foreslår både videreføring og styrking av eksisterende tiltak og nye tiltak for videre forsoning», og «På et overordnet nivå foreslår kommisjonen en tilnærming basert på noen sentrale områder for å videreføre forsoningsprosesser: kunnskapsheving, styrking av samiske språk og kvensk, samt språkkompetanse, styrking av kultur og kulturkompetanse, konfliktløsning og implementering av regelverk.»

I Finnmark vil det si at Naturvernforbundet ønsker økt kunnskapsoppdatering fra Samisk Høyskole, fra Mearrasiida, fra de samiske museene, fra Sametinget, fra FeFo m.fl. Opplæring i temaer som denne rapporten tar opp er svært viktig for Naturvernforbundet i Finnmark: Sámi árbevirolaš máhttu (SÁM) fra 2019: mattuid-arbi-boahtteaigai.pdf (sametinget.no)

Kommisjonen foreslår at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser styrkes i undervisningen i grunnskole, i videregående skole og ved høyskoler og universiteter.
Naturvenforbundet sin kommentar: Her mangler kunnskapsformidling til de store, nasjonale organisasjonene som bruker naturen i sin virksomhet. Vi vil peke på Norsk Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) Den norske turistforening (DNT) og Naturvernforbundet – til sammen har disse organisasjonene ca. en halv million medlemmer. Vi tar med et historisk sitat fra den første lederen i DNT, Yngvar Nilsens Reisehaandbog av 1883: «Røroslapperne ere de sydligste af de nomadiserende Lapper, men selv for Lapper at være staa de paa et lavt Trin. Meget skiddenfærdige» (s. 418).

Dette sitatet er fra en blogg som forsker Asbjørn Kolberg ved Nord Universitet skreiv i 2018:

https://blogg.forskning.no/i-grenseland-sorsamisk-i-midt-norge/dr-yngvar-nielsen--helt-eller-skurk/1097863 Vi siterer videre fra denne bloggen:

«Yngvar Nielsen (1843–1916) var historiker og geograf. I 1877 ble han bestyrer for Universitetets etnografiske museum i Kristiania. Fra 1890 var han professor i etnografi og geografi ved universitetet. **Han var formann i Den norske turistforening 1890–1908**. I 1879 gav han for første gang ut Reisehaandbog over Norge. Den kom i 12 utgaver fram til 1915. En praktisk reisefører, visstnok omtalt som «Yngvar», en slags forløper for NAFs veibok.

For DNT er han uten tvil blant heltene, en pioner i utvikling av norsk turisme. Vandringer på fjell og vidde kom til å stå høyt i borgerlige og akademiske kretser. En gruppe som nok så på deler av lokalbefolkningen med et eksotiserende og objektiverende blikk.»

Yngvar Nilsen var også en viktig premissleverandør i diskusjonen om etablering av de første verneområdene/nasjonalparkene i Norge.

I desember 2022 ble verdens land enige om et globalt rammeverk for å bevare naturen:

https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/naturmangfold/innsiktsartikler-naturmangfold/naturavtalen/id2986497/

Sommeren 2023 kom det fra regjeringen en norsk versjon av Naturavtalen:

https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/kld/aktuelt/2023/norsk-oversettelse-av-kunming-montreal-global-biodiversity-framework.pdf

Naturvernforbundet i Finnmark har tatt Naturavtalen i bruk allerede:

Utdrag fra naturvernforbundet og Natur og Ungdom sin høringsuttalelse av 08.09.2023 DAVVI VINDKRAFTVERK, PLANPROGRAM FOR OMRÅDEREGULERING – HØRINGSUTTALELSE

«Samisk utmarksbruk: Sitat fra den internasjonale naturavtalen om urfolks og lokalsamfunns bidrag og rettigheter:12 «Rammeverket anerkjenner urfolks og lokalsamfunns viktige roller og bidrag som forvaltere av naturmangfold og partnere når det gjelder bevaring, restaurering og bærekraftig bruk. Rammeverkets gjennomføring må sikre at deres rettigheter, kunnskaper, herunder tradisjonell kunnskap knyttet til urfolks og lokalsamfunns naturmangfold, innovasjon, verdensbilder, verdier og skikker respekteres, dokumenteres og bevares med deres frie og informerte forhåndssamtykke, blant annet ved at de effektivt og fullt ut tar del i beslutningstaking i samsvar med gjeldende nasjonal lovgivning, internasjonale instrumenter, herunder FNs erklæring om urfolks rettigheter, og menneskerettigheter. I denne sammenheng skal ingenting i dette rammeverket tolkes slik at det innskrenker eller opphever de rettigheter urfolk allerede har eller måtte erverve i framtiden.» Samisk utmarksbruk utføres av alle samer med tilknytning til området: sjøsamer, elvesamer og reindriftssamer fra kommunene Lebesby, Tana, Porsanger og Karasjok. Naturvernforbundet har samiske medlemmer fra alle disse områdene. Formålsparagrafen i naturmangfoldloven om å ta vare på naturen som grunnlag for samisk kultur samt den nye internasjonale naturavtalen gjør det legitimt for Naturvernforbundet å kreve at disse temaene blir grundig utredet. Lokale organisasjoner i disse fire kommunene som representerer samiske interesser, bør konsulteres i tråd med gjeldende regelverk. (Se Kommunal- og distriktsdepartementets Veileder for kommuner og fylkeskommuner om

konsultasjoner med samiskeinteresser.) ‘ Blant annet må det utredes om sjøsamisk tradisjonskunnskap og fiske vil bli påvirket av et kaianlegg ved Kunes. Det er mange typer samisk utmarksbruk: ferskvannsfiske, isfiske, bærplukking, jakt, sanking av sopp, teger, urter med mer. Dette er bærekraftig utmarksbruk som minsker det langtransporterte forbruket, noe som er bra for både klima og natur.»

Naturvernforbundet sin kommentar: En bred opplæring av urfolksperspektivene i Naturavtalen vil være særs viktig forsoningsarbeid.

Pilar 2: Språk

Forslag fra kommisjonen:

Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring, og en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.

Naturvernforbundet sin kommentar: Opplæring om samiske stedsnavn er viktig for oss som naturvernorganisasjon. Siterer fra blogginnlegg om samiske stedsnavn

https://meron.no/merons-blogg/entry/283-sanking-og-landskapsforst%C3%A5else,-hvordan-snakker-vi-om-det?fbclid=IwAR3fTKlc0YRdeeYDgoC_nXyCTGoyT6sZnSqZMLV1lYu5Fkpy6TCgOwJyFx0

«Relasjoner mellom sjø og land

Stedsnavn er en kilde til svært mangeartet informasjon, som vi ikke kan gå inn i dybden på her. Et særdeles merkelig navn på en myr er *Morššajeaggi* ,«hvalrossmyr», i Porsanger. Det er en palsmyr med palser som ligner hvalrosser. Betegnelsen palsmyr bygger på et opprinnelig nordsamisk ord *balsa* som betyr en tue eller haug med permafrost inni.»

Siterer fra blogginnlegg om naturverdier:

https://meron.no/merons-blogg/entry/255-rikmyr-og-fattigmyr-%E2%80%93-for-hvem

«Rike og fattige myrer
Vegetasjonen på myra bestemmer om den får benevnelsen fattig eller rik, og vegetasjonen avhenger av næringstilførsel. *Regnvannsmyrene* er næringsfattige siden alle mineralene kommer via nedbør og ikke i form av sigevann. Vegetasjonen består av lite næringskrevende arter, som torvmyrull, molte og noen lyngarter. *Jordvannsmyrene* får i tillegg til nedbøren sigevann fra omgivelsene, via vann som har vært i kontakt med berggrunn.

Har erfaringsbasert kunnskap blitt oversett?
Naturmangfoldloven som trådte i kraft i 2009, legger opp til kunnskapsbasert forvaltning. Vitenskapelig kunnskap skal legges til grunn for offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet, men i tillegg skal det legges vekt på “… kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet” (§ 8).

Har lovens bestemmelser om erfaringsbasert kunnskap blitt oversett i konsekvensutredningene? Det har vært avholdt møter med reindrifta, og det er positivt. Tilsvarende møter bør holdes med andre brukere av områdene – som sankere av multer. Minst et av forslagene til trasévalg innebærer

kraftlinje over gode multemyrer. Med en lokal verdiskala ville nok slike myrer blitt beskrevet som rike, og ikke som fattige torvmyrer.»

Naturvernforbundet sin kommentar: Opplæring i samiske stedsnavn og samisk verdisetting av landskap vil være kjærkomment i organisasjoner som Naturvernforbundet,

Pilar 3: Kultur

Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/ norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.

Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.

Naturvenforbundet sin kommentar: Joik har større kraft enn krutt!

Kultur og kulturnæringer er helt avgjørende for å forsvare Finnmarksnaturen.

Unge samiske kunstnere/musikere/kulturaktivister fører an i kampen for å forsvare menneskerettighetene – bl.a. i Fosensaken.
Naturvernforbundet sin kommentar: Vi støtter økte økonomiske rammer til kunst og kulturområdet.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.

Naturvernforbundet sin kommentar: Vi tar for oss den enstemmige Høyesterettsdommen i Fosensaken av 11.10.2021. Dommen sin konklusjon: Konsesjonen er ugyldig og det er et pågående menneskerettighetsbrudd. Dvs: Reindriftssamene på Fosen vant, og dette medførte umiddelbart hets og trusler mot samene og deres nærmeste allierte. 500 dager etter at dommen ble avsagt, gjennomførte NSR-N og Natur og Ungdom omfattende demonstrasjoner i Oslo som krevde stans i det pågående menneskerettighetsbrudd, rivning av turbinene og tilbakeføring av naturen. Amnesty gjennomførte en undersøkelse i ettertid og konkluderte med at 25 % av ytringene om samer var negative.

Her er fem myter som Amnesty trakk fram:
1) Samer har for mange rettigheter og særordninger

2) Samer er ikke urfolk

3) Samer lar seg krenke altfor lett

4) Samer hindrer fremskritt og moderne utvikling

5) Samer bidrar for lite til fellesskapet

For oss som er Norges desidert største naturvernorganisasjon er det viktig å bli skolert på disse temaene, og at vi står opp for våre ungdommer, selv om ytringene ikke havner i kategorien straffbare handlinger. Hvordan kan utdanningsinstitusjonene og Sametinget m.fl. hjelpe de store frivillige organisasjonene med disse temaene?

Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.

Naturvernforbundet sin kommentar: Sett fra Finnmark vil vi særlig understreke betydningen av NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (Kystfiskeutvalgets innstilling). Dagens situasjon for fiskeriene og uavklart rettssituasjon for sjøsamene, med de konsekvenser det har når presset på sjøarealene øker (oppdrett, forslag om skytefelt, planer om vindturbiner til havs, m.m.)

Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.
Naturvernforbundet sin kommentar: Vi støtter dette kravet fullt ut, og vi utvider det til også å gjelde fiske i sjøsamiske og elvesamiske områder. Likeså alle bygdesamiske interesser, som har betydning i mange inngrepssaker.

Pilar 5: Implementering av regelverk

Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.

Naturvernforbundet sin kommentar: Hva menes med implementering av regelverk – lovverk, forskrifter og ulike typer veiledere?
Vår erfaring er at fagfolkene til statsforvalteren, i departementene, i direktoratene, i kommunene og fylkeskommunene fortsatt sliter med å lære seg naturmangfoldloven av 2009.
Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.

Naturvernforbundet sin kommentar: Her må utdanningssektoren ta et felles krafttak med både etterutdanning og videreutdanning innen alle aktuelle sektorer. Også ansatte og politiske valgte i «naturbaserte» organisasjoner må få slike tilbud.

Vår konklusjon er at det i et forsoningsarbeid er behov for å drøfte ulike verdigrunnlag, hvilke verdier som vektlegges i politikkutforming og offentlig forvaltning, og hvordan fremme respekt også for tradisjonelle, samiske verdier.

Hvilke verdier kommer til syne både blant fagfolk og politikkere når de vegrer seg for å følge opp en enstemmig Høyesterettsdom i Fosen-saken. Disse verdiene vil ha stor betydning for naturvernarbeidet i Finnmark i mange tiår framover. Å endre verdisyn og holdninger er svært krevende.

Konklusjon
Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport er av svært stor betydning for de fleste arbeidsområder til Naturvernforbundet i Finnmark. Krav om energiutbygging med tilhørende kraftlinjer og annen infrastruktur vil være svært utfordrende for verdier som er lagt til grunn i både Naturmangfoldloven og den ferske internasjonale Naturavtalen. Grønn kolonialisme ødelegger for et ekte grønt skifte – jamfør rapporten om Naturbaserte levedyktige lokalsamfunn som er omtalt tidligere i vårt høringssvar. I den ligger det et verdigrunnlag som sikrer utvikling i Finnmark basert på urfolksverdier som i all hovedsak er sammenfallende med moderne naturvernverdier.

Alta 31.10.2023

Leif Gøran Wasskog, leder Naturvernforbundet i Finnmark

Legger ved her utdrag fra eksamensoppgaven til vår saksansvarlige Kjell Derås for dette arbeidsfeltet.

Oppgaven er fra 2018 – men den viser bredden i hva vi arbeider med, og hvor samiske tema er aktuelle i forhold til lovgivning og forskrifter. Bredden i Naturvernforbundet sitt arbeid blir synliggjort i dette eksamensarbeidet.

Samenes situasjon i Norge i dag – tre case (2018)

Case 1: Kalvatnan/Gaelpie – historisk bruk av SP artikkel 27

NVE ga 31.03.2014 konsesjon til Fred Olsen Renewables i Kalvvatnområdet i Nord-Trøndelag. Vindindustriområdet var planlagt med 72 vindturbiner og installert effekt på 225 MW. Anlegget skulle ligge i kommunene Bindal og Namskogan, og omfattet to reinbeitedistrikter – Voengelh-Njaarke og Åarjel-Njaarke. Dette utløste Norgeshistoriens største forsvarskamp for naturen og to reinbeitedistrikt – mot vindindustrien.

Samarbeidsgruppa mot Kalvvatnan vindkraftverk ble etablert kort tid etter at vedtaket ble kjent, og den bestod av de to reinbeitedistriktene og Naturvernforbundet. Gaelpie/

Kalvvatntreffet 26-27 juli 2014 ble årets største urfolk- og miljømarkering ute i norsk natur. Aldri tidligere i arealkamper i sørsamisk område har sørsamisk språk

hatt en så fremtredende plass. Det første sørsamiske slagordet: «Baajh vaeride årrodh!» La fjella leve – på norsk, var sentralt i markeringen. Ca. 200 deltakere fra samiske miljøer og Naturvernforbundet med deltok.

I desember 2014 stilte hele toppledelsen i NVE for lytte til motstandere av den planlagte vinindustriutbygginga i de nevnte reinbeitedistriktene. Representantene for NVE innrømmet at de ikke hadde sørsamisk kompetanse i egen organisasjon. De som skal gi konsesjoner til vind, vann, kraftledninger m.m. i blant andre det nevnte sørsamiske området, hadde med andre ord ikke kompetanse til å vurdere om fagrapporter som utbyggerne laget, tilfredsstilte kvalitetskravene til naturmangfoldloven § 8. Etter dette møtet ble det skrevet et åpent brev til NVE med henvisning til sluttdokumentet fra «Verdenskonferansen om urfolks rettigheter", vedtatt 22. september 2014 i New York, og Naturmangfoldloven § 8 (som inkluderer samisk bruk, som nevnt tidligere). Og manglende om sørsamiske forhold hos NVE ble påpekt. Brevet ble undertenget av representanter for reinbeitedistriktene, Norske reindriftssamers landsforbund (NRL) og Naturvernforbundet.

Neste viktige hendelse i denne prosessen var Olje- og energidepartementets (OED) sin befaring i området 16. og 17. juni 2015. Ungdomsappellen framført av Ina-Theres Sparrok 16.06.2015 (bildet) gjorde et sterkt inntrykk på tilhørerne – her er slutten oversatt til norsk: «For den vi er blir ikke akseptert og vi blir sett på som mindreverdige og må flytte på oss. Det er diskriminering. For vi som har vært her lengre enn nordmenn ble tatt fra oss alt vi eide og alt vi hadde og ennå i dag tar dere fra oss det siste vi har igjen. Om ikke det er rasisme i deres øyne så må dere være blinde. LA FJELLENE LEVE!!!»[1] Neste «toppmøte» i denne saken ble i Hemavan i slutten av august hvor en delegasjon fra Kalvvatnan fikk legge fram saken for FNs spesialrapportør for urfolksrettigheter – Victoria Tauli Corpus. På befaringen i Terråk krevde de samiske ungdommene å få komme til Oslo, og legge fram saken for ledelsen i Olje- og energi departementet. 25. august ble kravet innfridd, og en ungdomsdelegasjon med fem sørsamiske ungdommer med støttespillere fra Naturvernforbundet, Natur og Ungdom og NSRu.fikk audiens hos OED.

Den 11.11.16 avslo Olje- og energidepartementet søknaden om Kalvvatnan vindkraftverk med tilhørende infrastruktur i Bindal og Namsskogan kommuner, Nordland og Nord-Trøndelag fylker. Sitater fra OED sitt brev:

«De (Sametinget) peker på at reindrifta i dette området er bærer av både kultur og sørsamisk språk.» (...) Departementet konstaterer at sørsamisk er klassifisert som et alvorlig truet språk på UNESCOs liste over truede språk.» (...) at SP Art. 27 slår fast at den enkelte reindriftsutøver ikke kan nektes retten til å drive med reindrift. Selv om det innenfor folkeretten gjelder et proporsjonalitetsprinsipp, oppstiller folkeretten en absolutt grense for hvilke tiltak som kan tillates. Der det er berettiget tvil om et tiltak kan gjennomføres innenfor folkerettens materielle urfolksvern, kan ikke den ordinære samfunnsmessige avveining legges til grunn for om konsesjon gis. (...) Departementet viser videre til betydningen reindriften i dette området har for opprettsholdelse og videreføring av den sårbare sørsamiske kulturen og språket. Etter dette har departementet kommet til at det ikke er grunnlag for å gi konsesjon til Kalvvatnan vindkraftverk.

[1] Link til NRK sin omtale av denne hendelsen: https://www.nrk.no/trondelag/samer-sier-vindkraftutbygging-er-rasisme-1.12414413

OED konkluderer slik: “Klagene taes til følge. NVEs vedtak av 31. mars 2014 omgjøres. Det gis ikke konsesjon til Kalvvatnan vindkraftverk.»

Hovedbegrunnelsen fra OED for å trekke tilbake konsesjon som NVE hadde gitt er SP artikkel 27. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) skriver i sin årsmelding til Stortinget (Dokument 6 (2016-2017) at saken er enestående i norsk forvaltningspraksis: «Illustrerende i så måte er Olje- og energidepartementets vedtak om ikke å innvilge konsesjon til vindkraftanlegg ved Kalvvatnan. Saken er enestående i norsk forvaltningspraksis, idet drøftelsen er forankret i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27.» … Hensynet til urfolksrettigheter må gå foran tiltak som ellers kunne ha hatt en positiv samfunnsmessig verdi, og staten har ingen såkalt skjønnsmargin.»

NIM sin hovedoppgave er å passe på at menneskerettighetene ikke blir krenket i Norge. De er en uavhengig institusjon som rapporterer direkte til Stortinget. Deres vurdering har stor faglig tyngde, og OED sin bruk av SP 27, vil nok bli fulgt opp nøye i forhold til lignende saker. Med denne anvendelsen så har det folkerettslige instrumentet utviklet seg til å bli en maktfaktor som NVE og potensielle vindindustriutbyggere må ta hensyn til. Dette vedtaket av OED og NIM sin omtale av vedtaket, er uten tvil en utvikling i bruk av et folkerettslig instrument til stor fordel for samer som urfolk. Men argumenter om sørsamisk språk og kultur og også klimavennlig reinkjøtt, viste det seg å være mulig å vinne fram med folkerettslige instrumenter som er tilgjengelige i Norge i dag.

Case 2: vindindustrianlegg på Fosen

Bygging av Europas største vindindustrianlegg foregår i dag på Fosen. Vindindustrianlegget er Europas største med en prislapp på 11 milliarder med 278 vindturbiner fordelt over 6 parker. I tillegg kommer ny hovedstrømlinje mellom Namsos og Surnadal til en kostand på ca. 10 milliarder, som Statnett finansierer. Røft sett blir dette en utbygning med en totalkostnad mellom 20 til 25 milliarder. Opprinnelig konsesjonssøknad kom fra SAE Vind DA for Storheia vindkraftverk, og ble innvilget av NVE 07.06.2010. OED stadfestet NVE sitt vedtak 26.08.2013. Konsesjonen ble overført til Fosen Vind DA 22.02.2016.

Det foregår nå to rettssaker mellom Fosen Vind DA og Fosen reinbeitedistrikt, Driftsgruppe

Sør, og i begge sakene blir både EMK (Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende friheter) og SP anvendt. Advokatene til sørgruppen i Fosen reinbeiteduistrikt hevder: «Spørsmål om tillatelsen til å igangsette og gjennomføre anleggsarbeidene før det foreligger en endelig domstols-avgjørelse vedrørende brudd på SP art 27 og EMK 1-1 er i strid med EMK art. 6 og dermed lovstridig.» kilde: (Prosess-skriv til Høyesterett av 03.04.2018 av advokat Brønner.)

Sammenligner man Kalvvatnan-saken og Fosen-saken, ser man ht det har skjedd en utvikling i OED siden de stadfestet vedtaket om Storheia på Fosen i 2013, til de senhøsten 2016 trakk tilbake konsesjonen som NVE hadde gitt angående Kalvvatnan vindkraftverk.

Case 3: Vedbotn, Jernøya og reketråling i Porsangerfjorden

Anerkjennelsen av samer som urfolk – hvordan kommer det til uttrykk i saker som den sjøsamiske befolkningen er engasjert i? Kystfiskeutvalgets innstilling som ble lagt fram i 2008 og som begrunnet samers rett til fiske både med historisk bruk og internasjonal rett, ble "drømmen som brast" når det gjaldt forhåpninger om anerkjennelse av rettigheter. (Andersen og Eythorsson 2013). Men henvisninger til samer som urfolk ser ut til å bli stadig mer vanlig i sjøsamiske områder.

Blant sjøsamene langs Porsangerfjorden er det fortsatt mange som lever av mangesysleri, hvor fiske er bærebjelken. Et oppdrettsanlegg som ble eteblert i Vedbotn ytterst i fjorden høsten 2017 medførte mange protester, fra lokalt hold, Sametinget og naturvernere. Sametinget krevde at tiltaket, "alene eller samlet med andre tiltak i området, ikke går ut over muligheten til å utøve samisk tradisjonell næring i området, jf. Art. 27 i den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter." Videre pekte man på mangelfull saksbehandling som hadde medført at Sametinget ikke kunne fremme innsigelse mot arealformålet i kommuneplanbehandlingen. Konklusjonen fra Sametinget var at konsekvensene av tiltaket for samiske kulturminner og sjøsamisk bruk utredes før konsesjonsbehandling, at det hentes inn kunnskap om tradisjonell bruk området og at Finnmark fylkeskommune vektlegger uttalelser som gir inntrykk av tradisjonell bruk av området til fiskeriformål i den videre prosessen. (Brev 16.01.2017).

Når det gjelder reketråling i Porsangerfjorden har Sametinget vist til Havressursloven av 6. juni 2008, samt Deltakerloven av 26. mars 1999. (På Fiskeridirektoratets åpne møte i Porsanger 10.04.18[2]).

Bruken av folkerettslige instrumenter i sjøsamiske områder – er relativt av nyere dato – likeså er utviklingen av både Havressursloven og deltakerloven. En betydelig vekst i antall fiskere de siste årene i de sjøsamiske områdene, pluss en gryende kulturbevissthet – synlig bl.a. gjennom en strek vekst i produksjon og bruk av sjøsamiske kofter, bærer bud om at disse nye folkerettslige instrumentene vil bli aktivt brukt både i fjordene og ved kysten.

3) Urfolksrettigheter og norsk lovgivning

Utviklingen av innhold til det kontroversielle begrepet urfolk har også gjenspeilet seg hos både lovgivere og lovanvendere i Norge. Samene som urfolk har fått flere rettslige instrumenter å spille på i sin kamp for språk, kultur og næringsutøvelse. Som Skogvang peker på, har ut viklingen av urfolksrettighetene gått fra tradisjonelt kulturvern, via anerkjennelse av positive rettigheter med aktivitetsplikt, til anerkjennelse også av prosessuell rettigheter i form av urfolksdeltakelse og reell innflytelse på nasjonale beslutningsprosesser. (2009:112)

For å belyse dagens rettssituasjon er det formålstjenlig å oppsummere hvilke folkerettslige instrumenter som gir rettslig grunnlag for samene til å forsvare språk, kultur og næringsgrunnlag. I lista nedenfor nevnes seks folkerettslige instrumenter og fem norske lover som påvirker dagens situasjon for samene, særlig når det gjelder arealer og naturressurser, i tillegg til konsultasjonsavtalen av 2005:

[2] Fiskeridirektoratets informasjon om møtet: https://fiskeridir.no/Yrkesfiske/Nyheter/2018/0318/AApent-moete-om-reketraaling-i-Finnmark

1) SP artikkel 27 – FN-konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966
2) ØSK – FN-konvensjon om sosiale og kulturelle rettigheter av 16. desember 1966
3) EMK -Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende friheter av 4. november 1950
4) ILO-konvensjon nr.169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater av 27. juni 1989
5) CBD – konvensjon om biologisk mangfold 5. juni 1992 – artikkel 8j og 10 c.
6) FNs erklæring om urfolks rettigheter 13. september 2007.
7) Grunnloven § 108 (tidligere) 110a – (sameparagrafen) 21. april 1988
8) Naturmangfoldloven av 19 juni 2009 § 1, § 8 og § 14
9) Bygningsloven 27. juni 2008 § 3-1 bokstav c: og § 5-4
10) Havressursloven av 6. juni 2008, § 7 bokstav g, 8 b og 11
11) Deltakerloven av 26. mars 1999, § 21

Mottatt 14.11.2023

Mearrasiida

Čujuhus Suovdigeaidnu 25
9710 Billávuotna
Tlf.nr. 902 89 233
E-poasta poasta@mearrasiida.no
Org.nr. 985.017.255

Sámediggi - Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok

Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Innledning

Mearrasiida sine innspill til Sannhets- og kommisjonens rapport er basert på kompetanse om situasjonen i sjøsamiske områder når det gjelder samisk språk og kultur, opparbeidet i løpet av 20 års drift ved senteret. Gjennom disse to tiårene har vi også fått innsikt i utfordringer innen tradisjonelle næringer, forvaltning av natur og arealer og økende press på arealer både på land og sjø.

Om Mearrasiida

Mearrasiida er en stiftelse lokalisert i Billávuotna i Porsanger. Det ble etablert i 2002 av lokale ildsjeler i Kolvik/Billefjordområdet. Stiftelsen drives som et senter, og har som formål å bevare sjøsamisk språk og kultur. På bakgrunn av denne målsettingen og stiftelsens formålsparagraf har Mearrasiida lokal/tradisjonell kunnskap, samisk språk og stedsnavn i sjøsamiske områder som sentrale arbeidsområder. Det arbeides også med kulturminner og lokalhistorie. Fra 2018 har sjøsamisk båthistorie og båtbygging blitt et sentralt tema, i form av prosjekter med bygging av små tradisjonelle spissbåter og innsamling av samisk båtterminologi, og fra 2021 har også selen som gammel sjøsamisk ressurs ovært et viktig tema.

For informasjon og formidling har Mearrasiida i tillegg til hjemmeside med informasjon om eget arbeid, også et nettsted med databaser for stedsnavn og samiske ord og uttrykk og for presentasjon av lokal/tradisjonell kunnskap. Informasjon og formidling skjer også på tilstelninger og forskjellige arrangementer. Mearrasiida erfarer en økende etterspørsel etter kunnskap om sjøsamer generelt, og om den type arbeid som utføres ved senteret (bl.a.

båtbygging).

Det er også flere som etterspør samarbeid ut fra den type kompetanse som Mearrasiida har opparbeidet, blant annet om samiske stedsnavn, språk og tradisjonell kunnskap og i det hele tatt sjøsamisk kulturarv. Samarbeid med forskningsmiljøer bidrar til mer kunnskap om blant annet utfordringer i sjøsamiske samfunn, og formidling i samarbeid mellom akademia og et sjøsamisk senter kan ses på som nærmest forsoningstiltak i lokalsamfunn der man har hatt noe ulike erfaringer med forskning. Mearrasiida finansieres av årlige driftstilskudd fra Sametinget samt prosjektmidler.

Kommentarer til kommisjonens forslag

Vi tar utgangspunkt i Sametingets presentasjon på sine nettsider av kommisjonens forslag til forsonende tiltak[1], og noen utsagn i rapporten som vi har funnet særlig relevante:

«Et gjennomgående trekk ved kommisjonens rapport er dokumentasjonen av hvordan fornorskingen har vært og er et resultat av både fornorskingspolitikk som målrettede tiltak og konsekvenser av politiske beslutninger og samfunnsendringer som, uavhengig av intensjonen, likevel har hatt betydelige fornorskende virkninger. Omfattende endringer i fiskeripolitikken har hatt store konsekvenser for videreføringen av samisk og kvensk kultur langs kysten.»

«Kommisjonen foreslår en rekke tiltak som bidrag til en videre forsoningsprosess. På et overordnet nivå foreslår kommisjonen en tilnærming basert på noen sentrale områder for å videreføre forsoningsprosesser: kunnskapsheving, styrking av samiske språk og kvensk, samt språkkompetanse, styrking av kultur og kulturkompetanse, konfliktløsning og implementering av regelverk.»

«Kommisjonen har søkt å fremme forslag til tiltak som kan skape større likeverd mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen og bidra til å øke den generelle kunnskapen i samfunnet om samisk, kvensk og skogfinsk historie og kultur. Hovedmålsettingen er at kommisjonen, gjennom å etablere en felles forståelse av fornorskingspolitikken og dens konsekvenser, skal legge grunnlaget for forsoning mellom skogfinner, samer, kvener og majoritetsbefolkningen.»

«Kommisjonen legger til grunn at et forsonet samfunn kjennetegnes av at befolkningen har et felles solid kunnskapsgrunnlag om fornorskingspolitikken. Likeså at offentlige myndigheter erkjenner at det har vært begått urett overfor de gruppene som inngår i mandatet, erkjenner at fornorskingspolitikken har hatt negative konsekvenser for enkeltindivider og for samer, kvener og skogfinner som grupper, og viser vilje til å ta et oppgjør med uretten.»

«Kommisjonens arbeid og forslag til tiltak bygger på en forståelse av at forsoning er en

[1] Høring - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Sametinget

gjensidig og relasjonell prosess som skjer på ulike nivåer. Forsoning kan foregå på individnivå, gruppenivå og politisk nivå.»

«Kommisjonen skal, blant annet gjennom å formidle kunnskap om fornorskingshistorien og dens konsekvenser, foreslå tiltak og berede grunnen for videre forsoning i samfunnet, forstått som en gjensidig prosess der flere parter deltar. Kommisjonen foreslår både videreføring og styrking av eksisterende tiltak og nye tiltak for videre forsoning.»

Kommisjonen sorterer forslagene sine under fem pilarer som forsoningsprosessen må bygge på: Kunnskap og formidling, språk, kultur, forebygging av konflikter samt implementering av regelverk. Vi kommenterer et utvalg av forslagene.

Pilar 1: Kunnskap og formidling

Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Vår kommentar: Et nasjonalt kompetansesenter kan få stor betydning på flere måter. Sett fra vårt ståsted anser vi det som svært positivt at man i begrunnelsen for et slikt senter nevner *at «de kvenske, skogfinske og samiske samfunnene må få bedre mulighet til å ta del i kunnskapsutviklingen og formidlingen av egen historie og kultur», og at «kompetansesenteret skal også bidra med kompetanse og kunnskapsformidling i forsoningsprosesser på lokalt og regionalt nivå.»*

Forutsetningen for at et slikt samarbeid skal lykkes, er at allerede eksisterende lokale og regionale institusjoner deltar. Altså videreføring av eksisterende tiltak innen kunnskapsutvikling og formidling.[2] Om eksisterende institusjoner i rapporten: *Kulturinstitusjoner, -sentre og museer har blitt viktige arenaer i formidling av historie og kulturarv fra samiske, kvenske, norskfinske og skogfinske perspektiver.»*

Pilar 2: Språk

«Kommisjonens gransking viser at det har skjedd et omfattende språkskifte fra finsk, kvensk og/eller samiske språk til norsk. ... Nordsamisk har en positiv utvikling kun i Indre Finnmark, Alta/Áltá/Alattio og Tromsø/Romsa/Tromssa, mens antallet samiskspråklige i andre nordsamiske språkområder er kraftig redusert.»

Fornorskninga var sterkest ved kysten, og i fjordstrøk som Porsanger, og er det på en måte ennå er i dag. Situasjonen for samisk språk i Porsanger er sterkt truet. Porsanger kommune sett under ett er i dag i stor grad språklig fornorsket, men samisk og/eller kvensk er fortsatt

[2] Forslag til en modell for forvaltning av samisk tradisjonell kunnskap (sámi árbevirolaš máhttu SÁM) der lokale aktører tillegges stor vekt, kan være relevant også for oppfølging av nevnte forslag fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. (mattuid-arbi-boahtteaigai.pdf (sametinget.no) Rapport fra arbeidsgruppe, 2019.

dagligspråk i noen bygder blant godt voksne og eldre. Nedgang i folketall blant annet på grunn av fraflytting fra de flerspråklige områdene og svekkede tradisjonelle næringer som fiske og jordbruk, har medført mindre bruk av samisk. Det må jobbes med å øke den samiske bevisstheten og styrke den samiske identiteten.

Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring, og en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.

Vår kommentar: Hvis samisk språk skal ha en naturlig og sterk plass i lokalsamfunnet, må det satses fra kommunens side. Porsanger kommune har ikke gjort nok for å støtte samisk språk og kultur, dette gjenspeiles i deres satsninger. Mearrasiida får ikke noe slags støtte/tilskudd fra kommunen sin virksomhet. Porsanger kommune er en samisk språkforvaltningskommune, og gjennom det forpliktet seg til å ivareta og fremme samisk språk i samsvar med samelovens bestemmelser.

Samisk språk og kultursenter gjør en bra jobb med samiske språk og kulturtiltak i kommunen. Men de har også få ressurser, og ikke særlig egnet bygg. Det er også snakk om å samlokalisere samisk og kvensk språksenter i kommunen, og dette er ikke en god idé. Man bør ha separerte språksentre for å bevare og styrke hvert språk. Når det gjelder målrettet språkopplæring i barnehage så bør rapporten «Sterke språkmodeller» bestilt av Sametinget ligge til grunn.[3]

Kommisjonen foreslår en etablering av nye språkkurs og styrking av eksisterende språkkurs, samt at det etableres tjenlige stipend- og kompensasjonsordninger for å stimulere bruken av både helårlige kurs og kortere kurs. Kommisjonen oppfordrer offentlige organer til å tilrettelegge for at ansatte kan ta språk- og/eller kulturkompetansehevende kurs.

Når det gjelder samiskoppplæring, vil vi påpeke at det er svært få fra de sjøsamiske områdene som reiser til Kautokeino for å studere. Hvis man vil ha flere studenter fra Porsanger til å studere ved Sámi Allaskuvla, så må man ufarliggjøre det samiske språket. Det er nemlig språket som er det største hinderet for mange sjøsamer, og det å flytte til Kautokeino der det samiske står så sterkt, er et vanskelig steg å ta for mange. Man må se potensialet med å rekruttere i sjøsamiske miljøer til språkopplæring. Hvis vi vil ha samiskspråklige ressurspersoner med høyere utdanning fra Porsanger kommune, så må Sámi Allaskuvla se utover de som har samisk som morsmål. Hvis ikke vi har kompetente samisklærere i barnehage og skole, så kan vi ikke drive med opplæring i samisk.

[3] https://sametinget.no/_f/p1/i6d4c24c9-32df-41f1-9aae-4117a0411684/010722-samos-sterke-sprakmodeller.pdf

Pilar 3: Kultur

Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.

Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.

Vår kommentar: I oppfølging av førstnevnte punkt vil det være klargjørende om man definerer hva man mener med kultur. Det er som kjent et begrep som brukes på mange måter, fra å bli forstått som synonymt med kulturelle uttrykksformer som musikk, klesdrakter osv. til en bred definisjon som også innbefatter bl.a. kunnskap og verdier, og i noen sammenhenger også livsformer. Men det er selvsagt positivt at man ønsker å styrke de økonomiske rammene for kulturnæringer og -institusjoner.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.

Dette utdypet slik i pkt. 26.9.4 *«Ytringsfrihetskommisjonen foreslår blant annet at det utarbeides en handlingsplan mot diskriminering av samer og nasjonale minoriteter som er særlig utsatt for hets og sjikane, og at synligheten til og kunnskapen om samer og nasjonale minoriteter i skolen økes.»*

Vår kommentar: En slik handlingsplan vil være et svært viktig tiltak, noe innlegg og kommentarfelt i aviser og sosiale medier demonstrerer.

Det bør utredes et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.

Vår kommentar: Også et viktig tiltak. Manglende medbestemmelse i beslutninger som angår blant annet arealinngrep er et omfattende problem.

Kommisjonen oppfordrer til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.

Vår kommentar: En kartlegging i områdene utenfor Finnmark må omfatte retten til fiske i fjordene.

Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i

havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.

Vår kommentar: Oppfølging av begge nevnte NOUer viktig. Sett fra Finnmark vil vi særlig understreke betydningen av NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (Kystfiskeutvalgets innstilling). Vi vil peke utviklingen innen og situasjon for fiskeriene og uavklart rettssituasjon for sjøsamene, med de konsekvenser det har når presset på sjøarealene øker (oppdrett, forslag om skytefelt, planer om vindturbiner til havs.) Dette er grundig beskrevet i kommisjonens rapport.

Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.

Vår kommentar: Forslaget må innbefatte fiske i sjøsamiske områder, og også jordbrukets og utmarkas betydning for samisk kultur.[4] I en artikkel om jordbruk (nevnt i fotnote 4) vises det til at Sametingets jordbruksmelding fra 2007 nevner at produksjonen innenfor jordbruk, fiske, reindrift, utmark, duodji og kombinasjoner av disse tradisjonelt har dannet grunnlaget for bo- og sysselsettingen i samiske samfunn, og at det derfor er en klar sammenheng mellom samisk bygdebosetting og primærnæringenes stilling som sysselsettingsfaktor.

Pilar 5: Implementering av regelverk

Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.

Utdypet slik i rapporten: *En av de største utfordringene kommisjonen har observert er manglende gjennomføring av vedtatt politikk. Når lover, lovfestede rettigheter og politiske vedtak og tiltak ikke har blitt fulgt opp av utøvende myndigheter overfor alle gruppene, står en overfor et implementeringsgap.* (pkt. 25.7)

Vår kommentar: Vi avgrenser oss til å påpeke manglende implementering av naturmangfoldlovens § 8 om kunnskapsgrunnlaget – bestemmelsen om erfaringsbasert kunnskap (herunder kunnskap basert på samisk bruk), samt føre-var-prinsippet i § 9 i samme lov. Vi vil også nevne at retten til konsultasjon om samiske interesser (samelovens § 4.2) er av svært stor betydning for muligheten til å ivareta samisk nærings- og bosetningsgrunnlag.[5]

---

[4] Når det gjelder jordbruk, viser statistikk en svært negativ utvikling i samiske områder, som at antall gårdsbruk ble mer enn halvert i løpet av 18 år. (En nedgang på 56 prosent i perioden 1995–2013). Fra artikkel om Utviklingen innen jordbruk i samiske bosetningsområder. (Fra samiske tall forteller: Utviklingen innen jordbruk i samiske bosetningsområder | Samiske tall forteller (samilogutmuitalit.no).

[5] Jf. for eksempel opplysningen i rapporten om at den sjøsamiske interesseorganisasjonen Bivdu har krevd rett til å bli konsultert av staten i saker som gjelder fiske i sjøsamiske områder, et krav Nærings- og fiskeridepartementet foreløpig ikke har akseptert.

Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.

Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.

Vår kommentar: Opplæring som nevnt i første punkt ble planlagt i Árbediehtu-prosjektet ved Sámi Allaskuvla (2008-2012), slik at de har relevant kompetanse. Samtidig er det viktig å tenke desentraliserte løsninger (jf. punktet om språkopplæring.)

Andre innspill
Ut fra rapportens vektlegging av forsoning og likeverd, og kultur:

Kulturbærende næringer
«Gjennom sine undersøkelser har kommisjonen erfart at press på tradisjonelle næringer og bruk av naturressursene er et gjennomgående tema både blant kvener og samer. En rekke industrielle tiltak de senere år har lagt beslag på tradisjonelle bruksområder både til lands og på sjøen, for eksempel i form av gruvedrift, vindkraftutbygging, kraftlinjer og fiskeoppdrett. Summen av disse inngrepene har betydelige konsekvenser for samisk og kvensk kulturutøvelse, enten det dreier seg om reindrift, kystfiske eller utmarksnæringer.»

Turistfiske nevnes også, og konsekvenser for kysttorsk: «*Kysttorsken, som tidligere var en viktig ressurs i alle fjordene, er i dag en truet art. Et stadig økende turistfiske aktiviserer spørsmålet om forholdet mellom allmenhetens tilgang, lokal fortrinnsrett og sedvanebaserte rettigheter. Felles for utfordringene som fjordfiskerne står ovenfor, er mangelen på en overordnet planlegging som kan ivareta fjordfiskernes interesser.»*

Fra rapporten om «øvrige utfordringer» (pkt. 21.11): «*Det er et gjennomgående trekk ved de sjøsamiske og kvenske kombinasjonstilpasningene at helheten ikke fanges opp av de respektive forvaltningssektorer. Utviklingen i landbruket styres av de stordriftsfordeler som karakteriserer dagens landbrukspolitikk, og fjordfisket er preget av de reguleringer som er referert. Laksefisket har alltid hatt viktig betydning for kvenske og sjøsamiske husholdninger og laksefiske var en sentral del av økonomien og kulturen, men forvaltes av Klima- og miljødepartementet.»*

Vår kommentar: Positivt at kombinasjonstilpasninger nevnes. I forsoningsarbeidet må man bestrebe seg på å skape respekt for at samtlige næringer som har inngått i tradisjonelle næringstilpasninger, er kulturbærende, enten alene eller i kombinasjon med andre næringer. (I det hele tatt respekt for småskala-virksomhet, som vanligvis taper i møter med store næringsaktører utenfra).

Vurdering av verdier
Det er behov for å diskutere verdier, og hvilke verdier som legger grunnlag for dagens

forvaltning av arealer og naturressurser. I et forsoningsarbeid er det behov for å drøfte ulike verdigrunnlag, hvilke verdier som vektlegges i politikkutforming og offentlig forvaltning, og hvordan fremme respekt også for tradisjonelle verdier og næringer. Et utgangspunkt kan være rapporter fra verdikommisjonen som ble nedsatt i 1998 og leverte sin sluttrapport i 2001), og da sett i lys av rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonens konklusjoner og forslag til tiltak.[6]

Bakgrunnen for dette forslaget er konsekvenser av dagens politiske system med godtgjørelse til kommuner dersom de gir tilgang til arealer på sjø og land. Med andre ord: Dårlig kommuneøkonomi og tilgang til arealer og natur henger nøye sammen. Konsekvensen er at både landområder og fjorder stilles til disposisjon for inngrep med Havbruksfondet (penger fra oppdrett) og løfter om inntekter i form av eiendomsskatt (vindkraft). Det er kun økonomiske verdier som tas med i vurderinger, og man ser bort fra tradisjonelle næringers arbeidsplasser, matproduksjon, verdiskaping og arealbehov, og de verdiene som ligger i å ha stedegne arbeidsplasser med lokal arbeidskraft. Man ser også bort fra verdiene som ligger i bruk av arealene til matauk og rekreasjon, og som er viktige for kunnskapsoverføring, tilhørighet til et område, livskvalitet, bolyst og bli-lyst.

De negative sidene ved fiskeoppdrett omtales relativt hyppig i deler av media, men svært sjelden innen politikk og forvaltning.[7] I tillegg til økonomiske vurderinger blant folkevalgte, kan en årsak være at for eksempel sjøsamer ofte er dårlig representert i kommunestyrer, som vanligvis har flest representanter fra kommunesentrene, der samisk språk og kultur er minst synlig og lite verdsatt.

Lokal/tradisjonell kunnskap

«Den marine ressursutnyttingen har vært et viktig grunnlag for sjøsamisk kultur og næringsliv. Både språk, teknologi og kunnskap har utviklet seg over et par tusen år og muliggjort en tilværelse som «mearrasápmelaččat» – sjøsamer. Kunnskap om forvaltningen av det lokale ressursgrunnlaget omtales gjerne som tradisjonsbasert kunnskap, og har vært en svært viktig forutsetning for livet i fjordene.»

«Slik lokal kunnskap var en nødvendig forutsetning for å kunne lykkes i sin næringsutøvelse. Vel så viktig er det at denne kunnskapen er en grunnleggende del av et sjøsamisk kulturtilfang. Den sjøsamiske kunnskapen handler om erfaringsbasert innsikt i komplekse økologiske sammenhenger, ferdigheter og tilhørende rettsoppfatninger. Allerede i 1950

---

[6] Verdikommisjonens sluttrapport - regjeringen.no
Eventuelt avgrenset til oppfølging av rapporten fra samisk verdigruppe:
«Sametinget opprettet på oppfordring fra Verdikommisjonen en samisk verdigruppe som kom i arbeid i slutten av 1999. Artikkelforfatterne tar opp temaer rundt de samiske verdiene. Artiklene formidler kunnskap som vil være nyttig både for den samiske befolkningen og for resten av den norske befolkningen.» (Fra Deichman.no) Samiske verdier | Ovttas/Aktan/Aktesne

[7] Eksempler på tema oppdrett i media: Fra Ságats leder om oppdrett, Havbruksfondet og kommunal buksevæting: "Havbruksfondet fungerer i dag langt på vei som kommunal buksevæting. Godt og varmt med det samme, men så kommer den sure svie."
Leder: Farlige penger fra oppdrett? (sagat.no)

forelå en beskrivelse av bredden i den sjøsamiske kulturen, og i de senere år har ulike samiske kompetansesentre gitt en omfattende dokumentasjon av sjøsamiske tradisjoner og kulturuttrykk.»

«Språkskifte fører ikke bare til at et språk går ut av bruk, men det kan også ramme overføring av kunnskapssystemet språket bærer med seg. Dette kan føre til at lokal kunnskap og tradisjoner som har vært overført fra generasjon til generasjon svekkes, som f.eks. kunnskap om hvordan man lager skaller, reparerer fiskegarn og hvor det er best å fiske».

Vi har nevnt at naturmangfoldlovens bestemmelse om erfaringsbasert kunnskap må følges opp. Når det gjelder konkrete løsninger for arbeid med slik kunnskap, antar vi at den tidligere nevnte rapporten *mattuidarbi-boahtteaigai* fra arbeidsgruppe nedsatt av Sametinget kan være til nytte. Og vi håper at den internasjonale naturavtalen sin vektlegging av urfolks kunnskap og verdier kan være til nytte både på lokalt nivå, i Sametinget og i nasjonale systemer.[8]

Når det gjelder lokal/tradisjonell kunnskap, vil vi også vise til kommisjonens positive omtale av stedsnavns betydning, og også av språkdokumentasjon.

Fiskarlagsprotokoller

I rapporten nevnes Samisk arkiv, og blant annet at «arkivverket fastslår at det er vanskelig å finne dokumentasjon om samer og nasjonale minoriteter i offentlige arkiver.» Lokale fiskarlagsprotokoller fra sjøsamiske områder dokumenterer sentrale trekk ved utviklinga innen fiskeriene i disse områdene. Vi foreslår at et tidligere prosjekt der Mearrasiida har levert fiskarlagsprotokoller til Samisk arkiv for skanning, følges opp og utvides.

Konklusjon

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport er av svært stor betydning på mange måter. Vi vil avslutningsvis vise til rapportens vurderinger av rettighetsspørsmål.

«Lokale fiskere påpeker at regelverket setter kombinasjonsnæringer og den fleksibiliteten som folk i fjordene bygger på under press. Samiske rettigheter til sjøfiske er fremdeles uavklart til tross for en omfattende vitenskapelig dokumentasjon lagt fram i ulike offentlige utredninger.

«Kjernespørsmålet for sjøsamer i dag er om rettsvernet av samisk kultur, som også omfatter de forskjellige materielle elementer som bærer kulturen, også gjelder for retten til å fiske.»

---

[8] Om rapporten fra FNs naturpanel (IPBES). Utdrag fra naturavtalen (på norsk)
Kronikk: Samisk naturbruk som løsning for å oppfylle den nye naturavtalen - Sametinget
(Kronikk av Maja Kristine Jåma)
Landskapets verdier, vurdert i et forskningsprosjekt:
Landskapsfortellinger fra Porsanger - Meronbloggen

«Samenes reindrift og samenes fiske har til felles at næringene danner grunnlaget for deler av samenes opprinnelige kultur med klare behov for å sikre rettighetene for næringsutøvelsen. Næringsaktiviteten er ulik, men samenes status som urfolk er så klar for folkegruppen, at avgjørelsene for den ene gruppen bør ha betydelig rettslig kraft med tanke på den andre. Den historiske bruken av naturen er en felles kulturarv.

Kommisjonen er entydig i sin beskrivelse av at de tradisjonelle samiske næringene blir stadig satt under press av øvrige næringsinteresser. ... Som flere har nevnt i møter med kommisjonen, må arealinngrep som påvirker sjøsamiske områder negativt, stoppes. Vilkårene for de tradisjonelle samiske næringene, også i kombinasjon, må forbedres, og lovverk av betydning for disse næringene, herunder som nevnt bestemmelser om lokal/tradisjonell kunnskap og konsultasjonsrett, må implementeres.

Vi håper at kommisjonens store og svært viktige arbeid følges opp, og etter hvert gir konkrete resultater i styrking av minoritetsspråk og kultur som rapporten omhandler, og bidrar til forsoning etter lang tids fornorsking.

Mearrasiida 31.10.2023

Ove Stødle

Daglig leder
(Sign.)

Norgga Boazosápmelaccáid Riikkasearvi
Norske Reindriftsamers Landsforbund
Nøørjen Båatsoesaemiej Rijhkesaervie
Sami Reindeer Herders' Association of Norway

Tromsø den 29. september 2023

Sámediggi
PB 3
9735 Kárášjohka

HØRING – SANNHETS- OG FORSONINGSKOMMISJONENS RAPPORT

Det vises til rapport 19 (2022-2023) *Sannhet og forsoning - grunnlag for et oppgjør med fornorskningspolitikken og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner* som ble avgitt til Stortinget den 1. juni d.å. Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) vil med dette avgi en høringsuttalelse til rapporten.

Sannhets – og forsoningskommisjonens rapport beskriver på en god måte hvordan fornorskningen har påvirket det samiske samfunnet, både i forhold til folk og næring. Dessverre ser vi at de negative holdningene som gjennom fornorskningsperioden ble skapt mot den samiske befolkningen, fortsatt lever i beste velgående. Det kan synes som at situasjonen for samer, spesielt samiske barn og unge har blitt forverret. Hets og rasisme bedrives på sosiale medier, og hvor arealkonflikter bidrar til å eskalere denne utviklingen.

NRL deler kommisjonens konklusjoner om at arealinngrep og offentlig forvaltning har bidratt til at rammevilkårene for reindriftsnæringen over tid har blitt dårligere, og hvor det sterke presset mot reindriften truer grunnlaget for den samiske reindriften. Dersom reindriften som en spesifikk samisk næring og urfolksnæring svekkes, vil vi samtidig miste en sentral arena for ivaretakelsen av den samiske kulturen og språket.

Reindriften er avhengig av arealer som gir rom for fleksibilitet og tilpasningsmuligheter når vær-, beitesituasjonen eller andre forhold tilsier det. Ettersom reindriften over år har tapt store beiteområder som følge av nedbygging, er dette mulighetsrommet mer eller mindre blitt borte. På toppen av inngrepstrykket er klimaet i endring, noe som gjør driftsforholdene svært uforutsigbare og mer krevende.

Reindriften er i seg selv et fysisk tungt yrke, og hvor arealkonflikter også fører til psykiske belastninger som følge av stress, hets og negativ eksponering i media og på sosiale medier. I det lange løp vil disse belastningene ikke være mulig å bære. Dette er en situasjon som må tas på ytterste alvor, spesielt i en tid hvor det fra politisk hold synes å være et mål om å minimere reindriften til et historisk utstillingsvindu og ikke til å fortsatt være en levende urfolksnæring.

Grønnegt. 23, Pb. 508, N-9255 Tromsø
Org. nr.: 971 436 204
Telefon: 77 69 68 20
E-post: nrl@nrl-nbr.no

Å rive bena under reindriften som en tradisjonell urfolksnæring, vil føre til at viktige kulturkunnskaper og kulturutøvelse blir borte. Kommisjonen sammenfatter dette på en god måte når de uttaler at «*…arealinngrepene i reinbeitedistriktene presser folk ut av det kulturelle fellesskapet som reindriften utgjør, og reduserer mulighetene for å holde ved like samiske tradisjonelle ferdigheter*».

At statlige overgrep har gitt store utslag for samer og reindrift, har vært særlig merkbar for den sørsamiske reindriften. I disse områdene har reineiere gjennom flere generasjoner sittet i rettsak etter rettsak for å bevise reindriftens eksisterende rettigheter. I de fleste sakene har reindriften gått ut som den tapende part, og blitt pålagt store økonomiske byrder i form av saksomkostninger og erstatninger som har ført til at flere reineiere har måttet gi opp sin drift. Dette vitner om at reindriftutøvernes rettsikkerhet opp gjennom historien har vært mer eller mindre fraværende.

For å skape større bevissthet rundt denne problemstillingen, både internt i det samiske samfunnet, men også i samfunnet for øvrig, støtter NRL kommisjonens forslag under *Pilar 1 om kunnskap og formidling* om å etablere et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid. NRL mener dette senteret må lokaliseres i det sørsamiske området, fortrinnsvis på Røros, som på mange måter har vært «arnestedet» for marginalisering av det samiske, og som har vedvart helt fram til i dag.

Behovet for et nasjonalt kompetansesenter tydeliggjøres også i de tilbakemeldinger NRL får fra reineiere som forteller at de i møter med offentlige myndigheter sitter igjen med en følelse av å ikke bli tatt på alvor. Som eksempler kan nevnes opplevelser som går ut på at politiet i liten grad griper inn i saker der reineierne selv tar kontakt, mens det i motsatt fall blir reagert omtrent umiddelbart. Dette gjelder både ulovlig scooterkjøring i sensitive beiteområder, løshunder som angriper/dreper rein, trakassering og trusler m.m. Erfaringene knytter seg ikke til enkeltområder, men hele det samiske reinbeiteområdet. Politiets rolle om å gi trygghet og fungere som en ordensmakt skal også gjelde for reindriftsutøvere.

Mange reineiere opplever også at de i møter med offentlige myndigheter ikke blir tatt på alvor, nettopp fordi de er samer. NRL har ingen grunn til å betvile at reineiere fortsatt utsettes for strukturell rasisme i møtet med myndigheter, noe som sannsynligvis også gir seg utslag i den saksbehandling som gjøres i saker hvor reineiere eller reindriftsaker er involvert. NRL tror ikke dette utelukkende skjer ut fra en bevissthet om å ramme samer spesielt, men hvor også uvitenhet spiller en viktig rolle.

Etablering av et nasjonalt senter vil ha en betydelig rolle i forhold til kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser. Staten må i denne sammenhengen bidra til at senteret blir realisert, og hvor innholdet utmeisles på samenes egne premisser. Senterets kompetanse skal også være en viktig

premissleverandør ovenfor statlige myndigheter når det gjelder å fremme tiltak som skal styrke undervisningen om samiske forhold, både gjennom skolesystemet og i befolkningen for øvrig.

Et nasjonalt senter vil også være viktig i forhold til å fremme kunnskap om hvordan traumer som en konsekvens av fornorskingspolitikken har påvirket samer og samfunnet som helhet, både i forhold til helse, levekår og identitet. NRL mener staten har selvstendig plikt til å påse at offentlige myndigheter har gode kunnskaper om samiske forhold som gjør at de er i stand til å møte samer og samiske saker på samme måte som andre i samfunnet. Dette bør være en selvfølge. Pr. i dag har vi en reindriftsforvaltning som i mange deler av landet ikke fungerer. I evalueringen av endringene som ble gjort i den offentlige forvaltningen (NIBIO-rapport nr. 42/2019), kom det tydelig fram at forvaltningen ble oppfattet som utydelig etter omleggingen. NRL har også fått flere tilbakemeldinger på at den faglige kompetansen er nærmest ikke-eksisterende. NRL mener det må være et minimumskrav at reindriftsforvaltningen er basert på kompetanse og faglighet.

I kommisjonens forslag under *Pilar 2 om språk* vil NRL understreke at reindriften er en sentral faktor for at det samiske språket har overlevd fornorskningen. I reindriftens fagspråk ligger det en betydelig ordrikdom som bl.a beskriver naturgitte forhold og dyr. Reindriften kan ikke alene berge det samiske språket. Vi ser at språket er under et sterkt press, hvor konkurransen med bl.a engelsk også har nådd de samiske barne- og ungdomsmiljøene.

NRL en enig med kommisjonen om at det er nødvendig med en nasjonal satsning på samisk språkopplæring. NRL mener at ettersom samisk og norsk er to offisielle språk med nasjonal status i Norge, bør samisk være et obligatorisk språk for alle i grunnskolen og i videregående skole. Dette bør ikke være mer kontroversielt enn at man lærer engelsk fra første klasse, og vil bidra til et større språkmangfold i samfunnet. Inntil vi har fått på plass en obligatorisk samiskundervisning i skolen, bør det gis gode stipendordninger for ungdom og studenter som velger samisk som første eller andrespråk gjennom sitt skoleløp. Lærerutdanningen bør ha et spesielt fokus, bl.a med stipendordninger som gjør et attraktivt å velge samisk som fag. Språksatsningen bør også gjelde for voksne som ønsker å lære seg samisk, eksempelvis gjennom økonomiske ordninger som gjør det mulig å ta voksenopplæringskurs, enten på fritiden eller som en del av jobben.

I forhold til kommisjonens forslag under *Pilar 3 om kultur*, er NRL særlig opptatt av et medietilbud som på en god måte formidler samisk kultur generelt, og reindriftskulturen spesielt. Mediene har en svært viktig rolle i samfunnet, ikke bare som en formidler internt i det samiske samfunnet, men også for at det øvrige samfunnet skal blir kjent med samiske forhold.

NRL vil i denne sammenhengen få vise til TV2-serien *«Søringen og samen»* som ga et godt innblikk i reindriftskulturen, samtidig som den synliggjorde hvordan folk-til-folk-relasjon som er basert på respekt og forståelse kan skape varige vennskap,

uavhengig av kulturtilhørighet. Dette trenger vi mer av, og bør være fokusområder for nasjonal mediesatsning i tiden framover. Slike serier vil også kunne være konfliktdempende, og skape større forståelse for de utfordringer forstyrrelser og inngrep skaper for reindriften.

Større kunnskap om samiske forhold vil også kunne bidra til å forebygge konflikter mellom folk og næringer. I denne sammenheng kan det vises til rapportens *Pilar 4 om forebygging av konflikter*, hvor Ytringsfrihetskommisjonens forslag til tiltak for å motvirke hat og diskriminering omtales. NRL slutter seg til at synligheten og kunnskapen om samer må økes i skolen. NRL støtter også forslaget om at det bør etableres et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter og hvordan det skal tilrettelegges for medbestemmelse. NRL mener også at det er viktig at det blir etablert en fast statssekretærstilling ved Statsministerens kontor, slik at det til enhver tid finnes personer med samisk kompetanse i den politiske ledelse som har oversikt og ansvar for saker som berører samiske spørsmål. NRL opplever ofte manglende kunnskaper i møter med myndighetsorganer i saker som berører reindriften. Det er ikke holdbart når man må bruke halve møtetiden på voksenopplæring på det som bør være elementære kunnskaper om samer og reindrift. Folkeopplysningen bør som nevnt starte på grunnskolenivå.

Under Pilar 4 omtales også oppfølgingen av utredningen til SRU II. NRL har i flere sammenhenger, og over flere år, purret på en oppfølging av denne. NRL håper at kommisjonens rapport kan bidra til en fortgang i prosessen med å kartlegge eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmark. Dette er viktig for å rette opp i den urett som er gjort mot reindriftsbefolkningen, både da distriktsgrensene ble trukket, og i rettsavgjørelser avsagt av dommere uten kunnskap om reindrift og reinens natur. Dette gjelder særlig i det sørsamiske området.

NRL støtter også forslaget om å foreta en gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og hvilken betydning nedbyggingen av arealene har for den samiske kulturen, sett i lys av statens folkerettslige forpliktelser. Presset mot reindriftens arealer vil som allerede nevnt eskalere i tiden kommer, da mulighetene for fleksibilitet og tilpasning ikke lengre er til stede. De områder som kunne skape rom for tilpasninger ved inngrep, er allerede nedbygd. For reineierne innebærer det en betydelig belastning å måtte argumentere for hvorfor et arealinngrep ikke kan aksepteres, spesielt når dette samtidig bidrar til å øke hets og rasisme. Konsekvensene av dette kan være at reineierne ikke makter å ta den belastningen dette medfører, og velger dermed å la arealinngrepene passere. På denne måten «trues» reineierne til taushet, samtidig som det materielle grunnlaget for reindrift suksessivt reduseres og reineiernes rettssikkerhet svekkes. NRL mener denne situasjonen kan bedres ved at reindriftsamer sikres representasjon i forvaltningen av utmark i områder hvor det drives reindrift, noe også kommisjonen foreslår.

Det bør også vurderes etablering av faste reindriftsrådgivere i kommuner med reindrift, med ansvar for kunnskapsformidling og samtidig kunne være et bindeledd mellom kommunen og reindriften.

Når det gjelder retten til forhåndstiltredelse etter oreigningslova § 25, har NRL ved flere anledninger stilt krav om at denne bestemmelsen må fjernes fra loven, subsidiært at det gjøres unntak fra muligheten for forhåndstiltredelse i områder hvor det drives reindrift. Fosen-saken har aktualisert dette kravet, og er i seg selv en begrunnelse for lovrevisjon. Dette kravet ble for øvrig også tatt opp i et møte med Justis- og beredskapsdepartementet den 19. september i år.

Et viktig tiltakspunkt i kommisjonens forslag til tiltak framgår av *Pilar 5 om implementering av regelverk.* NRL har en klar oppfatning om at få eller ingen tiltak vil fungere, såfremt de ikke forplikter. NRL mener at rettsutviklingen og internasjonale konvensjoner og erklæringer som Norge har sluttet seg, må implementeres i lovverket og følges opp i forvaltningspraksisen. Her må særlig prinsippet om et fritt og forhåndsinformert samtykke nevnes.

Menneskerettskomiteen har lagt til grunn at urfolks deltakelse i beslutningsprosesser skal være *effektive*. I Høyesteretts avgjørelse i saken om Jovsset Ante Sara (HR-2017-2428-A ble det lagt til grunn at et fritt og forhåndsinformert samtykke gjelder i saker hvor livsgrunnlaget «fullstendig ødelegges». NRL mener denne prosessen må påbegynnes ved at det utarbeides en handlingsplan for implementering av regler som skal sikre samiske rettigheter, både på lokalt, regionalt og sentralt nivå. Sametinget bør være en pådriver for å få dette arbeidet igangsatt. I denne sammenheng er det særdeles viktig at man får på plass en reindriftslov som er til gavn for reindriften og ikke som det har vært med en reindriftslov som i hovedsak tar sikte på å beskytte andre interesser mot reindriften.

Videre aktualiserer Fosen-dommen også behovet for at det utarbeides retningslinjer for forvaltningen som synliggjør de vurderingstemaene som knytter seg til anvendelsen av SP artikkel 27, og som er fastlagt av Menneskerettskomiteen og Høyesterett. Disse retningslinjene skal sikre at forvaltningen gjør grundige vurderinger i saker som berører reindriftens rettigheter. Dette omtales også i NIMs rapport *Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske områder* (kap. 5.4).

Et område som NRL har hatt fokus på de senere år, er vold i nære relasjoner. I likhet med samfunnet for øvrig, skjer også denne type vold i reindriften. Temaet er betydelig tabubelagt og kan være vanskelig å avdekke, noe som bl.a kan skyldes at det ikke finnes gode nok lavterskelordninger som gjør at kvinner og/eller barn tør å henvende seg til hjelpeetater. Fra NRLs side tror vi at språklige og kulturelle barrierer utgjør en del av dette bildet, noe som synliggjør behovet for å snarlig få på plass kulturkompetente fagpersoner i lavterskeltilbud samiske områder.

NRL registrerer også at konsekvensene av fornorskningspolitikken har hardnet til i forhold til hets og rasisme mot samer i løpet av de siste årene. Samiske barn og unge er særlig utsatt for hets, rasisme og også trusler i hverdagen, noe som gjør at de i mange områder ikke tør å eksponere seg som samer i frykt for represalier.

Fra NRLs side frykter vi at dersom det ikke gjøres konkrete tiltak, vil hets og rasisme kunne føre til at selvmord blant unge øker. NRL forventer derfor at statlige myndigheter tar dette på alvor. Det må være et felles ansvar å påse at denne situasjonen ikke får utvikle seg. Vi registrerer at folkevalgte, også på sametingsnivå bruker en retorikk som bidrar til å øke hets og rasisme mot samiske barn og unge. Denne form for retorikk legitimerer på mange måter hverdagsrasismen, som til slutt og sist kan føre til at ungdom ikke ser annen mulighet enn å avslutte sitt eget liv. Det hviler derfor et betydelig ansvar på politikere i å bidra til et ordskifte som ikke preges av rasistiske undertoner. Deres rolle som gode forbilder kan bidra til at hverdagen til mange samiske barn og unge blir bedre, både på skolen og i fritiden.

NRL ser også med bekymring på at hets og rasisme øker i takt med arealkonflikter, og hvordan dette påvirker unge i næringen. I kjølvannet av saken i Alta hvor en reineier skjøt en løshund som tok seg inn i en reinflokk, fikk hatet mot samer fritt spillerom, både i sosiale medier, på skolen og på butikken. Vi må erkjenne at hets og rasisme mot samer er blitt et alvorlig samfunnsproblem som krever strakstiltak.

I denne forbindelse støtter vi kommisjonens forslag om å etablere et lavterskeltilbud for selvmordsforebygging, hvor de som trenger hjelp vet hvor de kan henvende seg, og hvor de kan være trygge på at de møter et personale som har grunnleggende samisk kulturforståelse og behersker samisk.

NRL mener at veien fram mot en forsoning er lang, og vil kreve særlige tiltak rettet mot de miljøene som er berørt av fornorskingspolitikken. Vi har en forventning om at staten vil være en viktig bidragsyter til at kommisjonens forslag til tiltak følges opp. Det første viktige steget er å få satt et skikkelig fokus på historien som mange samer deler, og at det snarest igangsettes et læringsprogram om samiske forhold for barnehager, grunnskoler og det videre skoleløp som inngår som en integrert og naturlig del av undervisningen. Feiringen av 6. februar kan ikke alene være det eneste synlige beviset på at samer som urfolk faktisk eksisterer.

Fosen-saken har forsterket tillitskrisen som har ligget latent over mange år mellom samer og statlige myndigheter. Regjeringens håndtering av denne saken er på mange måter blitt et symbol på at fornorskningspolitikken fortsatt pågår, og at menneskerettigheter ikke er viktig for staten Norge så lenge det er samer som er rammet. Derfor vil et viktig steg på veien til forsoning være at statlige myndigheter snarest mulig iverksetter tiltak som bidrar til å opprette tilliten mellom samer og statlige myndigheter. Her vil oppfølging av Fosen-dommen stå helt sentralt, og NRL forventer at dette blir gjort i samarbeid med berørte reinbeitedistrikter.

For Norske Reindriftsamers Landsforbund

(Sign.)
Inge Even Danielsen
Leder

Høringsuttalelse til Sametinget ang. Oppfølging av sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Uttalelsen kommer fra: Deanu Sámiid Searvi – NSR, Deatnogátte Sámiid Searvi – NSR, skrevet av følgende personer: Juho-Sire / Siri Broch Johansen, Káre-Elle Partapuoli, Solbjørg Ravna, Finn Arne Schanche Selfors, Máret Guhttor, Per Olaf Persen.

Dato 2023-10-23

Innledning

Rapporten og arbeidene bak er omfattende. Vi kan ikke gå gjennom hele rapporten og komme med innspill til alle delene. Overordna vil vi likevel si:

De hendelsene vi har sett hittil i 2023, hvor regjeringas neglisjering av en rettskraftig høyesterettsdom skjer samtidig som denne rapporten legges fram, peker ikke mot en forsonet framtid. Dette må følges opp på høyeste nivå. For oss samer er det utrygt å leve i det som kalles en rettsstat, men hvor utøvende myndighet ikke følger dømmende myndighets dommer. Vi viser til rapportens kapittel 25.7, hvor kommisjonen peker på manglende gjennomføring av vedtatt politikk. Tiltak følges ikke opp av myndighetene – det er ikke bare Fosensaken som ikke følges opp. Vi føler virkelig at dette implementeringsgapet skader tilliten til myndighetene. Vi kan i tillegg vise til en rekke større lover – Sameloven med sine språkregler, opplæringsloven, som ikke er gode nok, ikke følges opp eller som det ikke bevilges nok midler til å følge opp. Vi kan også nevne manglende finansiering av så viktig forskning som SAMINOR 3. Dette viser en gjennomgående mangel på forståelse, kunnskap og respekt overfor samisk levemåte. Vår fysiske og mentale helse preges av at det planlegges nye, store irreversible naturinngrep. Tankegangen at "naturen må tåle dette" er feiltenking. Dette må Sametinget hele tida ha for øyet og fremme i alle sammenhenger.

Vårt fokus

Vi velger å fokusere på den delen av rapporten som omhandler Tanavassdraget og grensesamfunnet i Tanadalen. Denne delen ble ikke lest opp offentlig fra Nationaltheatrets talerstol, og det er nok talende for hvordan samer og andre utenfor Tanadalens område bryr seg om denne saka som for oss er så viktig. Videre vil vi også nevne tre andre saker som er ekstra viktige for oss i Tanadalen: planene om Davvi vindkraftverk, grensekryssingsrestriksjoner som ble pålagt oss under pandemien, og --------.

Laksefisket i Tanavassdraget

Med bakgrunn i den historiske utredningen som er gjort av Steinar Pedersen, og som er presentert i rapportens kapittel 22 i sammendrags form, vil vi be Sametinget om å fokusere på den rettsløsheta vi mener hersker i Tanavassdraget i dag.

Vi beklager at det under arbeidet i kommisjonen ikke ble funnet rom for å ha et møte med befolkninga på finsk side av elvedalen. Vi forstår det slik at kommisjonen mener den ikke kunne holde møter utenfor Norge. Dette er et gjennomgående problem med disse tre kommisjonene som nå er i forskjellige faser av sitt arbeid. Så lenge arbeidet foregår innenfor nasjonalstatenes kolonistiske opptegna grenser, får ikke arbeidene til følge at den samiske befolkninga i grenseområdene får bedre rettssikkerhet og hverdag i spørsmål som angår deres liv og næringsutøvelse.

Derfor vil vi be Sametingene på finsk og norsk side om å samarbeide om oppfølging av spørsmål rundt Tanavassdraget. Dette gjelder gjenopprettelse av samiske rettigheter til tradisjonsfiske, det gjelder samisk selvbestemmelse rundt forvaltningen av vassdraget, og det gjelder samkvem og samarbeid over riksgrensa.

Tanaavtalen med Finland må sies opp. Vi er ett folk som lever sammen i et dalføre, og vi bærer de samme laksefisketradisjonene gjennom flere tusen år.

Det må gjøres en ny avtale hvor den samiske befolkningen langs begge sider av vassdraget har reell selvbestemmelsesrett. Tradisjonskunnskap må betones mye sterkere i avtalen enn i dag, og de finske hytteeiernes spesielle rettigheter må strykes. Videre må hele det økologiske systemer rundt Tanavassdraget sees under ett når man skal vurdere hva som kan fiskes. Det må jobbes systematisk med predatorutfiske både i sjøen og elva. Naturmangfoldsloven må følges, tradisjonskunnskaper må legge premissene for forståelsen av sakskomplekset.

Det må ikke settes opp nye fiskefeller på samme vis som det ble gjort sommeren 2023. Pukkellaks må utfiskes både i sjøen og opp langs vassdraget. Man må på norsk side vise tillit til lokalbefolkninga på samme måte som man på finsk side gjorde det sommeren 2023.

Samvær og opprettholdelse av lokal samisk kultur i Tanadalen.

Vi ber Sametinget om å sikre at det i tilfelle en ny pandemi ikke blir innført smittevernregler som hindrer lokalbefolkninga på begge sider av grensa å omgås på vanlig vis. Riksgrensa i Tanadalen klyver våre lokalsamfunn i to på unaturlig vis, og vi har nære slektsbånd som går på kryss og tvers gjennom hele dalen. Under pandemien så vi hvordan finske myndigheter klarte å legge til rette for et mer normalt samkvem, mens myndighetene på norsk side ikke viste interesse for dette overhodet. Dette er etter vår mening en forlengelse av fornorskninga. Det kan ikke være slik at smittevernloven skal stå over grunnloven. Der finske myndigheter tok hensyn til grensesamfunnet og opprettholdelse av samisk kultur og næring, var norske myndigheter unødvendig strenge. Men begge staters myndigheter gjorde unødvendige grensestenginger: Ved utbrudd i Tromsø stengte finske myndigheter grensa. Ved utbrudd i Rovaniemi stengte norske myndigheter grensa. Denne vedvarende opplevelsen av å ikke bli hørt, og å bli ofre for unødvendig strenge karantaneregler, gjør at vi er engstelige for hva som kan skje ved neste pandemi – for vi vet at det vil komme flere. Det beste ville være å arbeide med disse spørsmålene nå, når det er "fredstid" for virus, slik at man er beredt neste gang smittevernregler må hevdes.

Planer om vindkraftverk

Når det gjelder planene om Davvi vindkraftverk, vil vi minne Sametinget om at også befolkninga på finsk side av Tanadalen er rettighetshavere i områdene rundt Rástigáisá. Vi vil be Sametinget ta med hele grensebefolkninga sine interesser i området hver gang saken snakkes om, og å fremholde hvordan nedbygging av dette området vil være skadelig for hele Tanadalens befolkning, og hvordan dette vil være ringeakt for lokalbefolkninga på både norsk og finsk side sitt forhold til området rundt Rástigáisá. Videre vil vi minne om hvor spesielt rikt på kulturminner dette området er, hvor sentralt det er i samisk religiøs betydning. Rástigáisá er et spesielt viktig hellig fjell. Å gjøre inngrep i dette området er svært alvorlig. Vi vet at Sametinget jobber for å unngå dette. Vi vil likevel understreke hvor viktig det er med fortsatt motstans mot akkurat dette prosjektet.

Vi lever i 2023, men vi kjenner fortsatt hvordan landskapet eier oss, vi blir dypt såra av alle naturinngrepene som pågår. Vi er svært bekymra for hvordan den akkumulerte effekten av disse river i stykker landet vi tilhører, og dermed oss sjøl. Dette truer både vår nåtid og vår framtid på så alvorlig vis at det er en trussel for vår helse og vår eksistens. Våre bånd til landet er ikke bare praktiske, de er også åndelige, og de preger vår levemåte og tankesett. Derfor kan vi ikke være med på nedbygging av natur. Naturen skal brukes på en balansert måte, og slik at den ikke ødelegges. Dette ønsker vi at Sametinget følger opp uavbrutt, for det er dette som er fremtidsretta tenking.

Det er vi, spesielt gjennom samiske næringer, som nå kjenner klimaendringene hardest på kroppen. Når vi i tillegg er utpekt som det området hvor alle disse såkalte "grønne" prosjektene skal realiseres, legges dobbel byrde på oss. Dette kan ikke fortsette. Derfor ønsker vi at Sametinget jobber enda hardere for å få fram det samiske mindreforbruksperspektivet overfor myndighetene – det er dette som er det egentlige grønne skiftet. I tillegg er alle disse utbyggingene noe som gjør områdene lengst nord og øst i det området som kalles Norge, til et naturlig mål for krigshandlinger. Vi i øst-Finnmark lever nær Russland med alt det innebærer. Vi kan ikke tåle at den såkalte utviklinga i våre områder skal bestå av å gjøre oss mer sårbare for sabotasje.

Vi mener at Sametinget har en jobb å gjøre ifht å fremme mindreforbruk. Det er nesten ingen politiske krefter som tør å snakke om dette. Vi mener at Sametinget må gå foran.

vi har valgt å skrive om

Laksefisket i Tanavassdraget

Industriell nedbygging av samisk land

Sameksistens i hele Tanadalen

Álttá Sámi
Giellaguovddáš
Nøkkelstien 2
9510 Alta
Tlf: 97 11 36 06
post@alttasg.no

Sametinget

Deres ref	*Vår ref*	*Arkiv*	*Dato*
			Alta, 30.10.2023

Høring – sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

> Rapporten «Sannhet og forsoning– grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner» ble overlevert Stortinget 1. juni 2023. Sametingets plenum skal behandle rapporten i sin helhet. I den forbindelse ber sametingsrådet om innspill fra det samiske samfunnet om rapportens innhold og de forsonende tiltakene. **Høringsfrist: 30. september 2023.**

Alta Samiske Språksenter i samarbeid med andre holdt åpent møte i Alta den 21. september 2023. Tema på møtet var rapporten og lokale muligheter. Vi informerte de oppmøtte om Sametingets høring og fristen.

Tilbakemeldingen i starten av møtet var at det er for kort frist til å gi uttalelse om innhold i rapporten og de forsonende tiltakene.

Rapporten er offentliggjort 1. juni og høringsfrist var først 30. September, deretter 31.oktober. Størrelse og innhold i rapporten er stort, og folk trenger tid til å lese og bli kjent med rapporten før de kan uttale seg noe om den. Tilbakemeldingen er også at folk har savnet mediedekning og filmsnutter om rapporten. F.eks. at det lages "reels" eller kortfilmer som forklarer enkelte deler av rapporten. Det ville også økt interesse for å bli kjent med rapportens innhold.

Selv om det er kort frist, ble det underveis i møtet foreslått at Alta Samiske Språksenter sender høringsuttalelse med bakgrunn i det som blir tatt opp på folkemøtet.

Kritikk til kommisjonens utredning

På møtet ble det belyst eksempler fra intervjuene i Alta som kommisjonen gjorde. Folk stilte seg kritisk til arbeidet som kommisjonen har gjort. Noen hadde opplevd ubehag i forbindelse med intervjuene, i forhold til valg av sted og setting. Det ble en ukomfortabel situasjon i det som skal være en anerkjennelsesfase. Det ble også stilt spørsmål om kommisjonen fikk tak i samer i Alta. Enkelte hadde gitt intervju, men trukket det tilbake fordi de i ettertid følte at de ikke fikk frem det budskapet de ønsket. Folk mente at det foreligger tapte muligheter i å få frem historiene og legge til rette for forsoning allerede i intervjuene.

Hva skjer videre?

Kommisjonen har lagt ned sitt arbeid, og ingen vet hva som skal skje videre og hvem som skal gjøre det. Det som er gjort er gjort, og da ble spørsmålet på møtet om hva kan vi gjøre fremover?

Forskjellige sektorer har en jobb å gjøre og det må synliggjøres. Selv om rapporten ikke tar for seg kommunal tjenesteyting, så gir det mulighetsrom for at kommuner kan gå i dialog med andre, f.eks. språksentre, og se på muligheter.

På møtet var det innlegg om forsoningsfaser. Første fase innebærer *anerkjennelse* om at det har skjedd en krenkelse, men opplevelsen lokalt i Alta er at første fasen har vært lukket og har ikke favnet så bredt som det burde ha gjort (jfr. Kritikk av kommisjonens arbeid).
Her foreligger det nå muligheter for kollektive prosesser, f.eks. sirkelsamtaler, for å få frem de historiene som ikke kom frem under utredningen, men også sirkelsamtaler for de som har fortalt historien sin nå kan bearbeide den.

Det ble også stilt spørsmål om det er plass for kollektiv sorg for de som har blitt krenket og de som har krenket. Det ble ytret behov for at folk kollektivt kan sørge over hendelsene. En slik arena kan være tiltak til å forebygge konflikter.

Lokalt apparat for å ta imot nye historier og arenaer til forsoning

Det åpne møtet i Alta var samstemt i at vi er åpne for forsoning, men det må gjøres ordentlig. Forsoningsprosess koster, og det må gis midler til å opprette prosjektstillinger der folk er. Dette for at det ikke skal bli en ny krenkelse, men en anerkjennelse om at det har skjedd krenkelser og at det nå tilrettelegges for reparasjon (og forsoning).

For det er klart at noe må gjøres videre, mente møtet. Arbeidet som kommisjonen har gjort er på en måte en start. Selv om rapporten er ferdig, hjelper ikke det de som har fått igang sin interne prosess. Det er fortsatt historier som vil komme i etterkant av rapporten, og det må opprettes stillinger for å ta disse imot- *lokalt*.

Møtet foreslo at Alta Samiske Språksenter, og andre samiske sentra lokalt, kan være instans som samler og drar i gang forsonings/reparasjonsprosesser. Det skal være mulig dersom det gis midler til å engasjere noen på heltid. De personene som har historier lokalt er hva berører oss, det er noe annet enn bokfortellinger. Det er vår egen slekt, og da få lov å ha sorgfasen i en prosess med egne folk, bør gjøres lokalt, mente møtet.

Annet

Skilting og samisk opplæring ble tatt opp på møtet.

Samisk skilting må institusjonaliseres og det må lages rutiner som følges. Det er mange offentlige plasser som mangler samisk skilter. På de plassene som har samisk skilting, blir ikke de samiske skiltene oppdatert når de norske skiltene blir oppdatert eller flyttet.

I tillegg var det innlegg som viser at det skoleelever fremdeles blir forsøkt fornorsket. Det gjennom lærere og skoleledelse, hvor noen skoler anbefaler foreldre å ikke ha barn på samisk opplæring fordi barna da går glipp av norsk og matematikk opplæring.

Det står klart i loven at samiske barn har rettigheter, men når slike hendelser fortsatt skjer i skolene, må det opprettes sanksjonsmuligheter. Å velge samisk til barnet sitt skal ikke være en utfordring. «Lobbyvirksomhet» for å få færre elever på samisk opplæring må stoppes da det truer samisk språkutvikling. Samiske foreldre blir usikre, og kan velge å høre på fagfolk i skolene.

Sammendrag av behov for veien videre om rapporten:

- Det må lages materiell (som videosnutt) som forklarer enkelte deler av rapporten

Sammendrag av behov for veien videre for et mer reparert samfunn:

- Kommuner som går i dialog med andre, f.eks. språksentre, og ser på muligheter (Pilar 1-5)
- Lokalt apparat og finansiering for kollektive prosesser, f.eks. sirkelsamtaler for historie som ikke er fortalt og historier som trenger bearbeiding (Pilar 1)
- Arena for kollektiv sorg for både minoritet- og majoritetsbefolkning (Pilar 4)
- Samisk skilting må institusjonaliseres og det må lages rutiner som følges (Pilar 2 og 5)
- Sanksjonsmuligheter for offentlige instanser, f.eks. dersom skoler ikke tilbyr samisk opplæring eller oppfordrer foreldre til å ikke velge samisk opplæring for sine barn. (Pilar 1, 2 og 5)

Alta, 30.10. 2023

Med vennlig hilsen

Marit Kirsten Eira
Marit Kirsten Eira
Daglig leder
Alta Samiske Språksenter

Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.
Åarjelhsaemien Teatere som kulturinstitusjon for en minoritet har lest rapporten som er lagt frem og vi er takknemlige for alle som har stått frem med sin historie og på den måten bidratt til å gi et inntrykk av konsekvensene av fornorskingsprosessene.

Styret i Åarjelsaemien Teatere støtter kommisjonens konklusjon om behovet for et kunnskapsløft, en revitalisering av samiske og kvenske språk og en omfattende og langsiktig satsing på kultur som en del av forsoningsarbeidet.

Vi er enige i at det er behov for å styrke de økonomiske rammene for kulturnæringer og kunst- og kulturinstitusjoner, og vil understreke de samiske kulturinstitusjonenes rolle som kunst- og kulturprodusenter, -formidlere og ikke minst kunnskapsbærere. Vi ser også verdien av og behovet for et enda sterkere samarbeid med nasjonale og regionale institusjoner, slik at vi sammen kan styrke produksjon og formidling av samisk kunst- og kultur. I det sørsamiske er det grenseoverskridende samarbeidet både naturlig og nødvendig og vi støtter kommisjonens forslag om at styrke dette samarbeidet. Vi er også enige i at et mangfoldig kunst- og kulturuttrykk er en forutsetning for å skape et mer inkluderende og velfungerende demokrati nasjonalt, regionalt og lokalt.

Sørsamisk språk og kultur har vært spesielt utsatt for fornorsking og det er derfor et spesielt behov for tiltak som kan bidra til revitalisering av språket og formidling av språk og kultur i våre områder – dette gjelder også pitesamisk og umesamisk språk og kultur.

Det understrekes at de sørsamiske kunst- og kulturinstitusjonene alle er relativt små – ikke bare i nasjonal, men også regional, målestokk. Det er derfor viktig å øke de økonomiske rammene for institusjonene i det sørsamiske området. Vi ønsker å ta et større ansvar både for produksjon og formidling i våre egne områder. Vi ser også behovet for et bredt samarbeid med det frie feltet på norsk og svensk side, samtidig som vi ser et stort behov for et sterkere samarbeid med nasjonale og regionale institusjoner – både mht produksjon og formidling, men også på kunnskapssiden. Ved å styrke våre institusjoners rammebetingelser, vil vi kunne ta et reelt ansvar for å bidra i forsoningsprosessen og ikke minst bidra til å styrke de sørsamiske miljøenes språk, kultur og kunst.

Styret i Åarjelhsaemien Teatere

Høringsnotat fra International Centre for Reindeer Husbandry (ICR) på Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport 2023.

I 2017 vedtok Verdensforbundet for Reindriftsfolk *Jokkmokk-erklæringen.* https://www.reindeerherding.org/images/wrh/decla rations/ pdf/2017-Jahkamahkke-Declarationen hvor det står: Merk at reindriften skjer i samsvar med pastorale prinsipper og må fortsette å gjøre det i fremtiden, og understreker derfor at god forståelse av nomadisk pastoralisme samt inkludering av tradisjonell urfolkskunnskap i nasjonale utdanningsstrukturer og offentlig ledelse er nødvendig. Mangel på forståelse og respekt for ulike kunnskapsperspektiver er ofte grunnen til at forsoning med reindriftsnomadene blir vanskelig.

Nylig døde professor Jakob Meløe ved UIT 96 år gammel, han har i flere artikler diskuterte ulike kunnskapsperspektiver i Nord Norge (The two landscapes of northern Norway. Inquiry, 31(3), 387-401), ikke minst i «Notater i vitenskapsteori» fra 1974 reises spørsmålet om hva som skal til for å forstå det fremmede. Fremmedgjøringen av ulike kunnskapsperspektiver idet Nord Norske og Samiske samfunnet skaper utfordringer spesielt innen utdanning og forskning. Meløe diskuterte det *kyndige blikk*, *det ukyndige blikk* og *det døde blikk.* Hvert av dem har sin egen orden . *Det kyndige blikk* hører til et felleskap som deler verden slik den fremstår innenfra. *Det døde blikk* tilhører den som ikke anerkjenner andre verdener enn sitt eget. Meløe (1988) beskrev de ulike kunnskapsperspektivene som de to landskapene i Nord-Norge som utfyller hverandre. Med reindriftens dyktighet kan man kjenne igjen snøflekken *jassa,* som reinen bruker for å unngå påvirkning av insekter om sommeren ved kysten. Uten kystfiskerens dyktighet og lokalkunnskap om de samme snøflekkene kan man ikke gjenkjenne en naturlig havn.

Våre konsepter om verden kommer fra våre felles aktiviteter i verden.. Uten reindrift blir det ikke noe konsept om snø begrepet *jassa*. Det er ett poeng. Uten reindriftens ferdigheter vil du ikke kunne gjenkjenne en *jassa* når du ser en (Meløe 1988). Meløe, (1988) skriver videre: «Jeg vet ikke om du la merke til, når du gikk til denne hytta, at bladene og stilkene på lyngen er dekket med et tynt lag is. Det kan smelte bort i morgen, men det kan også bli tykkere. For reindriftssamene er det grunn til bekymring. Er lyngen dekket av is, er laven det også. Siden laven vokser klamrende til bakken, vil den da låses under isen. Det blir en hard vinter for reinen og derfor også for gjeterne deres. Frost før snø lover sykt. Jeg sier dette fordi vi nå er i samisk land. Lenger nede i dalen, der elva møter fjorden, er det en gammel markedsplass hvor samene har handlet med nordmenn helt siden det var noen nordmenn å handle med».

De ulike kunnskapsperspektivene mellom kyst og innland i Finnmark har vært grobunn til mang en konflikt om ressursbruk. Ifølge en tidligere fylkesveterinær i Troms og Finnmark, tidligere viseminister og statsråd, var reinkjøttkontrollen i et lite skur i Hammerfest by på 1950-tallet. Ifølge ham var kjøttkontrolløren ved kysten av Nord-Norge ikke vennlig mot de nomadiske samiske reindriftsutøverne når de leverte kjøttet sitt. Generelt beskrev han forholdet som direkte diskriminering. Den samiske måten å slakte reinen på ble negativt kalt buskslakting der bakken var slaktebenken og vomma ble fjernet fra kadaveret på bakken (Sara og Mathiesen, 2020). I henhold til Sara et al (2022) det kan være vanskelig å forsone den tradisjonelle kunnskapen om nomadisk fjellslakt med industrielle slakterier. Men best tilgjengelig kunnskap, inkludert reindriftsutøvernes urfolkskunnskap og vitenskapelige kunnskap, bør utvikle ny teknologi for reinslakting som ivaretar både dyrevelferd og matkvalitet. I 2017 støttet ministermeldingen til Arktisk råd «etablering av arktiske standarder for urfolks matproduksjon, basert på matsikkerhet og sikkerhet, men tilpasset arktiske urfolkskulturer, matpraksis og tradisjonell kunnskap, samt våre arktiske matproduksjonsrealiteter» (Burgess et al. 2018, 26). Fornorskningen av Samiske matsystemer

er lite omtalt i Sannhet og forskningsrapporter, men pågår i de samiske kjerneområder selv i dag.

Ifølge Sannhet og forsonings-rapporten var hovedmålsettingen bak reindriftsloven av 1978- og avtaleverket var: «*at reineierne skulle betraktes og behandles som kjøttprodusenter, og at salg av kjøtt skulle frembringe vekst i næringen og for den enkelte reineier. Dette målet skulle oppnås gjennom å regulere antall utøvere og driftsformer samt «forskning og veiledning». NRL var positivt innstilt til en slik avtale, særlig på grunn av de økonomiske støtteordningene og inntektsmålsettingen. Bakgrunnen for denne satsingen på rasjonalisering og økt kjøttproduksjon»*

Sannhet og forskningsrapporten skriver videre: «.....*Særlig gjaldt det forholdene i Gåebrien sijte (daværende Riast-Hyllingen). Beite tilgangen ga ikke rom for økning av reintallet, og man søkte derfor andre måter å øke inntekten på. Svaret fant man i en ny forvaltningsmodell som ble utviklet tidlig på 1970-tallet av agronom og lappefogd Dag Lenvik. Han argumenterte for en radikal omstrukturering av reinflokkene. Færre dyr, men flere simler i flokken ville gi flere og større kalver. En slik omlegging forutsatte enighet og omfattende samarbeid mellom alle reineiere i reinbeitedistriktet, noe som på den annen side gjorde det vanskelig for den enkelte reineier å forfølge avvikende strategier. Driftsformen var tilpasset reinbeitedistrikter med intern konsensus og fravær av konkurrerende reineiere. Denne modellen ble utviklet i Gåebrien sijte i nært samarbeid med Lenvik og etter hvert landbruksdepartementet og førte raskt til en økt produksjon i form av kalveslakt i dette distriktet». .....I nord, derimot, hvor tre fjerdedeler av den samiske reindriften befant seg, fikk de nye rammevilkårene helt andre konsekvenser. Komplekse driftsformer med lange flytteveier, stadige sammenblandinger og skillinger gjorde omstrukturering til et sjansespill.*

Reindriftssamene ble kategorisert som kjøttprodusenter, og avkastningen ble målt opp mot parameterne ved daværende Norges Kjøtt og Fleske- sentral og produksjonskravene i reindriftsavtalen». Den nye forvaltningsmodellen var opprinnelig utviklet som en del av

kollektiviseringen av reindriften på 1930tallet i Sovjetunionen, for å nettopp for å øke reintallet i en statlig organisert økonomi, formidlet til Norge av reindriftseksperter (Mathiesen et al 2023), https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-42289-8_4. Degteva et al (2023) har nylig diskutert forvaltningsmodellens utilsiktede effekt på den nomadiske Samiske reindriften i Vest Finnmark. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-42289-8_7. På mange måter var modellen som ble brukt gal da modellen ikke inkluderte reindriftsamenes familie baserte økonomi og tradisjonell nomadisk kunnskap. I verste fall var det ikke innhentet, det vi i dag kaller forhands informert samtykke, reindrifts nomadene i Finnmark var ikke informert om mulige utilsiktede konsekvenser av den nye forvaltningsmodellen.

På den negative siden ble samiske kvinners tradisjonelle rettigheter innen reindriftsnæringen fjernet da den norske regjeringen innførte et nytt reindriftsregime på 1970-tallet, uten å anerkjenne kvinners praksis innen næringen. På den positive siden tok kvinner imidlertid mer fordel av de nye utdanningsmulighetene, kvalifiserte seg til lønnet arbeid og forbedret sine levekår i forhold til samiske menn. Den videre utviklingen underbygget norske reindrifts kvinnenes frykt for å miste rettigheter: Offisielle opptegnelser plasserte følgelig reineiende samiske kvinner under sine ektemenn, og slettet deres adgang til tildeling av tilskudd og tilskudd. (Beatrice Halsaa *2020,* Wiig, B 1984).

Vi har valgt noen få eksempler fra Samisk nomadisk reindrift som ICR har jobbet med og som vi håper det videre arbeidet med sannhet og forsoningsarbeidet vil vektlegge i tiden fremover. Vi håper at våre rapporter til FN og Arktisk råd, doktor og mastergrader og vitenskapelige artikler om bruken av reindriftens urfolkskunnskap og ulike kunnskaps perspektiver i Norge - innen feltene *tradisjonell kunnskap, etikk relatert til kunnskapsvalg, kunnskap om mat-systemer, bærekraft, tap av beiteland, og klimaendringer* kan brukes i det videre arbeidet.

Rapporter til Arktisk råd som diskuterer bruken av reindriftens kunnskap i Norge - sannhet og forsoning

McCarthy, J.J., Long Martello, M., Corell, R., Eckley. N, Hovelsrud-Broda, G., Mathiesen, S.D Polsky, C., Selin, H., Storeheier, P.V., Tyler, N., Bull, K.S., Siegel-Causey, D., Eira, N.I., Eriksen, S., Hanssen Bauer, I., Kalstad, J.K., Oskal, N., Reinert. E., Turi., JMT., and Eira I.G. 2005. Climate Change in the Context of Multiple Stressors and resilience. Arctic Council Arctic Climatic Impact Assessment (ACIA). Ch 17: 879- 922. Cambridge University press. (published on web 2004 http:// www.uaf.acia.edu) (Arctic Climate Impact Assessment (ACIA).

Oskal, A, Turi, J.M., Mathiesen, S.D., Burgess, P., 2009: "EALÁT Reindeer Herders' Voice: Reindeer Herding, Traditional Knowledge and Adaptation to Climate Change and Changed Use of the Arctic." In Oskal, A., Turi, J.M., Mathiesen, S.D., Burgess, P., (eds.): EALÁT reindeer herders' voice: Reindeer herding, traditional knowledge and adaptation to climate change and loss of grazing land. Report 2:2009. International Centre for Reindeer Husbandry. Fagtrykk idé as, Alta. pp

Magga OH, S.D. Mathiesen, R.W. Corell and A.Oskal, (eds), Rasmus Benestad, Mathis P. Bongo, Philip Burgess, Anna Degteva, Vladimir Etylen, Inger Marie G. Eira, Ravdna Biret Marja Eira, Ole Isak Eira, Nils Isak Eira, Eirik Førland, Christian Jaedicke, Inger Hanssen-Bauer, Dagrun V. Schuler, Ditte Hendrichsen, David Griffiths, Jennifer Gebelein, E. Carina H. Keskitalo, Vladimir Kryazhkov, Roza Laptander, Anne-Maria Magga, Nancy G. Maynard, Lars Moe, Christian Nellemann, Eli R. Nergård, Helena Omma, Nils Oskal, Øyvind Ravna, Mikhail Pogodaev, Kirsti E. Præsteng, Erik Reinert, Monica A. Sundset, Ellen Inga. Turi, Johan Mathis Turi, Elna Sara, Mikkel Nils Sara, Nicholas J. C. Tyler, Ingunn I. Vistnes and Mattias Åhren. 2011: Reindeer Herding, Traditional Knowledge and Adaptation To Climate Change And Loss Of Grazing Land. A project led by Norway and Association of World Reindeer Herders (WRH) in *Arctic Council, Sustainable Development Working Group (SDWG). Ministerial Report 2011*, International Centre for Reindeer Husbandry and Association of World Reindeer Herders. International Centre for Reindeer Husbandry Report 1:2011. Fagtrykk Idé AS, Alta, reindeer herding, traditional knowledge and adaptation to ...reindeerherding.org/wp.../**EALAT**-Final-Report.pdf

Mikhail Pogodaev, M, Anders Oskal, Svetlana Avelova, Piere Bergkvist, Philip Burgess, Anna Degteva, Rávdná Biret Márjá Eira, Inger Marie Gaup Eira, Ol Johan Gaup, Alena Gerasimova, Yunting Gu, Kia Krarup Hansen, Mikkel Anders Kemi, Anne-Maria Magga, Svein Disch Mathiesen, Helena Omma, Per Jonas Partapuoli, Vadim Parfenov, Elna Sara, Nechei Serotetto, Igor Slepushkin, Anne Silviken, Petter Stoor, Ksenia Tibichi, Johan Daniel Turi, Issat Turi, Ellen Inga Turi, andElena Walkeapää. 2015 Arctic Council EALLIN report to the Ministerial meeting Youth –The future of reindeer herding peoples http://www.scribd.com/doc/253000367/EALLIN-Youth-the-Future-of-Reindeer-Herding Peoples

Mathiesen, SD, Alftan, B., Corell, RW, Eira, RBM, Eira, IMG, Degteva, A., Johnsen, KI, Oskal, A., Roue, M., Sara, M . NA, Skum, ERN, Turi, EI, & Turi, JM (2013). Strategier for å styrke samisk reindrifts motstandskraft mot raske endringer i Arktis. I *Arktisk råd Arctic Resilience Report (ARR), delrapport til Arktisk råds ministermøte i Kiruna* (s. 100–112). Stockholm Resilience Centre og Stockholm Environmental Institute. https://mediamanager.sei.org/documents/Publications/ArcticResilienceInterimReport2013-LowRes.pdf

Huitric, M., G. Peterson and J. C. Rocha, M. Carson, D. Clark, B. Forbes, G. K. Hovelsrud, S. D. Mathiesen, et al (2016). Chapter 4: What factors build or erode resilience in the Arctic? In M. Carson and G. Peterson et al, *Arctic Council Arctic Resilience Report*, pp 96-125. Stockholm, Sweden: Stockholm Environment Institute and Stockholm Resilience Centre. ISBN 9789186125455.

Oskal, A., Pogodaev, M., Mathiesen, S.D., Gerasimova, A. & Avelova, S. (2017). SDWG EALLU 2017 Executive Summary and Recommendations for the Arctic Council. In Burgess

et al, (2017). Indigenous youth, Arctic Change and Food Culture Knowledge and How We Have Thrived on the Margins – EALLU. Arctic Council SDWG EALLU Ministerial Meeting Report 2017. International Centre for Reindeer Husbandry and Association of World Reindeer Herders, Kautokeino, Norway, 2017.

van Rooij, W., P. Burgess, P. A. Garnåsjordet, S. D. Mathiesen and I. Aslaksen (2017). Ecological change in Arctic regions – a GLOBIO3 pilot study of impacts on biodiversity. In S. Glomsrød, G. Duhaime and I. Aslaksen, The Economy of the North (pp 147- 162). Arctic Council Sustainable Development Working Group. ISSN 0804-3221

Holen, D., D. Gerkey, E. Høydahl, D. Natcher, M. Reinhardt Nielsen, B. Poppel, P. I. Severeide, H. T. Snyder, M. Stapleton, E. I. Turi and I. Aslaksen (2017). Interdependency of subsistence and market economies in the Arctic. In S. Glomsrød, G. Duhaime and I. Aslaksen, The Economy of the North (pp 89-125). Arctic Council Sustainable Development Working Group. ISSN 0804-3221.

Degteva, A., Oskal, A., Mathiesen, SD, Burgess, P., Iulie, A., Johnsen, K., Magga, A.-M., van Rooij, W., Brattland, C., Corell, R., Dubovtsev, A., Garnåsjordet, PA, Holmberg, A., Klokov, K., Maynard, NG, Nellemann, CB, Niillas, P., Jonas, P., Pogo daev, M., Reinert, E. , Sandström, P., Slepushkin, IS, Inger, A., Steffanson, J., Strogalschikova, Z., Tyskarev, A., & Westervel d, L. (2017). Kapittel 7: Urfolksperspektiver. I *AMAP, 2017. Tilpasningsaksjoner for et Arktis i endring – perspektiver fra Barentsområdet. Arktisk overvåkings- og vurderingsprogram (AMAP),* Oslo, Norge. In *Adaptation Actions for a Changing Arctic: Perspectives from the Barents Area* (pp 127-166). Oslo, Norway: Arctic Monitoring and Assessment Program (AMAP). ISBN-13 978-82-7971-102-5

Turunen, M., A. Degteva, S. Tuulentie, A. Bourmistrov, R. W. Corell, E. Dunlea, G. Hovelsrud, T. Jouttijirvi, S. Kauppi, N. Maynard, et al (2017). Impact analysis and consequences of change. In *Adaptation Actions for a Changing Arctic: Perspectives from the Barents Area* (pp 127-166). Oslo, Norway: Arctic Monitoring and Assessment Program (AMAP). ISBN-13 978-82-7971-102-5.

Burgess, P., Antipina E., Avelova, S., Chernyshova, S., Degteva, A., Dubovtsev, A., Dondov, B., Gerasimova, A., Mathiesen, S. D., Oskal, A., Pogodaev, M. et al. (2018). *Urfolksungdom, matkunnskap og arktisk endring – EALLU,* En rapport fra ministermøtet i Arktisk råd, av Sustainable Development Working Group, Association of World Reindeer Herders og International Centre for Reindeer Husbandry. ISBN 978-82-998051-4-8, 171 s. Paulsen Publishing House, M oscow, Russia and International Centre for Reindeer Husbandry, Guovdageaidnu/Kautokeino, Norway. de Costa, R. (2009). *Urfolks diplomatier før nasjonalstaten.* https://doi.org/10.1057/9780230102279_5

Sara, RBME (2019). Innsikt i kjøttkvalitet gjennom urfolks reindrifters tradisjonelle kunnskap. I *EALLU Arctic indigenous people's food systems: Youth, knowledge & change 2015–2019, en Arctic Council Sustainable Development Working Group rapport fra EALLU-prosjektet i 2015–2019.* Internasjonalt senter for reindrift.

Sara, RBME, Turi, EI, Buljo, RMM, Oskal, A., Mathiesen, SD, & Aslaksen, I. (2021). Samisk reindrift i No rway: Tradisjonell kunnskaps rolle for økonomi og styresett. I S. Glomsrød, G. Duhaime, & I. Aslaksen (Red.). *Nordens økonomi – ECONOR 2020.*

Oskal, A, A. Gerasimova, T.M Winsnes Johansen, R.B.M.E Sara, N. Serotetto, I.A Smuk & S.D Mathiesen (2021). EALLU II and Arctic Indigenous Peoples´ Food Systems - The Role of Traditional Knowledge for Sustainable Development. Pathways, Issue 1 - Projects that make a difference. Arctic Council Icelandic Chairmanship, Arctic Council, May 2021.

FNs Klima Panel IPCC

Larsen, JN, Anisimov, OA, Constable, A., Hollowed, AB, Maynard, N., Prestrud, P., Prowse, TD, & Stone, JMR, (2014). Polare regioner. I VR Barros, CB Field, DJ Dokken, MD Mastrandrea, KJ Mach, TE Bilir, M. Chatterjee, KL Ebi, YO Estrada, RC Genova, B. Girma, ES Kissel, AN Levy, S. MacCracken, PR Mastrandrea, & LL White (red.), *Climat e Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Del B: Regionale aspekter. Bidrag fra arbeidsgruppe II til den femte vurderingsrapporten fra det mellomstatlige panelet for klimaendringer* (s. 1567–1612). Cambridge University Press.

Doktor og mastergradsoppgaver som omhandler temaet

Dr Turi, Ellen Inga, 2016 State Steering and Traditional Ecological Knowledge in Reindeer-Herding Governance Cases from western Finnmark, Norway and Yamal, Russia, Umeå University, Sweden PhD. Thesis

Dr philos Inger Marie G Eira. 2012. Muohttaga jávohis giella Sámi árbevirolaš máhttu muohttaga birra dálkkádatrievdanáiggis The Silent Language of Snow Sámi traditional knowledge of snow in times of climate change, University of Tromsø. Supervised by Ole Henrik Magga and Svein D.Mathiesen. PhD. Thesis

Dr Johnsen, K.I. (2018). Conflicting knowledges, competing worldviews: Norwegian governance of Sámi reindeer husbandry in West Finnmark, Norway. PhD. Thesis, NMBU.

Sara, RBME (2023, kommende dr grad). Samisk reindrifts matkunnskapssystem – Flere måter å vite (PhD-avhandlinger). UIT Norges arktiske universitet.

Hansen, Kia K. (2023 kommende dr grad) Sámi traditional knowledge on smoking reindeer meat, UIT the Arctic University of Norway.

Cand agric Jørgen Eira Solbakke 2006. Herd composition and productivity in reindeer herders NMBU

Eira, RBM (2012). Bruk av tradisjonell kunnskap i uforutsigbare kritiske hendelser i reindriften. Saken om samisk reindrift i Vest- Finnmark, Norge og Nenets reindrift på Yamal-halvøya, Yamal-Nenets AO, Russland (MS-avhandling). Universitetet i Tromsø, Norge.

Master of Science Kia Krarup Hansen 2012 Methane emissions from reindeer - Do reindeer fed lichens emit less methane than reindeer on a pelleted feed diet*?* UiT The Arctic University of Norway. Master thesis in Biology, University of Tromsø**.**

Master of Science Tracie Curry: 2012 "Herding on thin Ice". Landscape Architecture, Harvard University, Boston, USA

Turi, Ellen Inga 2008, Living with Climate Variation and Change: A comparative Study of Resilience embedded in the Social Organisation of Reindeer Pastoralism in Western Finnmark and Yamal Peninsula, Maste

Artikler som diskuterer bruken av reindriftens kunnskap i Norge

Tradisjonskunnskap

Turi, E.I and Eira, I.M.G, 2016. Bruk av tradisjonell kunnskap I miljø- og arealforvaltning i Norge. Pages 97-115 in Sametinget. Editor. *Perspektiver til fremtidig areal- og miljøpolitikk i Sápmi*. Sametinget. Norge

Eira, I.M.G., Turi, J.M. and Turi, E.I. 2023. Chapter 4 Traditional Sámi reindeer herding knowledge during a year. Examples of herding on snow-covered ground. In *Reindeer Husbandry - Adaptation to the Changing Arctic, Volume 1*. pp. 67-97. Editors Mathiesen, Eira, Turi, Oskal, Pogodaev and Tonkopeeva. Springer Nature.

Bongo, M and Eira, I.M.G. 2023. Chapter 5. Learning by herding – transmission of Sámi reindeer herding knowledge and skills. In *Reindeer Husbandry - Adaptation to the Changing Arctic, Volume 1*. pp. 99-130. Editors Mathiesen, Eira, Turi, Oskal, Pogodaev and Tonkopeeva. Springer Nature.

Eira, I. M. G. 2022: Understanding Sámi reindeer herders' knowledge systems of snow and ice. – Sanna Valkonen, Sigga-Marja Magga, Saara Tervaniemi & Áile Aikio (doaimm.), *The Sámi world*. pp 181-196. London: Routledge World.

Eira, I.M.G. & Mathiesen, S.D. 2021. Muohtadoahpagiid praktihkalaš geavahus boazobarggus. [The use of snow concepts in practical reindeer herding]. *Sámi dieđalaš áigečála* 2021: 73–101.

Mathiesen, S. D., L. Gashillova, S. Chernyshova, & A. Gerasimova (2018). DIEĐUT: Arctic Indigenous Peoples' food systems – The role of traditional knowledge for sustainable development. Kautokeino, Norway: Sami allaskulva and Nordic Council of Ministers. ISBN 978-82-7367-045-8. (In Russian) (Eds.).

Eira, I.M.G, Magga, O.H., Eira, N.I., 2010. Sámi Muohtatearpmaid sisdoallu ja geavahus/ Snow Terminology - Meaning and Usage. *Sámi dieđalaš áigečála*. 2/2010. s. 3-24.

Etikk relatert til kunnskapsvalg

Magga, R.M., Oskal, A. & Mathiesen, S.D. (2020). INTERACT guide for facilitating local adaptation to environmental change Project No. 730938 D9.1 – INTERACT final report: Guide for Local Adaptation to Environmental Change

Stith, M., Magga, R.M., Kaiser, M., Oskal, A., & Mathiesen, S.D. (2023). Ethics of knowledge production in times of environmental change. In S. D. Mathiesen, I. M. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (Eds.), Reindeer husbandry: Adaptation to the changing Arctic. Volume 1. Springer Polar Sciences.

Näkkäläjärvi, K and S.Juntunen Co-production of Knowledge on Climate Change Adaptation in Reindeer Sámi Culture: Research Methodology and Ethics 2023 In Mathiesen et al 2023. Reindeer Husbandry. Resilience in the Changing Arctic Chapter 1 p 1-19. Springer Polar Series.

Johnsen, K.I., Eira, I.M.G., Mathiesen S.D. & Oskal, A. (2023). 'Leaving no one behind' – sustainable development of Sámi reindeer husbandry in Norway. In S. D. Mathiesen, I. M. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (Eds.), Reindeer husbandry: Adaptation to the changing Arctic. Volume 1. Springer Polar Sciences.

Kunnskapssystemer om mat.

Krarup Hansen, K., M. A. Sundset, L. P. Folkow, M. Nilsen & Mathiesen, S. D. (2018). Methane emissions are lower from reindeer fed lichens compared to a concentrate feed. POLAR RESEARCH, 37(1), 1505396. https://doi.org/10.1080/17518369.2018.1505396

Krarup Hansen, K., Moldenæs, T., & Mathiesen, S. (2020). Kunnskapen som gikk opp i røyk: Reindriftsutøvernes tradisjonelle kunnskap om røkt reinkjøtt i litteraturen. *Polarrekord,* 1–16.

Krarup Hansen, K., Sara, RBME, Smuk, IA, & Brattland, C. (2022a). Samisk tradisjonell kunnskap om reinkjøttrøyking. *Mat og etikk,* 7, 13. https://doi.org/10.1007/s41055-022-00106-22022

Krarup Hansen, K., Turi, I., Sundset, MA, & Mathiesen, SD (2022b). Bygge bro mellom tradisjonell og vitenskapelig kunnskap om røyking av reinsdyrkjøtt – En pilotstudie. *International Journal of Circumpolar Health,* 81(1), 2073056. https://doi.org/10.1080/22423982.2022.2073056

Okotetto, E. (2018). Tradisjonell kunnskap om Nenets om urter og bær Dieÿut: Arctic Indigenous Peoples Food System – Tradisjonell kunnskaps rolle for bærekraftig utvikling. I SD Mathiesen, LB Gashilova, SL Chernyshova, & AE Gerasimova (red.), *DIEÿUT (1). Arctic*

Indigenous Peoples Food Systems: Role of Traditional Knowledge for Sustainable Development (s. 68–78). Paulsen LLC, *på russisk.*

Sara, RBME, & Mathiesen, SD (2020). Samisk gastronomi: Tradisjonell kunnskaps rolle. *Journal of Gastronomy and Tourism,* 5(1), 33–49.

Sara, R.B.M & Eira, I.M.G**.** 2021. Ađđamiin vai jolážiin – boazosápmelaččaid bohccobiergokvalitehta árvvoštallan. [Ađđamiin or jolážiin –Sámi reindeer herders' assessment of reindeer meat quality]. *Sámi dieđalaš áigečála* 2021: 7–38.

Sara, RBME, Syse, KL, & Mathiesen, SD (2022). Edelt blod og nærende slakteavfall: Fortid og nåtid slakteperspektiv i samisk reindrift. *Pastoralism, 12,* 20. https://doi.org/10.1186/s13570-021-00224-2

Oskal, A., R.B.M Sara, K. Krarup-Hansen, I.A Smuk, and S.D.Mathiesen 2023 Reindeer Herders' Food Knowledge Systems p 130-160.

Reinert, ES, & Oskal, A. (2023). Reindrift i Norge: Cyclicality and permanent change vs. Governmental rigidities I SD Mathiesen, · IMG Eira, EI Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (eds.), (Springer *Polar Series* Reindeer Husbandry. Resilience in the Changing Arctic Chapter. 117 -139 Springer Polar Series.

Skum, E.R., Turi, J.M., Moe, L., Eira, IMG og Mathiesen, SD. 2016. Reinoksen og kastratens rolle I reinflokken. 129 - 142 in Benjaminsen, Eira og Sara (eds) 2016. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, O

Bærekraft

Johnsen, K. I., Benjaminsen, T. A., & Eira, I. M. G. 2015. Seeing like the state or like pastoralists? Conflicting narratives on the governance of Sámi reindeer husbandry in Finnmark, Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography, 69(4)*, 230-241.

Benjaminsen, T. A., Eira, I. M., Johnsen, K. I., Reinert, E., Reinert, H., Sara, M. N., Sjaastad, E. and H. Svarstad, 2016. Samisk reindrift, norsk forvaltning in Benjaminsen, T. A., Gaup Eira, I. M. and Sara, M. N. (eds.), *Samisk Reindrift Norske Myter*, Oslo: Fagbokforlaget.

Eira, I. M. G., M. N. Sara, H. Svarstad, & S. D. Mathiesen. 2016. Å se som en stat eller som en samisk reineier: to forståelser av bærekraftig reindrift. Pages 27-48 in T. A. Benjaminsen, I. M. G. Eira, and M. N. Sara, editors. *Samisk Reindrift, Norske Myter*. Fagbokforlaget, Bergen, Norway.

Sara, M. N., Eira, I.M.G, Bjørklund, I og Oskal, A, 2016. Hvordan skal vi forstå reintall? in Benjaminsen, T. A., Gaup Eira, I. M. and Sara, M. N. (eds.), *Samisk Reindrift Norske Myter*, Oslo: Fagbokforlaget.

Johnsen, K. I., I. M. G. Eira, S. D. Mathiesen and A. Oskal. 2023. Chapter 3 'Leaving no one behind' – sustainable development of Sámi reindeer husbandry. In *Reindeer Husbandry* -

Adaptation to the Changing Arctic, Volume 1. pp. 37-66. Editors Mathiesen, Eira, Turi, Oskal, Pogodaev and Tonkopeeva. Springer Nature.

Turi, E. I. (2013). Diversifying hegemonic social science: Traditional knowledge and indigenous epistemologies in social research on Sámi reindeer herding. I: Wisselgren, Per; Larsson, Anna; Danell, Rickard. (red.) Social Science in Context: Historical, Sociological and Global Perspectives. Nordic Academic Press 2013 (ISBN 978-91-87351-04-4) ss. 220-236.

Turi, E.I. (2014). Commentary 'Healtly communities in the Arctic - Sámi perspectives'. In Young, O. R., Jong, D. K. and Yoon, H. K. (Eds.) *The Arctic in World Affairs: A North Pacific Dialogue on International Cooperation in a Changing Arctic*. 2014 North Pacific Arctic Conference Proceedings. Korea Maritime Institute and East-West Centre, Honululu, USA. pp. 355- 362

Turi, E.I. & Keskitalo, C. (2014). Governing reindeer husbandry in western Finnmark: barriers for incorporating traditional knowledge in local-level policy implementation. Polar Geography 2014 ;Volum 37.(3) ss.234-251

Johnsen, K. I., S. D. Mathiesen, I. M. G. Eira. (2017). Sámi reindeer governance in Norway as competing knowledge systems: a participatory study. *Ecology and Society* 22(4):33. https://doi.org/10.5751/ES-09786-220433

Johnsen K.I. & Benjaminsen, T.A. (2017). The art of governing and everyday resistance: "rationalization" of Sámi reindeer husbandry in Norway since the 1970s. *Acta Borealia* 34 (1):1–25. doi:10.1080/08003831.2017.1317981

Eira, I. M. G., M. N. Sara, H. Svarstad, & S. D. Mathiesen. (2016). Å se som en stat eller som en samisk reineier: to forståelser av bærekraftig reindrift. Pages 27-48 in T. A. Benjaminsen, I. M. G. Eira, and M. N. Sara, editors. *Samisk Reindrift, Norske Myter*. Fagbokforlaget, Bergen, Norway.

Tap ab beiteland

Maynard, N., Oskal, A., Turi, J.M., Mathiesen, S.., Eira, I.M.G., Yurchak, B., Etylin, V. and Gebelein, J., 2010. Impacts of Arctic Climate and Land Use Changes on Reindeer Pastoralism: Indigenous Knowledge and Remote Sensing. Chapter 8. *Eurasian Arctic Land Cover and Land Use in a Changing Climate*. Springer Science Business Media B.V

Naikanchina, A., Elle Bals, Anna Degteva, Ol- Johan Gaup, Alexander Grigorev, Inger Marie G. Eira, Kathrine I. Johnsen, Rebecca Lawrence, Anne-Maria Magga, Svein D. Mathiesen, Helena Omma, Konstantin Oshchepkov, Anders Oskal, Mikhail Pogodaev, Ellen Inga Turi, Philip Burgess, Johan Mathis Turi, Johan Daniel Turi, Issat Turi, Ravdna B. M Eira, Ivan Tuprin, Igor Slepushkin, Alexander Serotetto, Mattias Åhrén and Björn Alfthan (2012): "*Study on loss of grazing land in circumpolar reindeer husbandry*". UNPFII Special Report

submitted by Special Rapporteur Anna Naikanchina. United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues (UNPFII), Tenth Session, New York, . http://reindeerherding.org/wp content/uploads/2013/01/UNPFII-2012-Reindeer- Husbandry_Final 23Nov.pdf.

van Rooij, W., Aslaksen, I., Eira, IH, Burgess, P., & Garnåsjordet, PA (2023). Tap av reinbeitemark i Finnmark, Ingen rvei, og effekter på biologisk mangfold: GLOBIO3 som beslutningsstøtteverktøy på arktisk lokalt nivå. In SD Mathiesen, IMG Eira, EI Turi, A. Oskal, M. Pogodaev og M. Tonkopeeva (red.), *Reindrift.* Springer Polar Sciences. Springer. https://doi.org / 10.1007/978-3-031-17625-8_9

Vistnes, I. I., Burgess, P., Mathiesen, S. D., Nellemann, C., Oskal, A., & Turi, J. M. (2009). Reindeer Husbandry and Barents 2030: Impacts of Future Petroleum Development on Reindeer Husbandry in the Barents Region.

Johnsen, K.I. (2016). Landuse conflicts between reindeer husbandry and mineral extraction in Finnmark, Norway: Contested rationalities and the politics of belonging. *Polar Geography*, 39:58-79.

Klimaendringer

Tyler, N. J. C., Turi, J. M., Sundset, M. A., Bull, K. S., Sara, M. N., Reinert, E., Oskal, N., Nellemann, C., McCarthy, J. J., Mathiesen, S. D., Martello, M. L., Magga, O. H., Hovelsrud, G. K., Hanssen-Bauer, I., Eira, N. I., Eira, I. M. G. and Corell, R. W. (2007). Saami reindeer pastoralism under climate change: applying a generalized framework for vulnerability studies

Svein D. Mathiesen, Mathis P. Bongo, P. Burgess, Robert W. Corell, Anna Deteva, Inger Marie G Eira, Inger Hassen-Bauer, Alvaro Ivanoff, Ole Henrik Magga, Nancy G. Maynard, Anders Oskal, Mikail Pogodaev, Mikkel N. Sara, Dagrun Vikhamar Schuler and Ellen Inga Turi. (2018). Indigenous Reindeer Herding and Adaptation to New Hazards in the Arctic. In D. Nakashima, I. Krupnik & J.T. Rubis, *Indigenous Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation* (pp 198-213). Cambridge, U.K. and Paris, France: Cambridge University Press and UNESCO. ISBN 978-1-107-13788-2

Eira, I. M., Jaenicke C., Magga, O. H., Maynard N., Vikhamar-Schuler, D., Mathiesen, S. D., 2013: "Traditional Sámi snow terminology and physical snow classification – Two ways of Knowing". In *Cold Regions Science and Technology, Volume 85*, January 2013, Pages 117-130.

Mathiesen, S.D. (2023). Reindeer Husbandry in the Circumpolar North. In S. D. Mathiesen, I. M. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (Eds.), Reindeer husbandry: Adaptation to the changing Arctic. Volume 1. Springer Polar Sciences.
Vikhamar-Schuler, D., Hanssen-Bauer, I., Schuler, T., Mathiesen, S.D. & M. Lehning. (2013). Use of a multilayer snow model to assess grazing conditions for reindeer. Annals of Glaciology, 54(62): 212- 226.

Eira, I. M. G., Oskal, A., Hanssen-Bauer, I., & Mathiesen, S. D. (2018). Snow cover and the loss of traditional indigenous knowledge. *Nature Climate Change*, 8(11), 928. https://doi: 10.1038/s41558-018-0319-2

Tonkopeeva, M, Corell, R.W, Maynard, N.G, Turi, E.I., Eira, I.M.G., Oskal, A., and Mathiesen S.D. 2023. Chapter 2. Framing Adaptation to Rapid Change in the Arctic. In *Reindeer Husbandry - Adaptation to the Changing Arctic, Volume 1*. pp. 15-35. Editors Mathiesen, Eira, Turi, Oskal, Pogodaev and Tonkopeeva. Springer Nature.

Krarup Hansen, K., & Oskal-Somby, B. (2023). Tilpasning til fremtidens klima i samisk reindrift: En casestudie fra Tromsø, Norge. in SD Mathiesen, IMG Eira, EI Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (Red.), *Reindeer hus bandry (Springer polar sciences).* Springer.

Mathiesen, SD (2023). Reindrift i det sirkumpolare nord. I SD Mathiesen, IMG Eira, EI Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (Red.), *Reindrift. Springer polarvitenskap.* Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-0 31-17625-8_1

Reinert, SA, Lewis, Q., Oskal, A., & Stokvik, K. (2022). *Entreprenørskap i et arktisk i endring: Sibirske reindriftsutøvere og den nordlige sjøveien.* Harvard Business School-sak 722-005, februar 2022. Revidert juli 2022.

Borch, T., Johnsen, K.,I., Eira, I.M.G., Uhre, K & Lutz, J. (2023). Det ene året er ikke det andre årets bror. Klimaendringer påvirker natur og samfunn. *Ottar* nr. 3 2022.

Mathiesen, S.D., Alfthan, B., Corell, R., Eira, R.B.M**.,** Eira, I.M.G., Degteva, A., Johnsen, K.I., Oskal, A., Roué, M., Sara, M.N., Skum, E.R., Turi, E.I., and Turi, J.M 2013. Strategies to enhance the resilience of Sámi reindeer husbandry to rapid changes in the Arctic in *Arctic Resilience Interim Report 2013*, Stockholm Environment Institute and the Stockholm Resilience Centre, Arctic Council

Reinert, E, Aslaksen, I., Eira, I.M.G., Mathiesen S., Turi E. 2009. Adapting to Climate Change in Reindeer Herding – The Nation-State as Problem and Solution, in Adger, W. N., I. Lorenzoni and K. O'Brien (eds.): *Adapting to Climate Change: Thresholds, Values and Governance.* Cambridge: Cambridge University Press.

Hva er International Centre for Reindeer Husbandry (ICR): Et kunnskapssenter

Internasjonalt senter for reindrift er en uavhengig faginstitusjon, etablert i 2005, som skal styrke det internasjonale urfolkssamarbeid, bidrar til å opprettholde og utvikle én bærekraftig reindrift i nordområdene og bygge nettverk mellom reindriftsfolkene i de subarktiske områdene. Senteret skal også bidra til å beskytte reindriftens tradisjonelle kunnskap og fremme kunnskap om og forståelse for reindriften spesielt fokusert på urfolks matssystemer i Nordområdene. ICR har ansvaret for det internasjonale akademiske sekretariatet for UArctic EALÁT Institute som

jobber med å samle både tradisjonelle og vitenskapsbaserte kunnskap innen forskning, opplæring og utdanningsprogrammer og planlegge vitenskapelige og forskningsaktiviteter med internasjonale samarbeidspartnere, slik som Harvard Universitet. Det er en økende forståelse for viktigheten og nødvendigheten av å inkludere urfolkskunnskap i vitenskapelig observasjon og forskning spesielt relatert til nettopp arktiske urfolks matssystemer. Klimaendringer påvirker den lokale økonomien i Sapmi, både langs kysten, på fjellets, i syd og i nord. ICR har nylig utført uavhengig forskning som involverer reindrifters tradisjonelle kunnskap finansiert av Horizon 2020, Social Sciences and Humanities Research Council of Canada (SSHRC), og Global Environmental Facility (GEF), og NordForsk. Spesielt fremhever vi prosjektet: *From reindeer to pork, meat assimilation in Arctic indigenous communitites*, ledet av ICR og støttet finansielt fra Canada. Den nåværende forbruket av kjøtt (svinekjøtt) i et urfolks reindriftssamfunn studeres og hvordan dette har endret seg fra 1950-2021. ICR og Verdensforbundet for reindriftsfolk gjennomførte Arktisk råd matprosjektet EALLU (https://arctic-council.org/projects/arctic-indigenous-youth-food-knowledge-and-arctic-change-eallu-ii/) med urfolksungdom fra hele det sirkumpolare nord og levert e, 11. mai 2017, rapporten med tittelen "EALLU – Indigenous Youth, Food Knowledge & Arctic Change". Ved den 23. International Gourmand Awards i Yantai i Kina 26. mai 2018, vant denne boken prisen for verdens beste matbok, på tvers av alle kategorier, i konkurranse med 1 372 andre bøker fra over 70 stater. https://oaarchive.arctic-council.org/items/1e8c52d5-c783-4b6f-8528-7da64ff100d0). Derfor kan man også med troverdighet hevde at matkulturene til arktiske urbefolkninger og arbeidet til våre urfolk ungdom representerer en unik kompetanse, med et demonstrert globalt potensial. ICR har god oversikt over litteratur og andre prosjekter innenfor temaet mat-systemer, og vil lage det en systematisk oversikt mede fokus på samisk forhold. ICR vil lage et forstudie om matssystemer, som vil resultere i en systematisert oversikt over urfolks matsystemer i Sápmi, og en systematisk oversikt over litteratur og prosjekter, samt foreslå retning for det videre arbeidet. ICR vil utarbeide behovet for en matkonferanse for Arktiske urfolk med fokus på fisk, kjøtt og bær (https://reindeerherding.org/1st-arctic-indigenous-peoples-food-congress).

Čujuhus Suovdigeaidnu 25
9710 Billávuotna
Tlf.nr. 902 89 233
E-poasta poasta@mearrasiida.no
Org.nr. 985.017.255

Sámediggi - Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok

Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Innledning

Mearrasiida sine innspill til Sannhets- og kommisjonens rapport er basert på kompetanse om situasjonen i sjøsamiske områder når det gjelder samisk språk og kultur, opparbeidet i løpet av 20 års drift ved senteret. Gjennom disse to tiårene har vi også fått innsikt i utfordringer innen tradisjonelle næringer, forvaltning av natur og arealer og økende press på arealer både på land og sjø.

Om Mearrasiida

Mearrasiida er en stiftelse lokalisert i Billávuotna i Porsanger. Det ble etablert i 2002 av lokale ildsjeler i Kolvik/Billefjordområdet. Stiftelsen drives som et senter, og har som formål å bevare sjøsamisk språk og kultur. På bakgrunn av denne målsettingen og stiftelsens formålsparagraf har Mearrasiida lokal/tradisjonell kunnskap, samisk språk og stedsnavn i sjøsamiske områder som sentrale arbeidsområder. Det arbeides også med kulturminner og lokalhistorie. Fra 2018 har sjøsamisk båthistorie og båtbygging blitt et sentralt tema, i form av prosjekter med bygging av små tradisjonelle spissbåter og innsamling av samisk båtterminologi, og fra 2021 har også selen som gammel sjøsamisk ressurs ovært et viktig tema.

For informasjon og formidling har Mearrasiida i tillegg til hjemmeside med informasjon om eget arbeid, også et nettsted med databaser for stedsnavn og samiske ord og uttrykk og for presentasjon av lokal/tradisjonell kunnskap. Informasjon og formidling skjer også på tilstelninger og forskjellige arrangementer. Mearrasiida erfarer en økende etterspørsel etter kunnskap om sjøsamer generelt, og om den type arbeid som utføres ved senteret (bl.a.

båtbygging).

Det er også flere som etterspør samarbeid ut fra den type kompetanse som Mearrasiida har opparbeidet, blant annet om samiske stedsnavn, språk og tradisjonell kunnskap og i det hele tatt sjøsamisk kulturarv. Samarbeid med forskningsmiljøer bidrar til mer kunnskap om blant annet utfordringer i sjøsamiske samfunn, og formidling i samarbeid mellom akademia og et sjøsamisk senter kan ses på som nærmest forsoningstiltak i lokalsamfunn der man har hatt noe ulike erfaringer med forskning. Mearrasiida finansieres av årlige driftstilskudd fra Sametinget samt prosjektmidler.

Kommentarer til kommisjonens forslag

Vi tar utgangspunkt i Sametingets presentasjon på sine nettsider av kommisjonens forslag til forsonende tiltak[1], og noen utsagn i rapporten som vi har funnet særlig relevante:

«Et gjennomgående trekk ved kommisjonens rapport er dokumentasjonen av hvordan fornorskingen har vært og er et resultat av både fornorskingspolitikk som målrettede tiltak og konsekvenser av politiske beslutninger og samfunnsendringer som, uavhengig av intensjonen, likevel har hatt betydelige fornorskende virkninger. Omfattende endringer i fiskeripolitikken har hatt store konsekvenser for videreføringen av samisk og kvensk kultur langs kysten.»

«Kommisjonen foreslår en rekke tiltak som bidrag til en videre forsoningsprosess. På et overordnet nivå foreslår kommisjonen en tilnærming basert på noen sentrale områder for å videreføre forsoningsprosesser: kunnskapsheving, styrking av samiske språk og kvensk, samt språkkompetanse, styrking av kultur og kulturkompetanse, konfliktløsning og implementering av regelverk.»

«*Kommisjonen har søkt å fremme forslag til tiltak som kan skape større likeverd mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen og bidra til å øke den generelle kunnskapen i samfunnet om samisk, kvensk og skogfinsk historie og kultur. Hovedmålsettingen er at kommisjonen, gjennom å etablere en felles forståelse av fornorskingspolitikken og dens konsekvenser, skal legge grunnlaget for forsoning mellom skogfinner, samer, kvener og majoritetsbefolkningen.»*

«Kommisjonen legger til grunn at et forsonet samfunn kjennetegnes av at befolkningen har et felles solid kunnskapsgrunnlag om fornorskingspolitikken. Likeså at offentlige myndigheter erkjenner at det har vært begått urett overfor de gruppene som inngår i mandatet, erkjenner at fornorskingspolitikken har hatt negative konsekvenser for enkeltindivider og for samer, kvener og skogfinner som grupper, og viser vilje til å ta et oppgjør med uretten.»

«Kommisjonens arbeid og forslag til tiltak bygger på en forståelse av at forsoning er en

[1] Høring - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Sametinget

gjensidig og relasjonell prosess som skjer på ulike nivåer. Forsoning kan foregå på individnivå, gruppenivå og politisk nivå.»

«Kommisjonen skal, blant annet gjennom å formidle kunnskap om fornorskingshistorien og dens konsekvenser, foreslå tiltak og berede grunnen for videre forsoning i samfunnet, forstått som en gjensidig prosess der flere parter deltar. Kommisjonen foreslår både videreføring og styrking av eksisterende tiltak og nye tiltak for videre forsoning.»

Kommisjonen sorterer forslagene sine under fem pilarer som forsoningsprosessen må bygge på: Kunnskap og formidling, språk, kultur, forebygging av konflikter samt implementering av regelverk. Vi kommenterer et utvalg av forslagene.

Pilar 1: Kunnskap og formidling

Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Vår kommentar: Et nasjonalt kompetansesenter kan få stor betydning på flere måter. Sett fra vårt ståsted anser vi det som svært positivt at man i begrunnelsen for et slikt senter nevner *at «de kvenske, skogfinske og samiske samfunnene må få bedre mulighet til å ta del i kunnskapsutviklingen og formidlingen av egen historie og kultur», og at «kompetansesenteret skal også bidra med kompetanse og kunnskapsformidling i forsoningsprosesser på lokalt og regionalt nivå.»*

Forutsetningen for at et slikt samarbeid skal lykkes, er at allerede eksisterende lokale og regionale institusjoner deltar. Altså videreføring av eksisterende tiltak innen kunnskapsutvikling og formidling.[2] Om eksisterende institusjoner i rapporten: *Kulturinstitusjoner, -sentre og museer har blitt viktige arenaer i formidling av historie og kulturarv fra samiske, kvenske, norskfinske og skogfinske perspektiver.»*

Pilar 2: Språk

«Kommisjonens gransking viser at det har skjedd et omfattende språkskifte fra finsk, kvensk og/eller samiske språk til norsk. … Nordsamisk har en positiv utvikling kun i Indre Finnmark, Alta/Áltá/Alattio og Tromsø/Romsa/Tromssa, mens antallet samiskspråklige i andre nordsamiske språkområder er kraftig redusert.»

Fornorskninga var sterkest ved kysten, og i fjordstrøk som Porsanger, og er det på en måte ennå er i dag. Situasjonen for samisk språk i Porsanger er sterkt truet. Porsanger kommune sett under ett er i dag i stor grad språklig fornorsket, men samisk og/eller kvensk er fortsatt

[2] Forslag til en modell for forvaltning av samisk tradisjonell kunnskap (sámi árbevirolaš máhttu SÁM) der lokale aktører tillegges stor vekt, kan være relevant også for oppfølging av nevnte forslag fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. (mattuid-arbi-boahtteaigai.pdf (sametinget.no) Rapport fra arbeidsgruppe, 2019.

dagligspråk i noen bygder blant godt voksne og eldre. Nedgang i folketall blant annet på grunn av fraflytting fra de flerspråklige områdene og svekkede tradisjonelle næringer som fiske og jordbruk, har medført mindre bruk av samisk. Det må jobbes med å øke den samiske bevisstheten og styrke den samiske identiteten.

Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring, og en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.

Vår kommentar: Hvis samisk språk skal ha en naturlig og sterk plass i lokalsamfunnet, må det satses fra kommunens side. Porsanger kommune har ikke gjort nok for å støtte samisk språk og kultur, dette gjenspeiles i deres satsninger. Mearrasiida får ikke noe slags støtte/tilskudd fra kommunen sin virksomhet. Porsanger kommune er en samisk språkforvaltningskommune, og gjennom det forpliktet seg til å ivareta og fremme samisk språk i samsvar med samelovens bestemmelser.

Samisk språk og kultursenter gjør en bra jobb med samiske språk og kulturtiltak i kommunen. Men de har også få ressurser, og ikke særlig egnet bygg. Det er også snakk om å samlokalisere samisk og kvensk språksenter i kommunen, og dette er ikke en god idé. Man bør ha separerte språksentre for å bevare og styrke hvert språk. Når det gjelder målrettet språkopplæring i barnehage så bør rapporten «Sterke språkmodeller» bestilt av Sametinget ligge til grunn.[3]

Kommisjonen foreslår en etablering av nye språkkurs og styrking av eksisterende språkkurs, samt at det etableres tjenlige stipend- og kompensasjonsordninger for å stimulere bruken av både helårlige kurs og kortere kurs. Kommisjonen oppfordrer offentlige organer til å tilrettelegge for at ansatte kan ta språk- og/eller kulturkompetansehevende kurs.

Når det gjelder samiskoppplæring, vil vi påpeke at det er svært få fra de sjøsamiske områdene som reiser til Kautokeino for å studere. Hvis man vil ha flere studenter fra Porsanger til å studere ved Sámi Allaskuvla, så må man ufarliggjøre det samiske språket. Det er nemlig språket som er det største hinderet for mange sjøsamer, og det å flytte til Kautokeino der det samiske står så sterkt, er et vanskelig steg å ta for mange. Man må se potensialet med å rekruttere i sjøsamiske miljøer til språkopplæring. Hvis vi vil ha samiskspråklige ressurspersoner med høyere utdanning fra Porsanger kommune, så må Sámi Allaskuvla se utover de som har samisk som morsmål. Hvis ikke vi har kompetente samisklærere i barnehage og skole, så kan vi ikke drive med opplæring i samisk.

[3] https://sametinget.no/_f/p1/i6d4c24c9-32df-41f1-9aae-4117a0411684/010722-samos-sterke-sprakmodeller.pdf

Pilar 3: Kultur

Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.

Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.

Vår kommentar: I oppfølging av førstnevnte punkt vil det være klargjørende om man definerer hva man mener med kultur. Det er som kjent et begrep som brukes på mange måter, fra å bli forstått som synonymt med kulturelle uttrykksformer som musikk, klesdrakter osv. til en bred definisjon som også innbefatter bl.a. kunnskap og verdier, og i noen sammenhenger også livsformer. Men det er selvsagt positivt at man ønsker å styrke de økonomiske rammene for kulturnæringer og -institusjoner.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.

Dette utdypet slik i pkt. 26.9.4 *«Ytringsfrihetskommisjonen foreslår blant annet at det utarbeides en handlingsplan mot diskriminering av samer og nasjonale minoriteter som er særlig utsatt for hets og sjikane, og at synligheten til og kunnskapen om samer og nasjonale minoriteter i skolen økes.»*

Vår kommentar: En slik handlingsplan vil være et svært viktig tiltak, noe innlegg og kommentarfelt i aviser og sosiale medier demonstrerer.

Det bør utredes et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.

Vår kommentar: Også et viktig tiltak. Manglende medbestemmelse i beslutninger som angår blant annet arealinngrep er et omfattende problem.

Kommisjonen oppfordrer til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finnmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.

Vår kommentar: En kartlegging i områdene utenfor Finnmark må omfatte retten til fiske i fjordene.

Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i

havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.

Vår kommentar: Oppfølging av begge nevnte NOUer viktig. Sett fra Finnmark vil vi særlig understreke betydningen av NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (Kystfiskeutvalgets innstilling). Vi vil peke utviklingen innen og situasjon for fiskeriene og uavklart rettssituasjon for sjøsamene, med de konsekvenser det har når presset på sjøarealene øker (oppdrett, forslag om skytefelt, planer om vindturbiner til havs.) Dette er grundig beskrevet i kommisjonens rapport.

Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.

Vår kommentar: Forslaget må innbefatte fiske i sjøsamiske områder, og også jordbrukets og utmarkas betydning for samisk kultur.[4] I en artikkel om jordbruk (nevnt i fotnote 4) vises det til at Sametingets jordbruksmelding fra 2007 nevner at produksjonen innenfor jordbruk, fiske, reindrift, utmark, duodji og kombinasjoner av disse tradisjonelt har dannet grunnlaget for bo- og sysselsettingen i samiske samfunn, og at det derfor er en klar sammenheng mellom samisk bygdebosetting og primærnæringenes stilling som sysselsettingsfaktor.

Pilar 5: Implementering av regelverk

Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.

Utdypet slik i rapporten: *En av de største utfordringene kommisjonen har observert er manglende gjennomføring av vedtatt politikk. Når lover, lovfestede rettigheter og politiske vedtak og tiltak ikke har blitt fulgt opp av utøvende myndigheter overfor alle gruppene, står en overfor et implementeringsgap.* (pkt. 25.7)

Vår kommentar: Vi avgrenser oss til å påpeke manglende implementering av naturmangfoldlovens § 8 om kunnskapsgrunnlaget – bestemmelsen om erfaringsbasert kunnskap (herunder kunnskap basert på samisk bruk), samt føre-var-prinsippet i § 9 i samme lov. Vi vil også nevne at retten til konsultasjon om samiske interesser (samelovens § 4.2) er av svært stor betydning for muligheten til å ivareta samisk nærings- og bosetningsgrunnlag.[5]

[4] Når det gjelder jordbruk, viser statistikk en svært negativ utvikling i samiske områder, som at antall gårdsbruk ble mer enn halvert i løpet av 18 år. (En nedgang på 56 prosent i perioden 1995–2013). Fra artikkel om Utviklingen innen jordbruk i samiske bosetningsområder**.** (Fra samiske tall forteller: Utviklingen innen jordbruk i samiske bosetningsområder | Samiske tall forteller (samilogutmuitalit.no).

[5] Jf. for eksempel opplysningen i rapporten om at den sjøsamiske interesseorganisasjonen Bivdu har krevd rett til å bli konsultert av staten i saker som gjelder fiske i sjøsamiske områder, et krav Nærings- og fiskeridepartementet foreløpig ikke har akseptert.

Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.

Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.

Vår kommentar: Opplæring som nevnt i første punkt ble planlagt i Árbediehtu-prosjektet ved Sámi Allaskuvla (2008-2012), slik at de har relevant kompetanse. Samtidig er det viktig å tenke desentraliserte løsninger (jf. punktet om språkopplæring.)

Andre innspill
Ut fra rapportens vektlegging av forsoning og likeverd, og kultur:

Kulturbærende næringer
«Gjennom sine undersøkelser har kommisjonen erfart at press på tradisjonelle næringer og bruk av naturressursene er et gjennomgående tema både blant kvener og samer. En rekke industrielle tiltak de senere år har lagt beslag på tradisjonelle bruksområder både til lands og på sjøen, for eksempel i form av gruvedrift, vindkraftutbygging, kraftlinjer og fiskeoppdrett. Summen av disse inngrepene har betydelige konsekvenser for samisk og kvensk kulturutøvelse, enten det dreier seg om reindrift, kystfiske eller utmarksnæringer.»

Turistfiske nevnes også, og konsekvenser for kysttorsk: «*Kysttorsken, som tidligere var en viktig ressurs i alle fjordene, er i dag en truet art. Et stadig økende turistfiske aktiviserer spørsmålet om forholdet mellom allmenhetens tilgang, lokal fortrinnsrett og sedvanebaserte rettigheter. Felles for utfordringene som fjordfiskerne står ovenfor, er mangelen på en overordnet planlegging som kan ivareta fjordfiskernes interesser.»*

Fra rapporten om «øvrige utfordringer» (pkt. 21.11): «*Det er et gjennomgående trekk ved de sjøsamiske og kvenske kombinasjonstilpasningene at helheten ikke fanges opp av de respektive forvaltningssektorer. Utviklingen i landbruket styres av de stordriftsfordeler som karakteriserer dagens landbrukspolitikk, og fjordfisket er preget av de reguleringer som er referert. Laksefisket har alltid hatt viktig betydning for kvenske og sjøsamiske husholdninger og laksefiske var en sentral del av økonomien og kulturen, men forvaltes av Klima- og miljødepartementet.»*

Vår kommentar: Positivt at kombinasjonstilpasninger nevnes. I forsoningsarbeidet må man bestrebe seg på å skape respekt for at samtlige næringer som har inngått i tradisjonelle næringstilpasninger, er kulturbærende, enten alene eller i kombinasjon med andre næringer. (I det hele tatt respekt for småskala-virksomhet, som vanligvis taper i møter med store næringsaktører utenfra).

Vurdering av verdier
Det er behov for å diskutere verdier, og hvilke verdier som legger grunnlag for dagens

forvaltning av arealer og naturressurser. I et forsoningsarbeid er det behov for å drøfte ulike verdigrunnlag, hvilke verdier som vektlegges i politikkutforming og offentlig forvaltning, og hvordan fremme respekt også for tradisjonelle verdier og næringer. Et utgangspunkt kan være rapporter fra verdikommisjonen som ble nedsatt i 1998 og leverte sin sluttrapport i 2001), og da sett i lys av rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonens konklusjoner og forslag til tiltak.[6]

Bakgrunnen for dette forslaget er konsekvenser av dagens politiske system med godtgjørelse til kommuner dersom de gir tilgang til arealer på sjø og land. Med andre ord: Dårlig kommuneøkonomi og tilgang til arealer og natur henger nøye sammen. Konsekvensen er at både landområder og fjorder stilles til disposisjon for inngrep med Havbruksfondet (penger fra oppdrett) og løfter om inntekter i form av eiendomsskatt (vindkraft). Det er kun økonomiske verdier som tas med i vurderinger, og man ser bort fra tradisjonelle næringers arbeidsplasser, matproduksjon, verdiskaping og arealbehov, og de verdiene som ligger i å ha stedegne arbeidsplasser med lokal arbeidskraft. Man ser også bort fra verdiene som ligger i bruk av arealene til matauk og rekreasjon, og som er viktige for kunnskapsoverføring, tilhørighet til et område, livskvalitet, bolyst og bli-lyst.

De negative sidene ved fiskeoppdrett omtales relativt hyppig i deler av media, men svært sjelden innen politikk og forvaltning.[7] I tillegg til økonomiske vurderinger blant folkevalgte, kan en årsak være at for eksempel sjøsamer ofte er dårlig representert i kommunestyrer, som vanligvis har flest representanter fra kommunesentrene, der samisk språk og kultur er minst synlig og lite verdsatt.

Lokal/tradisjonell kunnskap

«Den marine ressursutnyttingen har vært et viktig grunnlag for sjøsamisk kultur og næringsliv. Både språk, teknologi og kunnskap har utviklet seg over et par tusen år og muliggjort en tilværelse som «mearrasápmelaččat» – sjøsamer. Kunnskap om forvaltningen av det lokale ressursgrunnlaget omtales gjerne som tradisjonsbasert kunnskap, og har vært en svært viktig forutsetning for livet i fjordene.»

«Slik lokal kunnskap var en nødvendig forutsetning for å kunne lykkes i sin næringsutøvelse. Vel så viktig er det at denne kunnskapen er en grunnleggende del av et sjøsamisk kulturtilfang. Den sjøsamiske kunnskapen handler om erfaringsbasert innsikt i komplekse økologiske sammenhenger, ferdigheter og tilhørende rettsoppfatninger. Allerede i 1950

---

[6] Verdikommisjonens sluttrapport - regjeringen.no
Eventuelt avgrenset til oppfølging av rapporten fra samisk verdigruppe:
«Sametinget opprettet på oppfordring fra Verdikommisjonen en samisk verdigruppe som kom i arbeid i slutten av 1999. Artikkelforfatterne tar opp temaer rundt de samiske verdiene. Artiklene formidler kunnskap som vil være nyttig både for den samiske befolkningen og for resten av den norske befolkningen.» (Fra Deichman.no) Samiske verdier | Ovttas/Aktan/Aktesne

[7] Eksempler på tema oppdrett i media: Fra Ságats leder om oppdrett, Havbruksfondet og kommunal buksevæting: "Havbruksfondet fungerer i dag langt på vei som kommunal buksevæting. Godt og varmt med det samme, men så kommer den sure svie."
Leder: Farlige penger fra oppdrett? (sagat.no)

forelå en beskrivelse av bredden i den sjøsamiske kulturen, og i de senere år har ulike samiske kompetansesentre gitt en omfattende dokumentasjon av sjøsamiske tradisjoner og kulturuttrykk.»

«Språkskifte fører ikke bare til at et språk går ut av bruk, men det kan også ramme overføring av kunnskapssystemet språket bærer med seg. Dette kan føre til at lokal kunnskap og tradisjoner som har vært overført fra generasjon til generasjon svekkes, som f.eks. kunnskap om hvordan man lager skaller, reparerer fiskegarn og hvor det er best å fiske».

Vi har nevnt at naturmangfoldlovens bestemmelse om erfaringsbasert kunnskap må følges opp. Når det gjelder konkrete løsninger for arbeid med slik kunnskap, antar vi at den tidligere nevnte rapporten *mattuidarbi-boahtteaigai* fra arbeidsgruppe nedsatt av Sametinget kan være til nytte. Og vi håper at den internasjonale naturavtalen sin vektlegging av urfolks kunnskap og verdier kan være til nytte både på lokalt nivå, i Sametinget og i nasjonale systemer.[8]

Når det gjelder lokal/tradisjonell kunnskap, vil vi også vise til kommisjonens positive omtale av stedsnavns betydning, og også av språkdokumentasjon.

Fiskarlagsprotokoller

I rapporten nevnes Samisk arkiv, og blant annet at «arkivverket fastslår at det er vanskelig å finne dokumentasjon om samer og nasjonale minoriteter i offentlige arkiver.» Lokale fiskarlagsprotokoller fra sjøsamiske områder dokumenterer sentrale trekk ved utviklinga innen fiskeriene i disse områdene. Vi foreslår at et tidligere prosjekt der Mearrasiida har levert fiskarlagsprotokoller til Samisk arkiv for skanning, følges opp og utvides.

Konklusjon

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport er av svært stor betydning på mange måter. Vi vil avslutningsvis vise til rapportens vurderinger av rettighetsspørsmål.

«Lokale fiskere påpeker at regelverket setter kombinasjonsnæringer og den fleksibiliteten som folk i fjordene bygger på under press. Samiske rettigheter til sjøfiske er fremdeles uavklart til tross for en omfattende vitenskapelig dokumentasjon lagt fram i ulike offentlige utredninger.

«*Kjernespørsmålet for sjøsamer i dag er om rettsvernet av samisk kultur, som også omfatter de forskjellige materielle elementer som bærer kulturen, også gjelder for retten til å fiske.»*

[8] Om rapporten fra FNs naturpanel (IPBES). Utdrag fra naturavtalen (på norsk)
Kronikk: Samisk naturbruk som løsning for å oppfylle den nye naturavtalen - Sametinget
(Kronikk av Maja Kristine Jåma)
Landskapets verdier, vurdert i et forskningsprosjekt:
Landskapsfortellinger fra Porsanger - Meronbloggen

«Samenes reindrift og samenes fiske har til felles at næringene danner grunnlaget for deler av samenes opprinnelige kultur med klare behov for å sikre rettighetene for næringsutøvelsen. Næringsaktiviteten er ulik, men samenes status som urfolk er så klar for folkegruppen, at avgjørelsene for den ene gruppen bør ha betydelig rettslig kraft med tanke på den andre. Den historiske bruken av naturen er en felles kulturarv.

Kommisjonen er entydig i sin beskrivelse av at de tradisjonelle samiske næringene blir stadig satt under press av øvrige næringsinteresser. ... Som flere har nevnt i møter med kommisjonen, må arealinngrep som påvirker sjøsamiske områder negativt, stoppes. Vilkårene for de tradisjonelle samiske næringene, også i kombinasjon, må forbedres, og lovverk av betydning for disse næringene, herunder som nevnt bestemmelser om lokal/tradisjonell kunnskap og konsultasjonsrett, må implementeres.

Vi håper at kommisjonens store og svært viktige arbeid følges opp, og etter hvert gir konkrete resultater i styrking av minoritetsspråk og kultur som rapporten omhandler, og bidrar til forsoning etter lang tids fornorsking.

Mearrasiida 31.10.2023

Ove Stødle

Daglig leder
(Sign.)

Čujuhus Suovdigeaidnu 25
9710 Billávuotna
Tlf.nr. 902 89 233
E-poasta poasta@mearrasiida.no
Org.nr. 985.017.255

Sámediggi - Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok

Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Innledning

Mearrasiida sine innspill til Sannhets- og kommisjonens rapport er basert på kompetanse om situasjonen i sjøsamiske områder når det gjelder samisk språk og kultur, opparbeidet i løpet av 20 års drift ved senteret. Gjennom disse to tiårene har vi også fått innsikt i utfordringer innen tradisjonelle næringer, forvaltning av natur og arealer og økende press på arealer både på land og sjø.

Om Mearrasiida

Mearrasiida er en stiftelse lokalisert i Billávuotna i Porsanger. Det ble etablert i 2002 av lokale ildsjeler i Kolvik/Billefjordområdet. Stiftelsen drives som et senter, og har som formål å bevare sjøsamisk språk og kultur. På bakgrunn av denne målsettingen og stiftelsens formålsparagraf har Mearrasiida lokal/tradisjonell kunnskap, samisk språk og stedsnavn i sjøsamiske områder som sentrale arbeidsområder. Det arbeides også med kulturminner og lokalhistorie. Fra 2018 har sjøsamisk båthistorie og båtbygging blitt et sentralt tema, i form av prosjekter med bygging av små tradisjonelle spissbåter og innsamling av samisk båtterminologi, og fra 2021 har også selen som gammel sjøsamisk ressurs ovært et viktig tema.

For informasjon og formidling har Mearrasiida i tillegg til hjemmeside med informasjon om eget arbeid, også et nettsted med databaser for stedsnavn og samiske ord og uttrykk og for presentasjon av lokal/tradisjonell kunnskap. Informasjon og formidling skjer også på tilstelninger og forskjellige arrangementer. Mearrasiida erfarer en økende etterspørsel etter kunnskap om sjøsamer generelt, og om den type arbeid som utføres ved senteret (bl.a.

båtbygging).

Det er også flere som etterspør samarbeid ut fra den type kompetanse som Mearrasiida har opparbeidet, blant annet om samiske stedsnavn, språk og tradisjonell kunnskap og i det hele tatt sjøsamisk kulturarv. Samarbeid med forskningsmiljøer bidrar til mer kunnskap om blant annet utfordringer i sjøsamiske samfunn, og formidling i samarbeid mellom akademia og et sjøsamisk senter kan ses på som nærmest forsoningstiltak i lokalsamfunn der man har hatt noe ulike erfaringer med forskning. Mearrasiida finansieres av årlige driftstilskudd fra Sametinget samt prosjektmidler.

Kommentarer til kommisjonens forslag

Vi tar utgangspunkt i Sametingets presentasjon på sine nettsider av kommisjonens forslag til forsonende tiltak[1], og noen utsagn i rapporten som vi har funnet særlig relevante:

«Et gjennomgående trekk ved kommisjonens rapport er dokumentasjonen av hvordan fornorskingen har vært og er et resultat av både fornorskingspolitikk som målrettede tiltak og konsekvenser av politiske beslutninger og samfunnsendringer som, uavhengig av intensjonen, likevel har hatt betydelige fornorskende virkninger. Omfattende endringer i fiskeripolitikken har hatt store konsekvenser for videreføringen av samisk og kvensk kultur langs kysten.»

«Kommisjonen foreslår en rekke tiltak som bidrag til en videre forsoningsprosess. På et overordnet nivå foreslår kommisjonen en tilnærming basert på noen sentrale områder for å videreføre forsoningsprosesser: kunnskapsheving, styrking av samiske språk og kvensk, samt språkkompetanse, styrking av kultur og kulturkompetanse, konfliktløsning og implementering av regelverk.»

«*Kommisjonen har søkt å fremme forslag til tiltak som kan skape større likeverd mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen og bidra til å øke den generelle kunnskapen i samfunnet om samisk, kvensk og skogfinsk historie og kultur. Hovedmålsettingen er at kommisjonen, gjennom å etablere en felles forståelse av fornorskingspolitikken og dens konsekvenser, skal legge grunnlaget for forsoning mellom skogfinner, samer, kvener og majoritetsbefolkningen.»*

«Kommisjonen legger til grunn at et forsonet samfunn kjennetegnes av at befolkningen har et felles solid kunnskapsgrunnlag om fornorskingspolitikken. Likeså at offentlige myndigheter erkjenner at det har vært begått urett overfor de gruppene som inngår i mandatet, erkjenner at fornorskingspolitikken har hatt negative konsekvenser for enkeltindivider og for samer, kvener og skogfinner som grupper, og viser vilje til å ta et oppgjør med uretten.»

«Kommisjonens arbeid og forslag til tiltak bygger på en forståelse av at forsoning er en

[1] Høring - Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Sametinget

gjensidig og relasjonell prosess som skjer på ulike nivåer. Forsoning kan foregå på individnivå, gruppenivå og politisk nivå.»

«Kommisjonen skal, blant annet gjennom å formidle kunnskap om fornorskingshistorien og dens konsekvenser, foreslå tiltak og berede grunnen for videre forsoning i samfunnet, forstått som en gjensidig prosess der flere parter deltar. Kommisjonen foreslår både videreføring og styrking av eksisterende tiltak og nye tiltak for videre forsoning.»

Kommisjonen sorterer forslagene sine under fem pilarer som forsoningsprosessen må bygge på: Kunnskap og formidling, språk, kultur, forebygging av konflikter samt implementering av regelverk. Vi kommenterer et utvalg av forslagene.

Pilar 1: Kunnskap og formidling

Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Vår kommentar: Et nasjonalt kompetansesenter kan få stor betydning på flere måter. Sett fra vårt ståsted anser vi det som svært positivt at man i begrunnelsen for et slikt senter nevner *at «de kvenske, skogfinske og samiske samfunnene må få bedre mulighet til å ta del i kunnskapsutviklingen og formidlingen av egen historie og kultur», og at «kompetansesenteret skal også bidra med kompetanse og kunnskapsformidling i forsoningsprosesser på lokalt og regionalt nivå.»*

Forutsetningen for at et slikt samarbeid skal lykkes, er at allerede eksisterende lokale og regionale institusjoner deltar. Altså videreføring av eksisterende tiltak innen kunnskapsutvikling og formidling.[2] Om eksisterende institusjoner i rapporten: *Kulturinstitusjoner, -sentre og museer har blitt viktige arenaer i formidling av historie og kulturarv fra samiske, kvenske, norskfinske og skogfinske perspektiver.»*

Pilar 2: Språk

«Kommisjonens gransking viser at det har skjedd et omfattende språkskifte fra finsk, kvensk og/eller samiske språk til norsk. … Nordsamisk har en positiv utvikling kun i Indre Finnmark, Alta/Áltá/Alattio og Tromsø/Romsa/Tromssa, mens antallet samiskspråklige i andre nordsamiske språkområder er kraftig redusert.»

Fornorskninga var sterkest ved kysten, og i fjordstrøk som Porsanger, og er det på en måte ennå er i dag. Situasjonen for samisk språk i Porsanger er sterkt truet. Porsanger kommune sett under ett er i dag i stor grad språklig fornorsket, men samisk og/eller kvensk er fortsatt

[2] Forslag til en modell for forvaltning av samisk tradisjonell kunnskap (sámi árbevirolaš máhttu SÁM) der lokale aktører tillegges stor vekt, kan være relevant også for oppfølging av nevnte forslag fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. (mattuid-arbi-boahtteaigai.pdf (sametinget.no) Rapport fra arbeidsgruppe, 2019.

dagligspråk i noen bygder blant godt voksne og eldre. Nedgang i folketall blant annet på grunn av fraflytting fra de flerspråklige områdene og svekkede tradisjonelle næringer som fiske og jordbruk, har medført mindre bruk av samisk. Det må jobbes med å øke den samiske bevisstheten og styrke den samiske identiteten.

Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring, og en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.

Vår kommentar: Hvis samisk språk skal ha en naturlig og sterk plass i lokalsamfunnet, må det satses fra kommunens side. Porsanger kommune har ikke gjort nok for å støtte samisk språk og kultur, dette gjenspeiles i deres satsninger. Mearrasiida får ikke noe slags støtte/tilskudd fra kommunen sin virksomhet. Porsanger kommune er en samisk språkforvaltningskommune, og gjennom det forpliktet seg til å ivareta og fremme samisk språk i samsvar med samelovens bestemmelser.

Samisk språk og kultursenter gjør en bra jobb med samiske språk og kulturtiltak i kommunen. Men de har også få ressurser, og ikke særlig egnet bygg. Det er også snakk om å samlokalisere samisk og kvensk språksenter i kommunen, og dette er ikke en god idé. Man bør ha separerte språksentre for å bevare og styrke hvert språk. Når det gjelder målrettet språkopplæring i barnehage så bør rapporten «Sterke språkmodeller» bestilt av Sametinget ligge til grunn.[3]

Kommisjonen foreslår en etablering av nye språkkurs og styrking av eksisterende språkkurs, samt at det etableres tjenlige stipend- og kompensasjonsordninger for å stimulere bruken av både helårlige kurs og kortere kurs. Kommisjonen oppfordrer offentlige organer til å tilrettelegge for at ansatte kan ta språk- og/eller kulturkompetansehevende kurs.

Når det gjelder samiskoppplæring, vil vi påpeke at det er svært få fra de sjøsamiske områdene som reiser til Kautokeino for å studere. Hvis man vil ha flere studenter fra Porsanger til å studere ved Sámi Allaskuvla, så må man ufarliggjøre det samiske språket. Det er nemlig språket som er det største hinderet for mange sjøsamer, og det å flytte til Kautokeino der det samiske står så sterkt, er et vanskelig steg å ta for mange. Man må se potensialet med å rekruttere i sjøsamiske miljøer til språkopplæring. Hvis vi vil ha samiskspråklige ressurspersoner med høyere utdanning fra Porsanger kommune, så må Sámi Allaskuvla se utover de som har samisk som morsmål. Hvis ikke vi har kompetente samisklærere i barnehage og skole, så kan vi ikke drive med opplæring i samisk.

[3] https://sametinget.no/_f/p1/i6d4c24c9-32df-41f1-9aae-4117a0411684/010722-samos-sterke-sprakmodeller.pdf

Pilar 3: Kultur

Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.

Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.

Vår kommentar: I oppfølging av førstnevnte punkt vil det være klargjørende om man definerer hva man mener med kultur. Det er som kjent et begrep som brukes på mange måter, fra å bli forstått som synonymt med kulturelle uttrykksformer som musikk, klesdrakter osv. til en bred definisjon som også innbefatter bl.a. kunnskap og verdier, og i noen sammenhenger også livsformer. Men det er selvsagt positivt at man ønsker å styrke de økonomiske rammene for kulturnæringer og -institusjoner.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.

Dette utdypet slik i pkt. 26.9.4 *«Ytringsfrihetskommisjonen foreslår blant annet at det utarbeides en handlingsplan mot diskriminering av samer og nasjonale minoriteter som er særlig utsatt for hets og sjikane, og at synligheten til og kunnskapen om samer og nasjonale minoriteter i skolen økes.»*

Vår kommentar: En slik handlingsplan vil være et svært viktig tiltak, noe innlegg og kommentarfelt i aviser og sosiale medier demonstrerer.

Det bør utredes et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.

Vår kommentar: Også et viktig tiltak. Manglende medbestemmelse i beslutninger som angår blant annet arealinngrep er et omfattende problem.

Kommisjonen oppfordrer til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.

Vår kommentar: En kartlegging i områdene utenfor Finnmark må omfatte retten til fiske i fjordene.

Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i

havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.

Vår kommentar: Oppfølging av begge nevnte NOUer viktig. Sett fra Finnmark vil vi særlig understreke betydningen av NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (Kystfiskeutvalgets innstilling). Vi vil peke utviklingen innen og situasjon for fiskeriene og uavklart rettssituasjon for sjøsamene, med de konsekvenser det har når presset på sjøarealene øker (oppdrett, forslag om skytefelt, planer om vindturbiner til havs.) Dette er grundig beskrevet i kommisjonens rapport.

Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.

Vår kommentar: Forslaget må innbefatte fiske i sjøsamiske områder, og også jordbrukets og utmarkas betydning for samisk kultur.[4] I en artikkel om jordbruk (nevnt i fotnote 4) vises det til at Sametingets jordbruksmelding fra 2007 nevner at produksjonen innenfor jordbruk, fiske, reindrift, utmark, duodji og kombinasjoner av disse tradisjonelt har dannet grunnlaget for bo- og sysselsettingen i samiske samfunn, og at det derfor er en klar sammenheng mellom samisk bygdebosetting og primærnæringenes stilling som sysselsettingsfaktor.

Pilar 5: Implementering av regelverk

Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.

Utdypet slik i rapporten: *En av de største utfordringene kommisjonen har observert er manglende gjennomføring av vedtatt politikk. Når lover, lovfestede rettigheter og politiske vedtak og tiltak ikke har blitt fulgt opp av utøvende myndigheter overfor alle gruppene, står en overfor et implementeringsgap.* (pkt. 25.7)

Vår kommentar: Vi avgrenser oss til å påpeke manglende implementering av naturmangfoldlovens § 8 om kunnskapsgrunnlaget – bestemmelsen om erfaringsbasert kunnskap (herunder kunnskap basert på samisk bruk), samt føre-var-prinsippet i § 9 i samme lov. Vi vil også nevne at retten til konsultasjon om samiske interesser (samelovens § 4.2) er av svært stor betydning for muligheten til å ivareta samisk nærings- og bosetningsgrunnlag.[5]

[4] Når det gjelder jordbruk, viser statistikk en svært negativ utvikling i samiske områder, som at antall gårdsbruk ble mer enn halvert i løpet av 18 år. (En nedgang på 56 prosent i perioden 1995–2013). Fra artikkel om Utviklingen innen jordbruk i samiske bosetningsområder**.** (Fra samiske tall forteller: Utviklingen innen jordbruk i samiske bosetningsområder | Samiske tall forteller (samilogutmuitalit.no).

[5] Jf. for eksempel opplysningen i rapporten om at den sjøsamiske interesseorganisasjonen Bivdu har krevd rett til å bli konsultert av staten i saker som gjelder fiske i sjøsamiske områder, et krav Nærings- og fiskeridepartementet foreløpig ikke har akseptert.

Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.

Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.

Vår kommentar: Opplæring som nevnt i første punkt ble planlagt i Árbediehtu-prosjektet ved Sámi Allaskuvla (2008-2012), slik at de har relevant kompetanse. Samtidig er det viktig å tenke desentraliserte løsninger (jf. punktet om språkopplæring.)

Andre innspill
Ut fra rapportens vektlegging av forsoning og likeverd, og kultur:

Kulturbærende næringer
«Gjennom sine undersøkelser har kommisjonen erfart at press på tradisjonelle næringer og bruk av naturressursene er et gjennomgående tema både blant kvener og samer. En rekke industrielle tiltak de senere år har lagt beslag på tradisjonelle bruksområder både til lands og på sjøen, for eksempel i form av gruvedrift, vindkraftutbygging, kraftlinjer og fiskeoppdrett. Summen av disse inngrepene har betydelige konsekvenser for samisk og kvensk kulturutøvelse, enten det dreier seg om reindrift, kystfiske eller utmarksnæringer.»

Turistfiske nevnes også, og konsekvenser for kysttorsk: «*Kysttorsken, som tidligere var en viktig ressurs i alle fjordene, er i dag en truet art. Et stadig økende turistfiske aktiviserer spørsmålet om forholdet mellom allmenhetens tilgang, lokal fortrinnsrett og sedvanebaserte rettigheter. Felles for utfordringene som fjordfiskerne står ovenfor, er mangelen på en overordnet planlegging som kan ivareta fjordfiskernes interesser.»*

Fra rapporten om «øvrige utfordringer» (pkt. 21.11): «*Det er et gjennomgående trekk ved de sjøsamiske og kvenske kombinasjonstilpasningene at helheten ikke fanges opp av de respektive forvaltningssektorer. Utviklingen i landbruket styres av de stordriftsfordeler som karakteriserer dagens landbrukspolitikk, og fjordfisket er preget av de reguleringer som er referert. Laksefisket har alltid hatt viktig betydning for kvenske og sjøsamiske husholdninger og laksefiske var en sentral del av økonomien og kulturen, men forvaltes av Klima- og miljødepartementet.»*

Vår kommentar: Positivt at kombinasjonstilpasninger nevnes. I forsoningsarbeidet må man bestrebe seg på å skape respekt for at samtlige næringer som har inngått i tradisjonelle næringstilpasninger, er kulturbærende, enten alene eller i kombinasjon med andre næringer. (I det hele tatt respekt for småskala-virksomhet, som vanligvis taper i møter med store næringsaktører utenfra).

Vurdering av verdier
Det er behov for å diskutere verdier, og hvilke verdier som legger grunnlag for dagens

forvaltning av arealer og naturressurser. I et forsoningsarbeid er det behov for å drøfte ulike verdigrunnlag, hvilke verdier som vektlegges i politikkutforming og offentlig forvaltning, og hvordan fremme respekt også for tradisjonelle verdier og næringer. Et utgangspunkt kan være rapporter fra verdikommisjonen som ble nedsatt i 1998 og leverte sin sluttrapport i 2001), og da sett i lys av rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonens konklusjoner og forslag til tiltak.[6]

Bakgrunnen for dette forslaget er konsekvenser av dagens politiske system med godtgjørelse til kommuner dersom de gir tilgang til arealer på sjø og land. Med andre ord: Dårlig kommuneøkonomi og tilgang til arealer og natur henger nøye sammen. Konsekvensen er at både landområder og fjorder stilles til disposisjon for inngrep med Havbruksfondet (penger fra oppdrett) og løfter om inntekter i form av eiendomsskatt (vindkraft). Det er kun økonomiske verdier som tas med i vurderinger, og man ser bort fra tradisjonelle næringers arbeidsplasser, matproduksjon, verdiskaping og arealbehov, og de verdiene som ligger i å ha stedegne arbeidsplasser med lokal arbeidskraft. Man ser også bort fra verdiene som ligger i bruk av arealene til matauk og rekreasjon, og som er viktige for kunnskapsoverføring, tilhørighet til et område, livskvalitet, bolyst og bli-lyst.

De negative sidene ved fiskeoppdrett omtales relativt hyppig i deler av media, men svært sjelden innen politikk og forvaltning.[7] I tillegg til økonomiske vurderinger blant folkevalgte, kan en årsak være at for eksempel sjøsamer ofte er dårlig representert i kommunestyrer, som vanligvis har flest representanter fra kommunesentrene, der samisk språk og kultur er minst synlig og lite verdsatt.

Lokal/tradisjonell kunnskap

«Den marine ressursutnyttingen har vært et viktig grunnlag for sjøsamisk kultur og næringsliv. Både språk, teknologi og kunnskap har utviklet seg over et par tusen år og muliggjort en tilværelse som «mearrasápmelaččat» – sjøsamer. Kunnskap om forvaltningen av det lokale ressursgrunnlaget omtales gjerne som tradisjonsbasert kunnskap, og har vært en svært viktig forutsetning for livet i fjordene.»

«Slik lokal kunnskap var en nødvendig forutsetning for å kunne lykkes i sin næringsutøvelse. Vel så viktig er det at denne kunnskapen er en grunnleggende del av et sjøsamisk kulturtilfang. Den sjøsamiske kunnskapen handler om erfaringsbasert innsikt i komplekse økologiske sammenhenger, ferdigheter og tilhørende rettsoppfatninger. Allerede i 1950

---

[6] Verdikommisjonens sluttrapport - regjeringen.no
Eventuelt avgrenset til oppfølging av rapporten fra samisk verdigruppe:
«Sametinget opprettet på oppfordring fra Verdikommisjonen en samisk verdigruppe som kom i arbeid i slutten av 1999. Artikkelforfatterne tar opp temaer rundt de samiske verdiene. Artiklene formidler kunnskap som vil være nyttig både for den samiske befolkningen og for resten av den norske befolkningen.» (Fra Deichman.no) Samiske verdier | Ovttas/Aktan/Aktesne

[7] Eksempler på tema oppdrett i media: Fra Ságats leder om oppdrett, Havbruksfondet og kommunal buksevæting: "Havbruksfondet fungerer i dag langt på vei som kommunal buksevæting. Godt og varmt med det samme, men så kommer den sure svie."
Leder: Farlige penger fra oppdrett? (sagat.no)

forelå en beskrivelse av bredden i den sjøsamiske kulturen, og i de senere år har ulike samiske kompetansesentre gitt en omfattende dokumentasjon av sjøsamiske tradisjoner og kulturuttrykk.»

«Språkskifte fører ikke bare til at et språk går ut av bruk, men det kan også ramme overføring av kunnskapssystemet språket bærer med seg. Dette kan føre til at lokal kunnskap og tradisjoner som har vært overført fra generasjon til generasjon svekkes, som f.eks. kunnskap om hvordan man lager skaller, reparerer fiskegarn og hvor det er best å fiske».

Vi har nevnt at naturmangfoldlovens bestemmelse om erfaringsbasert kunnskap må følges opp. Når det gjelder konkrete løsninger for arbeid med slik kunnskap, antar vi at den tidligere nevnte rapporten *mattuidarbi-boahtteaigai* fra arbeidsgruppe nedsatt av Sametinget kan være til nytte. Og vi håper at den internasjonale naturavtalen sin vektlegging av urfolks kunnskap og verdier kan være til nytte både på lokalt nivå, i Sametinget og i nasjonale systemer.[8]

Når det gjelder lokal/tradisjonell kunnskap, vil vi også vise til kommisjonens positive omtale av stedsnavns betydning, og også av språkdokumentasjon.

Fiskarlagsprotokoller

I rapporten nevnes Samisk arkiv, og blant annet at «arkivverket fastslår at det er vanskelig å finne dokumentasjon om samer og nasjonale minoriteter i offentlige arkiver.» Lokale fiskarlagsprotokoller fra sjøsamiske områder dokumenterer sentrale trekk ved utviklinga innen fiskeriene i disse områdene. Vi foreslår at et tidligere prosjekt der Mearrasiida har levert fiskarlagsprotokoller til Samisk arkiv for skanning, følges opp og utvides.

Konklusjon

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport er av svært stor betydning på mange måter. Vi vil avslutningsvis vise til rapportens vurderinger av rettighetsspørsmål.

«Lokale fiskere påpeker at regelverket setter kombinasjonsnæringer og den fleksibiliteten som folk i fjordene bygger på under press. Samiske rettigheter til sjøfiske er fremdeles uavklart til tross for en omfattende vitenskapelig dokumentasjon lagt fram i ulike offentlige utredninger.

«*Kjernespørsmålet for sjøsamer i dag er om rettsvernet av samisk kultur, som også omfatter de forskjellige materielle elementer som bærer kulturen, også gjelder for retten til å fiske.»*

---

[8] Om rapporten fra FNs naturpanel (IPBES). Utdrag fra naturavtalen (på norsk)
Kronikk: Samisk naturbruk som løsning for å oppfylle den nye naturavtalen - Sametinget
(Kronikk av Maja Kristine Jåma)
Landskapets verdier, vurdert i et forskningsprosjekt:
Landskapsfortellinger fra Porsanger - Meronbloggen

«Samenes reindrift og samenes fiske har til felles at næringene danner grunnlaget for deler av samenes opprinnelige kultur med klare behov for å sikre rettighetene for næringsutøvelsen. Næringsaktiviteten er ulik, men samenes status som urfolk er så klar for folkegruppen, at avgjørelsene for den ene gruppen bør ha betydelig rettslig kraft med tanke på den andre. Den historiske bruken av naturen er en felles kulturarv.

Kommisjonen er entydig i sin beskrivelse av at de tradisjonelle samiske næringene blir stadig satt under press av øvrige næringsinteresser. … Som flere har nevnt i møter med kommisjonen, må arealinngrep som påvirker sjøsamiske områder negativt, stoppes. Vilkårene for de tradisjonelle samiske næringene, også i kombinasjon, må forbedres, og lovverk av betydning for disse næringene, herunder som nevnt bestemmelser om lokal/tradisjonell kunnskap og konsultasjonsrett, må implementeres.

Vi håper at kommisjonens store og svært viktige arbeid følges opp, og etter hvert gir konkrete resultater i styrking av minoritetsspråk og kultur som rapporten omhandler, og bidrar til forsoning etter lang tids fornorsking.

Mearrasiida 31.10.2023

Ove Stødle

Daglig leder
(Sign.)

Innspill fra Samisk kirkeråd til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité om representantforslag om en sannhetskommisjon for fornorskningspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge

15.5.17

Takk komiteleder, og takk for muligheten til å komme til denne høringen.

Aller først, Den norske kirke støtter forslaget om å nedsette en sannhetskommisjon om fornorskningspolitikken, og ønsker at kommisjonen også undersøker kirkens rolle.[1]

Kirkens tro sier at veien til sann forsoning går gjennom *sannhet*, *oppgjør*, og *gjenopprettende handlinger*. Derfor har Kirkemøtet ikke bare erkjent at kirken deltok i fornorskningen av samene, men også forpliktet seg på å bidra til at *uretten ikke fortsetter* – ut fra erkjennelsen av at forsoning tar tid.[2]

Kirken vil på denne bakgrunn understreke at spørsmålet om en sannhetskommisjon ikke bare handler om samer og kvener, men om Norges felles erkjente historie. Vi er enige i representantforslagets påstand om at det fortsatt er sider ved fornorskningspolitikken og dens konsekvenser som ikke er belyst. Mangelen på en samlet gjennomgang har bidratt til at myndighetenes tydelige erkjennelse og stillingtagen til fornorskningspolitikken har uteblitt.

Opprettelsen av Sametinget og tiltak for å styrke samisk språk og kultur springer ut av samenes rettigheter som folk, uavhengig om man har vært utsatt for fornorskning eller ikke. Tiltakene erstatter dermed ikke et offentlig oppgjør med selve fornorskningshistorien.

Mange samer bærer fortsatt på sår etter fornorskningen, og negative funn i helseforskning kan sees i sammenheng med dette[3]. Det er derfor viktig at individer og fellesskap som på ulike måter er rammet av fornorskningen gis mulighet til å komme til orde. Og at det iverksettes mer omfattende tiltak for å kartlegge fornorskningen, dens begrunnelser og konsekvenser.

Vi tar avstand fra argumentasjon som forutsetter at nåtiden kan isoleres fra historien; f.eks. ved å hevde at samene og kvenene nå må tenke fremover, i stedet for bakover. Spørsmålet om en granskningskommisjon er ikke symbolpolitikk, men handler om å etablere ny kunnskap som gjør at det er mulig å forstå dagens samfunn i Norge. Målet er å se også det samiske samfunn i en helhetlig sammenheng, med fokus på nåtid og framtid.

---

[1] Jf. sak SKR 05/17.

[2] Jf. sak KM 13/97 og KM 08/11.

[3] Marginalisation and cardiovascular disease among rural Sami in Northern Norway: a population-based cross-sectional study, Bent Martin Eliassen et.al
http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/5507/paper_2.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Vi vil peke på at 'fornorskning' som begrep representerer bestemte synsmåter og avgrensninger i forhold til hvordan historien fortolkes. Prosesser *forut for* fornorskningsepoken er i liten grad gjort relevant. Om vi ser fornorskningen i lys av begrepet 'kolonisering', fremstår imidlertid fornorskningspolitikken som en fase i en mye større sammenheng.

Fornorskningen påførte nemlig ikke bare tap av språk og kulturell skam. Den bidro også til en bortdefinering av samiske landrettigheter, en underminering av samisk selvbestemmelse og systematisk disintegrering av samiske lokalsamfunn. Slik bidro fornorskningspolitikken både med en legitimering av statens overtakelse av naturressursene i Sápmi,[4] og en underminering av motstanden mot dette. Med andre ord må en fullgod granskning av fornorskningen omfatte langt mer enn skole- og språksektoren.

International Centre for Transitional Justice (ICTJ) har pekt på flere forhold som må tas hensyn til ved opprettelse av sannhetskommisjoner relatert til urfolk.[5]

Mens de fleste sannhetskommisjoner i verden har oppstått i kjølvannet av relativt kortvarige, men svært voldelige og intense konflikter, har urfolk gjerne vært utsatt for "mildere", men mer langvarige former for vold i form av ulike typer assimilasjonspolitikk. Dette kan ramme like effektivt som fysisk forfølgelse, hevder senteret, som derfor hevder at volden som har rammet urfolk ikke bare må vurderes ut fra den *formen den antok*, men også ut fra dens intensjon og *hvilken effekt den fikk*.

Senteret hevder videre at mens de fleste sannhetskommisjoner har vektlagt individuelle menneskerettighetsbrudd, må bruddene på kollektive menneskerettigheter stå sentralt i granskningen av urett begått mot urfolk.

De poengterer dessuten at sannhetskommisjoner relatert til urfolk må legge til grunn en folk-til-folk tenkning i stedet for en statssentrerte modell, og at retten til fritt forhåndsgitt samtykke må legges til grunn ved etableringen av slike kommisjoner.

Samisk kirkeråd har tidligere i år behandlet en sak om Forsonings- og sannhetskommisjon, og vi vil gi dere det dokumentet som et tillegg til vår uttalelse.

Takk for oppmerksomheten!

---

[4] Jf. f.eks. Øyvind Ravna: "Nye bidrag til eiendomshistorien i Finnmark" i *Heimen* 1/2017 (54), s. 6-27: https://www.idunn.no/heimen/2017/01/nye_bidrag_til_eiendomshistorien_ifinnmark [11.05.2017]; og "Kongen var blakk og solgte unna Nordland og Troms. Det var starten på en kronglete eiendomshistorie i nord" i *Nordlys* 09.05.2017: http://nordnorskdebatt.no/article/rett-basert-pa-forgangne-tiders [11.05.2017].

[5] Jf. International Center for Transitional Justice, 2011: *Strengthening Indigenous Rights through Truth Commissions: A Practicioner's Guide*, særlig sidene 3-6. https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Truth-Seeking-Indigenous-Rights-2012-English.pdf [11.05.2017]

Cealkámuš Duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna raportii
Internašunála Sámi Filbmainstituhtta

Internašunála Sámi Filbmainstituhtta lea guovddáš ovddasteaddji sámi filbma birrasii ja mii leat gergosat váldit stuora ovddasvástádusa soabadanproseassas.

Filbma boahtá leahket okta deaháleamos vugiin movt hukset ođđa narratiiivvaid, ipmardusa ja soabadeami.

Mii evttohit danne ahte sámi filbmasuorgi oažžu ge vejolašvuođaid nannet boahtteáiggi.

Okta konkrehta áigumuš ISFI bealis lea "Tracing Sámi stories/Časkilit sámi luottaid". ISFI áigu doarjut sámi filmmaid mat sáhttit čuvget vásáhusaid ja muitaleami mat čatnasit Duohtavuođa ja soabadanprosessii ja gos sihke vássan áigi, dálá áigi ja boahtteáigi sáhttet deaivvadit ja nu ráhkadit ođđa narratiivvaid.

ISFI dovdá maid erenoamáš štuora ovddasvástádusa sámi mánáid ja nuoraid ektui ja váilevaš sámegielat filmmaide juste dán jovkui. Danne livčcii oassin soabadanproseassas ja maiddái sámegiela nannemis dárbu eambbo ruhtadeapmáisámi mánáid ja nuoraid filmmaide. Sihke min iežamet ođđa buvttademiide ja maiddái dubbet kvalitehta filmmaid sámegielaide.

Mii áigut muitalit iežamet muitalusaid, ja dáča servodat ferte maid oahppat Sámiid birra. Nu mii sáhttit divvut vearrivuođa, vealaheami ja rasisma sámiid vuostá ja hukset oktasaš sámi/dáru boahtteáiggi mii váldá vuođu luohttámušas ja ipmardusas.
Filbma sáhttá guoskkahit olbmuid váimmuide, ja leat guhkesfilmmat ja ráiddut mat cáhkkehit ságastallama nugo Ellos Eatnu ja Mii lohppidit Helveha leat ge dahkan.

Sámi servodagas mii ain rahčat gádjut sámi kultuvrra, giela ja identitehta. Dá ii leat juoga mii gullá dušše vássan áigái, muhto lea beaivválaš rahčan midjiide buohkaide iešguđetládje.
Ii leat šat sáhka nannet sámi giela ja kultuvrra, lea sáhka gádjut dan.

Mii vásihit vearrivuođa ja systemáhtalaš vealaheami sámi kultuvrra ja giela ektui Norggas, go stáda eiseváldit eai doarjjo min duohta ehkonomalaš dárbbuid. KulturSápmái lea nu nu unnán ruhtadeapmi ja mii birgehallat váibadahtti prošeaktaruhtademiin ja unnán barggiiguin. Lea nu stuora erohus – underfinansiering - sámi ja dáčča kulturásahusaid ruhtadeamis, sis leat čuđiid milliovnnat ja čuđiid mielde bargit. Dát vealaheapmi ferte duođaštuvvot duykamiid bokte. Min unnan bargiiguin ja smávva ehkonomalaš lasáhusaiguin, de eat nagot oažžut ovdan duohta potensiála KulturSámis ja gádjut sámi giela, identitheta ja kultuvrra min iešguđet dáiddasurggiid bokte.

Indigenous Screen Office Canadas oažžu 300 mnok ruhtadeami, dát lea oassin Canada Duohtavuođa- ja Soabadanproseassas ja sin 94 calls to action.

Sámi sevodat háliida narratiiva iešmearrideami ja definerendfámu iežamet muitaleapmái.

Mii áigut váldit ovddasvástádusa soabadaproseassas ja mii fertet ieža beassat bidjat eavttuid min dárbbuid mielde. ISFIas lea 2023as 20 mnok ruhtadeapmi. Norgga Filbmainstituhtta ja 11 filbmaguovddáža ja foandda sis lea oktiibuot 910 mnok.

Dát mearkkaša ahte ISFI min unnánaš ruhtademiin galgat bargat seamma barggu go buot dát ásahusat oktii. Mii eat leat regionála guovddáš ja okta sámi filbma ii leat okta duhahiin, dat lea okta moattis. Mii bargat rájekeahtes Sámis, davviriikalaččat ja internašunála dásis. Min filbmdahkkit vuitet deahálaš bálkášumiid miehtá máilmmi ja mii ovttasbargat Oscar Akademiijain, Árkatalaš álgoálbmogiiguin, Netflixain ja Disneyn. Filmmas lea deahálaš servodat ja identehta huksejeaddji rolla ja danne maiddái sámi servodat dárbbaša filmmaid sámegillii.

Nu guhka go leat Norgga ja eará našunála filbmaruhtadeaddjit geat bidjet premissaid makkár sámi filmmaid mii oažžut ráhkadit de dát lea struktuvrralaš hehttehussan daid traumáhtalaš ja hástaleaddji sámi filmmaide mat dál maid berrejit muitaluvvot. Narratiiva iešmearrideapmi sámi servodahkii lea danne deaháleabba dál go goassege ovdal.

Mii dárbbašit jurddašit stuorábut sámi giela ja kultuvrra doarjaga ektui ja mii vuordit ahte guoddevaš ja stáđis ruhtadeapmi buot sámi kulturásahusaide lea okta doaibmabijuin soabadanproseassas ja ahte dát loktejuvvojit dan dassái maid mii buohkat ohcat jahkkásaččat ja ahte šaddá ovttadássásašvuohta norgga kulturásahusaid ektui.

ISFI´a mielas lea maid deahálaš ahte soabadanproseassas earuhuvvojit sámi, kveana ja vuovdesuopmelaččaid soabadanproseassat ja doaibmabijut ovddosguvlui, go mis leat iešguđet dárbbut. Lea deahálaš ahte proseassain váldo vuhti sámiid álgoálbmot status ja rievttit ja ahte kveanaid ja vuovdesápmelaččaid ášši dollo sierra sámi soabadanproseassas dán sivas. Oktasaš proseassat kveanaiguin ja vuovdesuopmelaččaiguin sáhttet láivudit buot dqid joavkkuid sierra dárbbuid ja vejolašvuođaid. Dát sáhttá maid daguhit ahte doaibmabijut eai deaivva nu bures ja ahte oktasaš proseassa veahttada bohtosiid buot dáid iešguđet joavkkuide. Sámiid soabadan proseassas ferte danne biddjot vuođđun ahte sápmelaččat leat álgoálbmogat ja soabadanproseassa ferte heivehuvvot dán láhkavuogádaga nala. Dán oaidnit hui čielgasit “máŋggabealát, inkluderema ja ovddasteami (diversity, inclusion and representation) ságastallamiin sihke davviriikalaččat ja internašunála dásis, ahte doaibmabijut dávjá vigget fáŧmmastit buot máŋggabealát joavkkuid (álgoálbmogiid, sisafárrejeddjiid, LGBTQ2+, olbmot geat leat doaimmashehttejuvvon, Black people) ja nu eai deaivva ovttage.

Duohtavuođa ja Soabadankommišuvnna raporttas boahtá ovdan ahte muhtin guovlluin lea sámegilla oalát jávkan 1890 logu rajeas otnážii, omd Davvi Romssas ledje 1891as 4020 sámegielaga ja odne leat 737. Bihttánsámegiella lea oalát jávkan ja go vel guovddáš sámi guovlluin leat oalle unnán sámegielat oahppit 752 2021as, de dát duođašta ahte sámegiella

lea rašes dilis ja jus dan galgá nagodit seailluhit, nannet ja doalvut viidaseappot boahtteáiggi buolvvaide, der ferte erenoamáš nanu ruhtadeapmi ja doaibmabijut boahtet sadjái. Lea maid deahálaš muitit ahte sámi mánát ja nuorat leat maid ellet ođđa digitála áiggis ja danne media, dihtorseaplut ja filmmat leat nu deahálaš geilla ja identitehta nannen doaimmat sámi mánáide.

Sitáhtat Duohtavuođa ja Soabadankommišuvnna raporttas sámegielaid ektui:

Overføring av et språk fra generasjon til generasjon er en nøkkelfaktor for språkenes overlevelse. Andre faktorer er aktiv bruk av minoritetsspråkene på andre sosiale arenaer i samfunnet s. 386

Et språk kan sies å være trygt når det overføres mellom generasjoner og i tillegg er i bruk i offentlig sammenheng som i utdanningsinstitusjoner, media, arbeidsliv, administrasjon og kulturliv. S38

Samiske språk er beskyttet gjennom minoritetsspråkpakten (Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk), språkloven, og sameloven § 1-5. Den lyder: «Samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte språk etter bestemmelsene i kapittel 3», s.407
Lovverket slår fast at statlige og regionale offentlige organer er forpliktet til å tilrettelegge for bruk av samiske språk.

Sámegiela dilli Davvi Romssas
Jahki 1891 - 4020 sámegialaga
Jahki 2000 – 737 sámegialaga

Sámegiala dilli Várjjagis
Jahki 1910 – 1730 sámegialaga
Jahki 2000 – 1033 sámegialaga

Oahppit Norggas geat ožžot Sámegiela oahpahusa
2492

Sámegiela dilli Deatnu, Kárášjohka, Guovdageaidnu
752 oahppi ožžot sámegiel oahpahusa dán guovllus.

Anne Lajla Utsi
Direktevra Internašunála Sámi Filbmainstituhtta

Vuodnabat Sijdda/Hellmobotn grunneierlag
Hellmobotn
8274 Musken

Innspill til sannhet- og forsoningskommisjonens rapport

Vi kjenner oss igjen i det som fremkommer i sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Vårt innspill er delt inn i to kapitler med forslag til tiltak nederst i hvert kapittel.

1. Oppfølging av NOU 2007: 13 (Samerettsutvalget II)
2. Reindrift i Hellmodistrikt nr. 38

1. Oppfølging av NOU 2007: 13 (Samerettsutvalget II)

Vuodnabatsijdda/Hellmobotn Grunneierlag støtter opp om kommisjonens betraktninger om utmarksressursene i kapittel 23, og hvordan mulighetene for å utføre sedvanlig samisk bruk av naturressursene har blitt stadig dårligere som følge av lovgivningen eller mangel på lovgivning.

Det er en nær sammenheng mellom samisk kultur og det materielle ressursgrunnlaget. Det er derfor en nødvendig forutsetning for å ivareta den lulesamiske kulturen at rettigheter over og lokal forankring av naturressursene i tilstrekkelig grad ivaretas.

Kommisjonen har pekt på i pkt. 23.5 hvordan næringstilpasningen i Divtasvuodna/Tysfjord var organisert, og hvordan Utmarkskommisjonens for Nordland og Troms, samt etterfølgende Høyesterettsdom (Rt. 1996 s. 1229) påvirket områdene rundt Oarjjevuodna/Hellmofjorden.

Dommen ble avsagt under dissens (3-2), og det har siden dommen ble avsagt foregått en omfattende rettsutvikling i forhold til hensyntagen og anerkjennelse av samisk bruk. Her kan det f.eks. pekes på utviklingen innenfor internasjonal rett og vedtakelsen av menneskerettsloven i 1999. Høyesteretts flertall tok ikke hensyn til samisk sedvanemessig bruk, og tilpasset heller ikke norske tingsrettslige regler for samisk bruk, slik det ble gjort i Selbusaken (Rt. 2001 s. 769) og Svartskogsaken (Rt. 2001 s. 1229).

I denne sammenheng ber Vuodnabat Sijdda en identifisering av samiske rettigheter til land, vann og naturressurser i sine områder i et grenseoverskridende perspektiv. Grunneierlaget anser ikke fjelloven å være et framtidsrettet instrument i denne sammenheng. Derfor mener

vi at arbeidet med en oppfølging av forslagene til Samerettsutvalget II må gjenopptas og sluttføres, hvor det særlig legges vekt på at det lulesamiske folket får en styrket deltakelse i styring og forvaltning av land og naturressurser. Fornorskningspolitikken har bidratt til at rettighetene til de tradisjonelle næringsutøvelsene knyttet til reindrift, fiske og fangst er blitt svekket. Dette har i stor grad også medført tap av språk, duodje og immateriell kulturarv.

2. Reindrift i Hellmodistrikt nr. 38

Hellmodistrikt ble opprettet ved distriktsinndelingen i 1898 og besto frem til endring av distriktsgrensene i 1998. Reindriften har bestått av lulesamisk reindrift foruten en innflytting av nordsamisk reindrift i perioden 1921-1934. Reindriften ble avviklet i 1953. Siden den gang har det ikke vært reindrift i Hellmodistrikt. Tross lokalt oppstartsforsøk.

I *artikkelen Kintel, J. Reindriftshistorie i Hellmodistrikt og nærliggende distrikter. Publisert i Bårjås 2023. Árran julevsáme guovdás*j står det blant annet følgende om ytre negativ påvirkning og urett mot reindrifta i Hellmodistrikt.

Kriselån

I mellomkrigstiden blir reindrifta rammet av det internasjonale økonomiske sammenbruddet. Det blir vanskelig å få solgt reinkjøtt, og prisene går ned. Landbruksdepartementet administrerte kriselån til trengende i landbruket som også omfattet reindriften.

"Tidlig på 1930-tallet administrerte Landbruksdepartmentet såkalte «kriselån» til trengende i landbruket. I 1934 henvendte fylkesmannen i Nordland seg til lappefogd Peder Hagen med orientering om at det nå var mulig for reineiere å få lån fra Landbruksdepartementet. Fylkesmannen meddelte at departementet hadde stilt i alt kr 4000 til disposisjon som lån til «nødlidende flyttlapper innen fylket». Lånet skulle gis til innkjøp av livdyr for «nødlidende flyttlapper som er skikket til å utøve reindrift, men som på grunn av forholdene er eller holder på å bli satt utenfor denne næring, eller til sønner eller døtre av flyttlapper som fra barn av har deltatt i reinskjøtsel, men ikke er i stand til å skaffe sig midler til kjøp av egen reinflokk.» Lånet måtte ikke overskride kr 1000 til hver reineier. Det ble ikke forlangt sikkerhet for lånet. Det skulle legges vekt på at den enkelte låntaker var «real og pålitelig og i det hele må antas å opfylle sine forpliktelser».

Det er interessant å merke seg at det bare var én reineier fra nordre Nordland (Pavall fra Storskog/Sjunkfjell) som fikk et slikt lån. De øvrige sju som fikk innvilget lån, kom alle fra Helgeland. Det ser for meg ut som at lappefogden kun anbefalte lån til reineiere av en viss størrelse, og ikke til dem som var kategorisert som «fastboende lapper», det vil si de aller fleste reineierne i nordre

Nordland. Lappefogden opplyste i brevet at samtlige låntakere var «reelle og pålitelige folk som jeg tør tro vil gjøre sitt bedste for å opfylle sine forpliktelser»"

(Berg 2007:274)

1939-1952 - Litt om krigen og dens ettervirkninger:

Dette er et viktig moment at de fleste reineierne i grenseområdet var grenseloser. De ble dobbelt straffet etter krigen. Flokkene deres ble uten tilsyn da losnettverket ble oppdaget og de selv måtte rømme til Sverige. Reinflokkene rapet og ble utsatt for krypskyting både av tyskere og landsmenn. Da de kom hjem, var husene og utstyret plyndret. I tillegg ble de anklaget for landssvik.

"Æ har berga mange folk (losing under krigen anmerk. JK), men vi fikk jo økonomisk tap for det. Vi møsta jo en reinflokk. Vi hadde 150 rein det var store flokk det, vi mista alt det va 5 igjen når vi kom i 1945 fra Sverige. Det var nedskutten og du veit de rapa, det var ingen som passa de når vi var i Sverige. Erstatning fikk vi, det var ingenting 1600 kr for 150 rein, var det nåkka erstatning? Det var ingen verdens ting, fremtiden vårres var jo ødelagt vi hadde jo ingen arbeid..... Har du vore bitter etter dette? Ja, æ har vore fryktelig bitter. Først har mann hjulpe folk over også får man en mistillit" ***(Intervju av Nils Paulsen 1976)***

*«Det sto to hus i Utsvona til disse dager og begge familiene rømte til Sverige da «herrefolket» begynte å vise seg i Tysfjord. Bare gamle far Mathias ble tilbake i Utsvona for å passe reinen, men da familien Iversen (skal være Mathiesen anmerk. JK) i 1945 vendte tilbake fra Jokkmokk, hvor Geira hadde drevet skogsarbeid – var alle reinsdyrene for lengst stjålet, skutt, stekt og fortært av herrer fra Bayern og omliggende distrikter. Men Geira oppgav ikke Utsvona-livet – kjøpte ku, bygde fjøs og sa reindriften farvel.» (****Lofotposten 05.06.1968)***

"Det var Anders Nilsen, Snar-Anders kalte folk ham. Han fikk det navnet, sa han, fordi han var så snar i fjellet. Han var den siste av reineiere i Tysfjorden. Han mistet så mange rein i krigstiden, så han hadde sluttet." (***KMA-hilsen 1972 vol 65. nr 2. side 5)***

I Nordlandsposten under overskriften «Tyskerne stjal og drepte over 3000 rein i grensetraktene i Nordland» står det i andre avsnitt som følger, med underoverskrift

«Rent bord ved Hellemo

Alt står bare bra til med samene svarer lappefogden. De klarte påkjenningen godt men kom ikke skadeløse gjennom den vanskelige tiden. Tyskerne var ivrige etter reinkjøtt og de nyttet alle midler i jakten etter tamrein. Enkelte steder gikk det særlig hardt utover bestanden, sier lappefogden som forteller at mellom 1500-1600 stykker norsk rein ble skutt eller stjålet av tyskerne i Nordland. Et tilsvarende antall svensk rein ble likeledes likvidert ved grensetraktene slik at det samlede antall drepte og stjålne rein kom opp i over 3000 stykker. I særlig grad gikk det ut over reinsamene ved Hellemo i Tysfjord hvor tyskerne gjorde rent bord i sin jakt etter reinkjøtt. Tallet for Nordland fylke tåler selvfølgelig ikke sammenligning med Finnmark. Men for oss var reinstammen særdeles verdifull og en kan ikke annet enn beklage at det gikk som det gikk.

Men hvorledes blir det med erstatningen?

*Reineierne søker som andre krigsskadelidende til krigsskadedetrygden for å få sine tap dekt i kontanter og har selvfølgelig krav på det. Imidlertid foreligger det ikke noen vesentlig nytt i så måte, alt tar sin tid. Videre hører vi at det tegner bra til med rekrutteringen. Kalvingen siste vår gikk godt og den ligger godt an med den kommende utvikling.» (**Nordlandsposten 02.03.1946)***

Alle de tre sijddaene(reindriftsgruppene) som drev med reindrift i Hellmodistrikt da krigen brøt ut forteller at krigsårene, med de krigsskader de ble påført, var årsaken til at deres reindrift ble avsluttet. I Hellmodistrikt i år 1939 er det 501 rein og i år 1946 er det 50 rein registrert, en reintallsreduksjon på 90%. For beiteåret 1946 skriver lappefogden om Hellmo: «Distriktet har omtrent ikke rein lenger, da flyttlappene her tapte all sin rein i krigsårene. En av flyttlappene oppgir at han mener å ha ca. 20 rein i behold.» **(Reindriftsforvaltningen Nordland, SAT/A-5309/X/L0005: Årsmeldinger - Lappefogden i Nordland, 1936-1952, s. 190, 444, 460)**

Urett begått etter krigen og oppstartsforsøk:

I 1965 forteller lappefogden at «lærer Mikal Urheim fra Musken har tatt initiativ til en ny reindrift der, og har ytret ønske om at staten yter støtte til opphjelp av en slik. Problemet består ellers i at det ikke er noen vante folk som ønsker å gå i gang med reindrift i distriktet. Å satse på folk som fra før ikke har erfaring på området, synes for usikkert.» **NOU 2007:14:208**

Ved distriktsinndelingen i 1998, der de lokale lulesamene som allerede hadde mistet sin rett til å starte opp reindrift med driftsenhet etter reinbeitekonvensjon 1972, ble ingen av de lokale hensyn eller ønsker hensyntatt i distriktsinndelingen og høringsprosessen er heller

dårlig, Hellmodistrikt forsvinner med et pennestrøk. Enda det kommer frem i flere dokument at dette var hensyn som burde tas til følge.

Nordre del av Hellemo så utreder for seg at skulle skilles ut som et eget mikrodistrikt med én driftsenhet som hadde avtalt vinterbeitei Sirka (Sverige). Han foreslo at dersom ei gruppe fra Måsske i Divtasvuodna søkte skulle de ha fortrinnsrett til å starte en driftsenhet der. Dette var altså et forslag fra utreder på å etablere norsk, lulesamisk reindrift i botn av Divtasvuodna. Han foreslo navnet Nåråldak ja Ájdevárri på dette mikrodistriktet (Kosmo 1998:182-4). ***NIRB-rapport 2012-10:87***

Skotstind/Vinkfjell poengterte at de bare kunne gå med på forslaget Hábmer om en rekke krav de hadde lagt fram for utreder ble tatt til følge. De var skeptiske til hvordan et samarbeid med Hamarøy/Mørkvann ville gå i praksis. De uttalte videre at nordre Hellemo også burde ligge innafor Hábmer. Måsske-basert samarbeid med Sirkas sameby mente de ville resultere i at de norska aktørene kom til å "forsvinne". De mente at man heller kunne avse en driftsenhet innafor Hábmer til folk fra Hellemo. De ønska videre å beholde den sydlige grensa mot Sjunkfjell/Storskog som den var, og foreslo at den nordlige grensa skulle gå sør av Ulli og inn fjorden Spællá mot Sverige (Skotstind/Vinkfjell 1998). ***NIRB-rapport 2012-10:88***

Områdestyret gikk ikke inn for et svenskvendt 'mikrodistrikt' i Hellemo, men deling mellom naboene i sør og nord. ***NIRB-rapport 2012-10:92***

I 1999 stiller Ivar Kristiansen (H) spørsmål til landbruksministeren etter den nye distriktsinndelingen. Hellmodistrikt forsvant, med et pennestrøk. Hele spørsmålet er hentet fra skriftlig spørsmål fra Ivar Kristiansen (H) til landbruksministeren

Dokument nr. 15:305 (1998-99)

Spørsmål *Sendt: 28.05.1999*

Ivar Kristiansen (H): Reindriftsstyret har vedtatt ny inndeling for Hellemo reinbeitedistrikt som er lokalisert til kjerneområde for lulesamisk bosetting. Beitene er fordelt til nabodistriktene. På denne måten er reinbeiteressurser i det lulesamiske området fordelt til andre formål enn til støtte for den lokale samiske kulturen. Vil statsråden ta initiativ til en ny vurdering av saken, hvor beiteressursene i det lulesamiske område forvaltes slik at reindrift materielt inngår som en del av den lulesamisk kultur?

Svar *Besvart: 02.06.1999 av landbruksminister Kåre Gjønnes*

Kåre Gjønnes: Det er Reindriftsstyret som etter reindriftsloven er tillagt myndighet til å dele inn reinbeiteområdene i reinbeitedistrikter, jf. § 2 annet ledd første punktum. Reindriftsstyret er et kollegialt organ som i henhold til reindriftsloven § 6 er oppnevnt av Sametinget og Landbruksdepartementet, og er sammensatt etter en vektlegging av blant annet geografisk fordeling, allsidige faglige forutsetninger og samfunnserfaring. Blant medlemmene skal det være aktive utøvere av reindrift i reinbeiteområde. Spørsmålet om ny distriktsinndeling for Nordland reinbeiteområde har vært gjenstand for utredning. Et forslag har vært på høring og områdestyret for Nordland reinbeiteområde har avgitt innstilling. Reindriftsstyret har, etter det jeg har fått opplyst, vedtatt ny distriktsinndeling for Nordland reinbeiteområde 27. april 1999. Møtebok er foreløpig ikke endelig godkjent, men jeg vil sørge for at utskrift av godkjent møtebok sendes stortingsrepresentant Ivar Kristiansen så snart den foreligger. På denne bakgrunn finner jeg det ikke riktig med konkrete initiativ fra min side med sikte på nye vurderinger av de spørsmål som denne saken har reist og som Reindriftsstyret har tatt stilling til.

Gjenpart av dette brev er sammen med kopi av brev fra stortingsrepresentant Ivar Kristiansen av 27. mai 1999 sendt Reindriftsstyrets leder og Reindriftsforvaltningen til orientering.

(https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=17445)

Vuodnabatsijdda / Hellmobotn Grunneierlag viser til den historiske reindriften i Hellmodistrikt nr 38. i Nordland fylke. De tre reindriftsgrupper som drev reindrift i Hellmodistrikt før krigen brøt ut hadde sedvanerett til vinterbeite i henholdsvis Frostisen reinbeitedistrikt (Skarberghalvøya) og Hamarøy reinbeitedistrikt (hele distriktet). Distriktet ble stående uten reindrift etter tysk krigsskade, krigsskadeerstatningen ble utbetalt 15 år etterpå og var i tillegg altfor lav. Den erstattet ikke reintapet fullt ut og heller ikke tap av utstyr og anlegg. I ettertid har det vært flere oppstartsforsøk og signalisert interesse om oppstart, så sent som i 1998. Vi foreslår på denne bakgrunn følgende forsonende tiltak:

1. Opprette 2 driftsenheter innen Hellmodistrikt med de rettigheter tilhørende tidligere Hellmodistrikt.
2. Hvis det tildeles nye driftsenheter innenfor tradisjonelt lulesamisk reindriftsområde (Sjunkfjell, Vinkfjell, Skotstind, Mørkvatn, Hamarøy, Hellmo) skal etterkommerne av

de tidligere rettighetshaverne ha forrang i tildelingen av driftsenhet. Dette for å gjenopprette lulesamisk reindriftsnæring og kultur på norsk side av Sábme.

Drag, 31.10.2023

Med hilsen
VUODNABAT SIJDDA/HELLMOBOTN GRUNNEIRLAG

Filip Mikkelsen
styreleder

Kontakt og postadresse:
Vuodnabat Sijdda/Hellmobotn grunneierlag
v/Filip Mikkelsen
Riebijdievvá 17
8270 Drag
Tlf: +47 95086409
Mail: vuodnabat.sijdda@gmail.com

Hugo Kalstad
Hellandsveien 265
8270 Drag

Til Sametinget

Innspill til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport – Forslag til tiltak

I mange hundre år har det vært drevet reindrift i det lulesamiske området på norsk side av lulesamer som har/hadde sin tilknytning til området. Denne reindriften var ikke godt likt av myndighetene som hadde ansvaret for næringen. Den lulesamiske reindriften ble motarbeidet av Lappefogd-vesenet i all den tid dette eksisterte. Noe av dette er kommet frem i rapporten til Sannhets og forsoningskommisjonen. Dødsstøtet for den lulesamiske reindriften i Norge kom med krigen. Mange måtte flykte til Sverige på grunn av at de eller deres slektninger var involvert i losvirksomhet. Av reinen som var igjen på fjellet ble mesteparten skutt av tyskerne. Etter krigen hadde de dermed ikke noe rein igjen å starte opp med. Erstatningen for de rein som tyskerne skjøt var så begrenset og kom så lenge etterpå at de ikke så seg likt til å starte opp igjen.

En av de lulesamiske familiene drev imidlertid reindrift en del år etter krigen. Grunnen til at disse sluttet kan være flere. De fleste av deres kollegaer var sluttet, de ble få igjen og langvarig motarbeidelse fra myndighetene er noen av årsakene.

Flere av lulesamene som er rettighetshavere til reindriftsområdet har søkt om å få starte med rein i området i perioden 1960-2000. Det har ikke reindriftsmyndighetene gått med på.

I utredningen til Samerettsutvalget II er reindriften i det lulesamiske området på norsk side grundig beskrevet.

I innstillingen til Reindriftsloven (Tilleggslappeloven) av 1897 var forslaget til paragraf 2 fra Stortingets landbrukskomite at «fastboende lapper ikke skulle ha rett til å drive tamreindrift». Et mindretall i komiteen viste til at «fastboende lapper» i indre deler av Tysfjord, i området mellom Nordfoldfjorden og Sagfjoren og i indre deler av Nordfoldfjorden var reindriften viktig for deres «livsnæring». Disse områder det vises til er i kommunene Hamarøy, Steigen, Sørfold og tidligere kommune Tysfjord. Mindretallets forslag ble til slutt vedtatt av Stortinget. Det vi kan lese av dette er at kombinasjonen av reindrift og småbruk var så vanlig og omfattende blant lulesamene på norsk side at det fikk en betydning for Reindriftsloven(Tilleggslappeloven) av 1897. Denne type tradisjonell reindrift var imidlertid ikke godt likt av myndighetene som hadde ansvar for reindriften. Det var små flokker, tamme dyr og de kombinerte driften med andre næringer. Lappefogd-vesenet motarbeidet denne type tradisjonell reindrift i den tiden de eksisterte. Deres ønske var store flokker og få eiere. Dette

førte til at den lulesamiske reindriften ble diskriminert, også med hensyn til økonomiske virkemidler. De fikk f.eks. ikke lån til innkjøp av dyr og erstatninger/tilskudd ble redusert. Det finnes nedskrevne historier der lappefogden prøver å overtale reineiere til å slutte med reindrift.

SRU II drøfter i sin innstilling reindriftsrettens rettslige stilling. De viser til avsagte høyesterettsavgjørelser og konkluderer med at «reindriftssamene gjennom alders tids bruk hadde ervervet en retts beskyttet privatrettslig rettighet uavhengig av gjeldende lovgivning». Dette er vel i dag anerkjent rettsoppfatning?

Ut fra dette kan vi konkludere med at lulesamene som har drevet med reindrift i det lulesamiske området i Norge har gjennom alder tids bruk ervervet seg en privatrettslig rettighet til å drive med reindrift i dette området, selv om ikke dagens reindriftslovgiving tillater det. Dette gjelder også etterkommere etter de som har hatt denne rettighet.

For å rette på litt av den urett lulesamene i Norge har vært utsatt for vil vi foreslå at det opprettes to siidaandeler i gamle Hellemo reinbeitedistrikt (som nå er en del av Stájggo-Hábmer reinbeitedistrikt) forbeholt de lulesamiske rettighetsinnehaverne til dette området. Disse to siidaandeler kommer i tillegg til de fire som er fra før i reinbeitedistriktet. Før den siste distriktsrevidering var det 8 siidaandeler(driftsenheter) i det som er dagens Stájggo/Hábmer reinbeitedistrikt.

Vi vil også foreslå at hvis det av en eller annen grunn åpnes opp for nyetablering i Stájggo/Hábmer reinbeitedistrikt må det forbeholdes de lulesamene som er rettighetsinnehavere til området.

Tiltaket vi foreslår er:

1. Det opprettes to siidaandeler i tidligere Hellemo reinbeitedistrik (nå Stájggo/Hábmer) forbehold de lulesamiske rettighetsinnehaverne og
2. eventuelle andre nyetableringer i Stájggo/Hábmer reinbeitedistrikt må forbeholdes de lulesamiske rettighetsinnehaverne.

Ájluokta/Drag 29.09.2023

Hugo Kalstad med familie

e-post; hugo@kalstad.no

tlf; 91104448

Sámiid Duoji riikkasearvvi jahkečoahkkima cealkámuš Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdnii

Sámiid Duoji riikačoahkkin, čakčam. 30.b. – golggotm. 2. b. 2022 Romssas.

Riikkačoahkkin lea meannudan árvalusa Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdnii Norggas, ja ovddida čuovvovaš cealkámuša:

Stáhta dáruiduhttinpolitihkka, našuvdnahuksen, miššondoaibma ja árbevirolaš sámi eanaviidodagaid koloniseren lea sámegielaid, identitehta, kultuvrra, árvvuid, árbevirolaš máhtu, eallinvugiid ja máilmmioainnu manahahttán. Dan oktavuođas lea duodji/vætna guovddáš guoddin.

Dáruiduhttima boađusin lea ahte sámi kultuvra ja dan eksisteansa lea historjjás čállojuvvon eret. Dan birra sáhttá máhttu duoji birra muitalit midjiide viehka olu. Okta ovdamearka lea dat dovddus Skjoldehamndrakten (gávdnon 1936:s) maid arkeologat ovdal leat gohčodan Norgga boarráseamos seailluhuvvon vikiŋgabivttas. Dutkan dan maŋŋil čájeha ahte biktasis lea čatnasumit sápmelaččaide hámi, vadjanmálle ja lassiosiid dáfus. Østerdala gahpir lea vuolgán máttasámi gahpiris *snijpetjohpe,* maiddái gohčoduvvon *snipluva.* Máttasámi gahpira approprieren geavai oktanaga máttasápmelaččat eret duvdimiin sin árbevirolaš eatnamiin.

Girku miššondoaibma, oaguheapmi ja sámi oskku ja máilmmioainnu demoniseren maiddái dagahii duoji symbolihka massima. Bassi atnubiergasat nugo gievre/goabdes/goavddis suoláduvvo, boldojuvvo dahje čájehuvvo eksohtalaš dávvirin eará riikkaid museain. Ládjogahpir lea čikŋa nissongahpir mii lei anus gitta 1800-logu lohppii. Báhpat gilde atnit gahpira ja bolde dan, go sii čuoččuhedje ahte biro lei dan čorvviin. Duoji symbolihkka govve sámi vuoiŋŋalašvuođa. Dán máhtu seailluheapmi lea dehálaš min máttarádjáid ja máttaráhkuid gudnejahttimii ja máilmmioidnui mii ákte olbmo, ealli ja luonddu gaskasaš relašuvnna.

Koloniserema geažil leat manahan stuorra eanaviidodagaid mat leat eaktun bisuhan dihtii min árbevirolaš eallinvugiid – nugo boazodoalu, guolásteami, bivddu ja luondduburiid ávkkástallama. Dát vearrivuohta joatkkašuvvo ain dál, industrialiserema, eanaviidodagaid vuoigatvuođaid manaheami, ja sámi ealáhusaid regulerema bokte. Dán geažil leat massán árbevirolaš máhtu duoji, huksenvieruid ja ávnnasgeavaheami birra. Sámi eanadathálddašeapmi lea iešalddes vuođđun sáhttit joatkit dujiin kulturárbin.

Skuvla lea leamaš guovddáš gaskaoapmin stáhta dáruiduhttinpolitihkas, mii sámi álbmogis massihii rievdadeaddji muttu kultuvrralaš identitehtas ja eatnigielas. Máŋgga guovllus eai beassan mánát coggat árbevirolaš biktasiiddiset, eaige beassan oahppat duddjot. Máŋgasat heahppášuvvo ja manahedje kulturárbbiset. Vaikke ná lea geavvan, de lea muhtin ráje min máttaráhkuid ja máttarádjáid árbi ceavzán bivttasvieruid, atnu- ja čikŋabiergasiid ja huksenvieruid bokte.

Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdna ferte dohkkehit ahte duoji massin lea oassin stáhta historjjálaš vealaheamis sápmelaččaid vuostá. Mii dárbbašat lassi áŋgirvuođa duoji dutkamii

ja seailluheapmái, ja duddjomii. Boahttevuhtii lea dehálaš duođaštit min oktasaš historjjá ja joatkit min árbevieruiguin.

Catarina Utsi, stivrrajođiheaddji

catarina.utsi@gmail.com / samiidduodji@gmail.com

Sámiid Duoji riikkasearvvi jahkečoahkkima cealkámuš Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdnii

Sámiid Duoji riikačoahkkin, čakčam. 30.b. – golggotm. 2. b. 2022 Romssas.

Riikkačoahkkin lea meannudan árvalusa Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdnii Norggas, ja ovddida čuovvovaš cealkámuša:

Stáhta dáruiduhttinpolitihkka, našuvdnahuksen, miššondoaibma ja árbevirolaš sámi eanaviidodagaid koloniseren lea sámegielaid, identitehta, kultuvrra, árvvuid, árbevirolaš máhtu, eallinvugiid ja máilmmioainnu manahahttán. Dan oktavuođas lea duodji/vætna guovddáš guoddin.

Dáruiduhttima boađusin lea ahte sámi kultuvra ja dan eksisteansa lea historjjás čállojuvvon eret. Dan birra sáhttá máhttu duoji birra muitalit midjiide viehka olu. Okta ovdamearka lea dat dovddus Skjoldehamndrakten (gávdnon 1936:s) maid arkeologat ovdal leat gohčodan Norgga boarráseamos seailluhuvvon vikiŋgabivttas. Dutkan dan maŋŋil čájeha ahte biktasis lea čatnasumit sápmelaččaide hámi, vadjanmálle ja lassiosiid dáfus. Østerdala gahpir lea vuolgán máttasámi gahpiris *snijpetjohpe,* maiddái gohčoduvvon *snipluva.* Máttasámi gahpira approprieren geavai oktanaga máttasápmelaččat eret duvdimiin sin árbevirolaš eatnamiin.

Girku miššondoaibma, oaguheapmi ja sámi oskku ja máilmmioainnu demoniseren maiddái dagahii duoji symbolihka massima. Bassi atnubiergasat nugo gievre/goabdes/goavddis suoláduvvo, boldojuvvo dahje čájehuvvo eksohtalaš dávvirin eará riikkaid museain. Ládjogahpir lea čikŋa nissongahpir mii lei anus gitta 1800-logu lohppii. Báhpat gilde atnit gahpira ja bolde dan, go sii čuoččuhedje ahte biro lei dan čorvviin. Duoji symbolihkka govve sámi vuoiŋŋalašvuođa. Dán máhtu seailluheapmi lea dehálaš min máttarádjáid ja máttaráhkuid gudnejahttimii ja máilmmioidnui mii ákte olbmo, ealli ja luonddu gaskasaš relašuvnna.

Koloniserema geažil leat manahan stuorra eanaviidodagaid mat leat eaktun bisuhan dihtii min árbevirolaš eallinvugiid – nugo boazodoalu, guolásteami, bivddu ja luondduburiid ávkkástallama. Dát vearrivuohta joatkkašuvvo ain dál, industrialiserema, eanaviidodagaid vuoigatvuođaid manaheami, ja sámi ealáhusaid regulerema bokte. Dán geažil leat massán árbevirolaš máhtu duoji, huksenvieruid ja ávnnasgeavaheami birra. Sámi eanadathálddašeapmi lea iešalddes vuođđun sáhttit joatkit dujiin kulturárbin.

Skuvla lea leamaš guovddáš gaskaoapmin stáhta dáruiduhttinpolitihkas, mii sámi álbmogis massihii rievdadeaddji muttu kultuvrralaš identitehtas ja eatnigielas. Máŋgga guovllus eai beassan mánát coggat árbevirolaš biktasiiddiset, eaige beassan oahppat duddjot. Máŋgasat heahppášuvvo ja manahedje kulturárbbiset. Vaikke ná lea geavvan, de lea muhtin ráje min máttaráhkuid ja máttarádjáid árbi ceavzán bivttasvieruid, atnu- ja čikŋabiergasiid ja huksenvieruid bokte.

Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdna ferte dohkkehit ahte duoji massin lea oassin stáhta historjjálaš vealaheamis sápmelaččaid vuostá. Mii dárbbašat lassi áŋgirvuođa duoji dutkamii

ja seailluheapmái, ja duddjomii. Boahttevuhtii lea dehálaš duođaštit min oktasaš historjjá ja joatkit min árbevieruiguin.

Catarina Utsi, stivrrajođiheaddji

catarina.utsi@gmail.com / samiidduodji@gmail.com

HØRING- Duodji - Sannhet- og forsoningsrapport

Om Stiftelse Duodjeinstituhtta (DI):

Stiftelsen Duodjeinstituhtta er en landsomfattende teknisk og faglig kompetanse institusjon for ivaretakelse av duodji. Duodjeinsituhtta fremmer grunnlag for sysselsetning gjennom å utvikle og bistå med fagkompetanse innen duodji, man yter bistand for produktutvikling ved både tradisjonell og industriell produksjonsveiledning. Duodjeinstituhtta har en viktig rolle i forhold til utvikling og veiledning av duodjifaglige spørsmål samt duodji relaterte utviklingsprosjekter.

Duodjeinstituhtta har over lengre tid arbeidet med å revitalisere duodji i områder hvor dette har vært borte over flere ti år, enkelte steder opptil 100 år. DI får daglige henvendelser over hele Norge fra folk som vil ta tilbake sin identitet og kultur. Folk vil lære om duodji og spesielt om koftebruk, mønster, koftesying og alt tilbehøret som følger med.

Duodjeinstituhtta har i dag syv veiledere i 50 % stillinger innenfor duodji og design fordelt på seks regioner: Region Sør, Region Troms, Region Nordland, Region Finnmark, Region Midt-Finnmark og Region Øst-Finnmark. Veiledertjenesten styrker duodjiens posisjon i regionene, og man ser et behov av å dekke flere regioner. Veilederne har duodjifaglig bakgrunn.

Det er svært vanskelig for våre veiledere å dekke denne etterspørselen når de kun er i 50 % stillinger og har et stort arbeidsområde som de skal betjene. Hvis Duodjeinstituhtta skal kunne gi et tilfredsstillende veiledningstilbud i hele Norge er vi avhengig av å få etablert i tillegg de allerede eksisterende stillingene:

100 % stillinger i midt Nordland (Tysfjord) for Lule- og Pitesamisk område, kystområder i Finnmark, sørsamisk område i Røros og i Oslo området.

Duodji som kultur og identitet

Det er en vært kort beskrivelse av duodji i rapporten. Dette er et stort felt som omfatter svært mange teknikker, materialer og bruksområdet. Noen av teknikkene regnes som utrydningstruet; de er rødlistet. Dette bør komme frem i rapporten, at det er viktig å handle NÅ før enda mer forsvinner.

Duodji bygger på taus kunnskap og immateriell kulturarv. Det vil si erfaringsbasert kunnskap og viten som formidles gjennom praktisk handling og utøvelse av duodji gjennom mange generasjoner. Produktene som lages må alltid sees i sammenheng med kunnskapen om disse og den kulturelle sammenhengen de inngår i. Duodjeinstituhtta legger til rette for en arbeidsform hvor immateriell kulturarv blir ivaretatt.

Rapporten er inne på at duodji er

> … den synlige kulturelle identitetsmarkøren, det visuelle «språket», på egen kultur. [1]

Som fortsettelse på dette, uttrykker duodji så mye mer enn identitet. Innenfor duodji som en praksis, ligger mye kunnskap; en samisk måte å ta til seg lærdom, som lærer deg å betrakte din omverden, og din egen posisjon i verden.[2] Et slikt perspektiv bør også kommuniseres i rapporten.

Pga fornorskningen, er det få som kan formidle duodji. Tradisjonen med kunnskapoverføringen fra mor/far til barn, fra besteforeldre til barnebarn, har blitt brutt. Rapporten beskriver at interessen for materielle kultur-uttrykk er sterk. Duodji visualiserer og forsterker den kulturelle tilhørigheten, ofte av folk som i voksen alder har blitt klar over sin samiske bakgrunn. I denne søken etter slike visuelle kjennetegn, ser vi et umettelig behov for veiledning. For at kunnskap, stedlige uttrykk, duodjeferdigheter og kvalitet skal ivaretas, bør vi som har denne kunnskapen føre den videre. Vi ser at det kommer flere og flere aktører på banen, ofte med nyoppstått samisk identitet og erfaringer fra sin søken etter identitetsmarkører, og liten duodjekunnskap. Dette fører til at den viktige duodjekunnskapen og ferdighetene utvannes og truer duodjefaget. Det er helt nødvendig med satsing på formalisert kunnskapsoverføring fra folk med en god faglig kompetanse for å bøte på dette.

Interessen for Duodji er blitt merkbart større de siste årene. Mange oppdager sine samiske aner og søker sine røtter. Som en følge av fornorskningen mangler de både kulturelle ferdigheter og språklig kompetanse. I løpet av siste 100 år har det skjedd store endringer, ikke bare i den materielle kulturen, men også innenfor den immaterielle kulturen. Tradisjoner, teknikker og kunnskap er ikke videreført mellom generasjonene slik som før fornorskningstiden.

Koftetradisjoner og andre kulturuttrykk følger ikke bare språkgrensene, men samhandling mellom folkegruppene som flyttveier for rein, handel, verdde ordninger, og sikkert flere faktorer. Samhandlingen påvirket menneskene, og gav impulser til utvikling, også innenfor klestradisjoner. I dag er tradisjonell duodji i ferd med å bli borte og når duodji forsvinner blir også språket fattigere, duodji terminologien blir borte. For at barn og unge folk skal lære om duodji må opplæringen starte allerede fra barne-hagen/skolen og at det må være fokus på tradisjonell duodji.

---

[2] Rapporten Sannhet og forsoning– grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner, s. 522

[2] Forelesning av Liisa-Rávná Finbog: ‘Archives of Invisibility’, webpresentasjon

Vi i Duodjeinstituhtta føler at Sannhets og forsonings rapporten ikke verdsetter eller poengterer duodjiens betydning for samenes identitetsfølelse. Det samiske språket og de tradisjonelle samiske klærne er områder som har stor betydning.

Tapet av duodjitradisjonene i store deler av Sapmi er i våre øyne undervurdert i rapporten, og det er vektlagt altfor lite. Dette kommer også frem i rapporten, da det bare er skrevet ca 2 sider om samisk duodji.

Fra
Nettside for: Kystsamene/Mearrasámiek
v/nestleder Kurt Stormo
Strandveien 104 D – 9006 TROMSØ
kurtstormo@hotmail.com

30.09.2023

Sámediggi – Sametinget
Postboks 3
9735 Kárášjohka/Karasjok
samediggi@samediggi.no

Kystsamene – Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Sametingets referanse 23/3993-1

Kystsamene/Mearrasámiek ble stiftet 14/10-2010 og ifølge paragraf 1 i våre vedtekter heter det at vi er en selvstendig interesseorganisasjon for samer i alle kategorier med fokus følgende:

- søke å uttale seg politisk i aktuelle saker
- fremme det mangfold av kulturelle uttrykk som fins i det samiske samfunn

Det vil si at vi ikke er en politisk organisasjon. Ytterligere opplysninger om organisasjonen fins på vår nettside:

https://www.stormo.de/Kystsamene.htm

Kystsamene som interesseorganisasjon har siden oppstart hatt våre interesser politisk og kulturelt rettet mot den sjøsamiske bosetningen, spesielt i innenfor Troms Fylke. Men den sjøsamiske historien for Nord-Norge har store likhetstrekk slik at vår uttalelse vil kunne gjelde det sjøsamiske bosetningen i hele landsdelen. Vi finner at foreliggende rapport fra kommisjonen inneholder få punkter som konkret angår den sjøsamiske befolkningen. Totalt finner vi følgende:

1) I Troms finner en også mange eksempler på konflikt og vold, noen ganger med dødelig utfall. Sjøsamene i Malangen og Balsfjord ble utsatt for ressurskonkurranse tidlig på 1700-tallet, da nordmenn og kvener begynte å bosette seg i fjordene. Befolkningsøkningen fra 1725 til 1835 var voldsom; befolkningen i Malangen økte fra 110 til 655, i Balsfjord økte den fra 45 til 1362. Utviklingen gjorde at sjøsamene måtte bli mer bofaste for å sikre seg tilgang til ressursene, og fjordene var derfor tett befolket alt mot slutten av 1700-tallet. Fra 1800 begynte nybyggere å etablere nye bosettinger langs elver, ved innsjøer og i utmarka. Nyrydningene kom derfor i konflikt med reindriften, som benyttet disse områdene under flyttingene (s. 166).

2) Knut Olsen Kven (ca. 1686–1758) kom i konflikt med sjøsamene om håkjærringfisket i Altafjorden hvor fiskeutstyret til Knut beslaglagt. Han ble stevnet for retten i 1747 hvor han ble dømt til forvisning til fiskeværet Omgang (s. 167).

3) I verket fra 1906 om «Topografisk-statistisk beskrivelse over Finmarkens Amt» redigert av geografen og professoren Amund Helland kunne man lese om sjøsamene som kulturelt

laverestående mennesker kjennetegnet av latskap og urenslighet. Derfor ble fornorsking av sjøsamene sett på som et sivilisatorisk grep (s. 190).

4) Motoriseringen av fiskeflåten på starten av 1900-tallet førte, som følge av kombinasjonen kapitalmangel og dårlige norskkunnskaper, til en forverring av sjøsamenes situasjon (s. 279).

5) FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter ble vedtatt i 1966 og trådte i kraft i 1976. Norge ratifiserte konvensjonen i 1972. Siden har det skjedd en gradvis endring i statens samepolitikk. En kan også se elementer av samisk kulturell revitalisering. Men for sjøsamene er det totalt sett en kontinuerlig nedgang i befolkningen, i deres næringsvirksomhet og bruk av samisk språk. Kystfiskeutvalget beskriver i denne sammenheng sjøsamisk kultur som sterkt truet. Utvalget mener derfor at staten må foreta sterke tiltak for å sikre grunnlaget slik at sjøsamene kan bygge sine samfunn (s. 314).

6) Smiths utredning fra 1990 mente at det samiske fisket i sjøen var beskyttet av art. 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter fra 1966, som Norge hadde ratifisert i 1972. Smith konkluderte med at sjøsamene hadde en grunnlovshjemlet rett til positiv særbehandling: «I dagens situasjon, der samisk kultur er så sterkt utsatt, vil ethvert vesentlig inngrep i samisk næringsvirksomhet som truer bosetting i samiske områder, kunne innebære et brudd med statens plikt til samisk kulturvern» (s. 571).

7) Carsten Smith som ledet Kystfiskeutvalget, uttalte seg i 2022 om fjordfisket. Han mente det må tas et ordentlig oppgjør med grov politisk svikt overfor sjøsamene. Han mente retten til fisket bør lovfestes, og at sjøsamene bør gå rettens vei for å oppnå dette. Samenes reindrift og samenes fiske har til felles at næringene danner grunnlaget for deler av samenes opprinnelige kultur med klare behov for å sikre rettighetene for næringsutøvelsen. Næringsaktiviteten er ulik, men samenes status som urfolk er så klar for folkegruppen, at avgjørelsene for den ene gruppen bør ha betydelig rettslig kraft med tanke på den andre. Den historiske bruken av naturen er en felles kulturarv (s. 577).

8) Kommisjonen mener at dagens omfang av ulike arealinngrep i reinbeiteområder nødvendiggjør en samlet vurdering av reindriftens arealsituasjon og kulturbærende rolle, ikke minst ut ifra Norges folkerettslige forpliktelser. En tilsvarende utvikling har funnet sted når det gjelder fisket til sjøsamene og kvenene. Kommisjonen finner det dokumentert at befolkningen i disse områdene har protestert over flere generasjoner mot ulike inngrep som har forverret livsvilkårene deres. Forvaltningen av fiskeressursene har ikke tatt nok hensyn til tradisjonell bruk. I dag er disse konfliktene forsterket ved at det har blitt etablert stadig flere fiskeoppdrett i sjøsamiske områder. Kommisjonen vil også peke på forvaltningen av utmark i samiske og kvenske bosetningsområder.. Den har i økende grad prioritert frilufts- og naturverninteresser på bekostning lokal sedvanebasert bruk. Et gjennomgående trekk er at lokalbefolkningen i liten grad er involvert eller representert i forvaltningen (s. 657).

Ut fra disse 8 punktene mener Kystsamene at rapporten inneholder tilstrekkelig materiale om fornorskningen av den sjøsamiske bosetningen i Nord-Norge. Slik Kystsamene ser det kan Sametinget be Stortinget komme med tiltak som styrker den sjøsamiske befolkning. Det gjelder innenfor områder som næring, bosetting, kultur/språk og helsespørsmål. Her mener vi det også må ses på strukturelle

mekanismer i samfunnet som opprettholder de maktstrukturer som fornorskningen over lang tid har utøvd. Et eksempel er det samiske språkets rolle i kommuner der samene er i mindretall (forvaltningsområdet for samisk språk og kommuner som er utenfor det samiske språkforvaltningsområdet).

Her er noen av Kystsamenes forslag til forsoningstiltak:

- Krav om samisk undervisning til alle barn i kommuner der det bor samer. Kravet om minimum 10 elever for at de skal få samisk opplæring på skolen må skrotes (jfr. Opplæringsloven § 6.2).

- Den samiske tilstedeværelse må i større grad synliggjøres i kommuner med samisk befolkning - også utenfor de samiske språkforvaltningskommunene (skilting også på samisk i tillegg til norsk på institusjonene).

- Ekstra lønnstrinn til ansatte som behersker samisk språk og/eller samisk kulturkompetanse i helse og omsorgstjenesten.

- Utsatte grupper i det sjøsamiske samfunnet som har betalt prisen med psykisk uhelse, rusavhengighet, fysisk sykdom og skavanker etc. Og de har vært tvangsplassert på skoleinternat (Finnmark), utsatt for ødeleggende tvangsbehandlinger på psykiatriske institusjoner og eller opplevd langvarig mobbing og forskjellbehandling i skolen. Disse grupper bør tilbys erstatning.

- Institusjoner som har vært med på å utøve den forannevnte strukturelle volden, bør gå ut offentlig og be om unnskyldning/tilgivelse for disse ødeleggende handlinger på vegne av den aktuelle institusjonen.

Grovfjord 30.9.2023

Med hilsen Kystsamene

v/nestleder Kurt Stormo

(sign.)

Fra: Kurt Magne Stormo <kurtstormo@hotmail.com>
Sendt: søndag 1. oktober 2023 14:03
Til: Samediggi
Kopi: Tone Dinesen; svei0267@online.no; gunn-tove.minde@uit.no
Emne: Kystsamene – Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Sametingets referanse 23/3993-1
Vedlegg: Kystsamene_Hoering_Rapporten_2023.pdf

HEI!
Viser til Sametingets oversendelse av 30.06.2023 med referanse 23/3993-1. Vedlagt følger Kystsamenes høringsuttalelse.

MVH KURT STORMO/nestleder Kystsamene

Máze Sámiid Searvis innspill til innholdet i Dokument 19 (2022-2023) fra Sannhets- og forsoningskommisjonen.

Máze Sámiid Searvi ser at de sosiokulturelle effektene av statens fornorskingspolitikk de siste århundrene mot samene har skapt skismer innad i de samiske samfunnene, hvor effektene av denne villede politikken har gjort at samene over tid har registret tap av landområder, press på samiske næringer og sterk svekkelse av samisk språk og kultur. At fornorskings-politikken har hatt sterkest effekt i samiske kyst- og fjordområder, har i mange områder gjort at samisk språk ikke ble videreført til neste generasjon. Dette i motsetning til f.eks. i Indre Finnmark, hvor effektene av fornorskingen ikke fikk så stor innvirkning på samisk språk og kultur.

Denne villede politikken - også nevnt som fornorskingspolitikken, hvor samene skulle legge av sitt samiske språk og kultur, har skapt kulturelle og språklige skismer innad i det samiske samfunnet. Noen samiske samfunn har som følge av dette ikke fått grobunn for å overføre samisk språk til neste generasjon og de kan føle at de har mistet en kulturell tilhørighet til det samiske. Andre samiske samfunn igjen kan gjennom denne fornorskingspolitikken ha tapt f.eks. reindriftsområder gjennom rettssystemet og føle at dette svekker deres samiske kulturelle ståsted.

Alle effektene av de ulike innvirkninger tidligere tiders fornorskingspolitikk har medført i sum for de ulike samiske samfunn, kan føles som en språklig og kulturell tap eller svekkelse av samisk kultur.

Máze Sámiid Searvi ser behov for av det gis rom for å heale de traumer fornorskings-politikken har skapt de siste århundrene for de ulike samiske samfunn og at det gjennom denne forsoningsprosessen gjennomføres politisk og økonomisk aksept for institusjonell utvikling av samisk språkrevitalisering og å rette opp de skjevheter rettssystemet kan ha skapt som følge av tidligere tiders fornorskingspolitikk.

Den fornorskingspolitikken som har vært rådende fra slutten av 1800-tallet gjennom skolen, rettssystemet og samfunnet for øvrig har frem til i dag skapt grobunn for en kulturell ubalanse mellom det norske og det samiske samfunnet. En forsoningsprosess forutsetter at det er minst to parter involvert i en slik prosess. I hvilken grad staten Norge påtar seg rollen for å rette opp tidligere tiders maktovergrep gjennom fornorskingsprosessen mot samene, er avgjørende for hvordan resultatet av denne forsoningsprosessen blir.

Máze Sámiid Searvi vil påpeke at en forutsetning for at forsonende tiltak skal kunne finne sted, må det etableres en rettssubjekt med mandat til å etablere og gjennomføre tiltak som fører til at statsmakten og den gjeldende minoriteten blir forsonet sammen og samtidig.

Sannhet og forsoning – Forsonende tiltak

Pilar 1: Kunnskap og formidling

- **Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.**

Sametingets oppnevnte referansegruppe for etablering av et dokumentasjonssenter i Máze, avleverte sin innstilling til Sametinget våren 2023. Referansegruppens konklusjon er at det bør opprettes et nasjonalt bevaringsinstitusjon i Máze med mandat til å fremme forsoning, sjelelig healing og dokumentere og formidle historien om utbygging av Čávžo kraftverk i Kautokeino-Altavassdraget og de virkninger denne utbyggingen fikk for samebygda Máze og samene ellers.

Referansegruppen konkluderer med at statens maktovergrep i denne utbyggingen skapte en nasjonal traume for det samiske folket, en traume som bør heales institusjonelt lokalt i Máze. Dokumentasjonssenterets policy bør være en ny modell for forsoning mellom samer og mellom samer og nordmenn. Forsoning hvor ingen av partene er dominerende, distansert eller en innesluttet autoritet.

Máze Sámiid Searvi anser etablering av det fremtidige dokumentasjonssenteret i Máze også bør innbefatte i sitt mandat å bli etablert som et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

Sannhetskommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring.

Opplæringslovens §9-4 bør endres slik at lærebøker på samisk inkluderes i begrepet samtidig produksjon og bruk av læremiddel i undervisningen. Dagens opplæringslov § 9-4 lyder dette: *I andre fag enn norsk kan det berre brukast lærebøker og andre læremiddel som ligg føre på bokmål og nynorsk til same tid og same pris.*

Máze Sámiid Searvi mener at den århundre lange fornorskingsperioden i skolesystemet har medført at mange samer i dag er morsmålsanalfabeter i samisk. Et av tiltakene for å bøte på følgende av fornorskingsprosessen for den enkelte same, kunne være at disse kan tilbys gratis utdannelse i samiske språkfag fra grunnskolenivå til universitetsnivå.

Retten til laksefiske

Mázesamer, også benevnt som *grensefinner*, hadde under dansketida og frem til begynnelsen av 1700-tallet beholdt rettigheter til laksefiske med stengsel nedenfor Čávžofossen i Altaelva. Via daværende fogd ble «finnestengselfisket» for grensefinnene avskaffet og på laksetinget i 1725 overgikk samenes lakserettigheter til kollektive rettigheter for bosatte i dalen som var «jordbrukende folk.» Med dette mistet Mázesamer retten til laksefisket i elva, fordi de ikke var fast bosatt i elvedalen og dyrket jorda i dalen, men var seminomadiske. Senere rettssaker om retten til laksefiske i elva stadfestet retten til laksefiske for befolkning som dyrket en viss mengde høy i året. Selv om samenes hevdvunne rettigheter til laksefiske ble tilsidesatt etter 1725, har ikke senere rettssaker om retten til laksefisket i elva berørt dette spørsmålet.

Fremdeles i dag er dette et uløst rettighetsspørsmål, at ikke hevdvunne rettigheter til laksefiske i Altaelva for Mázesamer har funnet sin juridiske løsning. Forsoning mellom staten og Mázesamer må innebære at det må finnes en juridisk løsning som gjenoppretter hevdvunne rettigheter til laksefisket i Altaelva for Mázesamer.

Máze Sámiid Searvis innspill til innholdet i Dokument 19 (2022-2023) fra Sannhets- og forsoningskommisjonen.

Máze Sámiid Searvi ser at de sosiokulturelle effektene av statens fornorskingspolitikk de siste århundrene mot samene har skapt skismer innad i de samiske samfunnene, hvor effektene av denne villede politikken har gjort at samene over tid har registret tap av landområder, press på samiske næringer og sterk svekkelse av samisk språk og kultur. At fornorskings-politikken har hatt sterkest effekt i samiske kyst- og fjordområder, har i mange områder gjort at samisk språk ikke ble videreført til neste generasjon. Dette i motsetning til f.eks. i Indre Finnmark, hvor effektene av fornorskingen ikke fikk så stor innvirkning på samisk språk og kultur.

Denne villede politikken - også nevnt som fornorskingspolitikken, hvor samene skulle legge av sitt samiske språk og kultur, har skapt kulturelle og språklige skismer innad i det samiske samfunnet. Noen samiske samfunn har som følge av dette ikke fått grobunn for å overføre samisk språk til neste generasjon og de kan føle at de har mistet en kulturell tilhørighet til det samiske. Andre samiske samfunn igjen kan gjennom denne fornorskingspolitikken ha tapt f.eks. reindriftsområder gjennom rettssystemet og føle at dette svekker deres samiske kulturelle ståsted.

Alle effektene av de ulike innvirkninger tidligere tiders fornorskingspolitikk har medført i sum for de ulike samiske samfunn, kan føles som en språklig og kulturell tap eller svekkelse av samisk kultur.

Máze Sámiid Searvi ser behov for av det gis rom for å heale de traumer fornorskings-politikken har skapt de siste århundrene for de ulike samiske samfunn og at det gjennom denne forsoningsprosessen gjennomføres politisk og økonomisk aksept for institusjonell utvikling av samisk språkrevitalisering og å rette opp de skjevheter rettssystemet kan ha skapt som følge av tidligere tiders fornorskingspolitikk.

Den fornorskingspolitikken som har vært rådende fra slutten av 1800-tallet gjennom skolen, rettssystemet og samfunnet for øvrig har frem til i dag skapt grobunn for en kulturell ubalanse mellom det norske og det samiske samfunnet. En forsoningsprosess forutsetter at det er minst to parter involvert i en slik prosess. I hvilken grad staten Norge påtar seg rollen for å rette opp tidligere tiders maktovergrep gjennom fornorskingsprosessen mot samene, er avgjørende for hvordan resultatet av denne forsoningsprosessen blir.

Sámi Siida

Ohcejohka

samisiida@gmail.com

Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdna

Handelshøgskolen
Postboks 6050 Langnes
N-9037 Tromsø

liss-ellen.ramstad@uit.no

Ohcejohka, 14.10.2021

Dáruiduhttima váikkuhusat Suoma bealde

Mii áigut dás muittuhit kommišuvnna ahte go dis lei almmolaš čoahkkin Deanus geassemánus, de bođii sávaldat ahte boahtibehtet fitnat Ohcejogas. Maiddái Sámi Siida, sápmelaččaid searvi Ohcejogas, háliida ahte kommišuvdna lágida almmolaš čoahkkima Ohcejogas nugo earáge báikkiin Sámis, nu beassabehtet deaivvadit Suoma beale sápmelaččaiguin gullat dáruiduhttima váikkuhusaid birra.

Mii háliidit didjiide muitalit mo Norgga kolonialiseren ja dáruiduhttin leat čuohcán min álbmogii min guovllus. Stáhtat juhke min eatnamiid gaskaneaset ja mearridedje riikarájáid mis jearakeahttá. Dát lea háddjen min álbmoga, ja Deanuleagis dás leat leamašan stuorra váikkuhusat maiddái Suoma beale sápmelaččaide.

Gielalaš dáruiduhttin lea dagahan ahte ollugat min Norgga beale ustibiin ja fulkkiin eai leat oahppan sámegiela, ja nu leamaš váttis gulahallat singuin. Dát lea hehtten min oktasaš servodaga ovdáneami.

Norgga stáhta oaidná ain odne min dego mii livččiimet olgoriikalaččat. Ovdamearkka dihtii feret guolásteami ja bivddu oktavuođas skáhppot olgoriikalaš bivdokoartta. Ovdal lei mis vuoigatvuohta bivdit mearas. Dál fertet bivdit daid njuolggadusaid mielde mat gusket olgoriikkalaččaide, ja sállaša ii oaččo ruoktot buktit, daningo ii leat šat lohpi buktit guoli rájá rastá jos ii leat máksán guolis.

Maiddái Covid-19 pandemija áigge lea Norga stáhta oaidnán min dego olgoriikalažžan. Sápmelaččat Norgga pássa haga, eai leat beassan rájá rastá iežaset eatnamiidda. Guhkes áigodagain leamaš nu ahte dušše fal olbmot earenoamáš vuoigatvuođaiguin leat sáhttán rasttildit rájá, ja maiddái dalle go leamašan lohpi, de mii leat ferten rasttildit rájá dušše fal vissis jándoráiggiid ja vissis báikkiin. Norgga stáhta mearridii maiddái giddet min iežamet šalddi, Sámešalddi, nu ahte ovttasbargu Sirpmá ja Ohcejoga gaskkas ii leamašan ii moge vejolaš.

Stáhtaid luossahálddašeapmi hehtte min eallinvuogi dáppe Deanuleagis.

Mii áiggošeimmet beassat muitalit kommišuvdnii dáid áššiid birra, ja sávvat ahte fargga boahtibehtet Ohcejohkii.

Sámi Siidda stivrra bealis

Sámmol Ánde Lukkari — Ságadoalli

Uvllá Elle / Ellen Ravna — stivraláhttu

Ellen Ravna
Njuorggángeainu 227b
FIN-99980 Ohcejohka
ellenravna@hotmail.com

Sannhets- og forsoningskommisjonen
Handelshøgskolen
Postboks 6050 Langnes
N-9037 Tromsø
liss-ellen.ramstad@uit.no

Ohcejohka – Utsjok, 15.12.2022

Norges politikk overfor den samiske befolkninga på finsk side av Tanadalen

Kommisjonen ble bedt av meg i møte i Tana juni 2021 og deretter av Sámi Siida i e-post i oktober samme år om å komme til Utsjok og lytte til den samiske befolkninga her. Siden dere ikke kom, ber jeg dere med dette om å utrede noen forhold som gjelder den norske stats behandling av den samiske befolkninga på finsk side av Tanadalen. Jeg mener at Statens behandling er en fortsettelse eller konsekvens av fornorskningspolitikken, og det jeg skriver her er derfor et anliggende for kommisjonen. Ved å rette opp i disse forholdene kan kommisjonen bidra til forsoning.

Tanadalen ligger på grensa mellom Norge og Finland og man har i tidligere tider tatt hensyn til at den samiske befolkninga hører til områder på begge sider av grensa. Jeg viser her til f.eks. Lappekodisillen som gir rettigheter for den samiske befolkninga på finsk side for eksempel når det gjelder fiske i sjøen på norsk side. Jeg viser også til Grunnlovens paragraf 8 om at staten skal «legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv», samt til internasjonale ordninger for å sikre urfolksrettigheter.

Jeg ber kommisjonen få klarlagt om man har rett til å nekte den samiske befolkninga å ta med selvfisket fisk fra fjorden hjem. Per i dag får man ikke uten spesielle tillatelser ta med seg sei og annen sjøfisk som man har fisket selv, over riksgrensa. Dette gjelder uansett hvor lite fisk det er snakk om. Denne ordninga er innført uten at samene på finsk side er hørt, og gjør at man ikke kan opprettholde egen kultur i forhold til fiske og mat. For eksempel kan jeg ikke fiske etter sei aleine eller i lag med samiske slektninger og kjente på norsk side og så ta med meg fisken hjem til Utsjok her jeg bor. For å få fisken over grensa må fisket være fanget som del av et registrert turistfiske.

Jeg ber også kommisjonen få klarlagt om norske myndigheter handlet riktig under koronaepidemien. Dette punktet er viktig for å unngå lignende situasjoner seinere. Hadde man lov til å kontrollere den samiske befolkninga på grenseovergangene slik man gjorde, og kunne man nekte befolkninga tilgang til egne områder på norsk side? Var det lov å stenge grenseovergangene? Grenseovergangen i Utsjok,

altså Samelandsbrua, ble først åpnet ca. en måned etter at norske myndigheter sa at Norge igjen var åpnet. Dette til tross for at det både da og ellers gjennom hele pandemien var minimalt med smitte i Tanadalen, og også til tross for de store konsekvensene stenginga hadde for samisk samfunnsliv. I Finland hadde man ikke slike bestemmelser overfor den samiske befolkninga nettopp for at samer skulle kunne opprettholde egen kultur og næring. Samer kunne derfor krysse grensa når andre ikke kunne. Norske myndigheter nektet oss til og med å komme inn i Norge selv i perioder der Lappland var unntatt karanteneplikten. For dette forholdet legger jeg ved et brev sendt meg fra Politidirektoratet datert 24.04.2022. Vedlagt er også et brev skrevet til Kongen 04.06.2021 av kvinner i Tanadalen. Hvis ønskelig kan jeg også sende annen dokumentasjon på hvordan samer har henvendt seg til norske myndigheter i løpet at koronaepidemien.

Jeg ber dere også om å undersøke om det gjøres nok for å greie ut om hvilke rettigheter samer bosatt på finsk side har til områder på norsk side av riksgrensa. Finnmarkskommisjonen har for eksempel ikke holdt høringer i Utsjok eller gått ut med informasjon til den samiske befolkninga her.

Videre ber jeg dere om å greie ut om norske myndigheter legger godt nok til rette for utvikling av samisk samfunnsliv med de bestemmelser man har i skatteverket. Samer som jobber i en norsk grensekommune og bor i en finsk grensekommune (såkalte grensegjengere), må forhold seg til kompliserte skatteregler, må betale noe dobbelt skatt og må melde inn inntekt både til Finland og Norge. Alt dette står i motsetning til reglene for personer som bor i Finland og jobber i en kommune i Norge som *ikke* er en grensekommune. Her viser jeg til utredning gjort av Samisk parlamentarisk råd og til Nordisk råds utredninger om grensehindre i Norden.

Viser ellers til forhold fremmet av Sámi Siida 14.10.21, f.eks. om hvordan språklig fornorskning har brutt kontakten mellom slekt og venner i Tanadalen.

Dette brevet kan være offentlig.

Vennlig hilsen

Ellen Ravna

Vedlegg:

Brev fra Politidirektoratet til Ellen Ravna, 24.05.2022
Brev til Kongen fra kvinner i Tanadalen, 04.06.2021

Dutkanbivdda vejolaš birasrihkkumis/
Krav om undersøkelse av mulig miljøkriminalitet/
Tutkintapyyntö mahdollisesta ympäristörikoksesta

Buggeluossabuođđu ii oaččo hehttet deanuluosa lunddolaš ja friija goargŋuma, ja mii gáibidit, ahte eiseváldi dutká leago dáhpáhuvvan birasrihkus ja fuolaha ahte vejolaš birasrihkkun nohká.

Deanu čázádagas lea dáhpáhuvvamin duppal ekologalaš katastrofa buggeluosaid eastadandoaimmaid geažil. Sieiddásullo buggeluossabuođđu, mainna leat figgan eastadit buggeluosa goargŋuma, lea stuorra riska Deanu lussii go dat ii fas beasa gođđosajiide ja gártá vuordit buođu vulobealde báhkkasis liegga čázis.

Deanu čázádagas leat leamašan fámus bivdogildosat máŋgga jagi deanuluosa suodjaleami varas. Dál dát buođđu eastá Deanu luosa goargŋuma ja sáhttá joba dagahit ahte Deanu luossa ii ollenge beasa gođđat, ahte dat jápmá dahje jorggeha ruovttoluotta vutnii. Buođđu sáhttá bilidit ovddit jagiid Deanu luosa suodjalandoaimmaid. Dan prošeavttas ii leat miige dieđalaš duogáš, ja sihke Norgga beale Nina ja ja Suoma beale LUKE luossadutkit leat beahttalan searvamis buođu doaimmaide.

Dát buođđu váikkuha olles Deanuleagi olbmuid buresbirgejupmái. Dan lassin dán prošeavttas váilu rabasvuohta. Eiseválddit eai leat dieđihan doarvái bures doaimmain ja joba gieldán ovttaskas bargiid muitaleames buođu birra. Deatnogátte olbmot leat issoras fuolas dán oppalaš dilis.

***

Pukkellaksstengslet kan ikke få hindre tanalaksens frie og naturlige oppgang i vassdraget, og vi krever med dette at rette myndighet undersøker om dette er miljøkriminalitet og også sørger for at mulig miljøkriminalitet stoppes.

Pukkellaksstengslet ved Sieiddásuolu i Tana fører til en dobbel økokatastrofe for Tanavassdraget. Stengslet går på tvers av hele elva og utgjør en altfor stor risiko for tanalaksen som nå ikke får gått opp til gytestedene, og må vente i heten nedenfor stengslet.

For å verne tanalaksen har det i flere år vært fiskeforbud i Tanavassdraget. Nå hindrer pukkellaksstengslet oppgangen av tanalaks, og stengslet kan føre til at laksen ikke i det hele tatt får gyte, at den dør eller at den snur og går tilbake ut i sjøen igjen. Stengslet kan derfor ødelegge for vernetiltakene som har vært gjennomført hittil. Dette prosjektet har dårlig vitenskapelig belegg, og lakseforskere fra både norske Nina og finske LUKE har ikke villet med på arbeidet med stengslet.

Stengslet påvirker velferden til befolkninga i hele Tanadalen og dens sidedaler, og det er liten åpenhet fra norske myndigheter. De har ikke gitt nok informasjon om det de holder på med og lar heller ikke ansatte ved stengslet fortelle hva som foregår. Tanabreddens folk er svært bekymret.

***

Kyttyrälohipato ei saa häiritä Tenon lohen luonnollista ja vapaata nousua. Vaadimme, että viranomainen tutkii onko tapahtunut ympäristörikos ja huolehtii, että rikos saadaan loppumaan.

Tenon vesistössä on tapahtumassa kaksinkertainen ympäristökatastrofi kyttyrälohien nousun estotoimien vuoksi. Sieiddásuolun kyttyrälohipato, jolla on pyritty estämään kyttyrälohen nousu, on valtava riski Tenon lohelle. Se estää Tenon lohen nousun kutualueilleen ja lohi joutuu odottamaan kuumuudessa lämmenneessä vedessä padon alapuolella.

Tenon vesistössä on ollut jo useamman vuoden voimassa pyyntikielto Tenon lohen suojelemiseksi. Nyt tämä pato estää Tenon lohen nousun ja voi jopa aiheuttaa sen, ettei se pääse lainkaan kutemaan, vaan joko kuolee tai kääntyy takaisin vuonoon. Pato voi tehdä tyhjäksi aikaisempien vuosien suojelutoimet. Tällä projektilla ei ole minkäänlaista tieteellistä pohjaa, ja sekä Suomen LUKEn ja Norjan Ninan lohitutkijat ovat kieltäytyneet olemasta mukana projektissa.

Tämä pato vaikuttaa koko Tenonlaakson asukkaiden hyvinvointiin. Lisäksi projektista puuttuu avoimuus. Viranomaiset eivät ole tiedottaneet riittävän hyvin toimistaan ja jopa kieltäneet yksittäisten työntekijöiden kertomasta padosta. Tenonlaakson ihmiset ovat äärimmäisen huolissaan tilanteesta.

Deatnu – Ohcejohka

13.7.2023

Oktavuođaolmmoš/ *kontaktperson*/ *yhteyshenkilö:*
Heidi Eriksen, +358 40 0495399, heidianita.eriksen@gmail.com

Unjárgga gielda/
Nesseby kommune

Saksmappe: 2023/531/3488/2023
Arkiv: X07
Saksbehandler: Jørn Opdahl

Dato: 28.09.2023

NASJONALT KOMPETANSSENTER OM FORNORSKNINGSPOLITIKK OG URETT

Kommunestyret i Unjárgga gielda/ Nesseby kommune har i sitt møte 13.06.2023 enstemmig gjort følgende vedtak og uttalelse:

> **Unjárgga gielda/ Nesseby kommune ber om at Stortinget vurderer å etablere "Nasjonalt kompetansesenter om fornorskning og urett" i Unjárgga gielda/ Nesseby kommune.**

Bakgrunn for saken:

Sannhets og forsoningskommisjonen har i sin rapport forslag til tiltak.

Et av tiltakene er følgende:

"For å drive frem kunnskapsløftet om alle gruppene mener kommisjonen det er nødvendig at det opprettes et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for formidling, forskning, dokumentasjon og fortsatt forsoningsarbeid. Kunnskapsformidling og forskning skal utgjøre kjernen av senterets virksomhet. Kompetansesenteret skal også bidra med kompetanse og kunnskapsformidling i forsoningsprosesser på lokalt og regionalt nivå.

Kommisjonen har gjennom sitt arbeid identifisert flere forskningsbehov som kan være aktuelle for kompetansesenteret. Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) og National Centre for Truth and Reconciliation i Canada kan tjene som forbilder for etablering og organisering av kompetansesenteret om fornorskingspolitikk og urett.

Kompetansesenteret skal samarbeide med Arkivverket i formidlingen av de personlige historiene som kommisjonen har tatt imot. Kompetansesenteret om fornorskingspolitikk og urett vil ha en rolle som pådriver og kompetansesenter for forsoning ved å støtte forsoningen på lokalt og nasjonalt nivå. I lys av deres ansvar for fornorskingspolitikken oppfordres kommunene og andre aktører til å undersøke behovet for gjennomføring av prosesser som virker forsonende og til å søke støtte hos kompetansesenteret for en prosess tilpasset lokale forhold."

Unjárga/Nesseby er et av mange lokalsamfunn som er blitt hardt ramma av fornorskningen. Fornorskning skjedde over en lengre periode, spesielt på 1900-tallet. Som eksempel gir følgende et veldig tydelig bilde:

De som ble født på 1930-tallet, ble foreldre på 1950-60-tallet. Etterkrigstidens muligheter til utdanning, ga muligheter til annet enn småbruk, fiske, jakt, fangst m.m. Foreldrene fra 1930-tallet, kunne ikke norsk da de begynte på skolen, lærerne var norske, sørfra. Barnas opplevelse etter 7-års folkeskole var ofte en følelse av å være dumme, tapere osv. Da de sjøl ble foreldre, bestemte mange at de skulle lære norsk til sine barn, selv om begge foreldrene var samisktalende.

Fra skolehverdag på 1950-tallet, der de fleste av barna var samisktalende da de begynte på skolen, skjedde det en total omvelting fra 1960-1970. På 1970-tallet var det i hvert årskull kun en håndfull og færre som kunne samisk, og i noen kull ingen samisktalende elever/barn.

Noen foreldre og lokale sameforeninger tok fatt i den dramatiske situasjonen og rundt 1980, ble det startet lokal samehusflid, samisk barnehage, samiskkurs for voksne, sameleirer for barn, samisk museum m.m. Utover 1980-tallet ble også kommunen mer aktiv i forhold til samisk språk. Sametingets etablering i 1989, dro med flere politikere og fler politiske partier med i samebevegelsen.

De som mistet språket på 1960-70-80-tallet, jobber i dag for å revitalisere samisk språk og jobber for at deres barn skal lære samisk. De strever en tung kamp i dag med å lykkes med arbeidet. Situasjonen i dag er at 2/3 av barna er i den samiske avdelinga og 1/3 i norsk avdeling i barnehagen.

Men selv om barn i Nesseby fra 1980-tallet har gått i samisk barnehage og flestparten er i samisk barnehage i dag, er ikke det ensbetydende med at barna er blitt eller blir samisktalende. Fornorskningens teppe hviler ennå over lokalsamfunnet, men viljen er stor til å få det til.

Fra kommunens side jobbes det med flere tiltak, bl.a:

- Samisktilbud fra barnas første møte med helsevesenet
- Samisk barnehage
- Samiskklasser i skolen
- Språkkurs for voksne
- Samarbeid med språksenteret/Issát Sábá guovddáš
- Utdanning av samisktlende fagpersonell til barnehage og skole

For å få en helhetlig satsing på språk- og kulturfronten, har Nesseby kommunestyre i kommuneplanens samfunnsdel , 2021-2031, vedtatt følgende:

"**Satsingsområde 1 Šillju:**
Šillju er en samlebetegnelse for flere tiltak og initiativer som kan samlokaliseres til et nytt signalbygg i Varangerbotn. Dette er nært knyttet til den sjøsamiske identiteten vår. Ideen med Šillju og et nytt fellesbygg er grunnlag for driftssynergier, kompetanseutveksling og innovasjon. Šillju er kreativ stedsutvikling i praksis.
Den overordnende målsettingen er økt attraktivitet og bolyst for hele lokalsamfunnet vårt. Målgruppen for Šillju er hele befolkningen. Vi har spesielt tro på gode effekter for barn og unge, de eldre, kulturlivet, folkehelsen og næringslivet. Næringsaktørene våre, de som er her og de vi ønsker velkommen, skal kunne se helt nye muligheter i Šillju.

Šillju er samisk og betyr «tun». Tun i den forstand at den nye arenaen skal ha flere tilstøtende funksjoner og bygninger i sentrum av Varangerbotn. Tun-navnet er valgt fordi det symboliserer fellesskap, samarbeid og aktører som utfyller hverandre.

Šillju skal styrke og samarbeide med Isak Saba senteret, Varanger samiske museum, Vuonnamarkanat, biblioteket, duodjeinstituttet og det lokale næringslivet. Kunnskapsformidling, utdanning og kultur vil stå sentralt, sammen med handel og folkehelsefremmende aktiviteter. Det kulturelle næringslivet, musikk, teater, annen kunst og kunsthåndtverk inngår i Šillju. Et fellesskap i tunet skal danne grunnlag for aktivitet som det ellers ikke er marked for i et samfunn av Nessebys størrelse. Šillju vil framstå som en ny attraksjon i Varangerområdet, og samtidig være en motor for å markedsføre andre attraksjoner.

Šillju vil fylle rollene som kommunens kulturhus og frivillighetssentral. Det er inntil videre planlagt etablert ved museet. Det innebærer at utearealet for de to institusjonene får felles uteareal, som også kan benyttes til aktiviteter.

Vi skal arbeide for at innbyggerne kan gjennomføre fjernutdanning på alle nivåer med Šillju som fysisk studiested. Vi skal også legge til rette for at fjernarbeid skal kunne utføres fra de samme lokalene. Den samme infrastrukturen skal også gjøre det mulig for innvandrere å vedlikeholde båndene til sine hjemland.

Nesseby kommune har utarbeidet et grunnlag for utviklingen av Šillju. Sannsynlige målsettinger, aktiviteter og funksjoner er beskrevet. Mulige samarbeidspartnere er også identifisert. Neste steg er å ta prosjektet fra idestadiet til et prospekt i samarbeid med både lokale og eksterne interessenter. Samskaping, kreativitet og medvirkning må stå sentralt i et slikt løft."

Et nasjonalt kompetanssenter om fornorskning og urett, vil passe godt i et miljø som Šillju skal utvikle. Institusjonene; Varanger Samiske Museum, Isát Sába guovddáš, biblioteket, samisk husflid og håndtverk m.m. skal samles om Šillju. Samtidig vil kompetanseseteret og Šillju, være viktig bidrag for kultur, næringsliv og arbeidsplassutvikling for Øst-Finnmark.

Når regjeringen nu har satset stort med millioner til Øst Finnmark, vil disse prosjektene passe godt for Nesseby. Nesseby kan ikke vise til de store industrinedleggelsene og nedbygging av offentlig adminisrasjon som Sør Varanger og Vadsø kan. Det har vært en dramatisk nedgang av folketallet i Nessby fra 1200 til 850 innbyggere i løpet av 30 år. Sammenliknet med en kommune på 10000 innbyggere, ville det tilsvart 3500 innbyggere. Nedgangen i Nesseby har vært snikende, der det har falt fra litt her og litt der, nedgang i jordbruket, nedgang i bygg og anlegg, nedgang av offentlige stillinger; trygdekassa, lensmann, , vegvesnet, televerket, ligningskontor og tilsammen er det mye.

I Øst-Finnmark ligger Unjárgga gielda/ Nesseby kommune geografisk sentralt i forhold til kvensk og skoltesamisk kultur.

Sametinget har avdelingskontorer i Varangerbotn som kan være en styrke for framtidig kompetansesenter.

Innspill til Høringsrapporten Sannhet og forsoning

Fra Samiskseksjonen ved Nord-Troms videregående skole

(Merket med gult)

Pilar 1: Kunnskap og formidling

- Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

- Vi ser det som høyst nødvendig for forsoningsprosessen at det opprettes et nasjonalt kompetansesenter med et særskilt ansvar for dokumentasjon, formidling, forsoningsarbeid og forskning. Kompetansesenteret bør etter vår mening legges enten til et av landets større byer, hvor dokumentasjons- og formidlingsarbeidet vil bli lett tilgjengelig for mange. I denne prosessen er det majoritetsbefolkningen som har et behov for å bli opplyst om fornorskningen og dets konsekvenser, og om samiske forhold i sin helhet, og derfor bør et slikt kompetansesenter ligge i et befolkningstett område eller til Nord-Troms som den største sjøsamiske revitaliseringsregionen. Dette kan være en strategisk beslutning for å signalisere nasjonal anerkjennelse av sjøsamisk kultur og historie, og som et viktig skritt i retning av forsoning og støtte til sjøsamiske samfunn. Regionen kan tilby en unik forskningsarena for å studere effektene av fornorskingspolitikk og måter å motvirke disse effektene gjennom revitaliseringsstrategier.

- Kommisjonen foreslår at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser styrkes i undervisningen i grunnskole, i videregående skole og ved høyskoler og universiteter.

- Dette arbeidet anser vi som viktig å prioritere høyt. Vår erfaring etter å ha arbeidet i skolevesenet over mange år og som foreldre til samiske barn, er at kunnskapsnivået om samiske forhold i grunnskole, videregående skole, høgskole og universitet er svært varierende og ofte fraværende. Foreldre til samiske barn og samiske lærere anvendes ofte som ressurser i sitt nærområde i fag og temaer som omhandler det samiske. Flere fag har samisk innhold i fagplaner etter Kunnskapsløftet, men lærerne mangler den kompetansen. Skolene og lærerne er altså forpliktet etter opplæringsloven til å undervise om samiske tema i ulike fag, men kunnskapsnivået om samiske tema generelt er lavt.

- Kommisjonen oppfordrer myndighetene og relevante institusjoner til å følge med på prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn som også de øvrige kommisjonene i Norden kommer frem til i årene som kommer.

- Vi anbefaler at regjeringen utnevner en relevant institusjon/organisasjon til å ta ansvar for oppfølgingen, både for å utvikle relevante tiltak, men også for å følge pågående prosesser i Sverige og Finland. Samene er ett lite folk fordelt over fire land og det er naturlig å samarbeide tett med de nordiske landene med tanke på å utvikle tiltak i samisk språk, kultur- og samfunnsliv. Målet med et slikt samarbeid må være å forene ulike ressurser, som læremidler, ressursnettverk og ressurspersoner, slik at flest mulig får nytte av fellesressurser. De samiske språkene har ikke språkskiller over landegrensene, men mellom de ulike språkene. Det vil si at for eksempel nordsamisk er et språk som snakkes tilnærmet likt både i Nord-Norge, Nord-Sverige og Nord-Finland. Det samiske folket lever spredt over store områder, og ressursene må derfor benyttes på best mulig måte. Det gjøres best ved å ha institusjoner som samarbeider over landegrenser.

Pilar 2: Språk

- Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring.

- I Riksrevisjonens rapport om samiske elevers rett til opplæring i og på samisk fra 2019, framkommer det at det er betydelige mangler i opplæringen i og på samisk både når det gjelder læremidler, antall lærere og fjernundervisning. Rapporten dokumentere noe som det samiske miljøet har kjent til lenge, vi mangler både læremidler og lærere. Behovet for flere ulike typer samiske læremidler er fortsatt stort, og revideringer av læreplanverket medfører dessverre ofte til at behovet for nye læremidler øker. Til utvikling av samiske læremidler er det behov for kompetente lærebokforfattere, som oftest er lærere som frikjøpes fra arbeid i skolen. Siden mangelen på lærere også er stor, har man ikke tilgang på den ressursen i like stor grad som ønskelig og man ender i en spiral hvor frikjøp av lærere ikke alltid er gjennomførbart. Dermed kan det ta uforholdsmessig lang tid å ferdigstille enkelte lærebokprosjekter, som derigjennom påvirker lærernes undervisningssituasjon negativt. Vi anser derfor at utdanning av nye lærere må være det enkelttiltaket som bør **prioriteres** svært høyt.

- Vi anser det som høyst nødvendig å sette i gang ekstraordinære stimuleringstiltak for å øke tilgangen på samiske lærere. Derfor foreslår vi ekstraordinære tiltak for nordsamisk i lærerutdanningen, med stipend i størrelsesorden på 200 000 kr årlig, slik det har vært gjort for lule- og sørsamisk, bør igangsettes snarest. Tiltaket bør videreføres for lule- og sørsamisk. Det er i dag stor mangel på samiske lærere over hele Sápmi. Samisk høgskole uteksaminerte relativt store kull, med rundt 20 lærere i sin oppstart. Det første grunnskolelærerkullet fra Samisk høgskole gikk ut i 1992 og i løpet av 10-12 år vil disse være pensjonert, og behovet for samiske lærere vil dermed øke drastisk. Eksempelvis mangler grunnskolen i Kautokeino, som er en av de største samiske kommunene i landet, hele ni lærere i grunnskolen. For å imøtekomme det store behovet samfunnet har for lærere i samisk, må vi snarest ha på plass tiltak for å rekruttere studenter til lærerutdanningen, ettersom det tar fem år å utdanne nye barnehage- og grunnskolelærere. Man bør også vurdere muligheter for samlingsbasert lærerutdanning ute i distriktene, på grunn av lange avstander og dårlige offentlige transporttilbud.

  Vi ser også et stort behov for lærere med kompetanse i nord-, lule- og sørsamisk som fremmedspråk. Bevilgninger til Språksentrene i landet bør styrkes, og det bør gis tilbud om videreutdanning med lønn til utdannede lærere innenfor forvaltningsområdene for å lære

seg et av de samiske språkene i Norge. Et slikt tilbud fordrer lærere med kompetanse til å undervise i samisk.

- Kommisjonen foreslår en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.
- **Nord-Troms videregående stiller seg bak en slik satsning. Dersom det samiske språket skal ha en framtid og utviklingsmuligheter, må språket brukes i det offentlige rom. En slik språkbruk vil føre til en bevisstgjøring og høyne statusen til språket. Offentlige bygg, flyplasser og diverse bør skiltes både på norsk og de samiske språkene.**
- Kommisjonen foreslår et nordisk initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet om språk, språkutdanning, læremiddelproduksjon og språkrevitalisering.
- I spørsmål som vedrører de samiske språkene, har vi i dag et nordisk samarbeidsorgan, Sámi Giellagáldu, som er underlagt de respektive sametingene. Giellagáldu er et fagkyndig organ som behandler saker som omhandler det samiske språket og organet gjør blant annet vedtak angående felles normering av språket. Vi anser Sámi Giellagáldu å være et godt eksempel på et samnordisk samarbeide som fungerer over landegrenser. Vi støtter derfor fullt ut kommisjonens forslag om samarbeid over landegrensene.
- Kommisjonen viser til NOU 2016: 18 Hjertespråket og foreslår at det utarbeides en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen oppvekst og utdanning, helse og omsorg, og Rapport til Stortinget 2022−2023 forvaltning og justis, tilpasset samiske språk.
- For å ha mulighet til å oppnå språklig likestilling innenfor nevnte sektorer, vil det kreve enormt med ressurser fra det samiske samfunnet, ressurser som allerede er mangelvare, som for eksempel lærere i samiske språk. Derfor vil et viktig virkemiddel også under dette punktet være å stimulere til utdanning av flere samiske lærere. Hvis målet er å ta tilbake et tapt språk for store deler av den sjøsamiske befolkningen, må det vises ved statlige overføringer som monner. Staten må ta ansvar for å rydde opp i gammel urett og gi de samiske språkene vilkår som skal til for å overleve og utvikles

Pilar 3: Kultur

- Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.

  Nord-Troms vgs støtter Kommisjonens forslag om en nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en integrert del av forsoningsarbeidet. Vi ønsker som en sentral utdannings- og kulturbærer i Nord-Troms å vektlegge viktigheten av at den sjøsamiske kulturen inkluderes i dette initiativet. Sjøsamisk kultur og historie har vært vesentlige, men dessverre ofte oversette elementer når samisk kultur skal omtales. Å gi både den sjøsamiske og kvenske kulturen oppmerksomheten det fortjener, ikke bare bidrar til forsoningsarbeidet, men også til å styrke mangfoldet og rikdommen i den samiske og kvenske kulturarven.

- Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.

- Kommisjonen oppfordrer nasjonale institusjoner til å etablere tettere samarbeid med samiske, kvenske og skogfinske institusjoner, og til å bidra til synliggjøring, ivaretakelse og formidling av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur.

  For å muliggjøre dette er det er viktig at nasjonale institusjoner får støtte og ressurser til å utvikle kompetanse innen samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur. Dette kan inkludere opplæring av ansatte, utveksling av kunnskap og erfaringer, samt tilgang til relevant ekspertise. Staten bør oppmuntre til og fasilitere dialog og samarbeid mellom nasjonale institusjoner og samiske, kvenske og skogfinske institusjoner. Dette kan inkludere etablering av nettverk mellom institusjoner, forum for kunnskapsutveksling og felles prosjekter. Nord-Troms videregående skole er i etableringsfasen av Kvensk teaterlinje, i samarbeid med Kvääninteatteri, og kan aktivt delta i nasjonale initiativer og prosjekter som har som mål å styrke samisk og kvensk kulturformidling.

- Kommisjonen foreslår en styrking av det grenseoverskridende samarbeidet om samisk, kvensk og skogfinsk kultur.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

- Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.
- Det bør utredes et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.
- Kommisjonen oppfordrer til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.
- Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.
- Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.

Pilar 5: Implementering av regelverk

- Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.
- Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.
- Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.

Høring.

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Norrõs er glad for at denne rapporten nå er kommet. Vi hadde store forventninger til rapporten, som desverre ikke er helt innfridd.

Vår uttalelse vil først si noe om rapportens mangler/svakheter. Dernest hvordan vi har jobbet med rapporten og tilslutt ta for oss punktene som Sametinget trekker fram av tiltak

1. Beskrivelsen av historiske fakta er mangelfull. Dersom man tenker å bruke den historiske beskrivelsen av fornorskningpolitikken og dens konsekvenser, så er det helt vesentlig at den er korrekt, at den samsvarer med egen oppfatning av egen historie i størst mulig grad. Vis det oppleves å være stor forskjell mellom vår historiebeskrevelse og myndighetenes, vil vi ende opp i diskusjonen om fakta og ikke komme videre i forsoningsarbeidet.

Eksempel: I Sør- Varanger har det historisk vært to skoltesamiske siit. den vestligste grensen for Skoltelandet gikk på østsoden av Bugøyfjord. Bugøyfjord er kjent for å vøre ei samisk bygd tusner av år tilbake i tid. I en periode var det et av de største handelsteder i Finmark. Her bodde det og fremdeles bor det reindriftssamer. Det nevnes ikke. Videre sier man ikke noe om hvilke konsekvenser industrialiseringen i Sør-Varanger hadde på hverken reindriftssamene eller på skoltesamene. Det er en stor mangel og gir et mangelfukt bilde av kommunen.

2. Vi spør oss hvordan det er mulig å nevne skoltesamene i de fleste av kapittelene, men man finner altså ikke plass til å omtale skoltesamene spesielt for eksempel i eget kapittel. Vår historie, vår kultur og konsekvensen for oss som følge av både storpolitikken ute i Eurapa og politikken ført av norske myndigheter, er katastrofal og nesten, vi sier nesten, utslettende. For oss er det heldigvis sånn at du kan fjerne klesdrakt, språk, delvis levesett, men man kan ikke like enkelt fjerne verdiene, teknesettet, måten og betrakte verden på, fra et menneske, fra et folk. Det har gjort at vi fremdeles er her, at vi fremdeles har mulighet til å ta tilbake språk og kultur..... Og det tiltross for målrettede og sterke forsøk fra myndighetenes side. Se Rapport side 644 pkt 26.7 Samerådet:" ...skoltesamene bør få en plass i rapporten da de har blitt splittet av landegrenser og har måttet gjøre valg som ikke er reverserbare"

3. Vi mener rapporten burde inneholdt en klar definisjon av hva Kommisjonen mener med begrepene minioritet og urfolk. Vi opplever at begrepene brukes om hverandre og er følgelig forvirrende.

4. Begrepene kven og norskfinner brukes også omhverandre og er forvirrende. Man burde vært mer konsekvent i begepsbruken. man unngår forvirring: hva mener man egentlig? og "folk flest" ville lettere kunnet tilegne seg innholdet i Rapporten.

5. Skoltesamisk språk og språkstuasjonen nevnes knapt, oppgjennom fornoskningstiden.

6. Stedsnavnregisteret pkt16.1 er mangelfull.

7. I kap 19. Kunst og Kultur. skoltesamisk kunst eller kultur nevnes ikke.

Norrõs er en organisaskon som vil fremme det skoltesamiske. Vårt formål er å synliggjøre, ta tilbake og videreutvikle skoltesamisl språk, kultur og identitet. Organisasjonen ble dannet i mai i år og er registrert i Brønnøysundregisteret. Vi har en facebokkside med samme navn som organisasjonen. Der informerer vi om vårt arbeide. Dessuten har vi fast spalte ca en gang pr. måned med aktuelle skoltesamiske ord og begreper. I tillegg har vi samarbeidsavtale med A`vv Saa`mi Mu`zei, og vi har tatt initiativ til en samarbeidsavtale med Siidsåabbar i Sevettijärvi Finland.

Styret består av 5 personer, alle av skoltesamisk slekt. Vi har arbeidet med rapporten først hver for oss med gitte kapittel som senere ble samkjørt i styremøtet 27.10.23. Vårt fokus har vært på skoltesamisk historie, språk og kultur. I noen sammenheng, hvor vi mener det er naturlig å gjøre det, så nevner vi spesielt de andre alvorlig truede samiske språk og kultur: lule-, pite-, ume-, og sørsamisk i tillegg til skoltesamisk.

Følgende merknader gis:

Pilar 1: Kunnskap og formidling.

1. Nasjonalt Kompetansesenter:

- Forslaget er godt. Vi trenger at noen har et overordnet ansvar for å videreføre arbeidet med både å få frem sannheten og med forsoningsarbeidet. Det er et stort og omfattende arbeide, som må gå over tid, lang tid. Kanskje blir man aldri ferdig med spesielt forsoningsarbeidet.

Vi ser for oss et sentralt senter. Hvor det skal plasseres, har vi ennå ikke tatt stilling til. Dette sentrale senteret skal ha et overordnet ansvar i forhold til fornorskningspolitikken og uretten som har blitt gjordt, samt forskning, dokumentasjon , formidling og forsoningsarbeide, alt på et overordna plan.

I tillegg vil det være hensiktsmessig med lokale kompetansesenter. Erfaringer tilsier at et sentralt kompetansesenter ikke vil har den nødvendige kunnskapen som skal til for å kunne utføre oppgavene. Noe forøvrig rapporten også viser.. Eks.: Man spesifiserer ikke de ilike samiske folkene. Man er på ulike plan mht selve fornorskninga og behov vi har for å ta tilbake vår kultur, språk og identitet. Det er stor forskjell mellom samene i Kautokeino og feks. skoltesamer. Ulike behov, ulike tiltak.

Derfor vil det være både hensiktsmessig og nødvendig med lokale kompetansesenter som bedre kan ivarete lokale behov i historiefortellingen og i forsoningsarbeider.

Underveis i uttalelsen vil det bli kommentert hvor vi mener ansvar og arbeidsoppgaver bør ligge.

- Kunnskapsformidling om fornorskningspolitikk og dens konsekvenser styrkes:

Må styrkes både i utdanningssystemet og i offentlig administrasjon. I dag fattes det vedtak i offentlig administrasjon for enkeltmennesker uten at man innehar nødvendig kunnskap hva saken angår. Erfaringer viser at denne mangel på kunnskap, er stor og kan gi katastrofale følger for den det gjelder.

Å øke kunnskap i all utdanning, er en forrutsetning for å redusere og fjerne fordommer og rasisme rettet mot oss samer. Er et viktig element i forsoningsarbeidet. I daglige samtaler, sosiale sammenhenger, møter vi samer uvitenhet og mangel på kunnskap. Missforståelser oppstår, man snakker forbi hverandre og vi samer er de som må rette opp missforståelsene som ofte har bakgrunn i uvitenhet.

Desverre gjelder dette også innad i det samiske samfunn.

Norrõs tenker det er naturlig at sentralt kunnskapssenter innehar koordineringsansvar sammen med de berørte departementene og utdanningsinstitusjonene.

- Kommisjonen oppfordrer myndighetene og relevante institusjoner å følge med på prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn som også de øvrige kommisjonene i Norden kommer frem til:

Vår mening er at "oppfordre" er et altfor svakt begrep, derimot så forventer/krever vi.....

Pilar 2: Språk

- Nasjonalt satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samisk språk H

Her må man spesifisere spesielt de samiske språkene som i dag er alvorlig truet: lulesamisk, sørsamisk, umesamisk, pitesamisk og skoltesamisk. Det er lett å glemme de alvorlig truede språkene som feks skoltesamisk. Veldig få snakker språkene, de har ingen sterk stemme også glemmer vi å omtale dem i offentlige sammenhenger. Videre er situasjonen for disse språkene er alvorlig og ulik nordsamiske språkets situasjon. Men norsamisk er et truet språk. Vi må vokte oss vel for ikke å bygge oppunder ulikhetene slik at det blir kniving om språkresussene.

Fornorskningspolitikken er årsaken til at spåkene er alvorlig truet, at mange er i ferd med å miste eller allerede har mistet sitt språk. Skal man oppnå forsoning, er det en forutsetning at man gies mulighet til å ta tilbake og utvikle sitt språk. Det kan hende at samfunnet ikke lykkes i dette arbeidet, men da har man prøvd, man har gitt de det gjelder, en mulighet til revitalisering av språket sitt.

- Foreslår en målrettet satsing på og synliggjøring av kvensk og samisk språk i offentligheten.

Samisk språk er generelt sett truet, de arvolig truede samiske språkene: lule-, pite-, ume-, skolte- og sørsamisk er i en særskilt situasjon og må tas spesielt hensyn til.

Synliggjøring av alle samiske språk (for oss skoltesamisk), kan betraktes som første steg mot revitalisering, mot å ta tilbake hjertespråket. Synliggjøring gjøres ved hjelp av stedsnavn på kart og skilting, gatenavn, på kommunens sider, navn på bygg o.l.

- Nordiske initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet om språk, språkutdanning, læremiddelproduksjon og språkrevitalisering.

For skoltesamisk, er dette en forutsetning for revitalisering av både språk og kultur. Vi er totalt avhengig av samarbeid med det skoltesamiske samfunn i Finland: Nellim, Keväjärvi og Sevettijärvi. Formelle samarbeidsavtaler må på plass med det skoltesamiske skolesystemet for utvikling av

undervisningsmateriell o.l. Kan det være en idee at sametinget i Finland og i Norge samarbeider? Hva er naturlig å gjøre? Her kjenner vi ikke systemet godt nok til å gi konstruktive innspill. Likevel: mange som ønsker å lære skoltesamisk, vil ikke nødvendigvis ta en høyere utdanning i språket. Vi trenger folk i lokalsamfunnet som snakker, kan være forbilde for oppvoksende slekt og som kan synliggjøre språket i det offentlige rom så vel som i det private. For de, kan kurs lokalt eller via videolink, være en hensiktsmessig måte å lære språket på. Ikke for seriøst, men givende både for en selv og lokalsamfunnet. Identitet og språk hører nært sammen. Det gir deg "tilgang" på begrepenes verdi. Dessuten vil det å kunne snakke sammen med slekt, med venner på ditt språk, ha stor verdi for den enkelte. Man kan bli et helt menneske igjen.

Midlene må komme via statsbudsjettet med større bevilgninger enn i dag. Overordna koordineringsansvar må ligge nasjonalt kompetansesenter.

- Utvikle en handlingsplan for kvensk språk.....

Hvorfor bare kvensk språk? De truede samiske språkene trenger sterkt en handlingsplan for revitalisering av språkene, som er urfolksspråk og som Norge har et særskilt ansvar for. For oss snakker vi da om skoltesamisk språk.

Norrõs mener det overordna ansvar ligger hos det nasjonale kompetansesenteret i samarbeid med det lokale.

- Utvikle en overordnet strategi foe å oppnå språklig likestilling innen oppvekst, utdanning, helse og omsorg of rapport vedr. forvaltning og justis tilpasses samiske språk.

Ja selvsagt!

Pilar 3: Kultur

Omfattende og langsiktig satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogsfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.

Dette er et uhyre viktig punkt. Dersom man klarer å gjennomføre dette - og det forutsetter vi at man har både vilje og evne til å gjøre - så vil resultatet bli følgende:

- mer synlighet i HELE det norske samfunn på ALLE plan
- økt kunnskap om hverandre
- økt forståelse fra majoriteten til urbefolkningen og minioritetsgruppene
- forebygge rasisme
- være et sterkt, kanskje det sterkeste, bidrag til forsoning

Tenk spesielt på de samiske alvorlig truede kulturene, vi trenger ekstra oppmerksomhet

- Styrke de økonomiske rammene for samiske, kvensk/norskfinsk og skogsfinske kulturnæringer og institusjoner.

Bidrar til synliggjøring, ivaretakelse og formidling av skoltesamisk kultur. Synliggjøring ble på 70-tallet brukt bevist som en politisk strategi med mål om å forstyrre det homogene nasjonalstaten Norge. Den samiske tilstedeværelsen skal være så sterk at det vil bli umulig å overse/ignorere. (Hansen, Olsen: Samenes historie fram til 1750 s 17)

Vær oppmerksom på at dette også er nødvendig innad i det samiske samfunn, se rapporten side 643 pkt 26.5 Samerådet: "Ulik regulering og forvaltning har bidratt til konflikter i det samiske samfunn og ført til at samer settes opp mot hverandre"

Absolutt et viktig punkt da dette også kan bidra til at de ulike samiske kulturene blir mer synlig. Resultatet kan bli som punktene nevnt i forrige avsnitt.

Og ja, det vil kreve store ressurser. Den som har gjordt urett plikter å rette opp denne uretten, altså staten Norge. Samtidig vil det vise seg hvor stor evne og vilje Staten har til forsoning. For oss som har opplevd urett, er dette uhyre viktig for fortsatt tillitt eller ikke. som vi vet er nettopp tillitten tynnslitt. Et stort, stort bidrag her , vil oppleves som om Staten tar på alvor den plikt de har til å gjlre urett, rett. I seg selv et forsonende tiltak.

- Oppfordrer nasjonale institusjoner til å etablere tettere samarbeid med samiske, kvenske/norskfinske og skogsfinske kulturer institusjoner og til å bidra til synliggjøring, ivaretakelse og formidling av samisk, kvensk, norskfinsk og skogsfinsk kultur

Absolutt!

Dette vil kunne få konsekvenser for feks retninga Norsk Kulturrådet har på sine tildelinger. Retninga må endres slik at skoltesamisk (og andre samiske, se spesifisering over) kultur gis mulighet til å arbeide med tradisjonskunnskap, samt å utvikle denne.

Flere og større arena for utslilling = synliggjøring. Nødvendig og sterkt ønskelig.

- Styrking av det grenseoverskridende samarbeide om samisk, kvensk og skogsfinsk kultur.

For det skoltesamiske samfunn i Norge, er dette helt nødvendig for å kunne ta tilbake og videreutvikle språket og kulturen. Ve er helt avhengig av kontakt, samarbeid og hjelp fra det skoltesamiske samfunn i Finland. Men vi må ta hensyn til at skoltesamene i Finland har store utfordringer. Målet må være å styrke hverandre, noe vi kan gjøre ved for eksempel å formalisere samarbeidet slik at vi gir noe tilbake til de finske skoltesamene. Mht styrkinge av samarbeid over grensen, se Rapport side 644. pkt 27.7 Samerådet.

Eksemper som må sees nærmere på for å lette samarbeid over grensen, er felles prosjekter,(interreg), endre Toll reglementet for å gjøre det enklere å delta på markeder i hverandres områder, utvikle undervisningsmatriell sammen, kjøpe tjenester fra hverandre, stipend, midler til hospitering, kurser, historie, slektsgrankning ol.

Pilar: 4 Forebygging av konflikter

Hele punktet kommenteres ved at Norrõs slutter seg til samtlige punkter.

Permanent rådgivende organ, er en god ide. Men medlemmene som oppnevnes må inneha kunnskap og være fra de som Rapporten omhandler. Det vil si fra alle de samiske gruppene samt fra kvensk, norskfinsk og skogsfinsk befolkning.

Og man må skille mellom minioritetsgrupper og urfolksgrupper, ihht ILO og det spasielle ansvaret som myndighetene har ovenfor urfolket. Gjelder feks punkt 3: "Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minioriteters og urbefolknings bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk

Pilar: 5 Implementering av regelverk

Norrõs er enige i alle tre punker. Viktig at vedtakene implementeres. Videre skal vi kreve at myndighetene styrker opplæring om oss (her betyr det samer, kvener og skogsfinner) og om våre rettigheter for offentlig ansatte.

Siste punkt er også viktig, vil øke kunnskap om oss blant befolkningen generelt, forebygger rasisme, sikrer våre rettigheter i større grad.

AUSTHAVET
NORSKEHAVET
LOPPHAVET
Nordkapp
Magerøya
Honningsvåg
Sværholthalvøya
Nordkinnhalvøya
Deanuvuotna
Tanafjorden
Laksefjorden
Båtsfjord
Vardø
Varangerhalvøya
Várnjárga
Porsangerhalvøya
Porsangguvuotna
Porsangerfjorden
Ifjordfjellet
Sørøya
Hammerfest
Kvaløya
Seiland
Vadsø
Varangerfjorden
Sør-Varanger
Kirkenes
Bjørnevatn
Nikel
Pasvikdalen
Stjernøya
Sennalandet
Porsanger
Leavdnja
Laksélv
Tana
Alta
Kvænangen
TROMS OG FINNMARK
Ringvassøya
Ullsfjorden
Lyngsfjellan
Storslett
Tromsø
Reisadalen
Iešjávri
Karášjohka
Karasjok
FINNMARKS-VIDDA
Skáidi
Nijvlovuopmi
Guovdageaidnu
Kautokeino
Andenes
Andøya
VESTERÅLEN
Senja
Finnsnes
Sørreisa
Målselv
Bardufoss
Dividalen
Setermoen
Bardu
Harstad
Langøya
Sortland
Stokmarknes
Hinnøya
Vesterålsfjorden
Austvågøya
Lødingen
Bjerkvik
Narvik
Altevatnet

Referanser: SKR 32/16

Arkivsak: 17/02276-1

Saksdokumenter:
Resolution on outcome of the Indigenous Peoples.docx
Statement.-wcc-indigenous-reconcilliation-conference-june-21-2016
Statement-from-the-indigenous-peoples-youth-pre-conference
Representantforslag fra stortingsrepresentantene
Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes om en
sannhetskommisjon for fornorskningspolitikk og
urett begått mot det samiske og kvenske folk i
Norge
Troms fylkesting: uttalelse granskning av fornorskning
Uttalelse fra den 5. samiske parlamentarikerkonferansen 7.2.17

Arbeid med sannhets- og forsoningskommisjon om fornorskning og urett begått mot det samiske folk

Sammendrag

Saken er en nærmere gjennomgang av viktige elementer for et kirkelig granksningsarbeid og en offentlig sannhets- og forsoningskommisjon om de overgrep som samer har blitt utsatt for i forbindelse med kolonisering og fornorskning.
Disse elementene er at et slikt arbeid må bygge på menneskerettighetene, bestrebe fullverdig deltakelse for alle, følge demokratiske prinsipper og være tverrfaglig. Urfolks rettigheter som nevnt i ILO konvensjonen nr. 169 og Urfolkserklæringen må ligge til grunn i arbeidet. Offentlige institusjoner må involveres fordi involvering ansvarliggjør dem. I forbindelse med et granskningsarbeid vil det være behov for en kritisk refleksjon rundt den tidsavgrensning som ligger i ordet fornorskning. Fornorskningspolitikken avgrenses gjerne til en tidsepoke som begynner fra omkring 1850 og varer fram til 1960/70-tallet. Men det er viktig at prosesser forut for epoken også inkluderes fordi de skapte forutsetningene for fornorskningspolitikken.

Vedtak

Samisk kirkeråd ser på alt samisk kirkelig arbeid i Den norske kirke som del av en forsoningsprosess. Når samisk kirkeliv synliggjøres, bidrar det i den kirkelige forsoningsprosessen.

1. Samisk kirkeråd viser til sitt vedtak i sak 32/16 og vil arbeide videre for å få igangsatt en kirkelig granskningsprosess av Den norske kirkes rolle i

fornorskningen av samene. Samisk kirkeråd vil ta initiativ overfor Mellomkirkelig råd og Kirkerådet for å starte samtaler om saken med mål om felles forståelse, felles prosess og mål om denne saken. En kirkelig granskning inkluderer en faglig og kritisk gjennomgang av kirkens teologi og teologiens vitenskapsteoretiske syn som begrunnet kirkens rolle i koloniseringen og fornorskningen av samene. Før en granskningsprosess igangsettes er det viktig å gjennomtenke arbeidets mandat og innretning. Det er naturlig at rammene for en slik kirkelig granskingprosess utredes og behandles i rammen av revideringen av Strategiplan for samisk kirkeliv.

2. Samisk kirkeråd vil sammen med Mellomkirkelig råd og Kirkerådet arbeide opp mot sentrale myndigheter for at det nedsettes en offentlig sannhets- og forsoningskommisjon. Samisk kirkeråd vil at Den norske kirke også blir en del av en slik kommisjon. I første omgang inkluderer det å søke samarbeid med andre institusjoner, organisasjoner og fagmiljøer for å få en økt oppmerksomhet rundt behovet for en slik granskning.

Følgende momenter anser Samisk kirkeråd som viktige i et granskningsarbeid eller en sannhets- og forsoningskommisjon:

3. Fra Samisk kirkeråd er det et krav om at et granskningsarbeid og et arbeid med sannhet og forsoning må bruke ILO konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater og FNs urfolkserklæring (UNDRIP) og som grunnlag for å sikre samenes rettigheter som urfolk. Dette gjelder spesielt kravet om fri, forhåndsinformert samtykke (free, prior and informed consent).

4. Samisk kirkeråd vektlegger at offentlige institusjoner må involveres både slik at deres historie granskes, og fordi involvering i prosessen ansvarliggjør dem. De er ansvarlig for at dagens strukturer, systemer, lovgivning og ressursforvaltning ikke lar gammel urett reproduseres eller finne nye former.

5. Kommisjonen må være tverrfaglig, fordi problemstillinger knyttet til fornorskning dekker faglig sammensatte fenomener, og mange sektorer i dagens samfunn. Fornorskning som et fenomen som oppsto som følge av fornorskingspolitikken berører svært mange samfunnsområder og sektorer. Av den grunn bør arbeidet være tverrsektorielt og tverrfaglig begrunnet.

6. En kommisjon må bygge på menneskerettighetene og være inkluderende ved at den bestreber fullverdig deltakelse for alle og følger demokratiske prinsipper. Det betyr både å få frem de individuelle historiene med individet i sin kontekst, samtidig som fokus også må være rettet mot andre sosiale enheter som grupper, institusjoner og samfunn. På den måten kan man rette få frem konsekvensene av fornorskningen for det sivile samfunn, og de uformelle institusjoner.

7. Samisk kirkeråd ser behov for en kritisk refleksjon omkring den tidsavgrensningen som er innebygget i fornorskningsbegrepet. Fornorskningspolitikken avgrenses gjerne til en tidsepoke som begynner fra omkring 1850 og varer fram til 1960/70-tallet. Dette kan føre til at prosesser som ligger *forut for* fornorskningsepoken ikke gjøres relevante, selv om de skapte forutsetninger for fornorskningspolitikken.

Saksorientering

Bakgrunn

5.-6. desember 2016 behandlet Samisk kirkeråd oppfølging av forsoningskonferansen i Trondheim 20.-21. juni 2016 (SKR 32/16). Offentlige fremsatte ønsker om en samisk sannhets- og forsoningskommisjon utgjorde en viktig bakgrunn for saken.

I vedtaket uttrykte Samisk kirkeråd støtte til Sametingets arbeid med etablering av en samisk sannhets- og forsoningskommisjon, og rådet lanserte dessuten tanken om en eventuell egen kirkelig kommisjon. Vedtaket forutsetter en demokratisk prosess som involverer Mellomkirkelig råd og Kirkerådet. Det signaliseres at samarbeid med kirkene i Sverige, Finland og Russland er ønskelig. Strategiplan for samisk kirkeliv og resolusjonene vedtatt på forsoningskonferansen og ungdomskonferansen i Trondheim juni 2016 legges til grunn som bakgrunn og veivisere i det videre arbeidet med saken.

> **Vedtak sak SKR 32/16**
>
> På bakgrunn av Strategiplan for samisk kirkeliv ønsker Samisk kirkeråd å igangsette en prosess som skal lede fram mot en sannhets- og forsoningskommisjon. Dette vedtaket må ses på som et resultat av forsoningskonferansen i Trondheim som tydeliggjorde at tiden er moden for dette. Resolusjonene fra ungdomskonferansen og forsoningskonferansen er tydelige veivisere for arbeidet framover. Disse dokumentene vil Samisk kirkeråd legge til grunn.
>
> 1. Samisk kirkeråd ønsker sammen med Kirkerådet og Mellomkirkelig råd å se på hvorvidt og eventuelt hvordan Den norske kirke selv skal initiere en kommisjon som skal se på Den norske kirkes rolle i fornorskningen av samene.
>
> 2. Samisk kirkeråd ønsker et samarbeid om dette mellom kirkene i Norge, Sverige, Finland og Russland.
>
> 3. Samisk kirkeråd støtter opp om Sametingets arbeid med å etablere en sannhets- og forsoningskommisjon etter internasjonal modell.

Saksdokumentet som nå legges fram for rådet utvider kunnskapsgrunnlaget i saken og drøfter faglige og strategiske momenter i forlengelse av de føringene rådet har lagt i sak SKR 32/16. Saksdokumentet inneholder følgende hovedelementer:

- Presisering av prinsipielt kirkelig grunnlag
- Status på politisk utvikling
- Offisiell kommisjon og kirkelig granskning
- Kritisk drøfting av fornorskningsbegrepet
- Sannhetskommisjoner i urfolkskontekster
- Mulig fremdrift i saken

1. Presisering av prinsipielt grunnlag

Vedtaket i SKR 32/16 etablerer prinsipielle holdepunkter for saken gjennom henvisning til Strategiplan for samisk kirkeliv og resolusjonene fra forsoningskonferansen og ungdomskonferansen i Trondheim juni 2016. Ytterligere to punkter bør imidlertid gjøres eksplisitt som del av det prinsipielle kirkelige grunnlaget for arbeidet med saken.

Det første gjelder Kirkemøtets vedtak i sak KM 09/14 Den norske kirke og menneskerettighetene. I vedtakspunkt 7 formulerer Kirkemøtet 9 prioriteringer for Den norske kirkes menneskerettighetsarbeid. En av disse handler om brudd på urfolks rettigheter, og rettighetsdimensjonen gjøres her relevant i et forsoningsperspektiv:

> *c) Brudd på urfolks rettigheter*
> Den norske kirke har et særlig ansvar for å løfte fram urfolks rettigheter generelt, og det samiske folks rettigheter spesielt. Nesten alle verdens urfolk har opplevd menneskerettighetsbrudd, ofte gjennomført av staten og storsamfunnet de er en del av. Den norske kirke har i de senere år tatt et oppgjør med sin egen historiske rolle overfor det samiske folk. Den forsoningsprosessen som har begynt, må videreføres i et sterkt engasjement for urfolks rettigheter, nasjonalt og internasjonalt, gjennom å bidra til at brudd på urfolks rettigheter ikke fortsetter.

Det andre punktet som bør tydeliggjøres tas inn i det prinsipielle grunnlaget for saken, er resolusjonen vedtatt av Kirkenes Verdensråds (KV) Sentralkomite 25. juni 2016. Bakgrunnen for Sentralkomiteens resolusjon var nettopp uttalelsene fra forsoningskonferansen og ungdomskonferansens umiddelbart i forkant.

Sentralkomiteen er KVs høyeste organ mellom generalforsamlingene. Sentralkomiteens uttalelse har derfor betydelig vekt. Punktene 2-5 henvender seg direkte til medlemskirkene (deriblant Den norske kirke). Punkt 3 har direkte relevans for spørsmålet om sannhets- og forsoningskommisjoner:

> The central committee, at its meeting in Trondheim, Norway, 22-28 June 2016:[…]
>
> 3. *Encourages* member churches and ecumenical partners to support and resource reconciliation processes, both ongoing and emerging, that provide safe truth-telling spaces.

Dermed kan de viktigste kirkelige dokumentene som følger saken oppsummeres slik:

- Strategiplan for samisk kirkeliv (KM 08/11)
- Den norske kirke og menneskerettighetene (KM 09/14)
- Resolusjon fra KVs Sentralkomite vedtatt 25. juni 2016
- Resolusjon fra forsoningskonferansen 20.-21. juni 2016
- Resolusjon fra for-konferansen for ungdom 19. juni 2016

2. Status på politisk utvikling

Siden Samisk kirkeråds møte i 5.-6. desember 2016 har det kommet flere nye innspill av betydning for drøftingen av spørsmålet om etablering av en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon. Disse utgjør nå viktige politiske referansepunkter i den offentlige debatten om etablering av en eventuell offisiell sannhets- og forsoningskommisjon, og det redegjøres derfor kort for disse.

Representantforslag i Stortinget
20. desember 2016 fremmet stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes i SV et forslag i Stortinget om en sannhetskommisjon for fornorskningspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge. Representantforslaget inneholder en rekke saksopplysninger og resonnementer som belyser saken og munner ut i følgende forslag:

> Forslag: Stortinget ber presidentskapet gjøre de nødvendige forberedelser slik at Stortinget kan nedsette en granskingskommisjon som skal være en sannhetskommisjon for fornorskningspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge

Forslaget innebærer at saken nå ligger til behandling i Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomite.
Troms fylkesting uttalte i desember 2016 at de støtter forslaget som er kommet fra SV om granskning av fornorskning.

Sametinget har i februar av 2017 oppfordret fylkestingene Finnmark, Nordland, og Trøndelag til å komme med lignende uttalelser.

Uttalelse fra den 5. Sameparlamentarikerkonferansen
Sametingene i Norge, Sverige og Finland har alle pekt på behovet for offisielle sannhets- og forsoningskommisjoner. "Sannhet og forsoning" var av denne grunn temaet til den 5. sameparlamentarikerkonferansen samlet i Tråante 7. februar d.å.. Konferansen vedtok en felles uttalelse som formulerer en fellessamisk posisjon i dialogen med myndighetene.

I uttalelsen heter det blant annet:" For å kunne oppnå forsoning, må vi først gjennomgå en sannhetsprosess." Formålet med sannhets- og forsoningsprosessene beskrives som "å granske og dokumentere historisk undertrykkelse og overgrep og brudd på menneskerettigheter, avklare hvordan dette i dagens situasjon påvirker det samiske folk og våre samfunn, samt foreslå hvordan forholdet mellom det samiske folk, statene og samene seg imellom kan styrkes". Sannhets- og forsoningskommisjonen i Canada refereres som et relevant eksempel til etterfølgelse:

> Vi oppfordrer de respektive statene, i samråd med de respektive sameting å bli enig om metoder og vilkår for å igangsette sannhets- og forsoningsprosesser, enkeltpersoner skal på frivillig basis kunne delta i prosessen og få tilbud om psykisk støtte underveis, og at det avsettes tilstrekkelige menneskelige, tekniske og finansielle ressurser til slikt arbeid;
>
> Vi viser til arbeidet i Sannhets- og forsoningskommisjonen i Canada og kommisjonens rapport og resultater og oppfølging av dette arbeidet på nasjonalt nivå og blant urfolk selv, som på mange måter kan trekkes frem som et godt eksempel og veiviser for fremtidige samiske sannhets- og forsonings prosesser i samiske områder og i de nordiske land.

Sametingene i de nordiske landene arbeider også i sine respektive land for å få til sannhets- og forsoningskommisjoner. I Sametinget budsjett for 2017 står det:

> *"Sametinget har igangsatt et arbeid med å berede grunnen for en samisk sannhets og forsoningskommisjon. Sametinget ønsker å forankre dette arbeidet hos sentrale myndigheter og hos relevante institusjoner og i det samiske samfunnet slik at det nødvendige faglige og politiske grunnlaget for en slik prosess sikres."*

Det svenske Sametinget har i samarbeid med Diskrimineringsombudsmannen og Vaartoe - Centrum för samisk startet et samarbeid med mål om å få opprettet en sannhets- og forsoningskommisjon i Sverige.
I Finland har det plenum i finske Sametinget i 2016 vedtatt at de vil arbeide for at det skal opprettes en sannhets- og forsoningsprosess i Finland.

Representantforslagets og konferanseuttalelsen generelle resonnementer om hva som er sentralt i sosiale forsoningsprosesser, synes å harmonisere godt med etablerte kirkelige tilnærminger i det samiske forsoningsarbeidet.

I samisk sammenheng kan man si at Svenska kyrkan har kommet lengst i granskningen av historien. I 2016 gav de ut bok boken *"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka" – Minnesbilder från samernas skoltid*. Målet med boken er å

dokumentere og synliggjøre kirkens rolle i den koloniale historien og undertrykkelsen som ble utøvd mot samene gjennom nomadeskolesystemet, spesielt i perioden 1910-1959.

I tillegg har Svenskal kyrkan vært pådriver for prosjektet Vitboken om relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna. I 2016 utkom den vitenskaplige antologien: ”De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna”. I den redegjør Svenska kyrkan for de krenkningar som kirken er skyldig i, samt gransker sin skyld og sitt ansvar for samene i et kolonialt tilbakeblikk.

I februar 2017 har Svenska kyrkan gitt ut boken: *“Samerna och Svenska kyrkan”*. Den boken sammenfatter Vitboken og handler om hvordan vi kan arbeide med forsoning.

3. Offisiell kommisjon og kirkelig granskning

I vedtaket i sak SKR 32/16 brukes ordet ”kommisjon” tre ganger, men refererer da til to ulike tiltak/prosesser. Det er behov for å skjelne tydelig mellom de to sammenhengene hvor begrepet er brukt, drøfte forholdet mellom dem, og avklare begrepsbruken.

Offisiell, nasjonalt forankret kommisjon
I vedtakspunkt 3 vises det eksplisitt til ”Sametingets arbeid med å etablere en sannhets- og forsoningskommisjon”. Dette handler om muligheten for etablering av en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon på nasjonalt nivå som er støttet av nasjonale myndigheter og etablert i dialog med Sametinget.

Internkirkelig gransking
I vedtakspunkt 1 lanseres tanken om en mulig *kirkelig* kommisjon. Rådet ønsker her å se på ”hvorvidt og eventuelt hvordan Den norske kirke selv skal initiere en kommisjon som skal se på Den norske kirkes rolle i fornorskningen av samene.” En slik kommisjon tenkes avgrenset til kirken, både med hensyn til hvem som eier prosessen (initiert av kirken) og med hensyn til kommisjonens fokus og materiale (Den norske kirkes rolle i fornorskningen av samene).

Sekretariatet anbefaler at en eventuell kirkelig granskning inkluderer en faglig gjennomgang av kirkens teologi og teologiens vitenskapsteoriske syn som begrunnet kirkens rolle i koloniseringen og fornorskningen av samene.

Hvordan tenkes de to prosessene stå i forhold til hverandre?
Vedtaket i sak SKR 32/16 sier ikke noe om hvordan to slike kommisjoner eventuelt kan tenkes å stå i forhold til hverandre. Dersom Den norske kirke skal forfølge begge spor, blir det imidlertid viktig å gjennomtenke dette. Det er mulig å se for seg flere scenarier der ulike grader av adskillelse eller samordning antakelig vil gi ulik konsekvens. I fortsettelsen følger en første refleksjon omkring dette.

En egen kirkelig kommisjon ville vært et klart signal om at Den norske kirke ønsker å avdekke sin egen historie og ikke er redd for at noen ser kirken i kortene. I tillegg til å bidra til betydningsfulle prosesser internt i kirken, ville et slikt initiativ antakelig også sendt signal ut i offentligheten, som styrket snarere enn svekket argumentene om etablering av en offisiell, nasjonalt forankret sannhets- og forsoningskommisjon.

Det er imidlertid en viss risiko for at to parallelle prosesser ville kunne komme i et slags konkurranseforhold, og/eller bidratt til en oppdeling av saksfeltet. En egen kirkelig granskning kunne da komme til å brukes som et argument for at det kirkelige feltet holdes utenfor mandatet til en eventuelt offisiell, nasjonalt forankret sannhets- og forsoningskommisjon. Dette vurderes som uheldig.

Gjennom hele fornorskningsperioden– og i tiden da kolonisering og misjonering pågikk – var det ikke tydelige skiller mellom stat og kirke. Ikke bare var Den norske kirke en statskirke.

Norge var også en evangelisk-luthersk stat som legitimerte seg selv gjennom teologiske ideer. Etter luthersk tenkning bar kongen et guddommelig mandat i både det verdslige og det åndelige regimentet. Kirkens teologi influerte lovverk og statsordning. Prester var embetsmenn. Kirke og skole var innvevd i hverandre. Luthers forklaring av det 4. bud om å ikke sette seg opp mot dem som Gud har satt over oss – myndighetene inkludert – var noe alle i landet skulle lære. Som en del av statens og kirkens bekjennelsesgrunnlag var dette et potent middel for å legitimere kolonial makt. Dette er eksempler på at det å trekke ut den kirkelige dimensjonen av en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon, vil medføre at potensielt viktige felt for en granskning av fornorskingsprosessene faller utenfor horisonten.

Dette er et argument for at en eventuell egen kirkelig granskningsprosess ikke må kunne oppfattes å stå i et konkurranseforhold med en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon, eller erstatte noe av dens arbeid. Snarere bør en kirkelig granskningsprosess – i den grad en slik internkirkelig gransking blir aktuell – søke å samordne seg med en offisiell nasjonal sannhets- og forsoningskommisjon dersom en slik kommisjon etableres. Man bør i så fall ha som målsetting å søke å understøtte og gi materielle bidrag inn mot et slikt nasjonalt kommisjonsarbeid. Før en eventuell kirkelig granskningsprosess igangsettes, er det derfor viktig å gjennomtenke mandat og innretning i lys av dette.

I forlengelse av resonnementene ovenfor er det også naturlig å spørre om det er hensiktsmessig at en eventuell kirkelig granskningsprosess gis et annet navn enn ”kommisjon”. Dette for å unngå misforståelser og forvirring om relasjonen til en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon. Det finnes antakelig alternative måter å navngi og organisere en kirkelig granskningsprosess på, som ville ivaretatt intensjonen uttrykt i vedtaket i SKR 32/16. Svenska kyrkan har for eksempel nylig gjennomført det de kaller en ”hvitbok-prosess” der de har gransket de historiske relasjonene mellom Svenska kyrkan og samene.

4. Kritisk drøfting av fornorskningsbegrepet

Samisk kirkeråds vedtak nevner eksplisitt ”fornorskningen” der den omtaler det som må bli gjenstand for en kirkelig granskning. Selv om fornorskningsbegrepet uten tvil vil bli sentralt i et eventuelt historisk granskingsarbeid, er det nødvendig i en tidlig fase å etablere en kritisk refleksjon omkring bruken av dette begrepet.

Som alle andre begreper, representerer ”fornorskningen” bestemte synsmåter, føringer og avgrensninger med hensyn til hvordan historien fortolkes. Det er viktig at dette bevisstgjøres, slik at disse synsmåtene, føringene og avgrensningene ikke gjør at relevante momenter faller utenfor horisonten i et granskingsarbeid. I fortsettelsen gis derfor noen kritiske merknader som kan demme opp for noen av de begrensningene som en ubevisst bruk av fornorskningsbegrepet kan medføre.

Det første poenget kan illustreres ved å hente et eksempel fra et helt annet område. Historikeren Arvid Petterson har påpekt at ”evakueringen” er et misvisende navn på tvangsflyttinga av befolkningen i Nord-Troms og Finnmark høsten 1944 *(*Petterson. *Fortiet fortid*, 2008). Ifølge Petterson bør det som skjedde kalles en ”deportasjon” og ikke en ”evakuering”. Ordet ”evakuering” forskjønner de historiske hendelsene, og får det til å høres ut som en velgjerning mot lokalbefolkningen. Evakuering var derfor en betegnelse som tyskerne innførte. Det har bidratt til at ettertiden ikke forsto omfanget av dette traumet, mener Petterson. Et liknende resonnement kan gjøres i relasjon til fornorskningsbegrepet.

Det pågår nå en diskusjon omkring hvorvidt ”fornorskning” representerer et slikt forskjønnende perspektiv på historien. For hva er egentlig galt med at man lærte norsk språk og kultur?! Uttrykk som ”kulturelt overgrep” åpner imidlertid i større grad for å fortelle historien fra ofrenes annet ståsted. Sannhets- og forsoningskommisjonen i Canada har konkludert med at assimileringspolitikken i Canada var et ”kulturelt folkemord”. Om det er sakssvarende å bruke dette begrepet om assimileringspolitikken som rammet samer i Norge bør være opp til en eventuell granskningskommisjon å vurdere, men spørsmålet bør i det

minste reises. En historisk granskning bør se etter flere ord enn ”fornorskning” for å gripe innholdet i det som skjedde.

Det andre poenget i omgangen med fornorskningsbegrepet er at det er hensiktsmessig å skjelne mellom fornorskningspolitikk og fornorskningsprosess. *Fornorskningspolitikk* er knyttet til bevisste politiske valg med en målsetting om å fornorske, altså en intensjonal politikk. *Fornorskningsprosesser* handler om de konkrete virkningene. Disse kan strekke seg langt ut over den intensjonale politikken. Selv om fornorskningspolitikken offisielt er avsluttet, kan derfor mange fornorskningsprosesser fortsette, dels også som direkte konsekvens av gjeldende politikk. Med tanke på å forstå sammenhengene mellom fornorskningspolitikken og nåtidige forhold er det derfor viktig å skjelne mellom fornorskningspolitikk og fornorskningsprosess.

Dette leder inn til et tredje poeng, nemlig at det er behov for en kritisk refleksjon omkring den tidsavgrensningen som er innebygget i fornorskningsbegrepet. Fornorskningspolitikken avgrenses gjerne til en tidsepoke som begynner fra omkring 1850 og varer fram til 1960/70-tallet. Dette bidrar ikke minst til at prosesser som ligger *forut for* fornorskningsepoken ikke gjøres relevante, selv om de skapte forutsetninger for denne.

I den sammenheng vil det også være aktuelt å se på forhold og påvirkning som overskrider landegrensene, fordi visse samiske områder som i dag ligger i Norge, tidligere lå under Sverige, og fordi også Danmark hadde innflytelse på koloniseringen av Sápmi .

”Kolonisering” er her et kompletterende begrep som etablerer lengre tidslinjer og synliggjør at fornorskningspolitikken slett ikke startet ”skratch”. At konsekvensene i mange tilfeller ble så fundamentale må sees i sammenheng med at fornorskningsbudskapet lød i kolonihistoriens ekkokammer. Et annet viktig poeng med begrepet ”kolonisering” er at det dessuten bidrar til å gjøre flere temaer relevante for en gransking av fornorskningsperioden. Fornorskningen påførte ikke bare kulturell skam og tap av språk. Den bidro også til en systematisk disintegrering av samiske lokalsamfunn, underminering av samisk selvbestemmelse og av samiske rettigheter til land og vann. Fornorskningspolitikken fylte dermed en viktig kolonial funksjon ved å knekke motstanden mot statens disposisjon av naturressursene i Sápmi, og å legitimere denne.

Resonnementene anført i tilknytning til koloniseringsbegrepet har noe å tilføre diskusjonen om hvorvidt det er hensiktsmessig å ha en felles sannhetskommisjon for samer og kvener, et moment som nå ligger på bordet gjennom SVs representantforslag i Stortinget.

I de ytre tiltakene rammet fornorskningstiltakene både samer og kvener ganske likt, og det er derfor gode grunner for å granske hvordan fornorskningstiltakene ikke bare rammet samer, men også kvener. Når dette er sagt er det samtidig rimelig å hevde at fornorskningen rammet de to gruppene ulikt fordi utgangspunktet var forskjellig.

I relasjon til samene stod fornorskningspolitikken i forlengelsen av en lang koloniseringshistorie, og den fylte dels andre funksjoner fra et statlig perspektiv. Mens fornorskningen hadde en særlig sikkerhetspolitisk motivering knyttet til kvenene, tjente fornorskningen klare koloniale interesser relatert til samene. Om det etableres en offisiell gransking av fornorskningspolitikken som omfatter både samer og kvener, er det mye som taler for at et slikt granskingsarbeid bør skape rom for delvis adskilte prosesser som kan løpe parallelt. Dette vil antakelig bidra til større klarhet omkring hvordan fornorskningen rammet begge grupper, og hvilke beveggrunner som ble lagt til grunn.

5. Sannhetskommisjoner og urfolk

Spørsmålet om etablering av en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon utgjør et kjerneelement i Samisk kirkeråds vedtak i sak SKR 32/16. Vedtaket gir konkret støtte til etablering av en sannhets- og forsoningskommisjon *etter internasjonal modell*. Hva

innebærer imidlertid en ”internasjonal modell”? Saksdokumentet bidrar i fortsettelsen med noen faglige refleksjoner som styrker kunnskapsgrunnlaget i saken.

Sannhets- og forsoningskommisjonen i Canada (TRC Canada) er hovedreferansen for Samisk kirkeråds vedtak. Både Sameparlamentarikerkonferansen og representantforslaget i Stortinget viser også til TRC Canada. Det er gode grunner til dette. Samtidig er det relevant å gjøre oppmerksom på at TRC Canada i et større internasjonalt bilde er en *atypisk* sannhetskommisjon.

International Centre for Transitional Justice (ICTJ) poengterer at de fleste sannhetskommisjoner i historien har oppstått i land dominert av andre typer overgrep enn de som ofte har rammet urfolk. Dette gjør at standardmodellen for sannhetskommisjoner ofte ikke tar høyde for de problemstillingene som er viktige i urfolkskontekster.

I publikasjonen *Strengthening Indigenous Peoples' Rights through Truth Commissions* (2013) tar ICTJ utgangspunkt i at sannhetsprosesser relatert til urfolk må oppfylle og bidra til å oppfylle urfolks rettigheter etter folkeretten. Dette gjelder særlig med hensyn til ILO konvensjonen nr. 169 om Urfolk og stammefolk og FNs urfolkserklæring (UNDRIP). ICTJ peker f.eks. på at ved etableringen av en kommisjon vil blant annet prinsippet om fritt, forhåndsinformert samtykke (free, prior and informed consent) og respekt for urfolks representative institusjoner stå sentralt.

ICTJ peker videre på noen særlige forhold ved standardmodellen for sannhetskommisjonen som må gjennomtenkes og utfordres når slike kommisjoner skal etableres relatert til urfolk. Dette har stor relevans med tanke på en eventuell samisk sannhetskommisjon, og noe særlige utfordringer gjengis nedenfor.

For det første; sannhetskommisjoner har normalt forholdt seg til *relativt korte tidsrom* med menneskerettighetsbrudd. Overgrepene mot urfolk har imidlertid ofte ha en svært *lang historie*, der nytidens assimileringshistorier står i forlengelse av lange kolonihistorier.

For det andre; sannhetskommisjoner har vanligvis vektlagt individuelle menneskerettighetsbrudd, mens bruddene på kollektive menneskerettigheter står sentralt i volden mot urfolk. Dette dreier seg ikke bare om kollektive rettigheter til språk og kultur, men også med hensyn til landrettigheter og et folks rett til selvbestemmelse.

I et samfunnspedagogisk perspektiv er det viktig at en slik kommisjon har fokus på andre sosiale enheter enn bare individet. Fokus må rettes mot de sosiale enheter, der individet er et av dem. De andre er grupper, institusjoner og samfunn, slik at en også kan rette oppmerksomheten mot konsekvensene for det sivile samfunn, og de uformelle institusjoner. Ifølge Anton Hoëm (1978) er det samiske samfunn opprettholdt av de uformelle sosialiseringsinstitusjonene. Det er disse som har vært kunnskapsprodusentene i det samiske samfunn i årtusener. Av de kan nevnes: slekta, siidaen, arbeidsfellesskapet, det religiøse fellesskap, hushold. Ved siden av disse, har de formelle institusjoner hatt oppdrag, som skole, forsvar, osv. Dette har resultert i at de formelle institusjonene forvaltet statsmaktens kultur og språk og fungerte assimilerende, mens de uformelle institusjonene utgjorde en motmakt, der samene selv tok vare på, videreførte og utviklet sin kultur, sitt språk og sitt samfunnsliv.

I det samiske samfunnet har vi ulike samiske grupper og samfunn som kan ha ulike måter å handtere og mestre konsekvensene av fornorskningen på, selv om mye også er likt. Offentlige institusjoner må involveres både slik at deres historie granskes, og fordi involvering i prosessen ansvarliggjør dem. Mennesker i dag kan ikke ta ansvar for handlinger utført av mennesker som levde før. Det vi imidlertid **er** ansvarlig for, er å endre strukturer, systemer, lovgivning og ressursforvaltning slik at gammel urett ikke reproduseres eller finner nye former.

For det tredje, de fleste sannhetskommisjoner i historien knytter seg til oppgjør med voldelige politiske eller militære regimer i nytid. I slike diktaturer har overgrepene ofte vært

svært intense og voldelige, mens de i mange urfolkskontekster har antatt ”mildere” former. ICTJ peker imidlertid på at assimileringspolitikken overfor mange urfolk har rammet like effektivt som fysisk forfølgelse. Volden som er utøvd mot urfolk må altså ikke bare vurderes ut fra den *formen den antok*, men også ut fra dens intensjon og *hvilken effekt den fikk*.

For det fjerde har sannhetskommisjonsprosesser tradisjonelt vært statssentrerte. Logikken har vært at konflikten har truet med å rive nasjonen i filler, og man har tenkt at statens og nasjonens interesser er relativt sammenfallende. Dette er imidlertid annerledes i urfolkskontekster. Her må man legge til grunn en folk-til-folk tenkning i stedet for statssentrerte modeller.

For det femte arbeider sannhetskommisjoner både med skriftlige og muntlige kilder. Da svært mye av urfolks historie, tradisjon og rettstenkning ikke har vært skriftliggjort, bør muntlige fortellinger vektlegges særlig i sannhetsprosesser relatert til urfolk, og på måter som ivaretar sannhetsvitnene kulturelt og psykososialt for å unngå re-traumatisering.

Disse punktene kan forstås som argumenter for hvorfor de politiske og kulturelle overgrepene som rammet samer har en vekt som begrunner en sannhets- og forsoningskommisjon. Videre representerer de viktige prinsipielle synspunkter med hensyn til fokus og innretning på en eventuell sannhetskommisjon (og et eventuelt kirkelig granskingsarbeid) i en samisk-norsk kontekst.

En måte å gjøre dette på er å vektlegge selvbestemmelse for samer folk ved å ta utgangspunkt i samenes egne kulturelle bærekraftige formelle og uformelle institusjoner. På den måten kan samene være sikret muligheter til å ta vare på, styrke og videreutvikle sin kultur, sitt språk og sitt samfunnsliv.

Disse punktene etablerer viktige prinsipielle synspunkt med hensyn til fokus og innretning på en eventuell sannhetskommisjon (og et eventuelt kirkelig granskingsarbeid) i en samisk-norsk kontekst. Samtidig gir det argumenter for at de politiske og kulturelle overgrepene som har rammet samer har en vekt som begrunner behovet for en sannhets- og forsoningskommisjon.

Et siste moment vedrørende en ”internasjonal modell” for etablering av en sannhetskommisjon, handler om *hvordan* en slik kommisjon konkret kommer i stand. Også her er TRC Canada et unntakstilfelle. Mens de fleste sannhetskommisjoner er etablert som resultat av politiske forhandlinger, ble kommisjonen i Canada til ad juridisk vei. En gruppe ”internatskole-overlevere” gikk til søksmål mot staten – og vant. Etablering av en uavhengig kommisjon ble satt som en betingelse i forliket med staten.

Det er lite sannsynlig at en kommisjon i Norge etableres via domstolene, altså står man igjen med den politiske veien. Det at Sametinget har løftet saken til myndighetene og SV fremmet et forslag i Stortinget, vil i seg selv ikke frembringe noen kommisjon. Det avhenger at det politiske Norge ser behovet og i tillegg har vilje til å gripe saken. Dette vil sannsynligvis ikke skje uten at viktige sivilsamfunnsaktører mobiliseres og skaper en opinion som gir legitimitet til en politisk beslutning. Med bakgrunn i Strategiplan for samisk kirkeliv og vedtaket til Kirkemøtet i sak 09/14 Den norske kirke og menneskerettighetene er det naturlig at Samisk kirkeråd i samarbeid og samråd med Mellomkirkelig råd og Kirkerådet og med andre institusjoner og organisasjoner på ulike måter bidrar til realiseringen av en sannhets- og forsoningskommisjon. Eventuelle fremstøt mot sentrale politiske myndigheter vil bli drøftet / samordnet med Mellomkirkelig råd og Kirkerådet.
Dersom utviklingen i saken skulle tilsi at Kirkemøtet bør få uttale seg, kan dette skje tidligst i april 2018.

6. Mulig fremdrift i saken

Vedtaket i sak SKR 32/16 etablerer to spor i arbeidet med saken. Det første sporet knytter seg til prosesser for eventuell etablering av en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon. Det andre knytter seg til tanken om en eventuell egen kirkelig granskingprosess.

Spor 1: Om etablering av en offisiell sannhets- og forsoningskommisjon

Etablering av en sannhets- og forsoningskommisjon forutsetter en forutgående politisk prosess. Denne har både et kortsiktig og et mer langsiktig perspektiv. Det kortsiktige består i at prosessen allerede er i spill i Stortinget gjennom representantforslaget fra SV, som antakelig vil behandles i Kontroll- og konstitusjonskomiteen i løpet av våren. Man kan forvente at stortingskomiteen har dialog med Sametinget i saken

Om stortingskomiteen lander på en tilnærming som holder prosessen åpen for videre bearbeiding i Stortinget, vil utfallet av høstens stortingsvalg antakelig få innvirkning på hvilket politisk rom som oppstår i fortsettelsen. Dersom det skulle vise seg at det er vilje i Stortinget til å gå videre med saken, vil sannsynlig den nye politiske ledelsen trenge noe tid på å fremforhandle en avtale med Sametinget. Tydelige politiske beslutninger i saken er derfor lite sannsynlig før i 2018, og kanskje komme ennå senere.

Oppsummert finner altså det første tidsvinduet for eventuelt påvirkningsarbeid til støtte for etablering av en samisk sannhets- og forsoningskommisjon primært sted i mars-april tilknyttet behandlingen i stortingskomiteen. Hva som blir framdriften videre er uklart, men et mulig neste tidsvindu kan oppstå etter at nyvalgt Storting er på plass fra høsten 2017. Samisk kirkeråd må følge utviklingen i saken kontinuerlig.

Samisk kirkeråd ønsker at Den norske kirke har dialog med stortingskomiteen før komitebehandlingen. En slik kontakt med stortingskomiteen kan være på rådsnivå, men bispemøtet kan også inviteres til å være med.

Et viktig innspill fra vår side vil være viktigheten av at en slik kommisjon må være tverrfaglig. En slik kommisjon må bygge på menneskerettighetene og må være inkluderende ved at den bestreber fullverdig deltakelse og følger demokratiske prinsipper. Ved å ha et menneskerettslig fokus eller innretning, vil målet om at prosessene skal omfatte alle mennesker i det samiske samfunn, være i fokus. Inkluderingsbegrepet ble introdusert og nedfelt i UNESCOs Salamanca-erklæring av 1994 («Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education»). Den legger vekt på at systemene i samfunnet, særlig innenfor utdanning, må ta hensyn til den store variasjonen i barnas og enkeltmenneskers egenskaper, forutsetninger og behov. Det betyr tilrettelegging for en inkluderende prosess, innenfor for all offentlig virksomhet, som skole og utdanning. Fullverdig deltakelse betyr at den skal være uavhengig av fysiske, intellektuelle, emosjonelle og språklige bakgrunn, og uavhengig av sosial, kulturell og etnisk bakgrunn. Disse menneskerettighetsprinsippene må også tas hensyn til i en forsoningsprosess.

Spor 2: Eget kirkelig granskingsarbeid

Spørsmålet om å se på hvorvidt og eventuelt hvordan Den norske kirke selv skal initiere en egen kirkelig kommisjon har på mange vis en mer langsiktig horisont enn det første sporet. Spørsmålet om realisering av en egen kirkelig kommisjon/granskingsprosess er av en slik karakter at saken må forankres i Kirkemøtet. Det gjelder både sakens prinsipielle betydning og de betydelige ressursrammer som et slikt tiltak kan tenkes medføre. Igangsetting av et slikt granskingsarbeid vil innebære en så stor satsing, at spørsmålet dessuten med fordel bør behandles i rammen av prioriteringene som må foretas i kirkemøtesaken i 2019 om revidering av Strategiplan for samisk kirkeliv. En fordel med et såpass langsiktig løp kan være (1) at det er tilstrekkelig tid til å utrede alle sider av saken og (2) at det blir enklere å samordne hensyn med en eventuell offisiell samisk sannhets- og forsoningskommisjon som er under etablering. Samisk kirkeråd må i første omgang ta initiativ mot Kirkerådet og

Mellomkirkelig råd for å starte samtaler om saken med mål om felles forståelse, felles prosess og mål om denne saken.

Økonomiske/administrative konsekvenser

En oppstart av et kirkelig granskningsarbeid vil innebære behov for både administrative og økonomiske ressurser. Det betyr at Kirkerådet og Kirkemøtet i budsjettbehandlinger må settes av midler til et slikt arbeid. Igangsetting av et slikt granskingsarbeid vil innebære en så stor satsing, at spørsmålet bør behandles i rammen av prioriteringene som må foretas i revidering av Strategiplan for samisk kirkeliv når den behandles av Kirkemøtet.

Et påvirkningsarbeid opp mot sentrale myndigheter for å få igangsatt en sannhets- og forsoningskommisjon vil også kreve noe administrative og økonomiske ressurser.

DEN NORSKE KIRKE

SAKSPROTOKOLL

Arkivsak-dok.	17/00246
Arkivkode	
Saksbehandler	Vidar Andersen

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd 2020 - 2024	10.05.2021	8/21

Samisk kirkeråds forventninger til Sannhets- og forsoningskommisjonen

---

Samisk kirkeråd 2020 - 2024 har behandlet saken i møte 10.05.2021 sak 8/21

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråd 2020 - 2024s vedtak

1. Samisk kirkeråd vedtar følgende innspill fra Samisk kirkeråd til Sannhets- og forsoningskommisjonen:

A

Fornorskningspolitikkens konsekvenser i tid

Samisk kirkeråd minner om disse forholdene der historiene henger sammen, ikke bare i tid. Når statens myndigheter vedtar politikk på øverste nivå, påvirkes også de andre enhetene, og videre også individer. Individers påvirkning av denne politikken kan avleses på helsestatistikker, kommentarfeltene i sosiale medier, mangel på gjennomføring av rettigheter, mangel på kunnskap hos majoritetsbefolkningen. Dette er også noe som ble fremhevet av den yngste generasjonen på Stortingets høring før opprettelsen av kommisjonen.

En konsekvens er de rettslige konsekvensene dette har hatt for enkeltpersoner helt til vår tid. Dette har for eksempel hatt store konsekvenser flere steder av det samiske området der behandlingen av reindrift ikke har vært bra. Tapet av språk og muligheten morsmålet gir for å folde ut den dypere livsforståelse, er et stort tap for det samiske folk.

Samisk kirkeråd ber om at kommisjonen gjør en helhetlig vurdering av hvordan ulike lovverk har bidratt til marginalisering av samer, og hvorvidt det i dag er lovverk som oppleves som marginaliserende eller diskriminerende for samisk språk, kultur og samisk næringer.

Brudd på urfolksretten

Samisk kirkeråd viser til Kirkemøtets vedtak i sak 9/14 Den norske kirke og menneskerettighetene der et av prioriteringspunktene var brudd på urfolks rettigheter: «Den forsoningsprosessen som har begynt, må videreføres i et sterkt engasjement for urfolks rettigheter, nasjonalt og internasjonalt, gjennom å bidra til at brudd på urfolks rettigheter ikke fortsetter. Samisk kirkeråd har ved flere anledninger pekt på brudd på urfolks rettigheter i Norge, som skjer selv om Sannhets- og forsoningskommisjonen arbeider.

Ideologi og teologi

Samisk kirkeråd vil med tidsaspektet i mente også peke på at det er nødvendig å se fornorskningen i en større ideologisk og teologisk sammenheng. Fornorskningspolitikken fra 1850-årene oppstod ikke i et vakuum, men var en del av en lengre prosess. Dette er også framhevet i mandatet til kommisjonen, at kommisjonen skal se på de bakenforliggende ideologiene.

Samisk kirkeråd vil peke på at forskning i systematisk teologi viser at teologien bidro til rettferdiggjøring av politikken. Demonologien var en teologisk retning som omhandler ondes virkning på jorden, og samisk åndelighet falt etter hvert under denne paraplyen så tidlig som 1600-tallet. Dette har enda konsekvenser i dag der åndelighet utenfor den offisielle kirken blir hevdet å utgå av det onde. Samisk kirkeråd ser at det er nødvendig med økt kunnskap og dialog om disse forholdene som var med på å danne bakteppet for fornorskningspolitikken.

Involvering av majoritetssamfunnet

Samisk kirkeråd ser det som positivt at kommisjonen har møter ulike steder. Involvering av det samiske samfunnet er viktig i arbeidet. Imidlertid er det noe bekymringsverdig at ikke majoritetssamfunnet i tilstrekkelig grad deltar i arbeidet med dette. Samisk kirkeråd ber om at kommisjonen har fokus på dette i sitt arbeid. Det er viktig at det norske samfunnet i sin fulle bredde blir både involvert i dette arbeidet, men det er også viktig at et av tiltakene blir en større reform av samfunnsstrukturene som en konsekvens av dette.

Åndelighet

Åndelige tradisjoner og helhetlig livsforståelse er viktig for mange samer og samiske samfunn. Åndelighet henger sammen med hverdagslivet for mange samer. Det er noe som skaper en helhet for mange mennesker og samisk historie vitner om at åndelighet har vært veldig viktig i det samiske samfunnet.

Samisk kirkeråd registrerer at det ikke er viet stor oppmerksomhet rundt konsekvensene for åndelighet i det samiske samfunn. Mandatet åpner for å se på bakenforliggende ideologier, og Samisk kirkeråd vil foreslå at dette i større grad tas opp som tema. Dette er et tema som er levende i samiske samfunn og som det også er knyttet skam til.

Samarbeid over grensene

Samisk kirkeråd viser til at det pågår lignende prosesser også på svensk og finsk side. Assimileringspolitikken blant stater i nord har påvirket samer på tvers av grensene. Vedtak som ble gjort på norsk side, som for eksempel utestengingen av samer fra Sverige i 1922 fra Troms-området, påvirket samiske reindriftsutøvere som hadde sitt vinterbosted på svensk side. Samisk kirkeråd oppfordrer kommisjonen til å ta inn påvirkning på tvers av statsgrensene som et moment i sitt arbeid.

B
Samisk kirkeråd foreslår følgende punkt som mulige tiltak til forsoningskommisjonens rapport:

-Det må iverksettes strukturelle endringer i samfunnet slik at samers rettigheter blir tilstrekkelig ivaretatt på alle samfunnssektorer.

-At kirkens rolle i fornorskningspolitikken blir belyst.

-At tros- og livssynsfeltet tilføres tilstrekkelig med ressurser for å belyse temaer som omhandler det som har med fornorskningens konsekvenser å gjøre.

-At arbeidet med tilbakeføring av levninger tilføres nok ressurser.

-Det legges til rette for arenaer om dialog mellom samer og majoritetssamfunnet.

-Tilføre ressurser for å styrke de samiske språkene.

-Styrke kunnskapen om samisk historie i samfunnet.

-Styrke kunnskapen i majoritetssamfunnet om samisk kultur og rettigheter med mål om å redusere konflikter i samfunnet.

C
Samisk kirkeråd forventer at kommisjonens rapport blir fulgt opp av de ansvarlige myndigheter og at det bevilges betydelige ressurser til arbeidet med gjenoppretting etter fornorskningspolitikken.

2. På det kirkelige feltet vil Samisk kirkeråd fremheve behovet for å synliggjøre samisk teologi, åndelighet og kirkelig tradisjon. Videre mener også Samisk kirkeråd at det er viktig at evangeliet fortsatt forkynnes på de samiske språk, og at samiske barn og unges identitet og tro styrkes. Å fortsatt fremme samarbeide over statsgrensene om samisk kirkeliv er viktig.

3. Samisk kirkeråd ber Kirkerådet om å forberede sak til Kirkemøtet hvor kirkens egen rolle i fornorskningspolitikken blir belyst, jf. SKR 32/16 Oppfølging av forsoningskonferansen

4. Samisk kirkeråd oppfordrer Teologisk Nemnd til å se på hvilken rolle teologien innenfor Den norske kirke kan ha bidratt til eller støttet opp under fornorskningspolitikken som ble ført av norske myndigheter. Det kan også være aktuelt å utvide dette arbeidet til også å gjelde andre minoriteter i Norge.

5. Samisk kirkeråd ber om at Ungdommens kirkemøte har sannhet og forsoning som tema.

6. Samisk kirkeråd ber sekretariatet om å vurdere en oppfølgende sak hvor det kan suppleres med ytterligere punkter ved behov.

Protokoll
Samisk kirkeråd
5. – 6. desember 2016
Kárášjohka – Karasjok

Tilstede:

Sara Ellen Anne Eira
Mikkel Eskil Mikkelsen
Oddvin Bientie
Margareth Ranberg
May Bente Jönsson
Olav Øygard

Forfall:
Siri Broch Johansen
Varamedlem Kristin Mellem ble innkalt men var forhindret fra å delta

Fra sekretariatet:
Risten Turi Aleksandersen
Vidar Andersen
Maria Steinsvik (deltok over telefon under SKR 32/16, Opprettelse av SUNG)

Møtet ble åpnet ved leder Sara Ellen Anne Eira. Margareth Ranberg holdt morgenandakt første møtedag, May Bente Jönsson andre møtedag, tirsdag. Samisk kirkeråds forhandlinger og møter med eksterne ble tolket til norsk.

Samisk kirkeråd inviterte Karasjok menighet til møte mandag hvor det ble pratet om utfordringer og muligheter i samisk kirkeliv. Samisk kirkeråd møtte også Sametinget ved president Aili Keskitalo etter invitasjon fra Samisk kirkeråd.

Samisk kirkeråd deltok også under Karasjok menighets arrangement «Vi synger julen inn», leder Sara Ellen Anne Eira holdt et innlegg hvor hun trakk fram noe av den jobben Samisk kirkeråd gjør.

Olav Øygard lyste velsignelsen etter forhandlingene andre møtedag.

Saksliste

SKR 29/16 Protokoller
SKR 30/16 Referater
SKR 31/16 Orienteringssaker
SKR 32/16 Oppfølging av forsoningskonferansen
SKR 33/16 Opprettelse av Samisk ungdomsutvalg for Den norske kirke
SKR 34/16 Samisk strategiplan – plan for arbeid med ny strategiplan
SKR 35/16 Årsplan for De sentralkirkelige 2017
SKR 36/16 OVF-tildelinger samisk kirkeliv 2017

SKR 29/16 Protokoller

Sammendrag
1. Protokoll fra Samisk kirkeråds møte 4.-5. oktober 2016

Vedtak
Samisk kirkeråd godkjenner protokollen

SKR 30/16 Referater

Sammendrag
1. Referat fra møte i Kirkerådet 5.-7. oktober 2016
2. Referat fra møte i Mellomkirkelig råd 4.-5. oktober 2016
3. Minnesanteckningar styrgruppsmöte- 26. august 2016
4. Minnesanteckningar styrgruppsmöte- 10. oktober 2016
5. Minnesanteckningar programkommittémöte – 6. september 2016
6. Minnesanteckningar från gudstjänstkommittémöte – 10. september 2016
7. Minnesanteckningar från barn- och ungdomskommittémöte – 29-30. august 2016

Vedtak
Samisk kirkeråd tar referatene til orientering

SKR 31/16 Orienteringer

a) Muntlige orienteringer fra generalsekretæren

1. Koralbokkonsultasjon 10.november. Søknad om prosjektmidler.
2. Møte i planleggingskomiteen Tråante 2017 29.11.2016
3. Ungdomshelg 11.- 13. november
4. Sameskolen i Midt-Norge – vedtak om opprettholdelse av skolen.
5. Møte med Kirkelig utdanningssenter nord, 14. oktober.
6. Opprettholdelse av teologistudiet ved Universitetet i Tromsø.
7. Møte med Kristin Gunleiksrud Raaum 4. november 2016
8. Innlegg på Kirkelig ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep sine seminarer om tema i Bodø, 24 oktober
9. Deltakelse på Trosopplæringskonferansen 19. oktober 2016

b) Brev, korrespondanse, dokumenter
1. Notat om godkjenning av samiske liturgier
2. Vedtak fra Ungdommens kirkemøte 2016 om samisk språk og kirkeliv.
3. Referat fra lulesamisk bibelprosjekt

c) Mediesaker

Vedtak:
Samisk kirkeråd tar sakene til orientering

SKR 32/16 Oppfølging av forsoningskonferansen

Sammendrag
Saken omhandler Samisk kirkeråds arbeid med oppfølging av den internasjonale konferansen "Forsoningsprosesser og urfolk - Sannhet, helbredelse og transformasjon" (heretter kalt forsoningskonferanse) som ble arrangert i Trondheim 20.-21. juni 2016.
Forsoningskonferansen var et arrangement som kom i stand etter at Den norske kirke og Samisk kirkeråd i lang tid har arbeidet med temaet forsoning. I forsoningskonferansen ble det vedtatt to uttalelser. Den første var uttalelsen fra ungdommer som deltok på en før-konferanse før selve forsoningskonferansen. I sin uttalelse anerkjente ungdommene de mange som har gått foran oss, og som med sin motstand mot kolonisering har bidratt til at vi urfolk fremdeles er her som urfolk med våre egne språk, våre egne kulturer, og egen identitet. De tok opp det ambivalente forholdet som mange urfolk har til kirken på grunn av kirkens historie med overgrep mot urfolk, og ba kirkens ledere om å skape rom for overføring av tradisjonskunnskap, kultur, historie og åndelighet mellom generasjoner. De ba også kirken om å stå sammen med urfolk i arbeidet med forsoning og tilheling.

Forsoningskonferansens uttalelse bygde på uttalelsen fra ungdomskonferansen. De fremhevet blant annet at ungdommene hadde uttrykt sitt ønske om en endring mot en dekolonisert tenkemåte hvor man får en bedre kommunikasjon over grenser og mellom generasjoner. Forsoningskonferansen la vekt på at kirkene i verden må vedkjenne seg sitt ansvar i den undertrykkingen som urfolk har vært utsatt for. Konferansen understreket også behovet for at kirkene viser sann anger. Kirken må tåle å høre på de vonde historiene, historiene må tas imot som sanne historier. Urfolk må bli hørt, vi må være gjenstand for kirkas oppmerksomhet, forståelse og sanne anger.

Vedtak:

På bakgrunn av Strategiplan for samisk kirkeliv ønsker Samisk kirkeråd å igangsette en prosess som skal lede fram mot en sannhets- og forsoningskommisjon. Dette vedtaket må ses på som et resultat av forsoningskonferansen i Trondheim som tydeliggjorde at tiden er moden for dette. Resolusjonene fra ungdomskonferansen og forsoningskonferansen er tydelige veivisere for arbeidet framover. Disse dokumentene vil Samisk kirkeråd legge til grunn.

1. Samisk kirkeråd ønsker sammen med Kirkerådet og Mellomkirkelig råd å se på hvorvidt og eventuelt hvordan Den norske kirke selv skal initiere en kommisjon som skal se på Den norske kirkes rolle i fornorskningen av samene.

2. Samisk kirkeråd ønsker et samarbeid om dette mellom kirkene i Norge, Sverige, Finland og Russland.

3. Samisk kirkeråd støtter opp om Sametingets arbeid med å etablere en sannhets- og forsoningskommisjon etter internasjonal modell

SKR 33/16 Opprettelse av Samisk ungdomsutvalg for Den norske kirke

Sammendrag
I tråd med både Strategiplan for samisk kirkeliv og i henhold til UKM-saker (UKM 06/08 og UKM 07/10) har samisk ungdomsdemokrati i kirka vært løftet. Ungdomsdemokratiet i Den norske kirke er viktig, ikke minst for å oppfylle mål om aktiv ungdomsdeltakelse og representasjon i samisk kirkeliv. I saken vil det bli redegjort for bakgrunnen i saken, og det vil bli løftet fram ulike spørsmål knyttet til opprettelse av SUNG i Den norske kirke som et selvstendig demokratisk ungdomsorgan.

Vedtak

1. SUNG opprettes fra 1. januar 2017, og plasseres som nasjonalt organ på lik linje med Ufung. Mandatet til SUNG skal være å uttale seg i relevante saker som behandles av SKR,

samt kunne være rådgivende organ for MKR og KR i saker som gjelder urfolksungdom. Både SKR, KR og MKR bes sende saker til uttalelse hos SUNG.
2. Forslag til statutter for SUNG vedtas.
3. SUNG får i en 3 års periode (2017-2019) rom for å være et nytt utvalg i en innfasingsperiode med de tilpasninger det vil være behov for, og at SUNG hvis behov for endringer i statutter eller sammensetning kommer som sak til SKR i løpet av 2020, eller trer inn i ordinær drift fra 2020.
4. SUNG sin rolle i Samisk kirkelig valgmøte(SKR 24/16) tas etter endelig vedtak inn som eget punkt i Statutter for SUNG.
5. Leder til SUNG oppnevnes av Samisk kirkeråd, og får et særlig ansvar for at rådets medlemmer får orientering og innspill fra SUNG, og i tillegg ha kontakt med rådets AU der det synes å være naturlig.
6. Det må settes av midler til drift av SUNG som utvalg på nasjonalt nivå for alle de sentralkirkelige råd.

SKR 34/16 Samisk strategiplan – plan for arbeid med ny strategiplan

Samisk kirkeråd forbereder sak om ny strategiplan for samisk kirkeliv for perioden 2019 – 2023. Strategiplan for 2011-2016 ble prolongert i KR 32/16 slik at den gjelder fortsatt til og med 2018. Videre støtter Kirkerådets vedtaket i Samisk kirkeråd om at forslag til revidert Strategiplan for samisk kirkeliv blir sak på Kirkemøtet 2019. I saken blir det redegjort for forslag til fremdriftsplan for det videre arbeidet med ny Strategiplan for samisk kirkeliv.

Vedtak:

Samisk kirkeråd mener saksdokumentets beskrivelse av fremdriftsplan er et godt grunnlag for videre evaluering av dagens plan, og utarbeidelse av revidert Strategiplan for samisk kirkeliv. Samisk kirkeråd forutsetter at dette legges til grunn i den videre oppfølgingen av saken.

SKR 35/16 Årsplan for De sentralkirkelige råd 2017

Samandrag:

Årsplan for dei sentralkyrkjelege råd er utarbeidd med grunnlag i Kyrkjemøtet sine føringar og forslag til budsjett for 2017, KR-sak 61/16. Risiko-vurderinga for Kyrkjerådet ligg også til grunn for prioriteringar i årsplanen.
Forslag til årsplan som ligg ved denne saka følgjer den same inndelinga som årsplanen som Kyrkjerådet vedtok for 2016 (KR-sak 71/15). Dei fire fyrste punkta er henta direkte frå Kyrkjemøtet sitt Visjonsdokument 2015-2018 (KM-sak 07/14):

1. Gudstenestelivet blomstrar
2. Fleire søkjer dåp og trusopplæring
3. Folkekyrkja engasjerer seg i samfunnet
4. Fleire får lyst til å arbeide i kyrkja
5. Gjennomføre forvaltningsreformen
6. Den globale kyrkja sin einskap blir gjort synleg i felles vitnesbyrd og oppdrag i verda

I planen er det utarbeidd fleire resultatmål innanfor kvart hovudmål. Planen omfattar berre det som er verksemda til det som i dag er Kyrkjerådet, Samisk kyrkjeråd og Mellomkyrkjeleg råd slik som tidlegare. Den omfattar ikkje plan for heile rettssubjektet Den norske kyrkje då det fyrst trer i kraft frå 1.1.2017. For seinare år er det naturleg å leggje fram plan/planar for heile rettssubjektet. Tidlegare år har planen vore meir omfattande fordi den har omhandla driftsoppgåver, utviklingsoppgåver og innovasjon. For 2017 syner planen meir reindyrka utviklingsoppgåver eller heilt særskilte oppgåver samt innovasjon eller nyskaping. Driftsoppgåvene som ikkje blir endra, fortsett som tidlegare utan at det er omtala i planen.

Vedtak:
Samisk kirkeråd vedtar de deler av forslaget til årsplan 2016 som berører Samisk kirkeråds virksomhet, med de endringer som fremkom i møtet, og oversender dette til Kirkerådet for endelig vedtak.

1. Endringsforslag
Under punkt 1.2 «Gudstjenesten er et åpent, deltakende og inkluderende fellesskap.»
Resultatmål: «Tilgjengelige liturgier og salmer på samiske språk. Tilgjengelig koralbok for Salbmagirji I og SG II. Flere menigheter inkluderer samisk språk i gudstjenestelivet.»
Endres til:
Resultatmål: «Tilgjengelige liturgier og salmer på samiske språk. Tilgjengelig koralbok for Salbmagirji I og SG II. *Menigheter over hele landet inkluderer samisk språk.»*

2. Tilleggsforslag:
Under punkt: 2.6 «Samisk kirkeliv er livskraftig og likeverdig, og samisk språk og kultur blir ivaretatt i gudstjenestelivet og trosopplæringen». Nytt ekstra punkt:
Resultatmål: «Kirken har en naturlig og viktig plass i feiringen av 100-års jubileet for samenes første landsmøte (Tråante 2017). *Alle menigheter i landet deltar i feiringen.»*

3. Tilleggsforslag:
Under hovedmål 3.2. «Kirken fremmer menneskeverd». Nytt ekstra punkt:

Resultatmål: «Kirken fremmer menneskeverd, fred, menneskerettigheter og respekt for skaperverket. Kirken bidrar til å realisere FNs bærekraftmål. *Kirken inkluderer urfolks forvaltnings- og bevaringstradisjoner i sitt klimaarbeid.»*

SKR 36/16 OVF-tildelinger samisk kirkeliv 2017

Sammendrag

Tidligere år har Kirkerådet tildelt kr 700 000,- til av OVF-midlene til arbeid innenfor samisk kirkeliv. Siden kirken etter 1.1.17 ikke lenger er en del av staten, så endres også forvaltningen av OVF-midlene. OVF midlene inngår fra 2017 som en del av hele bevilngingen som staten overfører til Den norske kirke.

Det betyr at prosjekter eller aktivteter som Samisk kirkeråds administrasjon drifter og som tidligere ble finansiert via OVF midlene ikke trenger en egen prosjektkode, men inngår i driftsbudsjettet til Samisk kirkeråds sekretariat. Fordelen med det er større fleksibilitet dersom det er nødvengig å omdisponere midler mellom ulike tiltak. I stedet for at Samisk kirkeråd må revidere fordelingen av midlene i en egen sak, så kan dette gjøres fortløpende av administrasjonen. Det betyr at også tildeling av midler til eksterne tilskuddsmottakere kunne blitt gjort administrativt. Imidlertid ber administrasjonen Samisk kirkeråd om å vedta tildelingen av midler til eksterne tilskuddsmottakere. Denne saken behandles under forutsetning av at Kirkerådet fremdeles tildeler midler tilsvarende de tidligere OVF-midler til samisk kirkeliv.

Kirkerådet vedtok i sak 32/16 å prolongere Strategiplan for samisk kirkeliv til ut 2018. Den legger derfor prioriteringer for bruk av midlene i 2017.

Foreslåtte tildelinger må sees i sammenheng med forslag til årsplan 2016 (SKR 35/16). Flere av resultatmålene i årsplanen er ikke mulig å oppnå uten disse tildelingene.

Vedtak

1. Under forutsetning av tildelte midler til samisk kirkeliv, så tildeler Samisk kirkeråd til sammen 480 000 kr. til eksterne tilskuddsmottakere i henhold til prosjektoversikt.

Satsningsområde Strategiplan for samisk kirkeliv	**Prosjekt**	**Sum**
Samisk bibeloversettelse	Prosjekt: Sørsamisk bibeloversettelse Tilskuddsmottaker: Det norske Bibelselskap	30 000

Samisk kirkelig samarbeid over landegrensene	Prosjekt Samiske kirkedager Tilskuddsmottaker: Svenska kyrkan	180 000
Trosopplæring	Prosjekt Mánáid lávlla girjji CD Tilskuddsmottaker: Kautokeino menighet	40 000
Rekruttering	Prosjekt Rekruttering til teologistudiet ved Norges Arktiske universitet - UiT Tilskuddsmottaker: Kirkens Utdanningssenter Nord-Norge	20 000
Salme- og liturgiarbeid	Prosjekt Samisk salmesang Midlene lyses ut	90 000
Samisk Bibeloversettelse	Prosjekt Lulesamisk bibeloversettelse Tilskuddsmottaker: Svenska Bibelselskapet	50 000
	SUM	**410 000**

2. Samisk kirkeråd vedtok følgende prioriteringer av midler til prosjekter i tilknytning til samisk salmesang:

Prioriteringer 2017:

- Salmesangtreff hvor formålet er å synge tradisjonelle samiske salmer *fra hele Sápmi* på den tradisjonelle syngemåten.
- Salmesangtreff hvor formålet er å dokumentere varianter av salmemelodier av salmer i Sálbmargirji I og Sálbmagirji II, prioriteres *fordi Samisk kirkeråd arbeider med koralbok til Sálbmagirji I og Sálbmagirji II.*
- Salmeverksteder hvor formålet er å inspirere til og lære om hvordan man kan lage nye samiske salmer.
- Salmesangtreff for barn og unge hvor det synges samiske salmer. Treff hvor formålet er å synge salmer på den tradisjonelle måten prioriteres særskilt.

Til Sametinget

Tromsø, 31. oktober 2023

Redd Barnas innspill til Sannhets og forsoningskommisjonens innhold og de forsonende tiltak

Redd Barna takker for muligheten til å komme med innspill til Sametingets høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Redd Barna er en medlemsstyrt barnerettighetsorganisasjon som er partipolitisk og religiøst nøytrale, og som kjemper for at alle barns rettigheter blir ivaretatt. Redd Barnas verdier bygger på FNs konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjonen) og menneskerettighetserklæringen. Redd Barna arbeider for at alle barns rettigheter skal innfris i tråd med forpliktelsene Norge har via FNs barnekonvensjon.

FNs barnekonvensjon gir alle barn og unge under 18 år rett til å ha en trygg og god oppvekst, ha en identitet og være en del av sin kultur uansett hvem de er og hvor de bor. Dette gjelder også for samiske barn. Alle barn har rett til å medvirke og bli hørt i tråd med FNs barnekonvensjon artikkel 12. Redd Barna har et særskilt mandat til å jobbe med samiske barn og unges rettigheter som er bestemt under Redd Barnas landsmøte i 2018, og derfor vil våre innspill hovedsakelig handle om samiske barn. Vi vil imidlertid understreke at barnekonvensjonen gjelder for alle barn, også barn av nasjonale minoriteter.

Sannhets og forsoningskommisjonens rapport Sannhet og Forsoning - et oppgjør med fornorskningspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner[1], er et viktig grunnlag for forsoning i samfunnet og Redd Barna mener barnerettighetsperspektivet må komme tydelig frem i det videre arbeidet for forsoning. Fornorskningspolitikken og særlig dens konsekvenser rammer også barn og unge, og de trenger særskilte tiltak som er tilpasset og treffer dem.

[1] https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets--og-forsoningskommisjonen/rapport-til-stortinget-fra-sannhets--og-forsoningskommisjonen.pdf

Besøksadresse:
Redd Barna
Storgata 38
0182 Oslo

Postadresse:
Redd Barna
Postboks 6902, St. Olavs plass
0130 Oslo

Telefon: 22 99 09 00
post@reddbarna.no
www.reddbarna.no

Org.nr.: 941 296 459
Redd Barna er medlem av
internasjonale Redd Barna
(Save the Children)

Medvirkningsprosesser med barn og unge
Redd Barna oppfordrer Sametinget til å legge til rette for at barn og unge kan komme med innspill til hvordan man best kan oppnå et mer forsonet samfunn. Det er viktig å snakke med en bredde av barn og unge som representerer ulike erfaringer, livssituasjoner og perspektiver og sikre at deres råd og innspill vektlegges. Vi oppfordrer dere til å snakke med barn og unge i alle aldre – og med god geografisk spredning som dekker alle Norges landsdeler. Sametinget bør også benytte seg av kunnskapen hos Sametingets barneforum og Sametingets ungdomspolitiske utvalg (SUPU) til å se på tiltakene som angår dem, for å komme med innspill til forsonende tiltak.

Samiske barn skal være trygge og stolte
I Redd Barna sitt digitale undervisningsmateriell Det Magiske Klasserommet om ikke-diskriminering forteller Dan-Jonas Mikael Danielsen Sparrok fra den samiske ungdomsorganisasjonen Noereh at «Mange unge samer i dag blir møtt med for lite kunnskap og negative holdninger som gjør at det blir vanskelig å være stolt av seg selv og snakke språket sitt og gå i kofta si og del sin kunnskap».

Vårt mål er at alle samiske barn skal få være trygge, stolte og ha mulighet til å utvikle sitt språk og sin kultur i alle deler av samfunnet. Alle barn har rett til å være den de er, og være trygge på skolen, på fritida og på de digitale flatene de bruker. Dette er rettigheter samiske barn har – på lik linje med andre barn – og alle voksne i laget rundt barna skal sikre at samiske barn får oppfylt sine rettigheter og ikke blir diskriminert og utsatt for rasisme på bakgrunn av sin samiske identitet. Dette må være tydelig i det videre arbeidet.

Videre vil vi kommentere på de ulike pilarene kommisjonen har som grunnlag til en forsoningsprosess:

Pilar 1: Kunnskap og formidling
Redd Barna er enig i at kunnskap om fornorskningspolitikken og dens konsekvenser må styrkes. Dette må spesielt gjelde de sektorene som møter samiske barn og unge og da særlig helsetjenester og skole. Redd Barna er enig i at kunnskap vil redusere uvitenhet, hets og rasisme mot samer. Redd Barna mener det er viktig at alle barn allerede i barnehagen og skolen begynner å lære om samisk språk og kultur. Samisk språk og kultur og dens historie skal være en naturlig del av undervisningen i Norge. Det er norske myndigheters ansvar at samisk språk og kultur er en del av Opplæringsloven og det er viktig og veldig bra at lærere og lærerstudenter får den nødvendige kunnskapen de trenger for å undervise om temaet i skolen[2].

Mer kunnskap og flere verktøy for å ta i bruk det samiske i undervisningen vil også styrke innfrielsen av forpliktelsene i barnekonvensjonens artikkel 29, om en god skole hvor barn lærer om ulike kulturer og hvor

[2] https://www.udir.no/presse/pressemeldinger/ny-stotte-for-larerne-i-opplaringen-om-samer-og-samiske-forhold/

de lærer å respektere hverandre uavhengig av hvem de er og hvem foreldrene deres er. Artikkel 29 sier videre at barn skal lære respekten for det naturlige miljø, og lære verdien av andre kulturer.

Redd Barna er også enige med Sannhets og forsoningskommisjonen om at *«sentrale myndigheter må sette klare, overordnede målsetninger for hvordan offentlige myndigheter skal bidra for å styrke kunnskapen om samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske forhold»* (s. 652).

Pilar 2: Språk og Pilar 3: Kultur

Barn av urfolk og minoriteter har sammen med andre i sin gruppe rett til å bruke sitt språk og leve i sin kultur og religion etter barnekonvensjonen artikkel 30. Dermed må det satses på språkarbeid og språkarenaer slik at de samiske språkene styrkes og utvikler seg, og at det legges til rette for møteplasser utenfor skolen som tar for seg samisk språk og kultur og samvær med andre samer på egen alder. I Rapporten «Samiske barn forteller[3]» som er gjort av Telemarksforskning på oppdrag fra Redd Barna sier barna at det er viktig med møteplasser for å bli kjent med andre samer, dette gjelder da spesielt barn som bor i storbyer og utenfor kjernesamiske områder.

I barnekomiteens avsluttende merknader til Norges femte og sjette rapportering til barnekomiteen[4], anbefalte de staten om å håndheve den retten alle samiske barn i skolealder har til å få opplæring på samisk, og sikre at den nye opplæringsloven i betydelig grad styrker deres rettigheter, uavhengig av barnets bosted. I tillegg til språkarenaer på og utenfor skolen, tydeliggjør vi igjen viktigheten av å legge til rette for læremidler på samiske språk og nok samiskspråklige lærere. Det må også legges til rette for at barn får delta i tradisjonelle kulturelle gjøremål og får ta del i tilpassede kulturelle aktiviteter både på skolen og utenfor. Redd Barna er svært skeptiske til at Regjeringen ikke styrket samiske barns rettigheter i forslag til ny opplæringslov[5].

Barnekonvensjonen artikkel 17 om massemedia *sier at barn skal få informasjon som er tilpasset dem og at innholdet skal fremme barnets sosiale og fysiske helse. Artikkel 17 sier videre at massemediene skal oppmuntres til å* blant annet *d) oppmuntre massemediene til å ta særlig hensyn til de språklige behov hos barn som tilhører en minoritetsgruppe eller et urfolk»6*

For å oppnå intensjonene etter artikkel 17, er det viktig at digitale arenaer hvor barn og unge er, også er tilgjengelig på samiske språk, og at det tilrettelegges for mer innhold om samisk språk og kultur i nasjonal barne- og ungdoms-TV. I Rapporten Samiske barn forteller (2022) sier barna at det er få bøker på samisk og at de ønsker seg flere samiske filmer.

---

[3] https://www.telemarksforsking.no/samiske-barn-forteller/

[4] https://www.regjeringen.no/contentassets/87e11af6044b4c45923d2830d2d6b144/concluding-observations---4-juli---crc_c_nor_co_5-6_31367_e_no-004.pdf

[5] https://www.gjengangeren.no/regjeringen-ma-stoppe-fornorskingen-av-samiske-elever/o/5-60-892563

[6] https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Redd Barna er enige med Sannhets og Forsoningskommisjonen om at en «målrettet satsning på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten» (s.653). Dette vil ha stor betydning for barn og unge, og styrke deres identitet ved at deres språk er en del av offentligheten.

Pilar 4: forebygging av konflikter og Pilar 5: Implementering av regelverk
Redd Barna er enig i at det er viktig å forebygge diskriminering og hatytringer. Det er helt nødvendig å ha gode tiltak som forebygger dette. Ifølge rapporten «Samiske barn forteller» så sier barn og unge at de ønsker å være som alle andre, og at de ønsker at andre skal vite at de er som andre.

Miha-studien[7] om samiske barn og unge slår fast at naturen også kan være en kilde til stress for samisk ungdom. Samisk ungdom kan oppleve store helsemessige, økonomiske og samfunnsmessige belastninger på grunn av næringskonflikter mellom ny industri (gruvedrift og vindmøller) og tradisjonelle samiske områder / beiteområder for reinsdyr. Press mot levesettet oppleves for mange som sterkt belastende, og mange unge mister troen på fremtiden. Dette perspektivet bekreftes i våre møter med samiske barn og unge, hvor barn og unge opplever å bli sett på som at de står i veien for grønn omstilling, og at dette fører til forsterket hets. For å dempe konfliktnivået og bidra til forsoning, er det viktig at staten går tydelig ut og avklarer bruksrettigheter for samiske næringer og samiske barns rett til å leve i sin kultur. Samiske barns rettigheter må inngå i et slikt vurderingsgrunnlag.

På bakgrunn av dette, mener Redd Barna i tillegg at samiske barn og unges psykiske helse må tas på alvor, og tilgjengeliggjøre hjelpeinstanser med samisk språk og kulturkompetanse. Redd Barna mener også at det er svært viktig at arbeidet med å forebygge og beskytte samiske barn mot vold og seksuelle overgrep styrkes, og vil her påpeke viktigheten av en egen hjelpetelefon hvor barn og unge kan snakke sitt eget morsmål.

Redd Barna mener også at myndighetene må jobbe for at samiske barn og unge har tillitt til rettstaten Norge, og at de bestandig er trygge på at avgjørelser som angår dem er tatt på et grunnlag hvor også barnets beste er en del av vurderingen. Det er også nødvendig at samfunnet for øvrig og offentligheten kjenner til urfolksrettigheter og samiske barns rettigheter, og at dette ikke er det samiske samfunnets ansvar alene å opplyse om.

Samiske barn og unge må sikres en fremtid hvor deres rettigheter tas på alvor. FNs barnekomite har kommet med List of issues til Norge i forbindelse med Norges 7 rapportering til FNs barnekomite. Norge må svare ut dette i sin statsrapport innen juni 2024. Norge må blant annet svare på hvilke tiltak som er gjort for å bekjempe og hindre rasistiske ytringer mot samiske barn og unge, hva som gjøres for å beskytte samiske barn mot vold og overgrep og at staten Norge må sikre at barn og unge på Fosen får nyte godt av sin kultur.

[7] Miha-studien. Unge samers psykiske helse. 2021. Universitetet i Oslo

Oppsummering
Kunnskapsinnhenting fra samiske barn og unge er nøkkelen for at barn og unge skal oppleve et forsonet samfunn, fordi de er eksperter på sine liv og har etter FNs barnekonvensjon rett til å utrykke sine meninger om saker som angår dem. Voksne rundt barna og både lokale og nasjonale myndigheter må ta deres synspunkter på alvor.

Redd Barna vil derfor anbefale at det legges til rette for å samle inn, vektlegge og innarbeide innspill direkte fra barn og unge i det videre arbeidet med tiltakene fra Sannhets- og forsoningskommisjonen.

Ta gjerne kontakt med oss om dere har spørsmål eller behov for at vi skal utdype innspillene våre.

Med vennlig hilsen

Redd Barna

Thale Skybak

Sekjsonsleder kunnskap og nasjonal politikk

Risten Birje Steinfjell

Seniorrådgiver samiske barns rettigheter og inkludering

Mottatt 05.10.2023

15.03.2004

Reindriftsforvaltningen
04/278
15 MARS 2004
S.bh. LM1 Arkiv 485 3334/04

3

SAK 37.04 – HØRINGS UTTALELSE - VARANGER KRAFT UTBYGGING AV VINDKRAFTVERK PÅ RACCACEARRO .

Saksdokumenter :

- Melding som hefte.
- Møtereferat fra møte om vindmølleparker av 3. sept. 2003.
- Møte med Varanger kraft , - den 11.03.04. på Comfort Hotell , Tanabru.

Ved brev av 13.01.04. ber NVE om uttalelse til melding om vindmølle park på Raccacearro .

Videre vises det til folkemøte i Berlevåg, den 11.02.04 i Berlevåg , samt melding om vindpark, med følgeskriv.

Det vises også til møte en hadde 3. sept. 03 hvor det blant annet ble drøftet utvidelse av Båtsfjord vindpark til å gjelde også Basecærro .

På dette møtet framholdt Reinbeitedistriktet i h. h .til møtereferatet følgende:

"Av de nevnte områder annså reindriften at Baserrro var det minst kontroversielle sett fra deres synspunkt . Spesielt dersom man satt en sydlig begrensning ved Adamsvann , og forskjøv området lengst mulig mot nord
Bluefjell og Rakkocerro var lite ønskelige lokaliteter sett fra distriktets synspunkter

Distriktet har også notert seg hva administrerende direktør uttalte til avisen Sagat lørdag 14. februar d.å. hvor han blant annet sa følgende :
"
Raccocerro består stort sett av stein , og så vidt jeg vet så spiser ikke reinen gråstein "

Adresse: Ringv. 43 Telefon 78928472 E.mail: lbt-tana@frisurf.no
9845 Tana Faks: 78928230

000146 - 27019008800002104000017
12603220 - 4

Mottatt 05.10.2023

Vedtak :

Rakkocearro ligger i kjerne området for kalving , og med trekkruter over til de grasklædde dalene, Storelvdalen, Raggo og Sandfjord på begge sider .

Reinen har et vandringsmønster, hvor de oppholder seg i området hele sommeren, og hvor de beveger seg fram og tilbake i området .
Selve Rakkocearro er også et viktig luftings område (Balgatat) på de varmeste dagene .
Området er fra vårt ståsted , - det aller viktigste området på sommerbeitet, - dette må også sees i lys av alle de andre inngrep som er blitt gjort på sommerbeite området vårt .

Dersom det vil skje utbygging her er vi redd for at det slutt på reindrifta vår.

Vi forbeholder oss retten til å komme med ytterligere merknader og eventuelt søke om støtte for å få utarbeid en konsekvens utredning for området.

Vedtaket sendes N.VE. Postboks 5091 Majorstua, 0301 Oslo. fax 22959000

Kopi til : Varanger Kraft, Nyborgveien 70, 9815 Vadsø
Reindriftsforvaltningen for Øst-Finnmark, 9730 Karasjok

Rett utskrift bekreftes
H. Hirsti

Fra: Fjellheim, Hege <Hege.Fjellheim@samediggi.no>
Sendt: 01.11.2023 13:10:27
Til: Riseth, Inga Marie Nymo <Inga.Marie.Nymo.Riseth@samediggi.no>, Vuolab, Siv Eli <Siv.Eli.Vuolab@samediggi.no>
Emne: VS: Sametingets eldreråds uttalelse til sannhets – og forsoningskomiteens rapport.

Fra: Bjørn, Inga Margrethe Eira <Inga.Margrethe.Eira.Bjorn@samediggi.no>
Sendt: torsdag 26. oktober 2023 15:28
Til: Fjellheim, Hege <Hege.Fjellheim@samediggi.no>
Emne: Sametingets eldreråds uttalelse til sannhets – og forsoningskomiteens rapport.

Sametingets eldreråd kom på siste møte med uttalelse til sannhets – og forsoningskomiteens rapport. Den var som del av D-notatet i rådet, og sender den videre til deg.

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Inga Margrethe Eira Bjørn
Seniorráđđeaddi/Seniorrådgiver
Deavvašvuohta ja sosiala/Helse og sosial

Ávjovárgeaidnu 50
N-9730 Kárášjohka
telefuvdna: +47 78 48 42 21

www.samediggi.no

Sámi allaskuvlla cealkámuš Sámediggái Norgga duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raportta gulaskuddama oktavuođas

Sámi allaskuvlla cealkámuš Sámediggái Norgga duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raportta gulaskuddama oktavuođas

Duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raporta *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner* geigejuvvui Stuorradiggái geassemánu 1. beaivvi 2023. Lea vuogas ahte Sámediggi bivdá sámi álbmogis, sámi ásahusain, sámi servviin, sámi organisašuvnnain ja ovttaskas olbmuin cealkámušaid Duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna raportii ja mo čuovvolahttit kommišuvnna evttohusaid soabaheamis. Sámi allaskuvla fokusere dán cealkámušas erenoamážit osiide ja doaibmabijuide raporttas mat gusket sápmelaččaide.

Sámi allaskuvla giitá Duohtavuođa- ja soabahankommišuvnna go lea vihtta jagi bargan vuđolaččat guorahallat ja duođaštit dáruiduhttima garra váikkuhusaid julev-, lulli-, davvi-, nuortalaš- ja bihtánsámiide. Kommišuvdna lea maid deattuhan mo dáruiduhttinproseassat ain dálá áiggis váikkuhit sápmelaččaide, kvenaide ja vuovdesuopmelaččaide. Vásáhusat Sámi allaskuvlla dutkamis ja oahpaheamis čujuhit maiddái seammá guvlui. Danin leage dál dehálaš raportta vuođul ja historjjálaš vásáhusaid vuođđun hukset sámi servodaga boahttevaš buolvvaide eará vuohkái go ovdal.

Guovdageaidnu, 31.10.23

Anne-Marie Gaino

Allaskuvladirektevra

Sámi allaskuvla

Sisdoallu

1) Dokumenterenguovddáš 4
2) Giella 5
Mánát ja nuorat 5
Bearrašat 6
Ráves olbmot 7
Eallilan olbmot 8
Oppalaččat gielladili birra 8
Sámi báikenamat 9
Dutkandárbbut 10
3) Skuvladutkan ja sámi pedagogihkka 11
4) Sámi boazodoallu oahppun ja dutkamin 11
5) Ofelašguovddáš 13
6) Sámi dutkanásahus 14
Dutkan sámi geahčastagas 14
Sámi instituhtta ja Sámi allaskuvla 15
7) Árbevirolaš máhttu oppalaččat 16

1) Dokumenterenguovddáš

Sámi allaskuvla oaidná ahte kommišuvnna okta evttohus raportta čuovvoleamis, lea ásahit guovddáža mii viidáseappot dokumentere ja dutká dáruiduhttinhistorjjá ja dan váikkuhusaid sihke sámiide, kvenaide ja vuovdeláttániidda. Mii eat áiggo vuosttaldit dákkár evttohusa, muhto áigut dattetge vuoruhit eanet boahtteáigái jurddašuvvon doaibmabijuid. Min oainnu mielde lea kommišuvdna juo vuđolaččat dokumenteren historjjálaš duohtavuođaid, ja vaikko leat ge máŋga fáttá maid ferte dutkat, de mii ballat ahte váldofuomášupmi báhcá historjái eanet go vejolašvuođaide dahkat **positiiva álgagiid boahtteáiggi várás**. Dat mii lea deháleamos, sámi vuolggasajis ja perspektiivvas, lea álggahit doaibmabijuid mat veahkehit nannet **buot sámegielaid** geavaheami Norggas, danne go buot sámegielat leat garra deattu vuolde. Maiddái davvisámegiella, mii lea stuorámus giellajoavku, lea áitojuvvon.

Dokumenterenguovddáš ásaha bargosajiid dutkiide, muhto mii gáibiduvvo dál lea garra áŋgiruššan nannet daid arenaid mat gávdnojit gos sámegiella ja kultuvra geavahuvvo. Dán oktavuođas lea lunddolaš nannet báikkálaš guovddážiid, mat odne juo barget čohkket njálmmálaš gálduin dieđuid. Lea dehálaš ahte dát bargu vuoruhuvvo áiggebále.

Mihttun ferte ahte sámegiella sáhttá ovdánahttojuvvot, iige dušše seailluhuvvot. Gáibiduvvo mealgat hukset oahpahusvejolašvuođaid main sámegiella ja sámi kultuvra lea guovddážis. Álohii ferte muitit ahte sihke gielas ja kultuvrras lea materiálalaš vuođđu. Dat vuođđu sihkkarastá ja viiddida sámi ealáhusaid, sihke árbevirolaš ja ođđa ealáhusvugiid mat váldet atnui ja ovddidit iešguđet lágan beliid servodagas, nu go ovdamearkka dihtii iešguđetlágán dáiddašlájaid, hábmema, mediadoaimma, ođđa innovašuvdnahámiid main lea vuolggasadji primáraealáhusain, ja innovatiiva ealáhushámiid maid eat leat vuos oppa tematiseren.

Sámegielat rivdet jođánit servodatovdáneami geažil. Danin lea stuorra dárbu čohkket árbevirolaš sániid ja dadjanvugiid vai sáhttá dokumenteret terminologiija mii muitala juoidá ovddeš áiggiid árbevieruin, láhttemiin ja árvvuin. Dát lea registrerenbargu mii lea deatalaš dasa ahte buorebut ipmirdit sámi historjjá siskkáldas ja sámi árvvuid vuolggasajis. Dát lea dakkár bargu maid ii-sámi ásahusat hárve vuoruhit, iige sis leat gelbbolašvuohta doaimmahit, nu ahte Sámi allaskuvla dorjjošii dákkár dutkandoaimmaid nanosmahttima, mat livčče ávkkálaččat go galgá ovdánahttit buriid oahppofálaldagaid ee. oahpaheddjiid váste, buot dásiin. Livččii maid miellagiddevaš registreret iešguđet sámegielaid ovttaláganvuođaid

ja erohusaid. Maiddái ealáhuserohusaid ja ekologalaš heivehallanvugiid sáhttá dokumenteret dakkár doaimma bokte.

Dát lea dušše okta ovdamearka ođđa áŋgiruššamiin dutkama ja dokumenterema oktavuođas mii čalmmustahttá boahtteáiggi vássánáiggi čuovggas, mas lea čielga mihttomearri ahte giella ja kultuvra lea vuolggasadjin áddet, čilget ja gaskkustit. Dieinna lágiin buvttaduvvo ođđa máhttu, máhttu mas sihke sámi ja dáža servodat oažžu ávkki ja movtta.

2) Giella

Sámi servodat dárbbaša sámegielaid loktema ja gielaid ealáskahttima. Giellalokten gáibida eambbo fágalaš návccaid ja dán berre servodat vuoruhit. Giellaloktemis lea dehálaš vuoruhit earet eará oahpponeavvuid sámegillii. Giellaloktemis ferte maid vuoruhit čáppagirjjálašvuođa sihke mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide. Eambbo filmmaid ja spealuid fertelii ráhkadit sámegillii mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide. Sámi servodat dárbbaša maiddái gielladásiid loktema sidjiide geat leat sámegielagat. Oallugat eai hálddaš čállima. Almmolaš ásahusain lea stuorra dárbu loktet gielladási ja vuoruhit giellageavaheami. Go sámegiela fálaldat galgá buot dásiin, de lea nationála dásis geatnegasvuohta sihkkarastit ekonomalaš doarjagiid.

Sámi allaskuvla lea álgán plánet miehtá sámi giellaprošeavtta man namma lea “Giellašaldi” ja mas lea ulbmil movttiidahttit dan mii hálddaša dihto sámegiela oahppat nuppi sámegiela, vai lea vejolaš gulahallat dulkkaid haga sámegielagiid gaskkas iešguđet ge guovlluin. Dá lea okta dain doaimmain maid fertelii vuoruhit davviriikalaččat, vai eambbogat šaddet máŋggagielagiin sámegielas. “Giellašaldi” nu šattašii oassin revitaliseremis mii nanne sámegielaid stáhtusa ja álkidahttá sámegielagiid gulahallama.

Mánát ja nuorat

Duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna raporttas boahtá bures ovdan dárbu ealáskahttit ja nannet sámegielaid mánáid ja nuoraid giellafálaldagaid bokte. Lea hui dehálaš plánet giellaovdánahttima dihtomielalaččat, oktasaš doahpagiid ja tearpmaid bokte, konkrehtalaš doaibmabijuiguin ja nu, ahte buot doaimmain lea čielga ovddasvástádus. Sámeservodaga

mihttun fertejit leat produktiivvalaččat sámegielat mánát ja nuorat, geat áddejit ja hállet sámegiela, válljejit sámegiela gaskkaneaset ja geaidda lea lunddolaš čállit sámegillii.

Dan mihtu olaheami dáfus okta deháleamos doaibmabijuin leat gievrras giellaoahppanmodeallat mánáidgárddis ja skuvllas. Mihttun galgá leat dat, ahte sámegielaid hálddašanguovllus sámegielat bajásgeassin- ja oahpahusdoaimmat lágiduvvojit gievrras giellaoahppanmodeallaid mielde. Dat eaktuda mánáidgárddiid ja skuvllaid eaiggádiid ja bargiid skuvlema, kárten- ja árvvoštallanreaidduid ja jeavddalaš čuovvolahttima. Vai gievrras giellaoahppanmodeallat sajáiduvvet struktuvrraide eaige báze ovttaskas bargiid áŋgiruššama dássái, fálaldagaid lágideddjiin galgá leat čielga geatnegasvuohta ollašuhttit daid.

Buot diliin bajásgeassin- ja oahpahusdoaimmaid ii leat vejolaš lágidit sámegillii gievrras giellaoahppanmodeallaid vuođul. Dalle ferte giddet fuomášumi erenomážit sámegielaid gáiddusoahpahusa lágideapmái, geavadiidda ja beaktilmahttimii. Guokte diimmu sámegielat fálaldat vahkus lea menddo unnán dasa, ahte mánná, geas ii leat sámegiella ruovttugiellan, šattašii produktiivvalaččat sámegielagin. Lea dárbu vuogádahkii, mas ohppiin, geat ožžot sámegiela oahpahusa gáiddusoktavuođaid bokte, lea dasa lassin muhtun eará oahppofágaid oahpahus sámegillii. Sámegielaid ohppiid fysalaš deaivvademiid, hospiteremiid ferte plánet gielladiđolaččat ja lasihit. Lea dehálaš fállat eambbo dieđu sámiid ja sámegielaid birra olles riikka mánáidgárddiin ja skuvllain.

Mánáid ja nuoraid gielladilli ii leat dušše ásahusat ja organiserejuvvon doaimmat. Dan dihte lea dárbbašlaš ovddidit sámegiela oinnolašvuođa ja gulloma oppalaččat. Iešguđetlágan mediat leat deatalaččat. Dárbbašuvvojit sihke sámegiel girjjálašvuohta ja digitála fálaldagat mat leat álkit olámuttos maiddái suohtastallama váste. Dainna lágiin soaitá loktet movtta ja hárjáneami guldalit, hupmat ja lohkat ja čállit sámegiela. Das dárbbašuvvo ahte máŋga ásahusa ja doaimma barget diđolaččat vai sámi mánáide ja nuoraide buorrána mediafálaldat.

Bearrašat

Sámegielaid ealáskahttin ja nannen lea olles servodaga oktasaš bargu, mas bearrašat leat áibbas guovddáš rollas. Gielalaš assimilašuvnna dihte sámeservodagas leat ollu bearrašat, geat dárbbašit veahki ja doarjaga vai nagodit sirdit sámegiela iežaset mánáide. Olles Norggas ferte leat áigeguovdilis ja sámeváhnemiid dárbbuide heivvolaš giellarávven sosiála- ja dearvvasvuođabálvalusaid oassin. Daid surggiid bargiin, geat barget sámebearrašiiguin, ferte

leat vuođđodiehtu máŋggagielatvuođa, assimilašuvnna ja giellaealáskahttima birra ja das, mo doarjut sámebearrašiid giellaválljejumiid. Lea dárbu deattuhit dan, ahte maiddái sámegielaid ođđa hállit – sii, geat leat oahpahallan sámegiela ráves olmmožin – ožžot ja ávžžuhuvvojit sámástit iežaset mánáiguin. Dat lea beaktileamos vuohki bissehit gielalaš assimilašuvnna ja botket buolvvaidgaskasaš giellatraumaid.

Sámegielat giellaguovddážat, searvvit ja ásahusat sáhttet doarjut bearrašiid sámegiela sirdimis ja nannemis ee. nu, ahte lágidit astoáiggefálaldagaid olles bearrašiidda: deaivvademiid, tuvrraid, leairraid jna. Maiddái dakkár doaimmain guovddážis lea gielladiđolaš geavadat:

- doaimmat leat plánejuvvon báikkálaš gielladili ja dárbbuid vuođul,
- sámegiella geavahuvvo dihtomielalaččat gulahallangiellan,
- buohkat dorjojuvvojit sámásteamis, ja
- láhččojuvvo oadjebas dilli buohkaide sámástit iežas dási mielde.

Ráves olbmot

Giellamolsuma geažil sámiid gaskkas vuhtto garrasit ng. manahuvvon sohkabuolvva albmanus (fenomena): leat ollu sámit, geat leat bajásšaddan sámegiela haga, ja báikkuid dat guoská eambbo go ovtta sohkabulvii. Beaktileamos vuohki váikkuhit albmanussii lea láhčit daidda olbmuide vejolašvuođaid váldit sámegiela ruovttoluotta. Dan dihte sámegielaid ovdánahttima okta deháleamos ja hohpoleamos mihtuin lea viiddidit sámegiela intensiivvalaš álgooahpahusa nu, ahte dat lea fálus buot sámegielain ja iešguđet guovlluin Sámis. Vai lea geavadagas vejolaš searvat ollesáigásaš giellaskuvlemii, ferte ovddidit vuogádaga, man bokte iešguđet surggiid bargit ožžot studeret sámegiela bargoáiggiin dahje muđui albma ruhtademiin. Buot sámegielahis sámiin ferte leat dilli váldit sámegiela ruovttoluotta. Dat lea beaktileamos vuohki nannet giellaservošiid ja divvut assimilašuvnna váikkuhusaid.

Dárbu, mii guoská buot sámegielat rávis olbmuid, lea gielladiđolašvuođa lokten. Maŋimus áiggiin sámeservodagas lea ságastallojuvvon nuoraid sámegiela čállima birra: maiddái nanu sámegielat nuorat atnet sámegillii čállima váttisin ja gulahallat gaskkaneaset čálalaččat riikkagillii dahje eaŋgalasgillii. Dat dieđusge speadjalastá olles sámeservodaga gielladiliid: maiddái ollu sámegielat rávis olbmot čállet milloseappot ja njuovžileappot dárogillii. Datges

muitala das, mo sámegielat leat assimilerenpolitihka geažil hui nuorra čállingielat. Sámeservodagas lea dárbu giddet fuopmášumi sámegielagiid árgabeaivválaš giellageavadiidda ja deattuhit dan, mo juohke okta mis váikkuha olles servodaga gielladillái, erenomážit mánáide ja nuoraide.

Eallilan olbmot

Giellamolsun lea garrasit čuohcan boarráseamos sohkabulvii ja botken sohkabuolvvaid gaskasaš jotkkolašvuođa. Giellaealáskahttin ja giellanannen galgá leat buot ahkásaččaid oktasaš viggamuš, mas sohkabuolvvaid oktavuohta nannejuvvo. Dan dihte eallilan olbmot fertejit beassat oassálastit gielladoaimmaide nu ollu go vejolaš. Sámegielaid oahpahusas, sihke mánáide ja nuoraide ja rávis olbmuide, lea dehálaš ovddidit oktasaš vuogádagaid, main áhkut ja ádját doibmet giellačeahppin/árbečeahppin/giellameašttirin, sirdet nuorat bulvii iežaset giellamáhtu ja árbedieđu. Dan birra gávdnojit ollu buorit ovdamearkkat birra Sámi ja daid galggašii čohkket ja čalmmustahttit.

Boarrásiidda ferte lágidit deaivvademiid ja ovttastallama sámegillii, ja maiddái vejolašvuođa ovddidit sin iežaset giellamáhtu. Máŋgasat sis leat gazzan oahpu assimilerenáigodaga eaige leat danne beassan skuvllas sámegillii dahje sámegiela lohkat. Lea dehálaš fállat lohkanoahpu dahje -deaivvademiid daidda geain váilu iežas eatnigiela lohkan- ja čállindáidu. Erenomáš dehálaš lea dorvvastit eallilan sámegielagiid vuoigatvuođa oažžut sosiála- ja dearvvasvuođasuorggis divššu ja fuolahusa sámegillii, ja dat eaktuda sámegielat ámmátolbmuid dihtomielalaš skuvlejumi.

Oppalaččat gielladili birra

Okta dárbbašlaš bealli sámegielaid ovdánahttimis lea sámegielaid oinnolašvuođa, nappo ng. gielladuovdagiid nannen. Dat mearkkaša dan, man ollu dahje unnán mii oaidnit sámegiela árgabeaivvi birrasiin: šilttain, galbbain, reklámain, dieđáhusain, bajilčállagiin jna. Sámeásahusain ja virgebáikkiin dilli lea ovdánan, muhto ee. gávppálaš birrasiin sámegielat oidnojit unnán. Dat lea dilli juobe nannoseamos sámesuohkaniid gávppálaš sektora birrasiin dego rámbuvrriin. Dat, ahte sámegielat leat unnán oidnosis dakkár dásiin, lea ieš alddes hui varalaš, go dat nanne ovdagáttu, ahte sámegielat eai leat čálalaš giellan seamma buorit ja anolaččat go stuorit gielat. Datges sáhttá váikkuhit dasa, man ollu sámegielagat ieža geavahit sámegiela čállingiellan.

Áigeguovdilis dárbu sámeservodagas lea ng. máŋggasámegielatvuođa ovdánahttin. Vai buot sámiid ovttaveardásašvuohta nanosmuvvá ja buot sámegielaid geavaheapmi lassána, mii fertet hukset eambbo kontávttaid iešguđet sámegielaid gaskkas, dihtolágán giellašalddi. Sámi ásahusat, dego Sámediggi, oahppoásahusat ja media fertejit šaddat ovdavázzin dan áššis vai olles servodat hárjána dasa dađistaga. Minimála ulbmilin sáhttá cegget ahte juohke bargi sámeásahusain beassá oahpásmuvvat unnimustá ovtta eará sámegillii. Dađe várás ferte plánet oktasaš vuogádagaid: giellaoahppanáppaid sámegielaid gaskkas, láidehusmateriálaid iešguđet sámegielaide, láidehuslogaldallamiid ja oanehis giellakurssaid iešguđet sámegielaid birra. Álkes vuohki oahpahaddat iešguđet sámegielaide lea lasihit buot sámegielaid oinnolašvuođa olles Sámis.

Sámi báikenamat

Duohtavuođa- ja soabahankomišuvnna raporttas (2023: 474) čállojuvvo ná sámi báikenamaid dokumenterema birra: “De fleste dokumenterte samiske stedsnavn har blitt trykt på kart siden politikken ble endret….” Dás lea sáhka namain mat leat dokumenterejuvvon erenoamážit Kartverket/Kártadoaimmahaga topográfalaš kárttaid reviderenbargguin 1970-logu rájes ja muhtin guovlluin maiddái ekonomalaš kártabargguid oktavuođas.

Sámi guovlluin leat ain hui olu namat maid Kártadoaimmahat eai vel dokumenteren obanassiige, muhto gos báikenamat leat báikkálaš servodagaid geavahusas. Dokumenterejuvvon kártanamain váilot maiddái eanaš sámi guovlluid mikrotoponymat (unnibuš báikkiid namat) ja erenoamážit maiddái sámegielaid ássannamat, mat dáruiduhttinpolitihkas eanavuovdinlágaid mearrádusaid boađusin leat dássážii leamaš ollásit jaskkodahttojuvvon almmolaš anus ja nu maiddái ee. kárttain.

Buot kártaregistariidda lea mihtilmas maiddái dat, ahte dušše fal báikenama normerejuvvon hápmi lea dokumenterejuvvon, muhto eará dieđut báikenamaid ja báikkiid birra eai leat kártaregistariin.

Danin dál plánejuvvon Sámi nammaarkiivvas bohtet leat mihá eanet dieđut báikenamaid birra go mat Kártadoaimmahaga kártavuorkkáin leat. Nammaarkiivva boahtteáiggi plánaid guovddáš oassin lea čohkket dássái dokumenterekeahtes sámi namaid ja daidda gullevaš

dieđuid ja vurket daid nammaarkiivii. Ulbmilin lea maiddái dievasmahttit kárttaide dássážii dokumenterejuvvon báikenamaid dieđuid.

Dutkandárbbut

Sámegielaid nanosmuvvan eaktuda dan, ahte servodagas lea áigeguovdilis, dutkojuvvon diehtu sámegielaid diliid ja dárbbuid birra. Dan dihte lea dehálaš plánet dihtomielalaččat dutkandoaimmaid, mat oktanaga buvttadit fágalaš dieđu ja šaddet ávkin giellaovdánahttimis. Dehálaš ja áigeguovdilis dutkandárbbut leat máŋgga suorggis ja máŋgga fáttáin, ee.

- Sámegielaid rávis olbmuid álgooahpahusa dutkan: oahppoásahusat dárbbašit dieđu das, mo oahpahus lea dán rádjái doaibman; makkár bohtosiidda mii leat ollen; ja mo ain buoridit oahppofálaldagaid
- Mánáid ja nuoraid sámegiela oahppan, giela ieš vuođat ja giellaválljen: mis galgá buoret áddejupmi dan birra, makkár gielladáiddu sámi mánáidgárddit ja skuvllat buvttadit; mo sámi mánát ja nuorat válljejit sámegiela ja eará gielaid gaskkas; makkár hástalusat mánáid ja nuoraid sámegillii laktásit; ja mo buorebut doarjut nuorat buolvva gielladiliid
- Bearrašiid giellageavadat sámegielaid ektui: sámeservodat dárbbaša dieđu iešguđet guovlluid ja sámegielaid buolvvaidgaskasaš sirdáseami birra; bearrašiid giellastrategiijaid birra; váhnemiid hástalusaid ja dárbbuid birra
- Persovnnalaš gielalaš vásáhusat sámeservodaga girjjat gielladiliid konteavsttas: lea mávssolaš čohkket dutkandieđu, mii laktása giela massimii, giela seailluheapmái, giela ealáskahttimii ja ruovttoluotta váldimii, vai mii nagodit doarjut ovttaskas sámiid
- Sámegielat mánáid ja nuoraid lohkan, čállin ja njálmmálaš giela ovdáneapmi, ja oahppan oppalaččat lea unnán dutkojuvvon. Mii diehtit muhtin ráje sosiolingvisttalaš geahččanguovllus, muhto adno maid dutkan das mii váikkuha lohkan- ja čállinoahppamii ja mat leat buoremus vuogit oahpahit vuođđogálggaid. Lohkanguovddáš lea lokten dán dárbbu máŋgga geardde, muhto go leat unnán resurssat, de dan lea váttis čađahit jus ii boađe dasa sierra juolludus.

3) Skuvladutkan ja sámi pedagogihkka

Skuvla rolla lea leamašan guovddážis dáruiduhttimis ja dat sáhtášii leat guovddážis maiddái nuppe guvlui: sámáidahttimis. Sámi oahpahusdilli lea dutkojuvvon oalle unnán, muhto dutkamušat mat leat dahkkon otná beaivve sámi skuvlla dilis, čájehit ahte olggobealde stivrejuvvon struktuvrrat hálddašit sámi skuvlla árgabeaivvi, ja skuvlla sámi sisdoaluid ovddideapmi lea ovttaskas oahpaheaddji duohken.

Skuvlla kultuvra rievdá oalle njozet ja danin dutkama deaddu galggašiige leat struktuvrrain mat hálddašit skuvlla árgabeaivvi ja maiddái báikkálaš dásis skuvlla geavadagain ja struktuvrrain. Dárbbašuvvo ovdánahttindutkan, mas guovddážis lea skuvlla árgga geavadagaid ođasmahttin, sámiid gielladili ja árbevirolaš máhttu ovddideapmi skuvladilis.

Juohke oahpaheaddji lea ieš vázzán skuvlla ja su vásáhusat skuvlavázzimis váikkuhit dasa, makkár jurdda sus lea oahppama, oahpaheami ja skuvlla árgabeaivvi birra. Oahpaheaddjeskuvlejumis deattuhuvvo reflekteren, muhto dan váikkuhus sámi oahpaheaddjeoahpus ii leat guorahallon systemáhtalaččat. Sámi oahpaheaddjeoahppu dárbbaša dutkamuša das man beaktilit oahpaheaddjeskuvlejupmi nagoda skuvlet sámeoahpaheaddjiid geat leat nannosat ovddidit sámesisdoaluid ja vugiid skuvlla árgabeaivvis.

4) Sámi boazodoallu oahppun ja dutkamin

Raporttas bohtet ovdan dieđut dan birra movt sihke boazodollui guoskevaš lágat ja šiehtadusat, áššemeannudeamit ja daid čuovvovaš mearrádusat ja gulahallan boazodoallohálddahusain leat sakka váikkuhan negatiivvalaččat sámi johtti boazodollui. Dat bealit gullet hálddahuslaš bargovugiide ja politihkalaš mearrádusaide. Go hálddahuslaš bargovuogit eai váldde vuhtii boazosápmelaččaid árbevirolaš máhtolašvuođa, praksisiid ja kultuvrralaš dábiid, de dát leat mielde billisteame boazosápmelaččaid organisašuvdnamálliid, riektevieruid (riektevuođu) ja máhttovieruid (máhttovuođu). Eará váikkuhusat maid omd. orohagat dovddahit lea ahte sii ja sin boazoealáhus leat ekonomalaččat, doaibmama dáfus ja kultuvrralaččat gáržžiduvvon. Dás lea maid sáhka ahte leat ekonomalaš gáržžideamit ja nu

negatiivvalaš váikkuhusat boazodoalu ekonomalaš bistevašvuođa beliide mat gullet siidavuđđui, eallovuđđui, mearkavuđđui, birgenvuđđui ja báikevuđđui.

Sámi Instituhtas ja de Sámi allaskuvllas leat álggu rájes gitta dássážii dutkit dutkan sámi boazodoalu iešguđet fága- ja oaidninperspektiivvas sámegiela ja árbevirolaš máhtu čađa maid leat ovttastahttán dieđalaš beliiguin. Go raporttas ovdanbohtet iešguđet bealit mat leat addán sakka negatiivvalaš váikkuhusaid sámi boazodollui, de oaidná Sámi allaskuvla ahte dákko sáhttá bures váikkuhit soabadeapmái sihke oahpahusprográmmaid ja boazodoalu dutkamiid čađa. Sámi allaskuvllas leat dál boazodoallodutkamat boazodoalu vuođđoipmárdusa rájes, siiddastallama, dálkkádatrievdama, biebmokultuvrra, boazosámi nissonolbmuid diliid, boazodoalu hálddašeami ja stivrema ja gitta boazodoalu fágagiela dutkamat iešguđet boazoealáhusa beliide. Sámi allaskuvla lea maid váikkuhan dasa ahte leat gártagoahtán ollu dieđalaš publikašuvnnat sámi boazoealáhusa birra iešguđet gielaide, earenoamáš sámegillii. Dát addá nana vuođu sihke nannet ja ovddidit boazodoalu oahppoprográmma ja sámi árbevirolaš máhtu doavttergrádadássái, seammás álggahit ođđa dutkamiid soabaheami várás nu ahte namuhuvvon negatiivvalaš váikkuhusaid bissehit ja ovddidit nu ahte sámi boazodoallu ain lea bistevaš sámi eláhus. Sámediggi galggašii veahkkin váikkuhit dasa ahte šaddet boahtteáiggis sámi boazodoalu vástevaš dutkanprográmmat mat veahkehit soabaheapmái ja vuhtiiválde sámegiela ja sámi árbevirolaš máhtu. Dasto fertešii eanan- ja boazodoallohálddašeaddjiide, geat barget sámi boazodoalu guoskevaš áššiiguin gáibádus čađahit boazodoalloskuvlejumi (kurssat dahje oahppu), boazodoallonuoraid ja earáid movttiidit boazodoallostipeanddaiguin boahtte áiggi rekruterema dihte.

Danne go dáruiduhttin lea čuohcan nu garrasit sámi vuođđoealáhusaid árbevirolaš máhtolašvuođaide, práksisiidda ja kultuvrralaš dábiide, de Sámi allaskuvla dáhttu nationála guorahallama, mas vuđolit kártejit ja čielggadit sámi vuođđoealáhusaid birgejumi ja mo eiseválddiid mearrádusaid leat čuohcan dáid birgejupmái.

5) Ofelašguovddáš

Sámi allaskuvla lea guhkit áigge bargan ásahit gealboguovddáža mii veahkeha buot Norgga eará oahppovuogádaga ásahusaid oahpahit iežaset studeanttaide doallevaš, relevánta, ođđa ja systemáhtalaš dieđu sámegielaid, sámi kultuvrraid ja servodatdiliid ja ealáhusaid birra. Dakkár dieđuide laktásit maiddái omd. sámi historjá, ja eará fáttát. Sámi allaskuvllas lea juo 20 jagi leamaš Ofelašdoaibma, mas sámi nuorat ožžot oahpu ja gaskkustit dieđu sápmelaččaid birra vuosttažettiin joatkkaskuvllaide. Sii ožžot nu ollu jearaldagaid ahte lea váttis ollet buot skuvllaide geat háliidit sin galledit. Ofelaččat leat lassánan jagiid mielde, ja maiddái boahtte jahkái lasihit vel guokte ofelačča. Seammás ožžot sii jearaldagaid maiddái earret eará alitoahppoásahusain, go sii ohcalit eambbo dieđu.

Følgegruppe for barnehagelærerutdanningen čujuhii juo 2017 iežas raporttas (gč Rapport nr 5, 2017: Sluttrapport fra følgjegruppa for barnehagelararutdanning) ahte sámi perspektiivvaid birra lea váilevaš máhttu mánáidgárdeoahpaheaddjioahppoásahusain, ja nu šaddá hástaleaddji daid sisafievrredit ohppui. Čuovvunjoavku njuolgut hástalii Sámi allaskuvlla ásahit oahpaheaddjeoahpuid gealboguovddáža. Allaskuvlastivra lea dasto 2019 mearridan bargagoahtit ásahit gealboguovddáža. Vuosttaš lávki lei čielggadit dárbbuid ja 2020 čavčča gárvánii raporta “Samisk kompetansesenter for lærerutdanningene” mii čájeha ahte lea dárbu dakkár guovddážii. Seammás mii diehtit ahte maiddái eará profešuvdnaoahput ja eará oahput maid dárbbašit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuođa. Mánáidgárddi rámmaplána ja vuođđooahpahusa oahppoplánadahkosiin lea maid čielgaset sámi sisdoallu go ovdal, ja min vásáhus lea ahte maiddái mánáidgárddiin ja skuvllain váillahit dieđu das maid galget oahpahit sámiid birra. Go oažžu čielga fálaldaga áigái, de livččii maiddái sidjiide vejolaš dán fállat. Sámi allaskuvlla fágabirrasis lea erenoamáš buorre gelbbolašvuohta buot dain fágasurggiin maid soaitá dárbbašit gaskkustit dákkár gealboguovddážis, sihke sámi ja eará perspektiivvain. Fágabirrasis hui buorre gelbbolašvuohta sihke davvisámi, julevsámi ja lullisámi gielaid ja servodatdiliid birra, ja Ruoŧa ja Suoma beale sámi diliid birra. Dainna lágiin livččii maid vejolaš bargat eastadit vaššiságaid, rasismma ja vealaheami sápmelaččaid vuostá, ja seammás lasihit máhtu sápmelaččaid birra majoritehtaservodagas.

Mii atnit ahte livččii lunddolaš ahte lea Sámi allaskuvla mii lea ollásit sámi ásahus, mas sámegiella lea sihke dutkan-, oahpahus- ja bargogiellan beasašii leat njunnošis čilgemin earáide iežamet álbmoga gielaid, servodagaid, kultuvrra ja ealáhusaid birra.

6) Sámi dutkanásahus

Dutkan sámi geahčastagas

Sámi dutkan lea guhkit áigge dahkkon olggobeale dutkiin ja nu sámi siskkáldas dutkan lea viehka ođas. Eanáš dutkan mii lea dahkkon Sámis lea gehččojuvvon olggobeale perspektiivvas, mii mearkkaša ahte leat geavahan amas kategoriijaid ja amas giela. Sámi allaskuvla oaidná stuorra dárbbu ođasmahttit dieđuid maid vuosttažettiin sápmelaččat ieža dárbbašit ovdánahttima várás. Dáid dieđuid dárbbaša maid gaskkustit Sámi olggobeallai sihke stáhtaide gos sámit ásset ja eará eamiálbmogiidda. Sámi allaskuvla oaidná dehálažžan gulahallat eará eamiálbmotguovlluiguin ja nu lonohallat dieđuid singuin.

Váikkuhusat guhkes áigge dáruiduhttimis earret eará ahte sámegiella ii geavahuvvon skuvllain ja eará almmolaš ásahusain leat ain bures oidnosis otná Sámi servodagain. Go sámegielas ii lean árvu, muhto baicca oidnui eiseválddiid beales hehttehussan stáhta ovdáneapmái, dagahii ahte sápmelaččaid dieđut ja máhtut ovdanbuktojuvvojedje almmolaččat aivve vieris giela bokte. Sápmelaččaid iežaset doahpagiid ja sániid mávssolašvuohta ii leat ožžon dan saji almmolašvuođas maid livččii ánssášan. Sámi guovlluin gos leat árbevirolaš doaimmat, geavahuvvojit ain doahpagat mat ovdanbuktet árbevirolaš máhtuid ja dieđuid. Sámi allaskuvlla lea iežas dutkamiin lokten ovdan mávssolašvuođa Sámi doahpagiin nugo omd. siida, meahcci, birgen, sivdnideapmi, nárrideapmi, searvelatnja, ja lea čájehan mo muohttagis leat máŋgačuohte sáni mat ovdanbuktet máhtuid ja dieđuid.

Sámi allaskuvla lea oassin WINU ja WINHEC fierpmádaga ja lea áidna eamiálbmotjođihuvvon institušuvdna dán fierpmádagas. Sámi allaskuvla lea áidna divatkeahtes ásahus eamiálbmot studeanttaide Norggas. Organisašuvnnas lea internationála dásis erenoamáš buorre fierpmádat, masa eai váldoservodat universitehtat eai nuo fal beasa mielde. Diená eamiálbmogiid gaskkas Sámi allaskuvllas lea erenoamáš mandáhta ja vejolašvuohta ovddidit eamiálbmogiid siskkáldas dieđu buvttadeami ja oahpahusa ollašuhttima. Danin evttohuvvo

ahte stáhtat nannejit davviriikalaččat eamiálbmot siskkáldas dieđuid buvttademiid ja dutkamiid eamiálbmot dutkamuša guovddážiin Sámi allaskuvllas.

Sámi instituhtta ja Sámi allaskuvla

1920-logus buvttii Per Fokstad vuosttaš háve jurdaga ásahit Sámi akademiija. Jurdda ságastallui sámekonferánssain 1953 ja 1956, go Sámiráđđi ásahuvvui, ja Sámi Instituhtta-gažaldat ságastallui konferánssain 1962, 1965 ja 1970. Sámi Instituhtta, Nordisk Samisk Institutt (NSI) rahppui almmolaččat 1974 ulbmiliin "bivdit buoridit sámiid dili sosiálalaččat, kultuvrralaččat, lágalaččat ja ekonomalaččat".

Go Sámi allaskuvla 1989:s ásahuvvui, de ollašuvai sámiid gaskkas guhkit áiggi sávaldat fállat sámi oahpaheaddjeoahpu ja duoji – ja das maŋŋil eará ge alit dási oahpuid – sámegillii sámegielat birrasis. Sierra sámi allaskuvla attii maiddái vejolašvuođa ovdánahttit fálaldagaid mat buorebut vástidit sámi servvodaga dárbbuide. Sámi allaskuvlla ásaheapmi lea mielddisbuktán vejolašvuođa ovdánahttit fálaldagaid mat buorebut vástidit sámi servvodaga dárbbuide, nu mot sámi oahpaheaddjeoahppu, sámi mánáidgárddeoahpaheaddjeoahppu, sámegiella, sámi girjjálašvuohta, sámi riekteáddejupmi, servodatfága, duodji ja dáidda, boazodoallu, journalistihka, árbevirolaš máhtu, osku ja vuoiŋŋalašvuohta ja álgoálbmot oahput. Sámi allaskuvla lea ásahuvvon dustet sámi servodaga alitoahpahusa- ja dutkandárbbuid. Vuođđudeami rájes leat Sámi allaskuvlla fálaldagat ja doaimmat mealgat viiddiduvvon. Nu leage Sámi allaskuvla searvan nanusmahttit sámi servodaga.

Sámi allaskuvla lea áidna sámegielat alitoahppo- ja dutkanásahus máilmmis mas sámegiella lea sihke bargo-, oahpahus- ja dutkangiella. Sámi allaskuvla lea maid World Indigenous Higher Education Consortiumas (WINHEC) dohkkehuvvon álgoálbmot alitoahppo- ja dutkanásahussan.

Sámi allaskuvlla višuvdnan lea "Sámi universitehta boahtteáiggi Sápmái – mii ollašuhttá sámi servodagaid máhttodárbbuid".

Go lea višuvdna stuoridit doaimma ja šaddat universitehtan, de heive maid čalmmustahttit muhtun árvalusaid, mat livčče sáhttán buoridit muhtun surggiid maidda duohtavuođa- ja soabahankomišuvnna raporta čujuha:

- Nannet sámi mánáidgárdeoahpaheaddjeoahpu prográmma masterdássái, ja sámi oahpaheaddjeoahpuid prográmmaid gitta doavttergrádadássái.
- Nannet sámi kreatiiva fágasurggiid nu mo njálmmálaš girjjálašvuođa, muitaleami ja juoigama, ja geavatlaš surggiid numo duddjoma ja lávddedáidaga gitta doavttergráda dássá.
- Nannet boazodoalu oahppoprográmma ja sámi árbevirolaš máhtu doavttergrádadássái.
- Viiddidit Sámi allaskuvlla fágaporteføljа nu ahte das leat eanet fágat mat nannejit sámi báikegottiid huksema, gos sámegielaid sáhttá ovdánahttit ja ealáskahttit.
- Doarjut mentorortnegiid huksema mat veahkehit Sámi allaskuvlla atnit ávkin gelbbolašvuođa mii vuorraset olbmuin (olbmuin geain lea máhttu árbevirolaš sámi árvvuid birra) lea. Dat mielddisbuvttášii maiddái miellagiddevaš buolvvaidgaskasaš fágalaš ovddidanprošeavttaid, ja lea hui relevánta ovttasbargui eará álgoálbmotásahusaiguin riikkaidgaskasaččat kultuvra- ja oahpahussuorggis.
- Nannet Sámi allaskuvlla *driving forcen* sámi servodahkii, ásahussan mas leat doarvái ekonomalaš ja fágalaš resurssat hukset ja ovdánahttit buot sámi servodagaid máhtolašvuođa vuođuin.
- Bargat viidáseappot nannet boazoealáhusa árbevirolaš máhtu ja dutkama sámi geahččanguovllus, ja dan gaskkustit hálddahussurggiide mat hálddašit boazodoalu.
- Nannet boazodoalu oahppoprográmmaid gitta doavttergráda dássái, sihkkarastit dan dutkansuorgin sisabahkkemiid váikkuhusaid oktavuođas.
- Čohkket ja nannet sámi árbevirolaš guolásteami ja eará sámi vuođđoealáhusaid dieđuid, fágagiela ja árbevirolaš máhtu, ja fállat dan oahppun ja dutkansuorgin.

7) Árbevirolaš máhttu oppalaččat

Sámi allaskuvla vuođđuda dán oasi cealkámušastis Duohtavuođa ja soabahankommišuvnna raportii mas čuožžu earet eará: “Samisk kultur har tradisjonelt hatt et egalitært syn på naturen. Alt hang sammen med alt i naturen, og skulle behandles med respekt og ansvar” (s. 496). Sámi allaskuvla oaidná dehálažžan ahte sámi máilmmioaidnu oažžu saji oahpahusain,

dutkamiin ja hálddahusain mat gieđahallet eatnamiid, čáziid, ealliid ja eará luondduvalljodagaid. Sápmelaččaide ii leat amas gulahallat luonddubirrasiin go leat doaimmaheamen árbevirolaš bargguid nugo omd. boazodoalus, guolásteamis, meahcásteamis, duddjomis ja bivddus. Lahka gulahallan lea maid buvttadan árbevirolaš máhtuid mas etihkka lea vuođđun. Ovdamearkka dihtii lodden Guovdageainnus ja luossahálddašeapmi Deanus leat guovttelágan áddejumit goas lea rivttes áigi bargat maid dahje movt galgá hálddašit luonddu riggodagaid. Dat maid boahtá ovdan duohtavuođa- ja seanadankommišuvnna raporttas. Boazodoalus lea maid dovddus ahte borasspiret uhkidit misiid, ja ii doppe ge leat leamaš álki oažžut doarjaga dutkiin ja eiseválddiin. Raporttas maid boahtá ovdan ahte guolástanhálddašeapmi ii leat doarvái váldán vuhtii árbevirolaš geavaheami.

Váilevaš ipmárdusat ahte sápmelaččain leat iežaset máilmmiáddejumit mat doibmet beaivválaččat, dagahit váttisvuođaid bisuhit ja joatkit iežaset árbevirolaš birgejumiiguin. Sámi allaskuvla oaidná dárbbu lasihit dutkama das masa sámi áddejumit leat vuođđuduvvon ja mo daiguin sáhtášii olahit hálddašeapmái. Lea dárbu čielggadit mo árbevirolaš máhtut man vuolggasadji lea sámiid máilmmiipmárdus sáhttá fievrriduvvot luonddubirrasa hálddašeapmái, ja nu ii bisán dan duohkái ahte árbevirolaš máhttu ii leat systematiserejuvvon nugo boahtá ovdan raporttas mas čujuhuvvo Sámediggedieđáhussii luosa birra: “Det forholdet at tradisjonell kunnskap ikke er systematisert eller registrert gjør at sentrale myndigheter ikke har noe annet å forholde seg til enn til sine egne bestillinger” (s. 591).

Ferte dohkkehit ja váldit vuhtii ahte árbevirolaš máhttu lea earálágan máhttu go dieđalaš máhttu, ja daid guovtti máhtu ii sáhte gieđahallat seamma láhkai. Vaikke luonddudieđa máhtu sáhttá modeallaid bokte mihtidit ja rehkenastit, de ii sáhte seamma metodaid geavahit go galgá ovdanbuktit árbevirolaš máhtu, ja daidda livčči muhtun muddui dárbu eará metodaid ja systemaid ásahit.

Sámi allaskuvla oaidná dárbbu dutkagoahtit lagabui mo árbevirolaš máhtu sáhttá fievrridit mearrideaddjiid beavdái, omd. daidda geat hálddašit luondduvalljodagaid, dainna lágiin ahte dat bisuha iežas logihka. Das ferte maid guorahallat mii lea hehttehussan dasa ahte árbevirolaš máhtu lea váttis fievrridit mearrideaddji orgánaide. Norga lea geatnegahttán

iežas vissis lágaide ja njuolggadusaide, ja lea maid geatnegahttán iežas vuhtii váldit riikkaid gaskasaš konvenšuvnnaid main árbevirolaš máhttu oidnojuvvo geađgejuolgin go galgá seailluhit ja ovddidit eamiálbmogiid kultuvrra. Sámis lea árbevirolaš máhttu geavahusas beaivválaččat go olbmot doaimmahit boazodoalu, guolásteami, meahcásteami ja duddjoma. Lea dattetge ain váilevaš áddejupmi sihke akademiijas ja eiseválddiin mii árbevirolaš máhttu lea ja mo dat lea earálágan go máhttu mii lea vuođđuduvvon luonddudiehtaga máhttui.

Sámi allaskuvllas lea čađahuvvon ja ain veahážiid lea doaimmas dutkan main ovdanbuktojit jurddavuogit, ehtalaš gažaldagat ja vierut birraseamet dáfus mat leat leamaš ja muhtun muddui ain leat čadnon práksisáidde ja dávjá fáddán muitalusain. Oassin dás lea movt mii olmmožin leat hábmejuvvon ja oassin dás makkár relašuvnnat mis leat elliide, eatnamiidda ja earái mat leat min luonddubirrasiin. Dát lea soabadallan birrasiiddámet mas mii dáidit gáidan eret earret eará dáruiduhttima váikkuhusaid geažil, muhto maid mii dárbbahit vuos siskkáldasat nai iežamet boahtteáiggi hábmemis. Dasto dán soabadallama beliid oahppan ja hárjáneapmi lea maiddái dakkár mii sáhttá nannet min diliin main gártat gulahallat eará olbmuiguin birasáššiid birra, unnit ja stuorit oktavuođain máilmmis. Sámi allaskuvllas sáhttit buoridit iežamet veahki dákko dainna lágiin ahte ain ovddidit dutkama ja viiddidit oahppofálaldaga dán suorggis. Dása dárbbahit doalahit ja lasihit fágalaš návccaid, ja nu leat doarjjan arenaide main váras adnojit ja ovddiduvvojit árbevirolaš máhtut ja práksisat, ja seammás láhčit saji dasa ahte ságat ja vierut mat leat vuolgán árbevirolašvuođas ožžot saji ja dadjamuša ođđaáiggi lassiarenain ja -práksisiin.

Uttalelse fra landsorganisasjonen Sámiid Duodji til Sannhets- og forsoningskommisjonen

Sámiid Duodjis landsmøte, Tromsø 30. september til 2 oktober 2022.

Landsmøtet har behandlet innspill til Sannhets- og forsoningskommisjonen i Norge, og kommer med følgende uttalelse:

Statlig fornorskningspolitikk, nasjonsbygging, misjonering og kolonisering av tradisjonelle samiske landområder har ført til tap av samiske språk, identitet, kultur, verdier, tradisjonell kunnskap, levemåter og verdenssyn. I den sammenheng er duodji/vætna en sentral bærebjelke.

Som et resultat av fornorskningen har samisk kultur og tilstedeværelse blitt skrevet ut av historien. Det kan kunnskapen om duodji/vætna fortelle oss mye om. Et eksempel er den kjente Skjoldehamndrakten (funnet 1936) som arkeologer tidligere har betegnet som Norges eldste bevarte vikingdrakt. Ny forskning viser at drakten har samisk tilknytning ut fra form, snitt og tilbehør. Den sørsamiske lua *snijpetjohpe* er forløperen til Østerdalslua, også kalt *snipluva*. Appropriering av den sørsamiske lua skjedde parallelt med at sørsamene ble fortrengt fra sine tradisjonelle landområder.

Kirkens misjonering, forfølgelse og demonisering av samisk tro og verdenssyn medførte også tap av symbolikk innen duodji/vætna. Hellige bruksgjenstander slik som gievrie/goabdes/goavddis (tromme) ble stjålet, brent eller utstilt som eksotisk objekt på museer i andre land. Ládjogahpir (hornlue) er en staselig kvinnelue som ble brukt frem til slutten av 1800-tallet. Prester forbød bruken av lua og brente den fordi de hevdet djevelen bodde i selve hornet. Symbolikken i duodji/vætna gjenspeiler samisk åndelighet. Bevaringen av denne kunnskapen er viktig for å ære våre forfedre og formødre og et verdenssyn som respekterer relasjonen mellom menneske, dyr og natur.

Kolonisering har ført til store tap av landområder som er en forutsetning for å opprettholde våre tradisjonelle levemåter - som reindrift, fiske, jakt og sanking. Denne uretten fortsetter i dag, gjennom industrialisering, tap av rettigheter til landområder og regulering av samiske næringer. Det har medført tap av tradisjonskunnskap om duodji, byggetradisjoner og materialbruk. Samisk landskapsforvaltning er selve grunnlaget for å kunne videreføre duodji/vætna som kulturarv.

Skolen har vært et sentralt verktøy for statens fornorskningspolitikk som påførte den samiske befolkningen tap av kulturell identitet og morsmål i varierende grad. I mange områder fikk ikke barna gå i sine tradisjonelle klær, og fikk heller ikke lære duodji/vætna. Mange ble påført skam og mistet sin kulturarv. Til tross for dette har noe av arven fra våre formødre og forfedre overlevd gjennom klestradisjoner, bruks- og pyntegjenstander og byggeskikk.

Sannhets- og forsoningskommisjonen må anerkjenne tap av duodji/vætna som en del av statens historiske overgrep mot samene. Vi trenger økt satsning på forskning, bevaring og utøving av duodji /vætna. Det er viktig for å dokumentere vår felles historie og for å videreføre våre tradisjoner for fremtida.

Catarina Utsi, styreleder
catarina.utsi@gmail.com/ samiidduodji@gmail.com

DEN NORSKE KIRKE

SAKSPROTOKOLL

Arkivsak-dok. 17/00246
Arkivkode
Saksbehandler Sigrid Karine Paulsen

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Samisk kirkeråd	11.09.2023	25/23

Sametingets høring om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

---

Samisk kirkeråd har behandlet saken i møte 11.09.2023 sak 25/23

Møtebehandling

Votering

Enstemmig

Samisk kirkeråds vedtak

Spm 1: Hvilke tanker og meninger har du om rapporten fra Sannhet- og forsoningskommisjonen?
I spørsmål om involvering og arbeidsmåter synes Samisk kirkeråds tidligere innspill til kommisjonen å ha blitt ivaretatt, med unntak av det som er gjengitt i spørsmål 2. Når det gjelder saksområder, synes Samisk kirkeråds innspill i stor grad å ha blitt ivaretatt, om enn på noen områder i mindre omfatning enn ønskelig. Kun noen av Samisk kirkeråds forslag på tiltak har blitt nevnt i rapporten.

Rapporten som nå foreligger kan fungere som et felles offentlig kunnskapsgrunnlag. Den er omfattende og har fått med vesentlige deler av det store bildet om fornorskningspolitikken og dens virkninger, med unntak av barn og ungdoms verden utenfor skolehverdagen. Språket er til dels akademisk preget, og er for avansert til for eksempel å brukes i ungdomskolen. Det er behov for bearbeidelse av denne kunnskapen for at den skal nå fram til flere.

Fagfolk med kompetanse på de ulike saksfeltene bør videre undersøke tema for tema som er omtalt i rapporten og sammen med representanter fra de ulike gruppene som er omtalt i rapporten må tas med på råd i det videre arbeidet. Dette gjelder også representanter fra ulike lag av majoritetsbefolkningen. Gjennom et slikt arbeid kan man både gjennomarbeide kunnskapen og lage enklere tekster om hvert saksområde. De bør drøfte hvert enkelt saksfeltene og deres bruksverdi i arbeidet videre mot et forsonet samfunn. Hvis det lages tekstutdrag med bearbeidelser av hvert saksfelt med enkel tekst blir kunnskapen tilgjengelig for et bredere lag av befolkningen i Norge.

Spm 2: Er det noe som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Sannhets- og forsoningsarbeid relatert til samene, som har urfolksstatus, bør legge til grunn en folk-til-folk-tenkning i stedet for en statssentrert modell. Dette poengteres av International Centre for Transitional Justice og bør tas med i det videre arbeidet med ulike tiltak.

Samisk kirkeråd har bedt om at offentlige institusjoner involveres slik at deres historie granskes, og fordi involvering i prosessen ansvarliggjør ulike aktører (SKR 05/17). Videre har det vært oppfordret til at det norske samfunnet i sin fulle bredde blir involvert (SKR 8/21) Kommisjonen har lagt vekt på forskning og arkivmateriale, i tillegg til involvering av berørte institusjoner og enkeltpersoner. Samisk kirkeråd savner involvering av offentlige institusjoner i majoritetssamfunnet. Det handler om Norges felles erkjente historie, som Samisk kirkeråd løftet fram i sin uttalelse i 2017. Det har også vært for lite lagt til rette for at barn og unge kunne komme fram med sine historier. Samisk kirkeråd ber om at en større bredde av storsamfunnet følges opp i etterkant av rapporten.

Det kunne med fordel vært trukket tydeligere linjer mellom fortid og nåtid. Et eksempel er at det fortsatt er et problem at reindriftsområder blir fortrengt. Et annet viktig moment som synliggjør noe av det vi fortsatt strever med i dag er at det er lite kunnskap sør i landet om forholdene lenger nord. Det er også en utbredt holdning at det er en bestemt form for utvikling og modernisering anses er høyerestående og skal overprøve samers egne ønsker for levemåte. Samisk kirkeråd forventer at det gjennomføres tiltak som viser at staten virkelig mener å rette opp i den urett som har blitt påført urfolket og minoritetene, med særlig vekt på situasjonen for barn og unge.

Folkekirkens rolle er et stort felt med mange underområder som må undersøkes nærmere enn det som er kommet med i rapporten. Dette gjelder både på ideologiplanet og i utviklingen av maktstrukturer. Eksempler på hva dette kan betyr er: Hvordan har oppfatningen av den vestlige teologien som universell påvirket muligheten for utvikling av samisk kirkeliv? Hvordan har prestenes vitenskapsteoretiske syn virket inn på statusen samiske kristne trospraksiser har innad i kirken? Hvordan har kirkedemokratiets utforming virket ekskluderende for samers medbestemmelse? Hvilken sammenheng er det mellom holdninger overfor samiske uttrykksformer og samers mulighet til jobb i kirken? Hvilke mekanismer bidrar fortsatt til at det rekrutteres få samer til kirkelig utdanning? Samisk kirkeråd støtter det videre arbeidet med intern kirkelig granskning og forsoningsarbeid.

I rapportens sammendrag står det at «Flere av misjonærene var vitenskapelig engasjerte og ble fremstående kjennere av samisk språk, kultur og religion, og de nedtegnet mye om samenes åndelighet». Her hadde det vært på sin plass å nevne noe om deres hensikt med å skaffe seg innsikt i og nedtegne det de regnet som samisk åndelighet. Denne kildekritikken er tatt med lenger ut i rapporten, men er såpass sentral for hvordan man forstår gamle samiske tradisjoner, at det hadde vært nødvendig å nevne det allerede innledningsvis for ikke å gi et skjevt bilde. Samisk kirkeråd ønsker å bidra til at det utvikles nyansert kunnskap om samisk åndelighet både i bred forstand og i en kristen kontekst.

Spm 3: Hva synes du om de foreslåtte forsonende tiltakene i rapporten?

Innledningsvis påpeker kommisjonen behovet for en bred mobilisering i hele samfunnet, og at ulike samfunnsaktører har et selvstendig ansvar for å legge til rette for forsoning. Dette må følges opp av både myndighetene og ulike sivilsamfunnsaktører.

Det som kommisjonen kaller et forsonet samfunn er kjennetegnet av språklig, kulturell og identitetsmessig likeverd mellom majoritetsbefolkningen, samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Det påpekes at selv om kunnskap er et viktig grunnlag for forsoning, er det ikke nok. Derfor trenger vi tiltak som kan fremme videre forsoning.

Kommisjonen har foreslått tiltak sortert under fem såkalte pilarer. Inndelingen i pilarer gir en god oversikt, men antallet tiltak under pilarene er temmelig få og de fleste har en generell utforming. En fordel med måten tiltakene er presentert på er at de kan tolkes vidt og passe

mange aktører i samfunnet. En ulempe med måten kan imidlertid være at de ikke tydelig nok ansvarliggjør de berørte aktørene.

Pilar 4 om implementering av regelverk kan ses på som ett ledd i det Samisk kirkeråd har kalt for strukturelle endringer i samfunnet som ivaretar samers rettigheter i alle samfunnssektorer. I tillegg er det også andre områder av statssystemet som trenger bearbeidelse.

Samisk Kirkeråd ønsker å understreke at:

«Fornorskningsprosessen har ført med seg strukturelle skjevheter som har forplantet seg over flere generasjoner, og slik bidratt til systemiske ulikheter. Vårt demokratiske samfunn har også skyggesider i form av at majoritetssamfunnet har privilegier som ikke er tilgjengelig for alle. Det er på tide å ta samiske rettigheter og kultur på alvor, hvor samiske språk, kultur og tradisjonelle levemåter ikke forblir i en evig utenforposisjon.
(...)
Vi ser at presset på tradisjonelle samiske områder er veldig stor, spesielt i den grønne omstillingens navn. Regjeringens håndtering av saken skaper også en tillitskrise mellom det samiske samfunn og staten. Kan det samiske folk ha tillit til rettsstatens prinsipper? Å hele tiden måtte forsvare sin kultur påvirker individers selvfølelse og mentale helse i negativ retning.» (høringsinnspill 6. mars 2023)

Spm 4: Er det noen forsonende tiltak som du synes mangler i rapporten slik den fremstår i dag?

Kirkemøtet uttalte allerede i 2014: «Den forsoningsprosessen som har begynt, må videreføres i et sterkt engasjement for urfolks rettigheter, nasjonalt og internasjonalt, gjennom å bidra til at brudd på urfolks rettigheter ikke fortsetter.» (KM 9/14) Samisk kirkeråd har ved flere anledninger pekt på brudd på urfolks rettigheter i Norge, som skjer selv om Sannhets- og forsoningskommisjonen arbeider. (SKR 8/21)

Samisk kirkeråd har følgende forslag til tiltak, delvis basert på forslagene fra uttalelsen fra 2017, innspillene fra mai 2021 (sak SKR 8/21) og mars 2023 (høringsinnspill 6. mars). Flere av disse innbefatter både tro og livssynsfeltet, og tiltak for den generelle oppfølgingen:

- Det må iverksettes utredninger som undersøker hvorvidt det i dag **er lovverk som bidrar til marginalisering og diskriminering** av samer, i tillegg til at man jobber med implementering av det som allerede er vedtatt.

- **Statssystemet må reformeres** slik at offentlig saksbehandling på alle nivåer og områder blir forsvarlig for det samiske folk. Dette inkluderer bedre kommunikasjon over statsgrenser og mellom generasjoner.

- De nåværende statsgrensene er på mange måter til hinder for samarbeid innad i det samiske folket. Oppfatningen av Sápmi som en enhet som eksisterer på tvers av statsgrensene, og derfor befinner seg både på norsk, finsk, svensk og russisk side, må ligge til grunn for alt forsoningsarbeid. Det er behov for en større vektlegging av **samarbeid på tvers** av statsgrensene i det videre arbeidet med sannhet og forsoning.

- Det er viktig at **Den norske kirkes og andre kirkesamfunns roller** i fornorskningsprosessen blir ytterligere utredet og belyst, gjerne i samarbeid med kirkesamfunn på svensk og finsk side. Åndelighet utenfor den offisielle kirken blir fortsatt hevdet å utgå av det onde. Samisk kirkeråd ser at det er

nødvendig med økt kunnskap og dialog om disse forholdene, både innenfor de ulike kirkesamfunnene og i det samiske samfunnet for øvrig.

- Innad i kirkesamfunnene er det behov for en gjennomgang av dagens strukturer. På hvilke områder i **den kirkelige organiseringen** er det aktuelt å jobbe for større samisk medbestemmelse? Finnes det noen områder der det er realistisk å tenke i retning av samisk selvbestemmelse? Et eksempel på en endring som nylig er oppnådd i Den norske kirke er at det i 2022 ble vedtatt å opprette et samisk fagutvalg for liturgisaker som skal samarbeide med Nemnd for gudstjenesteliv.

- Arbeidet med **tilbakeføring av levninger** må tilføres nok ressurser.

- Det må tilføres tilstrekkelig med ressurser for å gjennomføre det foreslåtte **språkløftet**, og at opplæring skjer på de ulike gruppenes egne premisser.

- Når kunnskapen om **samisk kultur, historie og rettigheter** skal styrkes må man finne arbeidsmåter som bidrar til å redusere konflikter i samfunnet. Innsikt om at vedtatt politikk påvirker resten av samfunnet helt til individnivå er viktig å ta med videre i kompetanseheving som iverksettes. Påvirkningen fra myndighetene avleses både på helsestatistikker, kommentarfeltene i sosiale medier, mangel på gjennomføring av rettigheter og kunnskapsmangel både hos majoritetsbefolkningen og de ulike berørte gruppene.

- Det må arbeides med å komme bort fra en argumentasjon som forutsetter at nåtiden kan isoleres fra historien. Etablering av **ny felles kunnskap** gjør det mulig å se både storsamfunnet og de ulike undersamfunnene i en helhetlig sammenheng, med fokus på nåtid og framtid. Her er det viktig å ta med at ulike ideologier og prosesser i tiden før forskningspolitikken er en del av historien.

- Flere instanser må legge til rette for og opprette **arenaer for dialog** mellom samer og majoritetssamfunnet. Det må skapes forståelse for at ulike verdensoppfatninger henger sammen med hvordan man ønsker å leve og at muligheten til dette er avhengig av naturgrunnlaget.

- Mange samer bærer fortsatt på sår etter fornorskningen, og negative funn i helseforskning kan sees i sammenheng med dette. Det er viktig at individer og fellesskap, som på ulike måter er rammet av fornorskningen, gis **mulighet til å komme til orde** når forsonende tiltak utarbeides. Dette må også inkludere barn og ungdom.

I fortsettelsen forventer Samisk kirkeråd at kommisjonens rapport blir fulgt opp av ansvarlige myndigheter og at det bevilges betydelige ressurser til arbeidet med gjenoppretting etter fornorskningspolitikken. Det forutsettes at ressurser også kommer samiske institusjoner til gode.

Spm 5: Er det noen annet du ønsker å legge til?

Forsoning er sentralt i det kristne budskapet, og Den norske kirke har lenge erkjent sin delaktighet i fornorskningsarbeidet. Samisk kirkeråd har i samarbeid med Kirkerådet og

Mellomkirkelig råd lenge jobbet med dette temaet. I forbindelse med Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport jobber rådene systematisk med dette temaet:

Det tas sikte på en sak om forsoningsarbeid på Kirkemøtet 2024. Det jobbes også med temaet i samarbeid med tilsvarende samiske råd i Svenska kyrkan og Evangelisk-lutherske kyrkan i Finland. Sannhet- og forsoning har vært et tema på Samiske kirkedager når vi har vært samlet både på norsk, svensk og finsk side av Sápmi, og dette temaet blir viktig også i arbeidet med Samiske kirkedager 2025 i Alta. Dette er videre et tema som ofte løftes opp på økumeniske arenaer som Kirkenes Verdensråd, og i høst vil dette løftes av Den norske kirke på Lutherske Verdensråds generalforsamling.

Samisk kirkeråd har et stort kontaktnettverk og mye kompetanse på temaet. Samisk kirkeråd er også aktiv i utvikling av videre kunnskap, dette skjer spesielt gjennom mange års samarbeid med VID Vitenskapelige høgskole og Samisk høgskole. På regionalt og lokalt nivå er det flere bispedømmer og menigheter som har satt teamet sannhet- og forsoning på dagsordenen.

Samisk kirkeråd/Den norske kirke vil gjerne samarbeide med både Sametinget og det sivile samfunnet ellers om dette temaet.

Vedlegg
Protokoll SKR 32/16
Protokoll SKR 05/17
Protokoll SKR 8/21
Innspill 2017

Samisk Museumslags uttalelse i sammenheng med Sannhets og forsoningskommisjonens rapport

Samisk museumslag (SML) takker Sametinget for muligheten til å komme med skriftlig høringsinnspill til rapporten. SML ser overordnet sett positivt på de tiltakene som kommisjonen har foreslått i rapporten. Vi komme her med tanker og presiseringer rundt hvordan vi kan komme videre og jobbe mot et forsont samfunn. For oss er det helt klart at uretten og skadene som er påført den samiske befolkningen i første omgang må repareres før vi kan begynne å snakke om forsonende tiltak. SML stiller seg også bak de samiske museenes skriftlige og muntlige høringsinnspill.

Sannhets og forsoningskommisjonens rapport, overlevert Stortinget 1. juni 2023, er et viktig bidrag til styrking av samisk, kvensk og skogfinsk kultur i Norge. Samisk museumslag (SML) og Museumsforbundet la i sitt innspill til sannhets og forsoningskommisjonens høring i mars i år til grunn at forsoning har en tillitsbasert og likeverdig relasjon som mål. En relasjon hvor uretten anerkjennes som sannhet og beklages, og hvor skade og negative konsekvenser forsøkes reparert og gjenopprettet. Ved oppnevnelsen av kommisjonen foreslo Stortingets presidentskap at tittelen skulle være «Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner», med et forkortet navn «sannhets- og forsoningskommisjonen». Dette er en påminnelse til oss alle om kommisjonenes egentlige tittel og mandat. Rapporten er et viktig historisk dokument som fremmer sannheten om fornorskningshistorien i Norge. Forsoning forutsetter tillit. Tillit til at offentlige myndigheter ivaretar samiske interesser og retten til kulturutøvelse på samiske premisser. Slik dagens politiske situasjon står for mange samer har en fra statlig hold lang vei å gå. Historisk har tunge institusjoner som for eksempel Kulturdirektoratet også begått urett mot minoriteter og urfolk på grunn av mangel på kunnskap og vilje til å prioritere og sette seg inn i det samiske, kvenske og skogfinske folkets historie og kultur. Mange opplever at de ikke er delaktig i å utforme og definer egen kultur, da gjeldene nasjonale maktstrukturene fortsatt legger premissene for utviklingen. Vi registrerer at store institusjoner preges av uavklarte ansvarsforhold, ukunnskap og berøringsangst.

De samiske museene

I Stortingsmelding 23. ***Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid*** *slås det fast* at museumsinstitusjoner er demokratiske bærebjelker og en del av den avgjørende infrastrukturen for demokratiutøving og frie ytringer. De spiller en viktig rolle i vår egen «danning» og det er derfor viktig at de legger til rette for den store, dynamiske samtalen om oss. Kulturlivet skal være rikt og mangfoldig der mange stemmer, historier og perspektiver kommer til uttrykk. For å nå disse målene kreves aktive museer, som deltar i samfunnsdebatten. Museer er kunnskapsinstitusjoner og har makt til å definer historisk verdi, historisk relevans, samtidig aktualitet og perspektiv på sannhet. En forutsetning vil være at de samiske museene settes i stad til å nå disse målene.

Sametingsråd Maja Kristine Jåma var imidlertid tydelig på museenes sentrale rolle som formidlingsinstitusjoner, demokratibyggere og, ikke minst, møteplasser i panelet under Kulturdirektoratets konferanse om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Blant annet har Árran vist gjennom deres rolle i Tysfjordsaken at museer kan være trygge og viktige/meningsfylte

møteplasser for krevende dialoger. Det er elementer i rapportens pilarer nr. fire og fem om konfliktforebygging og implementering av regelverk som gjør museene til svært relevante aktører i det videre arbeidet. Disse tangerer også de tre andre pilarene i spørsmål knyttet til ytring, synliggjøring og kunnskapsdeling samt undervisning.

De seks samiske museumssiidaene har siden 2002 vært under Sametingets forvaltning som en del av museumsreformen. Sametingets museumspolitikk, som er tuftet på nasjonal museumspolitikk, er basert på de samiske samfunnenes rett til å selv eie og forvalte sin kulturarv, der formidlingen av kulturarven skal skje på samiske samfunnets prinsipper. De fastslår også at de samiske museenes samfunnsrolle er fundamentet for faglig virksomhet som gjør oss til sentrale institusjoner i de samiske samfunnene. Virksomheten skal legge grunnlag for ytring og demokratiarbeid, og vi skal formidle bredt til nye og ulike grupper i samfunnet (*Prinsipper for sametingets museumspolitikk (2020)*.

Museumsmeldingen presiserer at museene er en viktig arena for ivaretakelse av språk. De samiske, kvenske, norskfinske og skogfinske museenes rolle som formidlere og ivaretakere av lokale språktradisjoner er viktig. Koblingen mellom materielle gjenstander og immateriell kunnskap legger til rette for en unik arena for bevaring, tilbaketakelse og utvikling av lokale språktradisjoner. De samiske museene har to eller flere forvaltningsspråk, dette gjør at de må bruke en del ekstra menneskelige og økonomiske ressurser på det språklige arbeidet. Vi ser også en manglende infrastruktur for bruk av samisk, eksempel på dette er manglende samisk metadata i primus. Det er viktig at samisk historie fortelles fra samiske ståsteder. Samiske perspektiver er helt sentrale for å forstå hvordan fornorskningspolitikken har påvirket det samiske samfunnet og for å få innblikk i kompleksitetene som beriker og gir nye vinklinger på Norges historie. Fornorskningspolitikken har rammet ulikt i ulike deler av norsk side av Sápmi. Langs hele kystlinja fra Nordkapp ned til Trøndelag, samt i områder med mindre befolkningstetthet fikk fornorskningen særs brutale følger. I skolte-, ume- og pitesamiske områder samt i kystsamiske områder er det behov for særskilt oppfølging, både når det gjelder språk, forskning, kompetanseheving og oppretting og styrking av museumssektoren. Her ser man at opprettholdelse av språk, levemåte, skikker og kunnskap ofte avhenger av enkeltpersoners egeninnsats. Dette er en uholdbar situasjon.

Det er viktig at alle samiske språkgrupper blir synliggjort slik at historien og dagens forhold i de ulike kommuner og språkområder er godt redegjort for. Skoltesamenes historie er lite kjent også i andre samiske samfunn. Derfor er kommisjonens forslag om å styrke Ä'vv skoltesamisk museum med flere midler et viktig steg i riktig retning.

Ressurssituasjonen

Samisk museumslag mener, som kommisjonen påpeker, at de samiske museene må styrkes økonomisk slik at de blir i stand å ivareta sitt mandat og ansvarsområde, i tillegg for å gi rom til utvikling og samarbeid. For situasjonen i dag er at de samiske museene har svært begrensede ressurser til å drive sin museumsvirksomhet. De har et bredt mandat og jobber lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. I tillegg til det kulturhistoriske feltet, jobber de samiske museene med blant annet samiske språk, kunst, kulturminner, bygnings- og fartøyvern, immateriell kultur, bidrar i samfunnsdebatter, og er i tillegg viktige møteplasser for den samiske befolkningen. Utviklingsmulighetene til de samiske museene er også dårlige på grunn av lite ressurser, men også på grunn av lite søkebaserte utviklingsmidler som er tilpasset de samiske museene. Et økonomisk løft og

styrkning av ressurser og kompetanse er helt nødvendig for at de samiske museene, slik at de blir likeverdige med sine norske søstermuseer.

I tillegg vil det med sannhet og forsonings kommisjonens rapport utvilsomt bli et sterkere press på de samiske museene. Disse vil være naturlige arenaer for å arrangere og legge til rette for arrangementer og møter, samtaler og seminarer som fremmer lokale og regionale samiske perspektiver på og historier om fornorskningen. De samiske museene opplever allerede en større mengde henvendelser fra det norske og internasjonale samfunn angående oppfølgingen av rapporten. Det kan være alt fra å delta på seminarer og debatter til bidrag til ulike prosjekter og samarbeid.

For å sette perspektiv på finansieringssituasjonen til de samiske museene så fikk de seks samiske museumssiidaene til sammen 68,923 millioner kroner, dette er mindre enn ett mellomstort norsk museum får i statlig tilskudd fra KUD gjennom post 70. Hvis vi ser på hva museene under KUD i virkeområdet (Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag) til de samiske museene får i tilskudd gjennom post 70 så ligger dette på ca. 355,245 millioner kroner. Inkluderer vi deler av Innlandet og Møre og Romsdal vil tallet bli betydelig høyere. I tillegg til dette så har de en bedre fordelingsnøkkel mellom statlig og regional/kommunal finansiering, der gjennomsnittete for museene under KUD ligger på 70% statlig finansiering og 30% regional/kommunal finansiering. De samiske museene har lavere fordeling mellom statlig (Sametinget) finansiering på 91% og regional/kommunal finansiering på 9%. Samisk museumslag forventer at fylkeskommunene og kommunene tar et større ansvar for de samiske museene. En fordelingsnøkkel lik de norske museene har når det kommer til statlig og regional finansiering bør komme på plass også for de samiske museene.

Samarbeid

Kommisjonens forslag om å etablere samarbeid mellom museene under KUD og museene under Sametinget opplever Samisk museumslag som et viktig virkemiddel for å bygge opp kunnskapsnivået over hele norsk side av Sápmi. Her er de samiske museene helt avhengige av å styrkes for å kunne bidra som samarbeidspartnere. For slik dagens situasjon er så har de ikke nok ressurser til å prioritere dette.

Økonomiske insentiver og støtte vil spille en rolle for mulighetene til det nødvendige samarbeidet fremover mellom samiske, kvenske og skogfinske og kvenske/norskfinske museer og majoritetsmuseene. Samarbeid og kunnskapsutveksling vil kunne bidra til at de samiske, kvenske og skogfinske institusjonene blir bedre rustet til å bidra med synliggjøring, ivaretakelse og formidling av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur. Dette behovet for samarbeid er også tydeliggjort i Museumsmeldingen fra 2021 og Kunstnermeldingen fra 2023.

I tillegg til økt kapasitetsbygging hos de samiske museene må det også stilles krav til majoritetsmuseene for arbeid med samisk kulturarv og historie. De nasjonale museene har et overordnet ansvar for kunnskapsutvikling og formidling av norsk historie, som også innebefatter samisk historie og fornorskningshistorie. Her ønsker SML å presisere den avgjørende rollen samiske perspektiver spiller i å fortelle om denne delen av samisk og norsk historie, det samiske samfunnet må få lede narrativene som fortelles om samisk historie og fornorskningshistorien også i majoritetsinstitusjonene. Sannhets og forsoningskommisjonen er så klart en viktig kilde som bør oppmuntres til bruk så mye som mulig.

Samarbeid mellom musene under sametinget, kvensk og skogfinsk museum og majoritetsmuseene er viktig for å oppnå en respekt for, forståelse og anerkjennelse av tradisjonell samisk kunnskap. Det er kun gjennom forståelse og kommunikasjon at urfolk-og minoritets museer vil kunne ha tillit til offentlig forvaltnings organer.

SML ønsker å løfte frem ekspempler på gode samarbeid mellom samiske museer og museer under KUD der man skal løfte den samiske historien som en naturlig del av formidlingen av vår felles historie hos KUD museene. Slike samarbeid er god forankret i de samsike miljøene med et samisk perspektiv. To prosjekter som vi ønsker å nvene som eksempel som i senere tid har fått ekstern finansierign er samarbeidet mellom Árran Julevsáme guovdásj og Nordlandsmuseet, og samarbeidet mellom Saemien Sijte og museene i trøndelag (Museene i Søt-Trøndelag, Museet Midt, Museene Arven, Vitenskapsmuseet).

Bååstede

I de siste fasene av Bååstede prosjektet har de samiske museene av flere grunner stilt seg skeptiske til å definere Bååstede som et forsoningstiltak, slik det er gjort i rapporten (side 635). Det meste av de midler som ble tildelt Bååstede-prosjektet gikk til Norsk Folkemuseum. De hadde midler til en stilling som gjennomgikk materialet, de fikk bygget et laboratorium og ventilasjonsanlegg for å håndtere rensing av Bååstede gjenstandene. I prosessen fikk de samiske museene som regel dekket reiser for en person fra hvert museum. Resten av arbeidet som gikk på Bååstede fikk de samiske museene bekoste selv. Dermed kunne det virke som at tilbakeføringsprosessen, helt fra prosjektets oppstart, skjedde på de norske institusjonene sine premisser, ikke de samiske. De samiske museene ble involvert alt for sent i prosessen med å gå gjennom gjenstandsmaterialet, et arbeid som måtte gjennomføres i tillegg til de samiske museenes øvrige oppgaver. Vi hadde ikke midler til prosjektmedarbeidere som kunne gjøre jobben. Dermed skjedde prosessen under press både tidsmessig og ressursmessig, og det ble på mange måter en skeiv maktbalanse i arbeidet.

Resultatet av tilbakeføringen ble at under halvparten av gjenstandene på Norsk Folkemuseum ble tilbakeført til samisk eie. Av de cirka 4 300 samiske gjenstandene som Norsk Folkemuseum hadde i sine samlinger ble cirka 1 600 gjenstander tilbakeført til det samiske samfunn. Det samiske samfunn fikk eierskap og forvaltningsansvar for deler av vår kulturarv, men det meste ble igjen i andres hender. Dette strider mot urfolksretten; prinsippet om at samer har rett til å eie og forvalte sin egen kulturarv I ettertid har vi har sett lignende tilbakeføringer, som for eksempel i Finland, der alt gjenstandsmateriale ble tilbakeført.

For å kunne ta imot kulturhistoriske gjenstander må man tilfredsstillende/tilstrekkelige/egnede bygnings- og magasinfasiliteter. Her ser vi at det ikke er alle de samiske museene som er gjort i stand til å ta imot materialet fordi de ikke har tilstrekkelige bygnings- og magasinfasiliteter. SML spør seg hva som er meningen med tilbakeføringer om museene ikke kan ta imot de tilbakeførte gjenstandene. Hvordan skal de museene og samfunnene få glede og nytte av tilbakeførte gjenstander når de ikke kan ta de imot og vise dem fram.

De samiske museene savner også kompetanseheving generelt rundt gjenstandene som ble tilbakeført, men også de gjenstandene som ble igjen på Norsk Folkemuseum. Dette er en effekt av at museene ikke fikk tilstrekkelig med tid og ressurser til tilbakeføringsarbeidet. I tillegg vil vi peke på

mangelen på kompetanseheving rundt pesticidinfisert materiale og behandling av disse. Noe en opplevde at Norsk Folkemuseum fikk, i motsetning til de samiske museene. SML mener at de samiske museene må bli gjort i stand til å håndtere pesticidproblematikken.

Nasjonal bevisstgjøring over ansvarsområder

Samisk museumslag stiller seg bak signalene som ble gitt under kulturdirektoratets konferanse om Sannhets og forsoningskommisjonens rapport; det er behov for strukturelle endringer som veier opp for den ansvarsfraskrivelsen som gradvis har tiltrådt i norske institusjoner og styringsorganer siden opprettelsen av Sametinget i 1989. Det er uavklarte ansvarsforhold mellom Sametinget, Kulturdepartementet, fylkeskommuner og kommuner. De to sistnevnte unnlater i stor grad å ta ansvar for de samiske museene. De uklare ansvarsforholdene mellom museene under KUD og museene under sametinget, og mellom ulike forvaltningsnivåer kompliserer og vanskeliggjør arbeidet videre. Vi har eksempler på at Kultur- og likestillingsdepartementet fraskriver seg ansvaret for de samiske museene, gjennom blant annet kulturløftet, i 2004, der de samiske museene ikke ble en del av løftet.

Da kulturdepartementet vedtok at museene skulle motta kompensasjon for tapte inntekter på grunn av Covid 19 ble de samiske museene utelatt. Ved spørsmål om dette svarte daværende kulturminister Abid Raja: "De samiske museeene har ved normale år lave besøkstall, og dermed også lave egeninntekter." I etterkant kom det fram at andre norske museer med like lav egeninntekt som de samiske museene fikk kompensasjon. Sametinget anslo da at de samiske museene ville tape rundt 1,6 millioner kroner på grunn av covid-19. For de samiske museene som allerede var under press ville denne summen ha hatt en stor betydning.

Et annet eksempel på ansvarsfraskrivelse er da daværende kulturminister Trine Skei Grande i 2019 inviterte med seg de norske museene som er finansiert av KUD under post 70, i tillegg til to andre museer som ikke er det. Totalt var det 65 museumsdirektører på studietur til Skottland. De samiske museene fikk ikke invitasjon.

Ofte når utfordringer og overnevnte saker løftes opp til nasjonalt nivå av de samiske museene blir de sendt tilbake til Sametinget. Men Sametinget får en svært begrenset overføring fra staten i forhold til sine ansvarsområder for å kunne sikre og utvikle de samiske språkene, kultur og det samiske samfunnsliv. Dette medfører tøffe prioriteringer for Sametinget, noe som gjør at vi ikke får det løftet som det samiske samfunnet behøver og fortjener. Derfor må overføringene til Sametinget styrkes.

I kjølvannet av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport må en derfor fostre en ansvarsfølelse for samisk, kvensk og skogfinsk kulturarv blant norske institusjoner og styringsorganer samt bygge opp en åpenhet for nye ordninger og strukturelle endringer på nasjonalt nivå når det gjelder samisk, kvensk og skogfinsk kulturvern.

Eierskap og strukturelle endringer

De samiske museene ønsker å ta vare på samisk materiell kulturarv, og jobber utfra prinsippet om at samer skal ha rett til å eie og forvalte sin egen kulturarv. Slik situasjonen er nå er det ofte praktiske

grunner til at de samiske museene selv ikke kan ta vare på og forvalte samisk arkeologisk materiale. SML ser også at det er behov for å utrede hvordan en kan sørge for at Samiske institusjoner får eierskap til arkeologisk materiale og menneskelig levninger som nå befinner seg i Norske institusjoner som Universitetet i Tromsø og Vitenskapsmuseet i Trondheim med flere. Slik kulturminnevernet i Norge er bygd opp i dag er det Riksantikvaren som har det øverste ansvaret for kulturminner Nasjonalt. Dette ansvaret er så videre delegert til fylkeskommunene og Sametinget når det gjelder samiske faste kulturminner og til universitetsmuseene når det gjelder løsfunn og funn fra arkeologiske undersøkelser. Dette medfører at om man gjør funn av gjenstander, som f.eks. delen av en tromme som ble funnet i Røyrvik i 2010 i samband med en befaring, automatisk havner på Vitenskapsmuseet i Trondheim, selv om tromma uten tvil tilfaller det nærmeste samiske museet, Saemien Sijte.

SML mener at det må legges til rette for tilbakeføring av samisk materiell kulturarv til felles samisk forvaltning. Å skulle endre på dette vil bli en prosess som innebefatter lovmessige og strukturelle endringer. Tilbakeføringen av samisk materiell kulturarv er en viktig del av reparasjonsarbeidet som naturlig følger prosessen påbegynt av sannhets og forsoningskommisjonens rapport.

Kulturdepartementet har i budsjett 2021 vedtatt 2 000 000 millioner per år i fem år for å kartlegge samiske samlinger i Tyskland. Dette er et prosjekt som er godt i gang og som gir gode resultater. Vi har for eksempel fått en oversikt over samiske trommer i Tyskland. Samtidig så ser vi at det finns et stort behov for å kartlegge samiske gjenstander i Norske museer. På museumskonferansen foreslo SML at det skulle bli et krav på norske museer å kartlegge og lage oversikt over sine samiske samlinger. Dette ble avvist og nedstemt, og i stedet ble det oppfordret til at man skulle gjøre dette. Til dags dato har vi liten oversikt over hvilke museer som har kartlagt sine samiske samlinger.

De samiske museene har vært veldig involvert i ICOM sitt arbeid med å konkretisere etiske retningslinjer for museene. Der har man slått fast at Museer skal verne om urfolks kultur, språk og rettigheter. De slår fast at samisk kulturarv er en del av landets kulturarv og det må være sentralt i museumsarbeidet i Norge. Dette krever en særskilt respekt og oppfølging etter mange tiår med forsømmelser. Det er naturlig at samisk språk og den samiske natur- og kulturforståelsen ligger til grunn for forskning, formidling og forvaltning av kulturarv. De slår videre fast at det samiske samfunnet selv ønsker å ta vare på og forvalte sin kulturarv på en god og framtidsrettet måte. Derfor skal museene i Norge jobbe aktivt for tilbakeføring av sentrale samiske gjenstander, nasjonalt og internasjonalt. Det skulle i aller høyeste grad behøve å igangsettes et prosjekt som kartlegger samiske gjenstander på norske museer for å i neste omgang se på muligheter for tilbakeføring av sentrale gjenstander. Samtidig er det viktig at museene som ikke inngår under sametingets forvaltning også formidler samiske kulturarv. Et slikt prosjekt bør jobbe med begge aspektene der man bygger opp gode formidlingsopplegg om samisk kultur som tar utgangspunkt i det samiske samfunnets fortellinger om seg selv.

Bygningevern

I forhold til bygningsvern, som skal beskytte samisk byggeskikk som er en viktig del av samisk immateriell og materiell kulturarv, er det også nødvenig å endringer i Kulturminneloven. Det er finnes et betydelig antall stående samiske byggverk som er yngre enn 1917 og som er av høy kulturminneverdi. I mange samiske områder ble mer permanente tradisjonelle samiske

bygningsmiljøet etablert etter 1917 og er dermed ikke beskyttet i samme grad av Kulturminneloven. Dette framkommer gjennom Sametingets identifiseringsprosjekt, samt kartlegginger gjort av samiske fagmiljøer. Den nåværende fredningsgrensa harmonerer ikke med realiteten for tradisjonelle samiske byggverk med høy kulturminneverdi. Dette er særlig gjeldene for tradisjonelle samiske gammer, som må ansees som den samiske bygningstypen med høyest kulturminneverdi og som en vesentlig del av vår felles kulturhistoriske identitet. Man finner svært få samiske gammer som er eldre enn 1917. Antallet gammer med tradisjonell byggeteknisk utførelse er desto høyere fra nyere tid. Disse er likefult like bevaringsverdige, og kanskje mer, enn andre bygningstyper som er eldre enn 1917. Derfor bør fredningsgrensa for samiske kulturminner endres til et yngre årstall for å forhindre at store vesentlige kulturminneverdier går tapt.

Samisk museumslag stiller seg også bak Kommisjonens forslag om å styrke kunnskapsformidlingen av fornorskningspolitikk i grunnskolen og videregående skole. Samisk historie og kultur burde være en del av læreplanene allerede i barnehagen. Økt kunnskap er særdeles viktig for å møte stereotypier, generaliseringer, historieforfalskninger og hets som vi ser har økt den siste tiden. Mye av ansvaret for undervisningen om samisk historie, særlig regionalt og lokalt, har ofte havnet på museene under sametinget. Dette har tatt opp en uforholdsmessig andel av museenes tid og ressurser som allerede er under press. Samisk museumslag ser gjerne at undervisningssektoren nasjonalt, regionalt og kommunalt tar en større andel av ansvaret for kunnskapsformidlingen om fornorskningen.

Nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett

Samisk museumslag er ikke prinsipielt imot å opprette et Nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid. Samtidig er det viktig å gjøre en grundig utredning hvordan et slik senter på best mulig måte kan utfylle sitt samfunnsoppdrag. SML ønsker å poengtere at en må begynne med en faktsik reparasjonsprosess før en satser på et ressurssenter om kunnskap om fornorskningspolitikk og forsoning. Det er i realiteten majoritetsbefolkningen som må forsones med hva som har skjedd, fornorskningen er en del av vår levde erfaring. Det er i hovedsak majoritetsbefolkningen som trenger kunnskap om forsoningsarbeid. Det samiske samfunnet, lokalsamfunn og institusjoner trenger reparasjoner og dette må prioriteres før en ønsker å bistå majoritetsbefolkningen med sin forsoningsprosess. SML er opptatt av at man ikke havner i en situasjon der et slikt senter vil måtte konkurrere med allerede eksisterende samiske institusjoner om økonomiske ressurser eller kompetanse. SML vektlegger at senteret må være en ressurs for samfunnet i sin helhet og føre til overskudd for de samiske museene ved at det fungerer som et supplement med spesialisering i fornorskningshistorie og dekolonisering. Et slikt senter må drives og forvaltes grunnet i samisk kultur og språkkompetanse og ikke minst i tett kontakt med de samiske kulturinstitusjonene. Senteret bør fungere som en ressurs opp mot norske institusjoner uten kompetanse på disse feltene og slik lette på trykket for de samiske museene. Samtidig er det viktig at forvaltningen av dette senteret nøye planlegges og organiseres fra samisk hold slik at en sørger for at samiske perspektiver er godt integrert i senterets arbeid.

Kunnskapsoppbygging, forskning, formidling

Kompetanseheving er viktig for å bygge opp kapasiteten i de samiske museene. Her er det allerede et merkbart behov hos de samiske museene som også legger premissene for samarbeid og videre arbeid internt i de ulike museumssiidaene. Det er ettertrykkelig behov for å øke tilbudet i relevante fagretninger på universitetet for igjen å øke kompetansenivået og dekkebehovet for arbeidsressurser, både menneskelig og faglig, ved museene under sametinget og KUD.

De samiske museene kan gjennom styrking av museal drift, bidra til kunnskapsproduksjon på flere nivåer. Gjennom formidlingsstillinger, utstillingspedagoger, kuratorer og forskningsstillinger vil de samiske museene være med på å produsere læremidler og læringsarenaer fra et allsamisk og urfolksperspektiv som også vil komme det samiske samfunnet til gode. Slik situasjonen er nå må alle de samiske museene styrkes, utdanningstilbud må opprettes og det må aktivt rekrutteres for at ressursene i de samiske museene skal kunne utnyttes og produsere slike viktige læremidler og læringsarenaer.

Ingen av de samiske museene er godkjente forskningsinstitusjoner og dermed kan de ikke søke midler fra Forskningsrådet. Det finnes få andre plasser å søke støtte til samisk forskning. Erfaringsmessig er det ofte slik at fokuset i forskningsprosjekter som initieres av norske intitusjoner med samisk tematikk ikke er rettet etter samiske forskningsbehov og interessefelt. Slik som hos Saemien Sijte der museet har deltatt i flere arkeologiske undersøkelser, initiert av Saemien Sijte selv, men gjennomført av universitetsmuseer. Saemien Sijte hadde da, og har i dag, personal med doktorgrad i arkeologi, som har ledet store arkeologiske undersøkelser og arbeidet med samisk kulturarv i titalls år. Likevel ble ikke museets ansett som skikket til å lede undersøkelsene. I forbindelse med disse prosjektene erfarte Saemien Sijte at valg av metoder, teorier og tolkninger hadde vært ganske annerledes om de selv hadde det overordnede ansvaret.

SML stiller seg bak Saemien Sijtes innspill om at de samiske museene også må få ansvar for arkeologiske undersøkelser og at museene under Sametinget får være forvaltningsmuseer av funn i sine regioner. Dette vil for mange kreve økte ressurser og kompetanse for å kunne gjennomføre. Men dette er en viktig del av samisk selvbestemmelsesrett å forvalte, formidle og forske på egen kulturarv. Slik vil en bidra til å synliggjøre samisk forhistorie som en del av «historien om Norge».

Vår samiske kulturarv kan i mange tilfeller bidra til å til å styrke og rotfeste identitet. Som forvaltere av en felles samisk kulturarv, får de samiske museene derfor en betydningsfull rolle for manges samiskhet. De siste tiårene har det skjedd store endringer knyttet til urfolk og nasjonale minoriteters rettigheter internasjonalt og nasjonalt. Dette gjenspeiles også i Stortingsmeldingen om museer (Meld. St. 23 (2020–2021) Musea i samfunnet — Tillit, ting og tid) og i museers samfunnsoppdrag og i ansvarsfordelingen mellom museer. Museene under Sametingets forvalting vil ha en sentral funksjon i implementeringen av tiltakene som blir iverksatt som en konsekvens av Sannhets og forsoningskommisjonens rapport.

Avslutning

Avslutningsvis ønsker Samisk museumslag å gjenta Sannhets -og forsoningskommisjonens oppfordring til nasjonale myndigheter om at hvis kommisjonens foreslåtte tiltak skal gjennomføres forutsetter dette at nasjonale myndigheter erkjenner konsekvensene av fornorskningen ut fra det

som legges frem i rapporten og at de tar et nødvendig oppgjør med fornorskningen og dens konsekvenser og videreførelse på strukturelt, institusjonelt og samfunnsmessig plan. Vi ønsker å fremheve, som kommisjonens rapport fremlegger, at det er særdeles viktig at de tiltakene som vedtas på grunnlag av rapporten, blir gjenstand for systematisk oppfølging. På denne måten vil en kunne styrke tilliten til at en forsoningsprosess er mulig.

På vegene av Samisk museumslag

Kai-Rune Hætta

Styreleder

Tuula Sharma Vassvik

Rådgiver

Sannhets- og forsoning – Innspill – Samisk oppretting

SAMISK SPRÅK

Samisk barnehage

Hvis det skal være realistisk å gi samisk befolkning i Sør-Varanger kommune tilbake sine samiske språk er en samiskspråklig barnehage det viktigste virkemiddelet.

Samiske språk i skolen

Samiske fag må integreres i læreplanene slik at det gir status og blir attraktivt å delta i for elever i grunnskolen og videregående skole, og ikke går på bekostning av undervisning i andre viktige fag. Samisk språkundervisning må være et tilbud til alle elever.

Samisk språksenter

Situasjonen for samiske språk i kommunen er i dag slik at det er behov for et samisk språksenter med ansvar for å kartlegge behov for opplæring og tilrettelegge språkarenaer både for barn, unge og voksne. I nært samarbeid med opplæringgsinstitusjonene og andre instanser i kommunen vil språksenteret gi faglige bidrag ved utformingen av tiltak, både opplæring og sosiale møteplasser.

Andre nødvendige oppgaver for å reparere skader og revitalisere samisk tilhørighet

- Dokumentasjon av Sør-Varangerkofta. Ferdigstille arbeidshefte for Sør-Varangerkofta, og revidere/utvide boka ”Belter og band i Sør-Varanger”
- Fortsette det påbegynte arbeidet med dokumentasjon av joiker i Sør-Varanger
- Innsamlig og dokumentasjon av de nord- og skoltesamiske dialektene i Sør-Varanger
- Innsamling og dokumentasjon av nord- og skoletesamiske stedsnavn i Sør-Varanger

Museum

Det fins en mengde nord-samiske gjenstander med tilhørighet i kommunen, som er arkivert i museum/institutter i andre deler av landet, og som er lagret under dårlige forhold i private kjellere, på loft og i uthus i kommunen. Et Varanger-samisk mueum i Kirkenes med en samordnet innsamling, dokumentasjon og presentasjon av nord-samisk lokalhistorie i Sør-Varanger bidrar til å gjenopprette og befeste egen historie for den samiske befolkningen i kommunen, og gi barn, unge og voksne i kommunen økt kunnskap om lokal historie.

Samisk hus/samisk møteplass.

Kommunen mangler i dag faste fysiske arenaer som tilrettelegger for samisk kultur og livsutfoldelse. For å stoppe og forebygge fortsatte skader av den fornorsking som stadig pågår trengs trygge arenaer for samisk samfunnsliv. Møteplass for aktiviteter (koftesøm, skinnarbeid, veving, hard-duodji), for erfarings- og kunnskapsutveksling og psykososial livskvalitet gjennom styrking av tilhørighet, og der samisk kultur lever videre i møte mellom mennnesker.

Et samisk hus og et språksenter bør samlokaliseres, slik at virksomhetene kan samordnes og bli et rom som er vårt, der det som foregår er på samiske premisser.

Min árbe – Vår arv – Samisk kulturorganisasjon i Sør- Varanger
Styret

Samisk foreldrenettverk i Sør-Varanger
Styret v/ Ida Hartviksen

FORSLAG TIL HØRINGSUTTALELSE FRA NETSAM

Pilar 1: Kunnskap og formidling

- Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

- Netsam anser det som høyst nødvendig for forsoningsprosessen at det opprettes et nasjonalt kompetansesenter med et særskilt ansvar for dokumentasjon, formidling, forsoningsarbeid og forskning. Kompetansesenteret bør etter vår mening legges til et område med høy befolkningstetthet, hvor særskilt dokumentasjons- og formidlingsarbeidet vil bli lett tilgjengelig for mange. Det må vektlegges i denne prosessen at det er majoritetsbefolkningen som har et behov for å bli opplyst om fornorskningen og dets konsekvenser og om samiske forhold i sin helhet, og at et slikt kompetansesenter bør derfor nødvendigvis ligge i en av landets større byer. Kanskje Trondheim er riktig plass, med Elsa Laula Renberg første årsmøte som et historisk bakteppe. Ellers vil Oslo være et godt valg, fordi byen har et stort og aktivt samisk miljø.

- Kommisjonen foreslår at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser styrkes i undervisningen i grunnskole, i videregående skole og ved høyskoler og universiteter.

- Netsam anser det som svært viktig at dette arbeidet prioriteres høyt. Vår erfaring etter å ha arbeidet i skolevesenet over mange år og som foreldre til samiske barn, er at kunnskapsnivået om samiske forhold i grunnskole, videregående skole, høgskole og universitet er svært varierende og ofte fraværende. Foreldre til samiske barn og samiske lærere anvendes ofte som ressurser i sitt nærområde i fag og temaer som omhandler det samiske. Skolene og lærerne er etter opplæringsloven forpliktet til å undervise om samiske tema i ulike fag, men de fleste har lite eller ingen kunnskap om dette. Eksempelvis kan vi nevne læreplanmål i norskfaget for vg1, hvor man skal «*gjøre rede for utbredelsen av de samiske språkene i Norge, fornorskings-politikken og de språklige rettighetene samer har som urfolk»*. Dette læreplanmålet krever at norsklærere kan mye om de ulike samiske språkene og utbredelsen av dem, men også om fornorskningen og dets konsekvens, i tillegg til rettigheter knyttet til bruk av språket. Erfaringene våre tilsier at lærerne i liten grad behersker temaet og gjennomgår temaet svært overfladisk. Som samer i skolevesenet og akademia opplever vi dessverre at vi må drive med voksenopplæring i møte med majoritetsbefolkningen.

- Kommisjonen oppfordrer myndighetene og relevante institusjoner til å følge med på prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn som også de øvrige kommisjonene i Norden kommer frem til i årene som kommer.

- Netsam anbefaler at regjeringen utnevner en relevant institusjon/organisasjon til å ha ansvar for oppfølging både for å utvikle relevante tiltak, men også for å følge pågående prosesser i Sverige og Finland. Samene er ett lite folk fordelt over fire land og det er naturlig å samarbeide tett med de nordiske landene med tanke på å utvikle tiltak i samisk språk, kultur- og samfunnsliv. Målet med et slikt samarbeid må også være å forene ulike ressurser, som læremidler, ressursnettverk og ressurspersoner, slik at flest mulig får nytte av ressursene. Det samiske folket lever spredt over store områder, og ressursene må derfor benyttes på best mulig måte. Det gjøres best ved å ha institusjoner som samarbeider over landegrenser.

Pilar 2: Språk

- Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring.

- Satsingen på samiske språk bør gjenspeile de forpliktelsene Norge har for samer som urfolk.

- I Riksrevisjonens rapport om samiske elevers rett til opplæring i og på samisk fra 2019, framkommer det at det er betydelige mangler i opplæringen i og på samisk både når det gjelder læremidler, antall lærere og fjernundervisning. Rapporten dokumentere noe som det samiske miljøet har kjent til lenge, vi mangler både læremidler og lærere. Behovet for flere ulike typer samiske læremidler er fortsatt stort, og revideringer av læreplanverket medfører dessverre ofte til at behovet øker. Til utvikling av samiske læremidler er det behov for kompetente lærebokforfattere, som oftest er lærere som frikjøpes fra arbeid i skolen. Siden mangelen på lærere også er stor, har man ikke tilgang på den ressursen i like stor grad som ønskelig og man ender i en spiral hvor frikjøp av lærere ikke alltid er gjennomførbart. Dermed kan det ta lang tid å ferdigstille enkelte lærebokprosjekter, som igjen påvirker lærernes undervisningssituasjon negativt. Vi anser derfor at utdanning av nye lærere må være det enkelttiltaket som bør prioriteres høyt.

- Netsam anser det som høyst nødvendig å sette i gang tiltak for å berge tilgangen på samiske lærere. Ekstraordinære tiltak for nordsamisk i lærerutdanningen, med stipend i størrelsesorden på 200 000 kr årlig, slik det er gjort for lule- og sørsamisk bør igangsettes snarest. Det er i dag stor mangel på samiske lærere over hele Sápmi og fra begynnelsen av 2030 tallet vil de første, store kullene som ble uteksaminert fra Samisk høgskole i begynnelsen av nittitallet, være ute i pensjon, og behovet for samiske lærere vil øke drastisk. Eksempelvis vet vi fra medieoppslag at Kautokeino kommune, som er en av de største samiske kommunene i landet, mangler ni lærere i grunnskolen. Det mangler altså ni lærere på en skole med et elevtall på 340. Når et kjernesamisk område opplever en slik mangel på lærere med samisk i fagkretsen, vil dette trolig snart bre seg videre til andre områder. For å imøtekomme dette store behovet for lærere i samisk, må vi ha på plass tiltak for å rekruttere studenter til lærerutdanningen snarest, ettersom det tar fem år å utdanne nye barnehage- og grunnskolelærere.

  Netsam ser også et stort behov for lærere med kompetanse i nord-, lule- og sørsamisk som fremmedspråk. Bevilgninger til Språksentrene i landet bør styrkes, og det bør gis tilbud om videreutdanning med lønn til utdannede lærere innenfor forvaltningsområdene for å lære seg et av de samiske språkene i Norge.

- Kommisjonen foreslår en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.
- Netsam stiller seg bak en slik satsning. Dersom det samiske språket skal ha en framtid, må språket brukes også i det offentlige rom. Det vil føre til en bevisstgjøring og gi språket en status det ikke har i dag. Offentlige bygg, flyplasser og diverse bør skiltes både på norsk og det samiske språket som hører området til.
- Kommisjonen foreslår et nordisk initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet om språk, språkutdanning, læremiddelproduksjon og språkrevitalisering.
- I spørsmål som vedrører de samiske språkene, har vi i dag et nordisk samarbeidsorgan, Sámi Giellagáldu, som er underlagt de respektive sametingene. Giellagáldu er et fagkyndig organ som behandler saker som omhandler det samiske språket og organet gjør blant annet vedtak angående felles normering av språket. Vi anser Sámi Giellagáldu å være et godt eksempel på

et samnordisk samarbeide som fungerer over landegrenser. Vi støtter derfor fullt ut kommisjonens forslag om samarbeid over landegrensene.

- Kommisjonen viser til NOU 2016: 18 Hjertespråket og foreslår at det utarbeides en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen oppvekst og utdanning, helse og omsorg, og Rapport til Stortinget 2022–2023 forvaltning og justis, tilpasset samiske språk.
- For å ha mulighet til å oppnå språklig likestilling innenfor nevnte sektorer, vil det kreve enormt med ressurser fra det samiske samfunnet, ressurser som allerede er mangelvare, som for eksempel lærere i samiske språk. Derfor vil et viktig virkemiddel også under dette punktet være å stimulere til utdanning av flere samiske lærere.

Pilar 3: Kultur

- Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.
- Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.
- Kommisjonen oppfordrer nasjonale institusjoner til å etablere tettere samarbeid med samiske, kvenske og skogfinske institusjoner, og til å bidra til synliggjøring, ivaretakelse og formidling av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur.
- Kommisjonen foreslår en styrking av det grenseoverskridende samarbeidet om samisk, kvensk og skogfinsk kultur.

Pilar 4: Forebygging av konflikter

- Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.
- Det bør utredes et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.
- Kommisjonen oppfordrer til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.
- Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.
- Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.

Pilar 5: Implementering av regelverk

- Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.
- Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.
- Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.

FORSLAG TIL HØRINGSUTTALELSE FRA NETSAM

Pilar 1: Kunnskap og formidling

- Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.

- Netsam anser det som høyst nødvendig for forsoningsprosessen at det opprettes et nasjonalt kompetansesenter med et særskilt ansvar for dokumentasjon, formidling, forsoningsarbeid og forskning. Kompetansesenteret bør etter vår mening legges til et område med høy befolkningstetthet, hvor særskilt dokumentasjons- og formidlingsarbeidet vil bli lett tilgjengelig for mange. Det må vektlegges i denne prosessen at det er majoritetsbefolkningen som har et behov for å bli opplyst om fornorskningen og dets konsekvenser og om samiske forhold i sin helhet, og at et slikt kompetansesenter bør derfor nødvendigvis ligge i en av landets større byer. Kanskje Trondheim er riktig plass, med Elsa Laula Renberg første årsmøte som et historisk bakteppe. Ellers vil Oslo være et godt valg, fordi byen har et stort og aktivt samisk miljø.

- Kommisjonen foreslår at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser styrkes i undervisningen i grunnskole, i videregående skole og ved høyskoler og universiteter.

- Netsam anser det som svært viktig at dette arbeidet prioriteres høyt. Vår erfaring etter å ha arbeidet i skolevesenet over mange år og som foreldre til samiske barn, er at kunnskapsnivået om samiske forhold i grunnskole, videregående skole, høgskole og universitet er svært varierende og ofte fraværende. Foreldre til samiske barn og samiske lærere anvendes ofte som ressurser i sitt nærområde i fag og temaer som omhandler det samiske. Skolene og lærerne er etter opplæringsloven forpliktet til å undervise om samiske tema i ulike fag, men de fleste har lite eller ingen kunnskap om dette. Eksempelvis kan vi nevne læreplanmål i norskfaget for vg1, hvor man skal «*gjøre rede for utbredelsen av de samiske språkene i Norge, fornorskings-politikken og de språklige rettighetene samer har som urfolk»*. Dette læreplanmålet krever at norsklærere kan mye om de ulike samiske språkene og utbredelsen av dem, men også om fornorskningen og dets konsekvens, i tillegg til rettigheter knyttet til bruk av språket. Erfaringene våre tilsier at lærerne i liten grad behersker temaet og gjennomgår temaet svært overfladisk. Som samer i skolevesenet og akademia opplever vi dessverre at vi må drive med voksenopplæring i møte med majoritetsbefolkningen.

- Kommisjonen oppfordrer myndighetene og relevante institusjoner til å følge med på prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn som også de øvrige kommisjonene i Norden kommer frem til i årene som kommer.

- Netsam anbefaler at regjeringen utnevner en relevant institusjon/organisasjon til å ha ansvar for oppfølging både for å utvikle relevante tiltak, men også for å følge pågående prosesser i Sverige og Finland. Samene er ett lite folk fordelt over fire land og det er naturlig å samarbeide tett med de nordiske landene med tanke på å utvikle tiltak i samisk språk, kultur- og samfunnsliv. Målet med et slikt samarbeid må også være å forene ulike ressurser, som læremidler, ressursnettverk og ressurspersoner, slik at flest mulig får nytte av ressursene. Det samiske folket lever spredt over store områder, og ressursene må derfor benyttes på best mulig måte. Det gjøres best ved å ha institusjoner som samarbeider over landegrenser.

Pilar 2: Språk

- Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring.

- Satsingen på samiske språk bør gjenspeile de forpliktelsene Norge har for samer som urfolk.

- I Riksrevisjonens rapport om samiske elevers rett til opplæring i og på samisk fra 2019, framkommer det at det er betydelige mangler i opplæringen i og på samisk både når det gjelder læremidler, antall lærere og fjernundervisning. Rapporten dokumentere noe som det samiske miljøet har kjent til lenge, vi mangler både læremidler og lærere. Behovet for flere ulike typer samiske læremidler er fortsatt stort, og revideringer av læreplanverket medfører dessverre ofte til at behovet øker. Til utvikling av samiske læremidler er det behov for kompetente lærebokforfattere, som oftest er lærere som frikjøpes fra arbeid i skolen. Siden mangelen på lærere også er stor, har man ikke tilgang på den ressursen i like stor grad som ønskelig og man ender i en spiral hvor frikjøp av lærere ikke alltid er gjennomførbart. Dermed kan det ta lang tid å ferdigstille enkelte lærebokprosjekter, som igjen påvirker lærernes undervisningssituasjon negativt. Vi anser derfor at utdanning av nye lærere må være det enkelttiltaket som bør prioriteres høyt.

- Netsam anser det som høyst nødvendig å sette i gang tiltak for å berge tilgangen på samiske lærere. Ekstraordinære tiltak for nordsamisk i lærerutdanningen, med stipend i størrelsesorden på 200 000 kr årlig, slik det er gjort for lule- og sørsamisk bør igangsettes snarest. Det er i dag stor mangel på samiske lærere over hele Sápmi og fra begynnelsen av 2030 tallet vil de første, store kullene som ble uteksaminert fra Samisk høgskole i begynnelsen av nittitallet, være ute i pensjon, og behovet for samiske lærere vil øke drastisk. Eksempelvis vet vi fra medieoppslag at Kautokeino kommune, som er en av de største samiske kommunene i landet, mangler ni lærere i grunnskolen. Det mangler altså ni lærere på en skole med et elevtall på 340. Når et kjernesamisk område opplever en slik mangel på lærere med samisk i fagkretsen, vil dette trolig snart bre seg videre til andre områder. For å imøtekomme dette store behovet for lærere i samisk, må vi ha på plass tiltak for å rekruttere studenter til lærerutdanningen snarest, ettersom det tar fem år å utdanne nye barnehage- og grunnskolelærere.

  Netsam ser også et stort behov for lærere med kompetanse i nord-, lule- og sørsamisk som fremmedspråk. Bevilgninger til Språksentrene i landet bør styrkes, og det bør gis tilbud om videreutdanning med lønn til utdannede lærere innenfor forvaltningsområdene for å lære seg et av de samiske språkene i Norge.

- Kommisjonen foreslår en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.
- Netsam stiller seg bak en slik satsning. Dersom det samiske språket skal ha en framtid, må språket brukes også i det offentlige rom. Det vil føre til en bevisstgjøring og gi språket en status det ikke har i dag. Offentlige bygg, flyplasser og diverse bør skiltes både på norsk og det samiske språket som hører området til.
- Kommisjonen foreslår et nordisk initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet om språk, språkutdanning, læremiddelproduksjon og språkrevitalisering.
- I spørsmål som vedrører de samiske språkene, har vi i dag et nordisk samarbeidsorgan, Sámi Giellagáldu, som er underlagt de respektive sametingene. Giellagáldu er et fagkyndig organ som behandler saker som omhandler det samiske språket og organet gjør blant annet vedtak angående felles normering av språket. Vi anser Sámi Giellagáldu å være et godt eksempel på

et samnordisk samarbeide som fungerer over landegrenser. Vi støtter derfor fullt ut kommisjonens forslag om samarbeid over landegrensene.

- Kommisjonen viser til NOU 2016: 18 Hjertespråket og foreslår at det utarbeides en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen oppvekst og utdanning, helse og omsorg, og Rapport til Stortinget 2022–2023 forvaltning og justis, tilpasset samiske språk.
- For å ha mulighet til å oppnå språklig likestilling innenfor nevnte sektorer, vil det kreve enormt med ressurser fra det samiske samfunnet, ressurser som allerede er mangelvare, som for eksempel lærere i samiske språk. Derfor vil et viktig virkemiddel også under dette punktet være å stimulere til utdanning av flere samiske lærere.

Tromsø, 31.10.2023

Til Sametinget samediggi()samediggi.no

Høring: Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Rettighetene til naturarealene, spesielt i i kyst- og fjordstrøk

Kommisjonens mandat og arbeid
Kommisjonen har jobbet i fem år med tre store oppgaver:

1. Gjøre en historisk kartlegging som beskriver norske myndigheters politikk overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner.
2. Undersøke virkningene av fornorskningspolitikken.
3. Foreslå tiltak som bidrar til videre forsoning.

Formålet har vært å legge grunnlag for anerkjennelse av erfaringer og konsekvenser av fornorskningspolitikken.

Kommisjonens grundige gjennomgang av fornorskingspolitikken er ikke bare avgjørende for å forstå historia, men også for å sikre menneskerettighetene til samer, kvener/norskfinner og skogfinner i dag. Å bekjempe diskriminering og ivareta minoritetsinteresser er en grunnleggende del av menneskerettsvernet, og kommisjonens rapport understreker viktigheten av disse særskilte folkerettslige forpliktelsene. Med kommisjonens arbeid og rapport er det lagt et viktig grunnlag for kunnskap og formidling om fornorskningspolitikken og dens konsekvenser, og for videre forsoningsarbeid. Med dette grunnlaget har man en unik mulighet til å iverksette tiltak for å bygge tillit og forsoning og på den måten bidra til at menneskerettighetsvernet styrkes i Norge. Sannhets- og forsoningskommisjonen slår fast at fornorskinga fortsetter.

Vi vil trekke fram rettighetene til og truslene mot land og vann.
Land og vann er det materielle grunnlaget for samiske primærnæringer og kulturutøvelse.

Kapitalinteresser har fått trumfe spørsmålet om folkerett og alders tids bruk
Kommisjonens beskrivelse av truslene mot land og vann og tradisjonell bruk av arealene i fjordene og utmarka på land, er ikke gitt stor plass og er heller ikke beskrevet systematisk. Vindkraft er kun omtalt under temaet reindrift. Bruken av fjordene er kun omtalt som sjøsamisk fiske.

Vindkraft og annen kraftspekulasjon som storting og regjering satser på, regnes av mange som den største trusselen mot land og vann noensinne. Over flere tiår har vi registrert at nye aktører, selskap fra inn- og utland får overta arealer i fjord og fjell, uten at rettighetene til arealene er overdratt av de som er rettighetshavere.

Rapporten påpeker hvordan inngrep i form av fiskeoppdrett, vindkraft og gruvedrift har funnet sted, uten at de rettslige forhold er vurdert. Så lenge dette ikke skjer, står vi overfor en kontinuerlig fornorsking ettersom livsgrunnlaget for samer og kvener svekkes. Dette

forsterkes gjennom næringspolitiske grep som reindrifts-, oppdretts- og fiskeripolitikken. Disse er ikke fornorskende i sine intensjoner, men blir det gjennom sine konsekvenser.

Begrunnelse
I dag er det liten bevissthet og oppmerksomhet rundt rettighetene til arealene, både i fjord og fjell. På sjøen snakker man i all hovedsak om tiltak i fiskeriforvaltninga som tildeling av kvoter, rettigheter til å utøve fiske, mm. På land har det vært fokus på konflikten mellom vindkraft og eksportlinjer versus rettighetene til reindrifta ev. samisk kultur.

Det skjer i vår tid en omfordeling av rettighetene til arealene i kyst- og fjordstrøk og trusler/inngrep fra nye og dominerende aktører - det man internasjonalt kaller "landgrabbing". Se våre kart der vi søker å vise de samlede tiltak, eksisterende og foreslåtte.

Det er mange former for landgrabbing, men vi vil framheve virksomheter som:

- Oppdrettsselskap fra inn- og utland får konsesjoner og overtar arealer i kyst- og fjordstrøk. Dette skjer ikke via rettslig rettighetsoverføring, men faktisk via vedtak i forvaltninga som kystsoneplaner (Plan og bygningsloven), konsesjoner, mm.
- Havvindselskap er gjennom en sterkt subsidiert havvindsatsing, planlagt etablert på fiskebanker og felt (arealer) som er viktige for ressursgrunnlaget og fiske i regi av fiskere fra sjøsamiske områder.
- Selskap som vil etablere vindkraft eller andre kraftanlegg på land, og som vil legge beslag på store utmarks- og beitearealer med fysiske inngrep, forurensing av vatn og vegetasjon, mm

Denne typen virksomhet mener vi må ansees som landgrabbing, og en overføring av rettigheter, uten at det behandles som det.

I vår organisasjon har vi arbeidet med ulike kraftprosjekter under «Det grønne skifte» og har dokumentert en rekke lovbrudd i beslutningsprosessene i prosjekter over det ganske land.

Sannhets- og forsoningskommisjonen forslag til tiltak:
«Gjennom sine undersøkelser har kommisjonen erfart at press på tradisjonelle næringer og bruk av naturressursene er et gjennomgående tema både blant kvener og samer. En rekke industrielle tiltak de senere år har lagt beslag på tradisjonelle bruksområder både til lands og på sjøen, for eksempel i form av gruvedrift, vindkraftutbygging, kraftlinjer og fiskeoppdrett. Summen av disse inngrepene har betydelige konsekvenser for samisk og kvensk kulturutøvelse, Sannhets- og forsoningskommisjonen enten det dreier seg om reindrift, kystfiske eller utmarksnæringer. I dag er disse konfliktene forsterket ved at det har blitt etablert stadig flere fiskeoppdrettsanlegg i områder med samisk og kvensk bosetning.»

Motvind Nord ser at man ved å styrke rettighetene til arealene vil hindre de skader man i dag ser via næringspolitikk og klimapolitikk der fornorsking blir en konsekvens.

«Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.»
Dette slutter vi oss til.

De tradisjonelle rettighetene til arealene også i kyst- og fjordstrøk må utredes nærmere i lys av Høyesterettsdom i Fosen saka.

Samerettsutvalgene kartla ikke systematisk samisk bruk og rettigheter til arealene, kun arealene som forvaltes av staten via Jordsalgskontoret (Finnmark) og Statskog (Troms og Nordland). Dette arbeidet bør videreføres og innskjerpes.

Rettighetene til tradisjonell bruk av land og vann for så vel den lokale allmue som fiskere, bønder og reineiere, må styrkes.

Allemannsretten i friluftsloven er for svak på vern mot ødeleggelser av arealene. Friluftsloven må innskjerpes mht. vern av arealene.

Beitenæringenes rettigheter til sammenhengende arealer uten tekniske inngrep og virksomhet som forurenser beitene for er for svake og må styrkes

Fiskere, bønder og reindriftsutøvere er gjenstand for streng regulering. De har boplikt, som verken oppdretterne eller kraftaktørene har, mange bor ikke engang i Norge. Dette er like meningsløst som at alle kystfiskebåter langs kysten bare var eid av utlendinger.
Selskap som skal søke konsesjoner for bruk av arealer bør være pålagt boplikt

Naturvernforvaltning som fagområde er etterhvert nærmest utradert i det offentlige. Naturforvaltning og med vekt på tradisjonskunnskaper, bør være et viktig arbeidsområde i sameting, fylkesting og kommunene, selvsagt også i Storting og departementer.

Om man skal lykkes i å stanse den sterke fornorskninga som skjer som følge av offentlig forvaltning, og spesielt i satsingene under «Det grønne skifte», må så vel menneskerettigheter som rettigheter til og utøvelse av tradisjonell naturbruk, gis plass i offentlig forvaltning og politikk. Vi har her foreslått noen tiltak som vil kunne bidra til det. Dette handler om mer enn Å forebygge konflikter, slik det er formulert i rapporten.

Vi bidrar gjerne i fortsettelsen.

Vennlig hilsen

Ragnhild Sandøy
leder ….

Vedlegg:
Kart over vindkraft og eksportnett

Vedlegg
Rettslige vurderinger om vern mot inngrep som hindrer utøvelse av fiske
Her omtales med lenker artiklene

- Carsten Smith: Sjøsamenes rett til havet, i Juridika 2022
- Sjøsamenes rett til sjøfiske. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, NIMs, temarapport til årsmeldingen for 2016
- 30. Sjøsamiske fiskerettigheter og kystsoneplanlegging. I Integrert kystsoneforvaltning. Planfaglege, samfunnsvitskapelege og juridiske perspektiv. Universitetsforlaget, 2021

Dømmekraft og drømmekraft. Kapittel 4 Sjøsamenes rett til havet

Dømmekraft og drømmekraft Kapittel 4 Sjøsamenes rett til havet | Juridika
skriver Carsten Smith i en juridisk biografi i ni deler, blant annet om de store omveltningene i Høyesterett på 1990-tallet, den moderne sameretten og innføringen av europeiske menneskerettigheter.
Han sier her at det etter at Høyesterett i 2021 kom til at internasjonale sivile og politiske menneskerettigheter sikrer samene rett til tradisjonelle næringer og levevei i en dom om reindrift, gjenstår spørsmålet om sjøsamene har en lignende rett til fiske.

Vern av sjøsamenes kultur

I vår tid gjelder det å beskytte den sjøsamiske kulturen som fortsatt lever langs kysten og i fjordene, fordi den krever at det også for fremtiden er samiske lokalsamfunn. Det er der denne kulturen lever videre. Dette forutsetter at det er økonomisk grunnlag for disse lokalsamfunnene, som forutsetter videre at det er tilstrekkelige muligheter for fiske med tilknyttet fiskerinæring i slike kystsamfunn. Tilstrekkelige muligheter for fiske betyr at samer som bor der, og er yrkesfiskere, har en rett til fiske som gir grunnlag for en husholdning, enten som levevei alene eller sammen med annen næring eller arbeid.

Retten til fiske bygger på bruken av havet gjennom århundrer, men for samene har retten et nyere og klarere grunnlag i Grunnloven og internasjonale konvensjoner.

Staten har en resultatplikt

Kystfiskeutvalget kaller situasjonen for sjøsamisk kultur for «fem på tolv», fem minutter før midnatt, altså sterkt truet. Utvalget mener derfor staten må foreta sterke tiltak for å sikre grunnlaget slik at sjøsamene kan bygge deres samfunn. Vi mente det var «antakelig den siste sjanse» som staten har til å reparere skaden fra tidligere diskriminerende, politiske avgjørelser. Et krafttak er nødvendig.

SP-konvensjonen er primært opptatt av resultatet i det kulturelle regnskapet. Det gjelder også «resultatplikten». Det er vanskelig å forstå spranget til proposisjonens negative, rettslige konklusjon.

Departementets holdning er ikke direkte en benektelse av en folkerettslig begrunnet rett til fiske. Ord må imidlertid bli konfrontert med realiteter. Hvilken verdi har en «rett» – en sjøsames rett til «å dyrke sin egen kultur» – hvis trenden blir tillatt å fortsette i negativ retning uten rettslig intervensjon?

Man kan ikke si om reguleringene av fiskeriene at de er i konflikt eller i samsvar med statens ansvar bare ved å lese reguleringene. Svaret vil avhenge av den reelle virkningen på de sjøsamiske samfunn.

Dersom hensynet til en forsvarlig ressursforvaltning tilsier strengere begrensning, må sjøsamene ha en fortrinnsrett til fiskeriressursene fremfor den øvrige fiskeflåten, og sjøsamenes rett til deltakelse i bruk, styring og forvaltning av sitt materielle kulturgrunnlag

må sikres bedre i lovverket enn i dag hvis Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser.

NIM skriver at det er «bred nasjonal enighet» om at samenes kulturvern i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter omfatter retten til fiske, og at konvensjonen «gir staten et resultatansvar» for videreføring av samisk kultur.

Høyesterett gir ny kraft til Kystfiskeutvalget

Ved dom 11. oktober 2021 har Høyesterett enstemmig i storkammer kjent ugyldig et vedtak om konsesjon til utbygging av vindkraft fordi utbyggingen krenker reindriftssamenes rett til kulturøvelse.

Samenes reindrift og samenes fiske har den store likhet at disse to næringer danner grunnlaget for hver sin hoveddel av samenes gamle kultur. For begge deler av kulturen gjelder at de har behov for klare og sikre rettigheter for sin næringsutøvelse, og for begge gjelder at de danner en vesentlig del av samene som folk.

NIMs Temarapport 2016 Sjøsamenes rett til sjøfiske

I temarapport til årsmeldingen for 2016, Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, står det på side 29

Anbefaling

Sjøsamenes rett til deltakelse i bruk, styring og forvaltning av sitt materielle kulturgrunnlag må sikres bedre i lovverket enn hva som er tilfellet i dag for at Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser.

2.5.6 VERN MOT ANDRE TYPER INNGREP Tiltakene som kom i etterkant av Kystfiskeutvalgets utredning var i det alt vesentligste knyttet til fiskeriforvaltningen. De utfordringene de lokale fjord- og kystfiskerne i de sjøsamiske områdene møter i dag, er imidlertid også knyttet til andre typer inngrep som i praksis innebærer en hindring for sjøsamenes fiske. Dette gjelder ikke minst konkurranse fra andre typer næringsvirksomhet, osv.

30. Sjøsamiske fiskerettigheter og kystsoneplanlegging

I Integrert kystsoneforvaltning. Planfaglege, samfunnsvitskapelege og juridiske perspektiv. Universitetsforlaget, 2021

Skriver Synne Movik om spørsmål knyttet til samiske fiskerettigheter og hvordan samiske interesser blir håndtert i kystsoneplanlegging.

Kystfiskeutvalgets argument om en grunnleggende rett til fiske for folk bosatt i Finnmark ble ikke anerkjent – i stedet ble det inngått kompromisser ved at eksisterende lovgivning ble justert for å vektlegge samiske interesser. Spørsmålet er hvordan slike interesser blir håndtert i lokal kystsoneplanlegging, når ulike interesser står mot hverandre.

Viktige artikler

Arne Pedersen: Utlendinger er blitt storbrukere av fjordene, i Nordnorsk debatt 30.10.2023

Mottatt 05.10.2023

Statsforvalteren i Troms og Finnmark
Romssa ja Finnmárkku ståhtaháldđašeaddji
Tromssan ja Finmarkun staatinhallittija

Vår dato: 21.06.2022
Vår ref: 2019/7668
Deres dato: [RefDato]
Deres ref: [Ref]

[Mottakernavn]
[Adresse]
[Postnr] [Poststed]
[Kontakt]

Saksbehandler, innvalgstelefon
Ellen Margrethe Eira, 77642184

000144 - 97019008800002102000012

Svar på henvendelse om brudd på reindriftsloven

Det vises til Deres brev av 9.12.2020 der dere ber om uttalelse fra oss om brudd på enkelte paragrafer i reindriftsloven i forbindelse med vindmølle- og veibygging innenfor rbd. 7 Rákkonjárga.

Det vises også til tidligere brevkommunikasjon mellom oss og dere. Vi forutsetter at dere kjenner til innholdet i brevvekslingen.

Saken har ikke vært prioritert fra vår side da andre presserende saker har hatt større prioritet. Vi beklager imidlertid at vi ikke har sendt fortløpende orientering om saksbehandlingstid.

Vi er kjent med at saken er påklaget til Sivilombudet. Kopi av dette brevet sendes derfor også til Sivilombudet.

Deres henvendelse

I brev av 9.12.2020 ber dere om vår uttalelse om plassering av vindmøller og veibygging i sommereiteområdet for rbd. 7 Rákkonjárga, da dette er inngrep som og ødeleggelse i reindriftas kalvingsland, luftingsområde, trekkleier og beiteland i sommerbeiteområdet til rbd. 7 Rákkonjárga. Dere skriver at første byggetrinn er fullført og når andre byggetrinn er ferdig er hele luftingsområdet dekket av vindmøller og veier. Vindmøller og veitrase deler beiteland og kalvingsland i to, og vindmøller virker som stengsel for trekkleier i kalvingsland og beiteland mellom Risfjorden mot øst og Raggo og Skånsvikdalen mot vest. Dette beite og kalvingsland vil bli tapt for alltid.

På bakgrunn av dette ber dere om uttalelse fra oss om følgende brudd på paragrafer i reindriftsloven ifbm. vindmølle og veibyggingssaken:

Kapittel 3 § 20 årstidsbeiter

Kapittel 3 § 22 Flyttveier

12603220 - 2

Mottatt 05.10.2023

Kapittel 4 § 27 Utøvelse av reindrift

Kapittel 7 § 59 Beitebruk

Kapittel 11 § 74 Plikt til å etterleve loven

Kapittel 11 § 80 Straffeansvar

Statsrforvalterens vurdering

Vi tolker henvendelsen deres slik at dere mener at det er distriktetsstyret som har brutt disse bestemmelsene som er opplistet i brevet.

For Statsforvalteren fremstår henvendelsen som en klage på NVEs konsesjonsvedtak, og vi er ikke rett instans for å vurdere slike klager. Selv om bestemmelsene som er opplistet i henvendelsene er nedfelt i reindriftsloven, så mener vi at det ikke er hensiktsmessig å gjøre en selvstendig vurdering av om bestemmelsene er brutt ettersom saken som henvendelsen springer ut av er en konsesjonssak som er blitt behandlet etter energiloven. Vi mener at vi ikke kan overprøve de vurderingene og innspillene, samt avtaleinngåelser som er gjort av distriktsstyret i anledning konsesjonssaken, da dette er vurderinger og beslutninger som er tatt av distriktsstyret i forbindelse med saksbehandlingen av konsesjonssaken.

Vi vil likevel vise til at distriktsstyret har et selvstendig ansvar for sikring av reindriftens arealer, og dette ansvaret er nedfelt i reindriftslovens formålsparagraf hvor det heter at *«ansvaret for sikring av arealene påhviler både innehavere av reindriftsretten, øvrige rettighetshavere og myndighetene.»* I reindriftsloven er det likevel ikke gitt noe myndighet til Statsforvalteren til å overprøve de vurderinger og avtaler som distriktsstyrene gjør i sin ivaretakelse av reindriftsens arealer. Dette har vi allerde vært inne på i vårt brev til dere av 20.11.2020. Bakgrunnen for dette er at distriktsstyret er i forhold til reindriftsloven av 2007 og dermed også i forhold til forvaltningslovgivningen et såkalt privatrettslig organ, og dets vurderinger og avtaleinngåelser kan derfor ikke påklages til Statsforvalteren.

Ved siden av at rettighetshavere selv har ansvar for å sikre reindriftens arealer, har statlige myndigheter også et tilsvarende ansvar. I saker som behandles etter energiloven, følger det av energilovens § 2-1 (7) at offentlige organer og andre som tiltaket direkte gjelder, skal få søknaden tilsendt til uttalelse. Ved utsendelse fastsettes en frist for å avgi uttalelse til konsesjonsmyndigheten. Høring kan unnlates når det finnes ubetenkelig. Reglene om innsigelse i plan- og bygningsloven §§ 5-4 til 5-6 gjelder så langt de passer ved behandling av søknader om konsesjon etter § 3-1 i denne lov. [Vår understreking.] Innsigelsesretten gjelder uavhengig av om distriktsstyret kommer til enighet med tiltakshaver eller ikke.

Vi har sett i vårt arkiv på hvordan prosessen i forbindelse med behandlingen av konsesjonssøknaden for Rákkočearro/Rággovidda vindkraftverk har vært.

Mottatt 05.10.2023

Vi ser at distriktsstyret i utgangspunktet var i mot prosjektet, jf. distriktets uttalelse av 15.3.2004 og 12.5.2006 ved advokat Hjallis Bakke. Tidligere reindriftsagronom i Øst-Finnmark var også i mot prosjektet og det vises til uttalelser fra reindriftsagronomen av 18.3.2004 og 27.4.2006. Disse følger vedlagt.

Senere har Rákkonjárga reinbeitedistrikt trukket tilbake sin uttalelse av 15.3.2004 og inngått avtale med Varanger Kraft AS, jf. distriktets epost til NVE av 28.9.2007 hvor intensjonsavtalen var vedlagt. Disse følger vedlagt.

Reindriftsforvaltningen/reindriftsagronomen var ikke involvert i prosessen med avtaleinngåelsen. Dette er en privatrettslig disposisjon som reinbeitedistriktet har gjort, og som det i medhold av reindriftslovens § 44 har hjemmel til å gjøre.

Konsesjon til å bygge og drive Rákkočearro vindkraftverk ble gitt av NVE den 7.6.2010. Om konsekvensene for reindrift skriver NVE følgende i vedtaket: *"NVE konstaterer at planområdet er vesentlig redusert etter de opprinnelige planene ble omsøkt, og at virkningene for reindrifta er tilsvarende redusert. NVE konstaterer videre at dette har ført til at berørt reinbeitedistrikt har inngått avtale med Varanger Kraft Produksjon, og at berørt reinbeitedistrikt anbefaler NVE å meddele konsesjon på inntil 200 MW vindkraft på Rákkočearro."* Konsesjonsvedtaket ble ikke påklaget av reindriften og heller ikke av reindriftsagronomen/områdetstyret.

I den tiden prosjektet var til behandling var det Områdestyret for Øst-Finnmark som hadde innsigelsesrett innenfor Øst-Finnmark reinbeiteområde. (Denne retten er nå overført til Statsforvalteren i Troms og Finnmark). Som vi allerede har vært inne på, så var reindriftsagronomen imot planen i utgangspunktet. Det ble imidlertid ikke fremmet innsigelse mot planene når saken var til behandling, og det er vanskelig nå i ettertiden å vite hvorfor dette ikke ble gjort.

Sametinget var også involvert i saksbehandlingsprosessen. NVE og Sametinget hadde flere konsultasjon om saken, og av NVEs vedtak fremgår det at Sametinget ut fra et reindriftsfaglig grunnlag kunne akseptere Rákkočearro vindkraftverk da rbd. 7 ikke hadde innvendinger mot planen, men Sametinget stilte seg kritisk til at kollektive goder (beiteområder til reindrift) ble forhandlet bort med private avtaler.

Hvis noen av utøverne i distriktet er misfornøyde med de vurderinger som distriktsstyret gjør, samt med avtaler inngått av distriktsstyret, må utøverne forsøke å få eventuelle uenigheter løst ved minnelighet. En annen løsning kan være å gå til søksmål om partene ikke blir enig. En tredje mulighet er å påklage forvaltningsvedtaket eller gå til sak om gyldigheten av forvaltningsvedtaket; herunder de vedtakene som NVE har gjort i Rákkočearro/Raggovidda saken.

Siden henvendelsene er knyttet til en sak som allerede er ferdigbehandlet av en annen offentlig myndighet finner vi det ikke hensiktsmessig å vurdere om eventuelle brudd på de pragrafer som dere har listet opp i deres brev av 9.12.2020.

000145 - 17019008000021030013

12603220 - 3

Mottatt 05.10.2023

Med hilsen

Sunna Marie Pentha
reindriftsdirektør

Ellen Margrethe Eira
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Vedlegg:

1	Vedlegg Rakkocearru

Kopi til:

SIVILOMBUDET STORTINGETS OMBUD FOR KONTROLL MED FORVALTNINGEN	Postboks 3 Sentrum	0101	OSLO

Mottakerliste:

Johannes Utsi	Polmakveien 1276	9844	TANA
Tor-Alfred Utsi	Havnegata 7	9800	Vadsø

Tiltak fra Vesterålen og omegn sameforening

- Forskning på de psyko-sosiale konsekvensene av fornorskninga fra samisk perspektiv, og denne forskninga må nå ut til folket.
- Prosessen dreier seg ikke bare om forsoning, men også om heling og aksept.
- Samisk tilstedeværelse og historie i Vesterålen må synliggjøres og løftes fram, gjennom stedsnavnsskilting og parallelle kommunenavn.
- Vesterålen må få et eget kystsamisk museum og kompetansesenter i tilknytning til Bárru.
- Kommunene i Vesterålen bør vurdere innmelding i Forvaltningsområdet for samisk språk, slik at kommunene kan motta den økonomiske støtten som trengs for språkarbeid.
- Forskning på det kystssamiske Vesterålen.
- Nordlandsbåten og Skjoldehamndrakten er fornorsket, og det samiske er forsvunnet. Samiske identitetsgjenstander skal markedføres som samisk.
- Effektene av Ny Jord i Vesterålen som kolonialisering av samisk utmark må forskes på, synliggjøres og fortelles. Kolonialisering av dette arealet bør bli gjenstand for tiltak som beskrevet under forsoningstiltak i rapporten.
- Hellige steiner og fjell i Vesterålen må vernes. Det må vises respekt for åndelige, samiske kulturminner.

Guovdageainnu
Johttisápmelaccaid Searvi
v/Berit Kristine Utsi

Álttáluodda 2638
9523 GUOVDAGEAIDNU
Tlf 93283374
Ktk.flyttsamelag@gmail.com

31.10.2023

Sámediggi - Sametinget
Poastaboksa 3
9735 Kárášjohka

Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Viser til Sametingets høring om rapporten til Sannhets- og forsoningskommisjonen

Guovdageainnu johttisápmelaccaid searvi(GJS) er tilfreds med at en slik jobb er gjennomført, og for at konsekvensene av fornorskningen mot samer er belyst.

Kommisjonen har kommet med en rekke forslag til tiltak. Vi ønsker her å trekke frem enkelte av de, som av oss, anses som særlig viktige å følge opp.

Pilar 1: Kunnskap og formidling, 3. kulepunkt

Kommisjonen oppfordrer myndighetene og relevante institusjoner til å følge med på prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn som også de øvrige kommisjonene i Norden kommer frem til i årene som kommer

> GJS viser også til kommisjonens uttalelse om at en bred satsing innebærer et kunnskapsløft innenfor både offentlig sektor og sivilsamfunnet. Sentrale myndigheter må sette klare, overordnede målsetninger for hvordan offentlige myndigheter skal bidra for å styrke kunnskapen om samiske, kvenske/ norskfinske og skogfinske forhold.

Pilar 2: Språk, 5. kulepunkt

- at det utarbeides en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen oppvekst og utdanning, helse og omsorg, og forvaltning og justis, tilpasset samiske språk.

GJS viser til kommisjonens uttalelse om at reindriftsutøvere har opplevd å møte en hovedsakelig norskspråklig forvaltning og at norskspråklig informasjon til næringen har blitt misforstått, med konsekvenser for reindriftsutøvere og at Kommisjonen oppfordrer reindriftsforvaltningen til å i større grad benytte samisk som arbeids- og forvaltningsspråk.

Pilar 4: Forebygging av konflikter, 1., 3. og 5. kulepunkt

- tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter
- kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/ Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.

- en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur

GJS viser til kommisjonens uttalelse, om at Ytringsfrihetskommisjonen foreslår blant annet at det utarbeides en handlingsplan mot diskriminering av samer og nasjonale minoriteter som er særlig utsatt for hets og sjikane, og at synligheten til og kunnskapen om samer og nasjonale minoriteter i skolen økes.

Videre viser GJS til kommisjonens uttalelse om følgende punkt som støttes:

- press på tradisjonelle næringer og bruk av naturressursene er et gjennomgående tema både blant kvener og samer. En rekke industrielle tiltak de senere år har lagt beslag på tradisjonelle bruksområder både til lands og på sjøen. Summen av disse inngrepene har betydelige konsekvenser for samisk og kvensk kulturutøvelse, enten det dreier seg om reindrift, kystfiske eller utmarksnæringer.
- At forvaltningen av utmark i økende grad har prioritert frilufts- og naturverninteresser på bekostning lokal sedvanebasert bruk.
- At en viktig årsak til arealkonflikter er uavklarte rettigheter til land og vann, og at det er behov for å kartlegge eiendomsrettigheter og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmark, særlig retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikter.
- Behovet for en vurdering av praksisen med forhåndstiltredelse hjemlet i oreigningsloven.
- Uavklarte forhold angående reindriftens privatrettslige situasjon.
- At dagens omfang av ulike arealinngrep i reinbeiteområder nødvendiggjør en samlet vurdering av reindriftens arealsituasjon og kulturbærende rolle, ikke minst ut ifra Norges folkerettslige forpliktelser.
- at det mangler en kultur- og språkkompetent beredskapsløsning for akutt, psykososial støtte for voksne.

Pilar 5: Implementering av regelverk 1. og 2. kulepunkt.

- Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.
- Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.

GJS viser til kommisjonens uttalelse om at ansvarlige myndigheter på alle nivåer bør følge opp manglende implementering.

GJS støtter videre uttalelser fra andre aktører som går på rettighetsgrunnlag, selvbestemmelse, sikring av vilkår for tradisjonelle næringer, arealvern, satsing på utdanning og forskning, samt gransking av norske myndigheters reindriftsforvaltning.

En helhetlig gransking av reindriftsforvaltningen er særlig viktig for å styrke tiltroen til myndighetene.

Avslutningsvis ønsker GJS å sitere kommisjonens avsluttende ord:

Kommisjonen har foreslått tiltak for videre forsoning, men verken kommisjonen, Stortinget eller regjeringen kan vedta en tilstand av forsoning. Det er en samfunnsprosess som vil ta tid, og som må involvere et bredt spekter av samfunnsområder og aktører. Viljen til forsoning må vises i handling. Her har de som sitter i maktposisjoner, et særlig ansvar, og det venter store utfordringer.

Det er dermed viktig av kommisjonens forslag til tiltak blir gjennomført og fulgt opp, også av Sametinget.

Med hilsen

Styret

Guovdageainnu Johttisápmelaččaid searvi

Mottatt 05.10.2023

Tor-Alfred Utsi
Havnegata 7, 9800 Vadsø

Polmak 15.01. 2020

Johannes Utsi,
Polmakveien 1276, 9845 Tana

Sivilombudsmannen
Postb. 3, Sentrum
0101 Oslo

Vindmølle i Distrikt 7, Raggonjarga

Viser til vedlegg:
- Brev til Fylkesmannen, fra T.A.U og J.U, 09.12.2019

Klage på Fylkesmannens brev, 17.12.2019, sitat: "Fylkesmannen anser dette som en privatrettslig sak og Fylkesmannen har derfor ikke hjemmelsgrunnlag til å pålegge et reinbeitedistrikt til å gi innsyn i privatrettslige dokumenter."

Vi mener at det her foreligger "Offentlig interesser", jf. Reindriftsloven § 74. "Plikt til å etterleve loven.
Viser til uttalelse fra Sivilombudsmannen i sak 2011/575: "I kommentarene til § 75 i Norsk lovkommentar (note 295, elektronisk utgave, sitert 4.juli 2012), skriver Jon Gauslaa, at bestemmelsen har et videre virkefelt enn § 24 annet ledd ifg. i lov 9.juni 1978 nr. 49 om reindrift (nå opphevet). Det vises til at § 75, "ikke er begrenset til utdriving av ulovlig beitende rein, men gir en generell hjemmel til å utferdige pålegg om opphør av ethvert forhold som er i strid med reindriftsloven eller vedtak (enkeltvedtak etter forskrifter) fattet i medhold av denne".

Vi representerer to rettighetshavere som er holdt utenfor i denne saken av Distriktsstyret. Inngrepet var så sentralt med tap av flytteleier, store beitearealer, og spesielt av kalvings-land/luftingsområder. Alle berørte rettighetshavere burde hatt reell innflytelse ved denne avgjørelsen. Tapene og skadene er så store at 2-3 siidaandeler blir presset at av reindrifta.
Vi mener at vindmølleutbyggingen som er avtalt mellom d.styret 7 og utbyggeren Varanger kraftvind AS, er i strid med Reindr. lovens regler.
Vi mener at D7 styret har handlet i strid med Reindr- loven og samiske tradisjoner og sed-vane.
D.7 styret fornorsker samisk reindrift og truer samisk kultur.

Mottatt 05.10.2023

Viser til lov om Reindrift:

§ 1. Formål. 1.avsnitt: "Reindriften skal bevares som et viktig grunnlag for samisk kultur og samfunnsliv."
2. avsnitt: "Ansvaret for sikring av arealene påhviler både innehavere av reindriftsretten, øvrige rettighetshavere og myndighetene."
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler for å sikre arealene.

§ 3. Folkeretten.
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler, [redacted]..

§ 20 Årstidsbeiter.
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler. [redacted]

§ 22 Flytteleier i kalvingsland og luftingsområder.
D7 styret har unnlatt å lage bruksregler for å sikre arealene

§ 27 Utøvelse av reindrift. 1.avsnitt: "Reineierne må heller ikke hindre andre i deres lovmessige utøvelse av reindrift."
En reineier skal sørge for at reindriften skjer innenfor lovens rammer. D7 styret har unnlatt å lage bruksregler.

§ 59 Beitebruk. Kalvingsland og parringsområde. Vindmølleanlegget ødelegger trekkleier og man mister adgang til beite. D7 styre har unnlatt å lage bruksregler basert på samiske tradisjoner og sedvane. Siste setning i §: "Ved brudd på reglene om beitebruk kan det treffes tiltak som nevnt i kapittel 11."

§ 80 Straffeansvar. "Overtredelse av denne lov eller forskrifter, pålegg, forbud eller andre bestemmelser som er gitt eller opprettholdt i medhold av loven, straffes med bøter så fremt forholdet ikke rammes av noen strengere straffebestemmelse. Forsøk straffes likt med fullbyrdet forseelse. Også uaktsom overtredelse og medvirkning er straffbar.".

Mvh

Tor-Alfred Utsi

Johannes Utsi

Andre vedlegg:

- Brev til D7 styret, fra T.A.U, 12.12.2014
- Brev til D7 styret, fra J.U, 25.03.2015
- Brev Fylkesmannen i Troms og Finnmark 17.12.2019
  Brev til Fylkesmannen i Troms og Finnmark 09.12.2019

Mottatt 05.10.2023

Johannes Utsi
Polmak
9845 TANA

Polmak 06.05.13

Områdestyret i Øst Finnmark
Postboks 174
9730 KARASJOK

VISER TIL VEDTAK SAKNR 14/13

Jeg viser til brev 10.04.13 og 15.04.13 .
Videre merknader til vedtak i sak 14/13.
Viser til brev datert 21.02.13.

Jeg fastholder mitt krav om at reindriftsmyndighetnene må iverksette tiltak snarest.

1) Få slutt på slakting av umerket kalv uten å gjennomføre eieridentifisering
2) Distriktststyret må pålegges å følge reindriftsloven om merking
3) Det må anbefales at politiet er til stede ved alle reinsamlingene i Distrikt 7.
4) Få bort regelen om "heløringer" fra bruksreglene.

Til opplysning om slakting av umerkede kalver, saken er anmeldt til politiet, dette har reindriftsmyndighetene fått opplysninger om.

Derfor er det nødvendig at reindriftsmyndighentene anbefaler at politeiet er til stede ved alle reinsamlingenen i distrikt 7.

Begrunnelse er:
Få slutt på slakting av umerkede kalver uten å gjennomføre eieridentifisering.
At rettmessige eiere selv kan få tatt hånd om sine egne rein.
Mindretallseiere lider på grunn av stadig maktbruk og overgrep, og vi blir frattatt våre umerkede kalver, og vi får ikke tatt vare av egne rein.
På denne måten blir også livsgrunnlaget tatt fra oss.

Vennlig hilsen

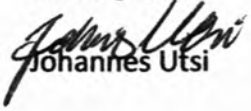

Johannes Utsi

Kopi til Sivilombudsmannen
Øst Finnmark Politidistrikt

Mottatt 05.10.2023

Johannes Utsi
Polmak
9845 Tana

Områdestyret
9730 Karasjok

Tana den 21. februar 2013

Slakting av umerket kalv uten eieridentifisering i RBD-7

Viser til tidligere varsler og skriv vedrørende samme sak.

Undertegnede finner det svært beklagelig at reindriftsmyndighetene fortsatt ikke har iverksatt tiltak for å få slutt på den ulovlige praksisen med slakting av umerkede kalver i reinbeitedistrikt 7. Saken er varslet tidligere en rekke ganger, uten positiv respons fra reindriftsforvaltningen.

Som mindretallseier står jeg fortsatt mot et distriktsflertall som tar fra meg retten til å bestemme over egne rein. Distriktsstyret ser ut til å bruke alle midler for å skvise meg og de andre mindretallseierne ut av næringen. Situasjonen som vi nå befinner oss i er helt uholdbar.

Det er derfor vi med dette forlanger at ansvarlig reindriftsmyndighet snarest tar affære og iverksetter tiltak for å beskytte mindretallseierne mot denne typen overgrep fra flertallseierne i distriktet.

Jeg krever at ansvarlig myndighet forstår at vi i dag ikke har innsyn i noen telleresultater, heller ikke telling av "heløringer". Vi mister våre umerkede kalver uten eieridentifisering.

Jeg krever derfor følgende tiltak iverksatt snarest:

1. Reindriftsmyndighetene må få slutt på slaktingen av kalver uten en gang å ha forsøkt å gjennomføre eieridentifisering.
2. Distriktsstyret må pålegges å følge lovverket om eieridentifisering slik at rettmessige eiere selv kan få tatt hånd om sine egne dyr. Vi viser her til krav om endringer i distriktet bruksregler.
3. Det må utnevnes en myndighetsperson som kan være til stede ved alle reinsamlinger. Dette er eneste pålitelige metode for å sikre nødvendig kontroll og drift i ordnede former.
4. Områdestyret må få en slutt på distriktsstyrets praksis med å bruke "heløringer" som betalingsmiddel.

Med hilsen
Johannes Utsi

Kopi Sivilombudsmannen

Mottatt 05.10.2023

Landbruksdirektoratet
Eanandoallodirektoráhtta

Melding om vedtak

Advokatselskapet Ravna AS
Postboks 43
9811 VADSØ

Dato.....19.12.2014
Saksbehandler ..... Elena Guttormsen
Telefon direkte .....
Deres ref.: .....
Løpenr.: 4175/2014
Saksnr./vår ref.: 2008/2437
Arkivkode:.....720

Melding om vedtak - klage på Områdestyrets vedtak i sak 14/13 - Johannes Utsi

Viser til klage fra Johannes Utsi på Områdestyrets vedtak i sak 14/13.

Klagen ble behandlet av Reindriftsstyret i møtet den 08.12.2014 som sak 89/14. Reindriftsstyret fattet følgende vedtak i saken:

«Klage fra Johannes Utsi på vedtak fattet av Områdestyret for Øst-Finnmark i sak 14/13 tas til følge.

1. ***Det gis med dette pålegg med hjemmel i reindriftsloven § 75 til reinbeitedistrikt 7 v/distriktsstyret og siidaandeler ZE01, ZE02, ZE03, ZE04, ZE05, ZE09 og ZE11 om å varsle reineiere om samling og foreta samling av rein på en slik måte at ingen reineiere i distriktet blir avskåret fra å identifisere sine kalver for merking, innen 31.10.2015. Hvis værforholdene tilsier at øremerking i henhold til reindriftsloven § 33 ikke kan foretas innen fristen, er det tilstrekkelig for å etterkomme pålegget at reineiere får mulighet til å merke sine kalver med midlertidig merke, som hårmerke, klave, klips mm. Distriktet kan dermed søke dispensasjon om å påføre kalvene øremerke senere i henhold til reglene i reindriftsloven § 33 annet ledd.***

2. ***Det gis med dette pålegg med hjemmel i reindriftsloven § 75 til reinbeitedistrikt 7 v/distriktsstyret om å foreta endring i bruksregler slik at følgende setning strykes fra bruksreglene: «Heløringer kan brukes som betalingsmiddel i samråd med styret» innen 20.01.2015.***

Hvis påleggene ikke etterkommes innen fristen, vil det bli vurdert å ilegge distriktet og enkelte siidaandeler tvangsmulkt med hjemmel i reindriftsloven § 76.

Begrunnelse:

Reinbeitedistrikt 7 sin merkepraksis anses for å være i strid med reindriftslovens bestemmelser om merking av rein i det samiske reinbeiteområdet i reindriftsloven § 33, samt regler om behandling av umerkede rein etter at fristen for merking er gått ut, jf. reindriftsloven § 36. Samling av umerkede reinkalver for slakting før den ordinære fristen for merking har gått ut kan ikke sies å være en samisk sedvane som har forrang foran reindriftslovens regler eller må tas tilbørlig hensyn til, jf. ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 8. Distriktet må sørge for at samtlige reineiere blir varslet om samling av rein til merking i god tid og får mulighet til å identifisere sine

ALTA
Postadresse: Postboks 1104
NO-9504 Alta, Norway
Besøksadresse: Markveien 14
Org.nr: NO 981 544 315 MVA

Telefon: +47 78 45 70 20
Telefaks: +47 78 45 70 49
alta.post@landbruksdirektoratet.no
Internett: www.landbruksdirektoratet.no

OSLO
Postadresse: Postboks 8140 Dep
NO-0033 Oslo, Norway
Telefon: +47 24 13 10 00
Telefaks: +47 24 13 10 05
postmottak@landbruksdirektoratet.no

Mottatt 05.10.2023

kalver under merkingen. At distriktet foretar salg av umerkede kalver i stedet for å la reineiere få mulighet til å identifisere kalvene strider mot EMK tilleggsprotokoll 1 art. 1 om beskyttelse av eiendomsrett. Indre Finnmark tingrett har i dom av 20.07.2012 fastslått at umerkede kalver i reinbeitedistrikt 7 ikke kan selges uten eiers samtykke før 31.05 året etter kalvene er født, og at distriktets merkepraksis slik den er i dag er i strid med reindriftsloven. Reindriftsmyndighetene finner ingen holdepunkter for å kunne avvike fra tingrettens tolkning av loven.

Distriktets anførsel om at merking av alle kalver er umulig grunnet værmessige forhold slik at distriktet må foreta slakting av umerkede kalver i oktober kan ikke tillegges vekt i saken. Vanskelige værmessige forhold anses for å være et av slike «særlige tilfeller» som er omtalt i reindriftsloven § 33 som Fylkesmannen kan legge til grunn for dispensasjon fra den ordinære merkefristen. Ved dispensasjon kan distriktet få mulighet til å foreta merking innen 31. mai det påfølgende året. Midlertidig merking kan også foretas på andre måter enn snitt i øret, slik som hårmerke, klave, klips mv som ikke medfører at reinen blir skadet av merkingen på grunn av streng kulde. Så kan reinen merkes med snitt i øret senere når værforholdene tillater dette.

Når det gjelder bestemmelsen i bruksreglene som tillater salg av umerkede levende rein for å betale for tjenester, anses denne for å stride mot § 33 om merkeplikt og frister i paragrafen. Dette medfører at bruksreglene anses som ugyldige i forhold til bestemmelse om salg av umerket rein som livdyr. Salg av umerkede kalver som livdyr før den ordinære merkefristen medfører at kalvens rettmessige eier ikke får mulighet til å merke sin kalv før fristen går ut. Hvis salget foretas mellom 31. oktober og 31. mai slik at reinen blir merket med den nye eiers øremerke etter at salget er gjennomført, strider dette mot motivet med dispensasjonsbestemmelsen i § 33, da denne er ment for å hjelpe den rettmessige eier å merke flest mulig av sine kalver i henhold til merkeplikten i første ledd. Hvis salget blir foretatt etter 31. mai påfølgende år strider dette mot den absolutte merkefristen i § 33, slik at kalven da må merkes på annen måte. Dette er det ikke anledning til etter gjeldende regelverk, da kun øremerke anses for å være et gyldig identifikasjonstegn på reinen, mens andre måter for merking som klips, klave eller hårmerke kan kun benyttes som tilleggsmerke til øremerket».

Saken ble avgjort i klagers favør. Klager kan på dette grunnlag kreve dekning av vesentlige utgifter som var nødvendige for endring av det opprinnelige vedtaket, jf. forvaltningsloven § 36 første ledd. Kravet må fremsettes innen 3 uker fra vedtaket er mottatt av klager, jf. forvaltningsloven § 36 tredje ledd, og sendes til: *Landbruksdirektoratet, Postboks 1104, 9504 Alta.*

Kopi av møtebok for sak 89/14 følger vedlagt.

Med hilsen

Elena Guttormsen
Seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Kopi til:
Fylkesmannen i Finnmark, Postboks 174 9735 KARASJOK
Reindriftsavdelingen Øst

Mottatt 05.10.2023

Årlig oversikt over Utsis tap, vedlegges som

Bilag nr. 1: Detaljert tapsoversikt fra Johannes Utsi frem til 1999

Dette er summen av årstilveksten som distriktsstyret har urettmessig har tatt fra Johannes Utsi over mange år. Det er problematisk at eier av reinene ikke får bestemme over egne rein, og dermed mister sitt livsgrunnlag. Under normale forhold, ville ovennevnte rein fått leve og utvikle seg til produktive livdyr. Da kunne Johannes Utsi høste av tilveksten, og hele tiden hatt nye og yngre produksjonsdyr i egen flokk. Johannes Utsi er av den oppfatning at styrets maktmisbruk har hindret han i å drive og utvikle egen reindrift etter samisk sedvane og tradisjon.

Det kan dokumenteres at distrikt 7 i perioden 1990 - 2012 totalt har slaktet 11.783 umerkede kalver og voksne dyr, som fordeler seg slik:

I tidsrommet 1990 - 1999 er det slaktet	2707 kalver
I tidsrommet 2000 - 2012 er det slaktet	6875 kalver
I tidsrommet 1990 - 1999 er det slaktet	1259 voksne rein
I tidsrommet 2000 - 2012 er det slaktet	942 voksne rein
Sum slaktede rein som kan dokumenteres:	**11.783 kalver og voksne rein**

Problemene omkring merking av umerkede kalver er at tidlig merking saboteres av flertallet i distrikt 7. Sommertiden er den lyseste og beste tiden til å merke kalver. Kalvene følger simlene tett, og eieridentifiseringen av hvert enkelte kalv er enkel. Slik hindring av merking er eiendomskrenkelse.

For ordens skyld påpekes at umerkede rein skal som hovedregel slaktes, jfr. forskrift og omsetning av umerket og uidentifiserbar rein. Det kan likevel ikke danne grunnlag for å slakte umerkede rein i de forhold hvor den rettmessige eieren av kalvene ikke får mulighet til å merke reinen. Dette innebærer i så fall at en eller flere reindriftsutøvere må finne seg i å «betale» langt mer til fellesskapet i form av slakt av umerkede rein. På denne måten har Johannes Utsi blitt fratatt store deler av sine fremtidige livdyr, noe som åpenbart har redusert hans flokk. Det fremlegges som

Bilag nr. 2: Kopi - Utdrag av møteprotokoll fra 5.11.2002

Av denne fremgår det at Johannes Utsi krevde at kalver tas ut etter simler. De som ikke følger simlene fordeles prosentvis.

VR- Elgå - sak 2 - HØRING – Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Det vises til kommisjonens forslag til tiltak i kap.26.9.

Kommisjonen har valgt å sortere forslagene sine under fem pilarer som forsoningsprosessen må bygge på:

- *Kunnskap og formidling*
- *Språk*
- *Kultur*
- *Forebygging av konflikter*
- *Implementering av regelverk*

26.9.1 Pilar 1: Kunnskap og formidling

- *Kommisjonen foreslår et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.*
- *Kommisjonen foreslår at kunnskapsformidling om fornorskingspolitikken og dens konsekvenser styrkes i undervisningen i grunnskole, i videregående skole og ved høyskoler og universiteter.*
- *Kommisjonen oppfordrer myndighetene og relevante institusjoner til å følge med på prosesser og å utvikle tiltak i lys av funn som også de øvrige kommisjonene i Norden kommer frem til i årene som kommer.*

Forslag til uttalelse:
Sametingets eldreråd støtter kommisjonens forslag om opprettelse av et kompetansesenter, som vi mener bør være tilknytta et universitet eller høgskole i Nord Norge. Der er svært viktig med informasjonsarbeid. Spesielt er det viktig å informere allmennheten om hvilke rettigheter den samiske befolkningen har og ikke har. Vi har inntrykk av at befolkningen generelt har misforstått og tror at samer har spesielle rettigheter i mye større grad enn de i virkeligheten har. Denne misforståelsen skaper «sjalusi» og hevnlyst som igjen fører til diskriminering og hets på grunnlag av etnisitet.

Samisk sykepleierutdanning bør styrkes for å få større omfang av antall sykepleiere med samisk språk- og kulturkompetanse. Utdanningen bør også gjøres til en allsamisk utdanning.

26.9.2 Pilar 2: Språk

- *Kommisjonen foreslår en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring.*
- *Kommisjonen foreslår en målrettet satsing på og en synliggjøring av kvensk og samiske språk i offentligheten.*
- *Kommisjonen foreslår et nordisk initiativ for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet om språk, språkutdanning, læremiddelproduksjon og språkrevitalisering.*
- *Kommisjonen foreslår at det utvikles en handlingsplan for kvensk språk for å få opp antall språkbrukere, slik at kvensk på sikt kan løftes fra del II til del III i minoritetsspråkpakten.*
- *Kommisjonen viser til NOU 2016: 18 Hjertespråket og foreslår at det utarbeides en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen oppvekst og utdanning, helse og omsorg, og forvaltning og justis, tilpasset samiske språk.*

Forslag til uttalelse:

Sametingets eldreråd mener at samisk språk har vært altfor lite synlig i offentligheten. Øyet er ikke like vant til å se samisk skriftlig like lett som for eks. norsk skriftlig siden det er altfor få publikasjoner på samisk. Sametingets eldreråd har uttalt i forbindelse med NOU 2026:18 Hjertespråket at det må gis mye større mediastøtte til samiske aviser for å få flere avisutgivelser med større hyppighet for å få skriftlig samisk mer synlig. Det er bra at Ávvir skriver på nordsamisk, men bevilgningene burde bli større slike at de har økonomi for også å kunne skrive på de andre samiske språkene. Etter hvert som kompetansen i velferdsteknologi blant den eldre samiske befolkningen øker, kan de eldre gå mer over til digitale publikasjoner, men avisutgiverne trenger flere ressurser til produksjon av digitale, samiske utgivelser.

Det er nødvendig at det kommer flere informasjonsskilt på samisk i offentlige bygg i kommuner, fylker og i statlige institusjoner. Private firmaer bør også oppfordres til å skilte på samisk f.eks. i butikker. Og så bør det oppføres masse flere veiskilt på samisk.

De samiske TV-nyhetssendingene som nå har en varighet på ca. 15 minutter i NRK1 fra mandag til fredag, burde mer enn fordobles. Egentlig burde det være en egen samisk TV-kanal slik at man kunne få egne tilpassete programmer spesielt for eldre.

Det vises til FAB-studiet (Fitness, Ageing and Bilingualism) som mener å ha funnet ut at dersom vi har to språk i hodet, bruker vi hjernen på en annen måte enn hvis vi er enspråklige. Videre sier de at det er bevisst at tospråklige kan gjøre kognitive ting bedre enn enspråklige og at språkøvinger gir bedre kognitiv kontroll. Fokus og kognitive funksjoner blir bedre opprettholdt når vi snakker to språk. Mange tospråklige foreldre er usikre på hvilket språk eller om de skal lære sitt nyfødte barn et eller flere språk. Med hensyn til langsiktig tenkning, er det nødvendig å gi nybakte foreldre bedre informasjon allerede før barnet blir født, for at de skal være parate og kunne planlegge å lære barna flere språk allerede før barnet kommer til verden.

Når vi vet at det er mangel på samisktalende helsearbeidere, så burde det innføres flere samiske kvoteplasser på legestudier (medisinstudier), tannlegestudier, sykepleierutdanningen og ellers til utdanning av helsefagarbeidere.

Det er nødvendig å etablere en fast fjernkonsultasjonsordning med samisktalende leger.

26.9.3 Pilar 3: Kultur

- *Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.*
- *Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner.*
- *Kommisjonen oppfordrer nasjonale institusjoner til å etablere tettere samarbeid med samiske, kvenske og skogfinske institusjoner, og til å bidra til synliggjøring, ivaretakelse og formidling av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur.*
- *Kommisjonen foreslår en styrking av det grenseoverskridende samarbeidet om samisk, kvensk og skogfinsk kultur.*

Forslag til uttalelse:
Sametings eldreråd mener at det bør innføres en egen «samisk kulturell spaserstokk» gjerne administrert av Sametinget. Samiske eldre må sikres et omfattende profesjonelt tilbud av kunst og kultur av høy kvalitet. Tilbudet kan tilpasses på møteplasser der eldre samer befinner seg, enten de er hjemmeboende eller er på institusjon. Dette kan føre til økt samarbeid mellom den samiske kultursektoren og omsorgssektoren.

Det er viktig med grenseoverskridende kulturarbeid.

De samiske kulturfestivalene bør styrkes økonomisk fordi de betyr samlende for urbefolkningene og spesielt for samene i alle land. I Norge har vi også et nasjonalt samisk teater som turnerer i Norge og i andre land og sprer kunnskap om samene. Teatret bør ha en trygg økonomi.
Kommuner bør gi en innføring om samisk språk og kultur til sine ansatte.

Samer som sitter i fengsler, burde som fritidssyssel kunne tilbys samisk håndverk som f.eks. lage guksier/trekopper, trefat, frynse tørkler eller lignende.

26.9.4 Pilar 4: Forebygging av konflikter

- *Kommisjonen slutter seg til forslagene fra Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 2022: 9) til tiltak for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter.*
- *Det bør utredes et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.*
- *Kommisjonen oppfordrer til en kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i områdene utenfor Finnmárku/Finnmark/Finmarkku i tråd med folkeretten. Denne må omfatte retten til reinbeite utenfor dagens reinbeitedistrikt og nasjonale minoriteters bruksrettigheter etter hevd og alder tids bruk.*
- *Kommisjonen viser til NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark og oppfordrer til at forslagene i disse utredningene følges opp.*
- *Kommisjonen foreslår en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur.*

Forslag til uttalelse:
Sametingets eldreråd mener det er bra at vi har ytringsfrihet i Norge for at vi skal kunne ytre oss offentlig om for eksempel politikk og samfunnsliv, men ifølge Ytringsfrihetskommisjonens rapport er det kun et mindretall av de som skriver som benytter seg av den muligheten. Mange mennesker som skriver på sosiale plattformer, kommer med hatefulle ytringer med rasistisk innhold om andre folkeslag. Det bør være pliktig informasjon på skoler og arbeidsplasser om loven som forbyr hatefulle ytringer mot folk med annen etnisk opprinnelse.

26.9.5 Pilar 5: Implementering av regelverk

- *Som et ledd i Stortingets kontroll med forvaltningen bør det settes i gang en gjennomgang av manglende implementering av vedtak i det minoritetspolitiske feltet.*
- *Kommisjonen oppfordrer myndighetene til å styrke opplæringen om samer, kvener og skogfinner og deres rettigheter for offentlig ansatte.*
- *Kommisjonen oppfordrer universitets- og høyskolesektoren til å tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter.*

Forslag til uttalelse:
Sametingets eldreråd mener at det bør innføres et samisk språkombud som skal være en «vaktbikkje» for å passe på at språkloven følges av offentlige organer. Ombudet skal kunne arbeide for å utvikle og verne og forbedre samisk språkbruk.

26.9.1 Pilára 1: Máhttu ja gaskkusteapmi

Cealkámuš:
Sámedikki vuorasolbmuidráđđi doarju kommišuvnna evttohusa ásahit gelbbolašvuođaguovddáža, man mii oaivvildit berre leat čadnon muhtun universitehtii dahje allaskuvlii Davvi-Norggas. Doppe lea diehtojuohkinbargu hui dehálaš. Earenoamážit lea dehálaš álbmogii muitalit makkár vuoigatvuođat sámi álbmogis leat ja eai leat. Mis lea dat dovdu ahte álbmot obbalaččat lea ipmirdan boastut ja jáhkket sápmelaččain leat mihá eanet earenoamáš vuoigatvuođat go mat sis duohtavuođas leat. Dát boasttuipmárdus dagaha "gáđašvuođa" ja mávssahanmiela mii fas buktá vealaheami ja cielaheami čearddalašvuođa vuođul.

Sámi buohccidivššároahppu berre nannejuvvot vai šaddet eanet buohccidivššárat geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta. Oahppu berre maiddái dahkkot oppasámi oahppun.

26.9.2 Pilára 2: Giella

Cealkámuš:
Sámedikki vuorrasiidráđđi oaivvilda sámegiela leamašan beare unnán oidnosis almmolašvuođas. Čalbmi ii leat seamma ládje hárjánan oaidnit sámegiela čálalaččat go omd. dárogiela, go leat beare unnán publikašuvnnat sámegillii. Sámedikki vuorrasiidráđđi lea addán cealkámuša NÁČ 2026:18 Váibmogiela oktavuođas, ahte ferte addojuvvot mihá eanet mediadoarjja sámi áviissaide vai oažžu eanet ja dávjjit aviisaalmmuhemiid, vai čálalaš sámegiella boahtá eambbo oidnosii. Lea buorre go Ávvir čállá davvisámegillii, muhto ruhtajuolludeamit berreše lasihuvvot vai sis lea ekonomiija čállit maiddái eará sámegielaide. Dađistaga go čálgoteknologiija gelbbolašvuohta lassána vuorraset sámi álbmogis, de vuorasolbmot sáhttet eambbo sirdit digitála publikašuvnnaide, muhto aviisaalmmuheaddjit dárbbašit eanet resurssaid buvttadit digitála, sámi almmuhemiid.

Lea dárbu oažžut eanet informašuvdnagalbbaid sámegillii suohkaniid, fylkkaid ja stáhtalaš ásahusaid almmolaš visttiide. Priváhta fitnodagaid berre maid ávžžuhit galbet sámegillii omd. rámbuvrrain. Ja berrejit ceggejuvvot olu eanet geaidnogalbbat sámegillii.

Sámegiel Tv-ođassáddagat mat dál bistet sullii 15 minuhta NRK1:s mánnodagas bearjadahkii, berreše eambbo go duppalastojuvvot. Rievtti mielde berrešii leat sierra sámi Tv-kanála vai sáhtášii oažžut sierra heivehuvvon prográmmaid vásedin vuorasolbmuide.

Čujuhuvvo FAB-dutkosii (Fitness, Ageing and Bilingualism) mii oaivvilda gávnnahan ahte jus mis leat guokte giela oaivvis, de mii atnit jierpmi áibbas eará vugiin go jus mii leat ovttagielagat. Viidáseappot sii dadjet ahte lea duođaštuvvon ahte guovttegielagat sáhttet dahkat kognitiivvalaš doaimmaid buorebut go ovttagielagat ja ahte giellahárjehallamat addet buoret kognitiivvalaš kontrolla. Fokuseren ja kognitiivvalaš funkšuvnnat buorebut bisuhuvvojit go mii hupmat guokte giela. Ollu guovttegielat váhnemat leat eahpesihkkarat goappá giela galget atnit dahje galget go aiddoriegádan mánnái oahpahit ovtta vai máŋga giela. Guhkesáigge jurddašeami dáfus, de lea dárbu addit aiddošaddan váhnemiidda buoret dieđuid juo ovdalgo mánná riegáda, vai sii leat gergosat ja sáhttet plánet mánáide oahpahit máŋga giela juo ovdalgo mánná riegáda.

Go mii diehtit ahte váilot sámegielat dearvvašvuođabargit, de berreše ásahuvvot eanet sámi earresajit doavttiroahpuin (medisiidnaoahpuin), bátnedoavttiroahpuin, buohccidivššároahpus ja muđui dearvvašvuođafágabargiid oahpuide.

Lea dárbu ásahit fásta gáidduskonsultašuvdnaortnega mas leat sámegielat doaktárat.

26.9.3 Pilára 3: Kultuvra

Cealkámuš:
Sámedikki vuorrasiidráđđi oaivvilda ahte berre ásahit sierra “sámi kultuvrralaš vázzinsoappi” man áinnas Sámediggi hálddašivčči. Sámi vuorrasiidda ferte sihkkarastit viiddis profeššunealla dáidda- ja kulturfálaldaga mas lea alla kvalitehta. Fálaldaga sáhttá heivehit deaivvadanbáikkiin gos vuoras sápmelačča leat, orožit dál ruovttus dahje ásahusas. Dát sáhttá mielddisbuktit eanet ovttasbarggu gaskal sámi kultursuorggi ja fuolahussuorggi.

Rádjerasttideaddji kulturbargu lea dehálaš.

Sámi kulturfestiválaid berre nannet ekonomalačča danin go dain lea čohkkejeaddji mearkkašupmi álgoálbmogiidda ja earenoamážit buot riikkaid sápmelačča. Norggas mis lea maiddái nationála sámi teáhter mii gierdomátkkiid čađaha Norggas ja eará riikkain ja lávdada máhtu sápmelačča birra. Teáhteris berre leat sihkkaris ekonomiija.
Suohkanat berrejit muitalit sámi giela ja kultuvrra birra iežaset bargiide.

Sápmelačča, geat čohkkájit giddagasain, berrešii astoáiggedoaibman sáhttit fállat sámi giehtaduoji nugo omd. duddjot guvssiid/muorragohpuid, muorrafáhtaid, riessat liinniid dahje sullasačča.

26.9.4 Pilára 4: Konflivttaid eastadeapmi

Cealkámuš:
Sámedikki vuorrasiidráđđi oaivvilda buorren go mis Norggas lea cealkinfriddjavuohta, vai mii almmolačča sáhttit cealkit ovdamearkka dihte politihka ja servodateallima birra, muhto cealkinfriddjavuođakommišuvnna raportta mielde geavahit dušše unnitlohku čálliolbmuin dan vejolašvuođa. Oallugat geat čállet sosiála vuogádagain, čállet vaššás cealkámušaid main lea rasisttalaš sisdoallu eará álbmotčearddaid birra. Skuvllain ja bargosajiin berre leat geatnegahtton juohkit dieđuid lága birra mii gieldá vaššicealkámušaid olbmuid vuostá geain lea eará čearddalaš duogáš.

26.9.5 Pilára 5: Njuolggadusmearrádusaid sajusteapmi

Cealkámuš:
Sámedikki vuorrasiidráđđi oaivvilda ahte berre ásahuvvot sámi giellaáittardeaddji mii lea “váktabeanan”, ja mii goziha ahte almmolaš orgánat čuvvot giellalága. Áittardeaddji galgá sáhttit bargat ovddidan, suddjen ja buoridan dihtii sámi giellageavaheami.

Kristine Julie Eira